

UNIVERSITY OF TORONTO

3 1761 01166475 2

UNIV. OF
TORONTO
LIBRARY

RECUEIL DE TEXTES RELATIFS
à
L'HISTOIRE DES SELJOUCIDES

PAR

M. T. H. HOUTSMA,

Ling. Pers. et Turc. Lector

VOL. I.

Histoire des Seljoucides du Kermân

PAR

Muhammed Ibrahim.

LUGDUNI-BATAVORUM

APUD E. J. BRILL.

1886.

RECUEIL DE TEXTES RELATIFS

à

L'HISTOIRE DES SELJOUCIDES.

RECUEIL DE TEXTES RELATIFS
à
L'HISTOIRE DES SELJOUCIDES

PAR

M. TH. HOUTSMA,

Ling. Pers. et Turc. Lector.

VOL. I.

487569

15. 3. 49

LUGDUNI-BATAVORUM
APUD E. J. BRILL.
1886.

HISTOIRE DES SELJOUCIDES DU KERMÂN

PAR

MUHAMMED IBRAHÎM

TEXTE PERSAN

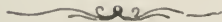
ACCOMPAGNÉ D'INDEX ALPHABÉTIQUES ET DE NOTES HISTORIQUES
ET PHILOLOGIQUES

PUBLIÉ D'APRÈS LE MS. DE BERLIN

PAR

M. TH. HOUTSMA,

Ling. Pers. et Turc. Lector.

LUGDUNI-BATAVORUM.
APUD E. J. BRILL.
1886.

PRÉFACE.

Aux débuts des études orientales les savants européens ont étudié l'histoire des peuples musulmans dans ces manuels d'histoire universelle, qui avaient cours parmi ces peuples eux-mêmes. Les Abou-'l-Féda, les Mirkhond ont joui dans les écoles européennes, aussi bien que dans celles de l'Orient, d'une autorité absolue, de sorte qu'ils ont fait oublier pendant longtemps les travaux de leurs prédécesseurs. Les copies de leurs ouvrages abondaient, elles se trouvaient entre les mains des savants avant les autres; on en a publié, traduit, commenté le contenu, tandis que des ouvrages bien plus importants restaient ensevelis dans la poussière traditionnelle des bibliothèques. On a fait un grand pas en avant en substituant le texte de la chronique arabe d'ibn-al-Athîr à celui d'Abou-'l-Féda et un autre plus favorable encore au progrès des études historiques en publiant les ouvrages de Tabarî, Wâkidi et tant d'autres. Or, toute évidence historique repose sur les renseignements de témoins oculaires; plus un auteur se rapproche de l'époque et du théâtre des événements qu'il raconte, plus il est digne de foi. Ce principe a été reconnu par les historiens arabes jusqu'à Tabarî, mais après lui il a été méconnu au détriment de la science.

C'est ce qui constitue la valeur vraiment unique de la chronique volumineuse de ce dernier, qu'il ait réuni dans un seul ouvrage tout le savoir historique de son peuple et de son siècle d'après les principes rigoureux des écoles de tradition. Ses successeurs au contraire, comme ibn-al-Athîr, compulsaient les livres qui leur étaient accessibles, combinaient les diverses traditions d'une manière plus ou moins arbitraire et composaient des manuels, sans même indiquer, où ils avaient puisé leurs renseignements et — pour cause, car bien des fois ils n'étaient que des plagiateurs. Certes, ces manuels ont quelque valeur scientifique, puisque les originaux sont en partie perdus ou du moins inaccessibles jusqu'à présent, mais il est convenu qu'ils constituent une source d'informations sujettes à caution.

Il résulte de ce qui précède, qu'il faut faire pour les temps postérieurs ce que l'on a fait pour les premiers siècles de l'Hégire, c'est à-dire chercher des livres, qui ont été composés par des auteurs, contemporains des événements qu'ils racontent et les mettre entre les mains des savants en publiant les textes. Malheureusement l'empire musulman ne constitue plus une unité après le troisième siècle de l'hégire, de sorte que les chroniques se multiplient d'une manière alarmante. Dans l'occident, en Espagne et en Afrique prédomine l'histoire locale, dans l'orient l'histoire de dynastie. Un auteur qui avait accès, grâce à sa position auprès d'un prince quelconque, aux documents officiels de la chancellerie de ce prince ignorait complètement ce qui se passa dans les états voisins, au moins il n'en savait rien de précis. Nous en sommes donc bien loins de pouvoir écrire l'histoire de l'orient musulman, car tout est encore à faire après que Tabarî, notre guide pour les premiers siècles, nous abandonne. Or, il nous faut

commencer par le commencement, c'est-à-dire par la publication des chroniques les plus importantes pour chaque pays et pour chaque dynastie. Conformément à cette règle je me suis proposé de publier trois livres, dont chacun contiendra un texte inédit jusqu'à présent, ou bien un recueil de textes relatifs à l'histoire des trois branches principales de la dynastie des Seljoucides.

On me demandera peut-être : pourquoi choisir l'histoire de cette dynastie ? Je ne tarderai pas à y répondre. Quand nous nous bornons à l'Orient propre, abstraction faite de l'Afrique et de l'Espagne, la première dynastie qui attire notre attention est celle des Bouyides. La publication d'une chronique, qui embrasse cette histoire ferait très bien suite à la grande chronique de Tabari, mais malheureusement on la cherche en vain dans les bibliothèques de l'Europe. Où il n'y a rien le roi perd ses droits, passons donc à l'histoire des Ghaznévides. Ici nous possédons déjà deux ouvrages qui laissent peu à désirer : le *tarîch Jemînâ d'al-Otbi* et un volume, le seul qui nous reste, de la chronique persane de *Beihakî*. Pour les derniers temps de cette dynastie les sources font défaut, sinon dans les chroniques qui s'occupent des Seljoucides. L'ordre chronologique nous conduit par conséquent à ces derniers. Mais il y a plus. L'histoire des Seljoucides est pour ainsi dire le premier chapitre de l'histoire de l'empire turc qui se continue encore dans nos jours. Sortis des déserts du Turkestan ces Seljoucides se soumirent l'orient musulman et fondèrent ensuite dans l'Asie mineure un nouvel empire, qu'ils laissèrent en héritage à leurs successeurs, les Ottomans. L'état actuel de l'Orient se rattache donc sous un point de vue historique aux conquêtes des Seljoucides. Ces derniers représentent une époque de transition fort intéressante pour

l'historien à plusieurs égards. L'empire du monde musulman passe des Arabes aux Turcs; la littérature néo-persane, étouffée sous l'oppression des premiers, se développe ¹⁾; la religion du prophète est exposée aux attaques secrètes des esprits forts, des Ismaéliens, ennemis plus dangereux encore, que les Croisés qui font la guerre ouverte aux Musulmans. Voilà assez, je crois, pour justifier mon choix. Cependant je mentionne encore un dernier motif; c'est justement pour les Seljoucides que les textes imprimés n'existent pas. Je conviens de ce que l'on peut assez bien connaître l'histoire de la branche principale, celle de l'Irâk des renseignements d'ibn-al-Athîr, de Mirkhond etc., mais ces auteurs ne s'occupent guère des branches collatérales qui ont régné pendant un temps considérable dans l'Asie mineure et dans le Kerman. Nous ne connaissons l'histoire de ces dernières pas mieux, sauf quelques détails, que l'incomparable Deguignes, qui écrivit son Histoire des Huns il y a plus d'un siècle et puisa ses renseignements dans la Bibliothèque orientale d'Herbelot.

Après avoir déterminé l'époque et la dynastie que je me suis mis à tâche d'éclaircir par des textes originaux, il me reste de faire connaître ces derniers et d'en justifier le choix. Quand on consulte la bibliographie de Hadji Khal. sur les historiens des Seljoucides (II, 109), on verra qu'il ne mentionne aucun ouvrage bien ancien à une seule exception près. Je veux parler du livre du célèbre styliste et historien arabe *Imâd ed-dîn Isfahânî*, le secrétaire, mort l'an 597 de l'Hégire. Ce livre, intitulé selon le bibliographe

1) L'influence de l'esprit persan se fait sentir surtout dans l'historiographie arabe. Quelle différence entre les compositions de Tabarî et les anciennes chroniques arabes comparées à celles d'al-Otbi, d'Imâd ed-dîn etc. qui sont en premier lieu des modèles de rhétorique

ture: عصرة الفطرة ونصرة الغترة est mentionné encore une fois plus loin (VI, 348) chez le même auteur, ainsi que l'abrégé intitulé: زبدة النصرة (III, 539). J'aurai occasion de revenir sur ce livre, qui doit entrer dans mon recueil, dans un volume suivant. Ici je ferai seulement observer que l'auteur y a incorporé la traduction d'un livre persan, composé par Anouchirwân ibn Khâlid Charaf ed-dîn, vézir du sultan Muhammed, fils de Malikchâh. L'original persan semble être perdu, mais de la traduction d'Imâd ed-dîn il y existe deux copies dans la bibliothèque Nationale à Paris et dans la Bodléienne à Oxford. Cependant il est à regretter que le vézir ne se soit pas occupé des premiers princes Seljoucides Togrulbeg et Alp Arslân, car bien que son traducteur ait tâché de combler cette lacune par une introduction de soi-même, nous nous passons avec peine des renseignements d'un auteur, l'âge duquel se rapproche de beaucoup des premiers princes Seljoucides. Ce défaut se fait sentir en plus haut degré, parce que d'autres livres importants sont également perdus, par exemple le *Moulouk nâme* (ou le Mélik-nâme) mentionné par *Mirkhond* (*Hist. des Selj. ed. Vullers*, p. 1) et par *Abou'l-Farâdj* (*Chron. Syr. ed. Bruns*, p. 229), le *tarîch d'ibn Haïçam* ثانی (?), cité par l'auteur des *Tabakât-i-Nâçirî* (traduction de M. Raverty, p. 11, 56, 116), la suite du *tarîch-i-Beihakî*, dont seulement un volume nous est parvenu, comme j'ai déjà fait remarquer, etc. Les mémoires du célèbre vézir Nizâm al-Mulk ne contiennent, à en juger par l'index des chapitres que l'on trouve dans le catalogue du Musée Britannique (II, 444 et suiv.), que fort peu de détails historiques, relatifs à l'âge de l'auteur. Il me paraît donc bien constaté qu'il n'y ait pas un travail plus important sur l'histoire des Seljoucides de l'Irâk, soit en

arabe, soit en persan, que le livre d'Imâd ed-dîn que je me propose de publier, sauf peut-être une composition arabe, fort peu connue jusqu'à présent, dont le Musée Brit. possède une copie. Ce livre a été nouvellement acquis et n'est donc pas décrit dans le catalogue. Il m'a été signalé par M. Wright de Cambridge, qui avait en outre l'extrême obligeance de m'envoyer une copie de ce manuscrit. L'auteur de ce livre, d'ailleurs inconnu, se nomme *Çadr ed-dîn abou-'l-Hasan Ali*, fils du seyd martyr *abou-'l-Fawâris Nâçir ibn Ali al-Husainî* (c'est-à-dire le descendant de Husain, fils du calife Ali) et il a intitulé son histoire: *زبدة النوايخ اخبار الامراء والملوك السلجوقية*, ou bien tout simplement: *اخبار الدولة السلجوقية*, car ces deux titres se trouvent mentionnés dans la préface. L'auteur semble avoir été contemporain des derniers Seljoucides de l'Irâk, mais il ne cite que fort rarement les noms de ceux auxquels il a emprunté ses renseignements. D'un autre passage résulte qu'il fut aux services du Khwarizm châh *Takach*, fils d'*Il-Arslân* (vers la fin du VIe siècle de l'Hégire). Du silence que l'auteur observe à l'égard de ses prédécesseurs il est peut-être permis de conclure qu'il ait largement copié son livre, ce qui constitue un reproche à l'auteur, mais hausse la valeur historique de son œuvre. Cependant cette question mérite un examen plus sérieux, que le célèbre Orientaliste anglais ne tardera pas à instituer. A coup sûr la chronique susdite, tout importante qu'elle soit, ne saurait être préférable à la composition d'Imâd ed-dîn.

Voyons à présent ce que nous possédons en fait de chroniques, relatives à l'histoire des Seljoucides du Kermân. La récolte est — on s'y attend — encore plus maigre qu'à l'égard des Seljoucides de l'Irâk. Le bibliographe ture cite

un ouvrage qui se rapporte à l'histoire du Kermân sous le titre: *سبط العلما* (III, 618) et ce livre nous est parvenu dans une copie du Musée Britann.¹⁾ qui a été décrite dans le catalogue des manuscrits persans p. 849. Il résulte de cette description que ce livre s'occupe spécialement de la dynastie Karachitaïenne qui a régné dans le Kermân depuis l'an 619 de l'Hégire jusqu'à l'an 705, bien que l'auteur ait donné quelques renseignements sur les dynasties antérieures dans une introduction, tout en renvoyant le lecteur pour des détails plus amples au récit d'un certain Afzal ed-dîn abu Hâmid Ahmed ibn Hâmid Kermânî. Cet auteur n'est pas nommé dans le dictionnaire bibliographique de Hadji Khal., mais on trouve des renseignements à son égard dans le livre que je publie à présent. Dans cette chronique il est dit expressément p. 36 (de notre édition) que l'histoire des enfants de Kâwurdchâh, c'est-à-dire des Seljoucides du Kermân a été empruntée en grande partie au récit d'Afzal Kermânî. Quelques lignes auparavant (p. 35) l'auteur nous apprend que ce personnage exerça les fonctions de secrétaire (*دبیر*) auprès de Muhammed, fils de Bouzkouch, atabec du Kermân sous les derniers princes Seljoucides (dernière moitié du VIème siècle de l'Hégire)²⁾. Par conséquent il était contemporain et en grande partie témoin oculaire des événements qu'il raconte dans sa chronique, qui porte le titre: *بدائع الزمان في وقائع کرمان*, plus généralement connue sous celui de *tarîch-i-Afzal*. Si cette chronique nous fut parvenue, elle aurait mérité sans contredit d'être publiée, mais on cherche en vain des copies dans les bibliothèques de l'Europe. Cependant, comme les

1) M. Ch. Schefer à Paris en possède une autre.

2) Il est encore cité aux pages suivants: ٢٢, ٥٨, ٧١, ٨٢.

passages cités prouvent qu'elle ait été largement mise à profit par l'auteur du livre que je publie ici, la perte probable de l'original ne semble pas irréparable.

L'auteur que j'ai l'honneur de présenter au monde savant par cette publication y est entièrement inconnu et il me faut avouer que je ne sais sur son compte que fort peu de chose. On a vu son nom et celui de son père sur le titre du livre et je puis ajouter, qu'il vivait encore l'an 1616 de notre ère, comme il atteste lui-même (p. 11 de notre édition). Dans ce passage sont contenus tous les renseignements que je sais à son égard, car par un accident quelconque le manuscrit de Berlin est incomplet au commencement et à la fin et c'est le seul qui existe, du moins en Europe. Comme j'ai indiqué ailleurs ¹⁾ toutes les lacunes que présente le manuscrit, je n'y reviendrai pas ici, mais il est clair à présent que l'introduction du livre étant en grande partie perdue, plusieurs détails sur l'auteur et son livre restent incertains. Nous ignorons même le titre précis de l'ouvrage, de sorte qu'un lecteur, bien ignorant sans doute, y pût donner celui de تاریخ فرشته sur la première feuille du manuscrit.

Quant au contenu, s'il n'est peut-être pas toujours intéressant, il a du moins le mérite d'être nouveau et inconnu en Europe, car les détails sur les Seljoucides du Kermân qu'on trouve dans les livres imprimés sont bien insignifiants à côté des renseignements fournis par Muhammed b. Ibrahîm. Nous pouvons encore appliquer à leur histoire

1) Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft 1885 p. 362 et suiv. — J'ai à tort prononcé dans cet article le nom turc قاورد comme Qâward; j'ai vu plus tard dans la copie très correcte du ms. d'Imâd ed-dîn que la seconde syllabe doit être prononcée avec dhamma : Qâwurd. (Cmp. قورد qui signifie loup en turc).

les mots du célèbre auteur de l'histoire de la décadence et de la ruine de l'empire romain: they commanded an extensive though obscure dominion on the shores of the Indian ocean, so obscure that the industry of M. de Guignes could only copy the history or rather list of the Seljoucides of Kerman in Bibl. Orient. 1) En défaut d'une traduction complète, j'ai inséré dans le Journal de la Société orientale allemande un aperçu du contenu, car ce n'est pas chose facile que de traduire un livre comme celui-ci, écrit dans un style gracieux et élevé, le moins de tous pour l'éditeur qui devrait nécessairement rédiger cette traduction dans une langue qui n'est pas sa langue maternelle. Du reste je ne la crois pas indispensable, puisque ceux qui s'intéressent à l'histoire de l'Orient savent ordinairement les langues orientales.

On connaît à présent le plan de ce recueil. Si je suis entré en quelques recherches sur les auteurs les plus anciens et les plus dignes de foi sur l'histoire des Seljoucides, c'était uniquement dans le but de justifier le choix des textes publiés. Je n'ai nullement la prétention d'avoir donné la bibliographie complète, car j'ai passé sous silence toutes les chroniques arabes ou persanes qui ne s'occupent pas exclusivement des Seljoucides, bien qu'elles contiennent sur leur compte des détails précieux. Par la même raison je n'ai fait aucune mention des historiens des Seljoucides de l'Asie mineure, ce que je réserve pour un volume suivant.

Je terminerai cette préface en donnant quelques renseignements sur l'édition de ce livre-ci. Elle commence

1) Gibbon, History of the decline and fall of the Roman empire III, 409 (Chandos Library)

à la feuille 36 du manuscrit de Berlin, la première dans laquelle l'auteur s'occupe des Seljoucides du Kermân. Les feuilles précédentes contiennent les fragments d'une introduction et d'une histoire des Seljoucides de l'Irâk, que j'ai cru ne pas devoir reproduire à cause des lacunes du manuscrit et parce que nous possédons sur cet histoire des livres bien plus anciens et bien plus importants que celui de notre auteur. Depuis la feuille 36 jusqu'à la fin du manuscrit le texte est complet, de sorte qu'il ne manque à mon édition que le commencement et la fin. Le manuscrit est écrit dans le caractère dit *ta'lik*, genre d'écriture assez difficile à lire, à cause des points diacritiques qui y sont placés ou bien omis d'une manière assez capricieuse. Du reste l'écriture est belle et date probablement du XVIIe siècle de notre ère. Le texte est aussi passablement correct, sauf quelques répétitions et des fautes légères que j'ai annotées en bas des pages, sans toutefois marquer toutes les variantes et toutes les incertitudes, ce qui ne sert à rien. Pour le reste il me faut avoir recours à l'indulgence du lecteur; publier un texte d'après un seul manuscrit est toujours chose épineuse, surtout quand ce manuscrit n'est pas irréprochable et se rapporte au récit d'événements peu connus. En pareil cas le premier éditeur ne saurait avoir la folle prétention d'avoir publié le texte tel qu'il ait été écrit par l'auteur, il a satisfait à son devoir, s'il a reproduit correctement le texte du manuscrit, car l'écriture d'un manuscrit persan offre déjà une liberté trop grande à la conjecture et à — l'erreur. Quelques fautes plus ou moins graves ont été corrigées à la fin du volume, où j'ai inséré quelques explications de mots et de phrases que l'on cherche en vain dans les dictionnaires, mais je ne doute nullement que cette liste de corrections

et d'additions ne doit être beaucoup plus étendue ¹⁾). Quant aux questions chronologiques auxquelles cette publication peut donner lieu, je me permets de renvoyer le lecteur à ce que j'ai fait observer là-dessus dans l'essai cité plus haut.

Il me reste encore d'exprimer publiquement ma gratitude envers ceux de mes collègues dans les études orientales, qui ont bien voulu m'aider en plusieurs égards dans mon travail. J'ai déjà nommé M. Wright, mais je n'ai guère des obligations moins sérieuses à M. Schefer à Paris, qui me donna libre accès à ses trésors littéraires, et à M. Pertsch à Gotha, qui eut la bienveillance de collationner pour moi sur le manuscrit de Berlin quelques passages douteux et de les éclaircir par sa connaissance profonde de la langue persane. Mais avant tout j'ai à faire mes remerciements à la Direction éclairée de la Bibliothèque Royale à Berlin de la libéralité avec laquelle elle a mis à ma disposition les manuscrits, confiés à ses soins et à mon cher précepteur et ami M. de Goeje, qui a accordé les fonds nécessaires à l'impression.

1) Pour les mots d'origine arabe on est prié de consulter le Supplément de Dozy, qui est très riche en significations des mots de la langue parlée tels qu'ils ont passé dans la langue persane.

CORRECTIONS ET ADDITIONS.

Le lecteur est prié de corriger quelques ك en ك and ك en ك p. e. p. v, 15; ۳۱, 7 گوش au lieu de كوش; p. ۱۸۳, 10 ایکی au lieu de ایکی; de même quelques mots composés qui ont été séparés dans l'impression comme si c'étaient deux mots p. e. p. ۳۲, 15 شهر بند au lieu de شهر بند; ۱۲۰, 19 سروردانی au lieu de سروردانی.

Il voudra bien pardonner l'omission involontaire des *hamza* de l'izâfet sur و et ی (après l'izâfet est marqué tantôt par ی selon le ms., tantôt par un *hamza*. — Je regrette devoir constater que quelques caractères sont sortis des lignes par l'inadvertence des pressiers après la révision des épreuves p. e. dans la table généalogique p. ۱۳۷. — Deux fautes plus graves ont déjà été signalées p. ۹., note *a* et p. ۱۰۵, note *c*. — On remarquera aussi ce qui a été dit dans la note *b* p. ۲۳.

P. II l. 21: وچهار صد کرمان چنان شد که گرتک و میش باقم آب خوردی. Pour expliquer l'expression چهار صد کرمان on comparera cet autre صد در صد کرمان mentionnée par Vullers dans son dictionnaire II, p. 511. Vullers prétend que c'est un nom de lieu dans la province du Kermân mais à tort, car il a mal compris l'explication du *Bahârî adjam* qu'il cite. Cet explication est ainsi conçue: کرمان که هر طرفی از اطراف چارخانه آن صد فرسخ است

c'est-à-dire: صد در صد (cent fois cent) signifie la superficie du Kermân, parce que chaque côté des quatre côtés de cette province mesure 100 farsakh. Un nom de lieu „cent fois cent” est du reste parfaitement inconnu, mais on comprend aisément après l'explication donnée, que cet expression peut servir à dénoter la superficie en entier du Kermân. Au passage cité chez notre auteur چهار صد کرمان signifie donc: les quatre côtés du Kermân ou bien le Kermân entier.

P. ۱۴ l. 12: خداوندی کجا کونه نماید * به پیش خطی. او خط محوّر. Le *techdid* de محوّر doit être placé sur le mot précédent خط et خطی doit être lu خطّی à cause du mètre pour خطّی, car ce mot bien connu aux arabistes signifie des lances, proprement des lances d'el-Khaṭṭ dans le Bahrain. La traduction du verset est: un seigneur devant la lance duquel la ligne éclipique semble être courte.

P. ۱۸ l. avant-dernière: تفویض. l. تفویض.

P. ۲۲: Ces vers arabes se trouvent chez ibn Khallikân, éd. d. M. Wüstenfeld, Vita n. 31.

P. ۲۴, 17: Remarquez qu'ici et ailleurs p. e. p. f., 8, ۴۱, 18 le nom de la ville de Bam est précédé par شق (= ناحية cmp. Yacout sous شق et *Bibl. Geogr. Ar.* ed. de Goeje IV, 275).

P. ۲۹, 14: ودر بلاد کرمان بقاع خیر بنا فرمود از مدارس. وروابط. „Elle fit construire dans le Kermân des fondations pieuses, des écoles et des hospices.” Le mot بقعه (pluriel بقاع) revient dans cette même signification, que l'on ne trouve pas dans les dictionnaires, p. ۳۹, 9 و آثار خیرات او در کرمان. از ابنیه بقاع و مدارس و خانقاه بسیار است. Un exemple très instructif se trouve encore p. ۱۹۴, 6 اورا بقعه و مشهدی.

میباید ساخت » il faut construire pour lui une بقعه et une chapelle." J'ajoute encore un autre exemple tiré du livre intitulé: التوسل الى التوسل (Ms. de Leide n° 586, f. 39recto) où il s'agit des *wakf* de la medresāi Khatoun-i-Bahāi. Le mot بقعه s'y trouve plusieurs fois ainsi que le pluriel بقاع mais pour choisir un exemple instructif je cite ces mots: وبدين سبب آن بقعه انيس كه فقهارا محل تعريس و علمارا موضع تدريس است, desquels résulte que بقعه dénote un lieu où les *foukahā* passent leurs nuits et les *oulamā* enseignent. بقعه signifie donc une fondation pieuse à l'usage des étudiants et des *fakih* et réunit les significations de مدرسه et خانقاه (ou رباط), qu'on fit construire auprès du tombeau d'un prince ou d'une princesse. Le mot est pris dans le même sens dans la description du fameux Naubahār de Balkh chez Schefer, *Chrest. Pers.* II, ۳: و کردا کرد ان پتکده. M. de Goeje m'apprend que بقعه est employée d'une manière analogue en arabe chez Amari, *Bibl. Ar. Sic.* ۲۷ (p. 59 de la traduction) comp. le Glossaire.

ترة. ۱. ترة ۱۵. — Ibid. ۱. ۱۵. سلامت. ۱. سلامت: ۲, ۳۱.

مردیست. ۱. مرد حسنت: ۱۰, ۴۸.

۱. ۱۹, ۱۷, ۱۹۲, نظام الدین را موقوف داشتند ۶, ۸۷, ۱. و او را موقوف کردند. L'expression و او را بنکال و عذاب موقوف داشتند: ۲, ۴۹. se rencontre plusieurs fois dans le livre p. e. نظام الدین را موقوف داشتند ۶, ۸۷, ۱. و او را موقوف کردند. Pour bien comprendre cet expression il faut la rattacher à la signification de différer, hésiter que Dozy a attribuée au verbe arabe وقف (Supplément s. v.). Proprement elle signifie donc: laisser l'affaire de q. q. indécis, remettre le jugement, ensuite: mettre q. q. en détention *préventive*.

۱۴: ۴۹. Sur تقبل voir les observations de M. de Goeje

(Gloss. Fragm. p. 70). Il n'est peut-être pas tout-à-fait inutile d'observer que قسمت a la signification spéciale de répartition d'impôts et کردن قسمت celle de faire la répartition d'impôts, comme dans le passage cité (l. 13); p. ۹۹, 18; p. ۱۰۰, 1. Dans la plupart de ces passages il y a question d'impôts injustes, d'exactions comme dans les derniers dans lesquels قسمت est combiné avec جور et مصادرت.

P. ۵۳, 6 و جنگیاء سلطانی پیوستند et peu après معلوم شد که استخلاص آن بجهد انسانی و جنگی سلطانی در وسع نیست. Dans ces passages l'expression جنگی سلطانی (combat royal) semble avoir la signification d'un combat corps à corps.

P. ۹۳, 16, comp. p. ۷۴, 16 et 19 et note a »J'ignore quel personnage se cache sous cette dénomination (c. à-d. کریم الشرق) s'il est autre etc." J'ai vu plus tard que ce personnage n'est pas tout-à-fait inconnu dans une époque postérieure, quand il exerça les fonctions de vézir auprès de Ghiyâts ed-dîn, fils du Khwarizmchâh Mohammed, auquel celui-ci avait confié le gouvernement du Kermân après la mort du malik Dinâr et les désordres suivants. (Pour les détails voir notre chronique p. ۱۶۳ et suiv.). Cependant Ghiyâts ed-dîn vit bientôt qu'il ne put rien faire dans le Kermân et alla combattre l'atabec du Fars. Cmp. ibn-al-Athîr ed. Tornberg XII, ۲۷۳, Mirkhond, *Histoire des sultans du Kharezm* p. ۸۷ et suiv. Le nom du vézir Karîm as-Chark ne se trouve dans aucun de ces passages, mais je l'ai rencontré dans la grande encyclopédie de Novairî et dans le tarîch-i-Djihânkochâï. Cmp. plus bas p. XXII, 9.

P. ۱۱۳, note b: La locution proverbiale: بعد خراب البحر: tire probablement son origine de la destruction par le Prince des esclaves en 257 (871), cmp. Tab. III, ۱۸۴۷—۱۸۴۸, mais elle signifie tout simplement: *trop tard*. En voici un exemple

tiré du tarîch-î-Djihânkochâi (ms. de Leide p. 194): وبعد „il apprit
 خراب البصرة دانست که کارها بوقت باید شست
trop tard qu'il faut chercher les affaires quand il est temps.”

P. 114, 4: 10., 13, 14, 9: عوادی, pluriel de عادية *désir*
de nuire à quelqu'un selon Dozy et de Goeje (Gloss. Edrisi).
 Cependant mis au pluriel ce mot désigne les suites fâ-
 cheuses de quelque chose, ou bien les influences funestes de
 quelqu'un. Du reste cette signification se rattache à celle
 donnée par M. M. Dozy et de Goeje.

P. 110, 7: Le commencement du beau poème de Mu'izzî
 se trouve dans le Behâristân de Djâmi p. ۴۹۳ dans l'édi-
 tion de Constantinople de Châkir Efendi et p. ۸۱ de l'édi-
 tion de M. v. Schlechta—Wssehrd. Je le transcrirai ici :

ای ساریان منزل مکن جز در دیار یار من
 تا یک زمان زاری کنم بر ربع واطلال ودمن
 ربع از دلم پر خون کنم اضلال را جیبحون کنم
 خاک دمن گلگون کنم از آب چشم خویشتن
 از روی یار خرگهی ایوان همی بینم تهی
 وز قند آن سرو سهی خالی همی بینم چمن

P. ۱۳۱, 10: جهاز تکسر بر آن حضرت کرد. Cette leçon
 est fautive et je me hâte de la corriger. Il faut lire:

چهار تکبیر au lieu de جهاز تکسر. L'expression
 چهار تکبیر *réciter les* équivalant à cet autre خواندن
quatre tekbîr dans la signification de »faire les derniers
 adieux.” Cette signification n'est pas notée dans les dic-
 tionnaires, mais elle est bien constatée, puis qu'elle n'est
 pas rare chez les auteurs persans. Voici un exemple tiré
 du tarîch-î-Djihânkochâi p. 191: در حال چهار تکبیر بر
 ملک خواند و عروس پادشاهی را سه طلاق بر گوشه چادر بست
 Elle est empruntée au rituel funéraire musulman.

P. ۱۴۸, 15: بماند l. نماید.

P. ۱۷۱ l. avant-dern.: Ajoutez le mot جز entre که et عزیز, bien que ce mot manque également dans le manuscrit.

P. ۱۷۰, 13: نمارق l. نمارف. — Même page l. 16: La leçon. وبحث ارجحتی a été admise faute de mieux, car je n'avais pas réussi à la corriger. Cependant à présent je suis convaincu que le mot ارجحتی consiste réellement de deux mots c. à d. از et حجتی. Peut-être convient-il de lire بجز از حجتی = sans preuve suffisante, ce qui donnerait un sens excellent.

P. ۱۷۱, l. dern.: Sur فرخی emp. le Behâristân de Djâmî ed. von Schlechta-Wssehrd p. ۸۵. Schefer, *Chrest. Pers.* II, 242—246.

P. ۱۸۴, note a: La leçon du ms. est correcte, il faut donc restituer dans le texte وشبانگها.

P. ۱۸۱, 1: Ayant چه جای آن که قرص مقصود در بندد. Quelques doutes sur l'intégrité du texte j'ai consulté sur ce passage difficile M. Pertsch, qui me donna cet explication: »als er (l. sie. c'est-à-dire: les Ghuzz) den Backofen des Aufstandes (nicht der freudigen Bewillkommnung), heiss (geheizt) sah(en), welche Veranlassung (چه جای, vgl. *Gulistân*, Sprenger 49, 4 = Semelet 39, 8) dazu [würde vorhanden gewesen] dass er (sie) das Brot seiner (ihrer) Absicht [in denselben] hätte(n) verschliessen sollen? d. h. ohne das Bild vom Backofen und vom Brot (قرص): als er (sie) die Stadt nicht zum Willkommen, sondern zum Aufruhr, zum Widerstand bereit sah(en), schien es ihm (ihnen) nicht zweckmässig und angezeigt, sich mit seinen (ihren) Absichten und Plänen in diesen Aufruhr zu begeben." Je n'ai qu'une seule objection à faire à l'explication de mon savant collègue, c'est que rien ne pût être plus agréable

aux Ghuzz, que de voir »le fourneau de la sédition chauffé.” Je crois donc que les mots چه جای — در بندد doivent être pris exclamativement: „quelle belle occasion pour que le gâteau de leur projet entrât dedans” (dans le fourneau chauffé de la sédition)! C’est au lecteur de choisir entre les deux explications, mais je dois à M. Pertsch la mienne, car au passage cité j’avais encore proposé de changer le mot قرص en غرض dans la note.

P. ۹۰, 13: Au lieu de هست. ۱. نیست.

P. ۹۸, l. 6: Le sultan Ghouride qui n’est pas nommé ici est Chihâb ed-dîn et l’on peut consulter sur l’expédition à laquelle l’auteur fait allusion la chronique d’ibn-al-Athîr t. XII, p. 124 (sous l’an 600).

P. ۲۰۰, l. 14: L’auteur n’ayant pas donné beaucoup de détails sur Borâk Hâdjib je crois devoir aux lecteurs d’y suppléer par les renseignements plus amples du tarîch-î. Djihânkochâï, d’autant plus parce que la fin du livre manque dans le ms. Je copie le texte tel qu’il se trouve dans le ms. de Leide n. 1185, sauf quelques légères corrections: Ms. p. 233 —

ذکر احوال سلطان غیاث الدین نام او پیرشاه^{۱)} بود و ملوک
کرمان نامزد او بود بوقت آنکه پدرش از عراق بجانب مازندران
رفت حرمها بقلعه قارون فرستاد و سلطان غیاث الدین را
بگذاشت تا چون سلطان محمد انار الله برهانه در جزیره
ابسکون غریب دریای هلاکت شد و لشکر موغال بگذشتند از
قلعه بیرون آمد چون پدرش مملکت کرمان نامزد او کرده بود

1) Indistinct dans le ms.

منتوجه آنجانب شد شجاع الدین قاسم¹⁾ که مفردی بود از جمله ملک زوزن موسوم بکوتوالی قلعه کواشیر بود و چون جهانرا پیر آشوب میدید او را در قلعه راه نداد و نزلها پیش فرستاد بعد از آنکه این حصار را از کوتوالی امین چاره نباشد و من همان بنده قدیم که بفرمان شما اینجا نشسته ام سلطان غیاث الدین چون دانست که او بر سر ضلالتست مکاوحتی نمود با جماعتی که مصاحب او بودند عنان بر تافت و بعراق آمد و از هر جانبی سواد²⁾ مردان و شداد امرا برو جمع شدند و براق حاجب و اغول ملک بخدمت او متصل گشتند و قصد اتابک سعد کردند و اتابک در موضعی بود که آنرا دینه³⁾ میخوانند از معرفت او بجست و لشکر او چون رسیدند چهارپای بسیار از همه نوعی یافتند و از آنجا مراجعت کردند براق حاجب را با تاج الدین وزیر کریم الشرقی⁴⁾ مقالتی افتاد خشم گرفت و بسا خشم خود عزم هندوستان کرد و چون سال سنه ۶۱۹ شد انسخه

ذکر استخلاص کرمان و احوال براق. Ms. p. 237. 1. 3.
 براق حاجب و برادر او حمیدنور از قراخطای بودند و در عهد خان قراخطای حمیدنور را برسالت بنزدیک سلطان فرستاد سبب اختلافی که بودست تا چون تابنکوتراز⁵⁾ در دست آمد

1) Sic! Tous les écrivains que j'ai consultés donnent ابو القاسم.

2) Le ms. porte شواد.

3) Ainsi porte le ms.

4) Cmp. la note précédente p. XVIII, l. 7 et suiv.

5) Ainsi le ms. طراز est un nom de ville bien connu, probablement ce mot contient-il deux noms طراز et تابنک (?).

ایشانرا نیز بیاوردند و در خدمت سلطان قزلبتی یافتند و بتدریج حمیدنور امیر شد و براق بحاجابت موسوم گشت حمیدنور را بوقت آنکه بما وراء النهر میرفت با چند هزار مرد در بخارا بگذاشت و در اوائل فترت او نیز در گذشت و براق بحدّ عراق آمد و بخدمت غیاث الدین پیوست و از بزرگتر امرای او شد و قتلخ خان لقب یافت و بعد از تاکید عهد و ایمان امارت اصفهان بدو فرمود و چون خبر وصول لشکر موغال برسید مقدم ایشان تـولان حربی¹⁾ از غیاث الدین اجازت خواست تا باصفهان رود و با خیل خود از راه کرمان عزم هندوستان کند چون بحیرفت و کماوی²⁾ رسید جوانان قلعه کواشیر شجاع الدین قاسم را برآن داشت که از عقب ایشان میباید رفت و غارت کرد پنج شش هزار سوار شدند و ایشانرا شکار خود میدانستند چون ایسن جماعت نزدیک رسیدند دانست که کار افتاد براق فرمود تا عورات را نیز بلباس مردان پوشیده شدند و حرب بسیجیده گشتند و از چهار جانب ایشان در آمدند فوجی ترکان که در زمره شجاع الدین بودند بحکم نسبت با براق منظم شدند و نزدیک ایشان دو حصار بود یکی حرق و دیگر عباسی خوانند تا آنرا پناه گیرند روی بدان آوردند ترکان براق چون برق براق که میغرا بشکافت برایشان دوانیدند و قومی بسیار را بر صحرا کشته انداختند شجاع الدین با قومی که به حصار پناهید یک دو روز محاصره

1) Incertain.

2) = قما دین emp. notre édition p. ۸۳.

کردند چون در حصار دخیبه نبود از آنجا فرو آمدند شجاع الدین را محبوس کردند و بندها گران نهادند و از آنجا باز گشتند و بجانب کواشیر آمدند و شجاع الدین را در قید بدر حصار آوردند تا پسر او سروخان او را بتسلیم قلعه باز خرد پسرش خود از فراغت داشت او را بکشند و هر دو قلعه را محاصره آغاز نهادند از قلعه پاسبانی بشب بگریخت که من قلعه را از راهی که ایشان محافظت نمی نمایند بشما دم براق او را به مواعید بسیار مستظهر گردانید اما بر سخن او اعتماد کلی ننمود و از وثیقه خواست شب دیگر برشت و یک پوشیده را که داشت پوشیده از قلعه بریز آورد و مردان را براهی که گفته بود بر کشید وقت صبحی را طبل بزدند و نعره بر کشیدند و قلعه فرو گرفتند و در باز گشادند و پسر شجاع الدین در حصار بود به محاصره آن مشغول شد ناگاه خبر وصول سلطان¹⁾ از جانب هندوستان رسید براق حاجب نزلها پیش فرستاد از همه نوعی ویر عقب خود بخدمت استقبال کرد و دختری را نیز بخدمت سلطان نامزد کرد چون سلطان نزول کرد دخترا عقد بستند و کسان بنزدیک پسر شجاع الدین فرستاد باعلام وصول سلطان او جواب داد که تا به چشم خود چتر او را نه بینم اعتماد ننمایم سلطان بنفس خود پیش حصار راند حالی خدمت مبادرتا بحضرت محتشد شدند و از هر جنسی خدمتها روان کردند و خوبستن شمشیر و کرباسی بر گرفته و خدمت سلطان آمد²⁾

1) C'est-à-dire Djalâl ed-dîn (l'an 621 de l'Hégire).

2) Peut-on identifier ce fils de Chodjâ ed-dîn avec Chems al-Molk Alî fils d'abou-'l-Kâsim connu sous le nom de Khwâdjah Djihân, vèzir du sultan Djalâl ed-dîn ?

وسلطان بحصار روان شد و برای نیز در خدمت او برفت روزی سلطان بتماشای شکار بیرون آمد برای حاجب بعثت مرض از حصار بیرون نیامد دانست که او را در مخلف اندیشه خلافت امتحانرا رسولی باستدعای او فرستاد بعثت سوانح در مهمات جواب داد که این نواحی بضرع شمشیر مستخلص کرده ام و جای آن نیست که مقر سریر سلطنت باشد و این حصون را از حافظی امین ناگزیر خواهد بود من بنده قدیمم و اکنون سن امتداد گرفته است و قوت حرکت نموده اندیشه آنست که درین قلعه بدعای دولت همایون مشغول باشم و اثر سلطان خواهد که بقلعه آید آن م میسر نشود و نرلهای بسیار با این الوکها^۱ روان کرد سلطانرا چون وقت تنگ بود از راه ملاطفت جوابی فرستاد و از آنجا عنان بجانب شیراز تافت و برای متمکن شد و تمامت آن نواحی را در ضبط آورد و بعدما که سلطان غیبت الدین را که بدو استعانت نموده بود و ازو زینهار خواسته کالمستعجیر من الرمضاء بالنار بقتل آورد^۲ رسولی بنزدیک امیر المومنین فرستاد معلم از اسلام خود و تشریف کتب سلطان ملتئم او را باسعاف مقرون گردانید و بقتلخ سلطان تشریف خطاب مبذول داشت و بران جمله روز بروز تمکن او زیاده میشد تا الح^۳

1) Je ne comprends pas ce mot. On pourrait y voir une altération du mot اولاق = messenger (mis au pluriel).

2) Cmp. Mirkhond, *Hist. des Sult. du Kharezsm*, p. ۹۲.

PROVERBES PERSANS QUI SE TROUVENT
DANS CE LIVRE.

P. ۶۶, l. 20. هر کس خر برپام برد فرود تواند آورد Quiconque fait monter un âne sur le toit peut aussi le faire descendre.

P. ۷۱, 21. آزمون رایگان L'essai ne coûte rien.

P. ۱۲۵, 5. گرسنه چون سیر شود رگ فصول دروی بجنبد
Quand l'affamé est rassasié la veine de l'impudence se remue en lui, à peu près = vilain enrichi ne connaît parent ni ami.

P. ۱۳۳, 8. لشکر بگندنان رسید L'armée est arrivée à Gandanân. Gandanân est un nom de lieu près Ispahân, séjour d'hiver (بیلاق) des Lours. Le passage cité démontre que l'on applique ce dicton »l'armée a pris ses quartiers d'hiver" dans le sens de „il n'y a plus rien à espérer."

مغون ۹۸، ۹۲، ۱۵۳، ۱۹۵	کوشک شیرویه ۲۵
مکرات ۵۹	گرجان ۱۴۲
منار شاهیکان ببردسیر ۱۱۸	گرمسیر ۵، ۸، ۹، ۲۴، ۲۸، ۳۰، ۴۷
منوجان ۱۵۳، ۱۵۴	۸۰، ۱۰۰، ۱۰۹، ۱۱۲، ۱۱۷، ۱۵۴، ۱۵۵
میدان در خبیص ببردسیر ۱۸۸	۱۹۰، ۱۹۳، ۱۹۷، ۱۸۲، ۱۹۵
نرماشیر ۸۹، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۷، ۱۲۸، ۱۳۰	گربید طبس ۱۳
۱۳۱، ۱۳۸، ۱۳۹، ۱۵۴، ۱۷۳، ۱۷۴، ۱۸۴	گناباد ۱۷۷
۱۸۸، ۱۹۳	گندنان ۱۳۳
نسا ۱۱۳، ۱۵۹	گواشیر ۷۰ ببردسیر
نیبید ۱۳۹	لحما ۳۳
نیشاپور ۱۴۲، ۱۴۹، ۱۹۸، ۱۷۰	
هراة ۲۷	مادون ۷۸
هرموز ۸، ۹، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۹۰—۱۰۲، ۱۸۲	نهر) ماعان ۱۰۹
همدان ۱۳، ۹۰	ما وراء النهر ۸۳
هندوستان ۲۹، ۸۳، ۲۰۱	محله سده شنبه ببردسیر ۲۰
یزد ۱، ۲۹، ۵۲، ۵۴، ۵۷، ۵۸، ۹۳، ۷۰	محله کوی گبران ببردسیر ۲۵، ۳۰
۷۱، ۷۲، ۷۳، ۷۷—۸۰، ۸۷، ۸۹—	مزاج ۱۵۲
۹۱—۹۸، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۸، ۱۳۳، ۱۴۲	مزرگان ۱۸۲
۱۴۷، ۱۴۸، ۱۵۸	مشیز ۹۹، ۱۰۸، ۱۲۱
	مصر ۸۳

عقبه زلفی ۸۹، ۱۷۴
علیاباد ۲۸
عمان ۵، ۸، ۹، ۱۰، ۲۶، ۳۱، ۳۲، ۴۰، ۴۱

غزنین ۲۶، ۱۳۶
غور ۱۲۹، ۱۳۲، ۱۳۳، ۱۹۸

فارس ۳، ۱۲، ۲۶، ۴۱، ۴۴، ۴۹، ۵۲،
۸۱، ۸۳، ۸۷، ۸۹، ۹۱، ۱۰۱، ۱۰۲، ۱۰۷،
۱۰۸، ۱۱۰، ۱۱۷، ۱۳۴، ۱۳۵، ۱۸۰، ۱۹۱،
۱۹۲—۲۰۰

فرك ۴۷
فهرج بم ۱۰

قاین ۱۹۸
قرینه شتران ۹۱
قرینه العرب ۱۷، ۱۸۰،
قطیف ۳۱
قلعه سلیمانی ۶۸
قلعه کهن ببردسیر ۱۸۷، ۱۸۹، ۱۹۴
قلعه کوه ببردسیر ۲۸، ۳۴، ۱۷۷،
۱۸۹، ۱۹۴

قلعه نو ببردسیر ۱۸۹، ۱۹۰
صاخره (قبادین ۴۸، ۴۹، ۸۳، ۱۵۳،
جزیره قیس ۱۹۰، ۱۹۱

کدرو ۹۱
کرك ۱۰، ۱۱
کرمان ۳، ۴، etc.
کنس ۱۵۹
کوینان ۳۴، ۹۰، ۱۰۶، ۱۳۰، ۱۳۲، ۱۳۸—
۱۴۳، ۱۴۵، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۵۰، ۱۵۱،
۱۵۸—۱۶۰، ۱۶۹، ۱۷۵، ۱۹۷، ۲۰۰،
(حصار) کورفك ۱۱۷

روم ۸۳
ری ۱۳، ۵۲
ریقان ۱۲۹، ۱۳۰، ۱۵۶، ۱۷۴، ۱۸۱

زند ۱۰۲، ۱۰۳، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۱۱، ۱۱۷، ۱۳۲،
۱۳۴، ۱۴۰، ۱۵۰—۱۵۲، ۱۶۷، ۱۷۱، ۱۹۷

زقوان ۹۲
زنگبار ۲۶، ۸۳
زنوقن ۱۶۱، ۱۶۷، ۱۷۱a
زوزن ۱۷۰، ۱۷۱، ۱۷۵—۱۷۷

ساوه ۵۲
ساجستان ۱۰، ۱۱، ۱۴، ۴۸، ۱۱۷، ۱۳۹،
۱۳۲، ۱۳۳—۱۵۷
سرپژن ۵، ۳۲، ۴۳
سرخس ۱۰۶
سردسیر ۱۱۷
سرسنگ ۷۹
سموران ۲۴
سیرجان ۴۴، ۴۵، ۵۹، ۸۹، ۹۱، ۱۰۸،
۱۱۶، ۱۲۲، ۱۷۲، ۱۸۸، ۱۸۹
سیستان ۷. ساجستان

شهر بابک ۹۱
شهرستان ۹۲
شیراز ۳، ۱۲، ۴۷، ۸۹

طارم ۴۷
طبرک ری ۸۵
طیس ۳۳، ۹۹، ۱۴۸، ۱۷۰، ۱۸۲، ۱۸۸، ۱۹۷

عراق ۱۲، ۱۳، ۲۵، ۲۶، ۴۸، ۵۰، ۵۱،
۵۳، ۶۰، ۷۷، ۸۳، ۸۹، ۹۰، ۱۳۲—
۱۴۰، ۱۴۰، ۱۴۰

حصار خواهران ۱۷۴
حمدایان ۷۴

خمبیس ۱۱ ۱۳، ۴۵، ۵۹، ۱۱۸، ۱۱۹،
۱۲۰، ۱۲۹، ۱۳۲، ۱۳۸، ۱۴۱، ۱۴۹،
۱۹۹، ۱۷۳، ۲۰۰

خراسان ۱۲ ۱۹، ۲۵، ۲۹، ۳۳، ۴۵،
۴۷، ۴۸، ۴۹، ۵۳، ۹۳، ۹۴، ۷۴،
۸۳، ۸۹، ۱۱۰، ۱۱۲، ۱۱۹، ۱۲۸، ۱۳۹،
۱۵۸، ۱۶۰، ۱۶۷، ۱۶۹، ۱۸۷، ۱۹۷، ۱۹۹

خرچند (P) ۱۷۳

خطا ۸۳

ختاب ۳ ۱۷۳

خوارزم ۱۳۲ ۱۳۹، ۱۴۶، ۱۴۸، ۱۴۹،
۱۶۲، ۱۷۵، ۱۷۶، ۱۸۷، ۱۹۹

۲۰۱—

خراب ۱۹۰

خیبر ۱۴

درب ماهان ببردسیر ۲۷، ۱۲۳

درب نو ببردسیر ۱۷۹

درفار ۵، ۹۳، ۷۸

دره ۱۰

دریبار ۲۶، ۸۳

دشت بر ۴۷، ۸۹، ۱۸۲

دیخ اویز ۱۳۸

راسوخان رسوخان (P) ۱۵۲، ۱۵۴

راور ۷۰، ۹۰، ۱۰۶، ۱۱۷، ۱۳۰، ۱۳۲، ۱۳۸

۱۴۱—۱۴۴، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۵۰، ۱۵۸، ۱۶۷

۱۷۱، ۱۹۷، ۲۰۰

راین ۴۲، ۹۲، ۹۴، ۹۵

ریاط خواجه علی بسیرجان ۱۱۹

ریض ببردسیر ۲، ۲۰، ۲۶، ۳۲، ۴۲، ۱۱۳، ۱۱۵

۱۱۸، ۱۲۰—۱۲۷، ۱۳۰، ۱۳۱—۱۳۴، ۱۳۸—

۱۴۲، ۱۵۰—۱۵۲، ۱۵۸، ۱۶۲—۲۰۱

بسا ۸

بغداد ۱۹

بیم ۱۷ ۱۸، ۲۴، ۳۲، ۴۰، ۴۳—۴۹

۴۹، ۵۰، ۵۴—۵۸، ۹۲—۹۹، ۷۴—

۷۸، ۸۲—۸۹، ۹۵، ۹۸، ۱۰۱، ۱۰۲

۱۱۰، ۱۱۳، ۱۱۴، ۱۱۸، ۱۲۴—۱۲۸، ۱۳۲

۱۳۵، ۱۳۹، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۵—۱۵۸

۱۶۲، ۱۶۸، ۱۶۹، ۱۸۱، ۱۸۳، ۱۸۷، ۱۹۰

۱۹۳، ۱۹۵، ۲۰۰

بهبان ۳، ۹۰، ۵۸، ۱۹۷، ۲۰۰

بیابان لوط ۷۴

پرك ۱۰۸

ترشیز ۷۴

نون ۱۲۰، ۱۷۱، ۱۹۸

جروم ۵، ۱۰۷

جیاگون ۱۲

جیرفت ۵، ۸، ۱۱، ۱۲، ۲۴، ۳۰—۳۲

۳۵، ۳۸، ۴۰، ۴۲، ۴۳، ۴۷—۴۸

۵۹، ۵۹، ۹۰، ۹۲، ۹۳، ۹۸—۹۹، ۷۱

۷۷—۸۰، ۸۲، ۸۳، ۸۷، ۸۹، ۹۱، ۹۲

۹۵—۹۸، ۱۰۰—۱۰۴، ۱۰۹، ۱۱۴، ۱۱۷

۱۳۹، ۱۴۳، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۶۲، ۱۷۴

۱۷۵، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۲، ۱۹۵، ۲۰۰، ۲۰۱

چنود ۱۷۳، ۲۰۰

چین ۲۶، ۸۳

حبشه ۲۶، ۸۳

(P) حصار ۷۸

نصير الدولة ٢٣	٥٨، ٩٢، ٩٩، ٩٧، ٩٨، ١٠٠—
نصير الدين أبو القاسم ١٠٤، ١٠٥	١٠٤، ١١٩، ١١٨
نصير الدين كرد ١٤٣	
نظام الدين محمود ١٧٨—١٩٢	ناصر الدين أبو البركات ٥، ٩٥
نظام الملك ٨، ١٩، ٨٨	ناصر الدين أبو زهير ١٥٤، ١٥٥
نوشروان ٨	١٥٩، ١٧٨، ١٧٩
عندوخان بن ملكخان ١٧٠، ١٧١	ناصر الدين أبو نصر بن محمد كرد ١٥٨، ١٥٩
واثق (الخليفة) ٢٢	ناصر الدين افزون ٥٠، ٥٥، ٧٠
واصل بن عطاء المعتزلي ٢٢	ناصر الدين سبكتگين ٢٨
(امير) بجبي ١٩٢	ناصر الدين كمال ٩١، ٩٩، ٩٧، ٨٩
بجبي بن اكثم ٢٢	١٣١—١٣٣، ١٤٠
يعلی شبانكاره ١٠٤	ناصر الدين منشی کرمانی ٣
يوسف برزمی ١٢	نصرة الدين آييه ٩١، ٩٨، ١٠٣، ١٠٤
يوسف عاشو ٨٩، ٩١	نصرة الدين حبش بن سابق الدين على ١٢٩
يولق ارسلان بن ارسلانشاه ٩٢	نصرة الدين شاه غازي بن محمد انر ١٧٠—١٧٩
٩٥، ٩٩	نصرة الدين قلچق ٩٩—٩٨ ١٠٣، ١٠٤

فهرست اسماء الولايات والمدائن وغيرها

بارجان ٥	رود ابارق ٨٥
باغين ١٠٨، ١٠٩	اذربايجان ٨٣
بافت ٤٣، ٩٧، ١٩٤، ١٧٢	ارمنيه ٨٣
بافق ٣١، ٩٠، ١٥٨، ١٥٩	اصفهان ٢٣، ٢٩، ٣٣، ٥٢، ٥٨، ٩٠
نرج فيروزه ١٧	٩، ١١٧، ١٩٥
نردسير ٢، ٤، ١٢، ١٧، ١٨، ٢٧، ٣٠	انار ٣٢، ١٥٩
٣١، ٤١—٤٧، ٤٩، ٥١، ٥٢—٥٩	ايك ٧٨، ٨١، ١٧٨—١٨٩، ١٩٥، ١٩٩
٩٣، ٩٤، ٩٩، ٩٧، ٩٩، ٧٢، ٧٤—	ايران ١٢
٨٤، ٩٢، ٩٥، ٩٦، ٩٨—١٠٤، ١٠٩—	

(ملك) محمد بن ارسلان شاه ۱.
۲۱، ۲۷-۳۴

محمد خمارتاش ۱۰۴

محمد خوارزمشاه ۲۰۱

محمد پدر ملك دينار ۱۶۲

محمد علمدار ۱۱۰، ۱۲۱

محمد بن كى ارسلان ۲۹

محمد بن ملكشاه ۲۹

محمدشاه بن بهرامشاه ۷۳-۷۷

۸۱، ۸۳، ۱۲۱-۱۲۲، ۱۳۸، ۱۴۰، ۱۴۹

محمود بن سبكتگين ۲۸

محمودشاه بن محمد ۳۴

مختص الدين عثمان ۳۱

مخلص الدين مسعود ۹۸، ۱۲۳، ۱۲۴

مردانشاه بن قاورد ۱۳

المستظهر بالله العباسي ۱۹

مسعود كلاه دوز ۱۹۹

مسعود يحيى ۱۷۵

معتمد (الخليفة) ۲۲

معز الدولة ابو الخير ديلمى

۵ (a)، ۷

معزى ۸

معز بن زائدة ۷۲

مقاتل بن عطية بن مقاتل

البكرى ۷. شبل الدولة

مكرم بن العلا ۱۸، ۱۹

ملكخان بن تكش ۱۶۸، ۱۷۰، ۱۷۱

ملكشاه بن الب ارسلان ۱۲-۱۴، ۱۷

مندك ۱۹۳

منكند (?) ۱۰۲

(ملك) موييد ۳۳، ۴۵، ۴۷، ۴۸

۵۲، ۵۳، ۵۷، ۷۴، ۱۴۹

موييد الدين ريكخان ۳۸، ۳۹، ۴۱

۴۳-۴۴، ۴۸، ۴۹، ۵۲، ۵۳، ۵۶

قبل ارسلان اتابك ۵، ۱۳۵

قصص ۵-۸

قوام الدين مسعود بن ضياء

الدين عمر زندي ۱۱۱، ۱۲۴

۱۲۳، ۱۴۱، ۱۴۳-۱۴۹، ۱۵۵

قبيبه كشتى غير ۷۹، ۹۷

قيصربك ۱۰۷

قيماز شغال ۹۹، ۱۰۰

كاكا بليمان ۲۳، ۲۴

كرمانشاه بن ارسلان شاه ۲۷، ۲۸

كرمانشاه بن قاورد ۱۳، ۱۴، ۱۷

خاتون كرماني ۱۴۳، ۱۴۹

كريم الشرق ۴۳، ۷۴

كلو ملك ۲۰۱

كوچ ۱۵۴، ۱۸۲

كوفچ ۵، ۷، ۸

لشكرى امير هرموز ۱۵۳

مامون (الخليفة) ۲۲

شيخ مبارك كازر ۱۱۸

مباركشاه ۹۴. — ۱۲۷-۱۲۹

متوكل (الخليفة) ۲۲

مجاهد گورگاني ۵۲، ۵۷، ۸۹، ۱۰۸، ۱۰۹

مجاهد الدين محمد كرد ۱۴۲

۱۴۳، ۱۴۷، ۱۴۸، ۱۵۸

مجد الدين محمود بن ناصح

الدين ابو البركات ۸۳، ۸۴

۹۲، ۱۲۴

مجبر الدين مستوفي ۱۳۳

شيخ محمد ۱۱۸

محمد ابراهيم مصنف الكتاب ۱۱

محمد بن احمد بن ابى دوان ۲۲

عماد الدين محمد بن زيدان
۱۹۴، ۱۹۵، ۲۰۰

عماد الدين مغونی ۱۵۳، ۱۵۴،
۱۷۹، ۱۹۵

عمر زادی ۱۹۹

عمر بن عبد العزيز ۱۸

عمر بن قاورد ۱۳

عمر نهی ۱۱۸، ۱۱۹، ۱۲۱

غز ۱۰۹، ۲۰۰

غزی ۱۸

فخر الدين ۲۰۰

فرخ قفجاق ۲۵

فرخی ۱۷۹

قاصی فراری ۴

قاورد بن چقريک ۲-۱۳، ۱۷

قتلف براق حاجب ۷. براق

قطب الدين بن سنقر ۱۱۱

قطب الدين مبارز ۱۷۸-۱۸۷، ۱۹۵

۱۹۹، ۲۰۰

قطب الدين محمد بن بوزقش

۳۵، ۴۱، ۴۲، ۴۴، ۴۹، ۴۸، ۵۹

۶۱، ۹۴، ۹۹-۷۰، ۷۳-۷۹، ۸۱، ۸۴-

۸۶، ۸۸، ۹۱، ۹۲، ۹۵، ۹۹، ۱۰۱-۱۱۱

۱۱۸-۱۲۱، ۱۲۹-۱۳۳، ۱۴۰

قدوة الدين امام ۱۷۹

قرا ارسلان بك ۷. قاورد

قرا ارسلان بك بن ارسلانشاه ۲۸

قراغر ۱۹۳

قراغوش ۵

قراغوش امير خراسان ۵۲، ۵۴، ۵۵، ۵۷

قرقرت (P) ۱۸۷

طغرل [بن ارسلان السلجوقي] ۱۳۵

طغرليک السلجوقي ۱۲

طغرانشاه بن محمد ۳۳۴-۳۸، ۴۱،

۴۲، ۵۹، ۷۴

طغانشاه بن ملک موييد ۱۱۱

۱۱۹، ۱۴۲

طاغر محمد اميرک ۸۷، ۹۹، ۱۲۱-۱۲۳

ظهير الدين اغزون ۷۲، ۷۳، ۷۸، ۸۲

۹۵، ۱۰۴، ۱۰۵

عباسی ۱۸

عاجمشاه بن دينار ۱۵۸، ۱۶۸-

۱۷۱، ۱۸۷-۱۹۳

عز الدين چغرانه ۹۱، ۹۸، ۱۰۰

۱۰۳، ۱۰۴

عز الدين دينوری ۵

عز الدين زکريا ۱۳۹، ۱۴۴، ۱۹۵، ۱۷۰

عز الدين فضلون ۱۹۲-۱۹۹، ۱۹۹

عز الدين قبه ۱۳۵

عز الدين لنگر ۹۳، ۱۰۲، ۱۱۱

عز الدين محمد انر ۳۳

عزيز الدين صنمار ۵

علاء الدولة (اتابک يزد) ۲۶

علاء الدين ابو بکر بن

بوزقش ۶۹

علاء الدين بوزقش ۳۹، ۴۱

علاء الدين سليمان ۱۲۲، ۱۲۳

علاء الدين فرخشاه بن دينار ۱۵۸

۱۵۹، ۱۶۲-۱۶۸، ۱۷۲

علاء گنگ ۱۵۲

على الرضا ۱۱

على بن فرامرز ۲۹

عليک ۷

- زنڱي اتابڪ فارس ٤٤، ٨١، ٨٧، ٩٦، ١٠١، ١٠٢، ١٣٤
 زيتون خاتون ٢٧
 زيڪ بلجڪ ١٧٢، ١٧٣
 زين الدين رسولدار ٨٤، ٨٧، ١٠٧، ١٠٨
 زين الدين كياخسرو ٥٠
 زين الدين مهذب ٩٠، ٩٢
 سابق الدين زواره ١٠٥
 سابق الدين علي سهل ٧٤-٧٧
 ٨٢-٨٥، ١٠١، ١١٠، ١١٣، ١١٤، ١١٧
 ١٢٤-١٢٩، ١٣٥، ١٣٦، ١٣٩، ١٤٩
 ١٥٥-١٥٨
 سابق [الدين] محمد بن
 ميمون ١٥٢
 سعد بن زنڱي ٣٥
 سعد الدين كدخدای اتابڪ
 يزد ١٥٨
 سعد الزمان مناجم ١٢٤، ١٢٥
 سلجوقشاه بن ارسلانشاه ١٠، ٢٨،
 ٣٢-٣٣
 سلطان شاه بن قاورد ١٣-١٨
 سلطان شاه [محمود بن ايل ارسلان]
 ١٠٩، ١٠٩
 سنجر بن ملكشاه ٣٩، ٢٧، ٤٨،
 ٥٤، ٥٧
 سنقر عسبه (P) ١٠٩، ١٠٧
 سونج ملك ٢٠١
 سيف الجيوش اسپه سلاار ٨٥، ٨٨
 سيف الدين الب ارسلان ١٤٢
 ١٢٣، ١٧٢، ١٧٣، ١٧٧، ١٨٠، ١٨٢
 سيف الدين تنگتر ٤٨
 سيف الدين محمد ١٨٥
 شاهنشاه بن قاورد ١٣
 شبانكاره ١٨٤، ١٨٩، ١٨٩-١٩٢، ١٩٤
 شبل الدولة ١٨-٢٠
 شجاع الدين زوزني ٢٠٠، ٢٠١
 شجاع الدين سرهنكچه ١٦٨
 شرف كويناني ١٠٥
 شرف الدين پيشنا (?) ٧٨، ٧٩
 شرف الدين بن جمال الدين ١٧١
 شرف الدين مسعود بن عزيز
 منشي ١٢٣، ١٢٤
 شكر ملك ٢٠١
 شمس الدين ابو طالب زيد
 زاهد ١٣
 شمس الدين تنار ١٤٩، ١٤٩
 شمس الدين طهماسب ١٣١
 شمس الدين طوطي ١٢٩
 شمس الدين محمد روزبهان ١١٩
 شمس الدين مغوني ٦٧، ٦٨
 شهاب الدين غوري ١٣٣
 شهاب الدين كيا محمد بن
 المفرج ديلمی ٧٢، ٨٢، ٩٥، ١٠٥
 شهريار بن تافيل ٩
 شير سرخ (قزل ارسلان) ٩٣
 شيركبر اه
 صدر الدين ابو اليمین ٣٢
 صلاح الدين ميمون ٤٨
 صمصام غزي ١٠٧، ١٢٠، ١٣٩
 ضياء الدين ابوبكر ٨٤، ٨٧، ٨٩، ٩١
 ضياء الدين ابو المفخر ٤٩، ٤٩
 طرمطی ٥٩-٦١، ٦٤-٦٩، ٧٩، ٧٩،
 ٩٣، ١٠٣، ١٠٨

۱۳۲، ۱۳۴، ۱۳۹-۱۴۱، ۱۴۳، ۱۴۶-
۱۹۱، ۱۵۹

جمال الدين ابو المعالي ۲۳، ۲۴
جمال الدين آييه ۵۲

چاولي سقاو ۲۱
چاه ولي قوده كش (؟) ۴۳

حافظ شمس الدين محمد
شيرازي ۵۹

حسام الدين ايبك على خطيب
۱.۵، ۱.۴

حسام الدين عمر ۱۷۵، ۱۷۶-۱۷۸
حسن سرو ۸۸

حسين بن قاور ۳، ۱۷
حكيم ازرق ۱.۴

خاصبك ۸
خطلخ آييه ۷. آييه

ملك دينار ۱۱۴، ۱۲۸، ۱۳۰-۱۳۵
۱۳۸-۱۳۹، ۱۹۸

رستم ماهاني ۵
رشيد جامدار ۳۳

رضي الدين ملك زوزن ۱۷۱-۱۷۷
۱۸۷، ۱۸۸، ۱۹۷-۲۰۰

رفيع الدين محمود سرخ ۹، ۴۵
۹۷، ۹۸، ۱۰۸

ركن الدين سام ۵۷، ۵۸، ۷۱، ۱.۱، ۱.۲
ركن الدين عثمان بن بوزقش ۱۴۱

ركني خاتون ۳۵، ۳۷، ۳۹، ۴۵
۶۳، ۱۱۴، ۱۲۷

۷۳، ۷۷، ۷۸-۸۰، ۸۲-۸۵، ۸۷-
۸۹، ۹۱-۹۴، ۹۶-۱۰۰، ۱.۱، ۱۲۱

بهرام [بن لشكرستان] ۲، ۳
بهرامشاه بن طغرلشاه ۳۵، ۳۷-
۷۳، ۷۴، ۷۵، ۸۹، ۱۱۸

بهرامشاه بن مسعود الغزنوي
۲۶، ۲۷

بوزقش شمله كش ۱۳۵

پهلوان بن ايلدگزر ۸۹، ۹۰،
۱۳۳

پهلوان بن محمد بن بوزقش
۸۱، ۱.۲

تاج الدين ابو الفضل سيستاني ۱۱۸
تاج الدين خلدج ۱.۱

تاج الدين شهنشاه ۱۸۲
تاج الدين بن محمد كرد ۱۵۹، ۱۵۸
تركانشاه بن طغرلشاه ۳۵، ۳۸، ۴۰،
۴۸، ۵۰

تكش خوارزمشاه ۱۳۹، ۲.۱
تكله بن زنگي ۱.۸، ۱۱۱، ۱۳۵
توران شاه بن طغرلشاه ۳۵، ۳۷، ۴۰،
۴۱-۴۳، ۴۷، ۷۷، ۸۷، ۸۹، ۹۰، ۹۱-
۱۲۱، ۱۳۳

توران شاه بن قاور ۱۳، ۱۷-۲۱، ۲۶

جلال الدين سيورغتمش
قراخاني ۳

جمال الدين جلال الوزرا ۱۷۰-
۱۷۱، ۱۸۸

جمال الدين (امير) حيدر ۱۱۷، ۱۴۸
۱۵۸، ۱۵۹، ۱۶۷، ۱۶۹، ۱۷۵

(خواجده) جمال گريدي ۱۳۰-

فهرست اسماء الرجال والامم

- ۱۰۰، ۹۵ امام الدين قاضي احمد
 اميرانشاه بن قاورشاه ۱۰، ۱۳، ۱۴
 امين الدين ابو الخير ۱۹۴، ۱۹۵
 اهلنت ۷. بدر بن ائنت
 ايبك دراز ۷. بهاء الدين
 (خطلخ) ايبه ايازي ۱۰۸، ۱۱۹
 ايرانشاه بن تورانشاه ۲۱-۲۵
 ايلدگزر اه ۵۵، ۹۰
 اينانچ اه
 بازدار ۲۳
 با كالنجار الديلمي ۲، ۳
 بدر بن ائنت ۱۷
 بدر الدين امير ۱۷۰
 بدر الدين تغان تگين ۱۹۷
 بدر الدين سنقرق ۱۷۵
 بدر الدين كافور ۱۹۹
 قتلق براق حاجب ۱۳۸، ۲۰۰، ۲۰۱
 برهان الدين ابو نصر احمد
 الكوبناني ۱۱۸، ۱۳۴
 برهاني ۱۸
 بغراتگين ۴۸
 بلاغ (بلاق) الغزي ۱۰۷، ۱۲۰، ۱۳۹
 بلوج (بلوژ) ۱۵۴، ۱۸۲
 بهاء الدين ايبك دراز ۹۳، ۹۳
- ابراهيم بن مهدي عباسي ۲۲
 ابو بكر بو الحسن (?) ۱۵۴
 ابو حامد احمد بن حامد ۷۰
 افضل کرمانی
 ابو الحسن قاضي کرمان ۴
 ميرزا ابو الفتوح ۱۱
 ابو القوارس کوفي ديلمي ۸۱
 اثير الدين سمناني ۱۹۹
 احمد بن ابي دواد ۲۲
 احمد خربنده ۷۴
 ادمش ۹۲، ۹۳
 ارغش زاده ۴۸، ۹۳، ۹۹
 ارسلان بن طغرل اه
 ارسلان خان ۱۶۹، ۱۶۷، ۱۷۰
 ارسلانشاه بن طغرلشاه ۳۵-۴۰
 ۹۵-۹۶، ۱۱۸، ۱۵۸
 ارسلانشاه بن کرمانشاه ۱۰، ۲۵-
 ۲۸، ۱۵۹
 ارسلانشاه بن مسعود الغزنوي ۲۹
 ارغش بوزچه چي ۳۰، ۳۱
 اسمعيل بن سيكتئين ۲۸
 افتتاح خوانسالار ۹۹
 افتتاح الدين اسفنديار ۹۹
 افضل کرمانی ۳۵، ۴۲، ۵۸، ۷۹، ۸۲
 الب ارسلان محمد بن چقربك ۱۲

شد تا آنکه دست قدرت و سطوت جنگ‌خانی بساط سلطنت
 سلطان محمد خوارزمشاه در نوردید براق حاجب که از اولاد
 کورخان بزرگ بود برسم تحصیل مال مواضعه از زمان سلطان
 تکش خوارزمشاه در حضرت خوارزم مقیم با جمعی از امراء
 خوارزمشاهیه چون کلو ملک و سونچ ^a ملک و شکر ملک عزم جانب
 هندوستان نمودند و با بنه و ائقال و اهل و عیال از راه کرمان عازم
 کنار دریا عمان شد چون بجیرفت رسید ملک شجاع الدین
 روزنی از غایت دوفی طمع در عورات قراختائی نموده از شهر
 گواشیر لشکر بجیرفت کشید و با وجود آنکه از یکحزب بودند
 در یک درگاه مدتها با هم خدمت کرده بودند شرایط وفا و مروت
 مرعی نداشت قتلغ سلطان و رفقا لا بد و ناچار از باب دفع
 صابیل متوجه او شدند و در وهله اولی ملک زوزنرا در هم شکستند
 و چون فتحی که در محیله او نبود بظهور آمد عزم هندوستان
 را خاطر یکسونهاه متعاقب ملک زوزن بدر بردسیر پره بنمود
 و شهر گواشیر را در سنه ۶۱۹ از ملک زوزن گرفته بر مسند
 ایالت متمکن شد و چون احوال قتلغ سلطان
 مفصلاً در کتب تواریخ مذکور است
 عنان قلم... b

a) Ms. سونچ. Comp. Mirchwând selon Strandman, *Chuanda-mir's afhandling om Qarachitaiska dynastin i Kerman* P. 59 où l'éditeur a publié سونچ (mais comp. la note 3). b) La fin du livre manque dans le ms.

واز شوکت و غرط قوت لشکر فارس اعلام داد رضی الدین در
 fol. 141 حال از در شهر بر خواست ^a و بجانب چترود بیرون شد و تا راور
 هیچ درنگ نکرد عزّ الدین با حشم فارس نزول فرمود و بر علت
 تهاونی که در طبیعت ایشان بود سکون کرد و از ارفاق و اعجال
 خصم فارغ شد تا رضی در سرحد موتّ شحنه خبیص و کوبنان
 و راور و بهآباد کرد و حصارها محکم گردانید و روی بخراسان نهاد
 و حصار بردسیر و پراغه در دست ملک عماد الدین محمد زیدان
 ماند و عزّ الدین و لشکر فارس معادات ولایت فرمود و چند امیر
 با حشمی اندک در شهر گذاشتند چند روز بپیمناوالی صبر
 کردند پس سپر بیضاقتی افکندند و از بجحاصلی کرمان روی باز
 خانه نهادند و در آخر جمادی الاولی سنه ۶۰۶ صاحب عادل فخر
 الدین صدر الاسلام و المسلمین بحکم وزارت سایه اقبال بر مالک
 کرمان افکند و این خرابه را بمقدم بزرگوار مشرف گردانید ۵
 گفتار در سایر احوال [کرمان] علی سبیل الاجمال تا سنه ۶۱۹
 که کرمان بر دست قتلغ سلطان یراق حاجب مفتوح شد
 در کتب تواریخ نقلی بنظر نرسیده که چون شهر بم وجیرفت
 از دست امیر مبارز بیرون آمد و غر آخر کار ایشان بچه منجز
 شد و شهر بردسیر چون از تصرف حشم فارس بیرون شد بقیاس
 وطن چنین بخاسته میرسد که چون خبیص و راور و بهآباد و کوبنان
 در دست حشم رضی بود از خوارزم کُت بعد مرّه استمداد
 نموده کرمان را باسرها مستخلص کرد چون او از جهان فانی بجهان
 باقی انتقال کرد پسرش ملک شجاع الدین زوزنی قائم مقام پدر
 خواست. Ms. a)

ومتواصل داشت وائتماس مدد میکردند ودر شهر از زخم تیر
وسنگ منجنیق وعراده خلقی بجسد از فارسی وکرمائی هلاک
شدند واز حشم خراسان^{۹۰} چنین معروف ومجهول وداع جهان
کردند ✽

گفتار در آمدن عز الدین فضلون وحشم فارس وبر خاستن

خواجه رضی وحشم خوارزم از در بردسیر

پس روز چهاردهم^{۹۱} ماء مهر سنه ۵۹۵ رایات منصوره لشکر فارس از
مشرق ظفر طالع شد وعز الدین فضلون مقدم لشکر، خواجه
رضی از در شهر بر خاست ورسول پیش عز الدین فضلون
فرستاد عز الدین جواب داد که میان حضرت خوارزم وفارس
قواعد مواصلت مهتد است واسباب مصاهرت موکد واثر از
حضرت خوارزم فرمایند که اتابک ترک خانه خود کند وولایت
فارس بکمتر غلامی دهد از آن حضرت جز لبیک سمعنا واطعنا
نخواهیمد بود بیا این جفا وبی مقابلتی مخرب خانه مسلمانان
بر چیست اگر از در لطف ومجاملت در آمدی چه محتاج این
شوکت واحتمام وزر ووبال بودی اما چون از عقاب خالف باک
نبیدارد در بند عقاب مخلوق میباشد اینک اتابک سریه از سرایه
خویش نامزد این طرف فرمود تا بر عجز حمل نکنند وبا اینهمه
رخصت جنک وامتداد اقدام نداده است ونفرموده وفرموده که
سکه وخطبه ولایت کرمان بر نام اعلی سلطان کنند ومن در
خدمت حضرت آیم اگر کرمان بمن ارزانی دارد وراه مصایقت
نرود قبیها واثر عذری فرماید ع جان نیز فدای تو خلافت
پاکست ورسول باز پیش رضی الدین آمد واین قصه باز رانه

روز مصاف شب زفاف میدانستند و طبل صوامر را در جنگ
نقرات ^a رباب و چنگ می شناختند و هر روز حشم و لشکرگاه
پیشتر می آوردند تا بر لب خندق فرو آمدند و مجانیق نصب
کردند و نقبها بسیار ^b و بیای دیوار رسید و دیبها حومه از خرابی
و فساد ویران شد و چندان خرابی کردند که سلطان غور در دیار
fol. 140 قهستان ولایت تون و قاین نکرد و فرمود که اشجار باردار
بریدند و کشتهاء شاداب خوردند و سوختند، خیال رعیت
کرمان چنانکه خواجه رضی رعیت جانب معرفت فرماید و از
صوب مروت تنگب جایز نشمر و ما دام که از مردم کرمان رنجی
ندیده است رنج ایشان نجوید و خواهد و اگر کرمان می خواهد
از در رفق در آید و شرایط حسن العهد تقدیم کند بیت
جدائی گمان برده بودم ولیکن * نه چونان که یکسو نهی آشنائی
چه رعایا رضی الدین را از خود میدانستند و اگر طریق مراعات
می سپرد و بر شیوه دیگر بارها در کار می آمد شهر در دایره
خلل می افتاد و مقصود او بحصول او می پیوست چون حق
تعالی او را نصیب نکرده بود راه سهل هامن رفق بگذاشت
و طریق و عر دشوار عنیف پیش گرفت پس چون رعیت آن بی
محاباتی مشاهده کردند بذل مجهود در دفع خصم و اعانت
حشم فارس واجب داشت و هفتاد روز خانه و وثی پدرو کردند
و مقام با دروازه و باروها بردند و قصد و سمار بحضرت فارس متصل

a) Sans points dans le ms. b) Les mots: بسیار — تا بر لب
sont répétés deux ou trois fois dans le ms. — Il faut sup-
léer: کردند.

در حفظ مصالح ولایت شروع کرد بر توقع آنکه مگر کرمانرا *a* از خاک افتادگی بر دارد یا آتی بروی کار آورد فتنه دست نو کرد و از جانب خراسان سیلاب محنتی تازه روی بکرمان نهاد ۵
گفتار در آمدن ملک زوزن خواجه رضی و تغان *b* تگین
از خراسان بکرمان

خواجه رضی الزوزنی که ذکر او سابق است و چند نوبت بکرمان آمده در نواحی و در حدود این ولایت املاک و عقار بسیار باز دست کرده اورا هوای کرمان با برگ و پی و روح و روان آمیخته با آنکه ولایتی معجور و نعمتی بسیقیاس و حکمی نافذ کرد و فرمائی قاطع داشت بنزاعی اورا هوای کرمان سلسله هوس بجنبانید و از حضرت خوارزم استمداد کرد بدر الدین تغان تگین *b* که پیش ازین بکرمان آمده بود با چند امیر دیگر از نواحی خراسان نامزد کرمان کردند و از راه طبرستان در آمد و بسرحد کرمان رسید جمعی سوار و پیاده فارسی که در شهر بودند تن زدند و اعمال جانب حرم جایز شمردند تا بهاباک و راور و کوبنمان گرفتند و شکنجه نشانند و بجانب زرند آمدند و ارتفاع شتوی یکمن خرج نشده بود غله بر داشتند و خرجها پر کردند و بدر شهر آمدند، در آخر فی القعدة مذکور خواجه رضی چند سرهنگ داشت که

a) Le ms. ajoute: مگر. *b*) Le ms. porte نغان ou تغان; dans le Ġihānuma de H. Chal. (éd. de Constantinople, p. ۱۹۱) se trouve le nom بغایکتین (l. بغانگین), qui désigne sans doute le même personnage, mais l'autorité de cette publication n'est pas grande dans des questions d'orthographe de noms propres. Je prends تغان = طغان (Tougân).

رفت که قلم عبارت ورقم اشارت بشرح آن قیام نتواند نمود
چون مدت غیبت او از ایک متعادلی شد مرد او میگزینخت
وبا خانه می شد او را ضرورت شد بر *a* خاستن، ویکسال شهر
بردسیر برآیش آسایش نازان بود و عز الدین فضلون در اثناء
مکاتبات از فرط تحقد *b* می نوشت واز مقام سامت مینمود
وآرزوی خدمت رکاب پادشاه میکرد و مشاهده انوار جمال مبارکش را
بر ملک ترجیح مینهاد وارباب حسد در حضرت نیز کلمات بر
fol. 139 وجه تضریب ایراد کردند ودر منتصف ماه اردیبهشت سنه ۵۹۵
خراجی باستدعاء عز الدین مثال رسید و عز الدین نیز اگرچه
با خانه خود میرفت مفارقت کرمانرا گره بود او را با مردم کرمان
خوش افتاد وروز آدینه هفتم ماه رمضان سنه ۶۰۱ موافق پانزدهم
ماه خرداد سنه ۵۹۵ سراقی رحلت بیرون زد و رعایا کرمان دو
فرسنگ مواکب او را بر پی میرفتند واز دیده آب میزدند و
گفتار در آمدن امیر بدر الدین کافر و وزیر اثیر الدین
سمنانی از فارس بکرمان

چون شور فراق عز الدین مزاج دلها گرم *c* از دار الشفا قرص
کافر فرستادند و امیر بدر الدین کافورا نامزد کرمان کردند خواجه
مسلمان طبع نیک عقیدت ویر عقب او خبر رسید که وزیر
اتابک اثیر الدین سمنانی بر عزیمت کرمانست، اول روز ذو القعدة
من السنه در شهر آمد خواجه محتشم وپیری بزرگ که از بقایه
اکابر عراق تقلد اعمال خطیر کرده بنظر هدایت و قلم کفایت

a) Ce mot se trouve deux fois dans le ms. *b*) Sans points dans le ms. *c*) Suppléez: داشت.

و او را از گلشن تجرّ بگلخن تجرّ رسانید و او را موقوف کردند پس روز آدینه سیم ماه شوال سنه ۶۰۰ موافق بیست و چهارم ماه خرداد چتر همایون پادشاه اسلام عماد الدین زیدان بطالع سعد و اختر همایون از حضرت فارس رسید و بطولوع رایات منصوره او امداد ظفر متزاید شد و افواج نصرت متضاعف اهل شهر بدخول آن ملک ملک صورت و وصول آن پادشاه جوانبخت خوب طلعت جهان جانرا آئین تزیین بستند و کوتوال و یک شخص دیگر که در تکرار درس دشنام و تلاوت اوراد فحش شریک و رسیل او بود قریان شکر مقدم میمون شاه ساختند ۵

گفتار در آمدن امیر مبارز از ایک بگرمسیر کرمان و بعد
باز معاودت کردن و رفتن امیر عزّ الدین فضلون از
بردسیر بحضرت فارس

پس اتابک را نهضی حاصل شد بجانب اصفهان و امیر مبارز غیبت رایات منصوره را از فارس فرصت گرفت و با لشکری در گرمسیر کرمان آمد و از آنجا عزم بم کرد و شهر بم که در دست او بود با بطل رجال و ابناء قتال مشحون گردانید و غلات ولایت جمع کرده در وجه ذخیره نهاد و در شهر جیرفت حصاری ساخت و آنرا بمردان کارزار از پیاده و سوار محکم کرد و لشکر بدر حصار غز کشید و مدت چهار ماه مقام کرد و چون استخلاص آن در حیّز نیسییر نیامد از آنجا انتقال باز ^a مغون کرد و دو ماه بر در حصار عماد الدین مغونی نشست و در آن ناحیت از بخریب آن

a) Ce mot se trouve deux fois dans le ms.

بر غز افتاده از شهر و قلعه چنان جست که خوفی بجزده عفو
از تیغ جلاد جهد و شهر از غز خالی وحشم فارس را مسلم شد
گفتار در رسیدن ملک عماد الدین محمد بن زیدان
از فارس بدار الملک بردسیر

چون امیر عز الدین فضلون بقال میمون در شهر آمد و باقی امراء
حضرت رخصت فارس نمودند رعیت بستت نورانی و سیرت روحانی
و لطف حاضر و مراعات وافر او بیاسودند و از مخالب سباع درنده
غز و انیاب حیات گزنده شبانکاره باز رستند و خزینه هر سینه مهر
مهر دونت پادشاه اسلام قبول کردند و مردم کرم بر ریش دل
مشتی درویش نهاده شد انقصه کوتوال قلعه کوهرا آینه دل
روشنتر بود و در مدت محاصره قلاع مردم از قول و فعل او
fol. 138 نرجحیده a و فحشی و کلمه موحشی نشنیده و کوتوال قلعه کهن
لجوجی بود مستبد و از قلعه هر تیری و سنگی که می انداخت
عزار ناوک دشنام با آن همراه بود و معارف شهر را فحشاء شنیع
میگفت و با حشم فارس زبان موافق بود و بدل منافع و سر تسلیم
قلعه نداشت پس عز الدین کوتوال بطبقه زیر بن قلعه فرستاد
و کار بریشان دشوار شد کوتوال فارس و خیول او در الوان اطعمه
متنعم میبودند و افطار بر اصناف لذتها میکرد شبانکاره گرسنه
بینوا را از مشاهده غبن آن ملال زیادت شد روز عید با کوتوال
گفتند اگر ترا بدین شقاوت رضاست ما را کیسه دل از نقد
صبر تهی شد ریش و گریبان کوتوال گرفتند و از قلعه بریز آوردند

a) Ms. (وگله) و کله و نرجحیده, et peu après.

عاجمشاه دریغ نمیدارم ما دام که تجشّم نمایم و یا حشم عزیمت آنجانب نماید تا با تناجی ارواح تلاقی اشباح حاصل آید و معاهدت عمارت رود و در ضمان سلامت باز گردد و عزّ الدین فضلونرا با سواری پانصد فرستاده است تا در خدمت باشد غزرا ازین سخن آتش در کانون جان افکند و دود وحشت پیش دیده بایستاد و در غوطه کنگاچ افتادند نتیجه مشورت آن بود که در تقریب و ترخیص عزّ الدین فضلون تقاعد رود و او را علوفه ندهند و رخصت ندهند که دیگرى دهد یا فروشد بر ظاهر شهر و رستاق مردم نبود و هیچ معلوفی *a* و مطعومی میسر نمیشد عزّ الدین چند روز بر حوالء شهر گردید پس از سورت جوع عزم رجوع کرد و از حضرت فارس * امداد متواتر شد و هر روز علمی و امیری *b* میرسید تا جمعی کثیر لشکری حاصل آمد پس مخیم باز در شهر آوردند میان دو قلعه و یا غر سر وحشت کشف کردند و کوتوالان بحکم سوابق معرفت و تجاور ولایت عزّ الدین فضلونرا و عده تسلیم قلاع دادند و مصالحت مصالحت کرد غزرا لازم شد که پیشانی ستیز باز نهاده یا پشت گریز بدادن روزی دو سه بمیدان جولان شدند نقش کعبتین قضا بر مراد غر نیامد و در ششدر حیرت فرو ماند روز دهم ماه خرداد سخن صلح گفتند بر آنکه ملک عاجمشاه باز نرمشیر شود تا حشم فارس چون کار بردسیر بقبصل رسانند شهر بم را استخلاص کنند و ملک عاجمشاه دهند روز يك شنبه دوازدهم خرداد لوزه اضطراب

a) Ms. معلوم. *b*) Ces mots se trouvent deux fois dans le ms.

چون ملك عاجمشاه امير محمود وپسر دوگانه تسليم كند اتابك
 سر كيسه ديگر تكاليف بسته دارد وپيما بعد سخن كسريان
 نگويد غز از تعجيل هلاك او پشيمان شدند وزيان ملك در
 استحياء او دراز شد پس با غز گفت كه نظر شما از ملاحظه
 در عواقب كارها قاصر است وفكرت شما از تصور خوانم عزائم
 عاجز اکنون جواب پادشاه چه توان داد واین جریمه را چه عذر
 توان نهاد، چون غز از ندامت احوال احوال قیامت پیش آمد
 ملك گفت من این روز ببصر بصیرت میدیدم بحكم این معنی
 چرب دستی چنین کرده ام ویر مقتضاء نص *a* وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ
 وَلَكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ نظام الدین زنده است غزا ازین حرکت
 خوش آمد واز هواء حیرت بنزین سکون فرود آمد نظام الدین را
 از چاه بر آوردند ونسليم فرستاده حضرت کرد وپسر كهین را
 پیش از پدر بفارس فرستاده بودند ومهین را با خال او امیر
 یحیی نقل جانب بم کردند وطن وخیال آنكه کوتوال شبانكاره
 كه در شهر بم است مگر او را بستنند وشهر بدهد چون او را
 زهره این مبادلت وباری این معامله نمود اجابت نكرد وغز
 آن دو بیچاره را بحصار خویش برد وموقوف داشت ۱۵ fol. 137

در رسیدن عز الدین فضلون ورفتن غز

اول ماه رمضان سنه ۶۰۰ موافق ماه خرداد سنه ۹۴ خراجی *b*
 رسولی كه بحضرت فارس فرستاده بودند باز رسید وجواب پادشاه
 آنكه تعلق بمن دارد ونخست حشم من آنجا رسیده اما از ملك

a) Comp. le Coran, chap. 4, 156. *b*) Ms. عجمی.

اصحاب شافعیّه فرمودند که مقام باز رخصت دشت برند تا این کار بمخلص رسد ۵

در فرستادن امیر نظام الدین محمود بحضرت فارس در اثناء محاصره قلعه غر هر روز جمعی را از محبوسان شبانکاره بیرون می آورد و هلاک میکرد و نظام الدین را تکلیف جنگ حصار مینمودند و بدیگر تکالیف معذب میداشتند و جمهاسهیر غر بر آن متفق که کار حصار قلعه موصول حیات نظام الدین است اثر او را هلاک کنند کوتوال را بحکم یاس این شدت باس نمایند و ملک عجمشاه و بعضی غر که بصر فکرتشان روشنتر بود و نقش عاقبت میدیدند برین معنی رضا میدادند و میگفتند ملوک فارس را غایت امنیت و قسارای همت بر مرور ایام و مرور احوال آن بوده است که مذکوری از حشم ایک بدست ایشان افتد این ساعت محال باشد که نظام الدین را با ما بگذارند و اثر آن قضا نافذ شود بتغییر رای پادشاه مناجز شود و از آن تولد فتنه عظیم کند، غر بر قتل او اصرار نمودند و ملک عجمشاه را بعد از مدافعت بسیار بجز از مساعدت چاره نمایند با حدیث سن از غایت کم آزاری حبله شیرین ساخت و رای غریب زد نظام الدین قاضی بلند و محاسنی تمام داشت و از شبانکاره محبوس شخصی بود که درین اوصاف با نظام الدین مشارک بود و باوی مشابه ملک در شب فرمود تا آنشخص را بقلعه آورند و جامه نظام الدین دروی پوشیدند و در پرده سواد شب آن بیگناها را هلاک کردند و نظام الدین را در چاهی پنهان داشت ۴ در آن هفته از حضرت فارس کس بطلب نظام الدین آمد بر قرار آنکه

و در میان دو خصم فرو ماندند بالاخره غزرا بر شبانکاره تاراج *a*
 نهادند و ملک عجمشاهرا با غز در شهر آوردند و ملک در قلعه نو
 مقام فرمود و اساس محاصرت نهاد و منجنیق و عرادات ساخت
 و امیر نظام الدین و دیگر محبوسان بغز تسلیم افتاد و اهل کرمان
 ملک عجمشاهرا کودک دیده بودند و ندانستند که از صدف
 ضقولیت او چه درّی بر خواهد خاست *b* و درین نوبت چون
 اتفاق تلاقی افتاد اورا جمالی دیدند فایق و فرّ و شکوای بافسر
 پادشاهی لایق و عدل شامل و کرمی کامل یکی از اهل فضل اورا
 این دو بیتی گفت

ای شاه عجمشاه تو شاه عجمی

میزبید بر تو افسر محتشمی

جمله هنری چشم برت بادا دور

یک عیب ترا نیست بدست حشمی

با قضاة وائمه و اعیان و کافه رعایا تلطف و مراعات فرمود که نوافر
 دلها را بدام انعام صید کرد و اوقاف که برادر او در اوالیاء حوالی
 بردسیر داشت همه را بخدمه قدیم داد و توقیع تملیک فرمود
 و اگرچه غزرا در دل عقرب حقد بزرگان کرمان نیش میزد حالی
 از جهة اشتغال بکاری معظم و دیگر آنکه فرط اشغال و کمال افضال
 پادشاه با مردم میدیدند مناقضه آن از حزم دور میدانستند fol. 136
 ازیشان حرکتی مستقبیح صادر نشد الا آنکه قضی ولایت و امام

a) Lecture incertaine à cause d'une tache d'encre dans
 le ms. *b*) Ms. خواست.

وغز چون تنور فتنه گرم دید چه جای آن که قرص « مقصود
در بندد، چون در ترحیب ملک و تسلیم شهر توقف افتاد
وغز از معاهده اهل شهر بآخر شد در شب در موافقت کوتوال
زد و رسول بر قلعه فرستاد و التماس مصالحت کرد برین که از قلعه
کهن راجی بقلعه نو کنند تا غز و شبانکاره باتفاق در شهر آیند
واز غایت خبت رسول غز بر قلعه خود را جلوه داد و بر مردم
شهر عرض کرد که چون اهل شهر غزا بر قلعه دیدند و به
دست از حیسات بشتند و آن شب خود را مستعد شمشیر
شهادت داشتند و غز می دانست که شبانکاره با غز نسل
و میان ایشان دیک موافقت پخته نشود پس از جانب سیرجان
اعلام دادند که از جانب ایک دو بیست پیاده بمدد حل قلاع
فرستاده اند و در پرده شب پوسنین جد باز نور دیده و بر دامن
کوه میروند از شهر اینکمال ملک باز نمودند و شفاعت کردند که
چند روز غز بر در قلعه نرسد و وصول آن پیادگان کنند تا اگر
نرسیده اند بقلعه دخول ایشان متعذر شود و اگر در قلعه کوه
شده اند انتقال ایشان باز قلعه شهر ممتنع باشد غز در اقامت
مراسم این تقصیر نکرد و طریق انتقال شبانکاره با قلعه کهن
مسدود داشت پس غز حیلۀ دیگر اندیشید و گفت ما دام که
شهر ملک را مسلم است این غله سبز که میخورند از طریق
مصلحت دور است تا میخ فساد ازین مزرعات دور داریم و بر
خیزیم تا غله رسد مردم را ازین سخن قباء حاجت تنگ شد

a) Sic. Lisez: غرض؟

مشغی ندید رای آن دانست که با قوم خویش پیوندد و در
 وقتی که غز منهزم باز ملتئم میشدند بنرماشیر رسید چشم را
 برود او اعتضاد افزود واستبشار نمودند و شب خروج بر نظام
 الدین استاندان آن کار بر وجه استنجاج بسیرجان نوشتند وانهاء
 آنحال کردند وبغز نوشتند واز مجاریء احوال اعلام دادند
 وخواجه جمال که در طبس بود نوشتند که صورت حال باز
 خواجه رضی نماید واز هر سه موضع دندان طمع تیز کردند
 واین دعوترا اجابت نمود، اول شب پانزدهم ماه فروردین فوجی
 حشم فارس از سیرجان رسیدند ودر شهر آمد و مردم بمکان
 ایشان مستظهر شدند وروز دیگر ملک عجمشاه با سواری دویست
 رسید ودر میدان در خبیص فرود آمد نرگس بلا مضاعف شد
 وگل محنت صد برگ

غصه چندان شد که تو بر تو نشست

گریه چندان شد که نم در نم نماند

هواء بزرگان ورعیا در مجمعه اختلاف افتاد ومبیل هر طبقه از
 طبقات بجانبی دیگر قاضی ولایت از جهة آنکه سفارت حضرت
 خوارزم کرده بود ودر جلب مدد سعی پیوسته وائمه از سبب
 فتاوی که در اباحت خون غز داده بودند هجوم غزرا منکر
 شدند و دخول ایشانرا سبب کفر پنداشتند وامراء کرمائرا fol. 135
 همچنین غز بر مزاج راست نبود پس به متفق شدند وبر
 مخالفت غز مبالغت کردند وکلمه یکی شد که ملک عجمشاهرا
 بحسن عاطفت ووعده تسلیم شهر در وقت ادراك غله باز گردانند

نهادند و گفتند که هر کس از مکتب صلاح بگیرد و لوح فلاح
بر کنار نگیرد از مؤدب روزگار گوشمال چنین کشد ما کوتوال
و گماشته امیر مبارزیم اثر تدارك این خطب ملام فرمایید خود
آید و سزای اهل تَمَر رساند و اثر نیاید و فرمایید که فلاح تسلیم
کنیم سَمْعاً و طاعَةً بر خوانیم چون برین مقدمه فایده مترتب
نشد نظام الدین را موقوف داشتند و ترك و دیلم و سرهنگ و سپاهی
و تازیك ولایت روی باستخلاص قلعه کهن آوردند و بر در قلعه
مقام ساخت و نقبها کند و برجها افکند و مدت ششماه و هشت
روز هیچ آفریده سر بر بالش استراحت نهاد و ازین حادثه
رعی در دل مردم شهر افتاد که در چهل سال مثل آن هرگز
حادثه نشده بود چه خطر آن بود که امیر مبارز تورّ نماید
و از راه قلعه در شهر آید و توهم این بود که اهل قلعه فرصت
جویند و در شهر افتند و رنجی برعیت رسانند که چند نوبت
بسر گلکار و کپکن *a* و سرهنگان نقب آمده بودند ۵

گفتار در آمدن ملك عجمشاه بن ملك دینار از خوارزم بیم
و از بیم با غر بردسیر آمدن

چون خواجه رضی الدین زوزنی که معروف بود بملك زوزن عجمشاه را
بحضرت خوارزم برد دختر ملك قرقرت *b* که خواتون بزرگ بود بحکم
خویشی جناح اشبال بر احوال او پوشانید و او را از اعداد اولاد شمرد
چون شمع عمر خوارزمشاه و خواتون منطفی شد و در خراسان شوایب
اضطراب شایع گشت آن پسر بر نجیّه اضطراب افتاد و در خراسان

a) Le ms. porte ici: وکپکن. Cmp. p. ۸۵, note *a*.

b) Le ms. porte قرقرت. Incertain.

جهاندارى مطلع باشد وتلافی اختلال احوال نواحی این ولایت
پیش گیرد، امیران و ترکان و محترفه و زعماء لیبیک اسعاف زنند
و استحسان این رای کردند و این رای بود از تناسیح نفور چه
قلعهها در دست کوتوالان امیر مبارز بود و او سه شخص که
در ولایت ایک بغضاطت لجاج منفرد بودند اختیار کرده بود
وقلاع بدیشان سپرده و مثل این خروج پیش از تسلیم قلاع
نا تمام باشد القصه شب پنجشنبه ششم ماه فروردین سنه ۵۹۴
خراجی ترکان و سرعنگان با تیغ و نیزه ببالین او شدند و او مست
از جای خواب بر جست و تیغ بر گرفت و با چند غلام که در
سرای بود جلالت نمود و چند مرد را از سرای بیرون کرد و چند
سرعنگ اختیار درین فتور هلاک شد عوام غلبه کردند و گرد
سرای فرو گرفتند و دروازه را شکستند و زعماء و بازاریان و اهل ریت
در شهر آمدند و شب را در طعن و ضرب بروز آوردند و نظام الدین
در شب بعضی از خرابی و اضطراب در گوشه^a متصل سرای کشید
و آنرا پناه خود ساخت چون روز آمد شبانکارها یا کشته بودند
یا در قبض آورده و در استنزال نظام الدین ترتیب نقب ساخت
و آخر الامر برسید و با دو پسر و خواص خدم خویش از کوشک
فرود آمد و جمله سرای و خزینه او بر باد و تاراج فنا شد و بدست
fol. 134 عوام افتاد و نظام الدین و پسرانرا مقید کردند و پیلای قلعه برد
تا کوتوالان فرود آیند و او را بگیرند و بسلامت بردند کوتوالان
بدین سخن التفات نکردند و حیات و مات نظام الدین را وزی

a) Plus bas l. 17 on lit كوشك ce qui semble préférable

ونظام الدین استنمام قهر غزرا از برادر استمداد میگرد و امیر مبارز التغات نمیکرد برادر کهین نظام الدین سیف الدین محمد که حاضر بود اورا فرمود که بخدمت قطب الدین رود و لشکری سازد ونظام الدین در شهر تنها ماند ، احباب دیوان اندیشه کردند که کیسه رعیت تهی ماند و غر دیوار یسار که داشتیم خراب کردیم و در چاه احتیاج این پادشاه افکنده پر نیامد وقت آنست که دور خطاب بما رسد وجور و عتاب گرد ما بر آید

هاون ار چند چیزها ساید * م بسوده شود چو وقت آید تدبیر شما میکنیم که بروی بخوریم پیش از آنکه بر ما باه خورد امراء کرمان و ترکان وزعما و کافه رعایا از نظام الدین سیر بر آمده بودند احباب دیوان ایشانرا تقریر کردند که خلل کار کرمان از تقدّم اهل ایگ تدارک نه پذیرد وطریق این حوادث بسوء تدبیر ایشان منسّد نگردد و امیر مبارز که آئین پیشوائی دارد وقوانین پادشاهی میدانند از حفظ حریم خانه خود بما نخواستند پرداخت ونظام الدین نه راه بجوی جهاندار میبندد ونه بکوی نیکوکاری گذر میکند اگر سهام تظاعر جمع شود وارسان ب تظافر مبرم گردد وقع این داعیه میتوان کرد این مرد تنهاست و نه شب مست خفته اورا در قبض باید آورد وخزینه وزینت که نمیک خورد وبکس نمیدهد بر داشت واورا یک اسب داد تا بسلامت باز خانه شود ما طلب کسی کنیم که بر اسرار

آنکه علوفات شهر خرج نشود، نظام الدین گوش قبول را سیماب
اعراض بپاکنند و بر استنماء شاخ شهوات اصرار نموده و غیر منفرد
مجموع شده عمارت حصار نرماشیر از سر گرفت و سنه ۵۹۲ هجری
چندینکه باخر آمد اما در سنه ۵۹۳ هجری دیوان هیچ نماند و کد خدا
فرید بر آورد و حیلانی مُنَسَّدَةً وَحَیْرَتی تَلْعَبُ بی و نظام الدین را
قوت دل آن نه که از مل خویش خورد تکلیف اصحاب دیوان فرمود
که وظایف خاص و ارزاق حشم بر قاعده مرتب می باید داشت
اصحاب دیوان هیچ تدبیر صایب تر از قسمت ولایت ندانستند
و هیچ وجه راحت تر از مل رعیت نیافتند قلم ستم روان کردند
و آسیاء بلا و دور جور گردان و رعیت سوخته بیچاره را بدست
شبانکاره باز دادند تا بهر یکدینار که استخراج میکرد چند چوب
بر رعایا مسلمان بیگناه میزدند و شباب وجه می ستند هر روز
اساس قسمتی نو و استنباط خطائی تازه میکردند و هر تکلیف
که در تحت امکان آید بدست احتیال بدان رسد درین باب
رغبت را نمودند و بر مواشی ولایت خراجی نهادند و از جهودان
و گنبران جزئی بستند احوال مردم ولایت ازین جهت مشوش
شده چه خواص و عوام و محترفه و غیره بدین محنت در ماندند
و وظیفه امروز میگردانند و ترتیب کار فردا مشغول میشدند و درین
میان هر کس که زور بازوی داشت میگرداخت و زن و فرزند را
بچوب باز میداد یکسال چون برین عدوان به پایان آوردند
و شبانکاره a نیز از سورت گرسنگی روز باز ولایت خود میبرد fol. 133

شدند و نظام الدین استتمام قهر غزا بیم متوجه نمود و در آنجا
چند روز آسود پس با سعادت نصر و تیسیر فتح انتقال باز بدار
الملک بردسیر نمود، و پیش از نهضت نظام الدین محمود امیر fol. 132
قطب الدین مبارز نیابت کرمان بشخصی از خواص کتاب
خدم داده بود و بکرمان فرستاده و نایب او را معزول فرموده و دست
او را از تصرف در اموال ولایت مغلول و نایب ثانی سر از سمت
مجامعت تجافی نموده در دور a جفا خطاب فرمود امیر نظام
الدین بعزت تدارس علم فلسفه نایب ثانی را متهم کرده چند
نوبت از آن شبیه a درید و سوخت و او را بنکباء نکبت سرگردان
کرد و نایب او را از صهباء حمل سرگردان پس نایب ایگی از
سوان شب سفینه ساخت و خود را از اموال بلا بیرون انداخت و
گفتار در سلوک نا هوار نظام الدین و خروج عوام بر او

نظام الدین پادشاهی بود متنعم لذات دنیا باجتناب جامی
و غلامی آورده بود و از فرط اغفال و فحیح احوال او معلوم میشد که
خانه ایشان بکمال تحفظ و ضبط و تیقظ برادرش امیر مبارز مصر
مانده است در مجلس لهو پای تکاسل دراز کرده دست مروت
کوتاه داشت ناصحان می گفتند ضبط رخص و حفظ حصار با
مداومت شرب عقار و اختیار بوس و کنار راست نیست شوار غز
از هر کوشه باز می آیند و در نواحی اکثر علوفه در صحرای
هست میخورند اکثر آن علوفه حشم تو خورد دو b فایده را
متضمن باشد یکی آنکه غز منجر شود و عقد ایشان منتشر دویم

a) Lecture douteuse.

b) Le ms. ne porte que و.

مرد را هلاک کرد همین روز الب ارسلان با حشم که در فارس بود
تا حصار رسید و دیگر بار کار غز بالا گرفت و باد تغلب در بینی *a*
فکنده باز بر سر خرائی و غارت شد و روی جبرفت نهاد و امیر
هرموز تاج الدین شینشاه با غز وضع صلح نهاد و قاعده وفاق
ممهّد گردانید و کوچ و بلوچ نواحی گرمسیر بامیر هرموز اقتدا
نمودند و در مخالفت امراء ایکی همه یکدل و یکلمه شدند،
و آنخبر بایک رسید معاودت کرمان و استیفاف مصاف غز بر دست
گرفت امیر قطب الدین مبارز که بقرط تیقظ و شمول حزامت
مذکور بود و مشهور از جهة ضبط خانه و حفظ ولایت خویش
حرکت نتوانست کرد امیر نظام الدین محمود نداء یَا وَلَئِنِ
أَلْدَرَعَ فَقَدْ طَالَ عَنِ الْأَحْرَبِ حِمَامِی در داد و زین جهاد بر رخس
اجتهاد نهاد و با لشکر بدشت بر آمد و چند روز آنجا مقام کرد،
غز توقف او حمل بر تقاعس *b* و استدلال بر ضعف کرد و با امیر
هرموز و کوچ بلوچ از حدود جبرفت روی بدشت بر نهاد و در
ناحیت مزرعان مقابل شدند نظام الدین با فلتت عدد بمدد
انصار دولت و قوت بازوی نصرت غالب آمد و امیر هرموز در جنگ
کشته شد و غز او را بش گرمسیر روی بوادی انبزام آوردند و شبانگاه
شمشیر در پیاده و ضعفاء غز و کوچ بلوچ نهادند و قریب هزار مرد را
هلاک کرد و الب ارسلان با فوجی حشم بی اختیار در دشت
خاجل و دشت وجل بحدود بردسیر افتاد و پناه طبس بیرون
شد و باقی غز در مداخل رسانتیق و مضایق شعاب متفرق

a) Ms. دمنی. *b*) Ms. تفاعش.

پراکنده و متنواری شد و امرا در ضلال رأیات منصوره باز دار الملک
بردسیر آمدند

خدای حافظ و دولت حفیظ و بخت معین

سپهر طالع و عالم بکام و فتح قرین

و چند روزی مقام فرمود تا امور مالک در نصاب قوار محکم کردند
و مصالح ولایت را بر نسق نظام تربیت داد پس بیکی از بزرگان
کرمان شرف نیابت خویش ارزانی داشت و اسباب حل و عقد fol. 131
و ابواب امر و نهی بکمال شهامت و وفور خصامت^a او منوط فرمود
و از جهت دواعی^۱ محاسنت و عوادی^۲ مناصبت که میان حضرت
فارس و اینک^۳ قائم بود معاودت خانه^۴ قدیم فرمودند و چند امیر
مذکور معتمد خویش در بردسیر گذاشت^۵

گفتار در جمعیت غز بار دیگر و توجه امیر نظام الدین محمود
بعزم قلع و قمع آن قوم بد اختر

باز چون عرصه ولایت از شوکت ایشان خالی شد و غز و تغاریق حشم
از مکامن عزیمت و زوایاء اختفا خروج میکردند و مجتمع میشد و انجاء
بحصار معهود میکرد تا جمعی کثیف باز بهم آمد و قومی سوار
و پیاده کرمانی و غریب در شهر بم بودند با کردان ربقان موافقی
و قزاقی نهادند که دست تظاهر و تظافر یکی کنند و پشت تعاضد
باز هم نهند مگر هر دو گروه فضالات این خبث را بر توانند داشت
و دذر طایفه بم لا بد بر در حصار غز بود جانب احتیاط مهمل
داشتند و طریق تغافل سپرد، غز بریشان زد و سیصد چهارصد

^a) Peut-être convient-il de lire حرامت, v. p. ۱۸۲, l. 8.

شبى گذاشته ام دوش خوش بروى نگار
 خوشا شما که مرا بود دوش با لب یار
 شبى که اول آن شب شراب بود و سرود
 میانه مستى و آخر امید بوس و کنار

روز دیگر بامداد هر دو برادر بر تخت قوردی نشستند و بار عام
 داد قضاة و علما و ائمه و معارف شهر آمدند و خدمت کرد و دعاها
 گفت و نثارها ریخت و طایف حمد و شکر بارى عز اسمه گزارند
 دیگر روز تعریف احوال شهر و مردم فرمودند و در نظم مصالح
 مملکت حکم ایالت تقدیم نمودند و ضبط قلاع و حفظ دروب
 واجب داشت و ترتیب کوتوال معتمد کرد ۵

گفتار در محاربه امراء ایکن با غز و ظفر یافتن و معاودت
 امراء ایکن پایکن

غز از در بم روی بناحیت قریه العرب نهاد و امراء دوگانه ایکن
 بقصد قهر غز بر خاستند و از شهر بیرون شد و در حدود قریه
 العرب با غز التقا افتاد حق تعالی امداد نصرت و افواج دولت
 فرستاد تا غزرا چنانکه نداف پنبه را بکمان خویش بر زند بهم
 بر زدند و جمله بنه و اطفال غزرا در قبض آوردند و از شتر و حمولات
 و عورات نقل شهر کرد و لشکر ایکنرا ازین فتح مالهائ بسیار و انواع
 نعم از حقایب پر زر و خرجها پر نقره و طرایف اقمشه و لطایف
 امتعه بدست افتاد و امرا از آن غنائم و مواشی بقدر یکدینار
 خود بر نگرفتند و بگوشه چشم طمع بدان التفات نمود و ایثار
 حشم کرد و الب ارسلان و اکثر حشم عزیمت بفارس بردند
 و بدانحضرت التتحاق نمود و بعضی در نواحی و اطراف کرمان

حیات بی‌فروید و چنان پنداشتند که مسیح از آسمان فرود می
آید یا مهدی آخر الزمان بکرمان می آید و امیر قطب الدین
مبارز و امیر نظام الدین محمود با ده هزار سوار و پیاده از ایکن
بر آمده و براه جیرفت عزیمت نمودند چون باجیرفت رسیدند
عماد الدین مغونی ایشانرا تمکینی نکرد و بیرون نیامد توقف
نموده روی بشهر بردسیر نهادند چون بدر بردسیر نزول فرمودند
غز بر خاسته بود و براه بم بیرون شده و با قرب مسافت ما بین
fol. 130 اتفاق تلاق نیفتاده امراء ایکن خواستند که اول شهر در دست
گیرند و پناه خود سازند پس قصد غز کنند ناصح الدین ابو
زهیر درین باب تمناعی مینمود و بر عکس قضیت امیران حکم
میکرد و میگفت اول غزا بزنید بعد از آن شهر تسلیم کنیم
و یگانۀ روزگار امام قدوة الدین با بعضی ائمه آخر روز پناجشنه
نزد پادشاه رفت، رعیت تشنه که بقاء امیر مبارز را عذب
زال می پنداشتند و بیماران ظلم که مشاهدۀ جمال امیر
محمود را شربت شفا می دانستند دیگر باره دامن خروج بر
میان بستند و آستین شغب باز نمودند و زور بر دروازه کرد
ضرورت شد شهر تسلیم کردن بین العشائین شب نوروز هشتم
ماه فروردین سنه ۹۱۰ خراجی که وقت تحویل نیز اعظم است
بدرجۀ شرف از دروازه درب نو امرا و لشکرا در آوردند و رعیت
بدخول آن پادشاه و لشکر شبی گذاشتند خوشتر از شب
فرخی آنجا که گفت

بیت

در اثناء محاصره حاجب عمر از حجله حیات بکلبه مات انتقال کرد و او را پسری بود در کم عقلی و بیخبری چون پدر ذکاء^a مداخلت در مجادلت غز نداشت غز بر ظاهر شهر خرابی میکرد و او خواری و سرکشی میکرد ناصح الدین ابو زهیر رعیت را چنان نمودند که آن ابله با غز موافقتی کرده است و شهر بدیشان خواهد داد و اعوام خروج کردند و دست غوغا بر آورد و آن زحمت بلا فایده را از شهر بیرون کرد و در شهر ناصح الدین ماند و چند سرهنگ معدود^ه

گفتار در آمدن امیر مبارز و برادرش امیر محمود

امراء ایگ بکرمان

در عهد حاجب عمر دو نوبت رسول ایگ بعلت تاکید معاهد معانقت و تمهید قواعد موافقت بکرمان آمد و در خفیه با ناصح الدین کاری میپرداخت و ناصح الدین گفته بود که امروز هدف سهام اطماعست و عرصه انواع صداع هر کس که بازوی بخت او بازوتر و مساعد سعادت او قوی تر او خورد اثر امراء ایگ طاقست مقاومت غز دارند قُلْ هَانُوا بِرَّهَانِكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ^b و ازین سخنان سودای ملک کرمان در دماغ ایشان متمکن شده در زمستان سنه ۵۹ که هنوز پسر عمر حاجب در شهر بود غز بر ظاهر شهر آوازه کردند که امراء ایگ بر عزم طلب ملک کرمان و دفع غز صوامر عزایم از نیام انتقام بر کشیده اند و روی بجانب جیرفت نهاده و رعیت کرمان را آن خبر از راه گوش مایه

a) Ms. دكا. b) Cmp. le Coran, Chap. 2, 105 et ailleurs.

c) Le ms. ajoute: بود و غز بر ظاهر شهر.

مصالح چشم بصیرتی بینا ونه در صدر مجالس مرافق زبان مروئی
 گویا خنده به بدره زر خراجی نیمفروخت و کلمه بگوهری شبچراغ
 نمیداد پنداری در حق او گفته اند
 بیت

در بزم نداشتی چو مردان فرهنگ
 در رزم نکردی چو زنان هیچ درنگ
 غرزن بسجه در ظریف عز میرفتی
 چون نه سر صلح داشتی ونه دل جنگ
 حاصل وصل او بکرمان آن بود که خواجه رضی بگریخت ol. 129
 واسباب و بنه بیقیاس در کرمان بگذاشت و یا دو سه غلام از
 شب مرکب ساخت و یا زوزن شد ۵

گفتار در باز آمدن چشم غز بکرمان
 از شومی ولایت آن حاجب خوارزمشاه فرمان یافت والی اربابان
 وحشم غز خلو عرصه کرمان وضعف و بیکیفایتی حاجب غنیمت
 شمردند و در ماه مهر سنه ۵۹۰ خراجی باز کرمان آمد و طباطبائی
 که بر سر قلعه کوه نشانده بودند دیدند که ناگاه از راه
 گناباد گرد بلا بر خاست طباطبائی گرم طبل اعلام هجوم ایشان
 فرو گرفت و از آن آواز مرغ هر یکی از مقیمان از قصص قالب
 آرزوی پرواز نمود و ششماه بر در بردسیر نزول کرد و یکی از فضلا
 این دو بیتی در آن عهد گفته
 رباعی

ساقی دگر آن ساغر نا ساز آورد
 وان چنگی چنگ ناخوش آواز آورد
 در خاطر کس نبود باز آمد غز
 فعل بد ما برفت و غز باز آمد

با دست اجل پای نیاورد و بمرد، خواجه رضی الدین صندوق
 اورا نقل زوزن کرد و بنفس خویش در کرمان خواجه جلال الوزرا
 ماند و بر سیر بوجود حسن خلایف عشق انگیز و لطف شمایل
 آمیز او دیگر باره روضه شد دلکشای و خطه فردوس نما و رعیت
 پهلوی بر بستر تنعم نهادند و پشت ببالش توسع و ترقه باز داد
 و خواجه چون وحشت اضلال کرمان مشاهده کرد و آن قصور
 هفتصویر مغمور و منطمس شده آن منازل مایوس مندرس گشته
 چنانچه عادت بزرگان و محترمان باشد همت و نهمت بر عبارت
 دل و گل مقصور فرموده جمله بزرگزان و علما و ائمه را معاشی
 سنی و مواجبی هنی داد و توقیع ادرات شگرف ارزانی داشت و از
 خاص مکارم خویش خانقاه معظم مشتمل بر دار و خانه بنا
 فرمود و اوقاف معمور بر آن نهاد، اما آن خواجه بزرگوار از کرمان
 همه رنج دید بنفس خویش بیماری صعب کشید و پسر مهینش
 شرف الدین پسری دوستکام محتشم بجوار رحمت حق پیوست
 و حشم که در خدمت او بودند اکثر هلاک شدند پس چون
 خواجه رضی الدین از اقامت مراسم تعزیت فارغ شد از زوزن
 بکرمان آمد و این معنی بر مذاق خواجه جمال الدین جلال
 الوزرا موافق نبود

خاک بینی ز کعب تا زانو * خانه را که اوست کدبانو
 چون از رنجوری خفتی یافت کرمان را برضی سپرد و خود عزم
 خانه فرمود و هنوز خواجه رضی روی از غبار و غناء سفر نا شسته
 از حضرت خوارزم حاجبی را فرستادند و او را حسام الدین عمر
 گفتندی طلبی ضایع و هیکی بی منافع نه اورا در سلوک حفظ

بهار شد اتابك و جلال الوزرا در ظل ظفر و كنف نصرت از
جبرفت انتقال باز بردسير كردند و لشكر خراسانرا گسيل كردند
الا شرمه که خواجه ايشانرا باز داشت و در زمستان سنه ۵۸۹
خراجی چون موسم حرکت گرمسير آمد خواجه و اتابك نشاط
جبرفت فرمودند اطراف ساكن ورعايا ايمن ع

بر آسوده جهان از دزد و راهدار

گفتار در كشتن اتابك نصره الدين امير حيدر و بدر الدين
سنقرآق كرمانرا و فوت [اتابك] و نقل كردن خواجه رضى زوزنى
صندوق اتابكرا بنوزن و باز آمدن خواجه رضى و رفتن
جلال الوزرا و آمدن حاجب حسام الدين عمر
از خوارزم بحكومت كرمان و قرار خواجه
رضى زوزنى بطرف خراسان

چون بجبرفت رسيدند و بر فراش سكون آسودند و مرافق بر نماف fol. 128
ترقه تكيه زدند بد بختى انهاء راى اتابك كرد كه امير حيدر
و بدر الدين سنقرآق كرمانى بر طريق غدر ميپويند و فرصت
ميجويند و بخت ارجاكتى هر دورا از قباء بقا برهنه كرد و بفناء
فنا رسانيد و سنقرآق از بقايا غلامان كرمان بود كه مباشر قتل
صواحب عظام و خواجگان كرام كرمان بودند خون آن بزرگان
نخفت تا اورا بيارت باران فرستاد و امير حيدر اگرچه مردى
آراسته ظاهر بود در كوبان رئيس مسعود يحيىرا بدست خويش
كشته بود بر تهمت گله كه ازوى نقل كردند قَتَلَتْ قَتَلَتْ
سخن يكي از اكابر اصحابست پس اتابك نيز رنجور شد و خود
نيز مزاجى سليم نداشت چون صاف عمرش بدر رسيده بود

بغزو غز بنرماشیر نهاد و غز باز پناه^a بحصار خواهران برد و چند روزی تکلف مقاومت نمود و چون اتفاق محاصرت در صمیم زمستان افتاد و در آن وقت کار بر اهل کرمان تنگ شده بود اکثر خلایق بحشیش صحرا زنده گانی میکردند و لشکری بدان انبوه و هیچ وجه تعیش و علوفه موجود نه چه آنچه موجود بود غز ولایت را تاراج کرده بود و باندرون حصار کوشک سه خواهران برده پس وزیر و اتابک و امرا صلاح چنان دیدند که آن لشکر در زمستان بجبرئمت رفته فصل بهار که محل نمو اشجار است قلع شجره عناد و فساد غز نمایند درین اتفاق از در حصار غز بر خاستند و روی بجانب ريقان نهاد و از عقبه زرنای بجبرئمت شد و غز دانستند که ایشانرا با این لشکر تاب مقاومت نیست سپر عجز در پشت کشید و اندیشه جلا کرده از راه بیابان لوط روی بخراسان نهادند و بخدمت خوارزمشاه پیوست و کرمان از گند بدعت و لوث لعنت غز پاک شد، و در وقتی که لشکر خراسان از در حصار غز بر خاست^b اهل اسلام ولایت بم و نرماشیر پیریشان و اندیشه ناک بودند که لشکر خراسان زنبورخانه شورانیده اند و خود رفته اند تا آن گروه ظالم از حصار بیرون آیند و با ما بیچارگان چه کنند غز چندان بحال خود در مانده بود که پروای ایذای هیچ مسلمان نداشتند بل بسیاری رخت و قماش خود بگذاشتند و رفتند و هر خیالی که در بیابان لوط مشاهده میکردند می گفتند که لشکری بر قفقای ما می آیند، و چون

a) Le ms. ajoute باز. b) Ms. خواست.

قدیم و سنت مالوف *a* و طریقت مسلوك انتهاز فرصت میبجست بر
قتل زیرک تا در خناب *b* دست یافت و آن نا زیرک را بدرک الاسفل
بیست

ای دوست ترا همیشه این عادت و خوست

از غم بکشی هر که ترا دارد دوست

پس حشم بر تقدّم الب ارسلان اتفاق نمود و افسر پادشاهی بر
سر او نهاد و کمر اطاعت او بر میان بست و باز در بردسیر آمد
و صیفی خورد و یکنوبست دیگر خود را بر محاک محاربت زد و بدر
شهر آمد اتابك با شوکتی تمام و ابیتی بکام بیرون شد و حصل
مقایست برد و امیری بزرگ از اقارب ملك دینار را گرفت و در شهر
آورد و غزرا بدین کوب بال اقبال شکسته شد و بر خاست *c* و بر
صوب چنرو بیرون رفت و جمعی از ترکمانان که از جهة صبیانت
خامان و مان پیوسته با غز بود و بجنگ ایشان در مانده در fol. 127
خرچند *d* فرصت یافتند و علایق مصاحبت از غز بردند و روی
بحوالی شهر آوردند و لشکر شهر استقبال کرد و ایشانرا بدر شهر
رسانید و غز بخبیص رفته از آنجا بفرمانشیر شد ^ه

گفتار در آمدن جلال الوزرا با لشکر از خراسان بکرمان

و قطع ماده فساد غزان

در زمستان سنه ۵۸۰ خراجی جمال الدین جلال الوزرا بطالع
میمون و فال همیون با لشکری چون دریا موجزن و چون کوه با
درع آهن از خراسان بکرمان آمد و اتابك باوی اتصال نمود و روی

a) Ms. مالوف. *b*) Ms. حنات. *c*) Ms. خواست.

d) Ms. خرچند. Incertain. *e*) Sic! Lisez: ۵۸۸.

حضرت خسروزم فرمود و عجمشاهرا از بم حاضر آورد و در صحبت
خواجه رضی پنجم ماه جمادی الآخر سنه ۵۹۳ هجری بخدمت
فرستاد ۵

گفتار در ذکر آمدن ملك زيرك در میان غز به ملكی

و قتل او و ریاست الب ارسلان

چون فرخشاه غزرا از شهر بیرون کرد و غز از پادشاه و سردار نومید
شد کس فرستادند بغور و امیر زيرك بلجك را *a* آورد و اسم ملكی
بروی نهاد و او بیچاره عاجزی بود نه حشمتی داشت و نه مای
در تابستان سنه ۵۸۶ خراجی بر در بردسیر بحشم پیوست و در
سنه ۵۸۷ چون غز باز در بردسیر آمد از نزول حوالی حصار و قرب
شهر احراز نمودند و بر دو فرسنگی شهر فرود آمد یکنوبت جرأت
نمودند و حوالی شهر آمدند و اتابك از شهر بیرون شده شخصی
از معارف غز کشته شد و چند سر اسب در شهر آورد و غز
مقهور و مغلوب باز گردید و دیگر قصد حصار نکرد و بر جانب *b*
بافت و سیرجان بیرون رفت از جهة آنکه مقیمان حصار بافترا
ماده ذخیره بآخر رسید و بود و حصار فرو گذاشته حصارا فرو
گرفتند و در نصب شحنة و کوتوال میان زيرك و الب ارسلان مناقشتی
رفت که هر یکی میگفت که از جهة من باشد و چون این
صفت و احتیاط موجب نزاع شد بر ترك حصار بی کوتوال و شحنة
اجماع کردند و میان زيرك و الب ارسلان مرجل حقد بجوش
آمد و از بافت روی باز بردسیر نهادند و الب ارسلان بر عادت

a) Sans points dans le ms.

b) Le ms. ajoute او.

خواجه رضی که کدخدای او بود در رکاب او بر صوب تون
 بقرآنون^a رسید تا بسرحد کرمان التقا کند نصره اتابك برآور
 وسرحد کرمان نزول کرد و اثر طلوع رایات پادشاه ظاهر نشد از
 راور بزرند آمد و چند روز توقف نمود و ظهور اعلام منصور هم
 متراخی بود در نوروز سنه ۵۸۷ خراجی بدر بردسیر رسید و بر
 صکرا بر انتظار وصول خبر پادشاه نزول فرمود و بعد از دو سه روز
 خبر رسید که هندو خان عنان باز خراسان گردانید چه پدرش
 ملک خان هی پاره عمر ختم کرد، اتابك میان مقام و رجوع
 متردد شد و برخصمت حضرت بخواست که معاودت کند در
 شهر آمد شکنه بم رفته بود و شکنه بردسیر در شهر حاضر
 و شوکتی تمام و لشکری وافر مجتمع و اثر میان حشم و خوارزم و اهل
 زوزن عقد موافقت منتظم میشد دفع معرت غر و قطع مصرت
 ایشان میسر بود اما بدر بن اتلت^b سر معاضدت اتابك نصره
 نداشت و فاته خداوندگار خود را بهانه کرده روی^c باز خراسان نهاد fol. 126
 و چون مواد ذخایر شهر روی بترجاع آورد ترك شکنه بردسیر نیز
 بعدت عدم علوفه راه گریز پیش گرفت و شهر بردسیر در دست
 اتابك نصره الدین بماند و در بردسیر باسنتظار لشکر خراسان
 زرعی تمام کرده بودند و عمارتی بمراد رفته و چون کار بردسیر و مدافعت
 غر طوق گردن اتابك شد دانست که بمنزید مددی و اضافت^c
 قوتی آنکار میسر نگردد و کدخدای خویش خواجه رضی را نامزد

^a) Probablement ce mot contient le même nom quo زنونان
 (cmp. plus haut p. ۱۶۶, l. 16), mais quelle des deux leçons est
 correcte? ^b) Cmp. p. ۱۷., note b. ^c) Cod. و اضافت.

عظیم بر خواست *a* و بحضور ائمه و قصات احتیاج افتاد و فرار
بر آن گرفت که قاتل او را میر زکریا که محبوس بود بطفیل او
هلاک کردند و قصاص فرمود، پس از حضرت خراسان امیر بدر
الدین شهنه طبس با کوبه تمام رسید و کار سرعنگی در پای
افتاد و بازار رجاله شکسته شد و دو سرعنگ سردار که از جمله
رفقای اربعه بر جای مانده بودند یکی رغبت با خدمت خراسان
نمود و در صحبت امیر اهلسن *b* رفت ^{۵۸}

گفتار در ذکر توجه هندو خان بن ملک خان بن تکش خان

خوارزمشاه و اتابک نصره الدین شاه غازی بکرمان

و مراجعت کردن هندو خان بوسیله فوت پدرش

از راه و وصول اتابک به بردسیر

چون خوارزمشاه را شهر بردسیر مسلم شد و تردد امرا و معارف
حضرت متصل ملک خان پسر خوارزمشاه که در نیشاپور بود پسر
مهین خود هندو خان با لشکری تمام نامزد کرمان فرمود و امیر
نصرت پسر محمد انر که در امارت ولایت زوزن و آن حدود لشکری
تمام واسپان با نظام و استمرار کاری با وفای مرام داشت و در اول
نهضت اسم اتابگی ارسلان خان بردی بر قاعده معهود او را
برسم اتابگی از مرکز عز و مقر دولت اشخاص فرمود و در خدمت
هندو خان روانه کرد، هندو خان با حشم و وزیر جلال الوزرا جمال
الدین بر سمت طبس حرکت فرمود و امیر نصرت و ملک زوزن

a) Ms. خواست.

b) Ainsi porte le ms. ici; plus bas p.

۱۷۱, l. ۱۳ le même(?) nom revient sous la forme de اتلمت.

La véritable prononciation est tout-à-fait incertaine.

الدین تنار» بر سبیل شاکنگی بجانب بم شود غز دیوار منبع پیش راه عزم او بر آوردند و بم نتوانست شد و سرهنگان او را باز شهر بردسیر نگذاشتند روزی چند در رستساق خبیص مقام کرد پس عزم حضرت خراسان نمود و در شهر بم خزینه نبود اما ذخیره غله بود سرهنگان بم اقتدا بسرهنگان بردسیر کردند و بساط امر ونهی بگستردند و رباط حلّ و عقد را در باز نهادند و شهر را در دست گرفتند و عجمشاه را در سرای یکی از ائمه محبوس داشت و با غز سیر مقاتلت و تبیغ مجادلت بر گرفتند و سکه و خطبه ولایت بنام خوارزمشاه کردند چون غز از در بردسیر بر خاست و بجانب بم شد امیر حیدر که در کوبنان بود در استمداد حضرت خوارزم سعی بسیار نمود و رسل و قواصد متصل و متواصل داشته انتقال باز دار الملک بردسیر کرد و در شهر شوکتی ظاهر شد ۱۵

گفتار در آمدن قاضی کرمان از حضرت خوارزم با دو امیر

یکی باسم شاکنگی بردسیر و دیگری بشاکنگی بم

بر اثر امیر حیدر دو امیر از حضرت خراسان در رسیدند یکی برسم شاکنگی بردسیر و یکی باسم شاکنگی بم و قاضی کرمان fol. 125 صاحب ایشان و در شهر میان ترکان سرهنگان خلاف سبز و تر شد و ثمره او هلاک عمر زادی بود که یکی از سرهنگان ثلثه مقدم بود و ازین جهت دیگر بار از تنور فتنه طوفان وحشت حادث شد و مباشر قتل او غری بود از خیل شمس اندین طوطی و در شهر ترک ورعیّت و سرهنگی بم بر آمد و غوغای

a) Lecture douteuse. b) Ms. خواست.

وانبار بر کار نهادند و آنچه ملک دینار نخورد و بفرزندان نداد
بحلاج و نساج و نذاف و ثواب میدادند و رسل و قواصد بجانب
خراسان و خوارزم متوالی میداشتند و انواع تحف و اسپان تازی
از اصطبل و خزانه بخدمت خوارزمشاه و پسرش ملک خان که در
نیشابور بود میفرستادند ۱۵

گفتار در بیان احوال عجمشاه پسر کهن ملک دینار

که در بم می بردند

ملک دینار را اسپهسالاری بود او را شجاع الدین سرهنگچه
گفتندی مردی جلد بود و ملک او را دوست داشتی و از فرط
اختصاص مادر فرزند خود عجمشاه را در حکم او کرده بود او را با
چند سرهنگ در خدمت پسر خویش به بم فرستاد و چون
حادثه ملک دینار افتاد و فرخشاه ملک شد در میان سرهنگان
بم نیز کلمه اختلاف بدیدار آمد و سرهنگچه عجمشاه را بر گرفت
و مقام باز قلعه برد و جوق از سرهنگان در شهر دروازه میبودند a
پس سرهنگان شهر نرد احتیال باختند و بعضی بر وجه مکر
با قلعه در ساخت و گریخته بر قلعه شدند باقی سرهنگان بدر
قلعه شدند و جنگ آغاز کرده سرهنگچه در جوال غرور شد
و سخن آن فحشه حقیقت میدانست تا فرصت جستند و او را
و دیگر مقدمانرا هلاک کرد و قلعه فرو گرفت و عجمشاه را قبض
کردند b و احوال فرخشاه را باز نمود و در حال فرمود که شمس

a) Ainsi porte le ms., mais il semble préférable de lire:

. و جوق از سرهنگان در دروازه شهر میبودند b) Lacune non indiquée dans le ms.

متراخی شد و کار فرخشاہ در نزنزل افتاد سرهنگان قاضی ولایت را
برسالت حضرت خوارزم فرستادند و برای مجهول روانه کرد چون
حاکم ولایت صدری مذکور بود بدین تجشم نموده اند
خوارزمشاه اکرام مقدم اورا سبط خویش ارسلان خان با لشکری
تمام کرد نامزد کرمان فرمود تا زنوقان که سرحد بیابان است آمد،
در صمیم تموز در ماه خرداد سنه ۵۸۶ خراجی موافق شهر
سنه ۵۹۲ فرخشاہ را تجرع مرارت غصه مضاف حرارت مداومت
شراب شد و جگرش بزیان آمد و از جفاهای سرهنگان باز
رست بیت

این نیست عجب که میدم جان ز غمت

گر زنده بمانم ز غمت آن عجبست

چون غز از حرکت لشکر خراسان با خبر شد تجاسر نمودند
و باز شدند و سر بیابان فرو گرفت ارسلان خان را چون معلوم^a
شد که با قلت آب بیابان و وفات فرخشاہ و خصم بر سر راه بیرون
آمدن لشکر یک دفعه متعذر باشد م از آمنزل باز گردید و با
خوارزم شد و قاضی کرمان با وی موافقت کرد و غز این سال در
بردسیر خرائی نه بر قیاس سالهای دیگر کرد بر هیچ ناحیت ابقا^{fol. 124}
نموده هیچ زنده را نیافت که حله حیات او خلع کرد و حصار
زرنه بستند و صد و بیست مرد از آن امیر حیدر هلاک کرد و باز
بحد بردسیر آمد و تا اول ماه آبان مقیم شد و پس باز گرمسیر
رفت و در شهر سرهنگان معیار اسراف و کیل گزاف در خزینه

a) Le ms. répète les mots شدند - معلوم.

مغاك هلاك افتادند، چاشنگاه در شهر غوغا بر آمد كه ملك
 با مسعود كلاه‌دوز كه يكي از آن چهار سرهنگ بود حصار
 ميدهد و آنچنان بود كه آن سه سرهنگ ديگر بر خصمي مسعود
 متفق شدند و خانه و منزل مسعود بر بلندي بود بقرق قلعه،
 ملك فرخشاه را مست بر اسبي نشانديد و بيرون آوردند و قصد
 خانه مسعود كرد ببيچاره مسعود از اين تدبير غافل بود و از مرد
 و خيل او هيچ حاضر نه ساعتی بكوشيد و چند زخم خورده
 هلاك شد و دو شخص او همچنين و سرهنگان مقدم با سه شدند
 و بي رخصت دست در انبار نهادند و يكس و ناكس ميداد روز
 نوروز سنه ۵۸۱ خراجي اين سه سرهنگ و چند ترك التماس علم
 كردند فرخشاه جشني ساخت و ايشانرا علم داد و خصم خود را
 فوت افزود ۵

گفتار در النجاء فرخشاه بحضرت خوارزم و توجه ارسلان خان
 سبط خوارزم شاه بجانب كرمان و فوت فرخشاه در كرمان
 و مراجعت ارسلان خان بوسيله فوت فرخشاه و گرفتن
 غر سر بيابان از زنونان^a

ملك فرخشاه در بدو جلوس بر تخت از جهة نفرت غر و وسيلت
 معرفتي كه در حضرت خوارزم داشت چه پدر او را وقتي بنوا
 بحضرت خوارزم فرستاده بود نيست بر استمداد حضرت خوارزم
 مقصود كردانيده قواصد گسيل فرمود و كتب خدمات مشتمل بر
 ايثار ولايت و عرض خطبه و سكه فرستاد چون مدت اغاثت

a) Le ms. a encore ان سر بيابان. — Le nom géographique
 que زنونان est d'ailleurs inconnu. Voir ci-après p. ۱۷۱, note a.

بر گزیده و بر کشیده پدرش بودند همواره در خدمت او حاضر
 و از جمله سرهنگان چهار شخص در پیش افتادند و پایی بر
 درجات ترقی نهاد و سینه رعونت بفراشت و دیگر سرهنگان
 خراسانی را بمال ملک دینار در تحت حکم خویش آورد و از عوام
 و ابدال ورنود و ابطال شهر جمعیتی کثیف را شمشیر بر میان
 بستند و آهنی بدست دادند و از سرهنگی بر ساختند و کار
 سرهنگی در شهر رونق گرفت و ترکان کرمان و خراسان چون غلبه
 و نظافر ایشان دیدند در ساختند و همه مردم و همدم شدند و بر
 فرخشاه تحکم میکردند و در مطابعت مال مبالغت مینمودند،
 فرخشاه نفسی ازین شکایت با امین الدین خازن بر آورد *a* از
 آنجا که رکاکت رای اش *b* می بود گفت این سهل کاریست
 این ساعت من شتربانا را *c* خوانم و در سرای پنهان کنم و سرهنگانرا
 حاضر سازم و همه را در قبض آرم سرهنگانرا ازین تدبیر لطیف
 و رای شریف خبر شد اول گرد دروازه چهارخانه و قلعه دوگانه
 بر آمدند و همه در دست سرهنگان بود کاربان محکم کردند
 و معتمدان خود سپردند آنگاه بدر سرای ملک آمدند و بوالخیر
 و سعد الزمان را هلاک کردند و زکریا را محبوس داشت و با ملک
 گفتند این سه شخص سبب فساد کار و زوال ملک بودند ایشانرا
 از پیش بر گرفتیم تا ماده فتنه منخسم شود پس فرخ شاهرا
 مهاجور گردانید و راه مردم از خدمت او مسدود و چند شخص fol. 123
 دیگر از کرمانی و خراسانی بعلت معروف و مجالست فرخشاه در

a) Ms. آوردند. *b*) Ms. سا (?). *c*) Ms. شتربابانرا.

برج تزلزل راجع میداشت و از طبع ملیم و عقل سقیم عرجه باوی
گفتندی از خیر و شر در گزرفتی، ناصح الدین ابو زهیر وزیر
ملك دینار اورا تقریر کرد که ترا چیزی میباید کرد و بناء مدرسه
فرمود و بفلان دانشمند داد و پدر تو غم مرقد خویش نخورد
و در سرای آخرت خانه نساخت و در سرای دار الملك مدفونست
اورا بقعه و مشهدی میباید ساخت، بر مقتضای حکم او هر دو
بنا فرمود امین الدین ابو الخیر خازن اورا بر هلاك خانن
خراسان که زن پدرش بود اغرا کرد و بر مجرد هواء او آن عورت
بیگناه را روز بیست و چهارم دیقعه مذکور خنق فرمود و فرخشاه را
يك هنر شگرف بود که غزرا دشمن میداشت و از صحبت ایشان
نفرت مینمود و از افعال نا محمود ایشان متوحش میبود چون

از عزاء پدر فارغ شد کار شرب مدام مدام پیش گرفت

إِنَّ الشَّبَابَ وَالْفِرَاقَ وَالْحِدَّةَ * مَفْسَدَةٌ لِلْمَرْءِ أَيُّهَا مَفْسَدَةٌ

و در خزانه باز نهاد ویناجه تبذیر بگشاد و آن مالها که ملك دینار
دینار دینار بصد هزار خون جگر جمع کرده با اهل و نا اهل میداد

تُعْطَى وَتَمْنَعُ لَا بَحْلًا وَلَا كَرَمًا

قَدْ يَجْمَعُ الْمَالُ غَيْرَ [مَنْ] أَكَلَهُ * وَيَأْكُلُ الْمَالُ غَيْرَ مَنْ جَمَعَهُ

و از خواص ندما او سعد الزمان مناجم مستوفی پدرش و امین

الدین ابو الخیر خازن شوهر دایه اش و امیر عز الدین زکریا [با]

غز در بافت بود رغبت خدمت ملك نمود و بشهر آمد و فرخشاه از

امراء غز اورا تمکین کرده اسم اتابکی بروی نهاده چند سرهنگ که

بازار ملکوت بوفانش شکسته شد
 بر خانه وجود در امن بسته شد
 رفت آن شهی که رستم این کارزار بود
 اعداء او همیشه ازین کار زار بود
 در دور ملک خویش بکرمان تا درون
 صد کیو و طوس ورستم و اسفندیار بود
 باد اجل چو سرو امل کندش از چمن
 درمان چه سود واقعه افتاد و کار بود
 ای روزگار بو العجب آخر چه لعبه است
 بر دی زنانه آنکه یل روزگار بود

دولت اهل کرمان آنکه چشم غر در گرمسیر بود و از امرا سیف
 الدین الب ارسلان و مندی و شرنمه از چشم حاضر پسر مهین
 او علاء الدین فرخشاه بحکم ولیعهدی بر تخت ملک و سریر
 سلطنت و عرش دولت مستوی شد و بحکم آنکه چند روز پیش
 ازین حادثه میان سرهنگان درگاه و چشم حاضر مناقشتی رفته
 بود غر هراسان بود تا خویش را از شهر بیرون ^a افکند و شهر را باز
 سرهنگان و فرخشاه گذاشت بعد از دو سه روز سیف الدین
 الب ارسلانوا استنالت کردند و تسکین دادند و باز شهر آورد
 و چون یکشب مقام کرد روز دیگرش دل قرار نگرفت و الحاین خایف
 از شومی معاملت خود میترسید از شهر بیرون جست و شد
 و ملک فرخشاه پادشاه بود که امان شراب ستاره وجودش در

^a) Deux fois dans le ms.

فرستند و چشم نصب زر فرستادند ملك زر بر گرفت و از جیرفت بدو شبانه‌روز به بردسیر آمد چشم از غضب بهرموز شدند و شتران قافله عرای برد، و دیگر نویت بر در سیرجان غلو کردند و قصد ملك و احکاب قلم پیوستند و بانواع احتیال از آن ورطه جست، و سیوم نویت آنجا دست تغلب بر آوردند و پای تسلط پیش نهاد تا آن معاملات که با قراغر و محمد پدر ملك دینار و غیرهما کرده اند با این نیز کنند* و غرنبه داشت و بسکون نمی‌توانست آمد a و ملك دینار پادشاهی بود حیول ایشانرا بلطف و وعده مراعات نسکین فرمود و همیشی بر خاست b و خزانه بر گرفت و بدو روز بجیرفت آمد و از جیرفت خزانه را به بم فرستاد چون چشم بجیرفت رسید ملك عزم بردسیر کرد و حق تعالی او را از حایل مکر و غدر ایشان خلاص داد ۵

گفتار در وفات ملك دینار و جلوس پسرش علا الدین فرخاشاه
 ملك دینار در ماه دیقعه c سنه ۵۹۱ هجری بعثت سرسام سرد رنجور شد و طبیب را غلط افتاده پنداشت که علت گرم و خشکست مداواة بطلاء شیر زنان میکرد و دایم چند زن شیر بر سر او میدوشیدند چون مدت عمرش منقضی شده بود در روز یکشنبه نهم شهر دیقعه c سنه ۵۹۱ از مرکب بقا نزول کرد و در حجره فنا شد و از وفات او باز روز انس d و سکون بزرگی رسید و شب محنت مظلومه ظلمت بر کشید
 بیت

a) Ces mots sont déplacés dans le ms. après l. 10 où ils confondent le sens. b) Ms. خواست. c) Ainsi le ms. d) Ms. انش.

تلاقی ساختند و ملک قیس در زورق بلجّه دریا بر آمد تا به نزدیکی ساحل و ملک دینار اسب در آب راند تا آنجا که آب برکاب رسید و بقدر یک آماج یک دیگر را سلام کردند و پرسش نمودند و سخن گفتند پس ملک قیس از لطایف اقمشّه دریای و ظرایف امتعه هندباری و آلات مجالس و آوائی زر و سیم و لآلی ثمین و نقود مختلف و فرش و طرح و خیمه بر ترتیب خزانه و اصطبل و فراشخانه و مطبخ و غیره همه را اسباب ملکی نو و کدخدای تازه فرستاد و بیکپاره خز مضاعف یکخانه سیاه و یکخانه سرخ و خدمتهاء شگرف کرد و هدیهاء عجب فرستاد و خواص و حرم سرا را هر یکی علی حده نقدی فرستاد و تحفه لایق داد و تشریف شگرف فرمود اتفاق این اتفاقا در شهر صفر سنه ۵۸۹ هجری افتاد، پس چون از هرموز مال قرار نگزاردند ملک روی باز بردسیر نهاد و ملک قیس را بر نیاز طمع ابریشم امید گسسته شد و حشم غزا چون چشم بر نعمت شتی *a* و مرتّب سنی افتاد که ملک دینار را بی شاقّه *a* کلفت و کوششی عفو صفا بدست آمد چنانکه عادت معهود و سنت مالوف غز است در قتل ملوک سخن در مجمّاجّه افکندند و آواز در همه ، و ملک دینار بر حرکات ساخت و رضاء قوم خویش واقف بود و در میان ایشان زندگانی بجادوئی میکرد چه در کرمان بچند نوبت بر قتل او متّفق شدند یکنوبت fol. 121 در جبرفت اوّل سال ملک ملک دینار که قافله عراق دو هزار دینار زر بفرستاد و ملک دینار خواجه جمال را بدرقه قافله بهرموز

a) La leçon du ms. est douteuse.

بیگناهی برنجانی‌دند و چند روز محبوس داشت و چون خلاص یافت کوبن‌انرا وداع کرده رو بخراسان نهاد محترم و مکرم و ذکری در شمول علم و سداد سیرت سایر و عنایت سلاطین در باره او وافر ^۵

گفتار در ذکر ملاقات ملک دینار با ملک جزیره قیس و اراده

عذر حشم غز با ملک دینار و خلاصی ملک بتدبیر

بسیار از دست آنجمیع غدار جفا کار

تا گذر قوافل عراق از دعربر ^a باز فرضه هرموز افتاد و پیوسته ملک قیس و امیر هرموز تیغ منادات مسلول بود و طریق مصافات مسدود چون ملک دینار چنانچه سبق ذکر یثابت قصد هرموز کرد ملک قیس این حالت را نهیقی تمام و فرصتی بر حسب مرام دانست و رسل و قواصد بملک دینار روان داشت و آنها کرد که اکثر ملک فرضه هرموز بمن ارزانی دارد هر سال صد هزار دینار از خراجی و پنجاه سر اسب تازی بدم و ملک دینار او را بانجساح این حاجت اجابت فرمود و وعده اتمام آن داد و غرض ملک آنکه از هر دو جانب مال کشد و مقصود خود حاصل کند و تحف و ظرف ملک قیس بحضرت ملک دینار متواتر شد و جوانب صداقت چنان معبر که ملک قیس التماس التقا و سؤالی اجتماع پخت ، ملک دینار چون بگرمسیر رسید دانست که فی الّحرکه البرکه رسول خویش فرستاد و میعاد ملاقات معین کردانید و بناحیت بر غربی هرمز آنرا خوارا ^۵ می گویند آنجا میقات

a) Comp. plus haut p. ۱۶^۳ note, d.

جمله چشم از راه *a* انار و کنس بیافق آمد و از آنجا بدر
 کوبنان و در استخلاص *b* آن سعی نمود و چون تیر قصد به هدف
 اصابت نرسید امیر حیدر را ملازم چهارسوی محاربت گردانید
 و خود باز دار الملك آمد روزی چند بگذشت امیر حیدر
 استمداد فوجی از چشم نمود تا دست دیگر بر آرماید ملک
 پسر خود را فرخشاه را با جمعی لشکر بفرستاد و بر در کوبنان بازار
 جنگ باز چید و متاع ارواح را بر مهبّ ریاچ نهاد و چون قضای
 الهی سابق بود لَا مَرَدَّ لِحِلْمِهِ وَلَا مَعْقَبَ لِقَضَائِهِ تاج الدین
 سواره بیرون آمد و بر صحراء کوبنان با غز جنگ در پیوست سواران
 غلبه کردند تاج الدین در میان بساتین پناه باز حایطی برد
 بر ظنّ آنکه او را مخرجی باشد و نبود غز دروی رسیده او را
 همانجا هلاک کردند و سر او را پیش ملک بشهر فرستاد و در کوبنان
 ازین حادثه احوال قیامت ظاهر شد و آفتاب هر دلی منکسف
 و سرو هر قامتی منعطف چه آن جوان میوه دلها بود و روشنی
 دیدهها و رعایا در دایره هوای او مجتمع و کلمات بر شایستگی
 و کیاست او متّفق

دریغا میر تاج الدین دریغا * که پس شادی ندید او از جوانی

و لیکن راه مرد آن جهان پاک * چنین باشند کوتاه زندگانی fol. 120

چون ازین واقعه پشت اعد کوبنان شکسته شد با امیر حیدر
 صلح کردند و ناصر الدین خدمت پادشاه پیوست و او را بر

a) Le ms. répète les mots از راه. *b)* Le ms. répète ici
 les mots: کوبنان — و در نواحی — qui sont à leur place après le
 mot استخلاص p. 158 l. 20.

وعلایف او از کرمان بریده شد ملک روزی چند در بم مقام
فرمود وعزم بردسیر فرمود وپسر مهین خویش را علاء الدین
fol. 119 فرخشاه بزم فرستاد چندگانی مقام کرد اورا آن هوا موافق
طبع وملایم مزاج نمیی آمد استعفا خواست ملک اورا
رخصت مراجعت بردسیر داد وپسر کهین عجمشاهرا آنجا
فرستاد ۱۵

گفتار در ذکر احوال کوبنان بعد از مصاف راور ودر آمدن
آن بلده در تصرف ملک دادگر عدل گستر
مجاهد الدین محمد کرد والی کوبنان را چند پسر بود مهین
ناصر الدین ابونصر جوانی فاضل فقیه زاهد ودویم تاج الدین
پسری چالاک محبوب جوانمرد مذکر وچون از حضرت کرمان در
زمان ملک ارسلان ولایت کوبنان ورادر وبافق وبهآباد باتابک یزد
دادند از جهة صید مجاهد وقید ولایت اتابک خود دلال شد
ودختر سعد الدین که کدخدای وخواجه او بود در حکم تاج
الدین کرد وعلایف وصلت در میان افکند تا میل هواء مجاهد
از کرمان زایل شود ویدین سبب تاج الدین در معادات غز
غانی بود وولایت خودرا از حشم یزد خالی نمیگذاشت چون
ترکان یزد در راور از ملک هزیمت شدند وبکوبنان رفتند وامیر
حیدر چنانچه سبق ذکر یافت از خراسان خدمت ملک
پیوست سرحد راور وکوبنان اورا نانپاره فرمود واستخلاص کوبنان
بفرط فرزاندگی او منوط کردانید وامیر حیدر مقام باز راور برد
ودر نواحی کوبنان هرجا حصی ودزی بود در دست میگردفت
ومجال کوبنان تنگ می شد ورعیت معذب دیگر باره ملک با

با خود گفت ای علی روزگاری که ترا از بیدقی بدرجۀ فرزنی
 رسانید رخ از بر تافتنه و اقبال دو اسپه از دیار تو عزم رحیل
 دارند اگر عرصۀ مقاومت بنو زدی خود را در پای پیل تنکیل
 اندازی این نوبت سنک و قاحت بر روی بستی و باقی رعیت را
 آواره کردی و چند مرد مسلمان و سرهنک جلد را بباد دادی و اگر
 بقدر توشۀ خود و مردان غلۀ داری خوردی دیگر نوبت چون
 کنی این غربت خاندرا بگذار بیست سال پادشاهی کردی اگر
 مهلتی در عمر مانده است باقی کور عینی « باش حیات در هزیمت
 بهتر از مرگ بر سر غنیمت

چون میگذرد هوای دل میرانیم * چون بر گردد عنانش بر گردانیم
 کس پیش ملک فرستاد که آنچه روزی من بود از کرمان خوردم
 و صیتی نیکو بدست آوردم دنیا قحبه است با کس قرار نکرد
 یَوْمًا عِنْدَ عَطَّارٍ وَ یَوْمًا عِنْدَ بَیْطَارٍ عزم من بر مراجعت خراسان
 و ملازمت خانۀ خویش جزم شده اما در این ولایت اسباب
 و املاک بسیار دارم اگر پادشاه در معاملات سر محاملت دارد من
 آزاد و آزار b سر ولایت نیز میخرم و ضیاع و اشخاص خود تسلیم وکیل
 خاص میکنم ملک نیز بر جاده جواهری برود و مرا چندان
 چهارپای دهد از اسب و شتر که رخت من و یاران از بیابان
 بیرون برد، ملک را این سخن موافق مزاج و خوش آمده بفرمود
 تا در عوض ضیاع و عقار او بقیمت چهارپای بدادند سابق علی
 رخت و قوم خویش بر داشت و روی بجانب سیستان نهاد

a) Ms. عتی. b) On attend : آزار و نوبی

خواجه جمالرا در کیسهٔ ثروت قراضهٔ نموده است و از افغان
استغناء او اجتناء ثمرهٔ مرادی متصور نه و ناصح الدین امروز
خرجیست بر از خراج مقدرت و برجیست بر افراج میسرت اگر
وشاخ^a وزارت از بر خواجه جمل بر آوردند و در گردن ناصح
الدین افکند همانا که تمشیت امور مالک بر نهج صلاح آسانتر
گردد چون ملک میل در چشم وفا کشید و اوزار وزارت بر ناصح
الدین نهاد و منصب نیابت خواجه جمال داد ۵

fol. 118 گفتار در توجهٔ رایات منصورهٔ ملک دینار به بم و رفتن سابق

علی بخراسان و در آمدن بم بحوزهٔ تصرف دیوان
از جهة آنکه ولایت نرماشیر و نسا و ریقان که مستقلات ولایتست
که غر داشت و غیر از شهر بم و نو احی شق چیزی در دست
سابق علی نموده بود کار بم هر روز منکسرتر میشد و مقیمان
ولایت از عواید قحط و دوائی قسمت جلا میکردند و بسیستان
و دیگر اطراف میشد و ذخیرهٔ که سابق در سوابق ایام و سوائف
اعوام گرد کرده بود روی در انحطاط نهاد و ملک در ماه
اردیبهشت سنه ۵۸۰ خراجی مخیم دولت بدر بم برد و بر رفعة
مخاصمت چهرهٔ مقاومت باز چید و کعبتین قتل بگردانید چون
سابق ببصر بصیرت در کار متزلزل و قحط شامل و انبارها ببحاصل
و حشمتی از گرسنگی متکاسل نگرد^b دانست که روزگار بر معهود
عادت استرداد و دیعت خواهد کرد

خوش خوش از من جهان هزل و مجاز * عاریتها همی ستاند باز

a) Ms. وشاخ.

b) Ms. کرد.

وشرینهای عذاب ایام جشید^a وضرینهای عذاب روزگار کشیده
 ودر *a* معابقت اعمال بم عمرها گذاشته سابق علی چندگاهی
 اورا استنهای کدخدائی خود داده بود وپس اورا از معارج عمل
 بمباط عزل افکند ودر مخالف ذیب تعدیت *b* داده، چون ملک
 دینار از خراسان بم رسید ناصح الدین بخدمت وی پیوست
 وبقصد وزارت او نمود ویک دو سال که بر حکرا بود مرتب دیوان
 ومدیر ملک قلم وری او بود چون قوام الدین مسعود از
 سیستان باز بکرمان رسید سابق علی صفت بزرگی او وآنکه
 وزارت سیستان بدو مقوض بود انها را رای ملک کرد ملک اورا
 استدا فرمود وچون بخدمت رسید کسوت وخلع وزارت از
 ناصح الدین خلع کرده در قوام الدین پوشید وناصر الدین را
 بدست او داده اورا دیگر باره در پای پیل افکندند وعذابها
 نمود ومالها ستمد، چون شهر مسلم شد اورا در شهر آوردند
 ومحبوس داشت وچون قصر حیات قوام الدین منهدم شد
 وهمای هوای وزارت آشیان باز سرای حشمت خواجه جلال بود
 ناصح الدین را از ملک بخواست واورا بخانه خود برده در منزل
 اعزاز فرود آورد وبر خوان نعمت وناز نشاند چون شعار استشعار
 بر کشید وبر فراش انتعاش بیاسود وایمن گشت اورا بنیابت
 عمل خود بمنرماتیر گسیل کرده تشریف واسب داد واسباب سفر
 بساخت چون سالی دو بر آمد وملك بدر بم نزول فرمود حسن
 خواجه جمال که غلغل قدیم داشتند تقریر ملک کردند که

a) Le ms. semble porter دلدر.

b) Probablement à corriger en تعذیب.

خراجی واسب تازی ولایت هرمز خراجی مقنن و قانسونی معین
 بوده است و چند سال شد تا یکدم بکس نداده اند و التفتات
 بهیچ آفریده نکرده اکثر ملک بطالع میمون و اختر میمون نهضت
 گرمسیر فرماید خراج چند ساله از آن قوم استخراج توان کرد
 و اثر بسی جمیل ملک حق باز نصاب استحقاق آید و فیقی
 باشد موجب ثواب جزیل، ملک چون نام زر خراجی واسب
 تازی شنید در ماه آذر بحیرفت رسید و عماد الدین بخدمت
 پیوست و ملک و حشم را مضایق و مداخله کوچ و بلوط در کشید
 و بیای قلعه راسوخان برد و از سیف ابو بکر بو الحسن استخراج
 خراج کردند و از آنجا قصد منوجان کرده قلعه آن برسوائی تمام
 گشاد و فتحی مشتمل بر قتل و احراق و شکنجه و از هلق دم اعدای
 روی نمود و از قلعه پسانده سر اسب تازی باصطبل ملک رسید
 و انواع اموال بیقیاس بدست حشم افتاد و آنچه بسوخت از نیل
 و بقم و انواع عقاقیر خود قیاس ندارد و درین اوقات رسل وای
 هرمز بر تواتر و توالی میرسید و تقبل مال خراج میکرد تا مگر رایات fol. 117
 منصوره هم از آن سرحد باز گردد و بدر هرمز نشود و رغبت ملک
 ازین استشعار در اقدام زیادت میشد و عماد الدین نعل تحریص
 در آتش مینهاد تا ملک را بدر هرمز فرود آورده هزار دینار
 خراجی مقرر شد و خزانه رسید و قلعه منوجان باز بدست عماد
 الدین داد و ملک بر وفق مراد تحویل باز بردسیر کرد ☞
 گفتار در عزل خواجه جمال از وزارت و رجوع نیابت بدو
 و تفویض وزارت بناصح الدین
 ناصح الدین ابو زهیر خواجه بود از نرمشیر بزرگ و محتشم

قدم در راه تخلص او نمینهد و زبان شفاعت نمی گشاید اثر من بواسطت رحمت و شفاعت کرم خویش او را خلاص دهم مرا چه گوئید ندما جمله در ساجود و خدمت افتادند و عذر سکوت هیبت *a* بارگاه جلال نهادند پس بفرمود تا او را حاضر کردند و بنواخت و تفویض منصب وزارت و وکیلداری مخصوص داشت اما املاک و ضیاع او را باز نداد و خاص گرفت ^۵

گفتار در متابعت کردن عماد الدین مغوی و رفتن ملک

دینار جیبرفت و از آنجا نهضت جانب هرموز کردن

و تسخیر کردن قلعه منوجان

عماد الدین مغوی که شهنه جیبرفت بود بعد از تخریب بسیار و چند نوبت محاربه با ملک و حشم از خواب غفلت بر آمد و بدچشم انبیه راه رشاد و سداد بدید و قصه حال خویش بر ملک عرض داد و آنها کرد که ولایت هرموز همیشه همواره در اعمال جیبرفت معدود بوده است و امیر لشکری که والیء ساحل بود و آباء او نائب و گماشته *b* اسلاف ما و قلاع سواحل قلعه منوجان در دست کوتوال مغون از جهت آنکه بعد از فوت ملک طغرل و فترات *c* جیبرفت و تصبیع اموال قماذین قافله عراق گذر بمعترف *d* که از اعمال والیء جزیره است انداختند و مدتی شد که از بعد *d* گذر باز آن فرضه افکنده اند و ایشانرا از آن اموال بسیار و ثروت بیشمار و ذخایر و اثر جمع شده است از صوب معرفت تنگب می نمایند و اسنقبال مواد موذت تجنب میجویند و پادشاه کرمانرا از زر

a) La leçon du ms. est douteuse.

b) Ms. وکماشیه.

c) Ms. وفترات. *d*) Ainsi le ms. (pour تغیر?). — Incertain.

ملك بدر حصار ززند رسید. ثم بغدر سرغنشان حصار خواجه را بیرون آوردند و خواجه باختیار خویش تیغ و کرباس. بر داشت و خدمت ملك شده او را عفو فرموده اما مقید باز بردسیر آورد. گفتار در مخالفت سابق محمد بن میمون و علاء گنگ رُسا مزاج و رسوخان. a و رفتن ملك از جهة کوشمال ایشان

واطلاق خواجه جمال از حبس وزندان

چون ملك از بردسیر آمد هنوز پهلوی بر فراش سکون نهاده خبر دادند که علاء گنگ و سابق محمد بن میمون که رؤساء مزاج اند قوم خویش را از اداء خراج معهود و خروج از عهده مل مضروب منع میکنند و هر کس قلعه می پردازند و پناهی میسازند، ملك نمیدرین خشک نا شده بر رخس طلب نهاده روی بولایت مزاج آورد و جماعت متمردان از عقل زایل بر قلل و اسی بی ذخیره و آب خیمها زده بودند و عزم تمانع مصمم کرده بدت یکپخته ایشانرا چون عقاب از آن عقاب فرود آورد و حکم تادیب و تحریک از غارت حله و استخراج اموال مصادره تقدیم فرمود و خاینان^b امان داده رایات منصوره به بشارت نصر من الله و فتح قریب^c باز بردسیر خرامید، و در رجب سنه ۵۸۵ روزی در اثناء عشرت fol. 116 و مجلس لُهو با ندما حاضر گفت مدتی شد تا خواجه جمال محبوب است و با کمال اجمال و احسان او با مردم هیچکس

a) Lecture douteuse. Ce nom d'ailleurs inconnu ne revient pas dans le chapitre suivant, mais se retrouve peut-être p. ۱۵۶ l. 9 sous la forme راسوخان. b) Sans points dans le ms. c) Comp. le Coran, chap. 61, 13.

حال آنها کردند و خواجه بر در کوبنان قصه غصه خویش بسمع
 ملك رسانید و اصدار مثل فرمود که دست تعرض کوتاه دارند
 و جانب مراعات مرعی، صدور مثال هیچ اثر نکرد بل در تعذیب
 و کلا و باز یاران وزیر بیفزودند و نصیب غله تمام بر داشت خواجه
 جمال روز خروج از بدسیر بر عزم کوبنان مراسم تیقظ تقدیم
 فرموده بود و خانه خود را خالی کرده و اکثر رختی داشت بزیوایی
 خفا و دیعت نهاده بر در کوبنان آن استخفاف غز در ززند
 اصداف سعایات سابق بیم شد و خواجه جمال دل بکلی از مقام
 کرمان بر گرفت و جهد کرد که در معسکر در کوبنان آیت
 فرزت منکم بر خواند میسر نشد، ملك روزی بیست بر در
 کوبنان بود چون استخلاص آن در کار نبود روی باز دار الملك
 نهاده خواجه جمال در ززند با ملك گفت که حشم آنچه حاصل
 دید از غله من بود اگر منکری بر بازیاری مانده است بحضور
 من محصل نشود برخصمت و فرمان یکهفته توقف کنم که نان
 سرهنگان حصار ززند این خواهد بود، ملك او را رخصت توقف
 داد خواجه بر عزم گریز در حصار شد و بعضی از حشم هنوز
 در حواله حصار بود و بریشان گذاشتن متعذر خواجه ناچار در
 حصار ماند بی اسباب محاصره نه ذخیره تمام و نه لشکری متفق
 و نه سلاحی مهیا و نه مشیری دانا و سه شخص از رستاق
 ززند او را بر آتش غدر می نشانددند و با خطر میداد تا آب
 اخلاص او در خدمت ملك تبیره کردند و آبروی او بر خاک
 ریخت چون ملك از استماع این اخبار بد شن شد ضرورت شد
 معاودت ززند فرمودن و بدو سه روز اینهمه کفایت کردن چون

گفتار در توجّه ملک بدر کوبنان و باز عود بدار الملک نمودن
 و شدن خواجه جمال بحصار زرند و رفتن ملک از بردسیر
 بزرند و بیرون آوردن خواجه جمال و محبوس کردن او
 در نهضت بم وزیر در خدمت رکاب نبود از جهت جراحات
 مصافق راه در بردسیر باز مانده حسّاد غیبت او را فرصت
 شمردند و ساز سعایت ساختند و بمضرب تضریب نواختند و در
 تقبیح افعال او تصریح نمودند و از مناقب ملک دینار یکی
 آن بود که اصغاء سخن ساعی ننمودی و کلمات غرض
 آمیز تمام را استماع نفرمودی و از فائده تقریر ساعی خائمه
 غرض او مشاعده کردی و روش بگفتنی که مطلع این
 سخن از فلان حالتست و مقطع بفلان جا میرسد القصه
 کلمات سعایت بسمع وزیر رسید و اگرچه ملک اظهار نکرد و اثر
 عجیب تغییر ظاهر نشد خواجه جمال از عواید مَنْ يَسْمَعُ يَخْلُ
 مستنشر شد و چون در ماه تیر سنه ۵۷۷ خراجی موافق سنه ۵۸۵
 ملک عزم کوبنان کرد بعضی حشم در خدمت رکاب او بدر
 کوبنان آمد و اکثر در زرند برفع غلات مشغول شد چون ولایت
 زرند اقطاع حشم غر بود و خواجه جمال در زرند و نواحی ضیاع
 و املاک بسیار و حصص و عقار بیشمار داشت و غر وقت ارتفاع
 بر سمت ایفا و سنن اراعی رفتند و رعایت جانب وزیر نمیفرمود
 و خمس و عشر دیوانی چنانکه از حصص آحاد رعایا می گرفتند
 از آن وکیل او فرو نمی گذاشتند بل در آن مبالغت زیادت
 مینمودند و بازار و متصرف را میرنجانیسند و درین سال بر معتاد
 تعدی استمرار مینمودند و جانب وزیر مهمل میداشت و کلا این

گفتار در نهضت رایات محمدشاه از فارس بيم و موافقت
 سابق علی باوی و فرستادن لشکر خبیص و گرفتن خبیص
 وتوجه اعلام دیناری بطرف بيم بر عزم استیصال
 محمدشاه وسابق علی

چون ملک محمدشاه از فارس نومید شد باز حدود کرمان آمد
 و چون دارالملک بتصرف ملک دینار در آمده بود عزم بيم کرد fol. 114
 وسابق علی حقوق انعام پدرش را رعیت کرد و شرایط خدمتکاری
 بنقدیم رسانید و بوجود و حضور او استظهار نموده بعد از اظهار
 یگانگی با ملک دینار و تمهید قواعد متابعت آداب موافقت تیره
 گردانید و آتش مخالفت بر آفروخت و ساغر مطاوعت بر خاک
 افکند و نامه میثاق بباد داد و چند سرهنگ را فرستاد و خبیص را
 فرو گرفت ملک دینار در صمیم زمستان قصد بيم کرد و چند
 روز مقام فرمود پس از آنجا بدر خبیص آمد تا آن شرمه
 او را بشویش دهد چون از جهت زحمت حشم و قلت علوفات
 مقام خبیص متعذر بود امیر شمس الدین تنارا بر در خبیص
 نصب فرمود با فوجی حشم و خود انتقال باز در بيم کرد چون
 کار بر اهل بيم دشوار شد از در خشوع در آمدند و وضع صلح
 کردند بر آنکه سابق باز دایره طاعت آید و ملک محمدشاه را
 تسلیل کند و ملک رجعت دار الملک کرد و سرهنگان خبیص چون
 امیر تنارا ایشانرا راه نفس فرو بست حصار را بگذاشتند و رفتند
 و شهر او را مسلم شد ۵

باشد بقوت دل و قوت بخت و عون دولت و توکل بر فضل الهی با
 فوجی از غلامان و سرعشکان که حاضرند روانه شویم چون حق
 تعالی امداد نصرت فرستند و این مهم بی امداد و اعانت حشم
 کفایت کند آن خود دولتی تازه و اقبالی بی اندازه باشد و حشمر
 معلوم شود که مدد آسمانی و طالع سعید بامداد ایشان محتاج
 نیست، و باین مبالغت ملک را گرم کرد و دو شنبه غره رمضان
 سنه ۸۵۴ بر صوب راور بیرون شدند چه فوجی از غلامان بیزد
 بعد از استخلاص کوبنان قصد حصار راور کرده بودند روز
 پنجشنبه چهارم ماه رمضان صد و پنجاه غلام آهن پوش با ملک
 دوچار خوردند و چون قلات عدد ملک مشاهده کردند حمله
 آوردند و اقدام اکثر حشم بر جای نماند و بهزیمت شدند پس
 ملک نیزه خواست و غلامی معروف را زخمی زد مقصی برحق
 روح چون او بیفتاد دیگران هزیمت کردند و روی بجانب کوبنان
 نهاد و چون خواجه جمال وزیرا چند زخم رسیده بود و مجروح شده
 روزی چند در راور نماند و ملک رایست فتح افراشته و تخم رعب
 در زمین دل خصم کاشته باز بدار الملک آمد و اتفاقا جمال
 الدین امیر حبیدر امیری معروف با دویست سوار و پیاده از
 طبس سودای ولای ملک دینار پخت و عواء خدمت او نمود
 و درین تاریخ برآور رسید خواجه جمال در صحبت او با شوکتی
 تمام و شکوفی وافر در محقه باز بردسیر آمد و حشم غز چون ازین
 فتح آگاه شدند همه دنبال تبصص بجانبیندند و عذر تقاعد
 خدمت نهاد.

زاده را نگذاشته بود که استحقاق منصب وزارت داشتی وخواجده
جمل در خدمت پادشاه محلی رفیع و تربیتی تمام یافته بود
واحکام ملک بکلی در دست نقض و ابرام او تقلد منصب وزارت را
متعین شد و مشغله آن شغل اکثر خواست و اکثر نه در گذرن
شهامت وی افتاد

گفتار در عصیان اولاد مجاهد و گرفتن شهنه ملک دینار

fol. 113

و بیزد فرستادن و آوردن حشم یزد بکوبنمان و قصد راور

ورفتن ملک بر اور و بر خصم غلبه کردن

درین تاریخ که کوبنمان در دست بود و شهنه و گماشته پادشاه
آنجا اولاد مجاهد الدین بحکم اتصالی که با یزد داشتند لباس
عصیان پوشیدند و کأس طغیان نوشیدند و شهنه ملک دینار را
قبض کرد و بیزد فرستاد و لشکری از یزد استدعا کرد و ملک دینار
از جهت غیبت حشم که در گرمسیر بود و نیز اندک مایه غبار
وحشتی در میان متحیر فرو ماند و در اقدام و احجام متردد شد،
خواجده جمال را با وفور سخا و مروت کمال صرامت و شجاعت
حاصل بود ملک را بر قصد کوبنمان تحریض نمود و چون بر موجب
توقف واقف شد با ملک گفت بنده دو سه سال شد تا در
خدمتست و درینمدت یکروز جوشن جدال از پشت نگشاده ام
و تیغ قتال از پشت نهاده هرگز ندیدم که آحاد حشم هنری
نمودند یا در واقعه نامی کردند خود مباشر اموال میباشی و دار
الملک بر دسیر بکمال مروتی خویش گرفتی حشم حریفان دعا اند
نه شیران و غا و نیز صد یا دویست غلام محل آن ندارد که
پادشاه دفع ایشانرا تکلف شوکتی کند و بمنزید قوتی محتاج

از قلم کاتب و مختصر عقد محاسب تجاوز نمود اما بقدر یکدینار نقد بعد وفات او بفریاد فرزندان او نرسید چنانکه مذکور شود، و در ماه شعبان سنه مذکوره خاتون کرمان را صبیّه ملک طغرل عمّه محمدشاه را خطبه فرمود و او را در حکم خود آورد چه دختر ملک مؤید که در حبالبه او بود از خراسان با خود نیاورده بود و در نیشابور گذاشته چون شهر مستحضر شد خواجه جمال را بفرستاد و او را از نیشابور باز کرمان آورد، و چون سالی از تسخیر شهر بگذشت وزیر قوام الدین مسعود که خواجه مکتشم و از خاندان آل کسری و وزراء قدیم کرمان بود و قوام الدین بذات خویش لُتبّ ناب آن اکابر و متّ خالص آن اکرام طینت مبارکش بر کمال علم و حلم و حیا و مروت و کم آزاری مجبول

وَرِثَ الْوِزَارَةَ كَايَرًا عَنْ كَايِرٍ * كَالرَّمَحِ أَنْبُوبٌ عَلَى أَنْبُوبٍ

بیت

ز دست وزارت از تو دستور * چنان کر پای موسی پایه طور
در ماه شعبان سنه ۵۸۴ هـ او را عین الکمال رسید و از دست سیادت
بصدر سعادت انتقال کرد و در مرثیه او یکی از فضلاء کرمان
گفته

شمس شرف از فلک در افتاد * گنج کرم از جهان بر افتاد
از دست اجل قوام دین را * شد پای زجا و در سر افتاد
سرای وزارت بی کدخدای مازد و دیوان ملک بی دستور گره
گشای و چون بر عرصه کرمان هیچ بیدق نمانده بود که فرزند
توانستی کرد و شه-ول قحط و وبا و عموم مرگ و جلا هیچ بزرگ

وطبقات رعایا را استمالت فرمود و بمواعید عاطفت و اشبال عدالت
 و سبجال افضال موعود داشت و دیلمی و ترکی که مقدم لشکر شهر
 بودند بحبال معاہدت تمسک نمودند و در خدمت بایستادند،
 پس ترک^a گفت مرا از حشم غز استیحا شی هست اگر پادشاه
 مرا بطرفی فرستد تا نوایر و حشمت منطفی شود پس باز خدمت
 پیوندد از رحمت شاهش بدیع ننماید ملک او را رخصت داد
 که روزی چند بکوبنان شود پس در حق او تضریب کردند
 و ترخیص او از اہمال جانب حزم فرا نمودند او را باز خواند و در
 شکنجہ مصاد^b کشید تا از زخم دوال نکال هلاک شد و چون fol. 112
 دیلمی پیشوا این حالت مشاهده کرد مَن نَاجی بِرَأْسِهِ فَقَدْ
 رَجَعَ بِرِ خَوَانِد و شهر را بملک باز گذاشت و خود از پیش حزام
 عزیمت بر رخس عزیمت کشیده بود و انتقال و اجمال و اعل و اعیال را
 بکوبنان فرستاده آنجا رفت و جماعت را بر داشت و روی خراسان
 نهاد و مشتی حشرات که در شهر بودند و از جهت نان جان
 مردم می گرفتند و آبروی مسلمانان برده را زیر پای پیل
 فنا پست کرد و دیلم که مقیم ولایت بودند وصیت ثروتی
 داشتند ایشانرا در عقابین عقاب مواخذت کشید و مجموع ضروع
 ایشان بانامل طلب بدوشید چه حُب مال بر آن پادشاه غالب
 بود و زود^b عنسان عطا رها نکردی و در مطالبت تنگ ارهاق
 سخت بر کشیدی لا جرم در مدت هشت سال که پادشاه بود
 در خزائن او چندان حاصل شد از انواع اموال و اجناس و نقود که

a) C- à- d. le commandant turc. Comp. plus haut p. ۱۳۴ l. 4.

b) Le ms. ajoute رود par erreur à ce qu'il paraît.

که نه از رستم مذکور بود و نه از پژن ماثور اما بیت
 چو بیدولتی بخم دانش مکار * چو دولت بود نیست کوشش بکار
 ملک دینار چون دید که روز تپاون وقت تکاسل نیست بنفس
 خویش معانف جدال و مباشر احوال قتال می بود و در محاسن
 حروب و مضایق دروب توغل مینمود چون چند روز برین نسق
 بگذشت مرد شهر اکثر هلاک شدند و باقی مجروح و کار بر مردم
 تنگ آوازۀ صلح بر آوردند و بر آن مقرر شد که ملک از در شهر
 بر خیزد تا جماعتی که از سوابق جرایم و سواف مخالف
 مستشعروند سر خویش گیرند و جلاء وطن کنند ملک روزی
 چند معدود بر خاست پس اول رجب سنه ۷۸۳ هجری عنان
 باز در شهر گردانید روز آدینه پنجم ماه رجب علما و ائمه و اکابر
 شهر بیرون شدند و کلید عاء شهر و قلاع پیش وی بردند، و از
 بدایع حیل و کاردانی ملک دینار یکی آن بود که چون شهر تسلیم
 افتاد و خول ملک را اختیار روز میفرمودند و در آن باب خوض
 میکردند یکی از گوشۀ با وزیر قوام الدین مسعود گفت که
 برات فلان محل رجعت کرد عوض آن بر راور میخوانند ملک
 چون این سخن بشنید پرسید که این چه حکایتست وزیر
 قصه باز گفت ملک فرمود زنهار یکمن غله برات بر راور منویسید
 که نان این جماعت ائمه و بزرگان از آنجا میباشد و آن غله
 جهت ایشان گذاشته ام، جماعت علما و ائمه چون نام غله
 شنیدند دیگر اختیار روز نکردند و گفتند ای پادشاه هیچ روز
 مبارکتر از روز آدینه نباشد ۴ امروز در شهر باید آمد و ملک
 بعد از نماز آدینه در شهر آمد و بساط عدل و مهاد امن بگسترده

حق پیوست و او را پدری پیر و چند پسر مانده بود ملك دینار
بر وفات او توجع نمود و پیوسته میفرمود که در کرمان جز او عاقلی
نبوده است از مسافت سیصد فرسنگ با من مبنای مودت محکم
میکرد و دیگر مقدمان کرمان [چون] من بدر خانه آمده ام
و تبغ خلاف باز دوش نهاده سپر حماقت در روی کشیده اند،
پدر مجاهد نصیر الدین گرد پیری عزیز جهان دیده بود ولایت
کوبنان مسلم داشت و خدمت و پیشکش فرستاد و خطبه بنام *a*
ملك دینار کرد و پیغام داد که

دیر است که ما چشم بره میداریم

دیدار ترا راه نگه میداریم

ملك از راور عزم جیرفت و از کوبنان تنگب نمود ۵

گفتار در ذکر آمدن ملك دینار بدر بردسیر و فتح دار الملک

خطبه خاتون کرمانی صبیّه ملك طغرل وفوت وزیر قوام الدین

fol. 111.

مسعود و رجوع وزارت خواجه جمال

چون موسم اعتدال لیل و نهار و جهان آرای بهار در آمد و بر
بساط غبار سندس خضر گسترند و خاک امرد عذار سبز کرد
ملك دینار براه قلعه در آشوب بیرون آمد و آن قلعه را مستخلص
کردانید و روی بدر بردسیر نهاد جوق سپاهی که در شهر بودند
اگرچه در عدد ایشان قلّتی بود ۱۰۰ مردان کار دیده و ترکان بر
گزیده بودند و درین بیست سال درج مجادلت از پشت نگشاده
تبغ مقاتلت از مشت نهاده این نوبت بناء جنگی نهادند

از قلعه بر روی ملک دینار آمد و بر عقب آن زخم حصار کشاده شد، یکی از فضلاء کرمان حاضر بود این دو بیتی بگفت رباعیه

تیری که بدو داد عدو پاسخ شاه

آمد بنظاره رخ فرخ شاه

و آورد کلید قلعه و پیش کشید

شکرانه بوسه که زد بر رخ شاه

ملک بعد از فتح سرخنگان را تسکین فرمود و از سختی و نمری گمان استعلام کرد پس او را و دیگر سرخنگان را بدرقه داد و باز بر فرستاد و کوبینان اگرچه در دست اتابک یزد بود اما آن خطره را و الی غفلت فاضل زاهد صاحب رای بود از اعل ولایت و خاندان رؤساء و مقدّمان قدیم او را مجاهد الدین محمد کرد گفتندی تا ملک دینار نرسیده بود حومه ولایت خود را بحسن تدبیر و لشکرها باصابت رای محفوظ و مضبوط میداشت و هر سال خدمتی ضاعف بغر میفرستاد در سر رشوه بامیر سیف الدین الب ارسلان که مضاع حشم بود ازینجهت غر در کوبینان هیچ خرابی نکرد و چون خوارزمشاه تاختن بسر ملک دینار آورد او را از حدود گرگان بناخت مجاهد بنور فراست خاتمه احوال تقریر و تصویر کرد و همیشه ملک دینار بکرمان آید مردم می گفتند او در نیشاپور متمکن شد و داماد ملک طغانشاه است کمی هواء کرمان کند گفت اگر عمر بود ملک دینار را بر تخت دار الملک بینید و خود در مقام ملک دینار بگرگان قصد خویش دو کرت بخدمت او فرستاده بود و معاهد معرفت موقت گردانیده چون اتفاق وصول رایت ملک دینار افتاد محدود کوبینان مجاهد بجوار

ازینمعنی بالا گرفت و ملک دینار را میۀ اعتماد بر جمال وقت
اعتضاد بمخالصت او یکی هزار شد، دیگر سال خود شهر بردسیر
مسلّم کرد و ملک دینار تیسیر آن فتح از یمن تدبیر و حسن
هدایت خواجه جمال دانست و حقیقت چنان بود چه مردم
کرمان بوجود خواجه جمال کمال احتشام و رونق قبول او در
خدمت ملک دینار مستظہر شدند و اثر خواجه جمال و وزیر قوام
الدین مسعود در خدمت ملک دینار نبودی اورا کار کرمان زود
مہیا نشدی ۱۵

گفتار در ذکر نزول ملک دینار بدر بردسیر و ترک محاصره

شهر کردن و روی بفتح خبیص و اطراف آوردن

چون ملک دینار بدر بردسیر رسید و حصانت اطراف و متناست
سور و غور خندق و اقدام سوار و پیاده شهر دید دانست که
استخلاص آن در حد طاقت بشر نیست بل استفتاح آن بضبط
اشراف و کشادن حصارها و نواحی میسر گردد مصرع

fol.110.

کمین خار یثکان یثکان توان کند زپا

لا جرم حشمرایا ززند باستخلاص حصار راور فرستاد و خود با
فوجی بدر خبیص شد امیر رکن الدین عثمان برادر اتابک
محمد در خبیص بود روزی دو سه تجلد نمود و شهر از تعرض
ملک دینار نگاه داشت شبی چند سرهنگ بر دیوار خبیص
آمدند و شهر را فرو گرفتند و نهی و غارت نکرد و امیر رکن الدین
عثمان را عزیز و مکرم با خود بجانب راور برد و در راور دو حصارست یکی
سهل المرام تشاده شد و آن دیگر قلعه محکم است و چند سرهنگ
جلد از آن اتابک یزد در آن قلعه بودند در اثناء محاربت تبیری

خبیص بکرمان شده چون بوسیله منافست و مناقشت و منازعت
 ناصر اندین کمال کدخدای اتابک محمد از خدمت اتابک
 مهاجرت کرده بکوبنان شد آنجا می بود تا خبر آمدن ملک
 دینار بدر بردسیر استماع نمود عزم خدمت ملک کرد و بوی
 پیوست ملک او را منصب نیابت و وکیل داری ارزانی داشت
 و بازوی ملک دینار برورد او قوی شد و ایفاء سودمند زد
 و تدبیرها صایب پیش او نهاد و از جمله رایهای صایب او یکی
 آن بود که حصار زنند عمارت کرد و مقام خویش آنجا برد
 و غله که دید ذخیره کرد و راه خراسان ویزد و عراق که بردسیر
 گشاده بود بسته شد و مقصد تجارت دار الملک با زنند افتاد
 اعل شهر بردسیرا هیچ لقمه ازین گلوگیرتر نیامد و اعیان شهر
 روی بزنند نهادند چه خواجه جمال در کرمان بسیار مقام کرده
 بود و مردم علت مرگ و خلق فتوت و دستگیری و اعانت او می
 دانستند و او در حصار زنند خوان کرم نهاد و دست سخا گشاد
 و هر کس که بوی رسید او را غریق انعام و رهین اکرام خویش
 میکردانید و غله بر پشت چهارپای خویش خانه او میفرستاد
 و چون ملک دینار از در بردسیر بر خاست و روی بگشودن اطراف
 نهاد و محمدشاه از بردسیر عزم عراق فرمود بدر حصار زنند آمد
 و جنگ در پیوست چند مرد از آن او سرتیزی نموده در خندق
 حصار شدند همرا حلاک و مجروح کردند پس خواجه جمال او را
 نزد بیرون فرستاد و محمدشاه را نصیحت نمود که با ملک دینار
 مصالحه نماید و بطرفی از اطراف کرمان راضی شود محمدشاه را
 توفیق قبول مساعدت نکرد و روی براه نهاد کار حصار زنند

رفاعیتی بمشام اهل کرمان رسید و بعد از جدی مدفع خصمی
مفرط روی نمود و هرگز در بردسیر چهار صد من گندم بدیناری
نبوده است مگر در عهد او و در بم هفتصد من و در جیرفت
هزار من و شمایل حمیده و خصایل پسندیده او در اثنا و شرح ایام
ملك او مفصل معلوم گردد القصة چون از مهلكه خبیص بیرون
جست و بنرماشیر نزول فرمود سابق علی که والی بم بود بقدم
طاعت پیش رفت و در موقف متابعت بایستاد و جلاب اخلاص
در قدح اختصاص بر دست وفای آن پادشاه باستحقاق
رسانید و چند امیر غز چون عز الدین زکریا و غیره در خدمت
سابق بودند و قرب دیوست سیصد مرد غز در بند و زندان
چه سابق سال پیش هفتصد مرد غز در قبض آورده بود
و تغریق اکثر ابدوزخ فرستاد و امیر زکریا و دیگر امرا باختیار
خوبش بوی پیوسته چون سنه ۵۸۲ هلالی در آمد عزم
بردسیر کرد و حشم غز را از جیرفت استدعا فرموده براه بم بیرون
آمدند و از دو سردار حشم مصمام بسجس ساجین شده بود
بلاق با حشم در منزل فی بید خدمت ملك پیوست و بدر
بردسیر آمد و کار شهر از رسیدن ملك اگرچه دشوار بود دشوارتر
شد و رشته بلا دوتا و ملك دینار از پس پرده رجولیت لعیناء
كوشش بیرون می آورد که اهل شهر را غریب مینمود و امثال آن fol. 109.
مشاهده نکرده بودند ۵

گفتار در آمدن خواجه جمال ثریدی از کوبینان خدمت

ملك دینار

خواجه جمال ثریدی که ذکر او در آمدن اتابك محمد از

خانمه

در ذکر پادشاهی ملک دینار و اولاد او در کرمان و جمعی دیگر
بر سبیل اجمال تا زمان طلوع رایت قتلک سلطان براق حاجب
گفتار در رسیدن ملک دینار بولایت کرمان

ملک دینار بیست و دویم رمضان سنه ۵۸۱ هجری از راه بیابان
کوبنمان بپرستاق کوبنمان بدیده آویز سر بیابان نزول فرمود با جمعی
اندک و از راه بیابان بجانب راور شد تا به خبیص رود بر عمر
نرمشیر و چون خبر ورود او ببردسیر رسید سوار و پیاده شهر جمع
کردند قرب سیصد مرد و به خبیص شدند بعزم آنکه مانع مرور
او باشند چون مسافت نزدیک شد حشم کرمانا طاقت مقاومت
با ملک نبود با آنکه در خدمت او عشتاد سوار بیش نبود و به
کشته سفر و خسته بیابان و حشم کرمان اضعاف آن عدد همه
آسوده چون حق تعالی او را کاری نهاده بود تعرض او ممکن نشد
و بسلامت او را بمقصد رسانید چون از خطر خبیص بیرون شد
خود را بملک کرمان تعینیت کرد و توقف اینجا منزل نگام گیر بود
چون بعافیت رستم کرمانا بردیم و در عهد ملک خود از روز
وصول به خبیص از توفیعات و تملیکات محمدشاه غیراند و میثقت
پادشاه کرمان از آن روز باز منم و ملک دینار را با وفور شجاعت
و شجاعت و مردی که صیت بسالت او در جهنم شایع بود عقلی
کامل بود و عدلی شامل و رأی بمنهاج طریق پادشاهی بینا و دینی
بتصرف در وجوه کدخدائی دانا، در مدت هشت سال که
عهد ملک او بود مردم راحتی بر جراحات دلهما نهاد و رایحه

بم سبب خرابی ولایت واستیصال سابق خواست شد سابق
 او را و دختر خود را در خدمت او بجانب سیستان گسیل فرمود
 و محمدشاه از سیستان نشاط حضرت خوارزم فرمود و خوارزمشاه
 تکش در توقیر واحترام او مبالغت فرمود و در بارگاه قدس
 و مجالس انس او را زیر دست فرزندان خویش می نشانند و وعده
 قرب اعانت و سرعت اغاثت میداد و خوارزمشاه را محبتی به دل
 و مودتی نه تکلفی با محمدشاه بیفتاد و در کار امداد و اعانت او
 گرم ایستاد ^۴ از کسان محمدشاه در ابطال آن قاعده سعی کردند
 و عقیدت او ناسد گردانید پس چون بر ساحل محیط کرم
 تشنه روزی چند صبر کرد و اثر شفاء عارضه نمیدید جهاز تکسر
 بر آن حضرت کرد و عنان عزیمت بر صوب غور و غزنین گردانید
 و در خدمت سلطان شهاب الدین مقاسات سباحه دریاء
 ژرف و صعود کوهها بر برف و مسافت دراز و سفرهء جان نداد
 کرد تا حقه قلبش از گوهر روح خالی شد و تخم قاورد بیکبارگی
 بر افتاد سپهر جادوکار ازین دست بازبها بسیار داند و روزگار
 مشعبد ازین چربدستیها بیشمار دارد پس خیل و خول محمدشاه
 بعضی در خراسان باز ایستادند و برخی باز کرمان آمد و این خاتمه
 دولت آل سلجوق است در کرمان، و چون ذکر اولاد و احفاد قاورد
 در ذیل این مقالات وعده شده ^۵ a

a) L'auteur n'ayant pas cru nécessaire d'achever la phrase,
 le lecteur y suppléera de soi-même. Dans le tableau suivant
 manque le nom de Selgouqhâh, fils d'Arslânchâh sur lequel
 on peut comparer les passages indiqués dans l'index des noms
 propres.

بودند اكرام جانب محمدشاهرا در صحبت او باز خانه فرستادند
 واز امراء عراق عزّ الدين قبه و بوزقش شمله‌کش در خدمت او
 روانه کردند تا اتابك نكله بن زنگی لشكر خویش اضافت کند
 واورا باز خانه رساند، اتابك نكله پادشاهی بود قانع و حُبّ
 سلامت بروی غالب و اکثر اورا برگی محاکات اویش و مبارات هر دزد
 و قلاش بودی این تهور خود بنمودی و ملک کرمان فرو گرفتنی
 چون خودرا نکر در اعانت و امداد و اقامت مراسم انجبار
 محمدشاه نیز تقاعد نمود و حکم تجاوز دیار و تلاصق بلاد در
 قرب گرفت غر شد، و در عراق نیز میان سلطان طغرل و اتابك
 قتل ارسلان غبار وحشتی حادث شد امیر دوگانه عراق آن
 حالت را اغتنام نمودند و روی باز عراق نهاد و محمدشاه با حشم
 و حواشی خویش روزی چند در فارس ماند پس چون مقام او از
 توقع مددی و فایده و حصول غرضی خالی بود روی باز حدود
 کرمان نهاد و قصد جانب بم کرد چه ملک دینار در شهر
 بردسیر آمده بود و اتباع و اشیاع او در حیز تفرق افتادند بعضی
 در فارس از متابعت او انحیاز نمودند و بعضی باز دار الملک بردسیر
 آمد و فوجی در خدمت او بیم رسید باز آمدم و غمانت باز آوردم
 سابق علی چون محمدشاهرا دید بر در هم نا اهلی ایستاده و دست
 سؤال پیش هر دوی دراز کرده و بجاصل باز در او آمده اورا رعایت
 حقوق نعمت پدر او سلسله رقت بجنبانید و انتفات خاطر
 باحوال سابق نکرد چه ذِکْرُ الْوَحْشَةِ نِصْفُ الْوَحْشَةِ و این نوبت
 در مراسم خدمت و لوازم طاعت بیغزود و دختر خویشرا در حکم
 او کرد و ششماهی بر فراش راحت بیاسود پس چون وجود او در

و منقلب شد مشتی رعیت عاجز بیچاره ماند و جمعی سپاهی از ترك و دیلم و سرهنگ شیطان غرور باد تسویل و تضلیل در ایشان در دمید که تا ملك بامداد رسد ضبط این حصار توان کرد و ترکی نادان سینه تقدّم بفراشت بی استظهاری و ذخیره متوکلین علی زان الحاجیچ وثیت بر محاصرت و همت بر مخالفت غر مقصّر گردانید و چون بهار در آمد ملك دینار بدر برد سپر آمد و چنانچه در خانه مشروح محرر میگردد بعد از محاصره بمصاحه شهر تسلیم کردند و چون محمدشاه از شهر بیرون شد بدر حصار زرد آمد و جنگ در پیوست چند مرد از آن او سرتیزی نمودند و در خندق حصار شدند همرا هلاك و مجروح کردند پس خواجه جمال او را نزدی فرستاد و گفت ای ملك ترا این ساعت ضعیفی هست و از استخلاص کلاته عاجزی و پادشاهی قاهر با سپاهی غالب در کرمان آمد باوی ساختن و وصلتی در خواستن و در طرفی از اطراف کرمان بودن مفیدتر ازین سفر پر گزاف و قطع مسافت دراز مدّت ده سال برادر پدرت می نبشت و فریاد الغیاث میکرد و بزبان شفاعت و فرط ضراعت مددی میخواست التفاتی نرفت این سعی ضایعست و مقاساة هجرتی نه نافع اگر ملك سخن من می شنود من بحکم و ساطت قدم خدمت در میان نهم و این کار بانجام ^a، محمدشاهرا سمع قبول مساعدت نکرد و روی براه نهاد چون بعراق رسید او را حواله مدد بفارس کردند و چند فرزند اتابك زنگی را که بر سبیل نوا در حضرت

a) Supplétez: رسانم.

ودر چاه راه افکند با آنکه غز در کرمان توغل نمود ملک تورانشاه
 واتبك محمد بعراق می نبشتند وخصه استعانت بر میداشتند
 واز حال ضعیف وبیچارگی خویش و تغلب خصم آنها ببارگاه
 اتابك پهلوان و دیگر پادشاهان میکردند و تذکیر شواجر رحم
 واجب میداشتند هیچ کس از آن حضرت لبیک اجابتی نکفت
 واندیشه اعلت و اعانتی نکرد واذر جوانی می نبشتند مشتمل
 بود بر تمهید عذری و تقدیم وعده تا در شهر بطریق هزل واستهزا
 می گفتند لشکر بگندافان رسید و محمدشاه چون طراز طیلسان
 احوال خویش نقش نا مرادی می دید در ماه شعبان سنه ۵۸۳
 هجری عزم عراق کرد و جماهیر مشاهیر کرمان چون حاکم ولایت
 قاضی قوام الدین و مجیر الدین مستوفی و غیرها خود را بر فترک
 او بستند و او را بدرقه ساختند و از زندان موحش کرمان رستند
 وروی بجانب یزد و عراق نهاد واتبك محمد در شهر ماند با
 جمعی سوار و پیاده و کس بر سر سینه او مطلع نه که سر محاصره
 و محاصره دارد با ملک دینار یا در مصافحت و موافقت خواهد زد،
 چون تقدیر دیگری را کار میساخت و اسباب خنثیاری می
 پرداخت هشتم ماه رمضان سنه ۵۸۳ هجری بی حلول علتی
 ظاهر و وقوع سقمی مخوف اتابك محمد روزی دو سه چون مبهوتی
 بود پس از دروه حشمة بحفره وحدت انتقال کرد ودر کرمان
 برقتن ملک و خفتن اتابك روزگار ملکست را ختم کردند و سرای
 امارت را در بر آوردند و لوای شهریاری بجاك افکندند و دفاتر
 بزرگوارى باب دادند ناصر الدین کمال خزانه و بنه اتابك محمد
 fol.106. بر داشت و بعراق بخدمت محمدشاه شد و کار شهر بکلی مضطرب

مساوی ناصر الدین کمال بر می آورد و میبخت اثر ترا مدبری
 کافی و کدخدای راستگوی بودی هرگز ترا این وقایع پیش نیامدی
 و ناصر الدین کمال در کوبنن بود اتابک اورا استدعا فرمود چون
 حاضر آمد خدام اتابک کلمات خواجه جمال نقل کردند نهال
 fol.105. حقد جمال در جان و دل جای گرفت و بازعاج جمال با قبض
 و قتل او جان بر میان بست خواجه جمال امارت خلاف
 مشاعده کرد و اتابک را بناصر الدین باز گذاشت و یکوبنن شد
 چون ملک دینار با حشم غز بدر بردسیر رسید خواجه جمال
 قصد حضرت او نمود و خدمت آمد و ملک اورا منصب نیابت
 و وکیل داری داد و او حصار زرنندرا عمارت کرد و خود بدانجا
 نشست ، و ملک دینار چون ارتفاع سور و غور خندق و استحکام
 قلاع بردسیر بدید دانست که تسخیر شهر بردسیر بکشودن
 حصون اطراف تیسیر می پذیرد از در بردسیر بر خاست
 و بجانب خبیص شد و از آنجا برآورد

گفتار در ذکر رفتن ملک محمدشاه بحضرت عراق و فوت اتابک
 محمد در بردسیر و مایوس باز آمدن محمدشاه و بیم شدن و از
 آنجا بسیستان و خوارزم و غور و انقطاع دولت سلجوقیان
 در کرمان

چون ملک دینار از در بردسیر بر خاسته بجانب خبیص شد
 امرا و صدور شهر که یزتن جوع و خفقان خوف بر ایشان غالب
 بود و هواء جلای وطن خیره محمدشاه را تصویر کردند که تو
 پادشاهی جوان بخت بهر حضرت که رسی بر حسب انتماس حکم
 امداد و اسعاد مبذول دارند تا آن کودک را از گناه جابه بر گرفتند

مانع مرور او باشند و با او هشتاد سوار بود که خسته و مانده چون مسافت نزدیک شد از جهت صیت مردی ملک دینار که در جهان شایع بود چشم کرمان را دل مضاربت و طاققت محاربت او نبود متعزّض او نتوانستند شد چون ملک دینار بنرماشیر رسید چنانکه در خاتمه بتفصیل تحریر خواهد یافت و غر باوی پیوست بدر بردسیر آمد و خواجه جمال گزیدی در وقتی که از گواشیر برسالت نزد اتابک محمد به خبیص شد چون اتابک مردی بود سهل جانب کم غور و پیوسته محتاج مشیری و مدبری و در حال رخا و استقامت ناصر الدین کمال که خواجه و کدخدای او بود بسر می برد و درین حالت غایب بود چون خواجه جمال را دید و درستی و چسنتی او استصحاب او را غنیمتی تمام و فوزی شگرف شمرد و در خدمت خویش او را مکانی مکین داد و خواجه جمال اگرچه بسیار گفتی اما همه سخن حق گفتی و او را بر محال صبر نمادی و دروغ نگفتی و نتوانستی شنید و خیانت نکردی و خاینان را دشمن داشتی و سخن حق از هیچ پادشاه باز نگرفتی چون اتابک را دید که *يَخْلُطُ الْمَاشَ بِالْأَدْرِ* ^a و تمشیت امور معاش نه بر وجه صواب میفرمود اتابک را ارشاد میکرد و اشارات او نافع می آمد شغف اتابک بوجود او زیادت می شد چون لشکر باتابک پیوست و از خبیص او را بشهر گواشیر بردند خواجه جمال را با خود ببرد و سلمان سرای او شد و مصالح احوال او رعایت میکرد و وقت بر عادت بسیار ثوئی نفسی از ذکر

a) Le ms. répète le mot ماش sans l'article.

وَرَمَزُ نَنْتَمُ قَوْمًا بُورًا^a سر خیمت ایشان بر سنت قَرَرْتِ مِنْكُمْ لَمَّا
 خَفْتُكُمْ^b بر در ریقان خود را از قِلْزَمِ هَلَاکِ وَگِرْدَابِ وَحِشْتِ
 مصاحبت و مرافقت ایشان در زوری خلاص و سفینه نجات افکند
 و در حصار ریقان شد چون غر از در ریقان بر خاست براه
 بیابان در خبیص پای باز کرد سوار و پیاده شهر چون از رسیدن
 اتابک به خبیص با خبر شدند قفص حبس بشکستند و از
 مضایق قحط بیرون جستند و روی به خبیص نهاد چون شهر fol 104.
 خالی شد و پهلوی شوکت اتابک قوی طریقی بیرون از صلح
 و ساختن نماید خواجه جمال گزیدی که از گزید^c طیس بود
 و مردی کریم منعم از شهر بردسیر برسالت نزد اتابک محمد به
 خبیص فرستادند و ملک و اتابک تذکر عهد قدیم کردند و بتنازگی
 نطق وفاق و بناکید میثاق بر میان جان بستند و اتابک در
 شهر سنه ۷۴۶ خراجی موافق با سنه ۵۸۱ هلالی با جمعی که بوی
 پیوسته بودند در شهر آمد و اگرچه در شهر افت قحط و غلا
 بمخافت هلاک و فنا موصول بود بطلوع هلال راییت اتابگی تباشیر
 صبح صلاح روی نمود و تقائل و تخاصم از میان بر خاست و بر
 مدافعت غر یکدل و یکدم شدند، درین اثنا خبر بیرون آمدن
 ملک دینار از بیابان کوبنان و رفتن او بجانب راور تا به خبیص
 رود بر عزم نرماشیر و الحاق به حشم غر بردسیر رسید سوار و پیاده
 شهر جمع شدند قریب سیصد نفر و به خبیص شد بر آنکه

a) Ibid. 48, 12. b) Ibid. 26, 20. c) Ce nom se trouve écrit chez Istakhrî, ed. de Goeje et ailleurs (کرین). Cmp. les variantes p. ۲۷۳, note h. d) Le ms. ajoute: غر.

عرق سلطنت و شرف حسب و سابق را از اهتمامی که در کار او بود ندامت دامن دل گرفت و چون چند روزی بر آمد دیگر باره بگرخت سابق فرمود تا به تجسس کردند و او را بدست آورد پس باوی گفت ای کودک آنچه من میخوام ارادت الهی بر خلاف آنست من میخوام که ترا پادشاهی سازم و حق تعالی ترا این سعادت نهاده است اگر ازین منزل ملوی و از من سیرری جهان فراخست و راه گشاده من ترا از حرکت بر مراد خود مانع نمیباشم پای دخترم از بند گشاده کن و هر جا خواهی رو

اکنون که ترا رخت وفا در بنه نه * سیری زمن و من بنو مگر سینه نه کودک طلای دختر داد و کرمانرا وداع کرد و روی بجانب سیستان نهاد و از آنجا بخدمت سلاطین غور پیوست و او را در غور نانپاره دادند و م آنجا تا عمری داشت مقیم بود ۱۵

گفتار در بیرون آمدن اتابک محمد از میان غر و بقلعه ریفان رفتن و از آنجا بحبیص توجه کردن و از حبیص بخواستبر شدن چون اتابک محمد دو سال در مطموره حکمت غر صبر کرد و اثر نصایح و مواعظ هیچ ظاهر نمیشد و قومی را مشاعده کرد که اعلام اسلام نگویند و کرده اند و نهال مردمی و مروت از بیخ بر آورده نه ایشانرا ^a خواص عالم انسانی و نه برک رعایت حقوق مسلمانی اراقت خون مردم مسلمان واجبتر دارند از سنت قربان چند پادشاه را از بطانۀ خویش بدوزخ فرستاده و چند شهر معظم را کلاته کرده آیت و کس تَفْلِحُوا إِذَا أَبَدًا ^b طراز دولت ایشانست

^a) Suppléez: التفتت ب. ^b) Cmp. le Coran, chap. 18, 19.

راست کرد و اسباب پادشاهی از چتر و علم و نوبت و سلاح کش و
 ساخت و دختر خویش را بحباله وی در آورد و مبارکشاه بعد از
 مقاسات قحط گواشیر و محاصرات متصل پادشاهی شد با سوار
 و پیاده و چتر و علم و خیل و حشم اما جای که نظر عنایت الهی
 نباشد سعی مخلوق چه اثر کند چون او را لطف مشیت ربانی
 و قوت سعادت آسمانی یار نبود، م در آن مدت علال راییت ملک
 دینار از افق خراسان طالع شد و بنرماشیر رسید سابق علی
 عمت بر خدمت وی مقصور گردانید و صبیانان خانها نزد غر
 fol 103. مقدم او را استقبال نمود مبارکشاه ازین معنی دل شکسته شد
 و با خود گفت که سابق ازین پادشاه بترسید و خان و مان فدای
 نفس خویش میکند اگر ملک دینار او را مواخذت فرماید که
 پادشاهزاده که مقیم شهر است بیرون میباید فرستاد سابق را
 کجا غم من گرفته باشد لا بد مرا و قیۀ عری خویش کند اقسام
 این خیالات بر سقف دماغ نفس کرد و از سابق بگریخت سابق
 ازین معنی ملول شد و تفحص فرموده او را باز دست آورد و مراعات
 کرد و مبارکشاه پرده از چهره خیال خویش بر داشت و سر
 استنعار معلوم سابق گردانید سابق گفت معاذ الله این چه
 اندیشه است تو مرا بجای فرزندی و من جگرگوشه خویش در
 حکم تو کرده ام و بدست تو داده این غدر ذمیم را بکدام
 مذعب مستحجاز دارم چون ملک دینار بر خاست a و کودک از
 ان خوف این شد بتازگی آغاز حرکتی چند نهاد نه ملایم

گفتار در بردن سابق علی مبارکشاهرا که یکی از ملک زادگان
سلجوقی بود از گواشیر بیم

مقرئی بون از بردسیر که در سرای خاتون رکنی تعلیم اولاد
وغلامان کردی و در وقت فترات بیم افتاده بود و در خدمت
سابق حاضر میشد و آیتی میخواند بعد ازین حادثه با سابق
گفت وَجَرَأُ سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٍ مِّثْلُهَا ^a من لعی میدانم که بدان جواب
محمدشاه باز توان داد و انواع مکافات بر دل او نهاد در گواشیر
پادشاهزاده هست از اقارب محمدشاه برادرزاده خاتون است و من
معلم او بوده ام او را میل کشیده اند اما سناره بصرش در برج
مقله مستقیم است و تکحیل قوت باصره او را ضرری نرسانده اگر
میخواهی که ترا از آل سلجوقی شای باشد من او را سهل اینجا
توانم آورد و این خدمت از دست من بر خیزد، سابقرا این
سخن موافق آمد و گفت تصمیم عزم از تو و ترتیب اسباب راه
بر من هر که که روی چهارپای و آنچه بکار آید مصحوب تو
بفرستیم، مقری اسباب آن حاصل کرد و بردسیر آمد چون معلم
آن پسر بود و در خانه او حجاب نه این حکایت در باطن کودک
متمکن کرد و درجه پادشاهی و فرمان دهی در سمع وی افکند کودک
دعوت او را اجابت کرد و دو سه فضول طلب و مکرر تسویل کرد
ویک روز بیگانه آن کودک را لباس زنان در بوشید و از در دروازه
بیرون آورد و چهارپای آسوده در روض بستن داشت شب را بیم
رسیدند، سابق شرایط اعزاز بجای آورد و او را در شهر دار الملك

a) Comp. le Coran, chap. 42, 38.

است ولایتی معمور باز دست افتند و بدین حرکت غر مالیده
 شود و در دایره طاعت آید و ملک از سر کودکی و بی برگی اگر
 این صنعت با پدر او میکردند راضی بود گفت فردا چون
 خدمت آید و بصحرا رویم کار را باشید، سابق بامداد علی
 الصبح بر قاعده بخدمت ملک پیوست و روی بصحرا نهاد
 محمد علمدار که معمور ایادی سابق سابق بود و سرمست مکارم
 لاحق او بر خلاف معتاد با سابق گفت که امروز بصحرا چه
 کار داری خدمت ملک کردی و حکم بندگی بجای آوردی باز
 باید گشت، سابق بکمال کیاستی که داشت نقش تدبیر
 و صورت تقریر ایشان تصویر کرد و با ترکان گفت مرکبم خوش نمیرود
 فرستادم تا خنک راهوار بیاورند امیران و ترکان برسوند که من بر
 اثر می آیم و باز گردید و با قلعه شد چون سابق فوت شد
 fol.102. پسرش را نصرت اندین حبش و ربیب او را شمس الدین طهماسب
 گرفتند و کاری مهیا و نعمتی مهیا و عواء ضیافتی سازگار و آب
 لطافتی خوشگوار در سر این مکر شنیع و غدر قطیع کردند
 و سرهنگان غلبه نمودند و ملک و ترکان بتک پای از آن ورطه خود را
 بیرون افکندند و بنگاه و چند زن مطربه که در خدمت ملک
 بودند و جمعی تازیانه را گذاشته گرسنه بزم شده بودند گرسنه
 و برهنه باز بدسیر آمدند و پسر و ربیب سابق با خود آوردند
 بگرو تازیگان و زنان که مانده بودند چون روزی چند بر
 آمد نصرة و طهماسب را باز دادند و تازیگان و زنان مطرب را باز
 گرفتند ه

بسم الله با او بیرون شو و چون باز در شهر آید جزاء فعل زمیم
 و سزاء عمل قبیح او را در کنار وی نه تا عبرت دیگر متعذیان
 و موعظه دیگر بی ادبانه شود، بر مقتضای فرمان علاء الدین
 سلیمان و موافقان همه منتظر فرصت بودند تا بر در دروازه ماعان
 علاء الدین سلیمان نیزه بر پشت ظافر زد که سنان جان
 ستانش از زیر پستان ظافر بیرون آمد و دیگر یاران مدد کرده
 او را پاره پاره کردند، و در شیر خواجه بود که منصب وزارت
 برسم او بود و شخصی دیگر که اسم خازنی بردی و یا ظافر در
 قمار این جرأت ۴ دست بودند و در غبار این ۵ ذلف a ۴ پای
 در پس دیوار اختفا گزیدند، محمدشاه عیون تجسس بر گماشت
 تا هر دورا باز جستند و بظافر ملاحق ساخت، و در شهر یکخواجه
 محتشم مانده بود از خاندان مجد و شرف و دودمان جود و کرم
 او را شرف الدین بن عزیز خواندندی پسر عزیز منشی مالک
 کرمان بود که ملک العلماء عهد بود و عالم علوم شریعت زیر خاتم
 خاطر او و کتاب نصرت تیغ در حمایت نوک قلم او و شرف
 الدین مسعود در مبدأ شباب طلعتی داشت مقبول و هیأتی مطبوع
 و جمالی فایق و ذکاء باطن با حسن ظاهر لایق بیت

کافر چو دید غایت حسن رخ تو گفت

پاکا مصوری که چنین صورت آفرید

اعباء شغل وزارت بقوت عقل و فرط کفایت او منوط فرمودند
 و اشغال لشکر کشی و لالابگی بمخلص الدین مسعود مربوط، ملکی

a) Ms.: ذلف. Cmp. Lane s. v.

رفاعت بفراشت و بر وجه امتنان با احمد شیر می‌گفت که نیم
 مردهٔ ظلم مکار غدار را بر داشتیم و پادشاهی جوان‌خت عادل
 نشاندم، و محمد شاه با آنکه کودک بود و از مجلس قلعهٔ مجلس
 سریر ملک رسیده بفرست اصالت و عرق سلطنت میدانست که
 اقدام بر آن کبیره نه حد ظاهر بود و هر کس که مثل این جریده
 مسیحا داشته است از وخامت عاقبت آن جان نبرده است
 و تبعهٔ آن حرکت مذموم و فعل میثوم در وی رسیده است چون
 بیس تجاسر روزی چند بر آمد و غر پیدهٔ صلح دیده بود
 و قوایر موافق بر دیوار نقص زده و مراسم مقاتلت از سر گرفته
 روزی خبر دادند که فوجی غر بر دو فرسنگی شهر می‌گذرد
 ظاهر از غایت غرور جانب حزم را مهمل گذاشت و با تنی چند
 معدود بتاختن غر شد محمد شاه چون همیشه با معتمدان
 و خواص جانداران خود قرعهٔ مشاورت دفع ظاهر می‌گردانید،
 درین روز یکی از خواص او علاء الدین سلیمان نام گفت ای
 پادشاه دفع این غادر فلجرا روز به ازین بدست در نمی آید
 چون ما از شهر بیرون رویم خداوند بفرماید که دروازه‌ای
 چهارگانهٔ شهر فرو بندند و کلید در و ب و قلاع خدمت او آورند
 و خود با معتمدان ترک و دیلم بر باروی شهر نشینند من او را ضربهٔ
 زخم عرچه بادا باد، پادشاه گفت اگر این کار بر نیامد و خطا
 افتد خلقی بسیار کشته شوند و جانی در بلا افتد علاء الدین
 سلیمان گفت عرگاه دروازه‌ها بسته باشد هر فتنه و واقعه که
 باشد در بیرون باشد اگر نعوذ بالله او خلاص یابد شما دروازه‌ها
 fol. 100. فرو بندید و او باز اندرون نگذارید پادشاه او را دلدادہ گفت

در شیر باشد چون امارات رشد و صلاح و علامات خیر و صلاح از
 چشم معلوم شود در میان ایشان آید و چون اتابك محمد با غر
 پیوست کار امیر عمر نهی روی در تراجع نهاد و خود در جام
 عمرش جرعه زیادت نموده بود نصیب خاک فنا شد ۵

گفتار در ذکر کشته شدن ملك تورانشاه بر دست ظافر محمد

امیرك وبر تخت نشاندن محمدشاه بن بهرامشاه

چون اتابك محمد بکرمان باز آمد ظافر محمد امیرك بوی پیوست
 و این ظافر محمد امیرك آنست که در خدمت ایبک بود و ذکر
 او سابق است و اسلاف او خود داغ عبودیت آن دولت داشتند
 اما اصل بد او را بعلیت حقوق نمیکداشت اتابك از مشیز او را
 بنیابت خود در شهر فرستاد چون ظافر در دکان فضول
 بیاراست و بضایع اکاذیب بر طبق عرض نهاد و چون عرصه ملك
 از طبقات صدور و امرا خالی بود او یاشی دو سه در پیش افتاد
 و حلّ و عقد و تولیت و عزل درون شهر بدست غر و گرفتنه ظافر
 ایشانرا در آن کار قراینی فاتحه استعسسان میخواند و ایشان ان
 یکاد استعظام بروی میدیدند و در خفیه بنای فتنه معظم
 و اساس حادثه منکر می نهادند و ملك تورانشاه بیچاره از آن
 غافل، روز هرمز ماه تیر سنه ۵۷۲ خراجی موافق سنه ۵۷۱ هجری
 علی الصبح ظافر با چند سرهنگ و بقال بدر جرعه ملك شد
 و بی رخصت و استنجازه در سرای حرم آمد و تورانشاه خود رنجور
 و بعلت نقرس مبتلا حجاب حرمت بر داشت و برقع حیا از رو بر
 گرفت و آن مسکین رنجور را پاره پاره کرد و محمدشاه بن
 بهرامشاه را از قلعه بزیر آورد و بر جای وی بنشاند و گردن

کرمان در اوایل سنه ۵۷۱ خراجی از راه تون بیرون آمد و به
 خبیص مقام ساخت چون غزرا از ورود او خبر شد صمصام
 و بلای که امراء حشم و مطاع قبیله بودند بنفس خویش خدمت
 او آمدند و او را مخصوص مزایای تفخیم و محفوف عطایای تعظیم
 از خبیص بر داشته در میان حشم بردند و بدر بردسیر نزل
 فرمود اتابک خود را در مغاک علاک افکنده بود اول واجب تقدیم
 مناححت دانست با امراء و مقدمان حشم گفت شما ولایتی
 چون کرمان بدست افتاده اگر اساس جهانداری بر قاعده انصاف
 بنیید و بطیار راستی ستانید و دعید کار شما هر روز طراوت تزیید
 پذیرد و صاحب طرفان کرمان چون بینند که بساط امن گسترده
 است و قبح معاملات غز بکریک عدل و عقل ستوده همه بر جناح
 استقبال و قدم استعجال خدمت مبادرت نمایند و عالم شوریده
 قرار گیرد و شمارا سری و سامانی روشن گردد و نشاء سعادات و فاتحه
 خیرات آنست که با پادشاه وقت بسازید و متبع فرمان او کنید
 و مراضی خاطر خاطر او بدست آرید این موعظه اگر چه نه
 گوشواری بود گوش غزرا پرداخته و نه شعاری بود قلمت شقاوت
 ایشانرا دوخته حالی اتابک را تصدیق کردند و وعده قبول
 داد

بیت

تو سرور دانی و سخن پیش تو باد * میگویم و سر بهرزه می جنبانی
 و در مصاحبت ملک تورانشاه و التزام احکام طاعت و ارتسام اطاعت
 خوص کردند وَحَدَّثَهُ عَلَى دَخَنِ a قرار دادند که شش ماه ملک

a) مر. دُخَن .

بجنبانید وبا جمعی از چشم خویش بیامد وشهر خبیص را فرو
گرفت ودر میان غر شد وچنانکه عادت غر است اول در تقریب
واجلال وآخر در تنگیل واذلال اورا ترحیب نمودند ونام ملکی
بروی نهاد واورا در تخریب بلاد وتغذیب عباد یار خویش
ساخت وچون اتابک بحضرت خراسان رسید ملک طغانشاه اورا
بطوق زرین مطوق کردانید وحسن الظن او در قصد آن حضرت
محقق وفرمود که اگر در جوار ما خیمه اقامت خواهی زد اوتاد
اقرار محکم کردان تا انواع اصطناع تقدیم افتند وهر منصب که
النماس کنی مبذول باشد واگر مارا آن خصم الد یعنی سلطان شاه fol. 98.
بر در خانه نبودی خود بتقویت او امداد واسعاد کردمی تا
بحصول مراد باز خانه شدی، اتابک محمّد چون دواعی مخاصمت
میان طغانشاه وسلطان شاه دایم دید ودر آن خواست افتاد که
از آن گریخته بود

هر جا که روی بخت تو با تست ای دل
واز کرمان غر باتابک محمّد می نبشت که امیر عمر نهی مردی
عمر غریبست واصحاب اطراف با ما در نمی سازند وهمه نرد
طاعت وعا می بازند اگر اتابک بولایت وخانه خود رغبت نماید
ما رنقه حکم اورا رقبه انعان نرم میداریم واز خط امر او تجاوز
ننمائیم وبقایاء خدم وخول او از بردسیر می نوشتند که بیت
گر باز آیی زهر تو من نوش کنم * صد حلقه بندگیت در گوش کنم
عرصه ملک بردسیر خالیست وما دست انتظار ستون سر اصطبار
کرده ایم اگر میل باز خانه قدیم میفرماید ما خاک سُم مرکبش
سرمه دیده میسازیم، این معانی داعیه حرکت او شد بجانب

واینهمه خرابی کرمان نتیجهٔ آزار خاطر ورنجیده رفتن قدوة الاولیا شیخ محمد رحمه الله از کرمان بود در عهد ملك ارسلان گویند که بهرامشاه وموید الدین رحمان مرید شبح بودند چون هر دو بخراسان شدند وارسلانشاه از بم باز کرمان آمد بدژویان تقریر بارسلانشاه کردند که این مرد دوست بهرامشاه وموید الدین رحمان است وچندین هزار مرید دارد بودن او در کرمان خطر است پس کسی پیش شیخ آمد وگفت ملك از تو رنجیده است ومردی ترکست شیخ گفت ما از ترکان ترسیم ما از کسی پرسیم که در همه عمر کفش مردی راست نهاده باشد واز روی حشم بر خاسته از کرمان برفت وگفت ما کرمانرا پشت پای زدیم چنان که در پای منارهٔ شاعیگن گرژ بچه کند وچنان بود بیرون گواشیر بنوعی خراب شد که گرژ در پای منارهٔ شاعیگن بچه کرد شیخ مبارک کازر که مردی بود صالح ومشهور که پیوسته ابدال برو ظاهر شدندى ومصاحب شیخ الاسلام برهان الدین کوبنائی گوید که هیچ کس زهره نداشت که تنها بشاعیگن بگذشتی از ترس گرژ مردم خوار بیت

تا دل مرد خدا نامد بدرد * هیچ قومى را خدا رسوا نکرد

گفتار در آمدن امیر عمر نهی بشهر خبیص ودر میان غز شدن وریاست کردن واستدعاء غزان اتابك محمدرا جهت زعامت حشم وپاز آمدن اتابك محمد از خراسان عیان غز ریاست ایشان

امیر عمر نهی را که سبط امیر تاج الدین ابو الفضل سیستانی بود از غایت غمى هواء پادشاهی غز سلسلهٔ رغبت عزیمت کرمان

چند ترك در حصار قریة العرب متحصن شدند غر قصد آن
 حصار کرد و بستند و جمله را یوحشت خانه فنا فرستاد و برین
 نسف هر سال فوجی از آن ترکان که در مشاورت و مباشرت
 و مبادرت قتل خواجگان مشارک بودند بر دست غر هلاک می
 شدند تا از آن مدبران نافع ماری و ساکن داری نماند چون
 زمستان سنه ۵۷ در آمد روی باز گرمسیر نهاد و با سابق علی
 گاه در مرقد صلح و موافقت می خفتند و گاه بر منهج حرب
 و مخالفت می رفتند و چون دانستند که کرمان ایشانرا خانه
 شد و منازعی نیست بعمارت گرمسیر آوردند و رستاق جیرفت
 و ولایت نرماشیر را زراعت کردند و بازاری را مراعات واجب داشتند
 و از در اصفهان و سیستان بلکه از بیضه مالک فارس اصناف اموال
 و چهارپای و رخت قوافل می آوردند و بر ۴۰ مینه اند و در حدود
 سردسیر و گرمسیر استخلاص چند حصن و حصار کردند که درو. fol. 97.
 سیصد و چهارصد مرد بود و همه را قتل کرد چون حصار کورفک که
 کردان داشتند و حصار راور و زرنند که امیر حیدر داشت تا سپاهی
 و قازیک کرمان ۴۰ درین فتنه هلاک شدند یا جلاء وطن کرد
 و منازل رخص بردسیر و سرایهء دشت که یکشبر از آن به یکم نقل
 نبر خریدندی چنان شد که بوم از بیم وحدت از آن خرابها
 میگریزد و جغد از وحشت آن اطلال می پرهیزد
 رباعیه

آنجا که بدی نغمه چنگ و دف و نی
 بینی زدد دشت درو اکنون پی
 هر جا که پریزخی درو خوردی می
 امروز همی دیو گریزد ازوی

و با سغد سمرقند و غوطه دمشق لاف زیادی میرد باندک روزی در
خوابی دیار لوط و زمین سبارا سه ضربه زد القمه غز گرد بردسیر
بر آمد و آنچه در حومه دید برد و از تعذر مقام روی بنواحی
نهاد ۵

گفتار در بیرون آمدن مؤید الدین رحمان از خرقه تصوف
و اتابک شدن و لشکر بسیرجان بردن و در آنجا مردن
و مجمل احوال غز

چون غز از در شهر بر خاست مؤید الدین رحمان که بر دست
فارس میدان فرسان و شطاح جهان مترجم کلام رحمان شیخ شمس
الدین محمد روزبهان توبه کرده بود و خرقه پوشیده قاروره توبت
بر سنک زد و گلیم خرقه بر آتش نهاد و دیگر باره اتابک شد
و لشکر شهر بر گرفت و بسیرجان شد بر تماء آنکه امیر خطلج a
آبیه ایازی مددی کند و روزی چند علوفه بیرون برد چون
بمقتضای آیت وَمَا تَدْرِي نَفْسٌ بِأَيِّ أَرْضٍ تَمُوتُ b فرموده اِذَا ارَادَ
اللَّهُ قُبُضَ عَبْدٍ بِأَرْضٍ جَعَلَ لَهُ فِيهَا حَاجَةً مؤید الدین را شراب
عمر بدر رسیده بود و مدت بقا باخر کشیده در آن خاک او را
خواندند لَبَّيْكَ اجابت گفت و او را در رباط خواجه علی بسیرجان
دفن کردند و لشکر بی عیج مراد باز گردید و از بردسیر قومی از
غلامان بر اثر غز شدند برای آنکه جیری از بنه غز باز گردانند
در دست غز اسیر c آمدند و علاك شدند و غلامی معروف با

a) Sans points dans le ms. b) Comp. le Coran, chap.
XXXI, 34. c) Mot illisible dans le ms. à cause d'une tache
d'encre.

و بساتین و منزهات در دیار اسلام نشان نمیداد فحونی از سعت
فضا جهانی در جهانی و سقفی از تصاویر بدیع و نقوش ملیح چون
اوراق آسمان باعشار کواکب آراسته و چون مقاصیر بهشت بجمال
حور روشن گشته فرو گذاشتند تا سر در نشیب خرائی نهاد
و هر کس که خواست در هدم غرقات و تقویض شرفات آن قصر
پیوست و خشنه‌ها آن یک یک باز گرفتند و آن مجالس نزهت
و کنایس عرش رتبت اطلال و رسوم و ذکر جغد و بوم شد
لامیر معزی سجری

آنجا که بود آن دلستان * با دوستان در بوستان
شد کوف و کرگس را مکان * شد گرگ و روبه را وطن
در جای رطل و جام می * گوران نهادستند پی
بر جای چنگ و عود و نی * آواز زاغست وزغن
سنگست بر جای گهر * زهرست بر جای شکر
ابرست بر جای قمر * خارست بر جای سمن
fol. 96. آری چو پیش آید قضا * مروا شود چون مرغوا
جای شجر گیرد گنیا * جای طرب گیرد شجن
زینسان که چرخ نیلگون * کردست شاهان را نگون
و باز کی گردد کنون * گرد دیار یار من
و هنوز تا این غایت ربض بردسیر مسکون و منازل معمور و سقفها
مرفوع و بازارها بر پا و کاروانسرایها بر جا بود درین طاقه کبری بکلی
عمارت ربض بر افتاد و رعایا بعضی مردند و بعضی جلاء وطن کردند
و کار بجای رسید که کرمانی که در عموم عدل و شمول امن و دوام
خصب و فرط راحت و کثرت نعمت فردوس اعلی را دوزخ می نهاد

و عمارت فرمود و آنطرف را مستقل خود کرد و بنا سابق علی که باستاند و اسدحصار ایشان متهم بود مدت ده سال تا رسیدن ملک دینار گاه در عربده شقاق بودند و گاه در قهقهه و فاق و در زمستان سنه ۵۶۹ باز جیرفت شدند و بر معهود عادت عوادی فساد و غوایل عناد غز جاری و ساری و ایذاء^a خلق و انکار حق بر حال خود و جمله حرکات و مجموع معاملات موجب نقص عهد و مقتضی نکث صلح^۵

گفتار در توجّه غز از جیرفت بجانب بم و نرماشیر و آمدن از بم بدر بردسیر بعزم محاصمت و مشاجرت و وفات خاتون رکنی و والده^۵ ملک تورانشاه

چون سنه ۵۶۹ بآخر رسید و سنه ۵۷۰ خراجی در آمد غز از جیرفت بجانب بم و نرماشیر شد و ارتفاع بر گرفت و در مهرماه سنه ۵۷۰ بدر بردسیر آمد و جانب میادنت را اعمال نمودند و رعایت حقوق بر واکرام فرو گذاشت و شبی وقت خواب روی بر دروازه دشت آورد و ملک و لشکر و رعیت همه در ربض و اتفاق را خاتون رکنی و والده^۵ ملک رنجور بود و در آن حالت فرو شد از فریاد زنان دولخانه و جواری سرای و شغب^۵ البجاء مردم دشت بحصار [در] شهر اشتراط سعت حادث شد و در دروازه چند طفل و عورت در زیر اقدام انام پایمال شدند و تا روز دروازه کشاده بود تا اعل ربض دشت همه در شبنم آمدند و ملک انتقال باز سرای شهر کرد و سرای دشت که امثال آن بارگشایها و منازل و مغانی^b و مراتع

a) Ms. و ابزاء. b) Sans points dans le ms. Je préfère lire: و مبنائی.

ولایت میخواست و بر نفوس و اموال و اعراض مسلمانان می بخشاید
 ما را ببندگی قبول کند و سمت عبودیت بر روی روزگار ما نهد
 و بنای معاهده را بتغلیظ ایمان و مصافحت ایمان معمور گرداند و اگر
 خواهد در میان حشم آید و اگر رغبت این مساعدت ننماید
 حکم اوراست، چون رسالت بر مقتضای عقل مطّرد بود و بر
 حفظ مصالح از قبول آن چاره نبود پادشاه بزرگی از بزرگان
 ولایت با رسول غز فرستاد و بحسن اجابت رسالت داد و تردّد نمود
 تا در شب نخست شمع انس بر افروختند و بر قامت حال قباء
 صلح دوختند و امرا و معارف غز در بردسیر بسرای ملک که رخص
 است حاضر آمدند و شرف دستنوس حاصل کرد و بانواع خلع
 و تشریفات مخصوص شد و ملک جرأت نمود و تا صبح در میان حشم
 fol. 95. شد و بسلامت باز گشت و غز در بردسیر طوف کرد اگر مزروعی
 دید بر قاعده خورد و روی بجانب بم نهاد و چون نواحی شفق
 بم بوسیله وجود سابق علی مضبوط و محفوظ بود بر ولایت نسا
 و نرماشیر هجوم کردند و صد هزار آدمی در پنجاه شکنجه
 و جنگال نکال ایشان افتادند و در زیر طشت آتش گرفتار شدند
 و خاکستر در گلو میکردند a.... و این را قاور غزی نام نهاده
 بودند

قاور غزی که دور باد از لب تو * من خورد ستم هاجر تو آنرا ماند
 بعد از خراب البصره b ولایت نرماشیر و نسا در دست گرفت

a) Lacune non indiquée dans le ms. — Le second hémistiche du vers suivant est peu clair. b) Locution proverbiale (Freytag, *Prov. Ar.* III, n. 774) qui veut dire: après une ruine complète (comme celle de Basra).

يك توبه نماند و در شوارع روز و شب سدان و ترسنگان در کشتی بودند اگر سگ غالب می آمد آدمی را میخور و واثر آدمی غالب می آمد سگ را واثر از جانبی چند می غله در شهر می آوردند چندان زرینه و سیمینه و اثواب فاخره در بهاء آن عرض میدادند که آنرا نمیتوانستند فروخت یکمن غله بدیناری نفقه قریب میسر نمی شد اگر در شهر کسی را پس از تاراج متواتر و غارات متوالی خیری مانده بود در بهاء غله برین نسف صرف میکرد و روز میگذاشت و از تراکم مردگان در محلات زندگان را مجال گذر نماند و کس را پرواء مرده و تجویز و تکفین نبود القصه غر چون بزمستان عرصه گرمسیر را از مهرهء سکان و قنار بر افشاندند و کیسه و لایت را از نقد ثروت خالی گردانید و چنین هر دغین از رحم زمین اخراج کرد در تابستان سنه ۵۹۹ شعبده دیگر [باخته] روی باز بردسیر نهاد و خواستند که عذار احترام را بآب اعتذار باز شویند رسولی فرستادند پیش ملك تورانشاه که ما از خراسان بعزم خدمت پادشاه و نیت مقام کرمان آمدیم و مصداق این دعوی آنکه بر ده فرسنگی دار املك نزول کردیم و شکوه بارگاه ملك را و احترام جانب پادشاه را قدم در حرم ملك و بیضه و لایت و حوالی شهر نهادیم بر انتظار آنکه مثال پادشاه بنعین مسکن و مقام صادر شود پس نا اندیشیده لشکری بسر ما آمد چون حال بر آن جمله دیدیم بر مقتضی و فی الشرر حجه لا ینجیک احسان معارضه بر خاستیم اکنون امسال قاعده کلمه که پارسال ایراد کرده ایم بر قرار مهند است و نیت بر خدمت پادشاه صادق و ضماین در صوامع طاعت معتكف اگر پادشاه عمارت

بود و میان اتابک تكله و ابن عم او قطب الدين پسر اتابك
سنقر نوایر تشاجر استعلا می پذیرفت چون در سفره سفره مان
دید که بر خوان حضر اورا از زحمت بردن بحضرت عز الدين
لنگر حیا مانع آمد و رغبت یزد نمود م باز حدود کرمان آمد
و حصار ززند مختص شد با چند کس معدود، و ملک تورانشاه
وزارت بقوام الدين پسر ضیاء الدين عمر زندی داده بود و عرصه
ملکت چنان خالی بود که مراسم خواجگی و ایالت سپاهیگری
همه در حمایت تیغ و قلم او میرفت و زلات سوار و پیاده لشکر
شهر بر گرفت و بزرند آمد و اتابک را ازعاج کرد اتابک چون گریبان
لباس راحت بر خود مزود دید و مسالك آسودگی مسدود
و مقام کرمان در مهالك خوف و جزع متعذر بودن در خانه و وضع
با این استنهایت متعسر از ززند روی بحضرت خراسان بخدمت
ملك طغانشاه پسر ملك مویید نهاد ۱۵

گفتار در ذکر شمول قحط در بردسیر و آمدن غز از گرمسیر

بدر بردسیر و گریختن آشتی با ملك تورانشاه کردن

چون بهار سنه ۵۹۹ خراجی در آمد در کرمان قحطی مفرط
ظاهر شد و سفره وجود از مطعومات چنان خالی که دانه در هیچ
خانه نماند قوت هستی و طعام خوش در گواشیر چند گاه استه fol. 94.
خرما بود که آنرا ارد می کردند و میخوردند و می مردند چون
استه نیز باخر رسید گرسنگان نطعها کهنه و دلوهاء پوسیده
و دبهاء دریده میسوختند و میخوردند و هر روز چند کودک در شهر
گم میشدند که گرسنگان ایشانرا بمذبح هلاک می بردند و چند
کس فرزند خویش ضعمه ساخت و خورند در همه شهر و حومه

گفتار در طغیان محمد علمدار و بیم شدن وبا زمره اوباش عزم

بردسیر کردن و رفتن اتابك محمد بجانب فارس و از فارس

باز حدود کرمان آمدن و بطرف خراسان رفتن

fol. 93.

شخصی بود از خسارات اوباش حشم و زلات اوشاب اُمم او را
محمد علمدار گفتندی و درین فترات از نفحات شیطانی باد نخوت
گرفت و قومی بر خود جمع کرد و از اتابك محمد بگريخت و بیم
شد و در سابق علی پیوست و بعد از چند روز جمعی از سوار
و پیاده بم بیاورد و روی بشهر بردسیر نهاد به خدمت ملک
توران شاه، اتابك محمد از آن شد آمد او بد ظن شد و متحیر
فرو ماند و او را قدم اضطبار نماید با ملک توران شاه درین باب
مشاورت کرد و او را از قصد ایشان تحذیر نمود ملک گفت من
از قصد ایشان فارغ نفرت آن قوم از تست و خلاف ایشان با تو
و اثر در خدمت خواقی بود من تا جان دارم نگذارم و رخصت
ندم که متعرض حواشی سرای تو باشند و برین معنی عهود کرد
و سوگند عا خورد و اثر دلت سکون نمیگیرد و مصلحت خویش در مقام
بردسیر و خدمت من نمیدانی ممانع حرکت نمی باشم روزی چند
ببیرون رو تا خود این کار کجا رسد [به بینی]، اتابك چون عجز ملک
و قلات مبالغت او بامثال این احوال میدانست ترك خانه و مهاجرت
و وطن بر خود سهلتر دید از مناقشت محمد علمدار در حال
و مقامات محاربت غر در مال ملک را وداع کرد و روی بجانب فارس
نهاد، چون اتابك برفت محمد علمدار و دیگر ازال باز خدمت
ملک پیوستند و سنه ۵۶۸ خراجی در ضیف و مشقت بسر بردند
و اتابك محمد چون بفارس رسید عواء فارس زیور و یاه فتنه گرفته

نگذارند هیچ تیر اندیشه از کمان تدبیر راست بیرون نشد و بر هدف مقصود نیامد و هیچ خاطر محمود فرا پیش دلی نیامد
 إِذَا أَرَادَ اللَّهُ انْفَازَ قَضَائِهِ وَقَدَرَهُ سَلَبَ مِنْ ذِي الْعُقُولِ عُقُولَهُمْ
 چون بباغین رسیدند وصف حرب بر کشیدند مجاهد ثورگانی
 و خلقی بسیار بر دست غز هلاک شدند و اقبال محمد منکوب
 و شکسته با جمعی نیم کشته برهنه با شهر آمد و لشکر فارس
 چون از واقعه مجاهد با خبر شدند عنان باز فارس گردانید
 و این واقعه در شهر سنه ۵۷۵ هجری رخ داد آتش محنت و دود
 وحشت در شهر بردسیر افتاد از هر محله نوحه و از هر خانه
 ناله و از هر گوشه فریاد می توشه بر آمد نفس ملکوت کرمان از
 ضعف و بی طاقتی بسینه رسیده بود بلب رسید و مسالک قوافل
 بسبب اضطراب بسته شد و آمداد که از اقطار متواصل بود
 منقطع گردید و تحایل قحط روی نمود و غزرا چون نقش مراد
 بر آمد از باغین بر خاسته در کنار نهر ماهان فرود آمد و چون
 مقام بردسیر از جهت تنگی متعذر شد روی بگرمسیر نهادند
 و بیچاره اهل جیرفت غافل و بیخبر ناگاه بسر ایشان فرود آمدند
 و صد هزار نفس را بانواع تعذیب و شکنجه و نکال هلاک کرد و سر
 در ولایت نهاد و هر کجا ناحیتی معمور بود یا خطه مسکون دیدند
 آثار آن مطموس و مدروس گردانیدند و از رعیت بردسیر هر که
 سرمایه حزم داشت و محل توشه و گزای لُباب فرار بر گاو جلا می نهاد
 و فضائل حشم کرمان در ولویه تنافر افتاد و از اقبال محمد کناره گرفت
 و در حومه تقارب و تحارب دست بر آوردند و بعضی را می کشتند
 و بعضی را می سوختند و بدست خویش پر و بال خود می کردند و

باغین نهادند و محقق شد که در دائره طاعت نخواهند آمد
 و از نقطه طعیان که عمه عمر بر آن بوده اند در نخواهند
 گذشت پس رد و قاحت ایشان واجب شد و حکم مدافعت لازم
 و در مطلع آوازه خروج ایشان انشاء این حال باتابك تكله بن
 زنگی که فارس داشت و از مالك کرمان سیرجان و پرك a در دست
 او و امیر * خطلخ آیه b ایازی را در سیرجان نشانده و زین الدین
 رسولدار پیوسته بین الحضرین متردد کردند و التماس مددی نمود fol. 92.
 تا قطع معرت مصرت غر کرده شود چه اگر بر کرمان مستولی
 و متغلب شوند جراد فساد ایشان بفارس سرایت کند و اتابك
 تكله فوجی از حشم در صحبت مجاهد گورگانی فرستاد و بر میعاد
 رسیدن غر بباغین لشکر فارس بمشیر نزول کرد، رفیع که مشیر
 طرمطی بود خود را از یزد بحبل حیل باز کرمان کشیده بود
 و در بازار دولت اتابك محمد ساز کج تدبیر بر کار نهاده تقصیر
 اتابك کرد که لشکر فارس را در مشیر می باید داشت و جنگ غر
 خواندن چه فردا قهر غر اصافت بخود کنند و نام تو بر نیاید
 مجاهد گورگانی را تنها باید خواند و با لشکر و حشم کرمان بیرون
 کردن و مالش آن طعات دادن، از آنجا که سهولت طبع اتابك
 محمد بود این رای نا صواب و تدبیر خطا از آن غول قبول کرد
 بر آن جمله با شرمه لشکر که در شهر بود و مجاهد تنها بر
 عزم جنگ بجانب باغین شد چون تقدیر سابق بود که غر
 کرمان بگنجد و دمار از خلف این دیار بر آرد و آثار عمارت دینولایت

a) Comp. Istakhrī l. 9, note c. b) Sans points dans le ms.

واز مضمون ضمائر و مکنون بواطن ایشان باز دارند که بچه مهم
 تجشّم نموده اند سنقر برفت و باز آمد و پیر خمی خدای ناقوسی
 امیر قیصریک نام بحکم رسالت با وی و هنوز ملک در سرای
 دشت بود واز سوار و پیاده شوکتی داشت و همراه حاضر کردند
 و او را ببارگاه ملک تورانشاه بردند زنده رسالت و عهده سفارت او
 این بود که بخدمت پادشاه آمده ایم ده هزار مرد ازینجانب
 آمد و پنج هزار بر صوب فارس رفت، زین اندین رسولدار حاضر
 بود ازین سخن در م افتادند و نا معلومی چند *a* گفت می
 باید که رقم قبول بر طاعت ما کشید تا مراسم خدمت پادشاه
 بجای می آوریم و بلوازم رعیتی قیام می نمائیم، او را دو سه روزی
 توقیف فرمودند و بعد از استخارت و استشارات جواب دادند که
 صمصام و بلاغ که مقدمان حشم اند و چند امیر مذکور بحضرت
 آیند و شرف دست بوس پادشاه حاصل کنند و حشم در زرنند
 متوقف میباشد تا مواضع و مراتع و اقطاع و نانپاره ایشان در نواحی
 صرود و جروم روشن گردانیم که هیچ ناحیت تحمل شوکت و غلبه
 ایشان نکند و مصداق این سخن که بخدمت کاری و رعیتی آمده
 ایم اینست که بر جاده فرمان پادشاه روند و از خطّ مثال
 پادشاه عدول نجویند و قیصریک را با این جواب باز گردانیدند،
 قیصریک خود در کسوت جاسوسی آمده بود که حال عدد
 وعدت لشکر کرمان باز داند چون حشم پیوست و عجز و ضعف
 حشم شهر معلوم کردند از زرنند بر خاستند و روی بجانب

a) La construction est mauvaise. Faut-il ajouter اندیشیدند ؟

توانستندی دید و بفضل یسار و ثروت مددی از جانبی توانستندی
کشید از میان بر گرفت و طری یاجوج بلا از خرسنکها موانع
و عوایق پاک و همامون گردانید، شهر بکلی ازین حرکت بهم بر
آمد و بلق تازیکان بگریختند و ترکان در منازل مقتولان افتادند
و غارت کردند بعد از چند روز غبار بلا فرو نشست و شهر
fol. 91. شوریده قرار گرفت و خواجگان مانند را تسکین کردند و بیرون
آوردند و از ملک و اتابک درین حرکت خارج هیچ کلمه انکار
صادر نشد ۵

گفتار در آمدن حشم غز بکرمان

چون ماه مهر سنه ۵۹۸ در آمد از سرحد کوبنان خبر کردند که
سلطان شاه غرا از سرخس بیرون کرده است و چند خیل ازیشان
روی بکرمان نهاده و بر عقب خبر که از راه راو بر آمدند
و بکوبنان رسید سوارى پنج هزار با بنه و زن و فرزند اما همه
مجبور و مسکوب و مقهور و منکوب و بتره و غارتیده دو سه روز در
کوبنان خرابی کردند و چون بر حصار دست نیافتند بزنند
آمدند و اول نوبت قتل و تعذیب نکردند بر غارت مطعومی
و ملبوسی اقتصار رفت و عادت شوم غز خود چنین بود که نخست
از در عجز در آمدندی تا حریف را بشناختندی اگر غالب بودند
دست بازى خویش بنمودندی، چون این خبر بدار الملک رسید
غلامی بود او را سنقر عسبه^a گفتندی دعوی زبان دانی کردی
او را فرستادند تا کیفیت حال و کمیت رجال ایشان معلوم کند

a) Ainsi le ms. ou peut-être عسبه. Incertain.

وقار بر کشیده شنیدی *a* که مالی و منالی دارند و نترکان نمیدهند روزی در خدمت اتابک گفتند که در جیرفنت مالش ترکان دادیم اینجا نویت تازیکانست و اتابک برین سخن انکاری نمود و ترکان سکوت اورا غایت رضا پنداشتند و روز سه شنبه سیزدهم ماه تیر سنه ۵۸۸ تورانشاه را *b* بصکراء دشت خیمه بیرون شد و اکثر تازیکان در خدمت ترکان خود حمله کردند و در پیش ملک و اتابک وزیر نصیر الدین ابو القاسم و ظهیر الدین افزون و شهاب الدین کیا محمد بن المفرح و خواجه علی خطیب و سابق الدین زواره و فخر الاسلام و شرف کوبینا را *c* که ارکان مملکت و اعضاء ملت و انصار دولت بودند در تیغ کشیدند و پاره پاره کردند

زهی وفا و مروت چنانکه در دنیا * بوقت راحت و محنت بهم بودند بروز روی نهادن بمنزل عقی * زپیش و پس بزمانی خلاف نمودند چون حق تعالی خواست که شب فتنه تیره شود از آسمان هدایت ستارها فرو ریخت و در مجلس کیاست سمعها فرو نشست و قومی را که بنور بصر بصیرت مخارج نجات از مضایق حوادث

a) Le sens exige: و شنیدند. *b*) J'ai ajouté را.

c) Ci-dessus p. ۳۴, j'ai corrigé کوبینانی, dérivé de کوبیان sur l'autorité de Jâcout et de la *Bibl. Geogr. Ar.* de M. de Goeje (Index s. v.), mais ayant considéré, que les voyageurs et les géographes européens depuis Marco Polo (ed. Yule I, 117) jusqu'à von Houtum-Schindler (*Zeitschr. der Ges. für Erdk.*, 1881, p. 325 mentionnent dans ces contrées un nom géographique *Cobinan*, *Kuhbinan* en accord avec mon ms. il faut nécessairement restituer cette leçon.

مسجد جامع عزّ الدین چغرانه و امیر یعلی شبانکاره و امیر
 fol. 90. محمّد خمارتاش و چند غلام کشته دیدند و امیر حسام الدین

ایبک علی خطیب که در خدمت چغرانه بود مجروح گردید،
 ساعد سعادت اتابک بدین حرکت قوی شد و مؤید الدین
 منکوب و شکسته در خانه ماند و امیر آیمه و امیر قلچق نه مرده
 و نه زنده در خدمت می بودند روزی اتابک در سرای ملک
 بعشرت مشغول شده بود آیمه و قلچق را قتل کردند و آیمه را در
 حال از گلشن حیات بگلخن ممات فرستادند و قلچق را مقید
 داشت و مردم در استخیاء او سخن می گفتند چه ترکی بود
 ساده و کم شر روزی چند محبوس بود چون عزم معاودت بردسیر
 فرمودند کار او نیز باخر رسانید و چون سریر ملک در بردسیر
 مستقر شد چندگاه رخاء رخا می جست و نسیم نعیم می
 وزید و بر سلو و سکون بدلها میرسید و درین مدت شعار شغل
 وزارت از ظهیر الدین بر کشیدند و در نصیر الدین ابو القاسم
 که استاد سرای بود پوشیدند و او مردی بود بزیای رشد
 و کفایت متحلی و چشمها از رونق احتشام او مثل بیت

دلش برنده نقش عدم بدست کرم

کفش زننده حدّ سنم بنوک قلم

و حکم آنکه خواجه بود کریم لطیف عشرت دوست مشاعیر
 بزرگان و امراء وندماء عصر بر فلک حضرت او پیروین وار اجتماع
 می نمودند و در سلک خدمت او منتظم میشدند و در کرمان
 مجال مردم تنگ شده بود و وجوه دواوین اندک و ترکان گرسنه
 و بینوا چون تازیکان را دیدند در خیش خانه عیش خریده و در آغ

چغرانه را فرستادند تا چنانکه تواند بصلح و جنگ سد سیلاب
 این بلاء حادث بکند چغرانه چون بزرند رسید معاندت را
 وجهی ندید یا شدت شوکت اتابک را یا رعایت حقوق انعام
 اورا رای صواب آن دید که باظفار تبصص زمام رضاء اتابک را
 بدست آورد و اورا بخدمت پادشاه کشد بطن آنکه از خارهای
 پای ملکت آن یکی مانده است چون آنرا بر کنند از هیچ
 جانب شاغلی نماند اتابک را با لشکر یزد بجبرفت آورد و منصب
 اتابگی بر مقتضای

قَدْ رَجَعَ أَحَقُّ إِلَى نِصَابِهِ * وَأَنْتَ مِنْ كُلِّ أَلَوْرَى أَوْلَى بِهِ
 بازوی دادند چه مؤید الدین را کبر سن از حرکت مانع بود
 اورا باز خانه نشاندند و اسم دادبگی بر قاعده بر چغرانه نهادند
 گفتار در ذکر کدورت اتابک محمد و چغرانه و کشتن اتابک
 چغرانه و آیه و قاضی غلامان مویدی را در جبرفت و شهادت
 صواب عظام کرمان بر دست ترکان در بردسیر

چون روزی چند بگذشت و فروردین سنه ۵۹۸ خراجی
 در آمد مشارب مصافات میان اتابک و چغرانه تکدر می
 پذیرفت و هواء مخالفت تغیر میگردشت چغرانه میخواست
 که قواعد فضول طرمطی از سر گیرد و اتابک بحکم سوابق
 ایادی و سوائف عوارف که بروی داشت اورا وزنی نمی نهاد و تمکینی
 زیادت نمیکرد روز آدینه ملک باجماع نیامد و اتابک و چغرانه بر
 بلائی که معهود حضور پادشاه بود نماز گذاردند چون املر
 سلام باز داد آواز زخم شمشیر و دار و گیر بر آمد و مردم بترسیدند
 و بهم بر آمدند و اضطرابی هرچه تمامتر حادث شد پس بر در

توران‌شاه و مؤید الدین انتقال باز جبرفت کردند و اتابک رکن
الدین سام در بم رنجور شد و از راه بردسیر در محقه روی
بخانه نهاد ۵

گفتار در رفتن اتابک محمد از فارس بیزد و باز آمدن بکرمان
و انزال مؤید الدین بواسطه کمر سن از منصب اتابگی
و اتابک شدن اتابک محمد

fol 89.

اتابک محمدا چون در فارس چند زخم مصایب بر دل آمده
بود از جهت آن پسر دوستکام پهلوان که در سنه ۵۴۵ دارالملک
بردسیر بجلادت او مفتوح شد و دو سه سریت که بهواء ایشان
مشغوف بود وفات اتابک زنگی نمک بر دل‌ریش او پراکند
و او را در فارس رغبت مقام نماند عزم یزد کرد بسبب وصلتی که
با عز اندین لنگر کرده بود چون بخطه یزد حلول افتاد بر
اضعاف توقع عز الدین لنگر التزام صنوف لطافت و تحمل اعباء
صیانت نمود و عمر چه در وسع مخلوق گنجند از خدمت و بذل
و عرض خزاین و لشکر واجب داشت روزی چند در ریاض نعمت
او چرید و از حیاض مسرت او سیراب گردید پس عز الدین
امیر حاجب خود را منکنه ^a با دو یست غلام بزرگ و خرد در
خدمت او فرستاد و اتابک محمد با این لشکر و غلامان و خواص
خویش در ماه اسفندارمذ سنه ۵۴۷ یزدنند نزول فرمود چون خبر
افتحاکم اتابک با لشکر یزد باجبرفت رسید گری دیگر بر رشته
تدبیر افتاد و طفل حیرق تازه از مادر فتنه بزد عز الدین

a) Nom incertain.

گفتار در ذکر آمدن اتابك محمد از فارس با تاج الدین خلج
 بجبرفت و رفتن ملك تورانشاه با مؤيد الدین رحمان و اتابك
 یزد ركن الدین سام بجانب بم و مراجعت فارسیان
 بفارس بواسطه فوت اتابك زنگی و عود تورانشاه
 بجبرفت و رفتن اتابك یزد بیزد

چون اتابك محمد با امراء و لشكر فارس بخدمت اتابك زنگی
 پیوسته اورا بنظر اكرام ملاكوظ گردانید و باقسام انعام محظوظ
 و بمواعید اعانت و اغاثت مستظیر درینوقت كه خبر قتل اتابك
 ایلك و انقلاب تازه بفارس رسید اتابك زنگی با اتابك محمد گفت
 اینك نوبت ما آمد ما نیز صولتی بنمائیم و دستی بر آزمائیم
 تورانشاه در جبرفت است و شوكتی ندارد و شهر جبرفت را حصارى
 و پناهی نه لشكر و خزانه و ساز و سلاح چه مبدولست اگر عزیزت
 کرمان مصمم است موسم حرکت آمد، اتابك محمد در حال
 دامن جد در میان زد و آستین تشمر باز نمودید و خیمه بصحرای
 زد و اتابك زنگی تاج الدین خلج را با سپاهی تمام در خدمت او
 فرستاد و در زمستان سنه ۵۷۷ خراجی بجبرفت رسیدند
 تورانشاه مؤيد الدین و اتابك یزد روی بسم آوردند چون بسم
 رسیدند سابق علی سهل ملك را تمکین نکرد و در شهر نگذاشت
 و بر صحرای نشانند خواطر اکبر و اصاغر متورع و مضطرب منقسم كه اثر
 لشكر فارس از جبرفت حرکت کند چون کنند، ناگاه خبر وفات
 اتابك زنگی و مراجعت اتابك محمد و لشكر فارس از جبرفت آوردند

و بنظر عنایت مخصوص اتابک ایبک در قسمت و مصادرت شهر از
 قضی احمد مال ستده بود و بر لشکر تفرقه کرده قیماز شغال
 حصه خویش از آن زر بستد و از شهر گریخت و بلشکرگاه آمد
 روز دیگر ایبک رسولی پیش مؤید الدین فرستاد و گفت اتابک
 ایبک دعا میگوید و خدمت میرساند و عرضه میدارد که من
 عرصه مصاف بر چیدم و تربیت از ترکی و سپاهی ثری کردم زر از
 fol. 88. قضی مسلمانان ستدم و قیماز شغال دادم این وفاداری نمودم a
 و دیگر باعتماد کدام خیال داش جان بدام اینک شیر و پادشاه
 تسلیم کردم و خود موی باز میکنم و خانگای میشوم و بعدر گذشته
 مشغول و التماس عهد و سوگندی که کرده کردند و ملک تورانشاه
 از شهر بیرون آمد و ایبک در سرای اتابک بوزش بقرب قلعه
 کینه و دروازه نو مقام کرد روزی دو سه او را مهلت حیات دادند
 پس بقلعه بردند و قنینه قلبش از راج خالی کردند القصه
 مؤید الدین راجان بعد از هفت سال که در غربت بسر برده
 بود خانه باز رسید و در منصب اتابگی بنشست و اسم دادبگی بر
 عز الدین چغرا نه نهاد و چون هواء گرم جلاب سنجاب از پشت
 باز کرد و تاثیر سموم کمتر شد و موسم حرکت جیرفت در آمد
 عزم گرمسیر کردند و اتابک یزد موافقت نمود و جیرفت شدند
 و چون با حال موافق هوای خوش رایق و شرابیای صاف مروق
 لایق آمد همه در شب غفلت خواب نشوت فرو شدند تا روزگار
 خوابی دیگر دید و بر دیگر پهلو گردید ۵

حوادث زمن نگسلد زانکه هست * یکی را سر اندر دم دیگری
هر سال رعیت بیچاره دام میکرد و خان و مان میفروخت و تخم
غله از طبس و دیگر جوانب میخرید و میکاشت و دیگری می درود
و می خورد و در اثناء این عجایب نوایب و انواع تکالیف و الوان
رنجهای تفاریق از شمول قحط و قسم و عوارض تحمل می افتاد
القصة چون ایشان بدر پردیس آمدند میان دو لشکر سوq a
منازعت قایم شد و دور مقارعت دایم لشکر دشت را روز اول محابیل
ظفر متحلی شد و دلایل نصره ظاهر آمد و امیر ارغش زاده که
بردی نامدار جهان بود و سر دفتر ابطال خراسان و در خدمت
توران شاه بود اول و هلت او را در قبض آوردند و در لشکرگاه در
زنجیر کشید و تکسر حال و تحسر بال اهل حصار روز اول ازین
معنی روی نمود پس رعیت و لشکری توسل بحال احتیال می
جستند و از شهر بیرون می جستند چه هواء شهر بعثت غلا
مبتلا بود و در دشت ادیم حکاری در غطاء غلات متواری و ایبک
روز و شب بنفس خویش مباشر هول قتل و معاویف جد جدال
می بود و جنگها میکرد که امثال آن از رستم زال مذکور نیست
مدت محاصره متمادی شد و خلقی بسیار از جانبین هلاک
شدند و در شهر دور جور و قسمت گردان شد و دیوان مطالب
دایم، غلامی در خدمت ایبک بود او را قیماز شغال گفتندی
سرخي فناکی هتاکي سفاکی بی باکی نا پاکی گستی پستی
بد مستی بحکم جلالت و اظهار جان سپاری او را عزیز میداشت

فروردین سنه ۵۷۷ امیر قلچق از پیش شد و امیر چغرانه و امیر
آیبه با جمله غلامان مؤیدی بر پی او شدند و گله بر گرفت
و براه بم بیرون شده روی بیزد نهادند و ملک تورانشاه و اتابک ایبک
و مشتی او باش پیاده در جبرفت ماندند و بعد از محقق شدن
رفتن عز الدین چغرانه و غلامان مؤیدی بیزد ملک تورانشاه و اتابک
ایبک با جمعی سوار و پیاده اقبال باز دار الملک بردسیر کردند
و اسباب حصار داری ساخت و چون عز الدین چغرانه بیزد رسید
و خدمت خواجه پیوست مؤید الدین رحمان گفت بیت

عجب عجب که ترا یاد دوستان آمد

fol. 87

بیا بیا که ز تو کار من بجان آمد

امید من بشما چنان بود که مرا بجای فرزندان باشید نه
چنان بود که مرا در وحشت وحدت غربت و املاک و اسباب
خویش چنین بی نصیب فرو گذارید و عمر در خدمت نا اعلان
فنا کنید اما عقبیت چون هنجار مصالحت خویش دیدید
وخت نیک شما را بر راه فلاح و حق شناسی دلالت کرد علامت
سعادت شماسست و امارت آنکه خنثیت کار محمود خوار عهد بود
و باقی عمر در وطن بسر برد چون روزی دو سه پهلوی بر بستر
آسایش نهادند در معاودت کرمان استعجال نمودند اتابک بیزد
بنابر حقدی که از ایبک در ضمیر داشت اسباب نهضت ساخت
و ترتیب لشکری تمام کرد و در مرافقت مؤید الدین رحمان روی
بکرمان آورد و در آخر ماه خرداد بر در بردسیر خیمه زدند و بر
سر غله بوده و جو درویده فرو آمدند سجده الله اینست و قایع
و نوایب متناوب

بیت

وَنِيْمَةً لِّطَفٍ مَّائِدَةً حَقَّقْتَ شَيْئًا وَغَابَتْ عَنْكَ أَشْيَاءٌ مَزَاجُ
 بيماران دنیا محتاج سنگنبین خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَآخَرَ سَيِّئًا ^a
 بود وایبک بر عکس این قضیت پیوسته سکیاء عبوس بر خوان
 اخوان مینهاد وناوک دشنام از مجری کلام رها میکرد بیت
 نازش بخوری تا که نخست از رخ * یکساغر سرکه کهن باز خوری
 ایبک بزور بازوی خود مغرور بود و امراء بزرگرا خطاب کننده
 واحمق کردی، لا جرم این سه امیر محتشم که لشکرکش بودند
 و غلام مؤید الدین ریحان کنکاج کردند و گفتند قوت پادشاه
 و شوکت اتابک و رونق ملک و انبوهی بارگاه و زیادتى مراكب از ماست
 و این ترك ابله پیوسته سنان جفا نیز کرده است و سنت مجاملت
 در معاملات از میان بر گرفته ما را چون خدمت باید کرد
 و کسی را اتابک خواند خواجه مؤید الدین خداوندگار جمله
 امیران قدیم و حدیثست ایبک دراز که وی از کشتیگاه قیبه
 کشتی گیر بیرون آمده است در کفّه حشمت او چه وزن دارد
 و در صف رتبت او کجا نشیند و ما نیز جواب حقّ تعالی چون
 دهیم که خواجه ما در کربت غربت بینوائی کشد و ما با خیل
 و خول و ساز و اهبت خدمت مجهول کنیم بیت

ای دل چو گریز نیست از غم خوردن

باری غم آن خورم که من دانم و من

تو که امیر نصره الدین قلچقی فردا بزّی گله میروی ما نیز
 بر اثر تو بیائیم و گله برانیم و میرویم تا به یزد رسیم، در ماه

^a) Comp. le Coran, chap. IX, 103.

وخواص خدم را بر گرفت و در جوار آن بزرگان شد اورا بحسن
 القبول تلقی فرمودند و گفتند چون دخول العرب کردی دندان
 کید خصم کند شد دست تعرض دشمن کوتاه در مصاحبت
 ایشان با لشکر فارس خدمت اتابک زنگی پیوست ، وملك تورانشاه
 بشهر خرامیده بر سریر سلطنت نشست وروزی چند یولق
 ارسلانرا فرزند خواند پس آیینۀ بصرش در غلاف تکحیل پنهان
 کرده بقلعه فرستاد وچون موسم نهضت گرمسیر در آمد
 امیر افتخار خوانسالار وظاهر محمد امیرك افتخار الدین
 اسفندیار نویت سالار را در شهر بردسیر نشاندند ورفتند fol. 86.
 ودر جبرفت مرکب مراد فراخ لثام کرد ویاچتناء ثمرات لذات
 مشغول شد ۵

گفتار در رفتن غلامان مؤیدی از جبرفت به یزد و آوردن
 مؤید الدین رحمان و اتابک یزد بکرمان و تسخیر دار
 الملک بردسیر و قتل ایبک و قعود مؤید الدین
 بر وسادۀ اتابگی

چون هواء ربیعی در آمد و پرده کافوری در نوشتند و بساط
 زمردی بپفکند چهارپای خاق و عالم بعلقخوار پروبار می بردند
 و امیر آخر پادشاه غلامی بود از غلامان مؤیدی امیر قلچق
 و درین عهد قوت پشت ملکت و زور بازوی دولت از غلامان
 مؤیدی بود و اکثر امیر اسفیسالار شده چون امیر عز الدین
 جغرانه که امیر جامه خانه بود و امیر نصره الدین آیه که امیر
 سلاح بود و امیر نصره الدین قلچق که امیر آخر بود و اتابک
 ایبک از آئین اتابگی و قوانین سرداری نیمه عاف خوانده بود

گفتار در ذکر ملک تورانشاه بن طغرل که پادشاه دوازدهم
است از قاوردیان

بعد از واقعه جیرفت و قتل ملک ارسلان تورانشاه با لشکر فارس
در جیرفت توقف نا کرده عازم بردسیر شد و بر در بردسیر نزول
کرد و بر سر غله رسیده فرود آمد و لشکر رگای معظم ساخت
و بزرگان کرمان که در بم بودند چون ظهیر الدین وزیر و شهاب
الدین کیا محمد بن المقرح خازن و امام الدین قاضی احمد
و اعیان و رؤساء بم همه بخدمت آمدند و مناصب قسمت کردند
و مراتب معین ظهیر الدین وزیر و کیا محمد خازن و امام الدین
منشی چند گانه از شهر و دشت نزد محاربت باختمند و ساز
مقاتلت ساختند و از جانبین قنیل و جریج بسیار شد اتفاقاً
اتابک محمد در شهر رنجور گشت و او را جراحتی سخت نا خوش
بر ران ظاهر شد و از نگاشتن صور حرکت حرب و مدارست سور
طعن و ضرب و حفظ مصالح حصار داری باز ماند بزرگان فارس
و کرمان گوی مصالحت در میدان وفاق انداختند بر قرار آنکه
اتابک را زمام احوال در مقام و ارتحال بدست خود باشد و بولف
ارسلان بجای فرزند می باشد و شهر تسلیم [کنند] برین قرار
طراز حله صلح یافتند و رشته عهد بافتند « و اتابک محمد را چون
خفتی روی نمود با ضعف تن و رنج دل از شهر بیرون آمد در
باب مقصد و اختیار موئل اندیشه کرد منبع تر ملجای و حصین تر
پناه و نزدیکتر ملاذی عصمت امراء فارس دید انقل و بنه و جواری

وصفت این مصداق و معرکه مبارکشاه که مداح ایبک بود برین
گونه شرح میدعد

fol. 85.

چون بحمل شد ز حوت خسرو سیارگان
لشکر نوروز شد منتشر اندر جهان
تا ثل سوری نمود در بر سوری لباس
ساری سیری نیافت هیچ زانگ و فغان
نطق سریان باغ پهلوی گل عندنب
عاجو مبارکشهست پیش جهان پهلوان
ایبک اذبک که نیست در همه عالم چندو
ترک مایون نسب کرد مبارک نشان
روی ترا چون بدید خصم تو بنمود پشت
بر اثر او شدند لشکر تورانیان
آخر کار او ببرد جان تنک * پای وسند a
در سر بی نفس او جان ملک ارسلان
خصم تو شد در حصار بارخ همچون خضر
خیز که وقتست همین زود که گاهست همان
او زبسی دودمان دود بر آورده است
زود بر آور تو هم دودش از آن دودمان
عاقبت اندیش باش سار عقوبت بپیش
با سپهری چون عقاب بر عقب او بران
چون اذبک محمد ببرد سیر رسید ترتیب محاصره ساخت و در
شهر محاصره شد

a) Sic! Peut-être ? پای وند

مہذب کہ کدخداء طرمدی بود نهاده او نیز رکاب متابعت
 اقبال گرفت و تورانشاه غالب آمد و هنوز رمقی در ملک ارسلان
 باقی بود کہ ترکی از لشکر تورانشاه شیر سرخ^a نام بسر وی رسید
 و او را در خون غلطان دید از اسب فرود آمده جامه را چاک زد
 و خاک بر سر کرد درین اثنا اقبال بهاء الدین ایبک در رسید
 و بر صورت ما جری مطلع گردید فرود آمده سر ملک ارسلان بر
 کنار گرفت هنوز نفسی باوی مانده بود آئی خواست ایبک
 مطهره با خود داشت شربتی آب بوی داد بعد از خوردن آب
 تش حیاتش انطفا پذیرفت و عمر عزیزش بر باد رفته از
 عرصه خاک مرغ روحش بگلشن افلاک پرواز کرد ، یکی از افاضل
 کرمان در مرثیه ملک ارسلان قصیده نظم کرده چند بیت از آن
 ثبت افتاد

ای ماه و خور بر آن رخ زیبا گریسته
 سرو چمن بر آن قد و بالا گریسته
 ای از صف ملایکه غوغا بر آمده
 بر مقتل تو کشته غوغا گریسته
 ای دیده ولایت بی تو شده ز دست
 بر ملک تو خسرو والا گریسته
 ای پشت دین و پهلوی دنیا بتوقوی
 دین هست بر تو بر سر دنیا گریسته
 دستش بریده باد کہ آن تیر بر تو زد
 ملک ندیده^c بر سرت آنجا گریسته

a) C'-à-d. en ture. قتل ارسلان. b) Ms. پهلوی. c) Ms. ندید.

جیرفت نهادند ویراه زقوقان^a و مغون بیرون آمدند و بدر
جیرفت رسید ۱۵

گفتار در محاربه ملک تورانشاه و ملک ارسلان و بقتل آمدن
ملک ارسلان

چون تورانشاه و ابیک بدر جیرفت رسیدند در ماه اردیبهشت
سنه ۵۹۹ خراجی موافق غره رمضان سنه ۵۷۲ هجری ملک
ارسلان و اتابک محمد با حشمی که حاضر بود بیرون شدند و بر
در جیرفت انتقا افتاد بعد از آنکه آسیاء حرب در دوران آمده
دانه عمر ارباب طعن و ضرب را آر کرد در اثناء محاربه از مکن
قضاء بد تیری بر پهلوی ملک ارسلان آمد و چون آواخر
اردیبهشت بود و هوای جیرفت بغایت گرم و ملک ارسلان خفتانی
گران در بر داشت و در حرب ترقد بسیار کرده از زخم تیر و ثقل
پوشش و هوای گرم روی باز جیرفت نهاد و در موضعی که آنرا
شهرستان خوانند از مرکوب جدا شد لشکر کرمانرا ازین حادثه
منکر دست مقاتلت سست شد و پیلای مقاومت بر جای
نماند

جهانم بی تو آشفتنست یکسر * که باشد بی امیر آشفته لشکر
اتابک محمد یولق ارسلان پسر ملک ارسلانرا با خواص خدم
ملک ارسلان و غلامان خویش بر داشته روی بدار الملک بردسیر
نهاد و در جیرفت پیش ازین مجد الدین محمودرا از تولیت عمل
وزارت مصروف گردانیده بودند و دوات شرکت در پیش زمین الدین

^a Ce nom ne se trouve pas dans les géographes publiés
par M. de Goeje. Cmp. Istakhrî p. ۱۶۱, ۱۶۲.

وغيرم مجبور چون ايبك امير يوسف اشرا بطلب او فرستاد
 اتابك راه منع رفت ودر تسليم او تقاعد نمود وحقى كه از
 ايبك در باطن اتابك بود او را از راه مساعدت ميگردانيد
 وبعذرقي تمسك مينمود چون امير يوسف بى حصول مقصود باز
 پيش ايبك آمد از آنجا كه كمال عنف وبدجوى ايبك بود
 در صفراء ضحرت نامه باتابك يزد نبشت مشتمل بر بوارق تهديد
 ورواعد وعيد واینكه اگر طريف اسعاف اين مرتبه نسپرد عنان
 باز جانب يزد گردانم وآنجا آثار عمارت نگذارم اتابك يزد
 تورانشاهرا بتقدیم خدمات ارضا فرمود وگسيل كرد ودر منزل
 قريه شتران شهربابك a باتابك ايبك پيوست وضياء الدين ابو بكر
 هنوز در فارس بود بترتيب مدد مشغول ايبك ملك تورانشاهرا
 بر گرفت وحدود سیرجان آمد ۵

گفتار در توجه رايات سلطان ارسلان از جیرفت بسیرجان

وعود جیرفت

چون خبر خروج تورانشاه از يزد وآمدن بسیرجان جیرفت رسيد
 ملك ارسلان واتابك محمد صيقل عزم از قراب صواب بر كشيده
 وبا سپاهي جرار صارم عزم قمع اعدى شده از جیرفت روى به
 سیرجان آوردند چون ايبك مطلع شد از سیرجان باز جانب 84. fol.
 كدرو b نشست وچون ايبك بهزيمت رفت ملك در سیرجان
 توقف نكرد وباز جیرفت آمد وچون ضياء الدين از فارس مددى
 تمام حاصل كرد ودر كدرو بايبك پيوست باستظهار تمام روى

a) Comp. Mokaddasî f24, ann. s et Istakhrî 1.2 où M. de Goeje a reçu شهرتاك. b) Mokaddasî, f23, 400 écrit كدرو.

در خدمت تواضع نمود تورانشاه همچنان بر اسب اورا معانقه کرد و فرود نیامد اتابک پهلوان را این تهاون بغایت سخت آمد و از فرط تغییر باز گفت که برادر مهین با هزار سوار و پیاده و هزار تازیك و اصناف رعایا که بعشق و عواء او از کرمان بعراق آمده اند اینجاست و با بندگان طریق تواضع می سپرد و برادر کبیر آمده است گرسنه و برهنه با هزار خوراک بارانمه و رعونت و چون مدبر ملک اتابک ایلدگز و فرزندان بودند اینمعنی سبب شکستگی بازار تورانشاه شد و فی الجمله او را از جهت شرف خاندان و وسیلت خویشی مراعات کردند و میان برادران معاهد مصالحت مؤکد کردند و چون ملوک ارسلان با لشکر روی بکرمان آورد تورانشاه بهمیدان مقیم شد پس مقام را اصفهان اختیار کرد و چون خبر فوت اتابک ایلدگز بشنید عقدۀ عزیمت او در مقام عراق وای گشت و چون بر اثر آن نعی مادر سلطان ارسلان که منکوحۀ اتابک و حاضنۀ ملکت بود بشنید در اصفهان توقف نکرد و بیزد آمد، اتابک نیز او را خدمت کرد و مراسم توقیر و لوازم تبجیمیل اقامت فرمود و او را بمواعید اصلاح بین الاخوین موعود میداشت و ملک ارسلان مینوشت که برادرت را بفسون و افسانۀ نگاه میدارم چه اثر محدود کرمان افتد از وی ذیرۀ فتنه متولد شود و غرض اتابک آنکه از کرمان سرحد باشق *a* و بیآباد و کوبنسان *b* و راور

a) J'ai à tort changé plus haut p. ۳۱, car il-y-a une ville de ce nom (*Bafk*), qui se trouve p. e. sur la carte, publiée dans le *Ergänzungsheft* num. 77, zu Petermanns *Mittheilungen*. *b*) Voir ci-après p. ۱۰, n. c.

پخته بر جای گذاشته شب را بنرماشیر آمدند و از آنجا برای وع
وطریقی صعب که آنرا عقبه زرق خوانند روی بجیرفت نهاد ۵
گفتار در رفتن اتابک ایبک از بم بسیرجان و آوردن ملک
توران شاه از یزد و مجملی از احوال توران شاه از زمان فرار از
دشت بر تا این وقت

بعد از رفتن ملک و اتابک بجیرفت ایبک با سواران خویش از بم
بیرون آمده با لشکر فارس بم روی بسیرجان نهاد و ضیاء الدین
ابو بکر را بشیراز فرستاد باعلام ما جراء احوال و التماس زیادت
مدد و امیر یوسف عاشورا بسیرد بطلب ملک توران شاه ، چون
سخن بذکر ملک توران شاه رسید مجملی از احوال سوابق ایام
او واجبست ایضاً کردن ، ملک توران شاه چون از حدود دشت
بر با *a* مجاهد گورگانی و حشم فارس بنگاه گذاشته و خوان نهاد
و خوردنی کشیده از صولت ملک ارسلان جستند و باز فارس
شدند چنانچه سبق ذکر یافت آن زمستان در فارس بود و چون
ملک ارسلان را بعد از مراجعت بهرامشاه و مؤید الدین ریحان
از خراسان آن واقعه افتاد و بجانب عراق شد و او را بنظر اعزاز
ملاحظه گردانیدند و بر اعانت حق معاونت او متفق شدند
و صیت مدد و اعانت او شایع شد و توران شاه در فارس این اخبار fol. 83.
استماع نمود عزم عراق فرمود و هنوز ملک ارسلان آنجا بود که
حضرت عراق رسید اتابک پهلوان که پسر اتابک ایلدگزر و برادر
مادری سلطان ارسلان توران شاه را استقبال نمود و از مرکب فرود آمده

رساند شئی وقت خواب نعره بر آمد که لشکر فارس بنه بر گرفت
 و در شیر بم شد بلبل دل هر یکی از مردم لشکرگاه ازین خبر
 از قفس تن بپرید و هر که بود علانیف امید از خان ومان
 بپرید اعل لشکرگاه را روی ستیز و پای گریز نماند و جز صبر
 و انتظار مرگ عیب چاره نه، حق تعالی فضل کرد و شر ایشان
 در آنشب دفع کرد چه حشم فارس شب در شهر نشدند و بم
 در رخص شب گذاشت و حال ایشان در جزع و فزع از حال
 لشکرگاه زارتر بود بامداد چون بهم پیوستند خروج کردند و از
 پس دیوارها خود را مینمودند چه هنوز غلبه در لشکر دشت بود
 اما هول شب چنان دست و پای مردم را سست گردانیده بود که
 کسی را طاقت لگام بر سر اسب کردن نبود، امیری شبانگاه
 بود او را حسن سرو گفتندی بمردی مذکور و بشجاعت مشهور
 نرزه بر هفت اندامش افتاده بود و گریزان رخت در م می آورد
 چند نوبت سیف الجیوش که نکر او سابق است لگام او
 میگرفت و باز میگردانید و میگفت ای امیر چون مثل توئی که
 آلت لشکری و شیر مرد حشم و جریده مفاخر عشیره درین موقف
 قدم تجلد سخت نداری و لگام نسل^a تنبیر فرو گیری و توقف
 نمای و برین صفت راه گریز جوئی از دیگران چه حساب بیت
 بجای که رستم گریزد ز جنگ * مرا و ترا نیست پای درنگ
 و ایبک بلب رود آمد که مصاف رو با روی دعد عاقبت ملک
 ارسلان و اتابک محمد جمله بنگاه و خیمه های زده و دیکه های

a) ? — Mot lisible dans le ms.

منتظم نشود من می ترسم که شکلی حادث شود بدتر از صلح
اگرچه ازین سخن مَنْ لَهُ اَدْنٰی مَسْكَةٍ میدانست که سر
رشته a طایرست و جمعی از لشکر بیرون بر وُروُد غدیر غدر
عازم یک سخن از سخنان ضیاء الدین ابو بکر در اتابک در
نگرفت و سعی او ضایع ماند ۵

گفتار در غدر زین الدین رسولدار و لشکر فارس با ملک ارسلان
و باعمل بم پیوستن و بر خاستن ملک ارسلان از در بم
ورفتن باجیرفت

سرهنگ زاده بود مجهول در کرمان او را ظافر محمد امیرک گفتندی
هر ساری توانستی زد و متهوری بود فضول دوست اتفاق را این
ظافر در خدمت ایبک در بم بود گفت من اندیشه تهوری
کرده ام اگر راست آمد خود اقبال خداوند است و اگر نه
سپاهی از حشم کم گیر من شب بیرون روم و زین الدین رسولدار را
برسن رشوت از چاه غفلت بر آورم و او را بتطبیع مال و تمنیت
مناصب از جاده و فاء ملک ارسلان بگردانم و در سمع وی افکنم
که سرحد کرمان که ملاصف ولایت فارس است این حشمر
مسلم باشد و در بلاد کرمان خطبه و سکه بنام اتابک زنکی کنند
و آن حشم را در شهر آرم لا بد ملک و لشکری بر خیزد ما بسرحد
رویم و ملک تورانشاه را از یزد بیاریم و زیادت مدد از فارس انتماس
کنیم و کرمان مستخلص گردانیم ، ایبک را این سخن بر مذاق
راست آمد و چون تقدیر در ساختن این کار بود ظافر بدانچه fol. 82
قبول کرد وفا نمود و چند شب آمد و شد تا این کار را بقیصل

a) Ms. رشه.

ایک وسابق علی وجمله امراء وحشم و رعیت شهر با بیل وکند
و تبر و تیشه بیرون آمدند و راه آب از خندق بصحرای گشادند
چون خبر بلشکرگاه رسید آن رخنه را مسدود کردند بر آنکه
امراء دولت بنوبت بر سر آن بند می باشند یک دو شب پاس
آن باز داشتند خدمتی بغایت صعب و دشوار بود و در اقامت آن
تیمار میرفت تا دیگر باره راه آب گشاده شد و سر در صحرای نهاد
ازین طریق نیز فارغ شدند

بیت
حر حیلہ کہ در وٲ بد اندیش نشد

من باتو بکردم و جوی پیش نشد

پس ضیاء الدین ابو بکر از شهر بیرون آمد و او مردی غریب
بود خراسانی حلال زاده و در باب صلح طاعت ایران کرد و آنچه
شرط نصیح بود بجای آورد اتابک محمدا این سخن بر مزاج
راست نمی آمد و ملک رعایت جانب اتابک را عذری مینهاد،
ضیاء الدین در استرضاء رای ملک دو سه نوبت تردد کرد
و اتابک اصرار بر تمناع می نمود و از وخامت خاتمت اللجاج شوم
اندیشه نمیکرد

نظم
جهان عسست بسیار و مردم بسی * به تنهش خوردن نیارد کسی
اثر عسست پُر دانه روی زمین * عوا مرغ دارد بسی دانه چین
اما چون قضائی نازل خواعد بود و سری از اسرار تقدیر شایع
خواعد شد اسباب آن ساخته گردد و مخایل آن طاعمر ولایع آخر
نوبت که ضیاء الدین ابو بکر باز آمد شب در خیمه ناصر
الدین کمال کدخدای اتابک بود و در تقریر مصالحت و تعداد
فوائد آن خواص فرمود و در اثناء سخن گفت اثر عقد صلح

باز حصار شد و بیرونیان بمحاصره مشغول شدند ایبک و سابق
 علی سرمه سهر در چشم کشیدند و موزه تعب در پای و در کار
 حصار داری حد بلیغ نمود بر هر برجی امیری از امراء معروف
 خیمه زدند و شب تا بامداد بشمع و مشعله حراست میکردند دو ماه
 از رقه مقارعت و عرصه منازعت سر بر نیامورد و خلقی بسیار از
 شهر و دشت هلاک شدند و صد غلام نو خط که بنده درم خریده
 اتابک محمد بودند مجروح شدند، اسپهسلار سیف الجیوش که
 مردی ظریف بود میگفتی که درین لشکر کارکن هست کارفرما
 نیست یعنی اتابک و ملک را استخلاص این شهر و طریق آن
 بدست نیست فی الجمله محقق شد که گره این حادثه بناخن
 مجاهدت گشادن متصور نیست جمعی از قضاة و معارف و رعایا
 بم که از سابق سابق و لاحق حقد و حسد در ضمیر داشتند
 و در لشکرگاه باثارة غبار و حشمت مشغول بخدمت اتابک آمدند
 و گفتند ما از پیران شنیده ایم که آفت شهر بم از رود آبارق
 است اگر آوردن آن رود در خندق شهر بم افکندن میسر گردد
 لا بد دیوار خراب شود و شهر گشاده پس فرمودند تا جمله
 بازبار و کهنه گین ^a حواله بم و نرمالشمیر جمع کردند و از بیست
 فرسنگ رود آوردند و در خندق افکند آب غلبه کرد و ریض و دیوار
 شهر سر به نشیب خرابی آورد از یکطرف که بصحرای داشت fol. 81.

a) Ce mot revient encore plus bas et est, à ce qu'il paraît, composé de کهن vieux et گین suffixe bien connu, ou bien de ک (= ? ک) et نکین, mais je le erois corrompu de ککن = کوه کن, mineur.

غلامان ده بزن و فرزندی بر دست اشتیاق زیادت داشتند رغبت
مراجعت بردسیر نمود در خدمت مجدد الدین محمود ببردسیر
آمدند و چون بناء صلاح بر صدق مصافات نبود مدت آن دراز
نکشید

دل اگر با زبان نباشد یار * عرچه گمید زبان بود بی کار
گفتار در رفتن ملک ارسلان و اتابک محمد بجانب بم و محاصره
کردن و محصور شدن ایبک و سابق علی در شهر بم

درینوقت وزارت بمجد الدین محمود دادند او رای زد و گفت
ریش حادثه چون بزم لطف مصالحت مندمل نمیشود لا بد آنرا
بداغ عنف مکاوحت مداوای باید کرد که آخر الدّواء الکی
برین تقریر عزم بهر اختیار روز فرمودند وزیر الدین رسولدار
برسالت حضرت فارس حاضر بود و او مردی بود مکار حیال فصول
جوی او را بر سبیل محیل گسیل کردند و استعداد فوجی از حشم
فارس نمود زمین الدین عرض فصول خود را در آن باب مبالغت کرد
و امیری دو سه با جمعی حشم بر گرفت و بدو منزل بم بخدمت
ملک ارسلان پیوستند و رفتند و بر در بم فرود آمد چون در بم
قریب سه هزار سوار و پیاده بودند از شهر بر عزم ضبط ربض
و حفظ دشت بیرون آمدند و معه بقی خراب و صیحه رعد
طعان میان دو لشکر با آسمان رسید و یازده روز ربض و دشت بم از
لشکر ملک ارسلان نگاه داشتند و چون غلبه عظیم در جانب
لشکر دشت بود و غرب شش هزار سوار و ده هزار پیاده در ظل
رایت ملک ارسلان روز دوازدهم دشت ربض بم عنفا قهرآ
بستندند و دیوار خراب کردند و تائب خندق رسید لشکر شهر

بود و نه بر ظاهر قوت مردم بود و نه در شهر ذخیره روزی دو سه
مقاسات گرسنگی کردند ملک ارسلان ایبک را فرو گذاشت و در
شهر شد و محمدشاه را بی آسیبی که بوی رساند بقلعه فرستاد
چون ملک در شهر شد ایبک با چند امیر و فوجی از غلامان از
در بردسیر بر خاسته بزم شد و در رمضان بزم رسید و سابق
علی لا حِبِّ عَلَيَّ بَلْ لِبُغْضِ مُعَاوِيَةَ اَورَا بقدم اعزاز استقبال نمود
و وساده جلال نهاده و سر سفره افضل گشاد و حالی ایبک و لشکرا
در شهر فرود آورد و مبادی معاشرت محکم گردانید ایبک بعد
از چند روز در رمضان سرهنگان سابق را با ترکان خود بر
داشته تاختن جیرفت نمود و قبادین که محط رحال رجال آفاق
و خزن نفایس چین و خطا و هندوستان و حبشه و زنگبار و دریایار
و روم و مصر و ارمنیه و آذربایجان و ما وراء النهر و خراسان و فارس
و عراق بود و جیرفت و رسانیق را زیر وزیر گردانید و آنچه دیدند
از صامت و ناطق همه باز بم آوردند و در بردسیر مجد الدین
محمود پسر ناصح الدین بو البرکات که خواجه معتبر معتمد
عالم رزین متین بود بحکم آنکه ولایت او بود در میان
بردسیر و بم افتاده بود و از تعرض اهل بم مستشعر میبود و در
تمهید قاعده مصالحت و مهادنت بین الجانبین میکوشید اورا در
صمیم تابستان بزم فرستادند تا در آن باب سعی نماید و عقد
عهد را متبرم گرداند، مجد الدین محمود کفایت خویش در آن
مبدول داشت و عُدَّةً عَلَيَّ دَخَنٍ a صلاحی در پیوست و جوفی fol. 80.

گفتار در آمدن ملک ارسلان بدر بردسیر و فرو گذاشتن اتابک
ایبک و در شدن بشیر و رفتن ایبک از در بردسیر بجانب بم
چون خبر بحیرفت رسید که روزگار از پس پرده فتنه شعبده
fol. 79. تازه بیرون آورد و کار مملکت از حال بحالی گردید ملک و اتابک
ایبک را روی مقام حیرفت مانند پیش از معبود خروج کردند
وزیر ظهیر الدین و کیا محمد بن المفتح خازن بجانب بم و خانه
خویش توجه نمودند، افضل الدین ابو حامد احمد الکرمانی
گروید که مرا رنجوری بود و در خدمت رکب نتوانستم بود و مقام
متعذر شد با رنجوری در صحبت جمعی از دوستان بهم شدم
اول رمضان بود سی روز بر فراش بماندم و طاقت انتعاش نداشتم
و ولایت بم حکایت از بهشت میکرد خطّه مشتمل بر انوان نعیم
و انائی عادل و کاری مستقیم بَلَدَةٌ طَيِّبَةٌ وَ رَبٌّ غَفُورٌ از سابق
علی انصافی شامل و سیستی کامل زبانه نعمت حسن ایالت او را
شاکر چون مرا حقیقی حاصل آمد بعد از عید خدمت سابق
پیوستم عظمت بارگاه و رفعت درگاه و قعود حشم و قیام خدم
و حسن مجاورات و لطف محاضرات سابق به پادشاهی ذو شوکت
مانست فی الجمله مراعات فرمود و عطاها داد و بزرگان و وزیرکان بم
که عمرحاست که بنات افکار من می دیدند و سودای مشاعده
می پخت در اکرام من مبالغت نمودند و مرا باز خانه نمی گذاشتند
وانس دل من غریب بحسن معاشرت می جستند، باز سرفصه رویم
چون ملک ارسلان و اتابک ایبک بدر بردسیر رسیدند غله عنوز سبز

گفتار در باز آمدن اتابك محمد از جانب ايك و گرفتن

دار الملک بردسير

چون ملك و اتابك محمد دو ماه در ضيافت خانه امراء ايك بودند بر عزم استمداد روى بفارس نهاد و در بسا خاصيك با ملك و اتابك محمد پيوست و فوجى از سوار و پياده داشت و اين خاصيك مردى بود مكار حيق نا شناس با اتابك محمد آغاز مساوى اتابك زنگى نهاد و گفت ازوى و مدد وى حسالى بر نتوان گرفت مصلحت آنست كه من در خدمت باشم و هم تا حدود كرمان رويم لشكر كرمان چون بدانند كه ما را قوتى هست ديگر باره ميل سيل موار ايشان تا وادى جانب تو افتد ، بپن قرار روى باز كرمان نهادند و اتابك محمد را پسرى بود چالاك خوب روى مردانه نو خاسته و باخصايل فرزائنگى آراسته پهلوان نام با پدر راى زد و گفت اى پدر شهر بردسير خاليست و شكته او امير بو الفوارس كوئى ديلمى عاجز مجهول اثر سكرنگى چند سوار در پس ديوارها نزديك دروازه شهر كمين سازند و چون در بكشايند خود را در شهر اندازند همانا اهل شهر را دست مدافعت و طاقت ممانعت نباشد و من بنفس خويش مباشر اينهم و تهوّر خواهم بود تا اثر راست آيد دولت خداوند اتابك باشد و اثر عياداً بالله تير قصد خطا رود و آنرا تبعه باشد من فداء جان خداوند باشم و حمل بر حركتى كودكانه كنند اتابك گفت چنين گفته اند آزمون رايجان روز ششم فروردين سنه ۵۶۵ بر موجب قرار پهلوان خود را در شهر افكند و حصار را فرو گرفت و امير بو الفوارس كوئى را در قبض آورد و محمدشاه و اتابك و خاصيك در شهر شدند ۵

نتواند نمود چون روز بنماز پیشین رسید از سر بیسها آواز
 آمد که لشکر یزد باز گردید ملک چون بپای عقبه رسید
 ایبک را نزدیک خواند و گفت اتابک یزد بر من حقوق بسیار دارد
 دو سالست که رنج ما می کشد بامید آنکه ما او را در کرمان
 منصبی دهیم و مکافات خدمات او نمائیم رضا می باید داد تا
 باجیرفت آید و یکپخته نظاره گرمسیر ما بکنند و سلامت باز گردد
 ایبک ترکی لجوج بود بر گفته خویش اصرار نمود و باوی سخن
 ملک در نگرفت پس ملک گفت من انتقل باز دار الملک بردسیر
 کنم تا حق تعالی چه خواسته است و عنان بگردانید و باز میان
 چشم آمد و قصه حاج ایبک با اتابک یزد باز گفت اتابک چون
 در آن سنگلاخ نه مجال جایش دید و نه مقام کوشش عقلی بر
 عقبه بادی چه توان کرد گفت ای پادشاه مرا هیچ غرض در
 بردسیر و جیرفت نبسته است همت ما درین جد و جهد آن
 بود که ملک در کنف سلامت و ظل دولت بخانه خویش و ملک
 موروث باز رسد عَ وَ اِنِّی سَأَلْتُ اِلٰهَ ذَاکَ فَفَعَلَ
 و ما آنچه از خدای خواستیم از نصرت و ظفر یافتیم و راه بخانه
 خویش باز میدانیم و این زمستان با تراکم افواج محسن و تلاطم
 امواج فتن مقام بردسیر دشوار باشد چون چتر عمایون بمبارکی
 در بیضه ولایت گشاده شد با بندگان خویش ساختن اولیتر
 هر چند میدانیم که با این لشکر و حشر کرمان هرگز قرار نگیرد
 و هر چند زودتر بهم بر آید و داع کرد و باز گردید و روی باز یزد
 نهاد و ملک ارسلان با خواص خویش با لشکر پیوست و باجیرفت
 شد و اسم اتابگی بر ایبک نهاد و زمستان بگذاشتند .

است و لشکر یزدرا در حیرت خواهد گذاشت و میگویند که اگر ملک از لشکر غریب مهاجرت کند و با حشم خویش بسازد ما حلقهٔ بندگی در کوش جان داریم و اثر نه تا جان داریم میکوشیم ملک را این سخن غریب نمود قیبهٔ کشتی گیرا بخواند که او در کشتی استاد ایبک بود و فرمود تا خبری درست بیاورد و مسافت دو سه فرسنگ بود قیبه شب را باز آمد و گفت خبر راستست و ایبک زمین بوس میپساند و میگوید که من بندهٔ قدیم درگاه اعلی ام و این ساعت بر هواء خدمت خداوند از خصم ملک و اتابک محمد باز گشتم و اینک لشکری تمام بامید نظر عاطفت پادشاه ترتیب کرده ام با محمد الله پادشاه را چون عرصهٔ ملک خالیست و منازعی در مقابله نه محتاج مدد غربا نیست و اتابک یزد بر سوابق شفقت و بزرزگی که نموده است و تجشم مصاحبت فرموده منّت بدارد و ولایت سرحد کرمان که میخورد ازین ملک زیادت از آن بوی نمیرسد بسلامت باز گردد و آنرا و برادرش بخواند و قیبه را فرمود تا این فصل در حضور ایشان ایراد کند، شرف الدین پیشنا مردی بود بشجاعت مشهور و بغایت بسانت مذکور افضل الدین کرمانی گوید من از دور می شنیدم که شرف الدین می گفت که فردا چون روز ایذان کند کان را از آن عقبه بیزر آورم روز دیگر روی بیای عقبه نهادند افضل الدین ابن حامد الکرمانی گوید ما جماعتی از اصحاب عیام از خدمت رکاب باز ایستادیم و بدیهی شدیم که آنرا سر سنگ خوانند چه متیقن بودیم که لشکر یزد گذر ننواند [درود] و با لشکری بعدد افزون و بالا دست مقاومت

راست بردسیر بود به ملک ارسلان رسیده و بر دست چپ
جیرفت بود ایبک و لشکری آنجا براه حسار^a بیرون شد و کمانها
وداع کرد و روی بجانب ایبک نهاد چون آنجا رسید امراء ایبک
بافدام اعظام استقبال نمودند و ایشانرا در منازل اکرام فرود آورده
گفتند بیت

گر ز آمدن دوست خبر داشتی * بر رخسار گل و سمن کاشتی
گفتار در آمدن ملک ارسلان از یزد با اتابک یزد بدار الملک
بردسیر و عزم جیرفت کردن و مانع شدن ایبک دراز
دخول ملک را با اتابک یزد و مراجعت اتابک و رفتن
ملک بمیان چشم کرمان

چون اتابک محمد از بردسیر عزم بم کرد وزیر ظهیر الدین و جمله
معارف کرمان روی بسرحد یزد آوردند و بملک ارسلان پیوسته
گفتند fol. 77.
بیت

بر خیز و بیا که خانه آراسته ایم * زانرو بداء شب ترا خواسته ایم
اتابک یزد و برادرش شرف الدین پیشنا^b و غلامان ایشان در
خدمت ملک ارسلان آمدند و روز اول از ماه دی سنه ۵۱۴
خراجی بدار الملک رسیدند و پانزده روز در بردسیر مقام کردند
و وزارت بر ظهیر الدین مقرر فرمودند و روز شنبه پانزدهم ماه دی
عزم جیرفت کردند چون بمنزل درفارد نزول افتاد خبر کردند که
امیر ایبک دراز با دیگر امرا و غلامان سر عقبه^c مدون^c گرفته

a) Ainsi le ms. J'ignore la véritable leçon. b) Nom
incertain qui est écrit ici پسنا et plus bas پیشنا. c) Cmp.
Zeitschr. der Gesellschaft für Erdkunde 1881, p. 335, l. 36.

ولایت پادشاهراست و حکم مملکت اتابکرا و مرا با کوتوالی کار و اینک
در موقف طاعت ایستاده ام و نطق بندگی بر حسب
استطاعت بسته بلی این کاری معظم است و شکلی مبهم و گره
این جز بنماخن تفکر نتوان گشاد یکشب مهلت میاخواهم
تا قرعۀ اندیشه بگردانم و سر رشته این کار درست کنم و خبر باز
دم، پس سابق علی سرمۀ سحر در بصر بصیرت کشید و در شش
جهت عالم نظر کرد و هفت اقلیم فطرت زیر پای رخس فکر
آورد ملک ارسلانرا با لشکر یزد در سرحد کرمان دید روی
بدار الملك بردسیر نهاده و ایبک و غلامان در جبرفت دید چشم
طمع گشاده و دهان حرص باز کرده و ملک توارنشاهرا در عراق
حدوث مثل این حالترا بر قدم انتظار ایستاده و دانست که
چون ملک ارسلانرا مسلم گردد جز قصد اتابک مهمی دامن
همت نگیرد و لا سیما که خصم ملک زیر جناح ترشیح دارد
و می پرورد و چون باز بینی خصومت همه جهان تا در سرای
من آمد رای آنست که هجومی کنم و ملک و اتابکرا در قبض
آرم تا هر پادشاه که نشیند مرا وسیلتی باشد و چهرۀ جاه
و منصب مرا و قایتی و فرمود تا دروازه روض شهر فرو بستند و خود
و سرهنگان بامداد در سر ملک و اتابک و حواشی افتادند اتفاق
نیکرا بر عزم رکوب اسبان در زمین بودند اتابک بر نشست
و ملکرا بر پیش زمین خویش گرفت و چند مرد جلد که در
خدمت اتابک بودند دروازهرا در بشکستند و اتابک و ملک بیرون
افتادند و حواشی برخی جست و بعضی ماند اتابک چون ازین
ورطه خلاص یافت در مقرر و مقرر خویش تفکر کرد بر دست

وعلوفاً ترتیب کرد و اتابک و محمدشاه را در ربض فرود آورد و در
 شهرستان بزد و عَداً مِنْ أَوَّلِ اللَّيْلِ اُتابک بدانست که
 این محایل مخالفت است بعد از دو سه روز که موسم آسایش
 بود اتابک پیش سابق علی کس فرستاد که تو مردی باشی
 بحسن سیرت موصوف و بفرزانگی و جوانمردی معروف و میدانی که
 ملک بگرامشاه بر تو حق نعمت و تربیت دارد امروز آن پادشاه
 بجوار حق پیوست و ترا از آن اختیار کرد که در ناصیت شهامت
 تو آثار حسن عهد مشاهده کرد و دانست که با فرزند او غدیری
 نکستی و حقوق احسان او را رعایت فرمائی این ساعت خول و خدم
 و خیل و حشم پدرش که متفرق شدند * و جز این « حصار و قلعه
 در دست نمائد البقی بوژاداری و انسب بحق گزاری توان باشد
 که او را در شهر بم بر تخت نشانی و من و تو کمر بندگی بندیم
 چون لشکر پراکنده میشد که کار به نسف النیام مطرز است
 و این ملک در سلك قرار منتظم به روی بدینجانب نهند و چون
 fol. 76. شوکت و قوت حاصل آمد اکثر خصمی در معارضت زند جواب
 او توان داد، سابق علی این فصل بشنید و جواب فرستاد که
 همچنین است که خداوند اتابک میفرماید و من نهالیم که ملک
 بگرامشاه غرس فرموده است و لا شک از سر حسن الظن بوژاداری
 و حلالزادگی من برین اختیار اقدام نموده و امروز بحمد الله ظن
 او صادقست و فل او دخی ناطق
 همچنان بندوار یار تو ام * بر سر عهد استوار تو ام

صید میکرد تا از دهلیز خمول و خفا پای در سرای وجاهت و نباهت نهاد و چند سرهنگ بروی گرد آمد، چون اتابك محمد از ملك ارسلان گشته بجانب بم آمد و بهرامشاه را بر داشته بردسیر می برد چنانچه مشروح گذشت بهرامشاه چند سرهنگ دیگر مصاف مردان علی سهل گردانید و حصار و قلعه بم بوی سپرد و او درین کوتوالی و پیشوائی طریق مروت نهاد و شیوه عدالت بر دست گرفت در رعایت جانب رعیت و اقامت مراسم راستی و عدالت و محافظت حقوق اکابر و اصاغر چون اهتمام نمود که اولاد ملك طغرلشاه در جنب او کم شدند و باضافت باوی باز هیچ آمدند و چون مردم بعهد ولایت او بر فراش معاش بیاسوند و از ارتعاش افتادگی انتعاش یافتند کم سلاجوق و سلاجوقیان گرفتند و خاص و عام مهره مهر او بر گردن جان بستند پس هر روز رشتنه باسش قوت میگرفت و کیسه یسارش امتلا می پذیرفت و درجه جاهش اعتلا مینمود و تا بهرامشاه زنده بود اظهار عبودیت میکرد و بر سمت طاعت می رفت اتابك محمد را خیال آن نمود که علی سهل پرورده و بر کشیده ملك بهرامشاه است و مردی است باجمال رجولیت مذکور و بکمال حسن عهد مشهور و شهری و قلعه در دست او چون یاران قدیم و حشم کرمان و خواص بهرامشاه از سمت حفاظ تجنب نمودند و از سنن وفا تنگب باشد که او را حق نعمت بهرامشاه دامن دل گبید و فرزند خداوندکار را جای و پناهی دهد و خود بر قرار می باشد برین تمنی محمدشاه را بر گرفت با جمعی معدود و بیم شد، علی سهل اول روز رسم ترحیب و تقرب و شرط خدمت بجای آورد و نزول

که در سن هفت سالگی بود بر جای پدر نشاند و روزی چند در بردسیر در خدمت آن طفل مقاسات غوغا و اضطراب کرد چون کعبتین تقدیر نقش مراد نمینمود و صیاء صدی آن طفل بوی سکون نمیداد اندیشه کرد که سابق علی سهل پرورده و از خاک بر گرفته ملک بهرامشاه است و در قلعه بم بحکم اختیار او کوتوال و چند سرهنگ دارد اکثر این ملک را رمقی و این کار را رونقی خواهد بود جز بمعونت او نباشد محمدشاه را بر داشت و با جمعی از غلامان و حشم خویش روی بجانب بم نهاد ۵
گفتار در ذکر مبادی احوال سابق الدین علی سهل
و مقام او در کرمان و رفتن اتابک محمد در
رکاب محمدشاه به بم

علی سهل از دیر حمدآباد بود از رستاق ترشیز از جمله شاگردان احمد خربنده که صعلوک و عیار خراسان بوده است و علی سهل سرهنگی مستجمع آلات در آن پیشه و از عداد شیران آن پیشه و در خراسان خدمت درگاه کریم الشرق^a موسوم بود و او را در عهد ملک طغرل چند نوبت بنامه بکرمان فرستاده در عهد ملک بهرامشاه در دوم نوبت که از ملک مؤید لشکر خواست در خدمت کریم الشرق بیم آمد و در خدمت پادشاه و بزرگان دولت هر روز ورق از اوراق حسن اخلاق باز میکرد و نافع از شامه شمایل خویش میبخشاد و دلپارا باظهار فنون مردی و مردمی

a) J'ignore quel personnage se cache sous cette dénomination (Cmp. plus haut p. ۶۳), s'il est autre qu' Ahmed Kharbende que l'auteur vient de nommer. Sur celui-ci emp. ibn-al-Athîr XI, ۱۷۲.

آمد و از روی نفاق نفاق کار و بار او را بر م ز و در آواخر تابستان سنه ۵۶۴ خراجی بهرامشاه را مبادی استسقا پسیدا آمد اطبا و پزشکان حاذق حاضر ساختند و اسالیب معالجت پیش گرفتند اما چون در جام عمر جرعه حیات نموده بود هیچ دارو نافع نیامد و در شهر سنه ۵۷۰ هجری در ربیعان^a شباب و عنفوان جوانی و بسطت ملک و نفاق فرمان او را از فضاء عرصه سلطنت در ریودید و در مصیقت تابوت افکند

دست اجل بریده که عقد کرم گسست
بیخ قضا بکنده که شاخ شرف برید^۵
گفتار در ذکر محمدشاه بن بهرامشاه که پادشاه یازدهم
است از قاوریان

چون قضیه هایلئ بهرامشاه رخ داد دیگر باره عرش دولت منظم شد و قواعد سلطنت منهدم و عقود امن و استقامت منقسم اهو در حیز تشعب افتاد و کلمات در مطارج اختلاف و تشنت و کرمان بهم بر آمد و هر طایفه رای زدند و مفری جستند امیر ایبک دراز با جوق غلامان و چند مذکور از امراء دولت از غمار آن فتنه جستند و از غبار آن محنت بیرون شدند و روی بجانب جیرفت نهاد و جمعی از حشم و وزیر ظهیر الدین بصوب یزد بخدمت ملک ارسلان رغبت نمودند و اتابک محمدرا چون گل باغ دولت از دست شده بود صواب آن دید که با گلاب بسازد و باتفاق خاتون رکن، والدۀ بهرامشاه محمدشاه بن بهرامشاه را

a) Ms. ایلعان.

سوابق ثقات و تلافی ما ذات اشتغال فرموده چون خبر حرکت
 لشکر یزد بردسیر رسید ملک بهرامشاه از دار الملک بردسیر با
 لشکری جوار و حشمتی بسیار بعزم کارزار روی بسرحد آورد و چون
 مسافت ما بین فتنین متقارب شد و متوقع ملک ارسلان بوقوع
 نه پیوست عنان باز جانب یزد گردانید و بهرامشاه باز دار الملک
 گواشیر آمد ۵۵

گفتار در ذکر ارتحال و انتقال ملک نیکو خصال ملک

بهرامشاه از دار ملال

چون مدت یکسال و نیم بحسن سلطنت ملک بهرامشاه ملک
 کرمان محفوظ و مضبوط بود و فرش و مهیاد امن و امان و فراغ
 مبسوط و وزیر ملک بهرامشاه ظبیر الدین افزون مستوفی دیوان بم
 بود و خازن او شهاب الدین کیا محمد بن المفترج دیلمی که
 حاتم نقش خاتم جود او نتوانستی خواند و معن بن زائدة
 معنی کرم او در نیافتی شعر

فَتَى كَلَمْتُ^a أَخْلَافُهُ غَيْرَ أَنَّهُ جَوَادٌ فَمَا يَبْقَى^b مِنَ أَلَمَالِ بَاقِيَا
 و خلوات اخلاق آن بزرگان مرارت حفظ حوادث از حلقها می
 شد و دهنها بشکر شکر ایشان شیرین ملک بهرامشاه بصیقل
 عدالت و راست زنگ بغص رعیت از آینه ضمیر میزد و رعیت
 حلقه بندگی او در گوش هوس میکشیدند و داغ ده گویی او
 بر سرین اعتقاد می نهاد زمانه غدار را از رواج روزگار او رشک
 fol. 74.

a) Ms. کَلَمْتُ.

b) Ms. يَبْقَى.

نهاد و چون بمقصد رسید اتابك یزد در اعزاز مقدمش غاشیة
 تجلیل و اکرام بر کتف اذعان و دوش موافقت گرفت و نطاق
 عبودیت بر میان اخلاص بست و او را در ایوان تعظیم بر مسند
 تکریم نشاند و خود در موضع خضوع و اطاعت بقدم خشوع
 و طاعت بایستاد و در تقدیم اسباب پادشاهی و ترتیب ادوات ملاهی
 حکم میزبانی بجای آورد و پیوسته بر اداء لوازم خدمت مواظبت
 می نمود و سوگند مغلظه میخورد که اگر مرا خانه یزد در سر
 این خدمت باید کرد سپر تجلد بیفکنم و از بذل مجهود درین
 باب تقاعد ننمایم و اگر غرض بلشکر یزد بر نیاید بنفس خویش
 بحضرت عراق روم و لشکری بمال بحرم و بیارم، دو مایه برین نسف
 حق مجالست و موانست گزارد پس بر خیال و توهم عورات ^a
 و غلامان و هواء لشکر کرمان در صمیم تموز و نغیان حرارت تابستان
 ملک ارسلان با اتابك یزد و لشکر بسرحد کرمان آمد، ولایت کرمان
 بأسرها در حکم و فرمان بهرامشاه و اتابك آمده بود و جمله اصحاب
 اطراف و امراء نواحی ملکت خدمت درگاه بازگاه پیوسته و اکناف
 کرمانرا آئین استقامت بسته و کهن بساتین ملکه برپاچین راحت
 و سلوت ^b آراسته و سرو چمن سلطنت را بدستیاری چمن پیرای
 عدالت پیراسته و رعیت این و خوشدل و اسعار بر قرار و انواع
 نعم و الوان غلات و ثمار متجاوز حد شمار و طبقات لشکر از
 ترک و دیلم مجتمع و عزایم در سلك طاعت منتظم و ملک بهرامشاه
 از پوست غضب و قتل شنیع و خشم سریع بیرون آمده و بتدارک

a) Ms. عور.

b) Ms. وسلون.

دیگر یکی کار ملک میخواستند گرفتار شدن ملک ارسلان ورنج او بر مزاج عیج رعیت و لشکری راست نبود پس بر مراد اعل و داد نفس او بسلامت برست و ملک برادرش را مسلم شد بامداد دوشنبه منتصف ماه خرداد سنه ۵۳۳ چتر میمون ملک بهرامشاه در دار الملک بردسیر آمد

بگاه روز خجسته بفر فح عظیم بطالعی که توّل بدو کند تقویم و در سرای دشت نزول فرمود و طرمطی با چند غلام بصحرا آمد و دست بوس کرد و در خدمت رکاب بسرای ناصر الدین افزون که او را رنجانیده بود و بر تکحیل او تعویل کرده حَقّ تعالی جزع دیده او را از التماس میل نگاه داشته بود و نرگس بیناء او را از سموم آتش مصون گذاشته درینوقت بینائی خود ظاهر ساخته برکاب بوس ملک بهرامشاه آمده بود در سرای ملک طرمطی را باز دید و گفت ای امیر آئینه چشم بنگر که چه روشن است گفت ای خداوند چه روز این سخنست پس طرمطی از سرای ملک بیرون شد بر عزم وثاق خویش، با اتابك گفتند که هنوز چشم احتیاط باز نخواهی کرد و همچنان بر سمت سهولت خواهی رفت طرمطی از سرای بیرون شد او را دیگر کجا بینی اتابك این معنی معروض ملک داشت fol. 73. ملک کس بر پی او فرستاد و او را باز سرای آورد و کار عمرش بآخر رسانید و این اولین پاداش کافر نعمتی است که با ملک ارسلان کرده گفتار در ذکر رفتن ملک ارسلان بجانب بیز و مقام کردن چون ملک ارسلان از بردسیر بیرون شد بر راه راور روی بیز

a) Ainsi le ms. constamment avec J. M. de Goeje lit زاور. Cmp. Bibl. Geogr. Ar. Index s. v.

که روزگار بد مهر در آشتی میزند و فلک کینه کش راه مصالحت
 میجوید و خست و دولت بخشم رفته از در صلح باز آمد رباعیه. fol. 72.
 عاشق بخت ای شمع چنگل باز آمد
 مسکین چه کند ز دست دل باز آمد
 فریاد کنان غمین غمین شد زبخت
 تشویر خوران خجل خجل باز آمد

موکب اتابک را بقدم استعجال استقبال نمود و اتابک در بيم بعد از
 تقدیم وظایف اکرام و احترام و لطایف تقریب و ترحیب چندان
 توقف فرمود که غبار و غشاء سفر از اعطاف بیفشاند پس کوس
 عزیمت دار الملک بردسیر بردند و سراپرده نهضت بصحرای بیرون
 بردند و بيمين فال و حسن حال چتر اقبال همایون روانه شد و لشکر
 بدر بردسیر کشیدند ملک ارسلان و طرمطی با فوجی حشم پیاده
 در شهر شدند و چون شب در آمد ملک ارسلان در حال حصار
 و لشکر و ذخیره قلعه و شهر نظر تأمل فرمود هیچ اسباب مقام
 شهر و حصار داری مهیا ندید رای صایب آن دانست که شهر را
 بگذار و جان ببرد نیم شبی آواز بر آمد که ملک ارسلان رفت
 و فوجی از امرا و حشم شهر خدمت ملک پهرامشاه آمدند
 و طرمطی را قرب اجل و قضاء بد بند پای او شد و بعد از چندین
 حقوق احسان ملک ارسلان حقوق طغیان نمود و در خدمت او
 نرفت و با وجود که بواسطه محبت او ملک موروث را وداع نمود
 و از دار الملک بآن آراستگی و ملکوت بآن استقامت مهاجرت مینمود
 با او مواصالت و مرافقت روا نداشتن القصه ازین آوازه گل هر
 دلی شگفته شد و لاله هر لای باز خندید چه مردم اگر چه استقامت

غافل، اتابك امیری با چند غلام از پیش فرستاد و او را در قبض آورد و اول حکمی که بروی فرمود خلاص امیر مخلص الدین مسعود بود و مخلص الدین مسعود خواهی بود از خواص خدمت ملك ارسلان حقوق خدمت ثابت کرده و بارها از بهر او جان بر کف نهاده روزی بجبرفت در دیوان میان او و رفیع مناقشتی رفت رفیع در آن باب غلو نمود تا مخلص را بقلعه سلیمانی فرستادند و آن قلعه در حدود مغونست شمس الدین بحکم سواری فرستاد کوتوالی که بود او را رها نکرد از آنکه از صورت حال و شکل واقعه وقوف نداشت دیگر باره شمس الدین کس فرستاد و احوال آنها کرد ثم راه منع رفت اتابك بفرمود که شمس الدین را هلاک کنند و زهار خواست و گفت این نوبت اثر او را نیارند حکم سیاست بجای آرند و شمس الدین بخط خویش رقعہ نبشت و بر خط او تزویر نتوانستی کرد چه خطی عجب مسلسل نبشتی و کس در کرمان بر آن شبیه نه نبشتی و نشانی که میان ایشان باز نمود و احوال اعلام داد که حیات او متعلق حبس و اطلاق مخلص اندینست^۱ او را خلاص دادند و عمین که بجبرفت رسید اتابك مخلص الدین مسعود و شمس الدین مغول را مطلق و محبوس بر داشته روی بزم نهاد مبشر اقبال و ظایر میمون فل و پیک دولت و برید سعادت نامه بخت و مراد بدست پیرامشاه داد از مزه^۲ این خبر ظفر اثر هر مویی بر تن او لی خندان شد و روضه حیاتش نصارت گرفت پس از ذبول و کوب سعادتش طالع شد پس از افول گلبن طبع آشفته اش شگفته شد و ظایر دل رمیده اش آرمیده گشت و دانست

برانیم و بجانب بم رویم. از شهر بسبب پیادگی کس بر پی ما
نیارد آمد بهرامشاه چنانچه هست ازین برادر متمیزتر و متبیطتر
است و این ساعت مفلوک *a* و منکوب و مقهور و مغلوب لا شک
مست این موهبت بدارد و از افتادگی بر خیزد و در هفته او را
باز دار الملك گواشیر آورم و سزای مخالفان چنانکه شرطست بدهم،
ناصر الدین گفت

بیت

اقبال درین سپه کشی قاید تست

در هر منزل پیک ظفر راید تست

ای خداوند این نه رای انسانست و نه اندیشه جسمانی این
وحی ربّانی و الهام روحانیست این ارشاد بخنست و تلقین اقبال
و بنده دست در فترک دولت زده است چه بی سایه دولت
خداوند مرا بکروز عمر مباد وَاِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ تَاخِير
جایز نیست اتابك برین تقریر با سواری چهارصد بیرون شد و کله
در پیش گرفت و براه یافت بجبرفت شد، و از جمله امراء و ارکان
دولت که با اتابك طریف بیوفائی سپرده بودند و بر سمت خلاف
مروت رفته و سمت غدر بر روی روزگار خویش نهاده شمس الدین
مغونی بود شخنه جبرفت که روی از محراب صواب گردانیده بود
و اقتدا بمسیلمه کذاب کرده و بتوّهات و تزویر رفیع خسیس همراه
کمره گشته اتفاق نیک را درین حالت در جبرفت بود و بعشرت
مشغول و از طوارق

يا رَاقِدَ اللَّيْلِ مَسْرُورًا بِأَوَّلِهِ * اِنَّ الْكَوَاكِبَ قَدْ يَطْرُقْنَ اَسْحَارًا

بر التهاب زمانه خلاف میان پادشاهان و کُزیز طبقات حشم از
 جانبین بآخر رسید و ملک ارسلان بر قلعه بحیرفت شد و در
 مفتتح سنه ۵۳۳ هـ باز بر سیر آمد و طرمطی باستظهار تغافل پادشاه
 بر جریمه تطاول اصرار مینمود و از وخامت مغبت لجاج غافل
 می بود تا از مدار اللیل حبلی فرزند تقدیری و نتیجه قضائی
 در وجود آمد که بدست دمار فرش عناد طرمطی را طی کرده
 گفتار در ذکر رفتن اتابک محمد بخدمت ملک بهرامشاه بدار
 الملک بم آوردن او بدار الملک بردسیر

در ماه خرداد سنه ۵۳۳ هـ خراجی بر قلعه معبود گله سنوران
 خاص و علم بعلف خوار و مرغزار مشیز فرستادند و امیر علا الدین
 ابو بکر برادر اتابک قطب الدین محمد امیر آخر پادشاه بود و بر
 سر گله با حشم و غلامان خویش عزم خروج میکرد در شب
 اتابک کدخدای خویش ناصر الدین کمال را بخواند و جا خالی
 کرد و گفت

زین طایفه کار ما خواهد شد راست
 تا چند ازین نشست بر باید خاست

ای ناصر الدین با غفلت این پادشاه و حق نا شناسی او در
 مانده ام افسر این مملکت من بر سر او نهادم مشتئی مجهول از
 غایت شقاوت می کوشند تا او را از سریر سلطنت فرود آورند
 و حل و عقد این گره بدست منست و مثل عوام چنانکه هر کس
 خر بر بام برد فرود تواند آورد فردا روز آدینه بعد از نماز برادر
 ابو بکر با گله بمشیز میروند و عزم من آنکه با غلامان خاص
 خویش و ترکان پدری در شب بر پی او بیرون شوم و گله را

جهان بکام و فلک راعی و ملک داعی

امید تازه و دولت قوی و بخت جوان

یعقوب بباز دید جمال یوسف آن قدح فرح نوش نکرد که اهل
کرمان بباز دید آن پادشاه کردند عجایز عاجز از حرکت اورا
پهلوی استقبال نمودند و هر نقد مضروب که در شهر بود در پای
مرکوب او ریختند پس ملک ارسلان بر عادت معهود و طریقت
مألوف باستماع اعلای و نشرب شراب ارغوانی مشغول شد و طرمطی
با آن اخذال که اورا در حومه التقفا افتاده بود عنان رعونت fol. 70.
فرو نمیکرفت و دیو و سوسه رفیع اورا بر قاعده مغرور میداشت
و درین سال اوزار وزارت از ناصح الدین بو البرکات بر گرفتند
و ناصر الدین افزونرا در آن افکندند پس رفیع از تفویض وزارت
بناصر الدین پشیمان شد چه ناصر الدین مردی بود محتشم از
خاندان آل کسری وزیر ابن الوزير ابن الوزير و نایک رفیع و امثال
اورا وزنی ننهادی تقریر طرمطی کرد که این منصب از نصاب
استحقاق بیرون می باید آورد و ناصر الدین را در زندان عزل
موبد و مخلد موقوف کرد بدانکه عصابه تکاحیل بر جبین
مردمک چشم او بندند و چشمه بصر اورا بذرور آهنک بینبارند
و بر مقتضای اشارت او آن صدر بزرگوار را که زبده خاندان مجد
و شرف خلاصه دولمان جود و کرم بود میل کشیدند و خانه او
بروی زندان کرد، و بهرامشاه از مصاف راین شکسته و خسته با
قومی برهنه باز بم شد و تجدید اُعبت پادشاهی و ترتیب اسباب
جهانداری از سر گرفت و سنه ۵۱۳ خراجی موافق ۵۹۹ هجری

بهرامشاه نیز از دار الملك بم بر عزم استخلاص بردسیر حرکت کرد و در ماه اردیبهشت سنه ۵۱۲ خراجی در حدود راین انتقاء پادشاهان افتاد چون لشکر خراسان حمله کردند اکثر حشم کرماترا پای ثبات از جای بشد و از مقر عزیمت روی بمقر عزیمت نهادند اما ملک ارسلان و اتابک محمد قدم النصر مع الصبر بفشارند و علم تجلد بر افراشتند ملک طرمطی را دید که عنان انحراف بر میگردانید گفت ای تو بخوابی رفت طرمطی در سکر وحشت خجل و دهشت وجل سرگشته شد و بناگاه بایستاد حق تعالی امداد نصرت فرستاد و نسیم ظفر از مهیب لطف الهی وزیدن گرفت و علم دولت بهرامشاه منکوس و طالع سلطنت او منکوس شد و عزیمت شد و با لشکر خراسان فرار بر داشتند و جمله بنه و ائقل بگذاشتند و چند امیر معروف دستگیر شدند، نماز شام بر عکس واقعه خبر بگواشیر رسید اصحاب دواوین اتابک و طرمطی که پیش از مصاف با اغروق بردسیر رسیده بودند عمه عروس طلب را طلاق دادند و نافع هربرا ازمام بر کرد و اکثر معارف و اهل هواء ملک ارسلان بی مرکوب و دوشه از شهر بیرون شدند و روی بسرحد عراق و فارس نهاد و مصیبتی تازه واضطراری بی اندازه شب بیست و هفتم رمضان سنه ۵۱۹ هلالی در بردسیر حادث شد چون شب به نیمه رسید مسبح فتح و مبشر ظفر در رسید و از سلامت ملک ارسلان و نصرت لواء او خبر درست آورد شهر سکون گرفت و مردم را رمقی باز آمد و التزام نذور کردند و قومی که فرار کرده بودند بعد از دو سه روز از مسافت مختلف باز گردیدند و روز عید فطر ملک ارسلان بطالع مسعود و خاتمه

بود توقع بیش از حدّ از ملک ارسلان داشت و چون مصوّر
 خاطر او مصوّر ظاهر نشد سنگ کراهیتی در راه افتاد فیصل و فارا
 رخنه کرد و از فرصّۀ حفاظ بیرون جست و از جبرفت بیم گریخت
 و از بهرامشاه در خواست که خدمتی که بر دست ادمش تمام
 نشده بود یعنی تاختن بردسیر او تمام کند و با چند غلام
 بردسیر آمد و سحرگاہی علی حین غفلت در کاروانسرای اغریا و منازل
 اکابر و متمولان بردسیر افتاد و تاراجی تمام کرد و تا نماز پیشین بازار
 غارت گرم داشت و مالهای وافر و نعمت متکاثّر و نقود نا معدود
 و حلی عورات و ثیاب منقوش و هر چه خف بود و حمل آن ممکن بود
 ببرد و باز بم شد و رعیت بیچاره را ازین فتنه بتازگی سیلاب
 بلا تا بلب رسید و از مصاعد استغنا بمهابط فاقه و عنا اقتادند
 و غربا که در کسوت جمال ثروت در آن شهر آمده بودند همه
 پلاس افلاس بر دوش روی براه نهادند القصه بناء مصاحت fol. 69.

میان پادشاهان منهدم شد و در استعداد مکاوحت و استمداد

مخالفت بهرامشاه از خراسان مدد خواست امیر ارغش زاده

* و چاه ولی قوده کش^a و کریم الشرق را فرستادند و ملک ارسلان

عزّ الدین ننگرا از یزد استدعا فرمود

گفتار در ذکر محاربه پادشاهان و ظفر یافتن ملک ارسلان

بعد از فرار لشکریان

چون اسباب محاربت از جانبین ساخته و پرداخته شد ملک

ارسلان از جبرفت براه شعب در فارد و سر پیرن توجه نمود و ملک

a) Ces noms sont incertains, mais se trouvent ainsi écrits

dans le ms. Sur کریم الشرق voir ci-après.

وافر وعددی کثیف و اتابک بر عیال نازل و حالی ضعیف اعل
جیرفت روی بقبله اقبال طرمطی آوردند و هر ظرف و تحف
و لطایف نعم که ساخته و پرداخته بودند بسرای طرمطی کشیدند و
گفتار در ذکر ابتدای نقص میثاق و عدم بنیان یکانگی

میان پادشاهان دوگانه در هنگام مقام جیرفت

از جانب بم محایل نقص عهد و دلایل نکت میثاق ظاهر میشد
و تخریختن و آمد شد غلامان از جوانب موجب تغیر خواطر
و تشویش ضمائر، در مبدأ مصالحت ادمش که غلامی بود از
غلامان مؤید الدین با چند غلام از ملک ارسلان گریخته با
بم شد و با ملک بهرامشاه پیوست و چون شاخ خلاف بر آمد
ادمش اظهار بر رجولیت را خواست که در صمیم زمستان
تاختنی بدرسیر کند و آنوقت رخصت بدرسیر معمر و مسکون بود
و مردم بسیار از تجار و غریب اطراف با اموال وافر در کاروانسرایها
حاضر چون ادمش از بم عزم خروج کرد خبر بجیرفت رسید
ملک ارسلان ایبک دراز را با فوجی از غلامان از جیرفت براه راین
گسیل فرمود تا دفع آن تاختن کنند در راه بیکدیگر رسیدند
و ادمش در دست ایبک اسیر شد و او را با چند غلام مقید
و مغلول بجیرفت آورد و چندانکه تکدر مشارب صفا میان برادران
زیادت میشد تحکم غلامان و التماسات ایشان از حد در میگذشت
ایبک دراز که ملک ارسلان او را از مصرع کشتی گیری بمشرع امیری
رسانیده بود از جهت محاربه که با ادمش کرده او را اسیر آورده

خیل و خول اتابك محمد را بعضی بمال و فوجی را بجاه و فرفرا بتهدید
و وعید از راه می برد و اتابك محمد شراب کمتر خوردی و در ندیمی
ملك رغبت ننمودی و طرمطی همواره در خدمت بون و نزدیک
خیك و قریب قریبه لهذا هر روز عقد دولت طرمطی منتظم تر
میشد و قاعده احوال اتابك منتظم تر و اتابك ازین معنی دل شکسته
و جان خسته و كدخدای او ناصر الدین كمال صرهای زر و مصحفی
در آستین نهاده گرد امیران و غلامان بر می آمد و باساختلاف
میخواست که عهد ایتلاف بر جای دارد سوگند خوردن و زر
گرفتن و رفتن یکی بود اتابك را حواشی و خواص او بر آن میداشتند
و می گفتند که بمجاهدت یا غفلت شر این ترك کفایت میتوانی
کرد و اتابك یا از كمال عقل یا از ضعف دل و خور و جبن طبیعت
خود را با این سخن نمیداد و بفراط و قار و ترصد فرج بحین انتظار
لباس تجلد می پوشید * و كس نصبر می نوشید a تا کار باجای
رسید که منصب دابگتی و يك نیمه شكنجی از وی فرو گشادند
و بطرمطی داد و اتابك شكایتی درین باب بسمع ملك نرسانید و راه
مضایقت نرفت که پادشاه اگرچه عاقل بود از نباهت و خمول
امراء دولت فارغ و غافل بود آخر شوكت و قوت طرمطی بعد از fol. 68.
یکسواری و تنها روی میدید و میدانست که همه خیل و حشم
اتابكند که پشت بر کعبه شکر کرده اند و روی به بتخانه غدر
آورده و بر آن خاموش میبود چون هواء زمستان سنه ۵۱۱ آغاز
سرد گوی و ترش روی نهاد عزم جبرفت کردند طرمطی با عذقی

و كارس پوشید Le ms. porte a)

fol. 67. نداشت اما ترکی زیور بود تازیانه دوست و شراب‌خواره پیوسته با

رنود و او باش مقیم زاویه خرابات بود و حکم خواجه تاشی رفیع
الدین محمود سرخ که مردی بود حیول لجوج طالب غایت کارها
باوی معرفتی داشت و خواجه دیگر بود اورا زین الدین مهتلب
گفتندی مردی جوانمرد نیکو عهد نیک معاملت شعر

فَتَى كَانَ فِيهِ مَا يَسُرُّ صَدِيقَهُ عَلَى أَنَّ فِيهِ مَا يَسُوهُ الْأَعْدِيَاءُ
با رفیع و طرمطی افتاد و ثالث و ثلثه شد و رفیع دست‌افزار حبلیت
و مکر دعا در کار آورد و زین الدین آداب حسن العهد و نیک
معملتی استعمال فرمود تا طرمطی را از خدایک خسارت باوج امارت
رسانیدند اگرچه طرمطی در مصاف جیرفت عنری ننمود بلی در
خدمت رکاب ملک ارسلان بعراق شد و زین الدین نیز موافقت
نمود و در اصفهان از تجار کرمانی که اورا بحسن نیت می شناختند
استقراض میفرمود و در مصالح طرمطی صرف میکرد و اسباب احتشام
او میساخت چون از عراق معاودت نمودند طرمطی را نهال
نیک‌نامی شده بود نظم

إِنَّ الْقَدَّاءَ الَّتِي شَاقَلَتْ رَفَعَتْهَا تَنَمَّى وَتَنَبَّتْ أَنْبُوًا عَلَى أَنْبُوبِ
و زین الدین در لشکرگاه باعث او می بود در خدمت ملک
ارسلان و منادمت او و در اثناء آن التماس مزید اقطاع و نایاره
میکرد تا نام طرمطی بامارت بر آمد و چون فتح دار الملک شد
و تحیرفت رسیدند و رشیع با ایشان پیوست و کار تمام شد آغاز
فصول نهاد و دمنه‌وار بر ترک دمید که اتابک چرا باید که در
میان سه منصب که مظنه حشمت و مدخل منافع است یعنی
اتابگی و دایبگی و شحنگی جمع سازد و بگسترانیدن حبل حیل

افتاد بفحلی باذل با کفایتی کامل و تدبیری شامل ناصح الدین بو البرکات که وزیر ملک طغرل بود و از آن رتبت استغفار خواسته و در خرقة اهل تصوف گریخته و از دنیا با کنار شده در میان کشیدند و اسم وزارت بیروی نهاد و او با عصا و خرقة کبود تن در آن داد و عدل و ظلم هرچه پیش آمد مباشرت آن کرد و دیوان عدوان در مساجد و رباطات و مدارس میداشت و ظاهراً املح المتقدمین و أفصح المتأخرین حافظ شمس الدین محمد شیرازی در باب چنین صوفیان گفته

صوفی نهاد دام و سر حقّه باز کرد

بنیاد مکر با فلک حقّه باز کرد

بازی چرخ بشکندش بیضه در کلاه

زیراکه مکر^a و شعبده با اهل راز کرد

چون ماه دی سنه ۵۹۰ خراجی در آمد ملک ارسلان عزیمت جیرفت نمود [با] قطب الدین محمد اتابک و ناصح الدین بو البرکات وزیر و تا اول ماه خرداد سنه ۵۹۱ آنجا بماند پس بنظام حال و فراغ بال باز دار الملک بردسیر آمد و بقضاء شهوت و شرب قهوت مشغول شد و از حفظ مراتب مخلصان و رعایت حقوق بندگان غافل تا عقارب کید طرمطی و احساب او در حرکت آمد و سر کیسه فتنه نو گذاشت^۵

گفتار در ذکر مبادی احوال طرمطی و در پیش افتادن او

طرمطی غلامی زیرک بود از غلامان امیر داد قدیم هنری زیادت

a) Dans le divân de Hâfis (I, 316 de l'édition de von Rosenzweig) on lit و شعبده عرض شعبده au lieu de مکر و شعبده.

بجای آورد و مؤید الدین در مدت مقام یزد ذخایر و ذخایر
و نفایس خرابی که داشت فدای نفس خویش میکرد و هر روز
fol. 66. تحفه طرفه و میرقی تازه باتابك سام میفرستاد و معاهد موت بمزید

احکام مخصوص میکردانید و بمراضعت کاس شراب ریاض استیناس را
سبز و سیراب میداشت، افضل الدین ابو حامد احمد بن حامد
الکرمانی در تاریخ بدائع الزمان فی وئاع کرمان میگوید که من
در خدمت اتابك یزد بودم بعد از ده پانزده سال که مؤید
الدین گذشته بود هیچ درس کلام اتابك سام از وظیفه شکر
مؤید الدین خالی نبود و ذکر اصناف الطاف و فنون تحف و ظرف
که او در مدت مقام یزد اینثار کرده بود دایم میداشت القصه
مؤید الدین سالی پنج شش برین هیأت ساکن آن بقعه بود
تا غلامان او که عمده لشکر کرمان بودند بیزد شدند و او را باز
کرمان آوردند و در سن شیخوخت کرة دیگر متصدی منصب
اتابگی شد چنانچه در جای خود گزارش خواهد یافت ۵

گفتار در ذکر جلوس ملك ارسلان بر سریر دار الملك

بردسیر کرت دیگر

بعد از توجه ملك بهرامشاه بجانب دار الملك بم ملك ارسلان
در دار الملك بردسیر آمد و وزیر او در لشکرگاه جوانی بود اصفهانی
از اسباط نظام الملك و زیادت هدایتی نداشت اما در اصفهان ملك
ارسلانرا خدمتها کرده بود و این منصب خریده و در مقام لشکرگاه
و غله بر حرا بی کفایت او کار میرفت و رشد و غی او اثری
نداشت چون در شهر آمدند او مردی غمر غریب بود در
استیناف مصالح مالک و تدارك خلل و تقریر امور جهانبانی حاجت

امروز اگر بر سمت مروت و سنی ابوت استنماز نمایند و مرا از فواید
 رای و تدبیر خویش محروم نگذار دوست‌تر دارم بیت
 هر چه در آینه جوان بیند پیر در خشت پخته آن بیند
 اما چون سخن از ادای فرض حج میگوید من روا ندارم که مانع
 آن باشم چون همت آن بدریای منست بدان مستظهرم و آثار^a
 آن بینم می‌داورا رخصت حج داد و عزم بم شد و از لشکری
 عراق مجاهد گورگانی و چند امیر دیگر در خدمت رگاب ملک
 بهرامشاه تا بم مساعدت مرافقت نمودند و امیر فراغوش چون در
 عهد سلطان سنجر مذکور و محتشم بود و او را امیر خراسان
 گفتندی و ملک موید را یکسواره دیده بود و وقتی نمیدانست
 و حفظ مصالح حال را خدمت او میکرد چون بکرمان افتاد عزم
 مراجعت خراسان از دل یکسو نهاد و در صحبت لشکر عراق روی
 خدمت سلطان ارسلان آورد و موید الدین را خزانه و اثر بود
 و چون انقلاب کرمان میدانست میخواست تا آنرا از محنت کده
 کرمان بیرون افکند و با اتابک یزد سابقه موثق داشت و مقدمه
 مکاتبتی حضور او در کرمان فرصتی تمام دانست و از خدمت
 ملک بهرامشاه بیهانه اداء حج مرخص شده در جوار اتابک یزد
 شد و با وی اساس مجاورت^b حرم کرم نهاد از آنجا که کمال
 لطف طبع اتابک رکن الدین سام بود ازین معنی بشاشت تمام
 نمود و سعادت روزگار خویش در آن دانست و موید الدین را مصاحب
 خویش بیزد برد و در تقدیم اسباب اکرام و احترام او شرط میزبانی

a) Sans points dans le ms.

b) مجاورت Peut-être convient-il de lire

جوانب بدان مقرون و متصل و کمرانرا ثلث و ثلثان کردند بر دسیر
 و سیرجان و جیرفت و خبیص و تنوابع و مضائق چهار دانگ و نیم
 و مکرانات دو دانگ، و چون بهرامشاه عزم انتقال بجانب بم فرمود
 مؤید الدین رحمان گفت ای پادشاه من خدمت جد پدر تو
 ملک ارسلان شاه کرده ام و زندگانی در راحت و آسایش گذاشته
 fol 65 و این ساعت پیروم و طاقت مقاسات ندارم و در کار کرمان تدبیر
 و تفکر کردم بوی صلاح از حوالی آن نمی آید و این صلح توان
 دانست که تا چند بماند و تا کی بکشد چه احباب اغراض از
 جانبین در عدم بناء مصالحت و میعادنت سعی کنند و این کار
 بر قرار نگذارند و مرا حج اسلام بر دمنست و فرض آن گزاردن
 رخصت میخوانم تا مرا از خدمت مصاحبت معفو داری و رضا
 دهمی تا این عزیمت بامضا رسانم و در مواقع مقدسه و مناسک
 معظمه ترا دعاء خیر گویم و از خدای تعالی در خواهم تا تو را
 بغایت امانی و وجهانی برساند پس اکثر عمر وفا کند و در کیسه
 حیات قراضه از بقا مانده باشد بعد از قضاء حج و عمره واجب
 خدمت تو میدانم باز آیم و پیش از اجل محتوم جمل همایون
 ترا باز بینم رباعیه

گر در اجلم مساعلت خواهد بود

روشن کنم این دیده بدیدار تو زود

پس گر بخلاف گردد این چرخ کبود

بدرد من از تو و تو از من بدرد

بهرامشاه رقت آمد و گفت تو مرا بجای پدری و تا این غایت

مجهود خویش بنفس و مال در تربیت و معاونت من مبذول داشتی

این محاصره کردند بگزاف این کار فرو گذارند و اثر ایشانرا علوفهٔ مرد و چهارپای از اقصای عراق نقل باید کرد قدرت و مکنات آن دارند و گفته اند که اذلبك ایلدگز رویاه بگردون گیرد یعنی اورا مایهٔ اضطبار بسیار است و زیادت ازین جدّ و جهد که ما بجای آوردیم در وسع نیست ششماه گذشت که هیچکس از ما شبی تمام نخفته است و روزی نیاسوده و شکم سیر نا کرده و زره از پشت نا کشاده و ملك ارسلان بیگانه نیست که در ولایت تو دندان طمع تیز کرده است و سعی در طلب باطل نمیکند او درین ولایت همان حق دارد که تو داری و کرمان عرصهٔ فسیح دارد و چنان نیست که دو پادشاه بر نتوانند داشت آنروز که توانستی زدی و غالب آمدی امروز که غلبه در جانب اوست جز ساختن و صلح وجهی ندارد بعضی از ولایت بر وفق مراد در کنف امن و سلامت خوردن اولیتر از ملازمت مکاشفت و مداومت مخالفت کار حصارداری بخلل شد اثر تدارك فرمائید و اگر نه

جائی رسد این کار که دستنت نرسد
 بهرامشاه چون این کلمات عین شفقت و محض نصیحت دانست
 بسمع قبول اصغا فرمود و گفت تو مرا بجای پدری من زمام این
 کار بدست فرط شهامت تو دادم امیر قراغوش خواصّ خدم
 خویش را بیرون فرستاد و امراء عراق را از مراصد مکاوحت بموارد
 مصالحت دعوت کرد بر آنکه دار الملک بردسیر و چهار دانگ ولایت
 ملك ارسلان را باشد و دو دانگ ولایت و دار الملک بم ملك بهرامشاه را
 و چند روز درین تقریر بودند و تردد نمود تا تمام شد و رضاء

نامرد نمیکرد و در جواب می نوشت که مصالحت در مصالحت
 است و برادران با هم ساختن و کرمان قسمت کردن و خوردن و غریبارا
 از میانه بیرون کردن و تا خراسان و عراق فرستادن و روز بروز لشکر
 حرا در نعیم مقیم می آسود و اعل حصار در عذاب الیم میفرسود
 و بهرامشاه بنهیمت هواء ملک ارسلان هر روز بعضی از امراء
 دولت و طبقات معارف کرمان از شهر وجود بدروازۀ عدم بیرون
 میکرد و بر در سرای سیاست میفرمود تا خلق بسیار هلاک کرد
 و در شهر یتیم و بیوه سر در سجده دلی بر مینهادند مدت
 ششماه طول آن محاصره بکشید و رنج مردم بغایت رسید و قوت
 رعیت حصار باز آن آمد که درویشان و عورات یکمن و دو من
 غله بهزار حبله بشهر می بردند و بنسعیری تمام میفروختند چون
 رشته طاقن مقیمان طاق شد و سنت الافرار مما لا یطاق
 واجب هر کس برای بیرون میگريخت و امرا و معارف شهر از بارو
 فرو می جستند ۵

گفتار در ذکر مصالحه ملک ارسلان و بهرامشاه و تسلیم دار الملك
 گواشیر ملک ارسلان و رفتن بهرامشاه بجانب دار الملك بم
 وجدا شدن اتابك مؤید الدین رحمان از بهرامشاه
 و رفتن به یزد و مقیم شدن در آنجا

امیر قراغوش مردی بزرگ بود و پیر جهان دیده و از امراء سلطان
 اعظم سنجر بر سبیل مناصحت با بهرامشاه گشت که بر لشکر
 عراق در ۴۰ جهان کشوده است و بر ما در چهار دروازه بسته
 و ما را بنحیل حیل یکمن غله بدست می افتد و ایشان شتوی
 خوردند و صیغی دارند و محل است که چون مدت ششماه مقاسات

و حوانیت و دار الضرب و بیاع خانه و دار الحکم مصری جامع و شهری معظم ساختند و باتفاق در آن سال دخل شتوی چنان حاصل شد که در سوابق اعوام و سوائف ایام مثل آن معهود نبود و الوان نعمت از ثمار و فواکه از حد توقع در گذشت لشکر عراق در مبادی نزول چند روز گرد شهر و بارو بر آمدند و جنگه‌ها سلطانی پیوستند حاصل آن جز هلاک رجال^a و مجروحی ابطال نبود چون حصانت اطراف و مناعت جوانب و اعطاف شهر دیدند معلوم شد که استخلاص آن بجهد انسانی و جنگ سلطانی در وسع نیست و فتح آن بکلید استعجال محال است موزه مکابدت خطر از پای بکشیدند و جوشن مجاهدت خصم از پشت بکشادند و بر وساید ترفه تکیه فرمودند و خیش خانه تنعم توجه نمود در لشکرگاه عراقی و کرمانی ندما و ظرفا و مطربان خوش آواز و اسباب عیش مهیا و مشارب طرب و مراد مهتا ملک ارسلان و امراء عراق و کرمان عنان رخس هوا در میدان فراغ فراخ کردند و دامن عیون در گریبان صبور بسته کم حصار و اهل حصار گرفتند اثر از شهر بیرون می آمدند و فسادی کرده متعرض لشکرگاه میشدند ایشانرا دفع میکردند و مالش میداد و لشکرگاه بر امتداد ایام بر خصم راحت میفرمود و از تراحم خلق و کثرت نعمت جنت عدن مینمود، و بهرامشاه و مؤید الدین از خراسان استمداد لشکر میکردند و قواصد و فیوج متصل میداشت و ملک مؤید از فرط حزم معاندت با حضرت عراق را عاقبتی و خیم میدانست و لشکری

a) Ms. بر حال.

بیزد واز فارس مجاهد گورگانی و غیره در خدمت او بکرمان فرستاد
 واز کرمان بر هواء ملک ارسلان جمله خیول اتابگی و صنوف حشم
 و احباب قلم روی بجانب اصفهان نهادند و بعضی در خدمت
 رکاب و سایه رایات او تا ری و ساوه و هر کجا که مقصد او بود
 شدند، چون هواء سرد ساختن دم انفاس زمپیری فرو بست
 و عیار شب دروز ربیعی بمرزان طبیعی یکی شد واز تودعاء کانور
 جویهای گلاب روان شد و سنه ۵۶۰ خراجی در آمد ملک ارسلان
 از حضرت عراق با سپاهی چون ابر آزاری متراکم با غرش رعد
 و نالش بری

سپاه چو شب حسن گیتی نورد ز گردش سیه گنبد لاجورد
 مصرع برینتی که بر آید شب چهارده ماه برآه
 فارس روان شد و بهرامشاه عیون و جواسیس بر گماشته بود
 دروز بروز تفحص احوال مینمود چون حال برینجمله شنید
 ترتیب محاصره کرد و مؤید الدین غله بسیار و حوایج بیشمار از
 هر نوع ذخیره ساخت و مجانیف و عرادات بر دروب و بروج نصب
 کردند و احوال انهاء ملک مؤید کرد و او امیر قراغوش که پیروی
 fol. 63. گزیده بود و امیر جمال الدین آیه a و فوجی از حشم بر سبیل
 استمداد فرستاد و در شهر لشکری تمام مجتمع شد ملک ارسلان
 روز اول ماه تیر سنه ۵۶۰ خراجی بدر بردسیر آمد و با سپاه
 بیقیاس در دشت مقام ساخت واز اطراف و نواحی کرمان روی
 بمعسكر ملک ارسلان نهادند و لشکرگاه را از بناء قصور و گمابه و بازار

a) Le ms. sans points mais avec medda.

گفتار در باز آمدن ملك ارسلان بن طغرل از حضرت سلطان
ارسلان بن طغرل با لشكر عراق و متحصّن شدن
بهرامشاه در گواشیر

ملك ارسلان چون از مصاف جیرفت در ضمان سلامت بیرون
شد روی بحضرت عراقی نهاد و عراق در آن زمان سلطان ارسلان
ابن طغرل داشت و مدبّر *a* ملك اتابك ایلدگّز و مادر سلطان که
حاضنه سلطنت و ملکه ایران بود در حکم او و فرزندان بزرگ
چون اتابك پهلوان و اتابك قزل ارسلان و غیره آورده بود و ملك
عراق بر سنی استقامت جاری و کتاب نصرت و ظفر در ظلّ چتر
سلطانی متناصر و مترافد و کتب فتح بلاد و قمع اعدای از جوانب
منوارد، اتفاقاً ملك ارسلان وقتی رسید که اتابك ایلدگّز با اینانچ
در قلعه طبرك ری در بند آن میداد بیمن مقدم او م در آن
هفته شبی اینانچ را کشتند و قاتل مشخص نشد و ری بر منتهای
در حوزه ملك سلطان آمد و فتحی که در حساب خواطر ضمایر
و و نبود روی نمود سلطان و اتابك و جمله امرا بقدم وركاب ملك
ارسلان تغال نمودند و سایه های عاطفت بر فرق هایون وی افکند
و همه در لزوم اعانت و وجوب اغاثت او يك كلمه شدند لا سیما
مادر سلطان که او را بفرزندی قبول کرد و با وی حجاب بر داشت
و جناح اشبال بر احوال او پوشانید تا او را بر حسب مراد از
حضرت باز گردانید و جمله امرا و معارف عراق چون قراغوش
و اتابك شیرگیر و عزیز الدین صنمار و عزّ الدین دینوری و اتابك

a) Ms. وبتدر.

می زد و بعد از مقررۀ تقریر و توشیح نوییج باسترداد آن معذب
 میداشت تا جماعتی را مستاصل کرد و چند توانگرا از ذرۀ
 استغنا بحضیض فقه و عنا افکند و از سخنهای موحش او یکی
 آن بود که من تجربت کردم و معتمدان و خواجگان کرمان را بر
 سنگ امتحان و محاکم اعتبار زدم آبریزی از همه امین تر یافتم بحکم
 آنکه چیزی در آبریز سرای خویش دفینه ساختم و بعلم خویش
 باز یافتم و آنچه بخواجگان و معتبران کرمان سپردم خیانت کردند
 و بتخصم من دادند و عمرگر مصیبتی ازین مؤثرتر و رزیتی ازین
 موجعتر پانا برعیت کرمان نرسیده، و ملک بهرامشاه چون بم مستلم
 کرد و پسر [ابو] مفاخر باز دست آورد وزیر ضیا الدین ابو المفاخر
 و پسر را در مصادره و مطالبه علاك کرد و روزی چند وزارت برین
 الدین کیخسرو داد که وزیر پدرش بود پس ناصر الدین افزون
 که محتشم و صاحب منصب کرمان بود انترامها نمود وزارت قبول
 کرد و چندگاهی در ظلمات آن سودا خبط عشوا کرد وزارت او
 علاوه رنج مردم شد چه از لشکر غریب و نزول منازل و سرایهای
 خاص و عام و انواع تکلیف مردم در رنج بودند پس او را معزول
 کردند و رئیس رستم مغان را بجای او بداشتند شبی بهرامشاه
 در مجلس عشرت با ترکانشاه برادر کهن آغاز عربده نهاد آن
 کودک دانست که دیوان ادبار طالع شد و عقارب اقارب در حرکت
 آمد از مجلس بر خاست و در پناه گلبنی گریخت بهرامشاه
 فرمود تا او را باز جستند و علاك کرد و بهرامشاه در سنه ۵۵۹
 خراجی عزیمت جیرفت نمود از جهت اتصال ملک ارسلان
 بحضرت عراقی ۵

فوجی از اصحاب عبايم و رجائۀ ديالہ دستگیر کردند و همدرا بنکال
 و عذاب موقوف داشتند و قمادين موضعی بود بر در جبرفت
 مسکن غرباء روم و هند و منزل مسافران بر و بحر خزینۀ متمولان
 گنجخانۀ ارباب بضایع شرق و غرب، لشکر خراسان در قمادين
 افتاد و استباحث آن خطۀ فحمی و افتراج آن عروس دوشیزۀ بر fol. 61.
 دست ایشان رفت و آنرا عالیہا سافلها کردند و چند روز در
 جبرفت و نواحی و رسانيف بازار نهب و غارت قايم بود و قتل
 و شکنجه و تعذيب دايم و مؤيد الدين بزرگان ولايت را کہ اسير
 بودند يکيک را ميخواند و بالوان جفا و انواع سرزنش و تقرييع می
 رنجانند و اسم وزارت بر [ابو] مفاخر نهادند و از جهة استخلاص
 قلعۀ بم اورا مغرور داشت چه قلعۀ بم در دست پسر وی بود
 و شکنجۀ ببردسير فرستادند و فرمود تا صد هزار دينار نقد کرمانی از
 جهة نعلبهاء لشکر بر شهر و رعيت قسمت کنند چون شکنجۀ
 بهرامشاه بگواشير رسيد و مال تقبيل قسمت کرد در هر خانۀ
 چندان قلف و حشرات از هزيمت ملک ارسلان حاصل بود کہ
 تحمّل مال قسمت و غرامت در مقابل آن وزنی نياورد، پس ملک
 بهرامشاه در اوایل سنه ۵۵۹ خراجی عزم بردسير فرمود و مالی کہ
 قسمت رفته بود بر لشکر تفرقه کرد و امراء بزرگرا رخصت معاودت
 خراسان داد و چند امير با فوجی حشم در خدمت خویش
 بداشت و مردم کرمان هم از سوز واقعۀ ملک ارسلان بر پلاس
 مافر و جمله در لباس غم و آتش خشم بهرامشاه و مؤيد الدين
 بر قاعدۀ زنانه زن و عناکب کينۀ شان بر زوايا بعض رايا پنهان تن
 و مؤيد الدين اهل و دايع و امانات خویش را بچهارميخ مطالبه

از جواهر نفیس وملابس فاخر ونقود نامعدود واجناس مختلف
واوانی مرتفع وآلات مجلس ودیگر نفیس که هرگز در مالک
خراسان نه در خزانه سلطان سنجر دیده بود ونه در مکت
امراء او لا جرم سه هزار مرد بوی داد چون شیر درنده وچون
شمشیر برنده شیران کارزار ودلیبران روزگار وهزبران زورکار واز جمله
امراء بزرگ سیف الدین تنگیز^a وبغرانکین وصلاح اندین میمون
وارغش زاده در خدمت او روان گردانید ودر وقت تعیین
عدد مدد ملک مؤید با مؤید الدین گفت زنهار تا درین
لشکر بعین استحقار ونظر استقلال منگنید چه اگر بعدد اندک
می نمید در آن میان مرد هست که اورا بهزارمرد نهاده اند
اینک ارغش زاده^b وبهرامشاه از راه سیستان بکرمان^c آمده در
ماه اسفندارمذ سنه ۵۵۸ خراجی موافق سنه ۵۶۱ خبر توجه
بهرامشاه بجیرفت رسید وملك ارسلان با مشتی حشم بیمار پر
تیمار میان اقدام واجام فرو ماند نه روی گریز ونه طاقت ستیز
واندیشه او در ضریق مختلف مشعب بالآخرة تقدیری که سابق
بود عزیمت اورا بر مدافعت دشمن ومقارعت خصم مقصور گردانید
وبا لشکری که حاضر بوده وقوت رکوب داشت از جیرفت بیرون
آمد وبر حرای نادین التقا افتاد ولشکر کرمانرا چشم زخم رسید
وملك ارسلان واتابك محمد واثر امرا از جنگ بیرون شدند
وروی بصوب عراق نهاد وترکانشاه برادر پسر ملک ارسلان با

a) Ms. sans points. Incertain.

b) Ms. بکرمان.

c) Le ms. répète ce mot.

خزانه و سرای و خرج خیل از آن بنوا شد و پنج شش ماه نطایق
 ملک مسدود بود و روات امن محدود مردم بخواب رها پیست فرو
 شدند و پنداشتند که تورانشاه تیغ طلب ملک باز نیام کرد
 و بهرامشاه دست از ملک جوئی بشست، در اوایل خریف تورانشاه
 دیگر لشکر خواست و حدود فرگ و طارم آمد از بردسیر ملک
 ارسلان با سپاهی جزّار چون شیر گرسنه از مرغزار بیرون آمد و روی fol. 60.
 با جانب گرمسیر نهاد و ملک تورانشاه حدود دشت بر در آمده
 بود چون مسافت در میان ده لشکر نزدیک شد لشکر فارس
 زخم خورده بودند در حال طعام پخته و خیمه زده و بنگاه
 گذاشته سپهر مخالفت افکندند و سر نیزه و روی علم تا شیراز
 گردانید لشکر بردسیر در آن گرمسیر رطبی دیدند چون عقیق
 مذاب آبدار و چون قاروره^a شهد خوشگوار عنان نفس رها کردند
 هوای گرم نا معتاد در ایشان اثر کرده بیماری در ایشان ظاهر
 شد و بائی ناخوش حادث و جمعی کثیر از اترک در آن حالت
 سہمناک هلاک شده روی بمغاک خاک نهادند ملک ارسلان عنان
 عزم از آن طرف زی جیرفت گردانید بیماری غلامان و هلاک
 لشکر بر قرار

گفتار در باز آمدن بهرامشاه از خراسان باجیرفت و محاربه

با برادر و هزیمت ملک ارسلان و استعانت جستن

از حضرت عراق

ملک بهرامشاه چون با خراسان رسید بر ملک مؤید آن عرض داد

^a قاروره Ms.

حصار جد نمودند و لشکر فارس بر ظاهر شیر و نواحی خراسان بسیار میکرد چهار روز برینجمله بگذشت بامداد روز پنجشنبه بی خبر مردم رایات منصوره ملک ارسلان از جانب بم بر قصد و بید بهرامشاه برسید و بر سر تورانشاه و لشکر فارس افتاد و چون عنایت ربانی و قضاء یزدانی مساعدت نمود هفتصد غلام که عدد لشکر ملک ارسلان بود پنج هزار مرد فارسی را عزیزت کرد و این اول مصافی بود که در کرمان واقع شده بود و حشم و غلامان کرمان تا آن غایت جنگی ندیده بودند و مصافی نکرد و آئین و قوانین رزم و رحمت بر اسیران نمی دانستند شمشیر در اعل فارس نهادند و خلقی بسیار هلاک کرد و قومی را در قبتش آورد و ملک ارسلانرا فتاحی شگرف بر آمد و تورانشاه منجم بجانب فارس رفت و در يك هفته سر پادشاه کرمان تصرف کرد پس کلی مالک کرمان ملک ارسلانرا مسلم شد از شوايب منازعت و خصم صافی چون اتابک محمد شرایط نیکو بندگی بتقدیم رسانید بود منصب دادبگی و اتابگی و شاکنگی دار الملک بردسیر عمر سه چنانکه باسم و رسم اتابک برفش بود باز قطب الدین محمد فرمود وزارت در بم بتیبا الدین ابو الفاخر که مشرف دیوان بم بود مقوص فرمود بود چه وقت طلوع رایات منصوره ارسلانی بشق بم خدمتپناه پسندید کرد بود و جان و مال بر کف فدی نهاد بر قرار صدر وزارت او را مسلم ماند و مزید تمکین و تقویت مخصوص شد و او مردی جوانمرد بود و محمود اخلاق و اقبال در کنوز بیوی کشاد و ودایع و امانات بسیار که مؤتد الدین رجحان بمعارف و خواجگان شهر داده بود همه بدیوان ملک ارسلان آوردند و کار

رکبی مادر هر دو تجشّم نمایید و بسیرجان به استقبال تورانشاه
 شود مگر بلطف مادری اصلاح ذات البین نتواند کرد و پسران
 دوگانه را در تناسر یکدیگر و خصمی ملک ارسلان یک کلمه
 تواند کرد، خاتون تجشّم فرموده چون بسیرجان رسید و پسر را
 دید شیطان غرور دماغ پسرش را چنان فاسد کرده بود که
 سخن مادر را باک شمرد و شمول رافت و تصرّع او پای لجاجش از
 جای نبرد خاتون چون معاندت پسر مشاهده کرد و اباء او از
 شفاعت و ضراعت معاینه فرمود بهرامشاه نبشت که کار اینجانب
 نه بر وفق صلاح ساخته است پسر من تورانشاه مالک زمام
 اختیار نیست و لشکری غریب و شوکتی بسیار باوی فرزند بهرامشاه
 fol. 59. راه نجات طلبد و در خلاص خویش کوشد، عرصه جهان ازین
 خبر بر بهرامشاه و مؤید الدین تنگتر از سوراخ سوزن نمود و در
 طلب مقرّ^a و اختیار مقرّ اندیشه کردند خلاصه مشورت آن بود
 که ملک مؤید که پادشاه خراسان است لشکری تمام دارد و او را
 چون قریب العهد سلطنت است هنوز خزانه جمع نشده است
 اگر مال و خزانه خویش فداء او کنیم همانا حکم امداد و شرط اتجا
 بجای آورد بدین عزیمت روز آدینسه آخر ماه خرداد سنه ۵۵۸
 خراجی از دار الملک بردسیر بیرون شدند و از راه خبیص روی
 بجانب خراسان نهاد و در روز شنبه اول ماه تیر من السنه ملک
 تورانشاه با لشکر فارس رسید و شهر بردسیر از لشکر خالی چند
 دیلم که مقیم دروب بودند و قاضی ولایت در حفظ شهر و ضبط

a) Ms. مقر.

محمد ابن شد رعیت جانب او را اقبال نمود و در قضاء حق و ناداری او امپال فرمود غلامان قطب الدین بجانب بم می گریختند و هر روز خیلی و هر شب جمعی از حشم او کم میشد قطب الدین محمد چون تباقی ملک ملک بهرامشاه و اعلاء نوای ملک ارسلان دید روی بقبله اقبال وی آورد و یکشب با باقی حشم و غلامان خویش لبیک حرم کرم ملک ارسلان زد و بخدمت او پیوست بازوی ملک ارسلان بانضمام قطب الدین قوی شد و اعداد» شوکت وافر و امداد نصرت متوافر و منتظر و در بدسیر بهرامشاه ماند و مؤید الدین و خواص خدمت ایشان و حیرت بر ضمایر و دعشت بر خواطر چندان غالب که طریق خلاص از مضیق آن بویق نمی شناختند ناگاه در ماه خرداد خبر رسید که ملک تورانشاه از اتابک زنکی که پادشاه فارس است استمداد لشکری^a بجانب سیرجان رسید محنت مضاعف شد و فتنه تازه متولد صاحبزاد و سخط بهرامشاه و مؤید الدین یکی در عزار شد

من خود از غم شکسته دل بودم « عشقت آمد تمامتر بشکست پس با خواص حضرت صورت حال مغشوش را در بوقه مقالت افکندند و سپاه مشاورت را بر ساخته آن حالت بگردانیدند زبده^b آرا و عهد مشاوره آن بود که تورانشاه برادر مهین است و این ساعت فوقی دارد باوی از در تواضع در توان شد و بر وجه اسماعیل رسالتی توان فرستاد اتفاق بر آن افتاد که خاتون

a) Ms. واعداء. b) Ajoutez: کرده.

گفتار در ذکر ملک ارسلان بن طغرل بن محمد که
پادشاه دهم است از قاوردیان

چون ملک ارسلان از جبرفت عزم بم نمود و بدر شهر بم رسید
از شهر زیادت تمامی ننمودند ساعتی در شهر بیستند و چون
ملک عزم استخلاص فرمود بی مقاسات کلفتی در کشاده شد و اهل
بم استقبال کردند و گوئی دیر بود تا انتظار قدم میمون او می
کشیدند که کمر اطاعت بر بسته در خدمت او یکدل بودند
و از جبرفت طبقات لشکر از ترک و دیلم روی بحضرت ملک ارسلان
نهادند و هواء دولت او در دلهای پای باز کرد و سودای خدمت
او در سودای خاص و عام جایگیر آمد بهرامشاه و مؤید الدین
ازین معنی دل شکسته می شدند و خال اختلال بر چهره جمال
ایشان ظاهر میشد چند روزی در جبرفت بودند پس از جهت
fol. 58. قرب مسافت جبرفت با بم عزم بردسیر نمودند براه بافت تا از
صوب بم دورتر افتد و لشکر نتواند گریخت و در ماه اردیبهشت
بدار الملک رسیدند و هواء ملک ارسلان یوماً فیوماً متضاعف
ورعیّت و حشم در گریز و اتصال بخدمت او ساعهً فساعهً متزاید
و لواقع خشم بهرامشاه و مؤید الدین بر لشکر ورعیّت نفط
انداز و آتش غضبشان آهن گداز

گفتن در رفتن اتابک محمد از بردسیر بجانب بم بخدمت
ملک ارسلان و آمدن تورانشاه با لشکر فارس و رفتن
بهرامشاه بطرف خراسان و آمدن ملک ارسلان از
بم و انبهرام تورانشاه و فارسیمان
چون شهر بردسیر باز دست آمد و ملک بهرامشاه از غدر اتابک

و چنانکه معلوم خواهد شد اتابک شد و بجای
 میقات کرمان بازوی افتاد و احوال او در انقباض و ارتفاع مرتبه
 و مرتبه عکساً مختلف چنانچه گزارش خواهد یافت و خلقت بد
 او آن بود که در پرده ظلام بدره‌های زر ساخته و سخته‌های نقره
 خام بویق امرا و غلامان مؤیدی میفرستاد و بامداد در وضع خوانی
 و اطعام نانی مضایقت میفرمود، افضل کرمانی می آورد که هر چند
 درین باب باوی بتعریض و تصریح می گفتیم اثر نمیکرد و از آن
 عادت عدول نمی نمود القصة چون قصه وفات ملک به اتابک
 محمد رسید شرایط احتیاط بجای آورد و در ضبط شهر و قلاع
 اهتمام تمام نمود و خطبه و سکه بر نام ملک بهرامشاه فرمود و اتفاقاً
 وکیل خیل قطب الدین محمد از جهت طلب وجوه دیوانی
 و ارزاق و علوفات حشم بردسیر در آن هفته جبرئیل رسید به
 و تا ضغول زنده بود در ترویج وجوه ماطلتی میبرفت و فات ملک
 سبب نفاق کار او شد و از جهت آنکه دار الملک در دست قطب
 الدین بود او را کاری شگرف بر آمد و مال بسیار و تحف بی شمار
 بر وجه سر کلافه *a* بدادند و در ازاحت عمل او مثال فرمودند
 و هر چه ممکن شد از تکین و تربیت و مراعات قطب الدین محمد
 تقدیم نمودند و وکیل خیل او را پیش از حرکت خویش براه
 راین گسیل کردند و چون ملک ارسلان با برادرش بهرامشاه
 منازع بود و ثنائ ابن غالب و آن مغلوب و وقتی آن مقبل و این
 منکوب میشدند اولی آنست که احوال او نیز بر سبیل اجمال
 گفته شد و بالله التوفیق ۵

اما این ساعت عیوط و صعوبت من و او موجب مزید تنافر گردد
 لا سیما که عهدهٔ این ملک مملک ملک ریچانست وصولت
 سلطنت از شوکت غلامان او درین صورت این معنی تقریر او
 کردن متعذر است، تورانشاه چون این پیغام بشنید دانست
 که جواب سقیم است و ملک عقیم بر فور با خواص خویش
 بیرون شد و روی بجانب فارس نهاد بهرامشاه در ملک بماند روز
 دوشنبه بیستم فروردین وفات ملک محقق شد و خزاین بسیار
 و جواهر بیشمار بدست بهرامشاه افتاد و در بردسیر اتابک قطب
 الدین محمد بن اتابک بزرگش بحکم شکنگی مقیم بود چه
 در اواخر عهد ملک طغرل که پدرش اتابک بزرگش از سراجیه
 احتشام دینی^a تحویل باز دار الملک عقبی کرد بحکم آنکه شوکت
 لشکر کرمان از خیل و خول غلامان پدر او بود و حقوق انعام
 و احسان اتابک پدر او و دادبک صالح و ترک زاهد اجداد او بر
 خاص و عام ثابت اگر مؤید اندین ریچان خواست و اگر نه احوال
 آن جانب نا ممکن بود چون منصب اتابگی بمؤید الدین دادند fol. 57.
 لا بد شکنگی دار الملک بردسیر و دادبگی با قطب الدین
 میبایست گذاشت چه اهلیت تقدّم و پیشوائی داشت و طول
 عهد نیکو کاری پدر او در دل مردم کرمان نهال مهر و محبت
 ایشان کشته بود اتابک محمد خود مردی حلیم سلیم خردمند
 ساکن بود و در آداب سپاهیگری استقام چون پنج ششماه در
 عهد ملک طغرل و اوایل عهد ملک بهرامشاه با اسم دادبگی

a) Lisez : دنیوی.

بهرامشاه بر سریر سلطنت صعود نمود و آواز کوس دمامه بآسمان رسید، چون ملک ارسلان برین حال مطلع شد و میل اتابک بسوی بهرامشاه میدانست حال با فوجی از حشم از شهر بیرون شد و ترکانشاه برادرش بحکم موافقتی که میان ایشان بود دست در فترک موافقت برادر زد و رکاب خدمت برادر بزرگ گرفت و ساعتی بر طاهر جیرفت اقامت نمودند چون کسی متعص ایشان نبود رای او در توجه به هر طرف منشعب شد و قریه فکرت برگردانید رغبت او بجانب شق بم غالب آمد روی بمم نهاد و ملک تورانشاه که برادر مهین هم مادری بهرامشاه بود کس پیش برادر فرستاد که میان ما و تو عهدیست که اثر واقعه نازل شود طریق موافقت مسلوک داریم و در دفع ارسلان از حریم ملک و حرم خانه خویش تظاهر و تظافر نمائیم این ساعت راه استننا پیش گرفتار و انتفات ببرادر مهین نا کردن سبب چیست بهرامشاه جواب فرستاد که اگر این کار بر وفق مراد میسر شدی و وفات پدر یگرهزی در خفیه ماندی و عنان اختیار بدست بودی تجاسر بر تقدّم مستحاجز نداشتی اما چون حادثه فلتّه نازل شد لا بد دفع خصم را خانه از دست نداد و جای پدر نگاه داشت اکنون زینهار حرکت نفرماید و بر قرار می باشد تا آتش ثورت فتنه منطفی شود و خلایب خلایب و اضطراب کمتر گردد او خداوند و برادر بزرگست و من بر جاده عهدی که هست استنمار می نمایم و ببقه طاعت او طوق رقبه خویش میدارم

a) Ici la construction est peu claire.

حال شد و در میدان مبارات با اتابك علاء الدین بوزش مجارات نمود و غلام ترك بسیار خرید و در آخر عهد ملك طغرل چون علم *a* اتابك بوزش نگونسار شد منصب اتابگی نیز مضاف درجهٔ قربت او فرمودند و با درگاه پادشاه او را کرسی نهادند که بر آن نشست چه قیام و قعود بروی دشوار بود و حل و عقد ملکیت در یکسال آخر ملك ملك طغرل بکلی بازوی افتاد چه او را در سرای حرم باری و حجابی نبود و ملك و خوانین همه سخره و شعبده *b* او بودند و او خواجهٔ خیر بود و آثار خیرات او در کربلا از ابنیهٔ بقاع و مدارس و خانقاه بسیار است و در راهها نزول قوافل را رباطات کرده بوده است و بر آن اوقاف فرموده تا فقراء سایله را زاد و پیای افزار دهند و مساکین مکه را همچنین وقفی فرموده و مارستان درب خبیص که اگرچه الحال معدوم و منهدم شده هنوز اوقاف آن دار الشفا در دست بعضی *c* اطباء کربلا که از اولاد طبیبی اند که در آن بقعه ب مداوی مرضی مشغول بوده هست و علات نا پسند او آن بود که پیوسته کدخدای خود را ناخدای نرسی اختیار کردی تا از هر دهی که در آن شرکتی داشتی همگی منال آن بعلت حصهٔ خویش بر میگرفت و باب عاجز را fol. 56. محروم می گذاشت العصه چون تمامی حل و عقد امور در کف کفایت مؤید الدین ریحان بود و ملك و خاتون رکنی در حکم او و مؤید الدین از پسران ملك طغرل با بهرامشاه بهتر بودی و رعایت جانب او زیاد فرمودی بقوت و شوکت مؤید الدین

a) Le texte porte عبر, déjà corrigé à la marge du ms.

b) Ms. و شعبه. *c*) Le ms. porte در دست.

نوبتهاء ملك خود در آتش سياست افكند و هلاك كرد و مى پنداشت كه بوسايل عاف فوافل قلوب را از مناغل محبت ملك ارسلان بتوان گردانيد و نميدانست كه آلتار بئلاء تَطْفِئِي وَدَوَاءُ الْخَرَفِ أَنْ يَرْفَى لَا جرم چندانكه در وظيفه قتل مى افزود طباع زميز در نفرت و خيفت ازوى دور مينمودند و شنيع تر و فطيع تر از چه آنكه برادر كهين تركشاه را بعلت موافقى كه با ملك ارسلان داشت هلاك كرد و ندانست كه اَلرَّحِمُ شِجْنَةٌ مِّنْ اَللّٰهِ فَمَنْ قَطَعَهُ قَطَعَهُ اَللّٰهُ ۝

گفتار در ذكر بهرامشاه بن طغرل بن محمد كه

پادشاه نهم است از قاورديان

در بامداد روز شنبه هشتم ماه فروردين آواز بر آمد كه ملك طغرل فرمان يافت واضطرابى عظيم در شهر جيرفت اذناك و تركان و غلامان دست بتاراج و غارت بر آوردند و جمله مراكب و ستوران تاريخكن و اهل قلم ببردند و آن آوازه خود نتيجه نوحه جوارى حجة سلطنت بود بر خوف وقوع حادثه و هنوز ملك زنده بود و دو روز بعد از آن در دوشنبه بيستم فروردين فوت شد فى الجملة بامر آن آوازه بهرامشاه باستظهار قوت مؤيد الدين رچان بر تخت پيدر شد و بجای او بنشست و اين مؤيد الدين رچان خواجه بود در خدمت ملوك سلف پير شده او را عقل و رأى كامل و كرم و مروتى شامل و طول و عرضى در جته و زاده بسطة فى العلم و الجسم a در حق او نازل در اول عهد ملك طغرل قوتى

a) Cmp. le Coran, chap. II, 248.

فضول سکرست نه از افضال با اهل فضل اما هواء او در دل رایا
ولشکری چنان متمکن بود وخاص و عام در محبت او چنان غالی
که نقش نام او بر اندام خویش می نگاشتند و خدمت و دعاء
او چون عبادت حق سبحانه و تعالی واجب می پنداشتند از
کارهای نا محمود که بر دست او رفت در نوبتهای ملک او آن
بود که زن پدر خود خاتون رکنی مادر تورانشاه و بهرامشاه را
میل کشید و آن عورت عزیزه را مثله کرد و حقیق خویشی و حرمت
مادری را مهمل گذاشت، و ملک تورانشاه پادشاهی بود هرل بروی
غالب در مجالس عشرت پدر هرچه بازی و حرکات عذف و قصف
بودی بوی منسوب شدی و دلش موافقت زبان کمتر نمودی و میان
قول و عمل او مسافتی دور بود

شعر

وَلَا نَتَّ تَفْعَلُ مَا تَقُولُ وَبَعْضُهُمْ * مَكَقَ أَلْسَانٍ بِقَوْلٍ مَا لَا يَفْعَلُ

نظم

باور نکنم قولت زیرا که ترا در دل * یکباره پنهانست از گفتن تا کردن
و ملک بهرامشاه پادشاهی بود ماهیت و استقلال سلطنت از همه
زیاده چه پادشاهی بود عاقل رزین زیرک کردان و ثورت شراب عنان
عقل او را از جاده حفظ مصالح و استماع نصایح نگردانیدی و طاعت
شراب داشتی اما در دل رعیت جای نداشت و آب و هواء دولت
او البته ملایم مزاج کرمان نمی آمد و از طبقات لشکر نیز شرمه
متابع لواء دولت او نمی نمودند و او چون برپین معنی واقف fol. 55.
گردید رعیت و حشم کرمان را از نظر عطف خویش دور و محروم
و مهجور میداشت و تیر باران غضب و مقمت او بر همه دایم بود
و ازین جهت خلعتی بسیار از امرا و غلامان و معارف کرمان در

fol 54 گوید او بی تفکّری تام این دو بیتی انشا کرده معروض داشت

رباعیه

تا خال عدس شکل شبیخون آورد

غلطان چو نخود ز چشم من خون آورد

سودای دو چشم ماش‌گون تو مرا

از پوست برنج‌وار بیرون آورد

و خود افعال و اقوال ایشان بچشم و کوش خود دیده و شنیده در تاریخ بدائع الزمان فی وقّع کرمان که بتاریخ افضل شهرت یافته ذکر کرده چون بر قول او اعتماد است و اکثر احوال اولاد قاورشاه از تاریخ او استخراج شده در قلم می آید ملک ارسلان پادشاهی بود صاحب جمال و خوبی و لطیف طبع و عادل و جواد تا عشیار بود و قور و شرمند اما بشرب شراب مشغوف و بر ملازمت لیسو و منادمت حریص چون بخار شراب دماغ او را گرم میکرد ملک بجه چپن بر دل او سرد می شد و التفات موجودات نمینمود و غم مصالح ملک از دل یکسو می نهاد و او را طاقت استماع نصیحت نمی ماند و بعد از دو پیمانه افسر تکبّر از سر بنهادی و از کوسمی تاجبّر فرو آمدی و عمر کرا دیدی بشکر آب بوسه دهان دلش شیرین کردی افضل گوید که ما در خدمت او بودیم وقتی که او را ظمه خوش آمدی یا شعری بشنیدی پیش از عطا رخسار ما را قبله خویش ساختی و ما آنرا منصدی بلند و قربتی تمام می پنداشتیم یک شب سیاهی که سقّی سرا بود مشکى شراب در مجلس‌خانه آورد باوی همان لطف فرمود و چند نوبت طوطی لبرا بزیارت زاغ روی آن سیاه فرستاد تا بدانستیم که آن از

وساحت راحت پشت بچهاربانش باز داد و در دور او رواج
 اهل طرب و نفاق احکاب لهو ظاهر شد و رعیت بموافقت آسایش
 النَّاسُ عَلَى دِينِ مُلُوكِهِمْ و متابعت النَّاسِ بِزَمَانِهِمْ أَشْبَهَ مِنْهُمْ
 بِآبَائِهِمْ روی بمحراب میخانه نهادند و رکوع صراحی را ساجود
 میکردند و روزگاری خوش میگذاشت و قاعده ملوک کرمان چنان
 بود که در ماه آذر از دار الملک بردسیر انتقال باز دولتخانه
 جیرفت کردند و در ماه اردیبهشت عزیمت معاودت بردسیر
 فرمودندی چنانچه هفت ماه موبک کبریا و مرکز عز و علا بردسیر
 بودی و پنجاهم بگردسیر پس در ماه اردیبهشت سنه ۵۵۷ خراجی
 اتفاق کسوفی تمام افتاد در برج ثور بغایت هایل و سهمناک هوا
 بمثابه^a تاریک شد که ستاره پیدا آمد دیگر سال که ۵۵۸
 خراجی بود ملک طغرلشاه در جیرفت رنجور شد و در بیستم
 فروردین در گذاشت و او را چهار پسر بود بزرگترین ملک ارسلان
 از کنیزک و کوچکترین ترکانشاه^ب از کنیزک و در میانه دو پسر
 از خاتون رکنی که بنت عم ملک بود بزرگترین تورانشاه و کمترین
 بهرامشاه و درین مقام ذکر اخلاق و احوال پسران طغرلشاه بنحو
 که افضل الدین ابو حامد احمد بن حامد که معروف است
 به افضل کرمانی و دبیر اتابک محمد بن اتابک بوزشش بوده و در
 محفل پسران طغرلشاه رتبت جلوس داشته و فضل و ثناء او بحدی
 بود که وقتی در مجلس اتابک اعظم اتابک سعد بن زنگی او را
 امتحان کرده اند که در عدس و ماش و نخود و برنج شعری بدیده

a) Ms بمثابه. b) Le ms. ajoute در.

fol. 53. وملك محمد بغلیت خونریز بود و گویند که روزی که کسی را

نکستی شکار شدی و گور و آغوزدی و خون ایشان ریختی و با
وجود چنین خونریزی زاعد عمانی که در قوز کوبیان^a ساکن
بود شیخ برعمان الدین ابو نصر احمد الکوبینی قدس سره ازو
نقل میفرموده اند که زاعدرا ملك تعظیم بسیار کرده بابا میخواند
و او وقت و وقت بشیر گواشیر شدی و بسرای ملك تردد کردی
گفت که یکروز با ملك در سرای او می گشتیم موضعی رسیدیم
که چند یکدخوار کاغذ به رفقه بر م ریخته بود پرسیدیم که
این کاغذها چیست ملك گفت فتوی ائمه شرع هرگز هیچ
کس را نکشم الا که ائمه فتوی دادند که او کشتی است و شیخ
برعمان الدین قدس سره ملك محمدرا از پادشاهان عادل دانستی
و مدت ملك ملك محمد چهارده سل و چهار ماه بود و فائش در
ششم شهر جمادی الاول سنه ۵۵۱ موافق سنه ۵۴۳ خراجی ۵

گفتار در ذکر ملك محیی الدنیا والدین

نورلشاه بن محمد که پادشاه هشتم

است از قاوردیان

نورلشاه پادشاهی بود عادل رحیم لطیف مشفق بر رعیت در
عمانروز که پدرش بنربنگاه آخرت خرامید او بیمارگاه سلطنت
حسب ارث بر تخت ملکت نشست و برادرش محمودشاه را در
قلعه کوه محبوس فرمود و دوازده سل و کسری بر بساط نشاط

a) Ms. کوبیان ou کونبان et peu après الکونبیانی. Comp. Jâqût
s. v. کوبیان. Au lieu de قوز (solitude, retraits) le ms. porte
شوز.

هزار پاره کتاب از جمله فنون علوم، و در اواخر ملك او غز در خراسان آمد و خواجه *a* از طیس بخدمت وی پیوست و طیس را باز کرمان داد و تا ظهور ملك مؤید وقت گرفتن کار او در خراسان شکنه کرمان در طیس بود و رشید جامدار که والی اصفهان بود رسول بکرمان فرستاد و وعده کرد که نایی فرستد تا اصفهان بملك محمد دهد و ملك محمد این مهم را امیر عز الدین محمد انزلی از خراسان استدعا فرمود و بر عقب لیك اجابت برسید با هزار مرد همه شیوان مردافکن و امیر عز الدین بنفس خویش پادشاهی غازی محتشم بزرگ بود از لشکرکشان جهان بیمن رویت و نصرت رایت مشهور و او را بهزار سوار نهادندی و ملك محمد در اعزاز مورد او لطف شاهانه و کرم ملکانه تقدیم فرمود و در تقریر نهضت اصفهان کعبتین استنشارت گردانیدند و قریه استنشارت زدند چون اسباب آن ساخته شد و بدروازه شروع رسیدند امیر حاجب اجل دست رد بر سینه ملك نهاد و در اصفهان چچنین رشید جامه دار را مدت عمر منقرض شد و از شرط مهابت و وفور سیاست ملك محمد امیر عز الدین محمد انزلی با این عظمت وقت دل گرفت که مدت یکسال در خدمت آن پادشاه بودم هیچ روز ظن نبردم که از بارگاه و مجلس او بسلامت بیرون آیم

a) Nous ignorons le nom du commandant désigné ici par خواجه. *b*) Ainsi porte le ms. ou bien اثّر. La véritable prononciation de ce nom est incertaine, l'éditeur d'Ibn-al-Athîr prononce اَثَر; Weil, Geschichte der Chal. III, 143 Anaz; Vullers Anz.

نهاد و کس را حد آن نه که موجب آن حرکت باز پرسد تا
 fol. 52. ملک بصحرَاء رایین رسید صدر الدین ابو الیمن را که
 خواجه معتبر بود بخواند و گفت ابو الیمن هیچ میدانی که
 موجب رحیل من بدین تعجیل چه بود گفت رای خداوند
 بر غوامض امور واقف باشد خاطر ما بندگان بکنه آن نتواند
 رسید گفت سبب این بود و نامه بدست صدر الدین داد نوشته
 بودند که پنجم ماه سلجوقشاه با لشکری تمام از لحصا بیرون
 رفت و ما را معلوم نیست که بر چه عزم بوده است صدر الدین
 گفت ای خداوند از آجا تا لحصا قریب پانصد فرسنگ بر
 و بحر در میان است گفت ای ابو الیمن احتیاط آنست و او
 با ملک لحصا دوستی دارد و در لحصا کشتی بسیار اثر از راه
 دریا بسر ما آید چه کنیم چون احتمال دارد که درویشی نامه
 من رساند احتمال آن دارد که او خود هم بتواند آمد و ملک
 محمد مال بسیار و نامه و رسول فرستاد تا سلجوقشاه را در عمان
 شهر بند کردند و در آخر ملک محمد خلاص یافت و در حوالی
 کرمان بدست عناد تخم فساد میکاشت در اول عهد ملک
 ظفرلشاه او را در سرحد انار در قبض آوردند و علاح کرد و تربتش
 آجاست، و خیرات ملک محمد از بناء مدارس و ریاضات و مساجد
 بردسیر و بم و جیرفت زیادت از حد شرح است خان سرپین که
 و رای آن چیزی نفرموده اند از بدعاء اوست و در ربض بردسیر
 بر یک رسته مارستان و مدرسه و ریاض و مساجد و مشهد مرقد
 خویش بنا فرمود و در جیرفت و بم هم برین نسق و در شهر
 بردسیر بر در جامع نورانشاهی دار الکتبی فرموده مشتمل بر پنج

سوار که با ایشان بود در میان بافت *a* و بهایک بر هزار سوار
 یزدی زدند و یک کس سلامت بیرون نگذاشتند یا کشتند یا
 خسته و مجروح کردند، چون ارقش کشته شد نظم عقد آن اویش
 در حیز تبدیل افتاد و سلجوقشاه مصلحت در هزیمت دید و از
 جیرفت بغطفیف و عمان افتاد و ملک محمد همه عمر از کار
 سلجوقشاه اندیشه ناک بود و دل مشغول او، روزی در جیرفت بر
 خوان او کیکو بود و حکیم مختص الدین عثمان که از جمله
 خواص وندماء ملک بود و مردی عالم و خوش محاوره و مزاج بود
 و بذله‌های او در کرمان بمثل باز می‌گفتند حاضر بود ملک گفت
 من این کیکوی جیرفت دوست میدارم این‌را چه خاصیت
 است حکیم گفت کیکو سرد و تر باشد دل و دماغ را تر دارد گفت
 دیگر چه گفت تشنگی بنشاند گفت دیگر چه گفت خواب
 خوش آورد گفت دیگر چه گفت حرارت تسکین دهد گفت
 دیگر چه گفت سلجوقشاه را دست و گردن بسته از زیر خوان
 بیرون آورد و بدست بندگان تو دهد آخر تره که چندین
 منافع او بر شمردم دیگر چه می‌خواستی ملک بقهقهه بخندید
 و اسب نوبتی اسپیی تازی با ساختی مغربی باز داشته بود همچنان
 تبهک *b* بسته و جبّه و دستاری با *م* بحکیم داد، گویند روزی ملک
 محمد در صحرای جیرفت در میان سبزه بعشرت مشغول بود
 شخصی نامه آورده بدست او داد چون بر خواند در حال
 بر جست و آن عشرت ترک کرد و بر نشست و روی بجانب پردیس

a) Le ms. porte بافت mais comp. Jâqût s. v. بافت. *b*) Sans points dans le ms. — Lecture douteuse.

مینمودند روزی از ندما سوال کرد که در کدام محلت سگی زاده است دو سپید و دو زرد و یکی سیاه سپید ندما گفتند علم ما بولادت کلاب محیط نیست مگر رای اعلیٰ را از آن اعلام داده اند گفت در محلت کوی گبران سه شبست که این حالت افتاده است و او را غرض از ذکر زادن سگ و تلون بچگان fol. 51. او تنبیه مردم بود تا دانند که در تعرف احوال ولایت تا کجاست ندما و جلساء حضرت را قضاة و ائمه و اکابر و معارف اهل بیوت اختیار فرمود اشتغال او بشرب روز و روز رسول بود یا تجمّد جشنی یا ارضاء قومی و حواشی سرای و خدم بارگاه که عادت آن داشتند که با پدرش لثام فضول فراخ میکردند و مرکوب حماقت را پاشنه میزدند زهره آن نداشتند که در خدمت او مهر سکوت از حقه نطف بر دارند، چون بر تخت قاوردی صعود فرمود و هنگام حرکت گرمسیر آمد و از سعادت سرای بردسیر بدولتخانه جیرفت نقل نمود در همانسال که سال اول ملکش بود برادرش سلجوقشاه از راندگان هر دری و یابوگان هر شهری مطرودان هر درگاهی مردودان هر بارگاهی حشو هر مصطبه خس هر مسبعه سپاهی جمع کرد و جیرفت آمد بر ظاهر جیرفت از جانب غری التقا افتاد و میان هر دو لشکر بازار جنگ گرم شد و هر یکی از رجال حرب و ابناء طعن و ضرب متاع بسالت و بضاعت شجاعت خویش عرض دادند و غلامی که روی بازار کار و پشت مردان کارزار سلجوقشاه بود و محرض او بر طلب ملک کشته گشت و آن غلام را ارغش بوزه چسی گفتندی هزار سوار در یکدخانه زمین گزینند وقتی سلجوقشاه با این ارغش و پنجاه

گفتار در ذکر ملک مغیث الدنیا والدین محمد بن ملک
 ارسلانشاه که پادشاه هفتم است از قاوردیان
 ملک مغیث الدین محمد پادشاهی بود عادل ساین دانا پیش‌بین
 علم‌دوست علم‌پرور حق‌گستر
 نظم
 پادشاهی که از مهابت او * شیر در بیشه شب نکردی خواب
 با شمول سیاستش در جوی * جز بفرمان او نرفتی آب
 در سخا هرچه کرده محض کرم * در سخن هرچه گفته عین صواب
 کرمان بدور ملک او حرم عدل و امن گشت و محل آرام و آسایش
 و سکون، ملک را هوس علم نجوم غالب بودی و چیزی از آن چون
 معرفت تقویم و علم مدخل حاصل کرده و ازین جهت ظن مردم
 آنکه بظلمیوس عهد است و بر مقتضای هواء او میل رعیت بتعلم
 و تادب بسیار شد و اکثر محترفه اولاد را بر تفقه تحریض نمودند
 و بتربیت او بازار هنر نفاق گرفت و متاع دانش رواج یافت در
 ایام پادشاهی خود در چهار شهر کرمان منادی فرمود که هر کس
 از فقها که قدوری یادگیرد صد دینار آفچه بر دست همت
 خود واجب کردیم که هر سال بر وجه ادرار بوی رسانیم و اگر
 جامع الصغیر یادگیرد پانصد دینار بدهیم و اگر جامع الکبیر
 یادگیرد هزار دینار بوی رسانیم بدین امید هزار مرد فقیه و مفتی
 شدند، در حفظ مصالح ممالک و رعایت احوال رعیت و ولایت شب
 سرمه سهر در چشم کشیدی و در دریاء تفکر غوطه خوردی و در
 شهر صاحب خبران گماشت تا دقایق خبر و شر و حقایق مجاری
 امور خورد و بزرگ انهای رای او میکردند و تا اصفهان و خراسان
 عیون و جواسیس میفرستاد تا روز بروز احوال شرق و غرب باز

ناصر الدین سبکتگین میگفته عنایتی بامعبد و عنایة الله بمحمود،
 و در میان فرزندان او ملک محمد بحسن سیرت و کمال هدایت
 و فرط تیقظ و درایت و جد سیاست مشهور بود چون بنظر
 کیاست در احوال پدر نگرست دانست که وفات پدرش
 باختلاف اهواء امراء دولت و نزاحم خصوم ملکت سبب فتنه
 بزرگی و اضطرابی عظیم گردد و شی از لیالی ماه صفر سنه ۵۳۷ هـ ملک
 ارسلانشاه از عارضه سبک تشکی نمود ملک محمد پیشدستی
 کرده پدر را از سرای دشت در ربوده بقلعه کوه فرستاد و تخت
 ملک موروث بیاری تخت بگرفت و چون ملک محمد واسطه عقد
 اولاد بود و جمله امراء حضرت وارکان دولت و رعایا ولایت را کمال
 استقلال او معلوم بود و انوار پادشاهی و آثار جهان داری در افعال
 و اقوال او مشاهده میکردند و این قرعه و فال پیش از حلول
 واقعه میزدند این حرکت را کس انکار ننمود کمر متابعت او بر
 میان مطاوعت بستند، کرمانشاه از عاجز و کم بصیرتی بعد از
 قضیه پدر در رابط بعلیآباد پنهان شد او را ۴۰ در روز بار دست
 آوردند و خرمن عمرش بباد فنا برد و سلجوقشاه که دلیر
 و مردانه و قتل و فرزانه بود از شهر بیرون شد و روی بگرمسیر نهاد
 و قرا ارسلان بک پناه باز کشف کرم برادر برد و دست در فترک
 خدمت و ضراعت زد او را استعجیا فرمود و در خدمت خویش
 بداشت تا خود زیرکی کرد و راه آخرت نمود و برادران کهین
 و برادرزادگان را قریب بیست نفر بر قلاع شهر و دشت قسمت
 کرد و آنجا فرستاده همراهمیل تکمیل از اثار گرد فتن و ادارت
 آسیاء محن باز داشت ۵۰

و چون سلطان ماضی *a* سنجر بذات خود بهرامشاه را بغزنین برده
 بر سریر سلطنت محمودی نشانید و کار ملک بر بهرامشاه مستقیم
 شد امیری از خود باسم بشارت بکرمان فرستاد و ملک ارسلانشاه
 بفرمود تا چهار شهر بزرگ کرمان و دیگر شهرها را یکپخته آذین
 بستند، چون ملک او متناول شد و سن او از هفتاد در گذشت
 ادمان شرب شراب و کثرت جواری و حجرات در ظاهر و باطن او
 خلل پیدا کرد و جنس فرتوقی احياناً غالب می شد و او را فرزند
 بسیار بود پسر و دختر چندی در حیات او حیات خود را وداع
 کردند و آخر عمر او هفت یا هشت پسر در حیات بودند پسر
 مهین او را کرمانشاه گفتندی و پدر او را ولی عهد خویش کرده
 بود و در اوقات غیبت از دار الملک برسیر او را قائم مقام خویش
 می کرد اما پسری بود که از قلت هدایت و ضعف کیاست
 استقلال تقدّم نداشت، ملک ارسلانشاه مادر او را دوست داشتی
 و او را زیتون خاتون گفتندی او را ببردگی فروخته بودند اما امیر
 زاده بوده است از ولایت هراة چون احوال خود با ملک ارسلانشاه
 کشف کرد او را در نکاح آورد زنی بغایت عاقله و خیره بود در
 کرمان خیرات بسیار فرمود از مدرسه و رباط و او را عصمت الدین
 لقب بود و اوقاف او را اوقاف عصمتی گفتندی مدرسه در ماهان
 و رباط ربض بیزیان از ابنیه او بود، ملک ارسلانشاه بحکم شفقت
 پدری میخواست که از سرگین سازه ساخته می شد
 ملک ارسلانشاه کرمانشاه را میخواست و حق تعالی محمد را امیر

a) Leçon douteuse.

در کسب هنر و تحصیل علوم شروع کردند از اطراف و اکناف آفاق طبقات علما روانی بوی نهادند و قوافل روم و خراسان و عراق بل تمامی آفاق ممر خویش به هندوستان و حبشه و زنگبار و چین و دریابار باز سواحل کرمان افکندند و عمارت ربض شهر که در عهد عثم توران شاه علل بنیاد شده بود متصل دیپهای حومه شد و غرباء شرق و غرب آنرا از جهت لطف عوا و عذوبت آب و عموم عدل و امنیت و شمول خصب و جمعیت موطن خویش ساختند، و بر قلعه اسلاف شهنه ملک ارسلانشاه در عمان بود و ملک فارس بگرفت و چالوی سقاورا^a مقهور کرد و در آخر عهد او در یزد میان او و علاء الدوله اشجار مشاجرت ببار آمد و امیر علی بن فرامرز النجبا باز حضرت کرمان کرده التماس مصافحت نمود و یزد بدو داد و امیر محمد بن کی ارسلانرا بشخصگی یزد فرستادند و دختر سلطان محمد بن ملکشاهرا بخواست و بعظمی تمام او را از عراق بکرمان آورد و در بلاد کرمان بقاع خیر بنا فرمود از مدارس و روابطات در ایام ملک او بهرامشاه بن مسعود از برادر خود ارسلانشاه در غزنین منهزم شده باستمداد بکرمان آمد ملک ارسلانشاه او را بخروارها زر داد و چندان عطا کرد که در حوصله انسانی گنجائی نداشت و گفت چون سلطان اعظم سنجر بر مسند سلطنت است ترك ادبست مرا لشکر دادن والا بدانچه مقدور بود تقصیر نمیکردم و یکی از امراء حضرت در خدمت بهرامشاه بپایه سریر سنجری فرستاد استدعا اعانت بهرامشاه کرد

fol 49

a) Ms. سقاورا (sic); IA écrit سقاوو (X, ۳۹۵ etc.).

معادل و حصون کرمانست برد و از دار الملک * فرخ قفجاق ^a با
 فوجی از حشم بر پی او فرستادند در منزلی که آنرا کوشک شیرویه
 گویند بایرانشاه رسید و هاجا او را هلاک کرده سر او ببردسیر آورد
 از مبدأ جلوس او تا ظهور اعلام ایرانشاهی پنجاه سال بود
 گفتار در ذکر ملک محبی الاسلام والمسلمین ارسلانشاه
 ابن کرمانشاه بن قاورد که پادشاه ششم
 است از قاوردیان

چون ایرانشاه از بیضه ملک و حومه غوغا بیرون رفت در شهر
 اولاد واحفاد واسباط قاورد ظاهراً کس نبود که اهلیت جلوس
 بر تخت قاوردی داشته باشد قصه عهدرا اعلام دادند که در
 محلت کوی گبران جوانی اسمت ارسلانشاه نام میگویند پسر
 کرمانشاه بن قاورد است قصه و امراء دولت بخدمت او پیوستند
 او را خلقی و خلقی یافتند در قالب پادشاهی ریخته و حله صورت
 و سیرتی دیدند بر منوال خسروی بافته او را از زاویه مسکنت بر
 داشته بمعراج سلطنت بردند و روز بیست و دویم محرم سنه ۴۹۵
 بر تخت سلطنت نشاندند مدت چهل و دو سال پادشاهی کرد
 که غبار نامرادی بر دامن دولت او ننشست ^b اسلاف او زحمت
 کشیدند و او سلطنت کرد و اجداد او خون نهادند و او دعوت
 خورد کرمان بعهد ملک او پیر و بال عمارت بگسترد و با خراسان
 و عراق لاف مباحثات خضرت و نصارت زد رعیت در روزگار عدل
 او طعم سلامت و لذت عافیت در کام جان دیدند و ارباب عایم

a) Ms. فرخ قفجاق. Incertain.

b) Ms. بنشست.

جامع ائمه و علما و کبرا را قتل نمایند و چون عوام بمانند لا بد کیش ایشان گیرند شیخ الاسلام و علماء اقام و قضاة عهد بر خلع او متفق شده فتوی نوشتند که سرگاه پادشاهی الحاد و زندقه بر دین اسلام اختیار کند خون او مباح باشد و لا طاعة للمخلوق فی معصیة الله تعالی و عوام را بر خروج فتوی دادند و قبل از آنکه جمعه در آمد و مراد و مقصود کاکا بلیمان و سایر لثیمان و پادشاه بی دینان بر آید در سرگاه شب پنجشنبه نفیر عالم کردند و در و بام ایران شاه فرو گرفتند و کاکا بلیمان و بیرون و خاصانرا بدوزخ فرستادند و ایران شاه با فوجی از غلامان بام سرای امارت را حصار ساخته روی بشفاعت نهاد و خدمت قاضی جمال اندین ابو المعلی پیغام فرستاد که چون سروران این کار از میان رفتند من از ایشان اعراض کردم و توبه مینمایم مرا خلاص دعید چون فتوی بقتل او داده بودند و از اهل ارتداد بود این سخنان نافع نیفتند ایران شاه در شب با کوبه از غلامان از میان وحشت و غوغا خود را بیرون افکند و روی بگرمسیر نهاد و چون بحیرت رسید گفت اینجا حصاری نیست که مرا از قصد خصم پناهی باشد روی بجانب بم آورد اهل شق بم از معامله با خبر شده بودند سوار و پیاده بیرون آمدند و مظنه ایران شاه آنکه باستقبال او آمد اند تا گرد سپه او فرو گرفتند و عمارا بقتل آوردند ایران شاه با دو سوار جان از مهلکه بیرون برد و بگریخت باراد آنکه پناه بقلعه سموران^a که از امهات

fol. 48.

a) IA X, ۲۱۹ écrit سَمِیم à tort.

أب بخت صفات قبیحه اش مملوّت گشته است وعدم تعیین جهت مذمت این مذکور دانست بر آنکه جامع صفات ذمیمه است و تخصیص ذمّش بوصفی دون وصفی ترجیح بغير مرجح بنا برین این شعر جامع الکلم باشد در باب ذم، ایام خود را بر شراب و لیلیٰ بر خواب مقصور گردانید و از همنشینان هنرمند اعراض نمود و سایه اختیار بر چند دون بی دین افکند و از جمله ارافل که اختصاص قریب داشتند شخصی بود او را کاکا بلیمان گفتندی بخت اعتقاد موصوف و بسوء سیرت معروف ایرانشاه را بر ارتکاب محذورات و استحلال محظورات دلیر گردانیدند تا چند قاضی و علمرا هلاک کرد و بدین حرکات سمت الحاد^a بر جبین اعتقاد او نهادند و او را بکفر و فلسفه منسوب کردند اتابک او نصیر الدوله مردی مسلمان دین دار بود بسیاری او را نصیحت نمود هیچ در نگرفت و با اینهمه دولتخواهی قصد کشتن اتابک کرد چون اتابک را معلوم شد بگریخت و با پانصد سوار بجانب اصفهان رفت چون او برفت ایرانشاه مدّتی فارغ دست از آستین کفر و الحاد بیرون آورد امراء دولت از رکاکت عقیدت او در تعظیم قدر دین و ضعف رای او در تمشیت امور ازو نفرت گرفتند و از وی تبرّا نمود^b و مقام باز صحرای برد^b و مقدّم امرا ترکی بود او را خلیف بازدار گفتندی جمعی بخدمت شیخ الاسلام قاضی جمال الدین ابو المعالی که مقتدای آنروزگار بود رفتند تقریر کرد که ایرانشاه با کاکا بلیمان قرار داده که روز جمعه در

a) اتحاد. Ms. b) Correctement et نمودند. Ces incongruités ne seront plus notées dans la suite.

لَيْسَ فَتَحَرَّتْ بِأَبَاهُ ذِي شَرَفٍ * لَقَدْ صَدَقَتْ وَلَيْتَنِي بِئْسَ مَا وَلَدَا
 در میدان وصوقی که ابرهیم بن مهدی عباسی در عجبو محمد
 ابن احمد بن ابی دؤاد گفته است در حق او صدقست و احمد
 ابن ابی دؤاد در خلافت مامون ندیم و جلیس حضرت خلافت
 گشت و در هنگام حلول اجل برادر خود معتصم وصیت کرد که
 در جمیع امور با احمد بن [ابی] دؤاد مشاورت کند و چون معتصم
 خلیفه شد یحیی بن اکثر را از قضاء بغداد معزول کرده باین
 ابی دؤاد داد و در زمان واثق و متوکل نیز قاضی القضاة بغداد
 بود و اول کسی که در مجالس خلفا افتخار سخن مینمود او
 بود و تا او سخن نمیگفت دیگری ابتدا نمیکرد و وی از احکام
 و اصل بن عطاء المعتزلی بود و خلفا مغالط و قایع منیعه بفانیح
 ارای ثاقبه او مفتوح میساختند و در ارتفاع مراتب و اجتماع مناقب
 مشار الیه بنان اکابر زمان بود و سابق فرسان میدان مروت
 و احسان و پسرش محمد نه بر جواده سیادت والد سالک و نه
 عنان سمند دولت را بدست مکارم اخلاق ماسک بود بنابراین
 ابرهیم العباسی که در فضل و شعر و غنا مشهور بود این شعرا
 گفته صوق ساخته بود

عَقَّتْ مَسَاوِ [تَبَدَّتْ] مِنْكَ وَاحِدَةً * عَلَى مَكَاسِنَ أَبْقَاها أَبَوْكَ لَكَ
 لَقَدْ تَقَدَّمْتُ أَبْنَاءَ الْكَرَامِ بِهِ * كَمَا تَقَدَّمْتُ أَبْنَاءَ اللَّئَامِ بِكَ
 واثبات تقدم این مذکور بر ابناء کرام بسبب آب مذکور دلالت
 میکند بر آنکه والدش متحلی بصفات حمیده بوده است و اثبات
 تقدم آب مذکور بر آبای لئام بسبب این مذکور دلالت میکند
 بر این که این مذکور متصف بصفات ذمیه که خلعت رفعت

مشهور است، و از بن عدالت اوست که بعد از پانصد و پنجاه سال هنوز مسجد جامع او که بمسجد ملک باز میخوانند از حلیه عمارت بیکبارگی عطل نشده و قبه مدفنش زیارتگاه ائمه و ذکور و محله اجابت دعوات نزدیک و دور است و عدالت خبر fol. 46. و امش شده بعد از مرور و کور اینهمه اعوام و شهر نزدیک خلایق بملک عادل مشهور اینهمه ملوک و پادشاهان که بعد از او آمدند و عمارات عالیه مذقوب مزین ساختند و پرداختند نه اثر از قصور و مسکن ایشان هست و نه از قبور و مدفن باز بر سر ساختن رویم رعیت بر موافقت لشکری بر ظاهر شهر عمارت کردند و جای فراخ شد و نزول خواست و ملک محمد بن ارسلانشاه بن کرمانشاه بن قاور در عهد پادشاهی خود کفنی که از قبیله ما یعنی اولاد و اسباط قاور دو پادشاه بوده اند که در محراب پادشاهی مقتدائی و پیشوائی را نشانند و مآثر و مفاخر روزگار ایشان شاید که مثبت گردانند یکی ملک تورانشاه بوده است و دویم را مستی نکردی و ذکر نفرمودی یعنی که منم و ملک تورانشاه بعد از آنکه سیزده سال در بسط بساط عدل داد داد در شهر ذی القعدة سنه ۴۹۰ از محنت سرای دنیا بترتیب جای عقی خرامید رحمة الله علیه رحمة واسعة ۵

گفتار در ذکر ملک ایرانشاه بن تورانشاه که پادشاه

پنجم است از قوردیان

بهاء الدوله ایرانشاه بن تورانشاه در بیست و هفتم ذی القعدة سنه ۴۹۰ بعد از پدر بر تخت قاوردی نشست و معاصی ملک موروث و ملایس اشغال پادشاهی شد و روزگار نداء شعر

فلما سمع الوزير هذا البيت اطلق له الف دينار اخر ولما كمل
انشاد القصيدة اطلق له الف دينار اخر وخلع عليه وقد اليه
جوادا يركبه وقال له دعاء امير المؤمنين مسموع ومرفوع وقد دعا
لك بسرعة الرجوع وجهز بجميع ما يحتاج اليه ورجع الى بغداد
وكان من الادباء الفضلاء

واز حكايات عدل ملك عادل يكي آنست كه او بغايت عمارت
دوست بود و عماره اصناف محترفه در سراي او بر كار بودند
او از محاورت و مخالطت اهل صناعت و حرف تحاشي ننمودي
وقتي در شهر سنه ۴۷۸ درودگري در سراي شهر كار ميكرد
و شاكردى باوى كه باولاد ترکان مشابيهى داشت ملك از درودگر
پرسيد كه اين كودك ترك زاده است درودگر گفت اين مسعله
حق تعالى از تو پرسد مادر اين پسر ميگويد كه از من آمده
است تركى در خانه من بحكم نزول ساكن است لا بد جواب
اين ترا بايد داد و آنوقت مقام لشكرى در شهر بود و روض عنوز
نساخته ملك تورانشاهرا سخن درودگر بر آتش قلق واضطراب
نشانده و دیده دلش را از دود اندوه تيره گردانيد و حال فرمود
تا مهندس ولايت و استادان بنا را حاضر كردند و در روض بيرون
شهر بنای سراي خويش فرمود و در جنب سراي مسجد جامع
و مدرسه و خانقاه و بیمارستان و گرمابه و اوقاف شگرف بر آنها نهاد
و فرمود تا امراء دولت و صدور حضرت و معارف ولايت همه در روض
منازل ساختند و چون مكالمه درودگر و ملك روز سه شنبه بود
و همان روز بناء عمارت شد آن محله بمحله سه شنبه معروف
گرديد و حله التذكير اگرچه ويران است اما بهمان اسم

مذكور است در ذكر فوت شبل الدولة در ٥٠٥ وفي السنة المذكورة
 ابو الهيجاء مقاتل بن عطية بن مقاتل البكري الحجازي الملقب
 شبل الدولة كان من اولاد امراء العرب فوقع بينه وبين اخوته
 وحشة اوجبت رحيله عنهم ففارقهم ووصل الى بغداد ثم خرج الى fol. 45.
 خراسان واختص بالوزير نظام الملك وصاحبه ولما قتل نظام الملك
 رثاه ببينتين وقدم ذكرهما في ترجمته ثم عاد الى بغداد واقام بها
 مدة وعزم على قصد كرمان مستفيدا وزيرها مكرم بن العلاء وكان
 من الاجواد فكتب الى المستظهر بالله قصة يلتمس منه الانعام عليه
 بكتاب الى الوزير المذكور يتضمن الاحسان اليه فوقع المستظهر على
 رأس قصته يا ابا الهيجاء ابعدت النجعة، اسرع الله بك الرجعة،
 وفي ابن العلاء مقنع، فطريقه a في الخير مهييع، b وما يسديه اليك
 تستنحلي ثمرة شكره، وتستعذب مياه برة، والسلام فاكتمى ابو
 الهيجاء بهذه الاسطر واستغنى عن الكتاب وتوجه الى كرمان فلما
 وصلها قصد حصرة الوزير واستاذنه في الدخول فان له فدخل
 عليه وعرض على رايه القصة فلما رآها قام وخرج عن دسنة اجلالا
 وتعظيما لكتابها واصل لاني الهيجاء الف دينار في ساعته ثم عاد
 الى دسنة فعرفه ابو الهيجاء ان معه قصيدة يمدحه بها فاستنشد
 اياها فانشدته

عِ الْغَيْشَ يَدْرُعُ عَرَضَ الْفَلَا * اِلَى ابْنِ الْعَلَاءِ وَالَّا فَلَا
 ٥

a) Le ms. porte عطيقه et le ms. de Jâfi à Vienne عطريقية. J'ai corrigé d'après ibn-Khallikân (n°. 744 de l'édition de M. Wüstenfeld), à qui Jâfi a emprunté le texte.

b) Ms. مهييع.

کرمانی گُفتی و سلطان‌شاه و دیگران از وی حساب پادشاهی بر
نمی‌گرفتند ۵

گفتار در ذکر ملک عادل ملک محیی الدین عباد الدوله
توران‌شاه بن قرا ارسلان بك که پادشاه چهارم
است از پادشاهان کرمان

چون سلطان‌شاه از اوج ملک بحضیض علك پیوست از اولاد
قاورد جز عباد الدوله توران‌شاه نمانده بود سرای ملک بحکم
ارث حق او شد و امرا به بم رفته او را بدار الملک بردسیر آوردند
و در ماه رمضان سنه ۴۷۰ بر تخت قاوردی صعود فرمود و چون
قباء ملک تبر قامت قابلیت او راست بایستاد ساز عدلی ساخت
که مردم نواعای انصاف نوشروان فراموش کردند و از لطایف
حسن سیرت غالیه آمیخت که عبیر عهد عمر بن عبد العزیز
در جنب آن بوی نداد و منصب وزارت بجائیم روزگار و صاحب
نامدار صاحب مکرم بن العلا که اخبار کرم او در صدور کتب
که بزم او ساخته اند ثبت است و دواوین شعراء معلق چون
عباسی و غزی «و برغانی و معزی بحسن آثار و کمال بزرگوارى او شاهد
عدل و عباسی در مدح او و تعرض و ذم نظام الملک که با یک
دیگر معاصر بودند می‌گویند

الشَّيْخُ يُعْطَى دِرْهَمًا مِّنْ بَدْرَةٍ * وَأَصْدَرُ يُعْطَى بَدْرَةً مِّنْ دِرْهَمٍ
تفویض فرمود و از شواهد کرم او حکایت آمدن شبل الدوله
است بکرمان و آن برین نهج در تاریخ مرآة الجنان و عبرة الیقظان

پدرش اورا از لشکرگاه ملکشاه بدزدید و بر پشت خویش بکرمان
 آورد و در کرمان کرمانشاه که پدر اورا بجای خویش نشاند
 بود کلبه دنیا را وداع کرده بود و دیگر پسران قاورد در قلاع بودند
 مهد امیر حسین که طفل بود بر تخت می نهادند و بار میداد
 چون رکن الدولة سلطانشاه برسید در ماه صفر سنه ۴۹۷ تخت
 fol. 44. ملک موروث را بزیست فر خویش رتبت افزود و امور مالک را در
 نصاب تقویم قرار داد چون مدت يك سال از ملک او بر آمد
 سلطان ملکشاه بنا بر حرکت قاورد بقصد استیصال نهال اقبال
 خاندان قاوردی عزم کرمان فرموده با لشکری بسیار وحشری
 بیشمار بر در بردسیر نزول کرد سلطانشاه در شهر متحصن شده
 بلباس خضوع ملتبس شده بقدم خشوع پیش آمده پیغام
 فرستاد که مرا چهل خواهر است که بحکم خویشی ناموس سلطان
 جهانند کرم و فتوت سلطان عالم روا ندارد که بدست خربندگان
 لشکرگاه افتند بعد از تردد سفرا واستشفاع امرا و وزرا چون
 سلطان سوگند خورده بود که شهر کرمان را خراب کند تصدیق
 سوگند سلطانرا يك برج از قلعه کهن که آنرا برج فیروزه می
 گفتند خراب کردند و سلطان بعد از آنکه هفتده روز بر در
 بردسیر مقام کرده بود باز گشت و سلطانشاه پادشاهی بود عشرت
 دوست در مدت ده سال که پادشاه کرمان بود غیر عشرت با هری
 دیگر نپرداخت و در آخر عهد ملک او از برادران او در کرمان
 تورانشاه مانده بود اورا بجانب بم فرستاد نه بطریق نیابت
 بل بحکم استهانت چه ملک تورانشاه در میان رمان پیورده بود
 و در تضاعیف شمایل او جنس بیستنی بود و اکثر سخن بزبان

زبس آغار خون کز دانه چیند * طبرخون رویدش از حلق وزاغر
چنان کردی که بر ایوان شاعان * بجای جنگ گاه رستم زر
ازین پس مر ترا در زین نگارند * تن تنها دریده قلب لشکر
بعون رخس و زال و تیر سیمرغ * زیک تن کرد رستم پاک کشور
تو تنها گز بکوشی با سپاهی * چو قوم عاد در بالای صحر
چنان شان باز گردانی که از بیم * برادر سبقت جوید بر برادر
ترا سیمرغ و تیر گز نباید * برخش جادو زال نسونگر
زمردی و جگر بگذاشت باقی ^a * مصر بر تو ای زیبا مصر
الا ای نامور شاعی که هستی * رشاعان در هر انوعی مخیر
زسهم افزای کاری باز گشتی * که آن با دیده کسرا نیست باور
زخفتان معصفر بند بکشای * زساقی بادۀ بستان معصفر
بجای جوشن اندر پوش قائم * بجای نیزه بر کف کبر ساغر
قدح بر کف نه و عنبر همی بوی * بر افروز آتشی چون چشم عبهر
اگر بستان آزاری به برم ز ^b * بآذر بوستانی کس را زآذر
ایا شای که از نظم مدیحت * نگرود سیر طبع مدح گستر
مرا از نظم در خاطر عروسیست * که از مدح توخواهد نقش وزیر
بسا کاشعار من در مدحت تو * بخواید گشتن از دفتر بدفتر
واین قصیده شصت و چهار بیت است همه برین نظم واسلوب
وسلطانشارا بعد از قتل قاورشاه میل کشیدند اما سلطانشارا
بنابر تقدیر سمیع بصیر آینه نظر از آه قصد تیر نشد
وادیام بصر از سنگ تکحیل شکسته نگشت و شخصی از خدم

a) Ms. باقی. b) Le sens de ces mots est obscur. c) Peut-être convient-il de lire آهن et قصد.

جهانی دید^a بر خسرو نهاد * به تیسر و نیزه از دیوار و از در
 زشه برج ار قضا را چرخ داری * ملک را یافت در میدان برابر
 زخون شمشیر هندی بر کفش لعل * زخوی خفتان رومی بر تنش تر
 چو آتش چرخ را بر کرد و بشتافت * که آتش دند^a پاداش و کیفر
 بر و بازوی او برگستوان دار * خدنگ راست زد برگستوان در
 زرخم تیسر تا پای خداوند * بدستی مانده بد با نیز^b کمتر
 fol. 43. دیگر سو بدان سونیر بگذشت * که از تیری نیالودش باخون پیر
 ملک چون سرو و گلشادان و خندان * نشاطی بادپائی خواست دیگر
 ملایک در هوا آواز دادند * زشادی در شگفت الله اکبر
 زفر ایزد و آثار دولت * نشانی باشد این واضح نه مضمهر
 دو پیکر بود اسب و مرد جنگی * بسوزانی و تیزی برف و صرصر
 بزخم اندر چه داند پیر بیجان * تفاوت جستن از پیکر به پیکر
 به گیتی ز آب دانش خیره تر نیست^c * دو جانور یار سلطان ستمگر
 سیاوش را و خسرو را بیازرد * چو فر ایزدی بر آب و آذر
 تهور گر نه بد بودی زشاعان * نه جوشن داری در کین نه مغفر
 چه باید مغفر از آهن مر آنرا * که بزدان داد باشد مغفر از فر
 ایا شاعی که شخصت را بیاراست * بعقل و حلم بزدان پیکر و بر
 فزون شد دولتت تا باز گشتی * زجنگ سگزیان دیو منظر
 توان بدن هنوز از جنگ جایب * دریده زهره سگزی به زبیر
 از اکنون تا پسین روزی زگیتی * بر آن خاک ار فرود آید کبوتر

a) Sie! Peut-être le بند^a? b) Ainsi le Ms., mais je ne
 sais pas expliquer le texte. c) Leçon douteuse!

نشانند چون خبر قضیه پدر استماع نمود بر سر سلطنت نشسته
یکسال حکم راند و در گذشت ۵

گفتار در ذکر سلطان‌شاه بن قورود که پادشاه سیم است

از پادشاهان کرمن

سلطان‌شاه چون با پدر و برادر اسیر سلطان ملک‌شاه شد
برادرش امیرانشاه را که شمه از مردی و مردانگی او در دیوان
حکیم ازرق مذکور است و چون نزدیک ده قصیده در مدح او
دارد ذکر که موجب تطویل میشود از یک قصیده این چند
بیت ثبت افتاد

عمایون جشن عید و ماه آذر * خاجسته باد بر شاه مظفر
امیرانشاه بن قورود چغری * جمال دین و دولت است و باور
خداوندی کجا کوتاه نماید * به پیش خطی او خط محو
اگر خورشید بودی دست زاده * شدی دشت زمین یاقوت احمر
زمین باران جودش گریه بیاورد * بجای سبز روید از زمین زر
بدر بند ساجستان آنکه او کرد * مثالی کرد بد حیدر باخیر
حنا و کوه زین داشت ششماه * بجای خواب خوش بالین و بستر
درین شش ماه زمانی بر نیاسود * زار و گریه گردان معسکر
بگرد اندر می شد میر پنهان * بخون اندر می زد چرخ چنبر
ویانگ کوس غران چشم کودک * می احوال شد اندر ناف ملر
زیم جان می جان کرد پنهان * چو در آرزوی خسب a غصفر
زمین دریای موج افکن شد از خون * درو کشتی سوار و گشته لنگر
اجل بازو زنان عمر سو همیرفت * بخون اندر چو مرد آشناور

a) Le ms. porte. ار دس خسب.

سنّ و تعرّف دقائق امور پادشاهی و سلطنت و تکشف از حقایق احوال سپاهی و رعیت با وجود خود سلطنت ملکشاهرا که هنوز سنین عمرش بعشرین نرسیده بود جایز نمیشد تحریک امرای مزید علّت شده با لشکری که داشت بهوس سلطنت عراق بامید اتفاق امراء پر نفاق عزم همدان شد و ملکشاه از روی بدر همدان آمد و میان ایشان مصافی عظیم رفت و سه شبانروز عراضه جدال بر چیده نشد و چون فرزین بند ملکشاه قایم بود امرا اسب در میدان وفاق قاورد نتوانستند جولان داد و بالاخره لشکر قاورد چون اصحاب پیمیل خوار و ذلیل شده پیاده و سوار رخ بیکبار از عرصه کارزار بر تافتند و شاهرا در مانگاه گذاشتند قاورد نیز عنان fol. 42.

بر تافته سالک وادی فرار شد و در اثناء هزیمت او و دو پسرش امیرانشاه و سلطانشاهرا اسیر گرفته نزد ملکشاه بردند و قاوردرا روزی چند مقید داشتند در شب خفیه خیمه کردند و امیرانشاه و سلطانشاهرا میل کشیدند و این واقعه در شهر سنه ۴۹۹ اتفاق افتاد و او را فرزندان بسیار بود از پسران آنچه نام ایشان بما رسیده امیرانشاه و کرمانشاه و سلطانشاه و تورانشاه و شاهنشاه و مردانشاه و عمر و حسین و ژویند چهل دختر داشت بعضی را در حکم امراء آل بویه کرد و اکثر بعلویان داد از آن جمله هشت دختر به ولی صالح شمس الدین ابو طالب زید زاهد نسابه مدفون به خبیص که جدّ راقم است و هفت پسر او داد ۵

گفتار در ذکر کرمانشاه بن قاورد که پادشاه دویم است

از پادشاهان کرمان

قاوردرا در وقت تهمّجه بحرب ملکشاه او را بر جای خویش

میرفت چون حرکت رکاب فرمود در بردسیر کرمان صد من نان بدیناری سرخ بود بعد از آنکه بدولتخانه جیرفت فرود آمد انهای رای پادشاه کردند که ۳۰ درین هفته در بردسیر نود من بدیناری کردند و نیز آرد سیاه و تباہ می پزند و در حال با ده سوار از خواص عزم بردسیر کرد و بیک شبانروز بردسیر آمد و جمله نان بایانرا بخواند و گفت تا من بشدم ملج خواری درین شهر افتاد گفتند فی گفت آفتی دیگر از آفت سماوی رخ داد که آسپاها خراب شد گفتند فی گفت لشکری بیگانه روی بدینجانب نهاد گفتند فی گفت سبحان الله العظیم چون من با چشم ازین شهر رفتم مؤنت و خرج ولایت از دو بایکی آمد بایستنی که یکصد و بیست من نان بدیناری شدی پس چندی از معارف خبازان در تئور تافته نشاند و بسوخت و باز بجیرفت آمد،

و ملوک قاور در آخر عهد ولایت فارس از فصول فضلان خالی کرد و تخت ملک شیراز را بجمال عدل خویش جالی^a و چون فارس او را مسلم شد برادر کپترش الب ارسلان محمد که بعد از عمش طغرل بیک پادشاه ایران بود در لب جیحون بر دست یوسف برزمی چنانچه در مقاله اولی ذکر شد مقتول گردید و امراء حضرت بحکم ارث و وصیت سلطان ملکشاه را بر تخت نشاندند و بعد از ضبط خراسان توجه عراق نمودند بعضی از امراء ملکشاهی عراق بخدمت قاور فرستاده و عده اعانت نمودند و قاور خود در اصل ذات پادشاهی پادشاهی دلیر فرزانه بود و بحکم کبر

a) Ms. خالی.

مناره کاروانسرا و حوض و در شهر جمادی الاول سنه ۱۰۲۵ که رافق
 این صکیفه محمد ابراهیم بعد از فوز بسعادت زیارت حضرت امام
 الحسن والانس امام معصوم مرتضی علی الرضا علیه و علی آبائه التحیه
 والثنا با منسوبان و فرزندان بوسیله فوت خاله مرحومه ام ویرشش
 پسر خاله نور حدیقه مردمی و مرآت نور حدیقه سخاوت و فتوت
 میرزا ابو الفتح سلمه الله تعالی و ابقاه فی ظل اعلی حضرت والد
 الماجد السلطان المطاع ملک جلال الدین والدنیا خلد ظلاله
 العالی بسیستان رفته قریب دو ماه در ملازمت تراب مستطاب
 ملک اسلام و مخدومزادگان عظام بسر برده باحجاج و التماس
 بسیار رخصت حاصل کرده متوجه مسکن و وطن بود آثار خیرات
 قاوردی را برای العین مشاهده نمود اکثرچه از امیال قلبی
 بجا مانده اما مناره دوگانه بر جاست و در راهی که از کرک جدا
 شده بجانب گشت خمیس میروند راثیان میگویند که یک دو fol. 41.
 مناره کوچک هست و حقاً که چیزی فوق آنچه قاورد در بیابان
 کرک نموده مقدور بشر نیست که بعمل آورد هر که بنظر امعان
 در آثار آن ملک ملک نشان نگردد سایر اوضاع او را نفیس میتوان
 نمود

ان آثارنا تدل علینا * فانظروا بعدنا انی الآثار

واز طرف یزد در ده فرسنگی یزد چاهی ساخت و مرد بنشانند
 و آنرا لکال چاه قاورد میگویند و معتمدان با امانت و دیانت در
 ممالک بر کار کرد و چهار صد کرمان چنان شد که ترک
 و میش با هم آب خوردی و خصب و فراخی بحدی شد که
 نقله اخبار آورده اند که وقتی در صمیم زمستان باجیرفت

و عمان تا آخر عهد ارسلانشاه بن کرمانشاه بن قوردشاه در دست ملوک کرمان بود و پیوسته شاکنه کرمان آنجا بعد از فوت ارسلانشاه و جلوس ملک مغیث الدوله والدین محمد برادرش سلجوقشاه بن ارسلانشاه ازو بگریخت و بعمان افتاد و آنجا مقام کرد شاکنه کرمان دیگر آنجا نشد،

و قوردشاه در اضراف کرمان محاربات نمود از جمله در دربند ساجستان پسرش امیرانشاه قریب ششماه با ساجزیان محاربه نمود و حکیم ازرقی ذکر آن مصافق در قصیده که در مدح امیرانشاه بن قورد گشته کرده و غیر ازین قصیده قصاید غرا در مدح امیرانشاه انشأ کرده، و چون تمام ممالک کرمان قورد را مستخر گشت جتر بر قاعده آل سلجوق که نمودار تیر و کمان بود بر آن عیادت مطلقه ساختند و بر سر مثلها نشانی بر مثال تیر و کمان و کمانچه و بر زیر آن طغرا نام و القاب بساختند و در راه سیستان و دره قورد در چهار فرسنگی اسفده^a در بندی ساخته دری از آهن در آویخت و مرد بنشانند و از سر دره تا فخرچ بم که بیست و چهار فرسنگ است در هر سیصد کلم میلی بدو قامت آدمی چنانچه در شب از پای آن میل میل دیگر میتوان دید بنا نهاد تا خلائق و عباد الله در راه تفرقه و تشویش نکنند و در سر دره که ابتدای امیال از آنجاست خانی و حوتی آب و حمام از آجر ساخته و دو مناره ما بین کرک و فخرچ بنا کرده یک مناره چهل گز ارتفاع و دیگری بیست و پنج گز ارتفاع و در تحت هر

a) Sic. Peut-être اسفده = ساخته et dans ce cas à biffer. b) Le ms. ajoute: گز و بیست و پنج گز.

وناچار از ركوب مراكب آتی و نفس *a* از دخول آن ای ملك چون
 ثبات كوه داشت از موج بحر نیندیشید و بدین عزم عزم
 آحدود شد و امیر هرموز را حاضر کرد و بفرمود تا مراكب و سفاین
 مرتب سازد و بحكم دلالت عنان خدمت ملك گزیرد تا رایت
 منصور اورا سرّ عمان مركز کند امیر هرموز كمر اطاعت بر
 بست و اسباب عبور بساخت و چتر هایون ملك را بفرستد عمان
 رسانید و ای عمان شهریار بن تافیل *b* چون آن بلاء ناگهان و محنت
 نا اندیشیده دید روی در پرده خفا کشید و ملك در اجتناء
 ثمرات مراد و اجنباء اموال و استخراج كنوز بأقصى الغایت رسید
 و بر عیّت و ولایت زیادت ارضای نمود و وعاید خوب و گماشتگان
 عادل مستظهر گردانید و خطبه و سكه ولایت بر نام خویش فرمود
 و مثال داد تا طلب امیر ولایت كنند و پیش من آورند كه در
 امان خداست و ضمان مراعات من بعد از تفحص اورا در تنوری
 باز یافتند و خدمت ملك آوردند ملك گفت ای تازیك از مهمان
 بگزیختی من بمهمانی تو آمدم و باز میگردم و ولایت تراست و شكنه *fol. 40.*
 من اینجا در خدمت و حكمت تو می باشد آن بیچاره نیم
 مرد جبین خضوع ساجد زمین خشوع گردانید و بزبان تصرع گفت
 ای ملك فرزندان طفل دارم اكثر منت جان بر من نهاده زنده
 گذاری باقی عمر بعد قضاء الله خود را بخشیده انعام ملك شناسم
 ملك را بر حال او رقت آمد اورا ایمن گردانید پس شهریار از دقایق
 و خزاین و زواهر جواهر كه اندوخته او و اسلافش بود ملك را
 خدمتها كرد و ملك در ظل دولت و كنف سلامت باز گرمسیر آمد

a) Sic! On attend و نا گزیر. *b*) Ms. نائل (sic).

ساخته^a فرق او بشکافت و او قهر کرده در شب بجانب دار
الملک آمده صورت حال بقاورد عرض کرد که در فلان روز میعاد
مواصلت و محضر است و میقات زفاف و التفافست و تا سه روز دیگر
جمع معارف و رؤسا و وزراء حشم کوفچ و قفس از سواحل بحر
تا اقصای مکرانات در فلان دپه و فلان خانه خواهند بود چون
قاورد برین حال مطلع شد در حال با حشم حاضر بر نشست
و بیرون شد و بقاء نشکر چون از نهضت او باخبر می شدند
بی متابعت و مشایعت می گرفتند و بدو شبانروز بحیرت رسید
و حشمی اندک با وی پیوست و بیکروز دیگر بکوه کوفجان رسید
و همان شب اتفاق عروسی بود و جمله اکابر و اصاغر و کهتر و مهتر
و مرد و زن آن ارادل قطاع الطریق مجتمع و بعشرت و نشاط مشغول
سحرگامی بر سر آن محافل افتاد و ایشانرا خمار گشائی فرمود
و بیک کودک را زنده نماد و جمله اموال آنولایت از حلی و حلل
و مرانب و جنایب و مراعی و مواشی معدّ و مهیا همرا در قبض آورد
و ولایت گرمسیر باسرها از شوایب مداخلت اغیار صافی شد
و منشیان ملک قاورد کتب فتوح جمال انقص بعبارات رایقه تصنیف
کردند و عهدهای بعید قدوه منشیان جهان بود،

و بعد ازین فتح بر رای قوردشاه عرضه داشتند که ولایتی است
که آنرا عمان گویند خزانه از انواع نعمت متلی و عرصه آن از
خصمی مانع و مقاومی مدافع فارغ و خالی و از ساحل هرمز تا
آن فرضه مسافتی نه دور اما خطر امواج دریا در پیش است

a) Le ms. ajoute کرده.

غرضی نیست مسکین زعیم قفص چندان شیفته صحبت آن
 شخص شده بود که امثال این سخنانرا وقتی نمی نهاد بر زعم
 عم غم خوار جواب داد که حق تعالی مردی بزرگ فاضل کامل را
 بمن محتاج ساخته و از شما هم او را در حق خود مهربان تر
 می یابم شما را حسد بر آن می دارد که هر روز او را بتهمتی
 منسوب سازید من دختر خود را بزنی باو خواهم داد با وجود
 چنین جواب ناصواب عم کاربان گفت ای جان پسر مثل تو
 و این مقرب پادشاه چون حال وزیر زانان و ملک بومان است که
 در کلبه و دمنه آورده اند امیر قفص گفت ظاهراً ترا خرافت
 در یافته میان قاور و و ما کوههای شامخ و جبل راسخ در میان
 است و عقبات سخت و شعاب پر درخت حایل مگر عقاب شود
 که ازین عقبات بپرد و بعقوبات ما مشغول شود و مع هذا اگر
 این اندیشه نماید با او همان معاملات نمائیم که با معین الدولة
 نه قاور از معین الدولة بیش است و نه من از جد خود کم
 چون کوش هوش او با زیر غرور انباشته بود پیران ناصح ترک
 نصیحت نمودند و خواهج مقرب بر مداخل و مخارج آن محال مطلع
 شد و منتظر فرصت می بود تا زعیم قفص را با دیگری از معارف
 گروه کوفچ و قفص اراده مواصبت شد و چون خواهج علم نجوم

نیکو دانستی اختیار روز طوی و ضرب برای او مقوض شد او fol. 39.

روزی اختیار کرد او را شاگردی بود علیک نام و او نیز بر مخارج
 و مداخل و مکامن و مضایق محلّ و مقام ایشان و اوقات احتشاد
 اجناد و تفرق و تشرد ایشان واقف و بر احوال منازل و مناظر
 و مساعی و مراعی آن مدابیر عارف بود با او چندگی

بود قاورد خواجۀ از معارف مقربان خود را که دو سه نوبت
 برسانت نزد زعیم ققص رفته بود در سرّ طلب داشته تدبیری
 که اندیشیده بود با او در میان نهاد و بعد از آن بتهمت
 اینکه با یکی از خصماء ملک ضریف مکاتبت و مراسلت سپرده
 است او را علی ملا من الناس سیاست فرموده از خدمت ازواج
 کرد و اقطاع و نایبیه او قطع فرمود و جهات و اموال او جهت دیوان
 ضبط کرد و حکم کرد که از ملک او بیرون رود او بنابر سابقه
 معرفی که با زعیم ققص داشت نزد او رفته شکایت خداوند
 خود نمود و ازو انتماس نمود که چون قاورد را محبتی مفرط با تو
 هست و بی هیچ وجه از سخن تو تجاوز جایز نمیدارد گناه مرا ازو
 در خواه زعیم ققص او را رعایت و مراقبت نموده گفت روزی چند
 میمان ما باش تا ثروت غضب پادشاه فی الجمله منطقی شود
 و آنگاه اگر مرا بنفس خود بخدمت پادشاه باید رفت بروم
 و او را با تو بر سر رضا آرم چون ماعی چند با او بود و نیکو
 خدمتی بسیار بظهور رسانید زعیم ققص را برو اعتمادی کتی بهم
 رسید و محرم سرّ و راز و در امور کتی با او یار و انباز شد زعیم
 ققص را عَمّی بود پیر مردی کاردیده گرم و سرد روزگار چشیده
 روزی با چند پیر از معارف حشم ققص بخدمت او در رفت
 و وقت مدّت شش ماه شد تا این مرد ایناجاست و مردی است
 معروف و مشهور و از جمله ندماء پادشاه بقرب و منزلت موصوف
 و مذکور او را مدد و معاونت نمای و بگذار تا بگوشه بیرون رود
 تا نگاه مارا درد سری نیارد چه چنین مردی گردان و زبان آور
 که ندیم و مشیر و دبیر و وزیر قاورد بوده العجب او بما خالی از

و چون ملك قاوردا فتوح نامدار و ظفرها بی شمار بر آمد و اورا لشکر بسیار مجتمع شد و حشم بیحد گرد آمد و ارتفاعات سردسیر بارزاق ایشان و فا نمیکرد چه مایه مال و منال کرمان از گرمسیرانست و گرمسیر در دست قوم کوچ و گزوه قفص بود و بروزگار دراز از عاجز دیلم گردن استیلا افراشته سینه تغلب پیش داشته بودند و در عدد ایشان کثرتی بود و بشوکتی اندک قمع ایشان مسیر نه چه جمله گرمسیر از جبرفت تا لب دریا فرو گرفته بودند و تا حدود فارس و اطراف خراسان میرفتند و از دزدی و قطع طریق مال بولایت خویش می بردند و در عهد دیلمه معین الدین *a* ابو الخیر دیلمی لشکر بدانجا کشید و زعیم قفص اورا استقبال نموده در شعب درفارد و سر پزن کمین ساخته ناگاه بر لشکر او زده دست او ببنداختند و لشکر او مقهور شد و دیگر کسی از دیلمه متعرض ایشان نشد، چون قصه ایشان بر رای ملك قاورد عرض کردند دانست که بمجاهرت و مکنایت بیخ فساد آن قوم را از زمین عناد بر نتوان کشید از روی تدبیر اندیشه کار ایشان پیش گرفت و منشوری بحرمت تمام با خلع گرانمایه نزد زعیم قفص فرستاد که کار ولایت جروم و نیابت ملك از سفح درفارد و سر پزن تا ساحل عمان بنو ارزانی داشتیم چه من ترکم و آب و هوای گرمسیر موافق مزاج من و حشم من نیست لا بد نایبی بدان باید فرستاد و کدام نایب از تو سزاوارتر تواند بود و در آنوقت مقام گزوه قفص باجمعهم در کوه بارجان

fol. 38.

a) Sic! Plus bas الدولة mais il faut lire الدولة.
Cmp. IA VIII, ۲۴۲.

در خاندان او بماند و اولاد و احفاد او همه از مکتسب او خورده^a و خواب شب و آسایش روز ایشان نتیجهٔ سیر و تعب او بود، از اخلاق جهانداری او یکی آن بود که در محافظت عیار نقدی fol. 37. که زدی مبالغت نمودی چنانکه در مدت سی و چهار سال که پدشاه بود نیم ذره در نقد او زیادت و نقصان نرفت و گویند که عرگز رخصت نداده که بر خزان او بره یا بزغاله آورند و قصابان نیز نهراً چهاراً نیازستندی بذبج برد و گشتی بره و بزغاله طعام یکمرد باشد و چون یکساله شد طعام بیست مرد بود و در پروردن آن رنجی بکسی نمیرسد علف از صحرای میخورد و می بالد، چون در دار الملک بردسیر بر تخت سلطنت جلوس فرمود تعریف طبقات رعایا فرمود و خواست تا هر طبقه از اصناف مردم را ببیند قاضی ولایت در آن عهد قاضی فزاری بود مردی طویل عریض منجمد و در لباس تأتلف تمام نمودی و عیایم قصب مصری بستنی و چند اضلس برآورد پیوشیدی او را در بارگاه ملک قاورد آوردند و کپلی باوی دستار و دراعه سفید پوشید و محبره در دست از حال و اعمال ایشان استکشاف کرد گفتند این حاکم شرعست و آن دبیر حکم او قاورد گفت این بزرگ لباس قضا ندارد زنی قضا برآورد کهل ظاهر است اکنون این وزیر و آن قاضی باشد و منصب وزارت خبیش بقاضی فزاری تفویض فرمود مسند قضا بدبیر تسلیم کرد و آن کهل قاضی ابو الحسن بود جد قضاة کرمان و قاضی و شاخه و عمل هر ولایت را بعدالت وصیت فرمود،

a) Mot illisible dans le ms.

مصالحات خود ورعیّت در مصافحت مصالحت قاورد دید و بعد از تردّد رسل و اهل استشفاع قرار بر آن افتاد که بهرام ولایت تسلیم کند و قاوردشاه دختر او را در سلك ازدواج خود در آورد در اثناء تأکید معاهد وفاق و تمهید قواعد اتّفاق ملک با کالنجار با لشکری بسیار وحشری بیشمار از شیراز بعزم رزم قاورد نهضت فرموده بولایات کرمان در آمد بهرام چون روی بکعبه محبت و هوای ترک آورده بود پشت بر بادیه حبست و ولای دیلم کرد و کس پیش باز فرستاد و کنیزکی از خواص حجره با کالنجار را باعطاء مل و مواعید افضال بفریفت تا با کالنجار زهر داد و در ختاب *a* فرو شد، خواجه ناصر اندین منشی کرمانی در تاریخ خود که د عهد سلطنت سلطان جلال الدین سیورغتمش قراختائی تصنیف کرده و بتاریخ شاهی موسوم است آورده که رئیس ختاب را با قاورد دوستی بهم رسیده بود و میبانه ایشان عقد اخوت معقد شده چون با کالنجار ختاب رسید رئیس پادشاه را نزلها فرستاد و طعامی که خاص او را فرستاده بود مسموم ساخته اما قول اول بصدق اقرب است و علی کلا التقدیرین ملک با کالنجار در ختاب وفات یافت و لشکر او چون صولت ترک و شوکت ملک قاورد شنیده بودند م از آن منزل روی باز فارس نهادند و ملک قاورد ملک کرمانرا تسخیر فرمود، و ملک قاورد پادشاهی بود معمر مدبر مقبل مظفر رایت دولت او در ملک گشائی منصور آیات اقبال او در پادشاهی بر صفحات روزگار مسطور از حذق صنعت او در تأسیس مبانی جهان بانی ملک کرمان یکصد و پنجاه سال

a) Ms. خنات.

بسم الله الرحمن الرحيم

بیت

fol. 36

دادار جهان اثر دو بودی نه یکی * دادار بودی a و لشکرستان دکی
و بانهمزام قومی دیلم بودند عاجز و بیچاره و عمرتر لشکر ترک ندیده
و آواز کمان و گشاد بازوی ایشان نشنیده و در خدمت ملک قورود
از حشم و خدم ترکان پنج شش هزار سوار بودند که بر خانه
زین زاده و در جامه زره پیورده شغل که در روز کین اعلاء لوی
ملک و دین و فراش شب نم زدین

همه را با عیون تازی شغل * همه را با سیوف عندی کار
رخش در زیر شان چو غران شیر * نیزه در دستشان چو پیکان مار
چون بحومه شهر نزول کردند بهرام در شهر رفته دروب چهار
گانه شهر فرو بست چه غموز در ربض شهر بردسیر عیج عمارت
نبود و در ایام دولت سلجوقیان انار الله براعینم ربض شهر بردسیر
عمارت یافت دیلمان زوینی که است جارحه و سلاح ایشان بود
انداختند و از تیر ترکان جمعی کثیر هلاک شدند بهرام صورت
واقعه انهاء بارگاه ملک با کاندجار درد و مدت اعانت و اغاثت او
متمادی شد و شدت باس قوردشاه مهنت انتظار نمی داد بهرام

a) Sic! Le mètre exige بُدی. — Le texte est douteux.

تواریخ آل سلجوق

واین جلد مشتمل بر تاریخ سلجوقیان کرمان

محمد بن ابراهیم

RECUEIL DE TEXTES RELATIFS

à

L'HISTOIRE DES SELDJOUCIDES

PAR

M. TH. HOUTSMA.

Ling. Pers. et Turc. Lector.

VOL. II.

Histoire des Seldjoucides de l'Iraq

PAR

al-Bondâri d'après Imâd ad-din al-Îkâtib al-Isfahâni.

LUGDUNI-BATAVORUM.

APUD E. J. BRILL.

1889.

RECUEIL DE TEXTES RELATIFS

à

L'HISTOIRE DES SELDJOUCIDES.

RECUEIL DE TEXTES RELATIFS
à
L'HISTOIRE DES SELDJOUCIDES

PAR

M. TH. HOUTSMA.

VOL. II.

LEIDE, — E. J. BRILL.
1889.

Imād ad-dīn al-Kātib al-Isfahānī
HISTOIRE DES SELDJOUCIDES DE L'IRÂQ

PAR

al-Bondārī

D'APRÈS

Imād ad-dīn al-Kātib al-Isfahānī

TEXTE ARABE

PUBLIÉ D'APRÈS LES MSS. D'OXFORD ET DE PARIS

PAR

M. TH. HOUTSMA.

LEIDE. — E. J. BRILL.
1889.

PRÉFACE.

Le texte arabe que je publie ici pour la première fois est connu des Orientalistes depuis longtemps; Quatremère le cite assez souvent dans ses notes linguistiques, Defrémery en a fait usage dans divers essais d'histoire orientale. Dernièrement, en 1886, M. le Baron von Rosen en a publié un échantillon ¹⁾, accompagné d'une traduction russe et précédé de quelques observations judicieuses sur le caractère de l'ouvrage et sur la valeur des manuscrits dans lesquels ce texte nous est parvenu. Dans un recueil de textes relatifs à l'histoire des Seldjoucides, l'ouvrage d'al-Bondâri ne saurait manquer; ce qui pourrait paraître douteux, c'est s'il n'eût pas été préférable de publier l'ouvrage original d'Imâd ad-dîn au lieu de l'abrégé dû à un auteur postérieur. C'était là mon idée, lorsque je publiai le premier volume de ce Recueil en 1886, mais des motifs bien décisifs m'ont engagé ensuite à changer d'avis. J'ose espérer que le lecteur mis à même de les juger me donnera raison.

Les auteurs qui ont contribué à la composition de notre

1) Dans le premier volume des *Zapiski* de la Société impériale russe d'Archéologie (p. 189—202). Le morceau publié occupe dans mon édition les pages ٧٨—٧٩; je n'en ai malheureusement eu connaissance qu'après l'impression de ces pages, mais j'y reviendrai en quelques notes à la fin de cette préface.

ouvrage sont au nombre de trois. Premièrement le vizir Anouchirwân ibn-Khâlid rédigea en persan des mémoires auxquels il donna le titre pompeux de: **فتور زمان الصدر** et ce que Flügel (éd. de H. Khal. IV, 387) traduit par: *tepor temporis hominum principum et homines principes temporis teporis*, ou Le relâchement du temps des vizirs et les vizirs du temps du relâchement. Ces mémoires étaient exclusivement consacrés aux événements qui s'étaient passés du vivant de l'auteur, c.-à.-d. depuis le règne de Malikchâh jusqu'à la mort de Togrul ibn-Mohammed (1072—1134). Imâd ad-dîn les traduisit en arabe en y ajoutant plusieurs détails que son devancier avait passés sous silence et, pour donner une histoire complète des Seldjoudes de l'Iraq et du Khorâsân, il y joignit une introduction, contenant l'histoire des premiers Seldjoudes, ensuite il continua l'histoire depuis la mort de Togrul jusqu'à la fin de la dynastie. A cette composition il donna le titre de: **نصرة الفترة وعصرة الفطرة**, ce que le savant éditeur de H. Khal. (VI, 348) traduit par *Auxilium languoris et refugium creaturarum*. Dans le siècle suivant de l'Hégire, al-Bondârî en rédigea l'abrégé que voici, sous le titre de **زبدة النصرة ونخبة العصرة** c. a. d. La crème du livre *an-Nosra* et le choix du livre *al-'Osra* ¹⁾.

Les deux premiers auteurs nous ont donc transmis dans ce livre le récit de leurs souvenirs personnels et nous parlent assez souvent de leurs propres aventures ou de celles de leurs parents et de leurs amis. Personne n'ayant écrit, que je sache, la biographie ni de l'un ni de l'autre, je crois accomplir un devoir envers ces auteurs et envers les

1) H. Khal. III, 539 et ailleurs s'est mépris en attribuant l'abrégé à Imâd ad-dîn lui-même.

lecteurs des pages suivantes, si je tâche à réunir dans un seul tableau les traits caractéristiques que nous présente la biographie de ces deux chevaliers de la plume. En agissant ainsi j'aurai assez souvent l'occasion de toucher à divers points de l'histoire des Seldjoucides, sans toutefois entrer dans trop de détails, travail qui dépasserait bien loin les limites d'une simple préface. Chacun a sa manière de voir; quant à moi, les hommes de lettres et les savants qui ont exercé une influence durable sur la littérature et sur le développement intellectuel d'un peuple me paraissent mériter beaucoup plus l'attention de l'historien que les princes et les guerriers qui n'ont été formidables que pendant leur vie, sans laisser des traces de leur existence.

I.

Le calife omayyade, Solaimân ibn-Abd al-Malik aurait une fois dit, à en croire le vizir Anouchirwân: » Ces Persans me sont un sujet d'étonnement. ils ont régné mille ans sans avoir eu un seul instant besoin de nous, nous avons régné un siècle et nous n'avons pas pu nous dispenser d'eux pendant un moment." Il y a dans ces mots une vérité que l'historien des Arabes et des Turcs ne saurait méconnaître. Nous en avons la preuve décisive dans la fondation de l'empire des Seldjoucides. Sans doute, les batailles avaient été gagnées par la bravoure des guerriers turcs, une grande partie du monde musulman était à la merci des vainqueurs, ils avaient pu mettre à feu et à sang de vastes régions, mais, pour fonder un empire, il fallait avoir recours aux vaincus, profiter de leur expé-

rience, de leurs connaissances pour l'organisation d'une administration, assez forte pour se maintenir d'elle même, assez large pour être adaptée également aux vainqueurs et aux vaincus. Cette tâche demandait un homme de génie, celui qui s'en chargea fut un Persan qui nous est connu sous le nom de Nizâm al-Molk. Il est impossible d'écrire la biographie de cet homme remarquable jusqu'à ce que ses Mémoires aient trouvé un éditeur ¹⁾; nous nous bornons ici à faire connaître l'organisation administrative qu'il imposa à l'empire selon les données de notre chronique. Cette organisation ne fut rien moins que le développement d'un système nouveau; en Orient où tout pouvoir émane de la personne du Sultan, où le gouvernement dépend entièrement de ses qualités personnelles, un système d'administration n'a point de chance. Ce que l'on peut faire et ce que Nizâm al-Molk fit, c'est d'élever une classe de fonctionnaires qui ait les connaissances nécessaires et l'expérience des affaires. Dans ce but il attira dans les bureaux du gouvernement tous les jeunes gens de talent qui désiraient entrer au service public. Ces bureaux étaient alors au nombre de cinq et les chefs constituaient une hiérarchie administrative. Au premier présidait le *vizir*, au second le *mostaufi* (maître des comptes), au troisième le *togrâi*, au quatrième le *mouchrif*, au cinquième le *ârid al-djaich* (contrôleur général de l'armée) ²⁾. La traduction de

1) M. Ch. Schefer s'occupe de cette publication.

2) P. I.. On voit que les divers bureaux portent d'autres noms que sous les califes Abbassides. Le bureau du *mostaufi* paraît correspondre au ديوان الزمام, celui du *togrâi* au ديوان الرسائل والانشاء, celui du *ârid al-djaich* au ديوان الحشد والشاكرية. Comp. von Kremer, *Culturgeschichte des Orients* I, 198 et suiv. Quant au diwân du *mouchrif*, il paraît appartenir au ministère des finances, comme celui du *mostaufi*.

ces titres ne saurait donner qu'une idée vague et peu précise des fonctions de ces dignitaires. Le mot *togrâi* par exemple signifie : celui qui applique le *togra* (le sceau turc) sur les ordonnances du sultan, mais le bureau dont il était le chef était la chancellerie de l'empire ; indépendamment de cela il fonctionna comme vizir lorsque le sultan était à la chasse, genre d'exercice et de récréation qui occupait une grande place dans la vie des émirs turcs et mongols. Entré dans les bureaux comme simple *kâtib* et après avoir parcouru les rangs subalternes, on commençait par devenir *ûrid al-djaich*, pour monter ensuite au rang de lieutenant (نائب) du mouchrif, de mouchrif et ainsi de suite jusqu'à ce qu'on eût atteint le rang de vizir. Cependant chaque vizir n'avait pas parcouru ces divers rangs, il devait souvent sa haute dignité aux intrigues qui se tramaient dans les harems des sultans.

Pour que cette machine marchât bien, il fallait écarter autant que possible les influences funestes du dehors et ici se montre le talent de Nizâm al-Molk. Ayant occupé sa dignité environ trente ans de suite sous deux sultans, il avait si bien affermi sa position que personne ne songea à la lui disputer jusqu'à ce qu'il fût un vieillard décrépit. En premier lieu, les nombreux *kâtibs* des bureaux lui étaient tout à fait dévoués, par ce qu'ils dépendaient entièrement de lui. Puis des clients et des esclaves encore plus nombreux lui tenaient lieu d'un corps d'armée. Ensuite il avait au moins huit fils auxquels il sut procurer des positions avantageuses et considérées. Plusieurs parmi eux devinrent plus tard vizirs, bien que nul n'égâlât son père. Son fils aîné Djâmâl al-Molk était gouverneur de Balkh et son histoire nous fait voir, combien le père était redouté par le sultan lui-même. Celui-ci avait à sa cour un nain,

nommé Dja^cfarak (le petit Dja^cfar) qui, pour divertir son maître, se plaisait à contrefaire Nizâm al-Molk et à plaisanter sur son compte. Djamâl al-Molk, informé de cette circonstance partit en toute hâte de Balkh pour Ispahân où il donna une verte réprimande au pauvre fou en présence du sultan, mais non content de cela il fit saisir Dja^cfarak après la levée de l'audience et le fit mourir d'une manière barbare en lui arrachant la langue. Le sultan fut furieux, mais il cacha sa colère et partit peu après avec Nizâm al-Molk et Djamâl al-Molk vers Nisapour. Puis en retournant, quand Nizâm al-Molk était déjà parti, il fit appeler le gouverneur du Khorâsân et lui ordonna de faire périr le fils du vizir sous peine d'avoir la tête coupée. Le gouverneur n'ayant pas moins peur que son maître, eut recours à la ruse et engagea un serviteur imbécile de Djamâl al-Molk à lui faire avaler une boisson empoisonnée de sorte qu'il mourût. Le sultan, informé de ce qui avait été fait, accéléra sa marche pour rejoindre Nizâm al-Molk qui était ignorant de tout. Dans la visite de condoléance qu'il lui rendit aussitôt, il lui dit entre autres: » Console-toi, je serai pour toi un autre fils!" 1) Il n'y a donc rien d'improbable dans la réponse fière et hautaine aux menaces du sultan qu'on lui attribue: » Dites au sultan que son trône et mon encier (principal insigne du vizir) sont intimement liés; s'il ôte celui-ci, celui-là ne restera pas debout." Le vieillard tomba enfin victime d'un lâche assassinat que ses amis attribuèrent à Tâdj al-Molk Abou-'l-Ghauâim al-Marzobân ibn-Khosrau-Firouz, vizir des enfants de Malikchâh. Cet homme ambitieux s'était si bien insinué dans les bonnes grâces du sultan qu'il fut comblé

1) P. ۳. Ibn al Athîr, *Chron.* X, ۷۹, ۸۰ etc.

de fonctions, parmi lesquelles celle de togrâï était peut-être la moins importante, car sa position comme trésorier et surintendant de la cour lui donnait à toute heure accès auprès du sultan et auprès des princesses du harem. Mais, s'il a réellement dirigé le coup qui renversa Nizâm al-Molk, il s'est singulièrement mépris sur la puissance de son adversaire, même après la mort, car les clients et les partisans de celui-ci surent contrecarrer l'intrigue qu'il avait tramée avec Turkan Khâtoun pour assurer la succession au trône au fils tout jeune de celle-ci et lui-même il tomba peu après victime de leur vengeance. Le gouvernement de l'empire restait réellement entre les mains des fils de Nizâm al-Molk et du corps de kâtibs qui s'étaient formés sous sa direction. Quant aux premiers, Izz al-Molk Abou Abdallah al-Hosain fut vizir de Barkiyâroq, tandis que son frère Abd ar-Rahîm fut nommé togrâï; Imâd al-Molk Abou-'l-Qâsim fut vizir de Bourî-bars; Moaiyad al-Molk Abou Bekr Obaidallah fut premièrement vizir de Barkiyâroq, plus tard de Mohammed; Fakhr al-Molk Abou 'l-Fath al-Mothaffar fut vizir de Toutouch, de Barkiyâroq et ensuite de Sindjar; Dhiyâ al-Molk Abou Nasr Ahmed fut le vizir de Mohammed et Chems al-Molk Othmân fut investi de la même dignité sous Mahmoud ibn-Mohammed.

Le premier auteur de notre chronique, Charaf ad-dîn Abou-Nasr Anouchirwân ibn-Khâlid ibn-Mohammed était aussi du nombre des kâtibs du diwân. Ibn-Khallikân ne lui a pas consacré d'article, et Imâd ad-dîn al-Kâtib ne le mentionne pas dans l'énumération des vizirs au commencement de son Anthologie poétique. Nous sommes donc obligés de puiser les détails biographiques touchant sa personne presque exclusivement dans ses propres mémoires. L'année de sa naissance ne nous est pas connue,

mais l'épithète al-Qâchâni fait présumer qu'il était originaire de la ville de Qâchân. Ce qui est certain, c'est qu'il était déjà adulte en 488 (1095), car il nous raconte lui-même ¹⁾ qu'il se trouvait dans cette année présent à la bataille de Dâchilou entre Barkiyâroq et Toutouch où périt ce dernier. La manière dont il raconte cette circonstance et son histoire dans les années suivantes nous font voir qu'il était lié par les liens de la reconnaissance et de l'amitié à Moaiyad al-Molk, fils de Nizâm al-Molk déjà mentionné. Ce jeune homme doué de plusieurs talents, mais d'un caractère fougueux et vindicatif, causa quelques années après sa propre ruine par sa haine envers la mère de Barkiyâroq, Zobaida Khâtoun, qu'il fit étrangler quand elle avait eu le malheur de tomber en son pouvoir dans la guerre entre Barkiyâroq et Mohammed. Déjà en 494 (1101) la fortune lui fut moins propice, il fut fait prisonnier dans un combat par les soldats de Barkiyâroq et conduit en présence du Sultan qui le mit à mort de sa propre main. Anouchirwân nous raconte que cette fin, bien que trop méritée, lui causa un si vif chagrin qu'il résolut d'abandonner le service public pour se rendre à al-Basra et pour s'y vouer uniquement à l'étude des belles-lettres. Il y fit entre autres la connaissance du célèbre al-Harîrî qui composa ses Séances à l'instigation d'Anouchirwân qu'il indique dans la préface par ces mots : » Une personne dont les conseils sont des ordres et à laquelle on s'estime heureux d'obéir m'a engagé à composer des séances'' ²⁾.

1) P. ٨٥.

2) Comp. ibn-Khallikân, éd. de M. Wüstenfeld, n. 546. Cet auteur a tort de mettre en doute, si ce fût réellement Anouchirwân qui est indiqué ici par Harîrî, comme nous a assuré le fils du dernier, témoignage confirmé par l'a-

Anouchirwân avait passé à Basra trois années, lorsque la mort de Barkiyâroq en 498 (1105) et l'avènement de Mohammed au trône mirent fin à l'existence douce et tranquille de l'homme de lettres et décidèrent autrement de son sort. Le nouveau sultan n'avait pas oublié l'ami de Moaiyad al-Molk: il l'appela à sa cour qui se trouvait alors à Bagdad et lui donna la charge importante de trésorier. Anouchirwân s'en enorgueillit un peu trop, car il a soin de nous raconter que les vizirs et les autres hauts dignitaires de l'état ne voyaient le sultan que dans les audiences publiques, tandis que lui, il conversait avec lui sans témoins et était honoré de ses discours confidentiels. Il nous fait ensuite la relation du succès de son intercession dans un cas spécial où il s'agissait d'une personne à qui on voulait extorquer une somme considérable. C'était un piège tendu à Anouchirwân, car la personne en question était un Alide de distinction et on savait que notre auteur, qui était un pieux Chiïte, se trouverait dans un grand embarras, puisque c'était au trésorier d'exécuter cet ordre du Sultan. Cependant il se tira bien de l'affaire.

Bientôt des difficultés plus grandes surgirent.

La société musulmane dans les contrées orientales passait alors par une crise des plus graves. Les Persans qui ne s'étaient soumis à l'Islâm qu'à force des mesures énergiques d'hommes de sang, comme le terrible Haddjâdj, savaient depuis longtemps que c'en était fait de la puissance de leurs tyrans arabes. Cependant, leur délivrance resterait

mitié entre ces deux hommes et peu suspect du reste. Ibn-Khalikân s'appuie sur une note prétendue de la main de Hariri qu'il aurait vue lui-même dans un exemplaire de quelques séances, portant qu'elles auraient été composées pour le vizir Djalâl ed-dîn (Abou) Alf ibn-Sadaqa. Mais pour juger de l'authenticité de cette note l'autorité d'Ibn-Khalikân ne suffit pas.

imparfaite tant que le joug spirituel de l'Islâm pèserait sur les esprits. Leurs nouveaux maîtres, les Turcs étaient beaucoup moins redoutables, car la race turque et mongole a toujours montré une assez grande indifférence envers les différentes religions et n'est de sa nature nullement fanatique. Grâce à ces circonstances favorables, l'Islamisme des classes supérieures dans la Perse aboutit à cette époque à une espèce de panthéisme, qui chez les natures religieuses prit la forme d'un mysticisme exalté, chez d'autres celle d'un athéisme complet ¹⁾. Les poésies d'Avicenne, d'Omar Khaiyâm surtout nous montrent comment on se moquait des mallas et des institutions de l'Islâm. Les vrais croyants en furent sans doute très choqués, mais, comme on gardait les apparences, l'affaire en resta là. Mais, après la mort de Malikchâh, nombre de gens qui, comme nous dit Anouchirwân, avaient reçu la même éducation, fréquenté les mêmes écoles que lui, se séparèrent de la communauté de l'Islâm et formèrent une société secrète. De leur nombre était un individu de la ville d'ar-Rai, écrivain public de son métier qui, après avoir parcouru le monde, leva le masque, se rendit maître de plusieurs forteresses et se fit connaître par plusieurs actes de violence. Anouchirwân ne nous dit pas le nom de cet individu, mais il est bien difficile de ne pas reconnaître Hasan ibn-Sabbâh, bien que les détails mentionnés soient en contradiction avec ce que l'on raconte de lui ordinairement ²⁾. Cette réticence s'ex-

1) La condition actuelle de la Perse en matière de religion date de cette époque reculée.

2) L'anecdote de l'amitié entre Nizâm al-Molk, Omar Khaiyâm et Hasan ibn-Sabbâh que l'on lit chez Mirkhond, *Not. et Extraits* IX, p. 143 suiv. 192 suiv. et qui a passé ensuite dans nos manuels d'histoire qui se donnent pour des compositions critiques, y fait une assez mauvaise figure. L'historien le plus récent du monde musulman, M. le Professeur A. Müller de Königsberg

plique fort bien chez un auteur contemporain et chez un haut fonctionnaire, car les faits et gestes des Ismaéliens causaient une consternation générale et profonde, d'autant plus parce que de faux bruits exagéraient ce qui se passait véritablement. Or, le sultan Alp-Arslân avait supprimé, malgré les remontrances de Nizâm al-Molk, le service des postes de l'empire, de sorte que l'on était peu au courant des affaires. On voyait des Ismaéliens partout, on ne savait plus reconnaître ses amis et ses ennemis, il y avait une incertitude qui sapait la base de la société. Il était également dangereux, surtout pour un fonctionnaire, de se déclarer pour ou contre; en ce cas il avait à craindre l'épée des fedaïs, en celui-là il était presque sûr d'être dénoncé auprès du sultan d'entretenir intelligence avec les ennemis de la religion. Des gens ambitieux et peu scrupuleux en faisaient souvent usage pour perdre leurs ennemis ou leurs compétiteurs. Notamment un certain Abdallah al-Khatibî, homme ignorant, mais de ma-

s'est bien aperçu (Comp. *Der Islam etc* II, 97, 111 note 1) qu'il soit peu probable que le fameux fondateur des Ismaéliens qui mourut en 518 ait visité l'école en même temps que le célèbre vizir qui naquit déjà en 408 et qui de plus entra de bonne heure dans le service public, mais il a, malgré ces difficultés chronologiques, admis l'anecdote dans le texte de son livre. Je fais remarquer que le récit de Mirkhond se base uniquement sur l'ouvrage pseudépigraphique intitulé نظام الملوك (ou نصايح) composition que plusieurs savants confondent avec les Mémoires de Nizâm al-Molk lui-même qui nous sont connus sous le titre de سير الملوك ou كتاب سياست. (L'art de gouverner). Certes, si l'anecdote se lisait dans ces mémoires, il faudrait chercher quelque expédient pour résoudre la question de chronologie, mais comme il n'en est rien on comprend aisément que l'anecdote, très ingénieuse du reste, doit son origine à la fantaisie de l'auteur des نصايا qui peut-être a pensé au passage dans les Mémoires d'Anouchirwân, dans lequel celui-ci nous dit qu'il a visité l'école avec plusieurs individus qui devinrent plus tard les premiers Ismaéliens. Sur les وصايا attribués à Nizâm al-Molk comp. Rieu, *Cat. du Mus. Brit.* II, 446. Selon lui, l'ouvrage date du IXème siècle de l'Hégire.

nières insinuantes en faisait son métier, de sorte que personne ne fut à l'abri de ses intrigues, pas même le frère du calife, si celui-ci n'en eût pas eu vent et ne lui eût fermé la bouche par un beau cadeau ¹⁾. Cependant Anouchirwân ne fut, à ce qu'il paraît, pas atteint par la malveillance de cet homme qui du reste tomba bientôt victime d'un assassinat; il exerça même les fonctions de 'âridh al-djaich, charge qu'il dut céder quelque temps après à Chems al-Molk, fils de Nizâm al-Molk qui payait pour ce titre 2000 dinâr au trésor du sultan. A en juger par les expressions d'Anouchirwân lorsqu'il raconte ce fait (p. 1.) un tel marché était fort ordinaire et nullement reprehensible; on payait ces sommes en signe d'obéissance (خدمة).

Peu après ces événements, le sultan Mohammed investit du vizirat Khatîr al-Molk abou-Mançour Mohammed ibn-Hosain al-Maibodhi. » Quand, dit Anouchirwân, cet homme était assis sur les coussins du diwân, on croyait voir deux coussins farcis. Mais, malgré sa corpulence excessive, son intelligence était plus mince qu'une toile d'araignée. Comme preuve de son ignorance on se racontait plusieurs anecdotes dont voici une: Un jour à Bagdad le vizir se trouva à cheval dans un grand cortège à côté de Djalâl addaula Abou Alî ibn-Sadaqa, qui exerça plus tard les fonctions de vizir auprès du calife al-Mostarchid. Tout à coup il adressa la parole à son compagnon en présence d'une grande foule d'auditeurs et s'écria: Il y a une chose qu'il me pique de savoir, c'est si la lawâta (Sodomie) est une institution ancienne, ou bien une coutume moderne. Un des assistants répondit: C'est une coutume ancienne du peuple

1) P. ٩٥.

de Loth. Qui est Loth, demanda le vizir. Un des prophètes de Dieu, reprit-on. A-t-il vécu avant notre prophète ou après? — Notre prophète est le sceau des prophètes et le seigneur des envoyés, après lui il n'y en a pas d'autre. — Eh bien qu'a-t'il dit là-dessus? — Dieu a révélé au sujet du peuple de Loth: Vraiment à cause de votre volupté vous avez affaire aux hommes à l'exclusion des femmes, vraiment vous êtes un peuple ignorant ¹⁾. — Qu'est-ce que le mot *تَجِبِلُون*, demanda le vizir, qui était persan et ne savait pas l'arabe? — Vous êtes des ignorants, reprit-on. Cela suffit, dit alors le vizir l'affaire est donc légère, l'excuse de celui qui commet la faute est qu'il est ignorant; je croyais moi, que c'était une crime énorme et abominable ²⁾.

N'est-il pas singulier, s'écrie Anouchirwân, qu'un sultan mette tout le soin possible dans le choix de ses loups-cerviers et de ses chiens de chasse et qu'il se soucie si peu de ses conseillers et de ses fonctionnaires? Cependant, cette fois Mohammed s'aperçut à la fin que les affaires allaient mal et il fit inviter Anouchirwân lui-même à y remédier, en lui donnant la charge de naïb du vizir ou, pour ainsi dire, de vice-vizir. Anouchirwân témoigna son respect, formula quelques excuses, mais finit par se conformer aux désirs du sultan et accepta. Or, la position d'un vice-vizir qui était nommé par le sultan contre la volonté du vizir était des plus difficiles; on suspectait en lui un contrôleur assez odieux de la part du sultan, on contrariait tous ses projets avec une résistance plus ou moins ouverte et on ne lui payait ni les cadeaux ni les émoluments auxquels il avait droit. Mais le caractère aimable d'Anouchir-

1) Le Coran, Soura 27 vs. 56.

2) P. ۱۳.

wân résista à toute tracasserie et, quand le vizir tomba enfin en disgrâce, les autres hauts dignitaires résolurent de charger le vice-vizir d'exposer au sultan leur avis touchant les affaires d'état, bien qu'Anouchirwân n'approuvât pas la démission de Khatîr al-Molk. Mon avis, dit-il, était à peu près celui du calife al-Mo'tadhed qui, lorsqu'on tâchait à l'indisposer à l'égard de son vizir Obaidallah ibn-Solaimân, aurait répondu: Si je songe à la stagnation des affaires dans l'intervalle entre la démission de l'ancien vizir et la création du nouveau, je ne veux pas le destituer, s'il suffit à son devoir ¹⁾. Cependant, il se soumit à la volonté de ses collègues et se chargea par interim du soin du gouvernement, jusqu'à ce que le sultan eût désigné le nouveau titulaire. Ce fut sans doute un coup sensible pour son amour propre que le choix ne tomba pas sur lui, mais sur Rabîb ad-daula abou-Mançour, fils d'Abou-Chodjâ, ancien vizir du calife al-Moqtadî. Du reste il n'ambitionna guère l'honneur de cette charge, car le sultan était prêt de mourir et le changement de maître aurait probablement causé de grandes difficultés. Nous ignorons ce qui advint de lui, sinon qu'il resta encore quelque temps à la résidence; probablement il se contenta de nouveau de sa charge de 'âridh al-djaich jusqu'à son départ à Bagdad, quand il se fit remplacer comme tel par un lieutenant.

L'avènement au trône du sultan Mahmoud ibn-Mohammed, qui était encore tout jeune et inexpérimenté, se signala d'abord par plusieurs fautes très graves qu'Anouchirwân fait monter au nombre de dix. Il nous mènerait trop loin de les énumérer ici après lui, bref, le nouveau sultan dut s'humilier devant son oncle Sindjar ²⁾ et son em-

1) P. 66.

2) Correctement il faudrait écrire Sandjar.

pire ne fut que l'ombre de ce qu'avait été l'empire des Seldjoucides sous Alp-Arslân et sous Mélikchâh. Mais nous jetterons un coup d'œil sur la carrière politique d'un autre homme qui était l'oncle d'Imâd ad-dîn et qui eut des rapports avec Anouchirwân. Il s'appelait Abou-Nasr Ahmed ibn-Hâmid ibn-Mohammed ibn-Abdallah ibn-Alî ibn-Mahmoud ibn-Hibat-allah Aloh, mais il est connu sous le nom d'al-Azîz, parce qu'il avait le surnom d'Azîz ed-dîn. Il était un des kâtibs les plus célèbres de l'époque et sa biographie se trouve dans ibn-Khallikân (éd. de M. Wüstenf. n. 77). Né en 472 sa carrière fut d'abord intimement liée à celle de Kamâl al-Molk Alî as-Somairamî. Celui-ci avait été premièrement au service de la princesse Gieuhér Khâtoun, épouse de Mohammed, puis, ayant obtenu par l'intercession de celle-ci la charge de mouchrif de l'empire il était monté dans les derniers jours de Mohammed au rang de mostaufi et avait fini par devenir le successeur du vizir Rabîb ad-daula en 512 (1118). al-Azîz monta avec lui et fonctionna comme son lieutenant, jusqu'à la mort d'as-Somairamî qui fut assassiné en 515 à Hamadhân ¹⁾, quand il devint lui-même mostaufi. On devait à al-Azîz plusieurs belles institutions, parmi lesquelles Anouchirwân cite une école pour les orphelins qu'il fit bâtir à Bagdad après y avoir assigné de riches dotations. Il fut en outre le premier qui introduisit le service des ambulances. Deux-cents chameaux suffirent à peine pour porter les instruments et les médicaments, les tentes et les médecins, les infirmiers et les infirmes. Sous le vizirat de Chems al-Molk, fils de Nizâm al-Molk et successeur d'as-Somairamî il était réellement tout-puissant et

1) Ibn al-Athîr X, f¹7f met à tort cet événement sous l'an 516, car le témoignage d'Anouchirwân est ici décisif. Cmp. p. 4¹0, 12 et f¹1, 5.

ce fut justement à cette époque qu'il eut des démêlés peu amicaux avec Anouchirwân. Celui-ci se trouvait à Bagdad, quand il reçut une ordonnance du sultan, écrite de la main d'al-Azîz et pourvue du togra et du sceau du vizir du contenu suivant: L'ordre auquel on doit obéissance est qu'Anouchirwân, s'il se trouve dans le territoire de Bagdad, sera emprisonné dans son logis au Bâb al-Marâtib, sans communication avec ses parents et avec ses amis et que, s'il s'est rendu dans la province du Djebel, il sera enfermé dans la forteresse de Kofrâch dans le territoire de l'émir Borsouq, sous condition qu'il n'aspire ni aux fonctions, ni aux pensions et qu'il fasse partir pour la résidence ses esclaves pour être assignés à divers émirs, afin qu'il ne les ait pas à sa charge durant sa retraite. Une ordonnance du vizir portait encore qu'il était déchu de sa charge de 'âridh al-djaich et qu'il devait envoyer les registres etc. sous cachet à son successeur. Si ce ne fut par respect aux ordonnances du sultan, dit Anouchirwân, non sans quelque ostentation, j'eusse fait peu de cas de ceux qui me les apportaient et je les eusse congédiés pour rapporter à leur maître qu'ils avaient trouvé en moi leur homme. Ceci eut lieu en 516 (1122): l'auteur de cette disgrâce était, selon Anouchirwân, al-Azîz, ce qui est assez probable, car Imâd ad-dîn ne cherche pas à le disculper. al-Azîz était malgré ses mérites très ambitieux, il aspirait à l'honneur d'être vizir sans vouloir s'exposer aux risques de cette dignité suprême. Bientôt une belle occasion se présenta pour se défaire du vizir Chems al-Molk. Ce dignitaire avait suscité la colère du puissant Sindjar, qui exigea de son neveu Mahmoud qu'il l'envoyât vers le Khorasân pour se justifier devant lui. A en croire

1) P 13v, 13A.

Imâd ad-dîn, c'était Abou-'l-Qâsim ad-Dergezîni, alors en mission auprès de Sindjar, qui l'avait dénigré, et lorsque le message de Sindjar arriva auprès de Mahmoud, continue-t-il, on conseilla à celui-ci de faire mourir son vizir (نَاشِيرٌ عَلَى قَتْلِهِ). Mais, si nous comparons le récit d'ibn al-Athir sur ces mêmes événements (X, ٢٣٣, ٢٣٤), nous lisons que c'était al-Azîz qui avait donné ce perfide conseil. Cela est très probable, car, après la mort de Chems al-Molk en 517 (1123), le sultan fit offrir le vizirat à al-Azîz, mais celui-ci, tout en se déclarant prêt à se charger du gouvernement, recula devant la responsabilité qu'il voulut faire porter par ad-Dergezîni dans l'espoir d'avoir en lui un ami fidèle et un titulaire oisif¹⁾. Ici encore il put éprouver la vérité du proverbe qui dit que celui qui creuse une fosse à autrui y tombe souvent lui-même. Le nouveau vizir avait sans doute toute raison pour être reconnaissant envers al-Azîz, car il lui devait la vie. Ayant joué un rôle peu prudent dans les premières années du règne de Mahmoud il avait failli être mis à mort par le vizir as-Somairamî, si al-Azîz n'avait intercédé en sa faveur sur la demande de son frère Çafi ed-dîn, père d'Imâd ad-dîn²⁾. Mais la reconnaissance est une vertu rare; al-Azîz ne tarda pas à expérimenter que ad-Dergezîni n'avait nullement l'intention de n'être vizir que de nom et qu'il se permettait des actes de violence, que lui, al-Azîz ne saurait approuver. Prévoyant que tôt ou tard son tour viendrait d'être sacrifié à l'ambition et à l'avarice d'ad-Dergezîni, il résolut de se sauver à temps. Déjà en 517 ou 518 il sollicita la permission de faire le pèlerinage de la Mecque, qu' il accomplit en grand seigneur, car tous les pèlerins furent entretenus à ses frais, ce qui lui

1) P ١٢١.

2) P ١٢١.

valut des louanges magnifiques de la part des poètes ¹⁾. Après son retour il sollicita sa démission comme mostaufi et l'obtint après avoir cédé premièrement aux désirs du sultan qui n'en voulut rien entendre; il accepta cependant la charge de trésorier et celle de vizir des enfants du sultan, sachant qu'il serait à la merci de ses ennemis, s'il était privé de tout soutien d'en haut. Or, comme nous l'a déjà dit Anouchirwân, ces charges étaient de la plus haute importance, car le fonctionnaire avait à chaque instant accès auprès du sultan. Azîz en fit si bon usage qu'il réussit à produire une ordonnance de Mahmoud par laquelle ad-Dergezîni fut destitué et livré entre ses propres mains ²⁾. C'eût été pour lui la chose la plus facile du monde de faire torturer son ancien ami pour lui extorquer de larges sommes, jusqu'à ce qu'il eût rendu le dernier soupir avec le dernier sou, mais encore une fois sa faiblesse lui fit chercher un expédient pour se débarrasser de son adversaire. Il engagea le sultan à faire revenir Anouchirwân de Bagdad pour l'investir du vizirat, tandis qu'il lui fit en même temps livrer ad-Dergezîni, dans la conviction que le nouveau vizir ne tarderait pas à faire ce qu'il n'avait pas osé lui-même. Il faut savoir qu' Anouchirwân avait été délivré de son emprisonnement peu après la mort de Chems al-Molk; le sultan l'avait même invité à se rendre à sa cour et avait voulu lui confier quelque charge importante, mais bien qu' Anouchirwân, aidé par ses nombreux amis, se fût rendu auprès de Mahmoud, il avait reçu une trop rude leçon. Il persista à solliciter la permission de vivre dans l'oubli à Bagdad et le sultan finit par la lui accorder. Cependant, cette fois les ordres étaient formels; Anouchirwân se chargea

1) P. ١٢٧.

2) P. ١٢١.

du vizirat en 521 (1127). Mais l'espoir d'al-Azîz touchant le sort d'ad-Dergezîni ne fut point réalisé; le caractère doux et aimable d'Anouchirwân abhorrait tout acte de violence. Au contraire, il fit dresser une tente dans son palais pour le vizir déchu, lui donna la permission d'y recevoir ses amis, il le visita lui-même chaque jour, bref, il le traita avec distinction, ce qui lui vaut, de la part d'Imâd ad-dîn, l'accusation de faiblesse et de manque de respect pour soi-même. Ce qui est certain, c'est qu' Anouchirwân se trouvait impuissant à cause de l'influence du togrâi Chihâb ad-dîn As'ad, du mostaufi Abou-'l-Qâsim Çafi ed-dîn, du chambellan Argân et de sa femme qui fonctionnait comme intendante (تبرماتة) dans le palais du sultan. Il donna donc sa démission après un an et quelques mois, comme il dit lui-même¹); le vizir déchu ad-Dergezîni reprit sa place. Ni Anouchirwân, ni Imâd ad-dîn ne disent rien de l'intervention de Sindjar en faveur d'ad-Dergezîni, lors de son entrevue avec Mahmoud à Rai en 522 (1128), dont parle ibn al-Athîr (X, f°9), mais le premier a peut-être prudemment omis cette circonstance et le dernier peut l'avoir oubliée, car la chose paraît assez probable. La faveur dont ad-Dergezîni jouissait auprès de Sindjar nous explique les égards qu' Anouchirwân avait eus pour lui et la démission d'Anouchirwân n'a sans doute pas été volontaire, comme ses expressions pourraient nous le faire croire, mais forcée. Du reste il se plaint amèrement qu'ad-Dergezîni, qu'il avait comblé de bienfaits durant son vizirat, lui fit prendre la maison qu'il avait fait bâtir aux bords du Tigre à Bagdad, mais il aurait dû se féliciter

1) P. 10.. Imâd ad-dîn dit: pendant une année; selon Ibn al-Athîr X, f°9 il ne resta à Ispahân que pendant dix mois.

d'en être quitte pour cette bagatelle; à al-Azîz ad-Dergezîni allait demander la tête. Pour arriver à ce but, le nouveau vizir usa premièrement d'une ruse. Mahmoud avait épousé de suite deux filles de Sindjar qui étaient mortes. Sindjar réclama leur héritage que Mahmoud n'avait nullement l'intention de céder. Le vizir lui fit alors observer que Sindjar n'agrèerait pas ses excuses, mais qu'il exigerait le témoignage d'al-Azîz, comme celui d'un homme de confiance; pour éviter le danger, continua-t-il, il faut l'emprisonner, car l'interrogatoire d'un homme emprisonné ne se fait pas. Mahmoud hésita, mais le vizir rusé savait comment s'y prendre. Eh bien, dit-il, qu'est ce qu'il lui ferait que d'être mis en prison! est ce qu'il nuit à la perle qu'elle soit incluse dans une coquille, je vous paierai 300.000 dinâr dès que vous l'aurez mis en prison. Le sultan n'eut plus de scrupules; al-Azîz fut emprisonné, premièrement à Bagdad, plus tard dans la citadelle de Tekrît. Pendant qu'il se trouvait là, de graves événements eurent lieu.

Le sultan Mahmoud mourut dans le mois de Chauwal 525 (Sept. 1131) et on n'était pas d'accord à qui appartiendrait le trône après lui. Selon ibn al-Athîr (Chron. X, f^{vo}) son fils Davoud fut proclamé avec l'approbation du vizir ad-Dergezîni, de l'atabec Aqsonqor al-Ahmedîli et d'autres hauts fonctionnaires. Quelques tumultes s'élevèrent à Hamadân et dans les autres villes de la province du Djebel, mais ils cessèrent bientôt et alors le vizir se rendit en sûreté avec ses biens à Rai, ville qui obéissait alors à Sindjar. Ceci se lit textuellement au passage cité, bien qu'il soit absurde que, lorsque le repos fut rétabli, le vizir seul ne se sentît pas en sûreté et allât se mettre sous la protection de Sindjar. Ici le récit de notre chro-

nique ¹⁾ est sans doute bien plus exact. Après la mort de Mahmoud, ad-Dergezîni ne songea pas à reconnaître comme sultan Davoud, qui se trouvait alors bien loin à Tebriz, mais il marcha immédiatement avec les troupes à Rai pour y attendre l'arrivée de Sindjar et pour se rendre à ses décisions sur la succession. Il y attendit plus de cinq mois, car Sindjar n'arriva qu'en Rabi II 526 (Mars 1132) à Rai où il fut rejoint par Togrul, frère de Mahmoud auquel il avait destiné le trône. Ils marchèrent ensemble à Hamadân et de là, après un séjour de trois jours, à Nebâwend, puisque le bruit courait que Mas'oud, autre frère de Mahmoud, ligué avec Qaradja, atabec de la Perse s'approchait avec des troupes pour faire valoir ses droits au trône. Le bruit était vrai, car, comme nous l'apprend ibn al-Athîr (Chron. X, f^{vi}), le calife al-Mostarchid billah s'était lié avec Mas'oud, Seldjouqchâh, Qaradja, Dobais ibn-Çadaqa, seigneur de Hilla, et Zenki, seigneur de Damas, pour se soustraire à la domination de Sindjar. Cependant, quand il fallut agir, les deux derniers s'exécutèrent et le calife retira ses troupes, de sorte que Mas'oud avec les alliés qui lui étaient restés fidèles dut faire face sans eux à l'armée de Sindjar. Un effort pour gagner l'Azerbaidjân échoua par l'énergie de celui-ci qui, par des marches forcées, rattrapa Mas'oud auprès de Dinawar. Ici le combat eut lieu, selon ibn al-Athîr, le 8 Radjab 526 (= 25 Mai 1132), à un lieu qu'il nomme عولان, tandis qu' Imâd ad-dîn le nomme Pendj Angoucht ²⁾. Cette fois

1) P. 67 et suiv.

2) Les deux historiens ne sont pas mieux d'accord touchant la date, car selon Imâd ad-dîn, Sindjar retourna déjà en Djomâda II vers le Khorasân (p. 14.). La même différence sur le lieu et la date revient à propos d'un

Mas'oud eut le dessous et Togrul fut installé définitivement sur le trône des Seldjoucides; mais le premier, loin de se laisser décourager par cette infortune, se rendit quelque temps après à Bagdad et y fut de nouveau reconnu comme sultan par le calife. Pendant cet intervalle eurent lieu les événements racontés par ibn-al-Athîr, X, p. fvv—fλ. que nous passons sous silence parce qu'ils ne nous intéressent pas ici, mais cette marche de Mas'oud nous ramène à la biographie d'al-Azîz et d'Anouchirwân. En passant par la ville de Tekrît, Mas'oud envoya des gens de sa suite à Nedjm ad-dîn Aiyoub, gouverneur de la ville, pour qu'al-Azîz dont il voulait faire son vizir lui fût livré. Nedjm ad-dîn le fit en effet sortir de prison tout en cherchant des prétextes pour retarder l'heure à laquelle il serait mis entre les mains des envoyés de Mas'oud, jusqu'à ce qu'il fit nuit. al-Azîz perdit alors patience et voulut sortir de la ville à ses risques et périls, mais il trouva les portes fermées, les clefs étant, disait-on, gardées dans la forteresse. Evidemment le gouverneur hésitait à satisfaire aux désirs de Mas'oud en redoutant la vengeance de Togrul ou plutôt celle du vizir tout-puissant ad-Dergezîni. Cependant, le temps s'écoulait et le lendemain un général ture,

combat qui fut livré selon ibn al-Athîr (XI, ۱۳۹ à Pendj Angoucht en 532, selon Imâd ad-dîn (p. ۱۸۴, ۱۸۵) à Kourchemba vers la fin de l'an 531. Mais il résulte de ces deux passages que les lieux Pendj Angoucht et Kourchemba étaient situés dans le voisinage de la ville de Dinawar et que Mirkhond (*Hist. des Seldjoucides* ed. Vullers p. ۱۹۹) en fixant à Pendj Angoucht le champ de bataille entre le calife Mostarchid billah et le sultan Mas'oud (en 529) s'est trompé, car nos deux auteurs sont parfaitement d'accord que ce combat a été livré à دای میرج ou دای مرک. Cmp. Weil, *Geschichte der Chalifen* III, 230, note 1. On sait que le calife fut fait prisonnier à cette occasion et peu après assassiné par des fédais. Le témoignage d'Abou-'l-Farâdj que ces assassins avaient été loués dans ce but par Sindjar est confirmé par Imâd ad-dîn. Cmp. p. ۱۷۸.

envoyé en toute hâte par le commandant de la ville de Hilla, se présenta devant Tekrit et ramena al-Azîz vers la forteresse où il fut de nouveau emprisonné. En même temps on fit dire aux gens de Mas'oud qu'on obéirait volontiers à ses ordres, dès que son trône serait bien établi, mais qu'on se croyait obligé pour le moment d'attendre les ordres du sultan Togrul. Mas'oud, ayant reçu ce message et n'y pouvant rien changer, poursuivit sa marche vers Bagdad et le malheureux al-Azîz tomba bientôt victime de la vengeance de son ancien compétiteur ad-Dergezîni. Celui-ci avait été récompensé pour son dévouement par Sindjar avec le double vizirat auprès de lui et auprès de son neveu Togrul, mais il préféra en exercer les fonctions auprès du dernier, tandis qu'il se fit représenter auprès de Sindjar par un lieutenant. Cependant, pour pouvoir agir en cas d'urgence, il s'était procuré des ordonnances en blanc pourvues du sceau de Sindjar et il en fit aussitôt usage pour faire couper la tête à al-Azîz. Il est vrai que les seigneurs Aiyoubides de la ville de Tekrit refusèrent d'abord d'exécuter l'arrêt de mort, parce qu'ils avaient pris en affection leur prisonnier, mais ad-Dergezîni n'abandonna pas son projet. A l'insu du sultan Togrul il députa l'eunuque Behrouz vers Tekrit avec des ordres formels pour couper la tête à al-Azîz et cette fois les Aiyoubides n'osèrent pas s'opposer à l'exécution. Ainsi périt l'oncle d'Imâd ad-dîn en l'an 527 (1133), mais celui-ci profitera à une époque postérieure de sa vie, quand il cherchera un asile dans la Syrie, de l'amitié des Aiyoubides envers son oncle.

Quant à Anouchirwân, il avait été investi du vizirat par le calife al-Mostarchid-billah en 526 après s'être excusé en vain (Cmp. ibn al-Athîr X, f. ٢٧٠). Il fonctionnait comme

tel, lorsque Mas'oud fut reçu à une audience publique du calife, car le sultan n'entendant pas l'arabe, le vizir fut chargé de traduire en persan le discours prononcé à cette occasion par al-Mostarchid ¹⁾. Deux années plus tard (528 emp. Ibn al-Athîr XI, 9) le calife lui accorda sa démission, mais en même temps ou peu après, lorsque Mas'oud monta sur le trône après la mort de Togrul ²⁾, il fut appelé aux mêmes fonctions auprès du sultan pour y rester jusqu' en 530 (1136) ³⁾. S'il ne réussit pas à mettre ordre aux affaires de l'empire, dit Imâd ad-dîn, ce n'était pas à cause d'un défaut en lui, mais uniquement à cause du désordre général. Peu de temps après (en 533 selon ibn al-Athîr XI, f^v) ⁴⁾ il mourut à Bagdad. On lui fit de magnifiques obsèques; le vizir du calife et les autres fonctionnaires y étaient présents. Son corps, d'abord enseveli dans la maison qu'il avait habitée pendant sa vie, fut plus tard transporté à Koufa pour être déposé auprès du sanctuaire d'Alî ibn-abi-Tâlib.

Les chroniqueurs arabes ne nous disent rien des mérites d'Anouchirwân comme vizir, mais en revanche ils ont de magnifiques louanges pour l'homme et en cela ils sont d'accord avec les poètes de l'époque. C'était, dit ibn al-Athîr, un homme intelligent, prompt, pieux et droit. Même les poètes qui lui adressaient des satires ne trouvaient à blâmer en lui que sa piété excessive. Ainsi disait un d'entre eux,

1) P. ١٧٢.

2) Sur l'année de l'avènement au trône de Masoud il y a aussi une légère différence entre ibn al-Athîr et Imâd ad-dîn, car celui-ci nomme l'an 528 (p. ١٧٢), celui-là l'an 529 (Chron. XI, ١٩).

3) P. ١٨١. Ibn al-Athîr XI, ٢٩.

4) al-Fachri p. ٣٥٥ porte l'an 532.

nommé Abon-'l-Qâsim Hibat allah ibn al-Fadhl, selon Imâd ad-dîn dans son Anthologie poétique ¹⁾:

Ta modestie bien connue dérive de bassesse, à cause de cela on te suspecte d'orgueil, tu manques à gratifier celui qui met son espoir en toi et tu te lèves au devant de lui, c'est se lever contre les quémandeurs, non pas au devant d'eux.

Un homme d'état en qui on ne trouvait à blâmer que sa piété et sa politesse, n'a pas besoin d'autres louanges; nous qui connaissons son histoire, nous avons eu l'occasion d'admirer son caractère doux et aimable. Mais ici il s'agit surtout de l'homme de lettres et aussi comme tel il nous plaît, malgré l'accusation, peu fondée selon nous, d'Imâd ad-dîn (p. f) qu'il écrivait dans un esprit d'admiration de soi-même et de détraction contre les gens de talent, ses contemporains. Cependant, Imâd ad-dîn lui-même ne trouve rien à ajouter aux jugements portés par Anouchirwân sur divers personnages de l'époque, excepté au sujet du vizir as-Somairami ²⁾ et — celui-ci était le grand fauteur de son oncle al-Aziz, de sorte qu'il y ait lieu de douter de sa propre impartialité. Que les Mémoires d'Anouchirwân portent un caractère personnel est un fait incontestable, mais en même temps inséparable de ce genre de composition; ce qui plus est, il en fait tout le charme. Nous regrettons seulement que l'ouvrage original soit perdu pour nous et que nous ne le connaissions que par la traduction d'Imâd ad-dîn. Même, si nous lui croyons qu'il se soit acquitté de sa tâche consciencieusement, il n'en est pas moins certain qu'il a ajouté et, qui pis est, retranché

1) Ms. de Leide n. 21 a. p. 226. Les mêmes vers sauf quelques légères variantes sont attribués par al-Fachri p. ٧٢٢ à ibn-al-Habbâriya.

2) P. ١٧.

selon son bon plaisir. Il n'est pas clair où finit la composition d'Anouchirwân, car Imâd ad-dîn dit dans sa préface que celui-ci avait décrit les événements jusqu'à la mort de Togrul, mais nous n'avons pas réussi à reconnaître sa diction après le récit de son vizirat sous Mahmoud (p. 10. et suiv.); c'est toujours Imâd ed-dîn qui nous raconte l'histoire suivante. S'il est déjà difficile de juger ces questions d'après la traduction arabe d'Imâd ad-dîn, il devient tout-à-fait impossible, quand on n'a devant soi que l'abrégé de cette traduction, rédigé par un auteur postérieur. Or, en publiant cet abrégé, je me crois autorisé à me borner aux remarques sus-mentionnées en laissant au futur éditeur de l'oeuvre d'Imâd ad-dîn l'honneur et le soin de résoudre ces questions d'une manière plus exacte.

II.

Mohammed, plus généralement connu sous le nom d'Imâd ad-dîn al-Kâtib al-Ispahânî, naquit selon ibn-Khallikân en l'an 519 (1125). ¹⁾ Nous avons eu l'occasion dans la biographie précédente d'Anouchirwân de remarquer qu'il appartenait à une famille, originaire de la ville d'Ispahân, dont plusieurs membres exerçaient les fonctions de kâtib et étaient montés assez haut dans la hiérarchie administrative. Quant à son père Çafî ed-dîn Mohammed, il avait juré après la mort de son frère al-Azîz (527) de ne plus entrer au service des princes; il tint son serment et survécut à son frère d'une trentaine d'années. ²⁾ Le vizir ad-Derge-

1) Ed. de M. Wüstenfeld n. 715.

2) P. 111.

zîni ne s'était pas contenté d'emprisonner al-Azîz, mais il avait en même temps fait mettre en prison le père d'Imâd ad-dîn et son oncle Dhiyâ ad-dîn, en s'appropriant leurs biens pour pouvoir payer la somme qu'il avait promise au sultan ¹⁾. Cependant, nous trouvons la famille de Çafî ed-dîn plus tard à Ispahân en possession de châteaux hors de la ville. Cette capitale eut beaucoup à souffrir durant le règne du sultan Mas'oud. L'atabeg Mengoubars s'était révolté en 531 et, pour lui barrer le chemin, le sultan y avait envoyé des troupes sous la conduite de l'atabeg Karasonqor. Les moissons des dernières années n'avaient pas été riches et les soldats mangeaient tout ce qui en restait, aussi la famille d'Imâd ad-dîn eut-elle à souffrir de leurs vexations. Après y avoir passé l'hiver de l'an 1136—1137 ils se retirèrent, lorsque Mengoubars marcha en effet contre la ville et aggrava la misère des habitants. Heureusement pour eux les troupes quittèrent bientôt la ville pour se battre à Kourchemba avec celles du sultan Mas'oud, mais la disette avait commencé à régner dans la ville. Pour comble de malheur, elle fut assiégée l'année suivante (532) par le calife ar-Râchid billah et par Davoud, fils du sultan Mahmoud. On sait que le premier y fut assassiné le 26 Ramadhân ²⁾ de cette année par les Assassins, ce qui obligea Davoud à s'éloigner plus tard dans la direction de Rai. Pendant ce siège la famine fut extrême à Ispahân et les notables de la ville, parmi eux les parents d'Imâd ad-dîn, quittèrent la ville pour s'installer dans les cimetières aux bords du Zenderoud où se trouvaient des mouu-

1) P. 10^f. Ci dessus p. XXIV.

2) Ce qui correspond au 7 Juin 1138. Ibn al-Athîr XI, f^l et après lui Weil, *Gesch. der Chal.* III, 260 nomment le jour précédent (25 Ramadhân)

ments somptueux appartenant aux familles nobles de la ville. Imâd ad-din nous raconte que ces graves événements firent sur son imagination une vive impression dont le souvenir lui était resté quand il rédigea son histoire. Ils eurent en outre d'autres suites pour lui, car son père Çafi ed-dîn accompagna le prince Davoud dans sa retraite et emmena ses deux fils Imâd ad-dîn et Abou Bekr avec lui. Il les laissa dans la ville de Qâchân pour recevoir la première instruction dans la lecture du Corân et dans les livres d'adab, mais ils n'y restèrent qu'une année pour retourner ensuite à Ispahân, tandis que leur père entreprenait de longs voyages. Plus tard en 536 nous retrouvons notre auteur à Bagdad, où il assista à l'entrée en ville du sultan Mas'oud pour y passer l'hiver en 1141—1142.¹⁾ A ce qu'il paraît, son père qui avait plusieurs amis parmi les fonctionnaires des diwâns, s'était fixé dans la résidence des califes dans l'espoir d'ouvrir une carrière honorable à ses fils. Quant à Imâd ad-dîn, il y poursuivit ses études et s'appliqua surtout à l'étude du fiqh; lorsque Mas'oud rentra dans la ville dans l'automne de l'an 1146 (541) nous le voyons parmi le corps des foqahâ aller à la rencontre du sultan²⁾. Dans cette même année arriva à Bagdad en mission auprès du calife de la part de Sindjar le célèbre prédicateur, Abou Mançour al-Mozaffar ibn Ardechîr al-Ibâdî. Cet homme eut, comme nous dirions aujourd'hui, un succès fou à la capitale; on lui dressa une chaire aux bords du Tigre; le sultan put l'entendre d'un balcon de son palais; l'émir Abbâs, seigneur de Rai s'était embarqué dans une *chabbâra*³⁾ vis-à-vis de lui et une foule

1) P. ١١٢.

2) P. ٢١٥.

3) Espèce de barque sur laquelle on peut comparer le Supplément de Dozy. Dans les mss. d'al-Bondârî on trouve constamment écrit شغارة.

immense se pressait autour de lui. Le calife le baisa et lui témoigna tout le respect possible, il le fit asseoir dans la mosquée de son palais sans être vu de lui, de sorte qu'il put assister inaperçu à ses sermons éloquentes. Inutile d'observer que le jeune Imâd ad-dîn ne négligea pas l'occasion d'entendre cet orateur renommé. ¹⁾

L'année suivante Imâd ad-dîn fit une excursion à al-Mausil, où il fit preuve de ses connaissances du fiqh dans une discussion qui eut lieu dans la mosquée de la ville en présence de Djamâl ad-dîn al-Djawâd Abou-Dja'far Mohammed ibn Ali ibn-abi-Mançour, qui y était alors vizir de Ghâzî, fils de Zenki. Ce personnage devait son éducation à l'oncle d'Imâd ad-dîn, al-Aziz et s'intéressait beaucoup à lui, de sorte qu'Imâd ad-dîn lui adressa une qasida pleine de louanges, la première qu'il ait composée. On en peut lire quelques hémistiches p. ٢١٣ de notre édition. Durant son séjour il fit encore la connaissance des fils de Khodjandî, Çadr ed-dîn Mohammed et Djamâl ed-dîn Mahmoud, membres d'une famille notable d'Ispahân qui, après la mort de Bouzabeh, avaient quitté leur ville natale et avaient été bienveillamment accueillis par Ghâzî. Le premier retourna ensuite à Ispahân, mais le dernier fit le pèlerinage de la Mecque et Imâd-ad-dîn le revit à son retour en 543 (Juillet 1148) à Bagdâd ²⁾. Ils partirent alors ensemble avec la caravane, Imâd ad-dîn et son père pour Ispahân, et Djamâl ad-dîn pour Hamadân. Plus tard, probablement en 548, il fit lui-même en compagnie de ce dernier le pèlerinage de la Mecque pour regagner l'année suivante Hamadân. Là se trouvait alors le sultan Mohammed fils de Mahmoud à l'occasion d'une entrevue avec

1) P. ٢١٤. Ibn al-Athîr XI, ٧٨.

2) P. ٢٢٣ et suiv.

son frère et il y arriva en même temps une ambassade de Mohammed ibn-Arslânehâh, prince Seldjoucide du Kermân. Le sultan qui venait de perdre sa femme congédia l'ambassade et fit partir Djamâl ad-dîn avec elle pour demander en mariage la fille du prince de Kermân. Djamâl ad-dîn engagea notre auteur à l'accompagner et il partit en effet avec lui, mais en route la visite au Kermân lui parut peu profitable; il se sépara par conséquent de son ami et regagna Bagdad par la route du Khouzistân.¹⁾ Arrivé à Askar Mokram, il y rencontra le fils du poète al-Qâdî al-Arradjânî (mort en 544) qui lui communiqua le brouillon de quelques poésies de feu son père. Lorsqu'il parvint à Bagdad en compagnie de son père le calife venait de remporter la victoire de Badjimza et peu de temps après il y vit entrer le prince Seldjoucide Solaimân qui était à cette époque le prétendant au sultanat patroné par le calife (550 = 1155)¹⁾. L'année suivante il fut témoin du siège de la ville par les troupes de Mohammed, siège dont il a tracé un tableau assez vivant (p. ۲۴۹—۲۵۰. Il ne négligea pas de féliciter le calife, lorsque le sultan fut obligé, après des pertes considérables, à sonner la retraite, dans une *qasîda* dont on trouve quelques hémistiches dans notre histoire²⁾. Ce panégyrique lui valut les bonnes grâces du vizir du calife, Aun ed-dîn ibn-Hobaira qui le nomma son lieutenant dans la ville de Wâsit. Là il reçut (fin de Çafar 554 = Mars 1159) une visite de son illustre maître, le calife al-Moqtafi qui lui témoigna beaucoup d'intérêt et le recommanda chaleureusement à son vizir ibn-

1) P. ۲۴..

2) P. ۲۹.. On en trouve plusieurs dans son Anthologie poétique (Ms. de Leide 21 a, p. 11 et suiv).

Hobaira. Nous savons par ibn-Khallikân que ce vizir continua à protéger Imâd ad-dîn jusqu'à sa mort qui eut lieu en 560. ¹⁾ Qu' Imâd ad-dîn, après deux années pénibles trouva en 562 un autre asile en Syrie auprès des princes Aiyoubides et vécut auprès d'eux jusqu'à l'an 597 (120 ²⁾), voilà des faits de sa vie qui sont en dehors du cadre que nous nous sommes tracés ici. Ce que nous en avons raconté d'après ses propres renseignements suffit à faire voir que, s'il n'entra que bien tard dans le service public, sa position n'en fut pas moins une des plus favorables pour écrire l'histoire des Seldjoucides. Son père et ses oncles avaient exercé des fonctions considérables auprès des sultans ou auprès d'autres princes de l'époque; il avait lui-même été témoin des événements importants durant un quart de siècle environ; il avait eu ample occasion de puiser des renseignements auprès des hommes compétents. Aussi sa composition est-elle la plus ancienne et la plus importante sur l'histoire des Seldjoucides de l'Iraq et du Khorasân, tant par ce qu'il y a contribué lui-même que par ce qu'il a emprunté aux mémoires d'Anouchirwân. Seulement l'histoire des premières et des dernières années de la dynastie n'y est pas traitée à fond. Pour les premières années on trouvera beaucoup plus dans Ibn al-Athîr et dans d'autres historiens (comme par exemple Baihaqî ³⁾) qu'il serait inutile d'énumérer, pour les dernières années la lacune est comblée par la composition d'al-Hosainî. Car, comme nous le dit Imâd ad-dîn lui-même ³⁾, quand il se trouvait en Syrie, il n'était pas suffisamment au courant

1) Cmp. Ibn al-Athîr XI, 111.

2) Cmp. à présent sur cet auteur la préface du Diwân de Menoutechri publié par Kazimirski.

3) P. 13. f.

des événements qui se passaient dans l'Iraq et ailleurs pour en donner un récit détaillé. Or, il rédigea notre histoire en 579 (1183), comme il résulte d'un passage qu'on trouve à la page 136, l. 4 de cette édition; il dut donc se contenter d'un résumé assez maigre pour ce qui est de l'histoire des années 560 et suiv. Les deux derniers chapitres, p. 331 et suiv. ont sans doute été ajoutés après coup.

Il aurait donc été utile d'ajouter à notre édition sous forme d'appendice, la partie de la chronique d'al-Hosainî qui s'occupe de l'histoire de cette dernière époque. Or, la composition d'al-Hosainî, sur laquelle j'ai dit quelques mots dans la préface du premier volume de ce Recueil ¹⁾ et dont M. le Baron von Rosen a publié un spécimen ²⁾, ne nous est parvenue que dans un seul manuscrit, celui du Musée Britannique dont une copie a été mise à ma disposition par M. Wright de Cambridge. En étudiant le texte de cette copie, j'ai vu que l'auteur n'a fait que rédiger un autre abrégé du livre d'Imâd ad-dîn pour ce qui concerne le corps de l'ouvrage, à l'exception de l'histoire des premiers princes Seldjoucides, où il a mis à profit d'autres chroniques, et de celle des derniers temps sur lesquels il entre dans une foule de détails d'ailleurs à peu près inconnus. Mais, sachant par expérience que c'est une tâche épineuse et fertile en désappointements que de publier un texte arabe d'après une seule copie, je me suis abstenu pour le moment d'ajouter ces extraits, bien que M. Wright

1) P. IX et X.

2) *Zapiski* de la Soc. impériale russe d'Archéolog. I p. 243—252. En général al-Hosainî suit la même méthode qu'al-Bondârî en abrégant l'ouvrage d'Imâd ad-dîn, mais il va encore plus loin, de sorte que quelques passages sont tout-à-fait incompréhensibles, mais deviennent clairs aussitôt qu'on compare le texte d'al-Bondârî ou celui d'Imâd ad-dîn.

avec sa complaisance inépuisable m'ait encore une fois cédé sa copie. Je m'y suis résolu d'autant plus, parce que le nombre des volumes de ce Recueil est illimité; mon plan, comme je l'ai annoncé naguère, est de me borner à trois volumes, mais ce plan est susceptible de changements et, si les forces me manquent pour le mener à bout, d'autres mieux instruits et en possession de nouveaux documents l'exécuteront après moi.

III.

Sur le troisième auteur qui a donné au travail de ces prédécesseurs la forme sous laquelle il est publié présentement, al-Fath ibn-Âli ibn-Mohammed al-Bondâri, également originaire d'Ispahân, je n'ai que fort peu à dire. Sa biographie n'existe, que je sache, nulle part et ce qu'il nous communique lui-même dans ce livre aboutit à peu près à rien. Toutefois, il nous a transmis le fait important qu'il a commencé à rédiger son abrégé en l'an 623 de l'Hégire, pour en faire hommage au prince Aiyoubide al-Malik al-Moazzam fils d'al-Malik al-Adil, noms qui sont familiers à tous ceux qui ont entendu parler de l'histoire des Croisades. Il nous faut ajouter qu'il s'était admirablement préparé à sa tâche difficile, ayant auparavant édité de même une autre composition d'Imâd ad-dîn, intitulée البرق الشامي (L'éclair syrien) sur laquelle on peut comparer H. Khal. II, 43. ¹⁾.

1) Il ne me paraît point douteux que ce fut le même al-Bondâri quia traduit le Livre des Rois en arabe dont parle Hadji Khalifa IV, 12. Le nom est exactement le même; le nom du prince Aiyoubide auquel il dédia son ouvrage, selon le biographe turc, al-Malik al-Moazzam est aussi le même qui se trouve mentionné dans la préface de notre abrégé; seulement la

Inutile d'observer qu'il s'est acquitté de sa tâche d'une manière au dessus de mes louanges; initié à toutes les particularités du style fleuri de son maître, sachant en apprécier toutes les beautés, si hautement goûtées par les critiques arabes, il a pris soin de nous transmettre les mots eux-mêmes de l'oeuvre originale, sans y substituer ses propres expressions, bien qu'il y ait introduit en savant, quelques légères corrections, du moins dans la rédaction que j'ai cru devoir adopter d'après mes manuscrits. Il n'y a ajouté que la préface et trois renseignements personnels qu'il a suffisamment distingués du reste de l'ouvrage en les ayant fait précéder de son nom.¹⁾ Au contraire il a retranché plus d'une figure de rhétorique, plus d'une assonance recherchée, plus d'une comparaison prétentieuse, quelquefois aussi des digressions de l'auteur sur divers personnages, surtout sur des poètes. Je conviens qu'Imâd ed-dîn aurait été fort mécontent de la manière dont son oeuvre a été maltraitée par son abrégiateur; je m'explique fort bien que ceux qui admirent beaucoup la musique

date de l'an 675 assignée par Hadji Khal. à cette traduction doit être inexacte car il n'y avait point de prince de ce nom à cette époque. La chose pourrait donc paraître certaine, n'était le témoignage du ms. de Leide (Cod. 598 Cat. II, 109) qui contient un volume de l'abrégé de cette traduction Ici le traducteur s'appelle Abou'l-Fath *Ali* d'Ispahân, en contradiction avec les renseignements de Mohl touchant un ms. in fol. de la Bibliothèque Nationale (n°. 624) qui nomme cet auteur Kawâm ed-dîn Aboul-fatah *Isa* ibn-Ali ibn-Mohammed, natif d'Isfahân (*Livre des Rois*, Préface p. LXXVIII) tout en y ajoutant qu'il dédia son ouvrage à al-Malik al-Moazzam. Je crois cependant que le nom qui se trouve chez Hadji Khal. est le seul exact, ce que je puis prouver à présent, grâce à l'obligeance de M. H. Derenbourg qui m'écrit que dans le ms. de l'Escorial (Cas. 1555, II, p. 67) le prince est nommé أبو الفتح عيسى بن الملك العدل أبي بكر بن أيوب الفتح بن علي بن الفتح البنداري الطوسي.

1) P 1. v, 2. v. et 3. f. Au dernier passage qui se trouve en P seul le nom manque.

des assonances sans cesse répétées de cet auteur, croient, en lisant cet abrégé, assister au discours d'un orateur renommé dont ils ne saisissent la parole que par intervalles; mais ceux qui lisent un travail historique surtout pour s'instruire sur les événements qui les intéressent, préféreront avec moi al-Bondâri à Imâd ad-dîn. Ils trouveront qu'il a dit vrai en nous assurant dans sa courte préface qu'il n'a omis rien d'essentiel et qu'il a fait un choix parmi les figures de rhétorique du maître.

Dans ce qui précède le lecteur trouvera déjà la réponse à la question, pourquoi j'ai publié cet abrégé plutôt que l'oeuvre originale. Mais il y a plus. L'ouvrage d'Imâd ad-dîn ne nous est parvenu que dans une seule copie, celle de la Bibliothèque Nationale (Supplément arabe n. 772). Cette copie ne porte point de date, mais, comme l'a fait remarquer M. von Rosen, elle est moderne et compte à peine une centaine d'années. Probablement elle a été faite d'après un manuscrit qui se trouve peut-être encore dans une des Bibliothèques de l'Orient. Le texte de la copie qui est relativement assez correct nous fait supposer que l'archétype, si l'on réussit à le retrouver, présente un texte assez bon pour servir de base à une édition. Mais pour un travail de ce genre, la copie de Paris, cela va sans dire, est tout-à fait insuffisante. Je la désigne par la lettre I.

En rédigeant la préface du premier volume de ce Recueil, je croyais encore que le ms. d'Oxford, Laud B 113 contenait, comme il a été dit dans le Catalogue d'Uri (I, 151), n. DCLXII, un autre exemplaire du texte d'Imâd ad-dîn, mais en examinant ce manuscrit que la Direction précédente de la Bibliothèque Bodléienne a gracieusement mis à ma disposition ici à Leide, ce dont je lui adresse mes remerciements les plus sincères — je ne tardai pas à m'aper-

cevoir que le ms. en question contient réellement l'abrégé d'al-Bondârî. L'erreur dans le Catalogue provient, à ce qu'il paraît, du fait que les premiers feuillets du ms. ont disparu, ce que le libraire oriental a tâché de dissimuler en y substituant un autre feuillet sur lequel se trouve une préface apocryphe assez absurde. On peut s'en convaincre en lisant la note qui se trouve à la troisième page de notre édition. Le texte du ms. commence réellement p. ٨, l. 9; je l'ai désigné dans les notes par la lettre O. Il a été acquis en Orient par le célèbre archevêque Laud, ce que nous atteste l'inscription suivante: Liber Guilielmi Laud Archiepi. Cant. et Cancellarij Universitatis Oxon. 1636. Mais le manuscrit est beaucoup plus ancien, car la souscription porte ce qui suit:

تم الكتاب بقلعة ارزن خلد الله ملك مالکها بمحمد وآله والحمد
لله رب العالمين وصلى الله على سيدنا محمد وآله وصاحبه اجمعين
وذلك لتسع ليال بقين من جمادى الاخرى سنة ٧٢٥.

Cette copie a donc été faite à Arzen (Erzeroum) en l'an 1325 de notre ère. C'est un beau volume de 245 feuillets qui ne portent chacun que treize lignes par page. L'écriture est d'une beauté exquise, les signes des voyelles sont ordinairement ajoutés et le texte est aussi correct qu'on a le droit de le demander au copiste d'un tel ouvrage.

Cependant, l'autre manuscrit qui m'a été envoyé ici à Leide non moins gracieusement par la Direction de la Bibliothèque Nationale à Paris — à laquelle j'exprime toute ma reconnaissance — ne lui cède en rien pour ce qui est de la correction du texte et de la beauté de l'écriture et le surpasse encore en ancienneté. Coté 767 A (ancien fonds) ce ms. compte 208 feuillets et porte la souscription suivante: آخر الانتخاب وفرغ من كتبه من نسخة بخط
منتخبه الفتح بن علي بن محمد بن الفتح البنداري الاصفهاني

المعظمي (١) رحمه الله بن خواجه، امام الفارسي في شهر الحرم سنة ٩٦٠ حامدا لله ومصليا على نبيه محمد وآله وصحبه ومسلمي.

Cette copie date donc de l'an 1261 de notre ère et a en outre été faite d'après l'autographe d'al-Bondâri lui-même. Je la désigne par la lettre P.

Ici se présentait une difficulté. En collationnant les deux mss. O et P, je m'aperçus bientôt qu'ils contiennent deux rédactions différentes du même ouvrage, celle du ms. O étant beaucoup plus ample que celle du ms. P. Il ne s'agit pas seulement de quelques mots omis : des phrases entières, des morceaux assez étendus qui se trouvent dans O manquent dans P; rarement le texte de celui-ci contient quelques mots de plus que celui d'O, mais le cas n'est pas aussi rare que de deux expressions employées par Imâd ad-dîn pour signifier la même pensée l'une se trouve dans O, l'autre dans P. Sauf les additions d'al-Bondâri, je n'ai rien observé dans ces deux mss. qui ne se lût pas de même dans I. Il est donc clair que les deux rédactions relèvent également de l'ouvrage original, car il est impossible d'expliquer les variantes des mss. par l'insouciance des copistes, d'autant moins, parce que la rédaction la plus courte se base sur l'autographe d'al-Bondâri. Comment expliquer l'existence de ces deux rédactions? Faut-il admettre qu'al-Bondâri, après avoir rédigé la rédaction qui nous est conservée dans P, avait revu son travail en y ajoutant plusieurs morceaux, phrases etc. qu'il avait auparavant omis? Mais le cas contraire me paraît plus probable, c'est-à dire que la rédaction d'O soit la plus ancienne et que l'auteur y ait introduit plus tard plusieurs ratures dont provient la rédaction encore une fois abrégée du ms. P. On ne sau-

1) Ce nom relatif est dérivé de **المعظم** الملوك. Cp. la préface d'al-Bondâri.

rait y objecter que la rédaction de P se base sur l'autographe de l'auteur, car il est permis de supposer que la deuxième rédaction a été casuellement conservée dans le ms. le plus ancien, tandis que la première ne nous sera transmise que dans une copie d'une date plus récente. Il n'y a là rien d'impossible. Avec plus de raison on pourrait peut-être supposer qu'un pédant quelconque, trouvant l'abrégé d'al-Bondârî trop maigre pour son goût, aurait cru devoir embellir cet ouvrage en y ajoutant plusieurs phrases et mots qui se trouvaient chez Imâd ad-dîn. Mais ce serait là une supposition gratuite, car, en introduisant de si grands changements, cet inconnu n'aurait pas négligé de nous transmettre son nom dans une préface pompeuse. Bref, je me crois autorisé à admettre que la rédaction du ms. O est la plus ancienne et qu'elle est due à la plume d'al-Bondârî lui-même.

Il fallait nous arrêter à cette question des rédactions, d'ailleurs peu importante, puisque la méthode de l'éditeur dépend entièrement de la réponse qu'il y fait. Les deux copies sont également correctes, laquelle des deux faut-il donc choisir pour servir de base à une édition? Au premier abord on serait incliné à préférer le ms. P, mais dans ce cas, les pages seraient surchargées de notes, ou bien, si l'on admettait les additions du ms. O dans le texte, il faudrait à chaque ligne mettre des astérisques sans fin. Cette méthode aurait eu de sérieux inconvénients, non seulement pour l'éditeur, mais aussi pour le lecteur, sans aucun avantage réel. J'ai donc préféré suivre le texte d'O en corrigeant où il y a lieu, d'après P et I. De même mes notes ne présentent qu'un choix de variantes, celles du ms. P et, à plus forte raison, celles du ms. O sont notées, mais on cherchera en vain les *P. om.* sans

cesse répétés. Je n'ai fait mention des omissions de ce ms. que dans quelques cas rares, où il importait de savoir que la leçon du texte se base uniquement sur l'autorité d'O (et I). Quant aux variantes innombrables du ms. I, elles sont passées sous silence, excepté quand les deux mss d'al-Bondârî ne sont pas d'accord et en quelques autres cas rares.

Je fais encore observer que j'ai négligé de propos délibéré les virgules renversées simples et doubles que les éditeurs de textes arabes, écrits en prose rimée, mettent ordinairement après les mots mis en pause; je n'ai même rien changé à l'orthographe de ces mots. Il me paraît que ces signes sont absolument superflus; une personne médiocrement instruite dans la connaissance de la langue arabe reconnaît immédiatement ces mots rimés et, s'il se plaît à réciter le texte à haute voix, il sait aussi comment s'y prendre avec les élifs mamdouda, les ﺉ finales etc. Les signes de vocalisation en arabe sont parfaitement insuffisants pour guider la prononciation; dans ce but on aurait besoin d'un système compliqué comme celui qu'on emploie en Hébreu. Je suis donc parti du principe que les signes des voyelles doivent être mis en guise de commentaire, pour faire voir dans quel sens les mots sont pris par l'auteur selon l'interprétation de l'éditeur, non pas pour montrer comment les mots doivent être récités.

En publiant ce texte je n'avais plus à ma disposition les divers manuscrits, j'étais forcé ¹⁾ de me fier entièrement à ma copie collationnée, inconvénient que ceux

1) Je regrette beaucoup avec tous mes confrères que la Direction de la Bibliothèque Bodléienne d'Oxford qui, il y a peu d'années, se fit gloire d'encourager et de faciliter les études orientales de toute manière possible, se soit ravisée depuis et mette à présent des obstacles à l'emprunt des manuscrits au grand détriment de nos études

qui ont l'habitude de publier des textes feront entrer en ligne de compte, s'ils trouvent à blâmer l'éditeur présent. Peut-être trouveront-ils, comme moi, que ce désavantage a été contrebalancé en partie, par l'obligeance de M. de Goeje qui a bien voulu se charger de lire les épreuves, à mesure qu'elles quittaient l'imprimerie et de me communiquer ses observations. Il est donc inutile d'expliquer les initiales d. G. qui se trouvent dans quelques notes, mais M. de Goeje m'a encore fourni plusieurs autres corrections, qui selon le propre de l'affaire ont été admises dans le texte, ou qui seront communiquées ici avec quelques autres corrections et observations.

P. ٥, l. 6: الربيع. Correction de M. d. G., le ms. portait الزرع, ce que je n'ai pas noté, parce qu'il n'y avait pas de place au bas de la page.

P. ١, l. 18: ضافت c. accus. insolitum, sed si codd. habent السماء, non للسماء, non ausim mutare (d. G.).

P. ١١, l. 6: فتستنت قاعدته. — Je traduis »et son affaire fut rendue facile, prit effet au mois de" etc. Cmp. pour la signification de قاعة la phrase citée par Dozy, *Suppl.* II, 380: حتى استقرت قواعد أهلها »jusqu'à ce que les affaires des habitants fussent réglées."

P. ١٧, l. 20: باب النبوي. M. de G. explique cette expression d'après l'analogie de باب الصغير = الباب الصغير. Dans les mss. les voyelles et le techdid ne sont pas notés.

P. ٣٨, 15 et suiv. Cmp. *Zapiski* de la soc. impérial. russe d'Archéol. I, 193 et suiv. En comparant le texte de M. von Rosen avec le mien, on verra que le savant Orientaliste russe a suivi de préférence le texte du ms. P, ce qui explique la plupart des variantes.

P. ٤٠, l. 18: مجرى. Lisez avec M. von Rosen بحرى.

P. ۴۲, l. 10: حلفاء. M. von Rosen a corrigé خلقاء ce que je ne crois pas nécessaire, car Imâd ad-dîn compare ici les sabres avec le feu qui brûle les têtes comparées à des jones ou plutôt il compare l'effet destructeur des sabres à celui d'un feu dans une jonchère. En substituant خلقاء à حلفاء la combinaison de نار انبيص ne correspond plus à حلفاء حاميا.

P. ۵۹, 5: اسفستار (le *techdid* se trouve dans les mss.).

M. d. G. me renvoie à سَلار Istakhrî p. ۹۱, ann. l. 2.

P. ۶۵, l. 5: مفرس mihi subobscurum (d. G.). — J'explique ce mot par »qui muliebria patitur." Sur le sens obscène de فرس emp. le vers cité dans le Dictionn. de Lane sous ce mot.

P. ۷۱, l. 7: كَنِكُور (les voyelles d'après Yâcout). Nunc Kengowar dicunt (d. G.).

P. ۸۰, l. 8: ثَلَاثُ أَيَّامٍ an = التَّالِثُ aut quid? (d. G.). — La var. du ms. I. ثَلَاثُ يَوْمٍ montre l'origine de l'expression, = le troisième jour (à compter) depuis celui d'aujourd'hui, le surlendemain. Application (fausse selon les puristes) de la règle de construire les nombres ordinaux avec un génitif suivant.

P. ۸۴, l. 12 et b: Verba I in textum recipienda censeo praesertim quia initium والا في وقت quoque P habet, sed si èt O èt P habent فَرَّ in verbis I singularis reponendus est, itaque اطع وصى وصله. (d. G.). — Je suis d'avis avec M. de G. que le texte d'Imâd ad-dîn a été abrégé ici d'une manière peu satisfaisante et à cause de cela j'ai noté par exception la leçon du ms. I., mais je ne me crois pas autorisé, vu les leçons de mes mss. à admettre que la faute

en soit aux copistes et non pas à al-Bondârî lui-même!

P. ۸۹, l. 7: An forte *ويتضرع* (d. G.).

P. ۱۰۵, l. 2: An forte *ابن هندو* coll. 1. 3 (d. G.).

P. ۱۰۹, note e: *نظر تربيع* debet esse quod quis res aliter videt quam sunt. Contrahendo palpebram oculo dat formam triangularem, sed nihilominus non recte videt. (d. G.).

P. ۱۱۰, *والخصي يفتخر برب مولاه*, Splendidum proverbium (d. G.).

Ibid., note e: Parum probable videtur e *زارع* ortum fuisse *دارنج*. Hoc forte derivatum est nomen a Persico *کار* sensu administratoris (d. G.). — Certes, il serait absurde de dériver *دارنج* de *زارع*, mais je ne l'ai pas dit dans la note. *زارع* est évidemment la traduction arabe du mot *کار* et ce mot pourrait être une altération de... *کار*, comme dérivé de *کاشتن* *semer*. Mais pour exprimer simplement *semeur* on ferait usage en persan comme en arabe du participe (*کارنده*). Or, le mot *دارنج* n'appartient pas à la langue persane mais à la langue turque et on a seulement à ajouter le *ی* pour avoir la forme correcte en ture, viz. *دارنجی* *tarançi* = *semeur*.

P. ۱۱۷, l. 19: 1. *واغنيائهم* » et ut veniam impetraret a pauperibus populi sui et divitibus." — Je crois au contraire que la leçon de O *واغنائهم* est préférable: 1° parce qu'elle correspond mieux avec *واشكائهم*, mais 2° surtout parce que le sultan n'avait pas destiné cette somme pour les riches, mais pour les pauvres. C'était, pour ainsi dire, une *صدقة* pour régler son compte avec le ciel avant de mourir. Je traduis donc — et pour être libre à l'égard de ses sujets pauvres et pour les enrichir. Malheureuse-

ment pour ces derniers la somme resta entre les mains du vizir du chambellan à en croire Anouchirwân.

P. ۱۳۱, l. 2: Nonne *ورجل*? (d. G.). — Cette leçon serait sans doute préférable, mais *ورجل* (= *وارجل*) se laisse défendre pour avoir une antithèse avec *فاركب*.

P. ۱۴۴, l. 17: A l'égard du *techdid* sur *بهریه* M. d. G. observe: bonum opinor, den. sive a *هراوه* sive a *عروى* *pannus grossior*.

P. ۱۴۷, l. 19: *شوك القنا* Ici *شوك* est le pluriel de *شوكة*, ce qui veut dire » le point de la lance." Rem. l'expression *اصابته شوكة القنا* chez Lane sous ce mot.

P. ۱۵۰, l. 19: M. d. G. me propose encore les leçons *النَّغِل* ou *الثَّغَل*.

P. ۱۶۰, l. 14: Haereo quid dicam de verbis *التمى تشد*. An forte *الأرشد* scil. *نهیج الصلانة* (d. G.). — Comme leçon des mss. *نَشَدَ* figurait dans ma copie ce qui me parut absurde, mais M. van Gelder m'assure que le ms. P qu'il a collationné à ma demande porte réellement ainsi. M. d. G. en relisant le texte me fait observer à présent que cette leçon est bonne, car il faut traduire: »et il dévia du chemin de l'erreur qu'il chercha," le verbe *نشد* étant pris dans le sens primitif de »chercher un animal égaré en vociférant."

P. ۱۶۱, l. 9: Forte vera lectio est *صیق* a *تصایف* et *صیقة* *pulvis elatus* (d. G.). — Pour ma part je préfère la leçon de I *وتصائف*, mais, parce que je ne comprends pas pourquoi le copiste de O aurait défiguré cette leçon je n'ai rien changé. M. d. G. me fournit encore la leçon *تصایف* se rapprocher l'un de l'autre.

P. ١٩٦, l. 12: موثوق: M. d. G. préfère موثوق.

P. ١٩٩, l. 8: Usus vocis شرب insolitus (d. G.).

P. ١٩٢, l. 2: Lis. عصره (d. G.).

P. ١٩٤, l. 6: M. d. G. préfère la leçon بالطَّوَر.

P. ١٩١, l. 17: شيرين. Lis. شير بن. Comp. p. ٢٤٤, 11.

P. ٢٣٠, l. 14: الننييران. Lisez: الننييران (pluriel de نار). Quant à la forme تسكونها ce n'est pas une faute, comme le veut Ibn Kamâlpâcha (*Primeurs Arabes* p. ١٩) car: قد جاء عن العرب تانيث المصدر وتذكيره, mais la forme masculine est préférable (d. G.). — Je crois à présent que M. d. G. a raison, mais je m'étais laissé entraîner par le غريب التفسير à propos de *Soura* 55, 4, dont parle l'auteur du *Tâdj al-Arous*, à expliquer حسان par le firmament en juxtaposition avec الننييران (leçon du ms. P) = le soleil et la lune.

P. ٢٣٧, l. 3: Quid h. l. خيش? an umbra refrigerans hastarum intelligitur? (d. G.). — C'est ainsi que je crois devoir expliquer.

P. ٢٤٣, l. 12: جفن ad سَلَّ adaptum videri posset, sed طين cum gladio componi nequit. Suspicio itaque حَفَر aut حفير esse veram lectionem (d. G.). — جفن se recommande par l'assonance avec الجفاء; la difficulté qui a frappé M. d. G. pourrait être évitée en lisant جَفَن pluriel de جَفَنَة.

P. ٢٤٥, l. 8: واستقصى mirum videtur. Visne »e longinquo arcessivit?" (Ita est). Lectio P et I magis placet. استقصى e dittographia praecedentis واستقصى ortum esse potest (d. G.). — M. d. G. a peut-être raison, mais le goût des assonances a mainte fois poussé notre auteur à choisir des expressions bizarres.

P. ۲۴۷, l. 10: فرعن non intelligo. Forte فرعن quod de navibus non ineleganter dici potest (d. G.). — J'avais pris راع dans le sens de »firmus fuit," à cause des mots suivants راسيات كالرعن (*Mohit* كذا ثبت), mais cette signification est peut-être douteuse. Les voyelles de فرعن se trouvent en O et les auteurs arabes emploient quelquefois روع au lieu de ريع. Or le verbe راع (ريع) signifie اضطرب et s'emploie par exemple pour dénoter les mouvements vacillants (en apparence) du mirage, peut-être aussi ceux d'un navire. Donc فرعن = فرعن.

P. ۲۷۴, l. 6: Mirum illud فادم (d. G.).

P. ۲۷۷, l. 10: ونعما. Je ne sais expliquer ce nom géographique et il me paraît même suspect à cause du *ain*, mais le mot se trouve ainsi écrit non seulement dans les trois mss., mais aussi dans celui d'al-Hosainî. — Le nom اوزخان (اوزخان note *b*) ne se trouve non plus chez les auteurs musulmans, que je sache; j'y vois une défiguration de كورخان mais je n'ai nullement la conviction que la faute ne doive pas être attribuée à Imâd ad-dîn lui-même.

P. ۲۸۳, l. 3: الطوقان. Correction ingénieuse de M. de G., bien que le pluriel en ان d'un mot turc qui a passé dans la langue arabe me semble un peu étrange.

P. ۲۸۶, l. 18: M. d. G. m'apprend que la correction امير الدولة au lieu de امير لدولة n'est pas nécessaire. Il paraît que le porte-encrier fût un haut dignitaire de la cour qui est déjà mentionné par Tabarî II p. ۱۹۲۸, 4 sous la dénomination de صاحب الدولة.

P. ۲۹۳, l. 11: M. d. G. veut lire وسيتنه.

Pour ce qui est de l'arrangement des noms dans le pre-

mier Index on observera que nulle attention n'a été faite aux surnoms, tels que تاج الدين ou تاج الدولة, ou ceux qui les remplacent, comme عزيز الدين = العزيز etc., excepté dans le cas que l'individu en question ne porte point d'autre nom dans le livre publié, ou s'il est généralement connu par ses surnoms, comme p. e. les califes. Dans les cas douteux il y a des renvois. Pour les *konya* la même règle a été suivie.

Leide, Oct. 1888.

M. TH. HOUTSMA.

وزون ١٦	حيث ٣١, ٣٥, ٣٦
فلعة ونج ١	واسط ١٨, ١١, ٢٣, ٧٧, ٢٣٥, ٢٣٧
يزد ٣٣, ٥٨	٢٩٨, ٢٤٩, ٢٥٥, ٢٥٩, ٢٩١
اليمن ٧٠	الواقعة ٦٩

کرممان ۲۱، ۳، ۴۷، ۶۸، ۷۱، ۲۴۴، الموصول ۱۳، ۱۵، ۷۷، ۸۲، ۱۳۲، ۱۳۳،
۱۴۴، ۱۴۳، ۱۸۰، ۲۰۰—۲۰۱، ۲۱۰

قلعة كفاش ۱۳۷

کل وکلاب ۱۸۸

۲۹ کند

108, 58 کنکو

كورشنه ١٥٩، ١٨٤، ١٩٨
الكوفه ٩٩، ١٣٥، ١٤٨

۲۸. بلاد اللان
۲۶۴ لہاور

۲۴۴ ماری پین

مازندران ۱۲۲، ۱۳۴

ما وراء النذر

۲۷۹—۲۷۷

ماوشنان ۱۹۶

المدينة ٢٥٠، ٧٨
مراغة ١٩٣، ١٧٦، ١٧٧، ١٧٨، ٢٠٠، ٢١٧،

۲۲۱, ۲۱۹

قرانكین ۱۶۹، ۲۱۹، ۲۳۳

مرج ۲۲۸
مرو ۲۸۱، ۲۸۰، ۲۷۴، ۲۵۸-۲۵۹، ۴۸
۲۸۴

مسره الوف ۳۹

مسئلة عن الدولة

میافارقین ۲۴، ۷۶

میانہ ۲.۳

©

فخجوان ۳۱، ا.

نصیبین ۱۵، ۱۳۵

٢٧٧ زعماء

نهانند ۸۷

نہر بین ۱۔

نهر العلقمی

النسن ٣١

سنجبار ١٢, ١٣, ٢٥٥,

شاپورخواست ١٦٩

الشم ٣٧, ٥٥, ٧٠, ٨٤, ١٣٢, ١٧٩,

١٥, ٢٠٤, ٢٠٥, ٢٠٩, ٢٩١, ٢٩٥,

٣٠٤, ٣٠٢

قلعة شاهدز ٩٠

شروان ١٣٦-١٤١

شیرزور ١١٠, ٢٥٩

شیراز ٣٣, ٣١, ٤٥, ١٨٨, ١٩٨,

الصراة ٢٤٨, ٢٤٩

الصين ٢٧٧, ٢٧٩

طالقان ١٣٤

طبرستان ١٣٤, ١٧٠, ٢٩٠,

طبرية ١٧٣

طبس ٣١٠

طراز ٧١

طوس ٦

الظفيرة ٢٤٨, ٢٩١,

عانة ١٣٥

عبادان ٢٣٥

محلة العنابيين ببغداد ١٣٧

عدن ٧٠

العذيب ٦٩

العراق ٨, ٩, ٢٢, ٧١, ٩٦, ١٢٠,

١٢١, ١٢٥, ١٣٠, ١٣٢, ١٤٩, ١٥٦,

١٦٠, ١٦٢, ١٧٢-١٧٤, ١٩٧, ٢٢٠,

٢٢٤, ٢٢٦, ٢٣٥, ٢٣٧, ٢٥٩-٢٥٩

٢٨٤, ٢٧٠, ٢٩٥, ٢٩٤, ٢٩١

قلعة عزاز ٢٢٥

عسقلان ٢٤٣

عسكر مكرم ١٨١, ٢٤٤,

الغزاف ٢٤١, ٢٩١,

غزنة ٦, ٤٣, ٥١, ٥٦, ٧٢, ١٢٠,

١٥٩, ٢٩٢-٢٩٤, ٢٧١,

فارس ٣١, ٤٧, ٦١, ١٢١-١٢٣, ١٢٥,

١٢٤, ١٢٣, ١٧٠, ١٨٥, ١٨٧-١٨٩,

١٩٨, ٢٠٣, ٢١٤, ٢١٧, ٢١٩, ٢٢٠,

٢٤٥, ٢٩٨,

الفرات ١٣٥, ٢٠٥, ٢٣٥, ٢٤٩,

قلعة فرزين ١٣٤

فلسطين ٣٤

الفلوجة ٣٥

قاشان ١٨١

قزميسين ٩

قزوین ٢٨, ١٣٤, ١٩١, ١٧١, ٢٢٧,

٢٣٢, ٢٧٩, ٢٨٨, ٢٨٩, ٢٩٦, ٣٠٠,

قسطنطينية ٣٤, ٥٥, ٧٠,

قصر قضاة ٢٤٤

ارض قفجاق ٢٨٠

النفص ٢٥

القلعة البيضاء انظر اسفید دز

قم ٩٠, ٨٤,

القومية ٢٤٩

قهستان ٨

القورج ٢٩١

قومس ١٣٤

الكرج ٢٩٨

الكرخ ببغداد ٣٥

کردکوة ٢٨, ٢٩٠,

- حلب ۳۷، ۵۲، ۷۰، ۷۱، ۷۶، ۸۱، ۲۰۹،
۲۴۴
خلجۀ ۱۸، ۴۵، ۵۰، ۱۲۱، ۱۶۴، ۱۹۵،
۲۸۴، ۲۳۵، ۲۴۸، ۲۵۰،
حلوان ۹، ۷۵، ۱۴۱، ۲۳۵،
خابور ۱۳۵
قلعۀ خان لنگجان ۹۱
ختن ۲۷۷
خراسان ۵، ۹، ۸، ۱۱، ۲۸، ۵۶، ۷۳،
۷۴، ۸۱، ۸۵، ۹۶، ۱۲۰، ۱۲۳، ۱۲۵،
۱۲۹، ۱۴۴، ۱۴۶، ۱۵۸، ۱۶۱، ۱۶۲،
۱۶۹، ۲۲۴، ۲۳۵، ۲۵۵—۲۸۱
خطا ۲۷۷
خلاط ۳۸—۴۰، ۷۶، ۱۸۵،
خوارزم ۱۲، ۲۷۱، ۲۷۹، ۲۸۰،
خوزستان ۳۷، ۸۱، ۱۳۵، ۱۴۹، ۱۸۸،
۱۸۹، ۲۲۲، ۲۲۹، ۲۳۱، ۲۳۵، ۲۴۴،
۲۵۹، ۲۸۷
خوی ۳۹۱
داشیلو ده
دامغان ۱۳۴، ۲۵۸، ۳۶۰، ۳۰۰،
دای مرک ۱۷۷
دباوند ۱۳۴
دجلۀ ۱، ۱۱، ۱۳، ۴۶، ۱۵۱، ۲۱۹، ۲۴۷—
۲۵۲، ۲۵۰،
دجیل ۲۳۵
الدیند القزلبی ۲۰۰، ۲۴۲،
درکزیق ۱۲۴
دمشق ۳۵، ۷۰، ۷۱، ۸۴، ۱۷۳، ۲۲۵،
۲۴۴
دندانقان ۵
دیار بکر ۳۷، ۷۵، ۷۶، ۱۳۲، ۲۹۵،
- دیار ربیعۀ ۲۹۵
الذیافر ۱۳۴
دینور ۱۵۸
الیزان ۲۳۵
الرحیمۃ ۱۳، ۱۳۵،
الرقۃ ۷۶، ۲۲۹،
الرها ۳۷، ۷۰، ۸۱، ۲۰۵،
رون راور ۲۱۱
الری ۸—۱۰، ۱۹، ۱۹، ۲۹، ۲۸، ۳۱،
۳۱، ۴۱، ۴۶، ۵۰، ۵۵، ۶۶، ۸۲،
۸۴—۸۸، ۹۳، ۱۲۵، ۱۲۷، ۱۳۴، ۱۵۴،
۱۵۶، ۱۵۷، ۱۵۹، ۱۶۶، ۱۶۸، ۱۷۰، ۱۷۱،
۱۸۱، ۱۹۱—۱۹۴، ۱۹۸، ۲۰۱، ۲۰۴، ۲۲۴،
۲۳۳، ۲۵۸، ۲۵۹، ۲۹۱، ۲۹۵، ۲۷۹، ۲۸۴،
۲۹۶، ۲۹۸، ۳۰۰، ۳۰۱،
زبید ۷۰
زنجبان ۱۹، ۱۳۴، ۱۶۵، ۱۷۰، ۱۷۵،
۱۸۳، ۱۸۵، ۲۰۳، ۲۰۴، ۲۳۲،
زند رود ۱۸۰
الزهرۃ ۴
سارق ۱۳۴
سامان ۱۳۴
سانوہ ۱۰۵، ۱۳۴، ۱۵۱، ۲۴۵، ۲۵۹،
۳۰۰، ۳۹۷
السبیعة ۶۱
ساجلس ۲۰۱
ساجستان ۸، ۲۹۳،
قلعۀ سرجهن ۲۰۱، ۲۲۲، ۳۰۰،
سرخس ۷، ۲۹۷،
سمرقند ۵۵، ۱۲۰، ۲۵۸، ۲۹۴، ۲۹۶،
سمیرم ۱۱،

۲۸۴، ۲۸۵، ۲۹۳، ۲۹۱، ۲۸۴
 بلخ ۲۸، ۴۷، ۴۸، ۶۳، ۲۵۶، ۲۵۷،
 ۲۵۹، ۲۶۵، ۲۸۴
 بنجانکشت ۱۵۸
 البوازيج ۳۱، ۷۷
 بوشنج ۸
 حصن البيرة ۲۰۵
 بيلقان ۱۴۱

التاج ببغداد ۲۴۷، ۲۴۹
 تبريز ۲۲، ۱۳۸، ۱۹۱، ۱۹۳، ۱۸۵، ۱۹۵
 ترمذ ۱۷۷، ۲۵۶-۲۵۸، ۲۸۴
 نكريت ۷۲، ۱۵۳، ۱۵۴، ۱۹۳، ۱۹۷،
 ۱۷۷، ۲۳۵، ۲۳۴
 تل باشر ۲۲۵، ۲۲۶
 تلغفر ۱۹

الجبيل ۱۸، ۱۳۷، ۱۸۳، ۲۷۹
 جرياقان ۸۴، ۳۰۰
 جرجان ۸، ۱۰۶، ۱۰۷، ۱۷۴، ۲۹۰،
 ۳۹۱

الجزيرة ۱۷۳، ۲۱۰
 قلعة جعير ۲۰۴، ۲۰۷-۲۰۹، ۲۲۶
 جنزة ۸۷، ۸۸، ۱۹۰، ۲۵۹
 الجودي ۱۷۰
 جى ۱۲۷، ۱۸۱، ۲۹۵
 جيبكون ۸، ۴۵، ۲۸۱
 جيلان ۱۳۴

الحجاز ۷۰
 الحديثه (حديثه عانة) ۱۹، ۲۲
 حران ۸
 حربي ۳۱
 الحريم الطاعري ببغداد ۲۴

انطاكية ۵۵، ۲۲۵
 اتي ۳۱، ۲۹۱
 الاعزاز ۱۵، ۲۳، ۲۹
 اوزكند ۵۵

باب التبن ببغداد ۴۹
 باب الرقة ببغداد ۱۳
 باب سور الخلبة ببغداد ۲۴۱
 باب سور السلطان ببغداد ۲۴۱
 باب اطاق ببغداد ۳۲
 باب عمورية ببغداد ۷۵
 باب انغرنة ببغداد ۸۰
 باب الفردوس ببغداد ۳۵
 باب المراتب ببغداد ۴۹، ۵۰، ۱۳۷
 باب السنوي ببغداد ۱۸، ۲۰، ۲۲،
 ۴۴، ۲۴۱

باجمزا ۲۳۷، ۲۴۰، ۲۴۵
 بخارا ۵، ۲۷۸
 بردشير ۳۱
 بروهجر ۹۰، ۱۷۵، ۱۹۰، ۲۹۱
 بست ۲۹۴

البصرة ۸۹، ۱۳۵، ۲۳۵، ۲۳۸، ۲۴۸
 البطائح ۱۳۵، ۲۴۹
 بعقوبا ۱۲

بغداد ۹، ۱۰، ۱۳، ۱۸-۲۲، ۲۵، ۲۶،
 ۲۸، ۳۳-۳۷، ۴۴، ۴۹،
 ۵۱، ۵۲، ۷۰، ۷۲، ۷۳، ۷۸،
 ۸۲-۸۴، ۹۰، ۹۵، ۹۸، ۱۰۳،
 ۱۱۱، ۱۱۵، ۱۲۱، ۱۳۲، ۱۳۴، ۱۳۵،
 ۱۳۷، ۱۴۳، ۱۴۹، ۱۵۰، ۱۵۱-۱۵۵،
 ۱۶۳، ۱۷۱، ۱۷۶، ۱۷۸، ۱۷۹، ۱۸۹،
 ۱۶۲-۱۶۷، ۱۹۷، ۱۹۹، ۲۰۰، ۲۱۳، ۲۱۵-
 ۲۱۸، ۲۲۱، ۲۲۲، ۲۲۴، ۲۲۶، ۲۳۴،
 ۲۴۲-۲۴۴، ۲۵۵-۲۵۹، ۲۹۱،

سعد الدولة يرنقش الزكوى
١٩، ١٩١، ١٧٠، ١٩٣، ٢٠٤، ٢٤٨،

يرنقش قرآن خوان ١٧
المؤيد يرنقش هربوه ٢٢٤، ٢٧٩
أبو يعلى والد الوزير ابي شجاع ٣٥
أبو يعلى ابن الهبارية ٩٤، ١٠٣، ١٠٤
ينالتهكين خوارزمشاه ٢٣٣، ٢٣٣
يوسف الجاوش ١٥٩
يوسف خوارزمشاه ٢٠١، ٢٣٣
يوسف الخوارزمي ٤٩
شرف الدين يوسف الدمشقي
٢١٥

ي

يارق الحاجب ٧٥
ياقوتى بن داود ١٣، ١٩
زعيم الدين يحيى بن جعفر ٢٢١
تاج الدين يحيى بن عبد الله
الشهرزورى ٢٠٧
عون الدين يحيى بن محمد
ابن هبيرة ٢٢١-٢٢٣، ٢٣٤-
٢٣٩، ٢٤٧-٢٥٥، ٢٩٠-٢٩٢
يرنقش ٧١-٢٠٩
يرنقش البازدار ١٧٠، ١٧٥، ١٧٦، ١٨٣

اسماء الولايات والمدائن وغيرها

أسفيد رون ٢٩١
اصطخر ٣١
اصفهان ٣٧، ٤٥، ٥٥، ٧١، ٧٣، ٧٨،
٨٢، ٨٣، ٨٥-٩١، ٩٨، ١٠٤، ١٠٥،
١١٥، ١٢١، ١٢٤، ١٢٧، ١٣٠، ١٣٢،
١٣٥، ١٤٣، ١٥١، ١٥٤، ١٥٩، ١٩٣،
١٩٥، ١٩٨، ١٩٩، ١٧١، ١٨٠، ١٨١،
١٨٣، ١٨٤، ١٩٣-١٩٥، ٢٠٢، ٢١١،
٢١٩-٢٢١، ٢٢٩، ٢٣٢، ٢٣٣، ٢٤٢،
٢٤٤، ٢٤٥، ٢٩١، ٢٩٨، ٢٧٩، ٢٩٥،
٢٩٧، ٢٩٨، ٣٠٠،
الاعلم ١٢٤
قلعة الموت ١١٧، ١٢٣، ١٤٧
آمد ٣٧، ٧٥-٧٧
انب ٢٢٥
الانبار ٣١، ١٣٥
انسانياك ١٢٤

آية ١٣٤
أبهر ١٣٤
أذربيجان ٣٨، ٤٣، ١١٢، ١٥٨، ١٩٣،
١٩٥، ١٩٩، ١٧٠، ١٧٥، ١٧٩، ١٨٠،
١٨٧، ١٩١، ١٩٣، ١٩٩، ٢١٥، ٢٣٣،
٢٤٢-٢٤٤، ٢٤٩، ٢٥٤، ٢٧٩، ٣٠٠،
٣٠٢
آران (ارانية) ٨٧، ٨٨، ١٢٠، ١٧٤،
١٧٥، ١٩١، ١٩٣، ٢٠٣، ١١٤-١١٧،
٢٣٢، ٢٤٢، ٢٩١، ٢٨٩
أربيل ١٩٥، ١٩٩، ١٩٨، ١٩٠، ٢١٧، ٢٤٣،
أرزن ١٨٥
ارمنية ٢٠٣، ٢١٤
أرمية ٢٥، ١٩٥، ٣٠٢
أروند ١٩٩
أسفرائين ٢٥٩
أسفيد دز ١٨٨، ١٨٩

نصر بن محمود (بن مرداس) ٥٢
نصر بن مروان ٣٧, ٧٥
نظام الدين ابو نصر ابن جهير
١٩٤, ٢٢١

ابو نصر (عبد الله بن الحسن
ابن علي) صاحب الخبر ٧٨
ابو نصر انصباغ ٧٥
ابو نصر بن ابي القسم القشيري ٥٢
نصر الدولة ابو نصر (احمد) بن
مروان ٢٤
نصرخان ٢٩٤

النصير (بن الحسن السمرمي)
١٣٣, ١٣٢

نظام الملك انظر الحسن بن علي
نور الدولة بن الامير العيد ٢٩٢
نيسبت اندر جهان ١٧٢

٤

ابو هاشم الحسنى ٩٧, ٩٨, ١٠٢
فخر الدولة ابن ابي هاشم الحسنى
١٩٢

ابن الهبارية انظر (ابو) يعلى
ابو محمد عبد الله بن محمد
ابن الحسن بن المأمون ٩, ١٩
ابو المعالي عبد الله بن محمد
ابن المطلب ٩٥
عزرون اخو الامام المستنصر ٩٥
عزرون تكين ٢٥٩
نبیه الدين ابو هريرة الهمداني
٢٩٣, ٢٩٤

تاج الملوك عزرا سپ بن بنكيه
ابن عياض ١٥, ١٦, ٢٥, ٣٦, ٣٥
٣٧

منكوبرس الامير ١٢٥, ١٣١, ١٧٢, ١٧٣
ناصر الدين منكوبرس ٢٣٧—
٢٣٩

ابن منير الشاعر ٢٤٤
منبغة بنت وثاب النميري ٣٨
(رجب) ابن منبغ الخفاجي ١٨
المنارش بن مجلى ١٩
ممهرياط ٧٢

مهلهل بن ابي عسكر ٢٣٨
مودود بن اسمعيل بن ياقوت بن
ميكايل ٢٩١

مودود صاحب الموصل ١٧٣
قضب الدين مودود بن زكي ٢٢٥
موفق الخادم ٢٢٧

الموفق والد ابي سهل ٣٠
الموريد انظر آى ابيه
موريد الملك انظر عبيد الله
المياحبي القاضي ١٥١
ميكايل بن سلجق ٥

ن

ابو بكر الناصح بن عبد الله
ابن الحسين ٦٤, note d
القوم زين الدين ابو القسم
ناصر بن علي الدرزي
الانساب ١١٨, ١٢٠—١٢٤, ١٢٦,
١٢٧, ١٢٩, ١٣١, ١٣٢, ١٣٧, ١٣٨,
١٤١, ١٤٢, ١٤٤—١٤٩, ١٧١, ٢٧٠,
الناصر لدين الله ابو العباس
احمد بن المستنصر ٣٠٤
شمس الدين ابو النجيب الاصم
الدرزي ٢١٨, ٢٢٤, ٢٤٥, ٢٥٣,
٢٨٧, ٢٨٥

- المستظهر بالله ابو العباس احمد
٨٣, ٩٥, ١١٩, ١٢١, ٢٩٥
- المستنجد بالله ابو المظفر يوسف
٢٢٣, ٢٨٩, ٢٩١, ٢٩٤
- المستنصر بالله ابو جعفر منصور
٣٠٤
- مسعود الملالى ١٦٤, ٢٣٤, ٢٣٩, ٢٣٩, ٢٤٧, ٢٥٣
- مسعود بن قلج ارسلان ٢٢٥
- مسعود بن ماجر ٢٥٧
- ابو الفتح مسعود بن محمد بن
ملكشاه ١١٩, ١٣٢, ١٣٣, ١٥٤,
١٥٨, ١٥٩, ١٩٣, ١٩٤, ١٩٨, ٢٢٧,
٢٣٤, ٢٩٥
- مسعود بن محمود بن سبكتكين
٩, ٨
- مسلم شرف الدولة ابو المكارم
ابن قريش بن بدران ٢٤, ٣١,
٣٧, ٤٨, ٤٩, ٥٥, ٧١, ٧٥-٧٧
- ابو مسلم رئيس الرى ٩٣
- المشطب الفقيه ٧٢
- مشيد الدين بن شاهك ٢٢٩
- قطب الدين ابو منصور المظفر
ابن اردشير العبادى ٢١٩
- ابوبكر المظفر بن بكران الحموى ٨٢
- زين الدين المظفر ابن سبى
الزنجاني ١٥٧, ٢٠٤, ٢٨٥
- خضر الملك ابو الفتح المظفر بن
نظام الملك ٨٩, ٢٩٥
- ابو امعالي الجوينى ٧٤
- ابو امعالي اخو ابى شجاع الوزير ٤٥
- سديد الملك ابو امعالي المفضل
ابن عبد الرزاق بن عمر ٩٢, ٩٣
- ابو المعالي النحاس ٩٣
- المعتضد الخليفة ١١٤
- ابو المفاخر القمى ٩٤
- المقتدى بامر الله ابو القسم عبد
الله عمدة الدين ١٢, ١٢, ١٢٥,
١٤٩-٨١
- المقتضى لامر الله ابو عبد الله
محمد بن المستظهر ١٨٣,
١٩٤, ٢١٩, ٢٢١, ٢٢٣, ٢٣٤-٢٤٢,
٢٤٩-٢٥٥, ٢٨٩, ٢٩٣
- يحيى الدين المكين ابو على ١٩٣
- الملك الرحيم ابونصر الديلمي ١, ١١
- الملك المعظم انظر عيسى
- جلال الدولة ابو الفتح ملكشاه
ابن ائب ارسلان ٤٥, ٤٧-٨٢,
١١٤, ٢١١, ٢٥٥, ٢٥٩
- ملكشاه بن بركيارق ٩٠
- ملكشاه بن سلجق بن محمد
ابن ملكشاه ٢٣٣, ٢٥٢
- ملكشاه بن محمود السلجوقى
١٩٨, ٢١٩, ٢٢٠, ٢٢١, ٢٢٩-٢٤٤,
٢٨٥, ٢٨٨, ٢٩٥
- الجمال بن منارة ١٩٢
- ابو منصور الابى ٨٤
- ابو الفتح منصور بن احمد بن
دارست ٢٠, ٢٢, ٢٣
- بناء الدولة منصور بن ديبس
٤٨, ٥٨, ٧٢
- ربيب الدولة ابو منصور بن
ابى شجاع ١١٥-١٢١
- جمال الملك ابو منصور بن نظام
الملك ٧٣, ٧٤
- منكبه العباسى ٢٣٧
- منكوبيرس اتابك ١٩٣, ١٧٠, ١٨٣,
١٨٤

- محمد بن جهمير ٢٤، ٢٨، ٣١،
 ٣٣٣-٣٥، ٢٤، ٥١-٥٣، ٧٣،
 ٧٥، ٧٦، ٨٢، ١٣٣.
- عباد الدين محمد بن محمد
 ابن حامد الاصفهاني ٢، ٤،
 ٣٢، ٥٤، ٦٨، ٨٢، ١٠٦، ١١٥، ١٢٤،
 ١٣٢، ١٣٥، ١٣٩، ١٤١، ١٥٢،
 ١٦٧، ١٨٠، ١٨١، ١٩٣، ٢١٣، ٢١٥، ٢١٦،
 ٢٢١، ٢٤٠، ٢٤٣-٢٤٥، ٢٥٥، ٢٩٠، ٣٠٤.
- ابو شجاع محمد بن محمود
 السلجوقي ١٩٨، ٢٠٣، ٢١٩، ٢٢٠،
 ٢٢٢، ٢٢٨-٢٢٩، ٢٥٤-٢٨٤،
 ٢٨٨.
- ابو شجاع محمد بن ملكشاه
 ٨٢، ٣٢، ٨٧-١١٩، ١٢٢، ١٢٤، ١٣٤،
 ١٤٧، ١٧٣، ١٧٣-٢٥٩، ٢٦٤.
- محمد بن منصور بن محمد ١٤
 شرف الملك ابو سعد محمد بن
 منصور بن محمد ٣١، ٣٢، ٥٩، ٧٣،
 عبيد الملك ابو نصر محمد بن
 منصور الكندري ٣، ١٠-٣٠.
- ابو سعد محمد بن نصر بن
 منصور المروزي القاضي ١٤٤.
- نصير الملك محمد بن موييد
 الملك ٨٩، ٩٣، ٦٥.
- محمد بن ابي هاشم الحسن ٣٧، ٣٩
 صلاح الدين محمد اليعقوبي ٢٠٩
 ابو محمد ابن التميمي ١٩
 ابو محمد بن طلحة الدماغي ٢٠.
- نصير الدين ابو القسم محمود
 ابن ابي توبة المروزي ١٥٥،
 ١٥٧، ١٥٨، ٢٣٨-٢٧٠.
- شهاب الدين محمود بن الثقة
 عبد العزيز النيسابوري ٢٨٩،
 ٣٩٩، ٣٩٧.
- نور الدين محمود بن زكي ٢٠٥،
 ٢٠٦، ٢٢٥، ٢٤٤.
- يعين الدولة محمود بن سبكتكين
 ٥، ٧.
- محمود بن صالح بن مرداس
 ٣٧، ٣٨.
- جمال الدين محمود بن عبد
 اللطيف الحارثي ٢٢١، ٢٤٣، ٢٤٤.
- فخر الدين محمود بن كمال
 الملك الوزير ١٣٣.
- ابو القسم محمود بن محمد بن
 ملكشاه ١١٩-١٥٦، ١٧٣، ١٧٤،
 ٢٩٤، ٢٩٥، ٢٧٠.
- محمود بن ملكشاه ٨٢، ٨٣.
- محمود تكين ٢٥٨.
- محمود خان ابن اخت سناجر
 ٢٨٤.
- مختار الدين وزير ايلدش ٣٠٣.
- كمال الملك ابو المختار التروزي
 ٦١، ٦٥.
- مختص الخادم ٧٢، ٨١.
- مختص الملك انظر احمد بن الفضل
 مخلص الدين بن اكلية الهرازي
 ٢٤٠، ٢٤١، ٢٩٢.
- سديد الدين بن المرخم ٢٩٢.
- تاج الملك ابو الغنايم المرزبان
 ابن خسرو فيروز ٦١-٦٤، ٧٩،
 ٨١-٨٣، ٢١٥.
- موييد الدين المرزبان بن عبيد
 الله الاصفهاني ٨٦، ٨٨، ١٩٥-١٩٨،
 المسترشد بالله ١٠٤، ١٢٠، ١٥٢،
 ١٦٠، ١٧٤-١٧٨.
- المستنصر ابو محمد بن
 المستنجد ٢٩١، ٣٠٤.

ابو عبد الله محمد بن حماد
الاسدي اه

محمد بن شاذلوك ١٧.

محمد بن طغرل السلجوقي ٢٩٨
صدر الدين محمد بن عبد
اللطيف الحاجندي ١٩٤، ٢١٩
— ٢٢١، ٢٥٢

ابو نصر محمد بن عبد الملك
البخاري ٢١
كمال الدين محمد بن علي الخازن
١٨٦—١٨٨

ابو عبد الله محمد بن علي
الدامغاني ١١، ٣٤، ٨٢

جمال الدين الجواد ابو جعفر
محمد بن علي بن ابي منصور
٢٠٩—٢١٣، ٢٢١، ٢٢٥

محمد عميد (خراسان) قشمان ٩٥
عز الدين محمد بن عون الدين
ابن هبيرة ٢٤.

عميد الدولة ابو منصور محمد
ابن فخر الدولة ابن جهير
٣٣٩، ٤٥، ٥٠، ٥٣، ٧٣، ٧٥، ٧٦، ٧٩

صدر الدين محمد بن فخر الملك
٢٩٥، ٣٩٦

خليفة الدين ابو العباس محمد
ابن القائم بامر الله ٢

محمد بن قراسنقر ٨٥
ابو الحسن محمد بن كمال الدولة
٥٩، ٩٠، ٩٢

عبد الدين محمد بن كمال الملك
الوزير ١٣٩

ابو عبد الله محمد بن محمد
البيضاوي اه

فخر الدولة ابو نصر محمد ابن

كشظغان المعروف بشمله ٢٣٠
كمال الملك السمي رمى انظر
على

كمشتكين الجاندار ٨٣، ٨٤
كمشتكين العميدي ١٨
كندغدي الامير ١٢٣، ٢١١
كندكز ٢٥٩، ٢٦٠، ٢٦٢

كوهر خاتون ١٠١، ١١٣—١١٣
سعد الدولة كوهر آئين ٤٣، ٤٤،
٤٩، ٤٨، ٤٩، ٥٢، ٥٥، ٧٠، ٧٦، ٢٥٩

٢

ماضي ٢٥٠

شهاب الدين مالك بن عز الدين
علي ٢٢٩

المتوج بن ابي سعد الهمذاني ٩٧
ابو نصر محمد بن احمد المعروف
بابن جميلة ٣٤

ولي الدين المخلص محمد بن
نابليت (?) المياجي ١٧٣

رئيس الدين محمد بن القاضي
ابي بكر الارجاني ٢٤٥

محمد خوارزمشاه بن تكش بن
ايل ارسلان بن انسر ٢٧٨، ٣٠٢،
٣٠٣

محمد الجوزقاني عميد بغداد ١٠٠،
١٠١، ١١٣—١١٣

شهير الدين ابو (العلاء) شجاع
محمد بن الحسين ٤٣، ٥٣،
٧٢، ٧٧، ٨١

محمد بن الحسين بن الفراء ٣٣
خضير الملك ابو منصور محمد
ابن الحسين المبيدي ٩٦، ١١٤،

١٢٥، ١١٩

أبو محمد القسم بن علي الحبري ٨٩
القسم بن الفضل ١٠٤

الصفى أبو القسم الجنزى المعروف
باوحد ١٤٨، ١٥٠، ١٩١، ١٩٢، ١٧١،

أبو القسم الشريف الدبوسي ٧٩

أبو القسم بن الفضل الشاعر ١٧١

أبو القسم بن أبي المعالي الجويني ٢٥٩

عماد الملك أبو القسم بن نظام

أملك ٢٥٧

أبو القسم صبحر ابن يوسف ٢٣

قطب الدين العبادي ٢٣٥

تاج الأمير ١٥٨، ١٥٩، ٢٩٦، ٢٧٦،

٢٧٨، ٢٨١، ٢٨٣

ابن قنار ٧٤

قوام الدين بن القوام الدرزي

٣٠٣

قودن الأمير ٢٥٩

فخر الدين قويدان ٢٣٧—٢٣٩

قيصر الأمير ١٣١، ١٣٤، ٢٢٢

ابن القيسراني الشاعر ٢٤٤

ك

(تغاريك) الكاشغري ٣١٧

شمس الدين كافر ١٩٤

أبو كالبجار ٢٧

الكامل ابن الكافي الاصفهاني ١٠٤،

١٠٥، ١٠٨، ١٠٩، ١٣٨، ١٣٩،

كربوتا ٢٥٩

شرف الدين الموفق كرمبازو ١٩٤،

٢٢٤، ٢٢٩، ٢٤٢، ٢٥٣، ٢٨٩، ٢٨٨،

السلار الكردي ٢٣٥

علاء الدولة أبو كالبجار كرشاف

ابن علي بن فرامز بن علاء

الدولة ١٣٣، ١٥١،

كمال الدولة أبو الرضى فضل

الله بن محمد ٥٩—٦٣

أبو الفضل (نصر بن خلف)

صاحب سجستان ٢٧٨، ٢٩٣

الصفى أبو الفضل القمي ٩٩

ابن فورك ١٧

ق

قارود بن داود ١٩، ٣٠، ٤٧—٤٩

القائم بامر الله ٧، ٩، ١١—١٥، ٥٤

قايماز كج كلاه ٢٩٥، ٢٩٦، ٢٧٣

قايماز ٢٩٣

ناصر الدين قتلغ أبه (خطبه)

البازداري ١٩٩، ٢٠٤

قتلغ اينانج بن بيلوان ٣٠٢

مظفر الدين قتلغ برس ٢٣٧

قتلغ الرشيدى ١٩٢

قتلمش بن اسراييل بن سلجق

١٢، ١٣، ٢٨

قدرخان ٥—٢٩٢

قوانكين القصاب ١٢٩

قواجه الساقى ١٢٣، ١٢٥، ١٥٨، ١٥٩، ١٩١،

قراسنقر ١٥٩، ١٩٥، ١٩٩، ١٧١، ١٧٥،

١٧١، ١٨٣—١٩٠

قرا طغان ١٥٩

قرغود ٢٨، ٢٨٣

قرلف (القرلقية) ٢٧١، ٢٧٧

قريش بن بدران العقيلي ١٢

١٣، ١٥، ١٦، ٢٤

مشفّر الدين قزل ارسلان بن

ايلدكز ٣٠١، ٣٠٢

قزل الامير ١٥٩، ١٧٥، ٢٠٤، ٢٧٦

القزويني المعروف بالزكى ٩٣، ٩٤، ١٨

غزاعلى السلاحي ١٨٥, ١٨٨, ١٨٩
 غلبك الامير ١٩٣, ٢٠٢
 ابو الغزايم بن ثعلبان ٢٢

ف

ابو انشوك فارس بن محمد بن
 عناز ٩
 فاطمة خاتون اخت السلطان
 محمود ١٩٤
 الفتح بن على بن محمد انبندارى
 الاصفهاني ١٠٧, ٢٧٨
 ابو الفتح بن ابي الليث عميد
 العراق ٧٤, ٧٥, ٢٩٥
 ابو الفتح المظفر ٧٧
 ابو الفتح الاسفراينى ١٩٤
 ابو الفتح بن الصلاح البغدادي
 ٢٤٤
 ابو الفتح الطوسي ٩٤ note e
 ابو الفتح وزير البرسقى ١٣٣
 فخر الدين رئيس مغان ٣٠١, ٣٠٢
 فخر الدين بن الوزير المعين
 المختص (احمد بن الفضل) ٣٠٠, ٣٠١
 المظفر انظر فخر الملك بن نظام
 الملك

فرامر بن كاكويه ١٩, ٢٥
 امين الدين فرج ابو عبد الله
 الدوى ١٩٤, ١٩٤
 فرخشاہ بن محمود امك الخفاجى
 ٢٠٥-٢٠٧
 فريبرز ١٤
 شمس الدين ابو الفضائل فاذن ٢٩١
 ابو الفضائل ابن المشاط ١٩٤

زين الدين على كوجك بن
 بكتكين ٢٠٧, ٢١٠, ٢١٢, ٢٢٥,
 ٢٤٢, ٢٤٧, ٢٤٨, ٢٥٣, ٢٥٤, ٢٨٨
 عز الدين على بن ملك بن
 سائر ابن ملك ٢٠٧, ٢٢٩
 ابو الحسن على بن محمد بن
 حبيب اماوردى ٢٣, ٢٤, ٢٧
 امين الدين على المستوفى ٣٢
 الكامل على بن ابي منصور ٢١١
 ابو على البلخى عميد خراسان
 ٧٤, ٧٤
 ابو على بن المفتى لامر الله ٢١١, ٢٩٢
 ابو على بن الملك ابي كاليجار ٢٥
 عماد الدين انظر ابو البركات ومحمد
 عماد الملك بن نظام الملك انظر
 ابو القسم
 عمدة الدين الساوى القاضى ١٩٤
 عمر بن سهلان ٢٩٨
 عمر بن قراتكين ١١٣
 عميد الملك الكندرى انظر محمد
 عنتر الجاوانى ١٨٥
 الملك معظم ابو الفتح عيسى
 ابن الملك العادل ابي بكر
 ابن ايوب ٢
 الاثير ابو عيسى ٢٠٢
 عين الدولة خوارزمشاه ١٢٥, ١٧٠,
 ١٧١, ١٨١

غ

سيف الدين غزاري بن زكى
 ٢١٠, ٢١٢, ٢٢٥
 ابو غالب ابن الاصمعاغى ٧٨
 ابو غالب البراوستنى ٩٠
 انغر ٢٨-٢٨٤

عزیز الدین بن رضی الدین
٣٠٣, ٣٠٢

عضد الدین ابن رئیس الروسا
٢٩٢

عضد الدین العارض ٢١٤
جمال الدولة عقیف الخادم ٧٤, ٧٨

ابو اعلا اعزى ١٣
علاء الدولة رئیس عمذان ١٥١

على الاصفهید ١٧
انفك على الجتري ١٥٥, ٢٢٤, ٢٧١

كمال الملك ابو الحسن على بن
حسن السميرمي ١٠٧, ١١٠—١١١

١١٣, ١١٦, ١١٩, ١٢٤, ١٢٦—١٣٧
ابو انقسم على بن الحسن بن

مسلمة رئیس الروساء ٩, ١٠,
١٢, ١٤, ١٦

نجیر الدولة ابو انفتح على بن
الحسين الارستدنی ٩١

فخر الدین على بن الحسين
الزینبی ٢٢٢

فخر الدولة ابن جعیر انظر محمد
على بن ديبس ٢٢٢

شرف الدین على بن رجا ١٧١, ١٧٢
شرف الدین على بن نزار

الزینبی ١٧٥, ١٨٣, ١٩٤
على بن ابی على النقی ٨٣, ٨٤,

٨٩
على بار بن عمر بن سرمه ١١٧,

١٢, ١٢٤—١٢٩, ١٣١, ١٣٢
ابو انقسم على ابن فخر الدولة

ابن جعیر ٣٣٤
على بن ابی منصور فرامر بن

علاء الدولة ابی جعفر بن
لاکوبه ٥٢

فخر الدین عبد الرحمن بن
ضغیرك ١٧, ١٩٢, ١٩٣, ١٩٩, ٢٠٠,

٢٠٣, ٢٠٤—٢١٤, ٢١٦
جمال الدین عبد الرحیم بن

الاخوة الشیبانی البغدادی
٢٩٨

عبد الرحیم بن نظام الملك ٨٣
عبد الرزاق ابو نصر أحمد (?)

ابن علی ١٩
ظهير الدین عبد العزيز الحمدي

٢٧٠—٢٧٢, ٢٧٥
عبد الله الخطیبی ٦١, ٩٢, ٩٥, ٩٨, ٩٩,

امين الدین ابو عبد الله ٢٨٦
ابو عبد الله انطربی ٧٤, ٧٩

صدر الدین عبد اللطيف بن
محمد بن ثابت الخجندی

١٢٢, ١٢٣
ابو منصور عبد الملك بن يوسف

٢٠—٢٣, ٣٣
ابو محمد عبد الوهاب انشیرازی

٧٩
عبید الله بن سلیمان وزیر المعتضد

١١٤
مؤید الملك ابو بكر عبید الله

ابن نظام الملك ٤٩—٥٢, ٩٠,
٧٢, ٧٣, ٧٥, ٧٦, ٨٠, ٨٥—٨٩,

٢٥٩, ٣٩٠
شمس الملك عثمان بن نظام

٢١١
الملك ١٠٠, ١١٣, ١٢٩, ١٣١—١٣١,

عز الملك ابو العز البروجردی
١٨٣, ١٨٤, ١٨٦—١٩٧, ١٩٩,

عز الملك ابن اثنافي الاصفهانی ٩٤
العزیز انظر أحمد بن حامد

صلاح الدين (ابو المظفر يوسف
ابن ايوب) ٣٠٢
صنداق التركى ٣٩
بهاء الدين صندل ٢٣٧
عماد الدين صواب ١٩٤, ١٩٤

ص

ضياء الدين [الاصفهانى] ١٥٤
ضياء الدين بن محمد الدين
ابن علامة الاصفهانى ٢٠٧
ضياء الملك انظر احمد بن نظام
الملك
ابو الضياء الحمصى ٥٧

ط

بهاء الدين ابو طالب (الاصفهانى)
١٨١, ١٩٥
ابو طالب بن ايوب عميد الروساء ١٢
المهذب ابو طالب بن ابي البدر
الاصفهانى ١٠٩, ١٨٨
ابو الطيب طاهر بن عبد الله
ابن طاهر الطبرى ٢٣
ناصر الدين طاهر بن فخر الملك
ابن نظام الملك ٢٧١
فخر الدين ابو طاهر بن ابي
نصر احمد بن الفضل بن
محمود القاشانى ٢٣٢
الموثق ابو طاهر الخاتونى ٨٩, ١٠٥—
١٠٨, ١١٠, ١١٣
الكامل ابو الفوارس طراد بن محمد
الزيبى ٢٤, ٣٨
ابن طغايك ٢٩٣

طغتكين ١٧٣
الطغرائى انظر ابو اسمعيل
طغرل بن ارسلان ٣٠١—٣٠٤
ابو طالب طغرل بن محمد بن
ملكشاه ٤, ١٩, ١٢٣, ١٣٤, ١٥٤,
١٥٩—١٧٢, ١٧٤, ١٧٥, ٢٩٥, ٢٧٠
ركن الدولة طغرل بك محمد بن
ميكائيل بن سلاجق ابو شجاع
٢٨—٢٨, ٣٠
طغرلنكين اياز ٢٩٧
كمال الدين ابن طلحة صاحب
المخزن ١٧٧, ١٩٤
طوطى بك ٢٨١, ٢٨٤

ظ

الظافر ولد الخافض متولى مصر
٢٢٥, ٢٤٤
الظاهر بامر الله ابو نصر محمد
ابن الناصر لدين الله ٣٠٤
ظفر الخادم ٣٣, ٨٠
ظفر الخادم ٢٩١, ٢٩٢
ظهير الدين بن الفقيه ٢٣٨

ع

العادل بن السلار ٢٤٣
عباس الامير صاحب السرى ١٩١
— ١٩٣, ١٩٨—٢٠٣, ٢١٤—٢١٧, ٢١٩
ابن عباس الامير ٢١٩, ٢٢٠
ابو العباس الخوافى ٣٤
نجيب الدين عبد الجليل ١٩٩
عبد الجليل الدعستازى ٨٩
عبد السدوام بن عبد الله بن
على بن اسحق ٢٩٧

سنقر المملوك ٢٧١-٢٧٣
 سنقر اليمذاني ٢٣٩
 سونج النظامي ٢٩٣, ٢٩٤
 ولي الدين سياه كاسه ١٨٦

ش

شاپور بن اردشير الوزير ١٨
 شاپور الخازن ١٥٦
 الشبانكارية ١٢٢
 الكمال ابو شجاع الزنجاني المعروف
 بالنعجيلي ٢٣٩, ٣٠٣
 شرف الدولة بن شيركبير ١٤٧,
 ١٥٥, ١٥٧
 شرف الدين الخراساني ٢٤١, ٢٤٢
 شمس الملك انظر عثمان
 شمس الملك تكين بن طققاج ٢٤٩
 شير بن اقسنقر ١٩٩, ٢٤٤
 اسد الدين شيركوه ١٦٧, ١٦٨, ٢٠٩

ص

ابو سعد صاعد قاضي الري ١٩
 اصمعيد صباوه ٢٦٠
 صدر الدين قاضي مراغة ٣٠٣
 صدقة بن ديبس بن صدقة
 المزدي ١٨٥
 سيف الدولة صدقة بن بهاء
 الدولة منصور ٧١, ١٠٢, ٢٥٩
 قوام الدين ابن صدقة ٢٢١
 ابو انفصل صدر ١٤, ٣٣٣-٣٥
 صطمار ١٢٤
 صفى الدين محمد بن حامد
 الاصقاني ١٥٤, ١٧١, ١٨١

سعد الملك ابو نخاسن سعد بن
 محمد الآتي ٩٠-٩١
 ابو الفوارس سعد بن محمد بن
 الصبغى المعروف باحيص يبيص
 ١٧٥, ٢١٢

الاعز ابو سعد ١١

رضى الدين ابو سعد الخوافي
 ١٩٩, ٢٥٣

امين الدولة ابو سعد بن العلاء
 ابن الحسن بن وعب بن الموصلايا
 ٢٥, ٣٥, ٣٦, ٥٤, ٧١-٧٢, ٨١

ابو سعد القايني ٢٦

ابو سعد المثلوي ٧٥

زين الملك ابو سعد بن هندو
 ٩٣, ١٠١, ١٠٥

ابن سكران ١٧٩, ١٨٥

سلاجيق بن محمد بن ملكشاه
 ١١٩, ١٢٥, ١٣٤, ١٨٥, ١٨٧-١٨٩

سلطان شاه بن قاورد ٧٢

سليم تكين ٢٥٨

سليم بن داود بن ميكائيل
 ٢٦, ٢٨

سليم بن عبد الملك ٥٧

سليم بن محمد بن ملكشاه
 ١١٩, ١٥٤, ١٩٨, ٢٠١, ٢٠٢, ٢٢٧, ٢٣٢,

٢٣٣, ٢٤٠-٢٤٢, ٢٤٩, ٢٨٤, ٢٨٨,
 ٢٨٩, ٣٩٣-٣٩٦

ابو الحرث سناجر بن ملكشاه
 ٨٢, ١٢٠, ١٢٣, ١٢٥-١٢٩, ١٣٢, ١٣٤,

١٤١, ١٤٤, ١٤٥, ١٥٢-١٥٣, ١٦٦,
 ١٧٤, ١٧٨, ١٩١, ١٩٥, ٢٢٤, ٢٣١,

٢٤٣, ٢٥٥-٢٨٤

سنقر صاحب زنجان ١٧٠, ١٧٥, ١٨٣, ١٨٥
 سنقر العزيزي ٢٢٥, ٢٧٦

نجم الدين رشيد الخادم الغياثي
١٥٥، ١٧، ١٧١، ١٩٣، ٢٢٠، ٢٢٩، ٢٨٩
جلال الدين ابوالرضاء بن صدقة
١٨٠، ١٨١

ابن رضوان ٢٣
روادى ابن عم خاصبك بن
بلنكري ٢٣٢
الكمال ابو الريان الاصفهاني ١٨٨،
١٩٩، ٢٠٣

ز

زبيدة خاتون ام بركيارق ٨٣،
٨٦-٨٨، ٢٥٩
زبيدة خاتون بنت بركيارق ١٧٥
زرقان رئيس تبريز ٢٣٣
زعب ٢٢٥
زنكي بن ابي سنقر ١٧٩-١٨١، ١٩٥،
٢٠٤-٢١٢
زنكي الجاندار ٢١٧، ٢٣٠

س

عبد الدولة سرهنك ساوتكين
١٨، ٤٩، ٦١، ٧٧
عز الدين ستمار بن قايمار الخراساني
٢٤٣، ٢٤٨، ٢٥٣، ٢٨٩، ٢٩٨
سرخاب بن بدر بن مهلهل ٢٥
سرخاب بن كامرو ١٩
سرخك ٢٤٩
سعد حاجب عبيد الله ١٣٨، ١٢٩
سعد الدين الخراساني ١٨٨
ابو طاهر سعد بن علي بن عيسى
القمي ٢٩٧

خاصبك انظر ارسلان ابيه
خاصبك بك ارسلان بن بلنكري
١٩٢، ١٩٨، ٢٠٠-٢١٤، ٢٢٠-٢٢٢، ٢٢٤،
٢٢٩-٢٣١، ٢٣٩

خاصبك بن كندغدي ٢١١
الخز ٣١
خضير الملك انظر محمد الميبدى
خمارتاش ٧١
خمارتكين انظر غرائي ١٨، ٢١

د

تاج الدين ابن دارست الفارسي
٢١٤-٢١٨، ٢٤٥
عبد الدين ابن الدامغانى ٢٢٢
داود بن محمود ١٩٠، ١٩١، ١٧١، ١٨٥،
١٧٩-١٨١، ١٨٥، ١٨٧-١٨٩، ١٩٥
جعفرى بك داود بن ميكائيل
ابن سلجق ٧، ٢٨، ١٥٩
دييس بن صدقة بن منصور بن
دييس بن علي بن مزيد الاسدي
١٣٥، ١٧٨، ١٧٩، ٢٠٥
نور الدولة دييس بن علي بن
مزيد الاسدي ١٢، ١٣، ١٨، ٣٤،
٣٥، ٥١، ٧١
تاج الدين دولتشاه بن علاء
الدولة ١٩٢

ر

العميد الرازي ١٩٧
الراشد بالله ابو جعفر منصور بن
المسترشد ١٧٨-١٨٥
رقيب الدولة انظر (ابو) منعمو
الامير السابق رشيد ١٧١

ج

الجمال للجاجرمي ١٩٢
 جاولي الجاندار ١٦١, ١٦٥, ١٧٥, ١٨٣,
 ١٩١-١٩٣, ١٩٩-٢٠٤, ٢١٣
 جاولي سقاوو ٢٦٠
 جبقي الامير ٧١
 الناجيب الجرباذقي ٦٠
 ابو جعفر بن البلدي ٢٩١
 ابو جعفر البيضاوي ٣٢
 ابو جعفر الطوسي ٣٤
 جعفر ٧٣
 نصير الدين جعفر ٢٠٥-٢٠٧
 جغريك (جغري بك) انظر داود
 جغري شاه بن محمود السلجوقي
 ٢٤٢, ٢٤٣
 جلال الدين بن المقوام اني القسم
 المدر كزيني ٢٣١, ٢٤٥, ٣٠١, ٣٠٣
 جمال الملك بن نظام الملك انظر
 (ابو) منصور
 ابو الجوائز انواسني ٣٤
 جوسلين ٢٠٥, ٢٢٥
 جوشبك الامير ١٣٢, ١٣٣, ١٧٤
 اختيار الدين جومهر التاجي
 المعروف بلاجل ١٥٧, ١٩١, ٢٧٣,
 ٢٧٤

ح

الحافظ متولي مصر ٢٢٥
 ابو حامد الغزالي ٨٠, ١٥١
 حششي بن التونناق ٢٥٩, ٢٦٠
 ابو حرب الخازن d note ٦٥
 ابو الحرث البغدادي الرئيس ١٤٧

خ

حسام الدين بن البرهان بن
 مازة ٢٧٨
 حسان المنبجي ٢٢٦
 الحسن الجاندار ١٩٩, ٢٢٨
 نظام الملك ابو علي الحسن بن
 علي بن اسحق الطوسي ٣,
 ١٩-٢٤, ٦٧, ٧٢-٧٥, ٧٩-٨٣, ١٠٣,
 ٢٥٥, ٢٥٦
 جلال الدين عميد الدولة ابو
 علي الحسن بن علي بن صدقة
 ١٠٤, ١٥٢
 حسن بن قفجاق الامير ٣٠٢
 حسن المضرب ٢٥٥
 ابو علي الحسن بن موسى بن
 سلاجق ٨
 ابو الحسن البيضاوي ٥٠
 زعيم الملك ابو الحسن بن عبد
 الرحيم ٣٥, ٥٠
 امين الدين ابو الحسن الكازروني
 ٢١٤
 الحسين بن علي بن ماکونة ١١
 عز الملك ابو عبد الله الحسين
 ابن نظام الملك ٨٣
 ابن حكيم امشرف ١٦٧
 ابن حماد ٢٩٢
 حيدر بن شيركيز ١٧٠, ١٧٥
 الخيص بيص انظر سعد بن
 محمد

عميد الدولة ابن بهمنيار ٩٠،
٩٢، ٩٣

بورى برس بن الب ارسلان ٤٧،
٥٥، ٥٥٧

بوزابه ١٧٠، ١٨٤—١٨٩، ١٩٨—١٩٩، ٢٠٤،
٢١٥، ٢١٨—٢٢٠، ٢٢٢، ٢٢٣

بياجير (?) الامير ٥٩

بيشتكين ١٩٥

بيغو ارسلان ٩

ت

تاج الدين انظر (ابن)
دارست

تاج الملك انظر المربان
تنار الحاجب ١٩٥، ١٨٧، ٢٠٣، ٢٠٤،
٢١٤، ٢١٨، ٢٢٢

تاج الدولة تنش بن الب ارسلان
٤٧، ٧٠، ٨٤، ٨٥

ابو تراب الاتيرى ٢٢، ٢٣

ترشك الامير ٧٠، ٧١

ترشك مملوك المقتفى ٢٣٥، ٢٣٨

تركان خاتون ام محمود ٧٢، ٨٢

تركان خاتون زوجة سنجر ٢٩٤

رئيس الدين ابو تغلب بن

حماد السهروردى ١٩٨

تكش بن الب ارسلان ٤٧، ٧١

تمرتاش صاحب ماردين ٢٤٤

ث

الكمال ثابت القمى ١٧١، ١٧٢، ١٨٢،

١٨٣، ١٨٩، ١٨٨، ١٩٩

ايناج (اينانج) بك سنقر صاحب
البرى ٢٣٣، ٢٨٨، ٢٨٩، ٢٩٦—٣٠٠،
٣٠٣

ايوانى بن الخ اللىث ١٩٠
فاجم الدين ايوب ١٩٣، ١٩٧، ١٩٨

ب

بانكين ٥٨

البخترى ١٣٨

بختيار الوشاق ١٧١

بدر بن المظفر بن حماد ٢٤٩

بدر بن مهلهل ١٩

برسف الامير ٧٠، ١٣٧، ١٥٩، ١٧٥

بركيارق ابو المظفر بن ملكشاه
٨٢—٩٠، ٢٥٥—٢٩٢، ٢٩٥

بزان ٧٠، ٨١، ٨٤

البساسيرى انظر ارسلان

بقراط بن كيوركى ٣١

ابو بكر القاضى الارجاني ١١٣،

١٤٥، ١٤٧، ١٨٢، ٢٤٥

نصرة الدين ابو بكر بن بيلوان

٣٠٢

ابو بكر الشاشى ٧٤، ٧٩

ابو بكر بن صفى الدين محمد

الاصفهانى ١٨١

ابو بكر الطوسى ٧

بلان ١٩٥، ١٧٠

بلنكرى ١٩١

بهرامشاه الغزنوى ٢٩٢—٢٩٤

بهرروز الخادم ١٢١، ١٥٣، ١٩١، ١٩٤،

١٩٧، ١٩٨، ١٧١

نصرة الدين بيلوان محمد بن

ايلدكر ٢٩٧، ٣٩٩، ٣٠١

ارغش ٢٥٩, ٣٩٠, ٣٩٢
 ارمانوس ملك الروم ٣٨-٤٤
 اسبه ٢٣٣
 ابواسحق الشيرازي ٣٣, ٧٤, ٧٥
 ابواسحق الفخاري ٨
 الشهاب اسعد ١٢, ١٣٣, ١٣٧,
 ١٤٢, ١٥٠
 سعد الدين اسعد الاشلي ٣٠٣
 محمد املك ابو الفضل اسعد
 ابن محمد بن موسى البراهستاني
 ٩, ٢٣, ٢٣, ٨٥-٨٨
 سعد الدين اسعد المنشي
 الخراساني ١٧١
 اسمعيل البغاني ١١٢
 اسمعيل الملكي ٣٩٠
 اسمعيل بن ياقوق ١٠١
 ابو اسمعيل الكاتب الاصفهاني
 ١١, ١١٦
 ابو اسمعيل مريد الدين الطغراني
 ١٣٢, ١٣٣, ١٧٤
 اغوش الامير ٢٤٣ انظر
 (ناصر الدين) آتش
 ابن افلاج ٢٩٢
 آق ارسلان الامير ٢١٧
 جمال الدين اقبال الخادم ١٨٠,
 ١٩٤, ٢٢٧
 اقسنقر الاحديلي ١٦, ١٩١, ١٩٣,
 ١٩٥, ١٩٦, ١٩٨-١٧٠,
 ١٧٣
 اقسنقر البرسقي ١٤٤, ١٧٣
 اقسنقر القيروزي ٢١٧
 اقسنقر قسيم الدولة ٧٠, ٧٦, ٨١, ٨٤
 ناصر الدين آتش ٢٨٦, ٢٨٨
 الاقسييس ٧١
 عضد الدولة ابو شجاع محمد
 الخراساني ٢٢٨

الب ارسلان بن داود بن
 ميكائيل بن سلجوق ١٦,
 ١٨-٤٨, ٦٧
 الب ارسلان بن طغرل ١٩٣
 الب ارسلان بن محمود انسلجوق
 ٢٠٥, ٢٠٧, ٢٠٩, ٢١٠
 مظفر الدين الب ارغوب بن
 بيرنقش ٢٣٢, ٢٨٨, ٢٨٩, ٢٩٦, ٢٩٨
 انتونتش ١٠٥, ٢٥٧
 سديد الدولة ابن الانباري
 ١٧٧, ١٩٤
 انوشكين شيركير ١١٧, ١٢٣, ١٤٩,
 ١٤٧, ١٥٥, ١٥٧, ١٦٩
 انوشروان بن خاتون ١٥, ١٧, ١٨,
 شرف الدين ابو نصر انوشروان
 ابن خاند بن محمد ٤, ٥٤,
 ٩٨, ٨٢, ٩٧, ١٠٠, ١٠٨-١١٩, ١٣٠,
 ١٣٧-١٤٣, ١٤٩-١٥٢, ١٦٥, ١٧٤,
 ١٧٥, ١٨١, ١٨٢
 اورخان صاحب خطا ٢٧, ٢٧٨
 المويد اي ايه ٢٨٤
 اياز اتابك داود ١٨٧, ١٩٩, ٢٤٢, ٢٤٨, ٢٥٣
 اياز الامير ٧١, ٩٠, ٣٩٠
 اياز بن الب ارسلان ٤٧-٤٩
 ايتكين السليماني ٤٤, ٨٠
 ايتكين النظامي ٢٩٠
 ايدغدي بن كشتغان المعروف
 بشمله ٢٨٧
 شمس الدين ايلدكر ٢٢٢, ٢٣١-
 ٢٣٣, ٢٣٩, ٢٤٠, ٢٤٢-٢٤٤, ٢٥٢,
 ٢٨٥, ٢٨٨, ٢٨٩, ٢٩٩-٣٠١, ٣٠٣
 ايلرمش بن قراجه ١١١
 جمال الدين ايلقششت بن قايمار
 الخراساني ٢٢٨

اسماء الرجال والامم

- الابيخاز ٣١, ١٩,
 ابراهيم الغزنوى ٢٥٩
 ابراهيم بن قريش بن بدران
 العقيلي ٦٩
 ابراهيم بن ينال بن سلجق
 ٨, ٩, ١٣, ١٥, ٢٩,
 اتسز بن محمد بن نوشتكين
 خوارزمشاه ٢٨٠, ٢٨١,
 احمد بن بغرا ١٣٠
 انغيز ابو نصر احمد بن حامد
 ١١١, ١٢٤, ١٢٩, ١٣١, ١٣٥-١٣٧, ١٤١,
 ١٤٢, ١٤٤, ١٤٧-١٤٩, ١٥٢-١٥٥,
 ١٩١, ١٩٣-١٩٨, ١٧١, ١٨١, ١٨٨,
 ١٩٩, ٢١١
 ابو سهل احمد بن الحسن الحمدوني
 عميد خراسان ٥, ٦,
 احمد بن عبد الملك بن عطاش
 ٩, ٢٢,
 ابو بكر احمد بن علي بن ثابت
 خطيب البغدادى ٤٤
 تختص الملك ابو نصر احمد بن
 الفضل بن محمود القاشى
 ٩٤, ٩٧-١٠١, ١٠٥, ١٠٦, ١٠٩, ١١٩,
 ٤٥, ١٤٦, ٢٩٧
 احمد بن ملكشاه ٧١
- ضياء الملك ابو نصر احمد بن
 نظام الملك ٩١-١٠٢
 ابو احمد بن المقتضى لامر الله ٢٦١
 احمد خان ٣٩٤
 شمس الدين احمد شان الغزنوى
 ٢٥٢
 الاخنس الطائى ١٤٢ note
 ارتسعن (٢) ٢٨
 ارتق بن اكسب ٧٥-٧٧
 ارم ١٥, ١٨, ٢٨
 نصرة الدين ارسلان ابنه خاصبك
 ابن ابي سنقر ٢٣١-٢٣٣,
 ٢٤٢, ٢٤٣
 ارسلان ارغون بن الب ارسلان
 ٤٧, ٨٥, ٢٥٩-٢٥٨
 ابو الحرث ارسلان النيسابورى
 ١٢, ١٣, ١٥, ١٩, ١٨, ٣٥,
 ارسلان الحاجب ٥
 ارسلان خاتون خديجة بنت
 داود بن ميكائيل ١١, ١٩, ٢٢,
 ٢٣, ٢٤, ٣٣, ٥٢, ٧٢
 ارسلان شاه بن طغرل بن محمد
 ابن ملكشاه ٢٣٩, ٢٤٠, ٢٤١,
 ٢٥٢, ٢٨١, ٢٨٩, ٢٩٩-٣٠١
 ارغان الامير ١٥, ١٨٥, ١٩٠

وتولّى السلطان طغرل فى * الدولة الاممية المستنصية a وكانت ولاية المستنصية بأمر الله فى b ربيع الآخر سنة ٥٩٩ وانتقل الى رحمة الله تعالى c فى آخر شوال سنة ٥٧٥ وتولّى الامام الناصر لدين الله ابو العباس احمد بن المستنصية بأمر الله ابى محمد الحسن بن 5 المستنجد بن المقتضى رضى الله عنهم اجمعين هـ

قلت d وامتدت ولايته الى آخر شهر رمضان سنة ٦١٣ وتوفى فى هذا التاريخ وتولّى ولده الامام الظاهر بأمر الله ابو نصر محمد وتوفى رضى عنه فى رجب سنة ٦١٣ وتولّى ولده الامام المستنصر بالله ابو جعفر منصور اعز الله انتصاره وضاعف اقتداره هـ

10 قلّ الامام e عباد الدين رضى عنه وقد كنت اوشّر ان انهى هذا الكتاب الى آخره بشرح f حادثة كبرى علم والانتباه فيه الى كل مرام لكنه بغيبته الى الشأم وتباعده عن معرفة صروف تلك الايام اقتصر على ما عرفته من الجمل واستغنيت بها عن ذكر المفصل ولان السلطنة فى تلك الايام وهنت وهانت وبانت اسباب

15 اختلالها وظهّرت اسرار وعيوبها وهانت وما تمكّن وزير من سيرة سارة وميرة بارة حتى اتّوه بذكره وأنبّه g وفيما انشأته من محاسن الايام الناصرية كفاية وتلك موقف الى عداه عدائته هـ

a) P الامام المستنصية. b) P ajoute شهر. c) O om. d) Ce qui suit jusqu'à اقتداره se trouve en P seul avec la note à la marge: ٥٩٧ مات سنة. e) P ajoute السعيد. f) O et I شرح. g) En P manque ce qui précède depuis ولان; ici il ajoute قل.

من السلطنة الى مجلسه ومضى الى دار الملك هذان واستأنف
الامكان واستنجد العدل والاحسان فجاء السلطان خوارزمشاه في
سنة ٥٨٩ هـ للتغلب *a* على المملكة فلقبه السلطان طغرل في المعركة
وخرق بفتنة قليلة الصف الخوارزمي وأظهر المباس الرستمى
فأحدقوا به ورموه وأخذوا رأسه وما ذب عنه احبابه ولا حموه ⁵
* وسيّر رأسه *b* الى بغداد واستولى *c* السلطان خوارزمشاه على البلاد
وختمت الدولة السلجقية بطغرل وكان افتتاحها بطغرل وكانت
مدة *d* ملكها مد وصل طغرل بك الى بغداد الى *e* هذه الغاية ١٤٠
سنة وكأنها اشبهت سنة فسبحان الذى ملكه لا يزول وحكمه لا يحول ^٥

10

ذكر الوزراء المنولين

قال رحمه كانت الوزارة لجلال الدين بن القوام فلما توفى وزر
اخوه قوام الدين ثم عزل واستوزر كمال الدين الزنجاني المعروف
بالنعماني وبقي سنتين *f* وعزل ثم استوزر *g* صدر الدين قاضي
مراغة ثم استقرت الوزارة بعد عزله على عزيز الدين ابن الرضى
ذى الخلق والكرم المرمى ثم جرى ما جرى من قتله وأذن ¹⁵
الملك بشتات شمله قال وفى شهر سنت ٥٩٥ هـ وجد ايناج صاحب
الرى مقتولا على سريرة ولم يعلم كيف كان سبب تدميره
وأضيف * الفتك به *h* الى ماليكه بتدبير الوزير وتشريكه وكان
وزير ايناج سعد الدين اسعد الاشلى فاستوزره شمس الدين
ايلدكز واستقل وكان وزير ايلدكز من قبله مختار الدين قال ²⁰

a) وملك *P* *c*) وسيرو *P* *b*) (على. om.) لتطلب *P* *a*)
وزر *P* *g*) سنتين *I* *f*) و *O* *e*) *P* *d*) ابتداء *P* *h*) قتله *P* *h*)

وزيره عزيز^a الدين بن رضى الدين يوما فقتله واخاه صبراً وزاد
 في فتكه خواصه كلما انكسر ولم يُلَفَّ خيراً^b واغتدل فخر الدين
 رئيس هذان وسَمِهَ وسلَطَ على كل من تقرب منه وجمعه وجمعه
 وكلما تمكن ازعجه عمه قزل ارسلان حتى وصل في سنة ٥٨٥ هـ الى
 5 الامير حسن بن قفجاق وتزوج بأخته وجرى معه على حكم
 وقته فنيص معه لينصره ويعصده ويوزره ووصل الى مدينة أرمينية
 فأغلقوا بابها دونه واقفجاقية معه يُسعدونه فدخلوا المدينة
 واستباحوها ونهبوها واجتاحوها وخرّبوها وسيّر السلطان صلاح
 الدين^c من انشأه رسالة في الاصلاح بينه وبين قزل ارسلان فدان
 10 له ولان وكاد الصلح يتم والخبر ينم فألى سوء الاراء استواء الآرب
 ونسّم الصواب بالاحجاب فعن السلطان ان يقصد قزل ارسلان
 بهمذان اخمدا لنميران الاختتان فقبضه يوم قدومه واعتقله في
 بعض المعادل فتعقبت آثار تلك الطوائف^d وسكن الدهر وقضى
 الامر وضرب قزل ارسلان انوب الخمس ووطن على الاستبداد
 15 بالسلطنة النفس ولها بالصفاء عن الكدر وغفل عن القضاء والقدر
 فوجد نيلته من الليالى بهمذان مذبحا على فراشه وقد يش
 عثر الملك به من^e انتعاشه وكان بين حقاظه وحراسه ولم يعلم
 من الذى * فتك بقطع رأسه وذلك في شعبان سنة ٥٨٧ وسار
 ابن اخيه زمره الدين ابو بكر بن بهلوان الى آذربيجان فملكها
 20 وسار اخوه قتلغ اينانج بن بهلوان الى طريق السرى فسلكتها
 وأدركها وسعى بعض الامراء فمى اخراج طغرل من محبسه واعاده
 a) P et I ici. b) خيراً. c) P ajoute
 ابو المظفر يوسف بن ايوب. d) P الفتن. e) P وعن O
 اقدم على قطع. f) P

الوزير المعين المختص ولما توفي بهمدان بعد سنين استوزر جلال الدين بن القوام الدركزيني وامندت وزارته في الأيام الارسلانية وتوفي باحكام الأحكام السلطانية ٥

- ذكر وفاة السلطان ارسلان في سنة ٥٧١ وفاة آتايك ايلدكر قبله
 قال رحمه كان السلطان قد ^a تزوج بأخت فخر الدين ⁵
 رئيس مدان فاتفقت وفاة شمس الدين ايلدكر بتأخجوان
 وتمكن ابنه محمد المنعوت بهلوان وهو اخو ارسلان من أمه
 فأراد الاستبداد بدونه بحكمه وكان ارسلان مريضا فنقل الى دار
 زوجته بهمدان وتوفي بها وقيل أن اخاه بهلوان سقاه وللحزم ^b
 في بقاءه ما ابقاه وأجلس ولده طغرل الصغير وشغل به السرير ¹⁰
 ونفذت اوامره في اماله واصحته امسالك واسعة المبارك وما زال
 امره مستقيما واستقامته مستمرة وتدايا دولته عن مباسم السعدون مفتره
 الى ان توفي بهلوان في اوائل سنة ٥٨٢ وتوفي اخوه مظفر الدين
 قزل ارسلان ببن ايلدكر الملك ونهـج الملك ونسق الملك
 وطغرل قد شب وأرب فوجد امره مهجورا وعزّه محجوبا محجورا ¹⁵
 فأحب الانفراد وأراد الاستبداد فهرب ليلا وانضم اليه جماعة من
 الامراء البهلوانية وبعثوه على التوحيد بالعهدة السلطانية وكان سبي
 التدبير يعاقب على التثام بالقتل والتدمير وكانت البهلوانية ^d قد
 اجبدوه وساعدوه وأسعدوه وأثم قزل ارسلان مرارا فأقعدوه ^e فأنهـم
 يوما على طنة اضربت نار اشتطاطه فقتلهم غيلة على بساطه ²⁰
 فنفرت منه القلوب وتمكن قزل ارسلان وتضعض السلطان واتهم
 a) P et I om. b) O et I للحزم. c) P المنازل. d) P
 و. e) O et I avec. البهلوانيون.

والخسم والكمى والاثبات والنفى فأتى وأبعد وأشقى وأسعد وراقب
الاضراب وضرب الرقاب وحالى الاعداء وعدى الاحباب ولما
وضعت الحرب أوزارها وجهه a السلطان الى الري بزيارته ووصل سراياه
الى ايناج لقطع سراياه فقدموا وجسبوا اعمالها وجنسوا اموالها
5 وجمعوا ذخائرهما وفرقوا اخايرهما وكان ايناج منهم بنجوة وقد قنع
من العيش بفجوة وحو فى حدود الدامغان وما زال بها
يستعطف ويستسعف ويتوسل ويتوسل الى ان صلحت اسبابه
واستتب صلحه ونجحت آرايه وأرى نجحه وقصروا رأيه على
الثقاة بالرى وتعوض برشده عن الغى وحلت عنه جرباذن
10 وسأوه وعادت معيشته وعيشته الضلالة والحلاوة وحلوا الى قزوين
فحصن صاحبها فى قلعة سرجهان وعين على الامتحان والامتنان
ففرقوا العمال وجمعوا الاموال وأقاموا الى ان b دى الشتاء بشتات
الدماء ورحل البلاء بنزل البلاء فانهم لم يقيموا بالمكان ولم يتمكنوا
من المقام فكوا عن البلدة عروة الازحام وسار السلطان نحو
15 سندان وأتابك ايلدكر الى انريجان ثم استقرت سلطنة ارسلان
ابن تغرل بن محمد بن ملكشاه وعدم غى عزه ونفاذ امره
الاشباه وحكم عليه وعلى * البلاد جميعها شمس الدين ايلدكر
زوج أمه وجرى غى اقامة ناموس سلطانه d على رسمه وكانت الوزارة
مستمرة بشهاب الدين الثقة وله من الناس لكرمه وعلوهم
20 ثقة الى ان توفى باصفهان واستوزر بعده الوزير فخر الدين ابن

a) P اوجه. b) O om. c) O جميع البلاد; peu après P porte اتابك au lieu de شمس الدين. d) P السلطنة.

ومكاتبته ايناج ومنساجاته وكانوا حملوا السلطان على قتله وحدّروه
من مكّره وخنّله *فا* سمع فيه مقبلا ولا رأى له اعتقلا بل *a* وكل
له في السرّ جماعة يظهرون أنّهم *b* في خدمته ويظهرون في حفظ
حرّمته وكان في اهتمام نصره السدين بهلوان فقرّر امره على هدايا
يهدّيها وأربعين الف دينار يوّدّيها فأخذوا منه في المال المال⁵
وتركوا فيه القليل والقال فصرفوا المال في مصالح العسكر وعاد الوزير
الى سعده الازهر وجدّه الابهري وقدم للركّة يوم المعركة ولما تواقف
للجمعان واجتمع الموقفان حملت ميمنة ايناج على ميسرة السلطان
وكسرتها *d* فوجد السلطان ووجم وهجم عليه الهمّ بما هاجم
لكنّه ثبت في قلبه وانتحى ايلدكر فحمل بأولاده وصحبه * وخفقوا¹⁰
على قلب ايناج فنجبا وقلبه خائف وهمّه لوجه مصافح مصافح
والطرد من ورائه ورأيه في الطراد *e* وغاب في الغبار وأضرته
دياجي الضمر للبياد *f* واصابت وجهه الوزير في هذه الوقعة ضربة
سيف انجبت عينه اليمنى ولم يدّر أنّه بعد ذهاب ذهبه وعين
نصاره بذهاب ناظر عينه اليمنى وحمل *g* الى هذان في محقة¹⁵
ليمتداوى *h* وشمّت به عدائته وعادت ضوايرها عليه تتعاوى فولى
ايناج مديرا وأدبر موليا وخلّى رحله ورحل متخليا وعاد السلطان
الى علاقته في السلطنة واتسع ملكه واتسق سلّكه ودار فلّكه ودّر
فلّكه وتقرّر زوج أمّه آتابك ايلدكر بالامر والنهي والنشر والطفى

a) P لكنه. b) P انه. c) P و. d) P et
I avec. e) O الطراد (P om. voir la note suiv.)
f) P ايناج مديرا وأدبر موليا وخلّى رحله ورحل متخليا
g) P حمل. h) P ليبتداوى بها.

السلطنة فاحتل سريها وقر بها سامى العين قزيرها ومدوا باصفهان
ايديهم وأجدوا تعديهم وأخذوا البرى بالسقيم والكريم بالثيم
والحميد بالذميم وساقوا الناس بقلم التوزيع الى لقسم التوزيع^a
واستثمروا اصول المصادرات بالتوزيع وسدوا الانهار على البساتين
5 حتى اخذوا اثمان المياه وشفهوا اموار وصدوا عن الصادى ورد
الشفاه وأقام السلطان كذلك برهة^b ولما عزم على الرحيل تلوى
عليه الامير عز الدين ستمار وتخلّى عنه وتخلّف وتوق منه
وتوقف وكان قد كاتب الامير ايناج مناوة السلطان وشق اعصا
بالعصيان واستدع^c اخيه الملك محمد بن تغرل من فارس وأحس
10 السلطان بالندبير فوقع فى التشويش والتشوير فان آتابك ايلدكر
وأولاده كانوا بهمدان ولم لا يظنون من اولئك بالايداء الايدان^c
فأعدّ فى انسير واستنار فى القدوم عليهم قادمة الطير فلما اتصل
بهم افترخ روعه وأفرق وأشرف ضوءه وأشرق وامتد ايناج من الرق
متوجهها مسارعا الى لقاء السلطان ومناجزته قبل انتقاء آتابك
15 ايلدكر به^d ومحاجزته فتصل بايناج عز الدين ستمار وصاحب^e
قزوين اب ارغو فى جموع حاشدة وحشود جامعة والملك محمد
ابن تغرل معتم وقلوبهم معه وقد ضامق الفضاء بالعسكر فما وسعه
وانسلطان فى عزمه العزم وحفله الحفل فزحف الجيشان ورجف
الجيشان وتحرك المجتران وتحرق الجمران وكان اجتماعهما بنواحي الكرج
20 وكرب الحرب معوز الفرج وكان السلطان قد اتى الوزير بمداجاته

a) P et I التوزيع. b) Ainsi P, I et O à la marge
mais dans le texte O porte مدة. c) O avec و. d) O om.
e) P ومظفر الدين صاحب.

من السنة وجلس على سرير سروره واجتنب * حمبر حبره ^a
 ونُعت شمس انديين ايلدكر بتابك الاعظم فنقدم وأقدم وأهان
 وأكرم وكان السلطان تحت سلطانه يرتوى من احساء احسانه
 ويأكل من خوانه مع اخوانه فان اولاد آتابك ايلدكر بنوا أمه وصار
 واسطة عقدهم ورابطة عقدهم بنظمه اليهم وضمه وسعى سعد ⁵
 آتابك ايلدكر بقديم التقدم وجد جدّه في التوسّع والتوسّع
 وتصاغر له الكبراء وأتتمر له الامراء ونفرت الوزارة على شهاب
 الدين محمود بن الثقة عبد العزيز والحاجبة على طغرلتيك اياز
 وأقاموا بهمدان شهرين ثم توجه السلطان الى اصفهان وجعل
 ساوه مسلكه واستصحب معه ايلدكر آتابكه ووصل اليه في ساوه ¹⁰
 الامير ايناج بك سنقر صاحب الرى فبنتهج بلقيته ولقى ^b منه
 بهجة وأقام بايصاح محجة ^c خلوصه على حكم طاعته حجة
 وصار بينه وبين آتابك ايلدكر مصاهرة * وتمت بذلك للسلطان
 معهما مظاهرة ^c وزوجت ابنة ايناج بابن ايلدكر الاكبر وهو نصرة
 الدين بهلوان محمد وهو اخو السلطان لأمه وأقوم اهل الدولة ¹⁵
 بهمة ^d ثم اكرموا ايناج وردوه الى ولايته غير انه باق على عتوه
 راق في علوه متكررة بتكرّر ايلدكر متكرّر متأثر قلبه من تقدمه
 متآثر لكنه ابدى الرضا بما بدا وأظهر انه مع الاولياء وأسر
 كونه مع العدى ووصل السلطان والجماعة واثقين بالمذكور
 معتدين بعمله المشكور الى اصفهان ودخل السلطان الى دار ²⁰

a) P حمبر جنوده . b) O والقى . c) O om. d) O

بهمة .

ذكر ما آل اليه امر السلطان سليمان وكيف جفاه زمانه وخان
وكيف قبض من مجلس ملكه ونقل الى منزل ملكه
قال لما اتسع ملكه واتسفت سلكه ضمن الامراء انه قد لاحف
الفلاح وصالح الصلاح فلم يصنوا بالاحسان اليه لحسن ظنهم فيه
وما زالوا في تقرير اسبابه وتسبيب قرار مساعدته ومساعدته حتى
بدا لهم ابداله فان الامير ايناج عاد الى ربه والسلطان سليمان
انهمك في غيبه وأخل مظفر الدين صاحب قزوين بموضع الحجابة
وثبت a الباؤون من الامراء على الفتك بالسلطان فانه اشتغل ببلوه
ولها عن شغله وجد حبل جسدته بحبله وقلوا الصواب ضبطه
10 وربضه وقبضه لا بسطه ومكثوا مدة يتشاورون في خلعه ويتوامرون
في وضعه ويكتبون شمس السدين ايلدكز ليقدّم بابن زوجته
املك ارسلان بن طغرل وانهم لا يقطعون امرا حتى يصل واحكموا
المعبد وأبرموا العقد واتفق انه حدث بالسلطان سليمان صرع
لصرعته من فرسه فقصت بضيق نفسه ونقصه فعادوه لأمه وعادوه
15 في امله واعتقلوه في قصر من الدار السلطانية ووكل كل امير به
من ثقافته جماعة وعقدوا على اصاعته عيدا واعتقدوا لعده
اصاعته وذلك في شوال سنة ٥٥٥ ثم انهم نقلوه الى قلعة عندان
وجرعوه كسا مسمومة وأزاروه مينة مدمومة وكانت وثاته في ثلث
عشر شهر ربيع الاول سنة ٥٥٦ بعد جلوس ابن اخيه في السلطنة هـ
20 ذكر جلوس السلطان ركن اندنيا والدين الى المظفر ارسلان
ابن طغرل بن محمد بن ملكشاه بن الب ارسلان
قال وصل ارسلان b الى عندان بعد اعتقال عمه في ذي القعدة
a) P واتفق. b) O om.

ووقعت في انفسهم من بغداد انهيمة ومن حصولها الخبيثة فلم
يقدم ملك اليها ولم يقدم ساطان عليها،
قال وفي هذه السنة وفي سنة ٥٥٥ توق ملكشاه بن محمود بن
محمد،

ذكر الحال في ذلك لما عرف ملكشاه ان عمه ملك وان حساب ٥
الممالك به تقدللك وانه يتعود خلوته ولا يخلى عاتيه ويريد
هواه ولا يهوى ارادته نهض وانصر العدد وفي العدد وجاء الى
جى بلا لى ووقر حبور اعل اصفهان بحضوره واذعنوا لاوامره ان
عنوا بأموره واستبشروا وأنسوا ببشره ونشروا الطيب وطابوا بنشره
وقالوا عودتنا الالضاف الالهية وعلات علينا الايام المملكشاهية وأقام 10
وسير الكتب الى الاطراف بلاستماله ولاستعطاف وخطب a اللهو
وها عن الخطب وغفل عن اسراع الدوى الى عودة الرطب وكان
مغزورا بالشباب مشبوب الغرار مقدرا للامن امانا من الافذار فلم
لينقض عليه شهر حتى اشتهر انه قضى وان يومه ومض برقه
ومضى وذلك في يوم الاثنين الحادى عشر من شهر ربيع الاول 15
من غير مرض سبق ولا عرض عرض بل كانت b له مغنية قد
استهونه واستغوته وخلصت خلبه وسلبت لبه فصار يأكل من
يدها ويشرب وجىء بحبها وبذهب وقيل d انهما بغت موته
ثات بغتة وقيل بل اصابه سكتة e وانها قد رعبت حتى سقطت
سما وكان قدرا حتما قد احاط الله به علما 20

d) P . وقد O c) . كان O b) . ثم خطب P a)

عنته I O om. c) . ف avec

وخفيها ولاية ولاء^٥ والتمتع للخطبة تعرض للخطوب ولا ترغبا في
 الخطبة ان رغبتما في الولاية المخطوب فقلا رسولكم بها وعد فقيم
 اخلاف العدة واتلاف الجدة واثارة^a النائرة الموجدة للموجدة فقبل
 لهما ما كان لرسولنا ان يقول ما لم نُشر به وفيه^b رضانا عن مرسلنا
 ٥ من شربه وسربه وغدا يوافقكم رسولنا على انه لم يقل ما قلتمناه
 ولم يعقد ولم يحل فيهما به عقدناه^c فافترقوا للاجتماع في غد
 والمعودة لموعده فاتفق ان رسول الخليفة وعمو الحاجب سونج
 النضمامي في تلك الليلة توفى وأحمد سراج حياته وأطفى وكنتم
 سره تحت التراب وأخفي وكان هذا من اعجب الغرائب وأغرب
 10 العجائب حتى تحدث الناس بذلك للحادث وانبعثوا لذكر ما
 تحدث عليه من المباعث وقيل^d انه خير بين ان يقتل صبورا او
 يشرب سما وما فيهما حظ مختار وقيل بل بقضاء من الله جاز
 وأجل موفوت بمقدار فلم يتأخر بعد وفاته لتلك المواعدة معاودة
 ولا موافاة وقعت من الرسولين منافرة ومنافاة فاتفق ان القاضي
 15 ابا هريرة احد الرسولين توفى بعد اسبوع من وفاة سونج ولم
 يكن دينه ايضا من القدر بمنج فرجف^e الناس وأرجفوا وتحدثوا
 بما عرفوا وبما لم يعرفوا واستشعر الرفيق الاخر وقال ما فسي
 الإقامة خلاص وأفلت راحلا وله خصاص فانه غلب على ظنه
 انه ان اقام قضى وحقق بمن مضى فتلاشت تلك الرسالة
 20 لمعكم رسالتها ولزوجة مثل ذلك الحادث لم يرجعوا الى مثلها

a) P واثار (ensuite النائرة). b) Mss. وفي. c) P اعتقدناه.

d) P avec ف. e) O avec و.

ماء الدولة به على غزارة واستولى على دولته ملوكه قايمار وعبر
بالاستظهار وظهر بالاعزاز

ذكر مراسلة الخليفة للسلطان

قَالَ وأرسل الخليفة الى السلطان سليمان يسأله الطاعة والاذعان
ويطلب منه ان يخطب له في جميع انبلاذ ويقوى رجاءه منه 5
في نيل المراد ويذكره باحسان الامام المقتفى اليه وافضاله عليه
فبادر السلطان الى التثام الارض وامتثل الفرض وقبل كتابه وقبيله
وكتب الى انبلاذ ليخطب له وطن ان بغداد قد وصلت الى
بغيته وحصلت في قبضته وانها في انتظار نهضته فرتب القاضي
نبيه السدين ابا هريرة الهمداني رسولا وكان مقبلا في سمنه 10
وسمته a مقبولا وهو من اعيان المملكة وأمثلها وعلماء الامة
وأفاضلها وندب معه الامير ابن طغايك ليكنن ببغداد واليا
وبيعيد b ما رخص ونزل c من قدم السلجقية غالبا غالبا فعزم في
عدة وزعم انه على عدة وسار القاضي والامير ومن معها مع
رسول الخليفة وهو الحاجب سونج النظامي ذو المنطق والسمن 15
والرأى الحسن والعلم والفصاحة والحلم والخصافة فاستصحب
القاضي والامير ووصل على طن انه بالمراد حصل فلما قربا قربا
وبالغائب رغباً وأقيمت الوظائف ووضع اللطائف وأقام مدة
للتقرب والترقب ثم قاما للتطلب والتغلب وقالا انما حضرنا للتعرف
والتصرف لا للتوق والتوقف فقال لهما العزيز ما بالكما وما حالكما 20
وهم ارسالكما وفيهم سؤالكما فقلنا ما جئنا لنذهب وانما جئنا
لندخاضب ونخطب فقبل لهما ما انما الا سفيرا هتدا واعداء

. ويدكر I ; ونترك P c). . ويعتد P b). . وفي سميهِ P a).

البلدى وقبض على ابن افلح وزير ظفر وعاقبه وألزمه بما استخرجه
من دفائن ابن حماد وطائفة وكسا به القرس في بعض تلك
السواق فوقع وتلف واعتذر بصحة اليه القدر مما تجرم وذلك
في شهر رمضان من السنة، ولما دخلت سنة ٥٥٥ خرج الخليفة
٥ الى حيت وكان مُقْطَعًا نور الدولة ابن الامير العميد فحلّ عنه
الافتطاع وألزمه شحة المضاع وأقبل من سقره سافر الاقبال طائر
الآمل لما عاد حتى عاد سقمّ وألّم به أئم فتوفى في يوم الاحد
ثاني شهر ربيع الاول سنة ٥٥٥ وانتقل الى جوار الرب طائر الذيل
نقى الجيب امين الغيب بريثا من العيب، ولما عرف ونده وولّى
١٠ عهده الامام المستنجد بالله ابو امطر يوسف ان والده قد وقع
اليأس عنه اشفق من اتمام الامر لاختيه ابي على وأنه للعهد
غير ولى وعجم a الدار وقبض الكبار والصغار وعقل واعتقل ونقل
وانتقل وبيع له بالخلافة يوم وفاة والده واحتوى a على طارفة
وتلده وقبض عدة من الامراء الخيلية مملوك الخليفة b انقضى
١٥ وأعدمته وانتخب جماعة من مشيكة وأمرهم وقدمهم وأخذ القاضي
سديد الدين ابن المرحم c اخذا شديدا ورد العذاب عليه
ترديدا * الى ان d فاضت نفسه وغاص e به رمسه وحبس f المخلص
ابن الكيا الهراسى مدة ايام خلافته وحرمة حظ طافته وأفته وأقر
عضد الدين ابن رئيس الرؤساء على استاذية الدار ورفع
٢٠ قدره على الاقدار وأقر عون الدين ابن عبيدة على وزارته وبقي

a) P avec ف. b) P الامام. c) O المرحم. d) P

و. واجلس P f). وغاضت P e). حتى.

خدمني ونجح وبذخ بنيابتي ورجح فوصى الامام وزيره بنى وأعجبه
 سميتي وأسلمني وسار على رساله ودخل الى دار الاديوان وجلس
 ساعة في الايوان ثم قام وجلس الوزير في الدست وكتب ووقع
 . وقال وأسمع والناظر حينئذ في واسط الامير شمس الدين ابو
 الفضائل فأتى وهو من اكبر الخدم الذين لهم المزايا والمزايا ثم ٥
 انتقل الخليفة الى سرادقه والوزير الى مضاريه ونزل ارباب الدولة كل
 منهم على مراتبه قال وحضرت بميدان واسط والمقتفى رضى a حاضر
 ومعه اولاده ونسب العهد المستنجد يوسف وأبو علي وأبو احمد
 وولد المستنجد ابو محمد وهو المستضى الذى تولى بعده
 ونعوا بالكره ولم يلبث بواسط ثلثة ايام حتى عاد الى بغداد 10
 سريعا وكان وصوله للاحدار الى الغراف فزاد الماء زيادة منعت
 العبور فرجع على نية الرجوع وعند b عودته غرقت بغداد وذلك
 فى شهر ربيع الاول سنة ٥٥٤ وذلك لان الماء زاد فى تلك
 السنة على خلاف عادته وتهور به بشق الفروج c وتقرر وغلب
 وبلغ السور من صوب الظفرية وتسور وطاف بتلك النواحي طوفان 15
 نوح وراح شبح كل بناء بغير روح وكان ذلك منظرا هائلا وقدرا
 نازلا وطارقا كثرت طرقه وفتقا عسر رتقه وركب الوزير وأرباب
 الدولة فصدوه وسدوه وردوه وانفق انه نقص ووقف
 وغرق معظم ما من ذلك الماء العظيم غرق ولما انصرم الصيف
 وانكسر الحَر وصل d المقتفى الى واسط مرة اخرى وانحدر الى 20
 ناحية الغراف وعزل عن ولايتها صفرا خادمه وولاه ابا جعفر بن

a) O om. b) O sans و. c) P الفروج ; I s. p. Cmp.
 IA, XI, ١٦٤. d) O وصل.

خَصْرَه *a* وما نظر كنفها آلا نَصْرَه وكان في اقامته عسكره طال ام
 قصر سفره الاخبار والاغنام والخواتج والعلائق تفرق على *b* عدد
 الناس والدواب وعساكره مجرون من جرايلتهم ونفقاتهم وأعطياتهم
 على المبار ونخاب فما ينفق *c* لاحد فرس آلا اخلفه عليه ولا
 5 يلتمس صاحب معونة ولا مغونة آلا عاجل بها اليه وأجناده
 يتمنون ان تطول اسفاره ليديم نضج سعداتهم بعطايه اسفاره
 ووصل الى واسط في اواخر صفر سنة ٥٥٤ وانا *d* نائب الوزير ابن
 هبيرة بها وخرجت في احشائي للتلقي وكنت من رحمة الله على
 غاية التوق فبصرته بموكب الخليفة وقد اقبل في افواجه كأنه
 10 انبحر في امواجه ففرست *e* وتقدمت اليه وقبلت الارض بين
 يديه فوقف لركب اشفا على من الرحمة وكانت فطرته مجبونة
 على الرأفة والرحمة وقل له مخلص الدين ابن الكيا القراسى عذا
 انذى يقول في امير المؤمنين من قصيدته *f* كأنه يصف هذه الحالة
 لَمَّا شَقَقْتَ *g* الْعَزَمَ وَهُوَ مَوَيْدٌ بِالْحَزَمِ أَسْفَرَ بِالْمَنَى مِنْكَ أَسْفَرَ
 15 وَبَرَزَتْ مِثْلَ الشَّمْسِ تَشْرِيقُ لِلْوَرَى وَسَنَّاكَ يَحْجُبُ عَنْكَ نَظَرُ مَنْ نَظَرَ
 * بِمِظْلَةٍ سَوْدَاءَ تَحْكُمِي *h* عَانَةً وَجْهَ الْأَمَامِ يُضِيءُ فِيهَا كَأَقْمَرٍ
 وقل الوزير عذا صاحبى وقد واثبته وأحبته وأوليته *i* وبهجه

a) Par conj. P et I حظ ; O خطره . *b*) O om. *c*) P

d) En P précède رحمة et il a de plus نفق . *e*) O avec و . *f*) P et I قصيدة . Imâd-ad-dîn 20
 récita ce poème A. H. 552 comme il atteste lui-même dans
 son Anthologie poétique (Cod. Leid. 21a p. 11 et 12) et
 ci-dessus p. ٢٥٥, l. 6. *g*) Cod. 21a شققنت . *h*) Cod.
 21a تلك المظلة . *i*) P واثبته .

- السلطان محمد وجيزه بعد التوثقة منه بالايان فقدم واستقر
بهذان على سرير الملك ودخل في ضاعته سراً انتزك وانتظم امره
واضطرم جمره ووافقه مخالفوه ووافه مخالفوه وأصبح بالامير ايناج
حصل الدولة وعقدوها وببيده حبليها وبأيده وصلها وصار مظفر
الدين الب ارغون *a* بن يرنقش صاحب قزوين الامير الحاجب ⁵
الامين وقلد وزارته شهاب الدين محمود بن الثقة عبد العزيز
النيسابوري وكان وزير ايناج فنغذت في الاقليم اقلامه ومصت
بالاحكام احكامه وأعاد الى وجه الوزارة ماءها الذاهب وأوضح في
انارة آفاقها المذهب ونمسا رأى انه ليس في الاكابر اعظم من
آتابك شمس الدين ايلدكز وان الملك *b* ارسلان بن طغرل معه ¹⁰
واته ربما قصد سليمان ليدفعه سير السيه بولاية ارانيه منشورا
ونظم وصم ما كان هناك منشورا *c* منشورا وجعل ولاية العهد
للملك ارسلان بعد سليمان واذل الصعب وهان وحسبوا ان
السلطان بعد غموضه ينبيه ومن غموضه ينتبه ونكسه يريف ومن
سخره ييفيق فبقى على الشرب مكباً ولعب مكباً وللعقل هاجرا ¹⁵
وللحلم زاجرا فلا جرم حانت حاله وساء ماله وسندكر ذلك بعد
ذكر بعض الحوادث في ايامه ونصل افتتاحه باختتامه ^{هـ}
ذكر وفاة الامام المقتفى لامر *d* الله وجلوس ولده الامام
المستنجد بالله الى المظفر يوسف امير المؤمنين
قل رحه كان الامام المقتفى لامر الله بعد الحصر آخر ان يخرج ²⁰
الى انبلاد لبراهما ويثرى ببركة حركته *e* ثراعا فما حضر طرفا ألا
- a*) O et I ارغو. *b*) P ajoute الب. *c*) O om. *d*) O
et I ici بامر. *e*) P حجه

قُبِرَ وَوُتِدَ وما قام خطه بقدره حتى قومه القَدَرُ وأُقيِدَ فخر
السلطان موته وحزبه *a* فوته وكان قد طالت له صحبته وأدانت
منه لدته صحتته وعو يَعدُّ بالوزارة ويعرضها امطل وجادت بوصل
حين لا ينفع الوصل ومكث السلطان بعد ذلك لا حياً فيرجى
^٥ ولا ميتاً فيستجى ثم انه توفي يوم السبت لانسلاخ ذى القعدة
سنة ٨٠٤ وكثر عليه الترحم وزاد بمصابه التماثر فانه كان اوقر
السلماجية حلماً وأوفر علماً وأحبهم للعدل وأحبهم للفصل،
واختلف *b* من بعده الامراء فاجتمعت اراؤهم على استئداء الامير
ايناج *c* صاحب اترى ونشروا من الامر المستور بمالاته ما كان في
¹⁰ الطى ثم تعارضت اراؤهم وتناقضت اعواؤهم فمنهم من مال الى
ملكشاه اخى المتوفى ومنهم من رأى الارسل الى الملك ارسلان
مكان آتاك ايلدكر زوج امه ومنهم من اشار بتعليك سليمان
عمه وكان الامير ايناج يومئذ اكثر جندا وأكثر جمعاً وأرفع *d*
حداً ومال الى سليمان وقتل هو اسلم جانباً وأوطأه وأثبت عن
¹⁵ الاذية رأياً وأبطأه والخليفة كان قد ولأه ووالى اليه الجميل وأولاه فاذا
اجلسناه قام للخليفة بتربيته ورضى بتوليته قل وكان سليمان
بالموصل فى اعتقال على كوجك فتفق الامير ايناج وناصر الدين
آفش وشرف الدين كردبازو على ارسال الامير مظفر الدين ايب
ارغون *e* صاحب قزوین الى الموصل للوصل به وكوتب صاحبها فى
²⁰ طلبه وكان زين الدين على كوجك اطلقه عند علمه بوثة

a) O وحزبه. *b*) P واختلفت. *c*) P ici ; plus loin I quelquefois ايناج. *d*) P وأرفعهم. *e*) O et ارغون orthographe moins correcte.

على خوزستان فما تمكّن منها منهاجّه ولا تمّ بها ابتهاجّه لاستيلاء
الامير آيدغدّى a ابن كشتغان المعروف بشمله عليها وتغلبه
وتبطل امره بتطلبه فبقى في البلاد دائرا حائرا صابرا بالبلاء والى
الصبيح صائرا وأما السلطان محمد فآذ مع تكسّره وامتزاج صحّة
مزاجه بسقمه ووقوف رصد المنون على لقمه رغب في التزوّج بابتنة⁵
ملك كرمان فخطبها معها هو وفيه من خطبه وبذل وجه وانحف
واحتفل ووردت الخاقون الكرمانية فبينت لقدمها القصور ووفّر
لحضورها الخبور ولم اذا بهذان واستقبلها السلطان لمرضه في
لحقة وأحلّها في كنفه وتركها لا يقدر منها على متعة ولا يطيق
الامام من روضها برتعة فما اقتضت باقتضاضها قدرته ولا افتترت¹⁰
بافتراعها مسرتة بل عاجز عن البناء عليها وقصرت يد حبيته
عن الامتداد اليها وبقيت في جنبه مخيمة وفي حياته منأيمّة
وعرضت للوزير شمس الدين الى النجيب هيضة غربت بها
شمسه وفاطت نفسه وغاص بفيضه رمسه وانقطع غده ونسي
بيومه امسه ولقد كان أقوم قومه سيرة وأمّثل امثاله وتيرة وكان¹⁵
بانتواضع حالها ومن التكبر خالها، ولقد السلطان وزارته ضياء
الدين بن مجد الدين بن علّاجه b الاصفهاني فنقله الى الوزارة
من منصب الطغراء وزف عروس تلك المرتبة منه الى امثل الاكفاء
ولقد كان في السيادة عريقا وبالرئاسة لميقا لكنّه جاءته الوزارة
وهو مشارف الوجيل ومشار الاجل فما قرب من الوسادة c حتى²⁰

a) O et P ايلدغدّى (كشتغان O) Voir ci-dessus
p. ٢٣٠, note a. b) Les voyelles se trouvent en P, le
techdid en O. c) P الوزارة.

أَلْيَسَ بَرَّةً لَا تَمْتَرِي فِيهَا
 لَأَنَحَظُ أَمَلَكَ الطَّاعِي بِصَوْلَتِهِ
 شَرًّا وَأَعْرَضَ عَنْ غُشْيَانِهِ تِيَمَهَا
 يَبْغِي الْإِزَارَةَ فَرُومٌ يَكْثُرُونَ بِهَا
 وَقَدْ تَصَاغَرَ قَدْرِي فِي تَوَلِّيَهَا
 فَلَدَنْتُهَا مُكْرَهًا وَالْقَوْمُ فِي قَلْقٍ
 يِرَاوُغُونَ ^a سُمُوا فِي مَرَاتِيهَا
 وَعَفْنُهَا طَائِعًا وَالِدَوْلَةُ أَضْطَرَبَتْ
 مَنْ بَعْدَ مَنْ عُوْ بَعْدَ اللَّهِ يَحْمِيهَا
 وَدَّ نَفْسِي إِلَى التَّقْوَى تَيْقُنُهَا
 أَنَّ التَّقَى هِيَ ^b مِنْ أَجْدَى مَرَامِيهَا
 وَأَسْأَلَ أَلْحَنَّم بِالْحُسْنَى إِذَا أَنْقَلَبْتُ
 نَفْسِي إِلَى اللَّهِ مَوْلَاهَا وَمَوْلِيَهَا

5

10

قَالَ وَبَقِيَ السُّلْطَانُ بَعْدَ ذَلِكَ سَقِيمَ الْأَمَلِ قَسِيمَ الْأَلَمِ عَدِيمَ
 15 الشَّيْءِ فِي سِيرَتِهِ لَكِنَّهُ شَبِيهَ الْعَدَمِ مُتَوَجِّعَ الْجَسْمِ مُتَعَوِّجَ ^c الرَّسْمِ
 مَعْضُوعَ النَّشَاطِ مَقْبُوعَ الْإِنْبِسَاطِ وَكَانَ فِي عَصْرِهِ الْكَبِيرِ الدَّوْلَةُ
 مِنَ الْفَحُولِ وَذَوَى الْهَيْمَمِ وَالْعُقُولِ عَزَّ الدِّينِ سَنَمَازُ وَنَاصِرِ الدِّينِ
 أَنْشَأَ وَامِينَ الدِّينِ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ أَمِيرَ الدَّوْلَةِ ^d وَمِنْ خُدَمِ شَرَفِ
 الدِّينِ كَرْدَبَازُ وَنَجْمِ الدِّينِ رَشِيدُ وَهَوْلَاءَ مَا زَالُوا الْكَبَرُ فِي الدُّوَلِ
 20 مُقَدِّمِينَ ذَوَى الْعَدِيدِ وَالْجِيُوشِ وَالْخُحُولِ يَلَازِمُونَهُ فِي السَّفَرِ وَالْخَضَرِ
 وَيَسْبِقُونَهُ فِي سَبِيلِ السَّلَامَةِ ^e وَوَادَعَ أَخَاهُ مَلِكْشَاهَ وَعَقَدَ لَهُ

^a يِرَاوُغُونَ O . ^b هُوَ O . ^c P متعرج . ^d Les Mss.
 portent الدواة . ^e P ajoute من الخضر .

المقتضى من الانتصاب والانتصار وكان من اقوى الاسباب فى دفعهم
 انّ الخليفة راسل آتابك شمس الدين ايلدكز ان ينهض بعسكره
 الى قِندان حتى اذا عرف السلطان محمد ان سريه قد فُرع وان
 سروره قد رُفع ارخل عن بغداد فصار آتابك ايلدكز بالسلطان
 ملكشاه بن محمود الى قِندان ودخلها واستولى على ذخائر الملك *a* 5
 بها ونقلها وأجلس ملكشاه على السريه وقام بين يديه بالتدبير
 فلما عرفت العساكر المنازلة لبغداد ان منازلها بهمدان نُزلت
 وان ولاتها فى ولاياتها عُرِضت تشوشت خواطرها واستوحشت
 ضمايرها وانتفق عن بغداد انقلانهم *b* وانقلانهم وقدر انفصالهم
 وانفصالهم وعادوا الى قِندان ولما احس ملكشاه بقرب اخيه محمد 10
 انصرف وأدخرف وقفاه *c* آتابك ايلدكز وما توقف وكان قد استوزر
 المظفر بن سيدي * من زنجان *d* وكان كبير الاصل كثير الفصل
 وله نظم رائع ونثر فائق فمن ذلك قوله فى شمس الدين الى
 النجيب * وزير السلطان محمد *e*

15
 اَبَا النَّجِيبِ وَمَا فِى الْحَقِّ مَغْصَبَةٌ
 اَنْتَ مَثَلِىْ فَاَيُّنَ الْعِلْمُ وَالْحَسَبُ
 وَأَنْتَ أَنْتَ وَهَذَا الْوَفَرُ مُنْتَقِلٌ
 اِلَى سِوَاكَ وَهَذَا الْأَمْرُ مُنْقَلِبٌ

وقوله

20
 اَنْتِى وَتَيْجَانُ اسْلَافِى وَتِلْكَ لَنَا

a) P الممالك. *b*) O انقلانهم. *c*) I et O mais
 I ajoute اثر. *d*) P الرنجاني = الرنجاسي comme nous avons
 regu ci-dessus p. lov. *e*) P الوزير.

وطوطى بك الامير وانتشروا فى البلاد انتشار الجراد ودب دبابهم
بالفساد وأذعبوا الاموال والنفوس وأعدموا النعم وأوجدوا البؤس
وخربوا مدينة نيسابور وقتلوا اهلها تحت العذاب وسفكوا دماء
العلماء والائمة فى الخراب وكانوا يستصحبون ^a سناجر معهم وعو
5 لا يقدر ان يردعهم وربما خشن عليهم فى القول ونهائم ونهزم
وسمهم وسمعهم ولم لا يجيبونه اذا نجههم بالمكره وأمعهم ولما
يئس الباقون من عسكر سناجر من خلاصه وراوا مصيба عليه
فى نقص اقتناصه فرقوا وتفرقوا وخفقوا وأخفقوا، فهرب منهم فى
آخر عمره ووقع الى قزوين وأرغف حد العزم وشكذ فأسابه سهم
10 الاجل ونفذ فأحضر عسكره سليمان شاه ابن اخيه محمد ليتولى
مكانه ويأخذ سلطانه فلم يفلح ولم ينجح ولم يصلح ولم يصلح
فبعد الى الرى ومنها الى بغداد ولم يجد امره * للنفان النفاق ^b
وأجمع العسكر على الاتفاق فى تولية محمود خان ^c ابن اخت
سناجر وأقام بنيسابور متمكنا حسنا فى عييته ^d محسنا وذلك
15 فى أيام السلطان محمد بن محمود بن محمد بن ملكشاه فكتب
له العهد من عذبان وولاه ثم استولى الامير المؤيد آى ابنه بنيسابور
وأخذ محمود خان وأعدمه وتولى الامر وبقي الغز يهرو وبلخ وسائر
البلاد ضالين عن نهج الرشاد عابدين للاجور جائرين على العباد
ذكر للحوادث بالعراق بعد انفصال السلطان محمد بن محمود
عن بغداد بعد حصارها فى سنة ٥٥٢

20

قال رحمه قد سبق شرح الحصار وما قوى الله به امير المؤمنين

a) P يحملون. b) O النفاق والنفان; P (simplement). c) P محمد خان. d) P عيياته.

المكروه فتوَعَّلوا وتوجَّلوا وتعزَّلوا واستقنَّلوا وجسَّأوا الى ارض لا يُسَلَك
اليها آلا في واد لا يسع عرضه اكثر من مائة فارس وأعدَّوا في
الطُرُق الطوقان *a* على رسم قتال التركمان ونشروا المصاحف يطلمون
امان اهل الايمان ثم اشتدَّوا وشدَّوا واستعدَّوا *b* واستعدَّوا وجعلوا
لحركات *c* كالاسوار محدقة *d* ونيران النـصال من ورائها للحدث ⁵
مُحرقة وصبروا حتَّى لبسهم العسكرُ وفي قلبه سنجار وامنَّا
الوادي بسيل الخيل واجتنب النهار لباس الليل وكانت في المقدمة
امراء *e* خاروا *f* وخاموا وهمَّوا بما ولَّجوا وهاموا واغتنم الغزَّ اضعاظهم
وركبوا اكتافهم يقتلون ويأسرون ويصدِّمون ويكسرون وعزَّ المخلص
من المضيِّق وفرشت جُنْتُ القتلى على الطريق وقتلوا الامير ¹⁰
قناجا وولده واتوا على العسكر وأفنوا عَدَّه وعُدَّه وخلصوا الى
السلطان سنجار وهو في خفٍّ من خواصه وجَوانه قد اجل
بخلاصه فأحدثوا به احداث الاهداب بالحدقة وحصل في وسط
تلك الحلقة الحدقة وبقي المركز في الدائرة ووقع في الايدي
الجائرة ونزل اميرهم وقبِل الارض وأمسك بعنانه وأطلق ¹⁵
بدعائه لسانه وقال ان قومك فتَحوا *g* بالاذية ولم يجسِنوا رعيَّة
الرعيَّة وناحن حولك حولك نقول * بقبولك ونسمع *h* قولك وأثردوه
عن احبابه وعوضوه عن عزِّ جمَّاحه بذلِّه احبابه ومكث معهم
ثلاث سنين كالاسير وقد ارضوه من طعامه وشرابه باليسير لتسليم
يجلسونه على السرير ويقفون مائليين بخدمته *k* سوى قرغون ²⁰

a) O om. P الطوقان; I الطوقان. *b*) P واعدوا. *c*) O حرركات.
d) P ajoute واوعدوا. *e*) O om. *f*) P خامروا. *g*) P افتتحوا.
h) P بقبولك ونقبيل. *i*) P نل. *k*) P خدمته.

وقتلوا له في تلك الوقعة ولدا فازدادت ضراوته وثار ثراؤه ^a وانتهب
 ناره وأبرق وأرعد وأرغى وأزبد وغصّ غضبه من حلمه وسدّ
 جهله سبيل علمه وحضر صلحاء القوم في اصلاحه وانتهوا في
 البذل الى غاية اقتراحه وبذلوا له احضار قتلة ولده وايقاعهم في
 5 يده فأبى ألا قتلهم وقتلهم وقلعهم واستئصالهم وماج تاج في
 بحره الزاخر وصرف الى قصد اعنة العساكر فركبوا السيه وأكربوه
 والتهبوا به وألهبوه وهزموه وهشموه فجاء الى سنجر وهو قلق
 حنق وكأته بالغيظ مخنق وقيل له قد اختل الملك واحلّ
 السلوك فان فعدت عنهم اثمك وان لم ترمهم ولم ترمهم رأموك
 10 ورأموك فألهض اليهم باجنودك وردّ نكوسهم بسعودك فلم ير احداً
 من اولئك الامراء اثاراً احد لذلك الامر وما اشاروا بالبشر وقولوا
 لسنجر ان عذا تماجا قد شاخ وباح وخشى وخاب وأخطأ
 النصاب فان اجمدته خذلت وان هويت هواه لُذعت وعذلت
 فألف تسليح وشنف وعنف ولم يزل بسنجر حتى صغى صغوه
 15 ونحا نحيوه وأمر امراءه بالتأقّب وأضربى ضربه بالقلوب وسار في
 جمع كالأخضم زاخر وسواد كليل لخبّ بلا آخر فلما عرف الغرّ
 انهم غزوا والى الشرّ عزّوا وصلوا وتوصلوا وقالوا نخدّم السلطان
 خمسين الف رأس من جمال وأفراس ومائتي الف دينار ركنية
 ومائتي الف رأس غنم تركية وناحضر قتلة ولد تاج ولنلزم
 20 كلّ سنة بخرج وخراج وخشعوا ولانوا وخصعوا واستكانوا فأغلق
 سنجر باب القبول في وجوه عولاء الوجوه وأبى ان يعاملهم بغير

a) P ici ناره peu après أواره. b) O ici تاج mais ci-dessous comme j'ai écrit selon P et I. c) O ويلتزم.

وَجُدَعَتِ أَنْوْفٌ وَتَصَرَّفَتْ نُسُوبٌ وَنَابِتٌ صَرُوفٌ ثُمَّ وَقَعَ الصَّبَاحُ
وَأَسْفَرَ بَعْدَ تِلْكَ الظَّامَةِ الصَّبِيحِ وَرَى خَوَارِزْمِشَاهَ عَلَى سِنَجَرٍ
صِنَادِيقَ جِوَاهِرَةٍ الَّتِي أَخَذَهَا مِنَ الْخَزَانَةِ بِمَرَوْ بَحْتَمِهَا وَحَقَّقَ
سَلَامَةً نَفْسَهُ بِحَقِّ سَلَامَتِهَا وَرَكِبَ وَوَقِفَ بَازًا سِنَجَرٍ مِنْ شَرْفَى
جَبْجُونٍ وَقَدْ سَبَّرَ فِي الْبَرِّ وَالْبَاكِرِ عَسْكَرُهُ الْمَاجِرُورِ وَفَالَكِهِ الْمَشَاكِرُونَ⁵
وَنَزَلَ بِحَبِيبَتِ يَرْبَى وَقَبَّلَ الْأَرْضَ وَتَقَبَّلَ الْفَرَضَ وَعَدَ سِنَجَرٍ إِلَى
خِرَاسَانَ وَهُوَ عَنْهُ رَاضٍ وَالْقَدَرُ بِنَصْرِهِ قَاضٍ وَلَمْ يَنْزِلْ أَمْرُهُ بِتَمَشُّشِي
وَبُرْدِ مَلِكِهِ بِالْحَسَنِ يَتَوَشَّشِي إِلَى أَنْ أَرَادَ اللَّهُ شَيْئًا الشَّمْلَ وَبَتَّ
لِلْجَلِّ فَسَلَبَ الْعِزَّ وَسَلَّطَ الْعُزَّ وَتَحَلَّلَتِ عَقُودُ الدَّوْلَةِ وَتَقَلَّلَتِ
حُدُودُ الصُّوْلَةِ وَانْقَضَى الدَّعْرُ وَفُضِيَ الْأَمْرُ¹⁰

ذَكَرَ نُسُوبَةَ الْعُزِّ وَذَلِكَ فِي سَنَةِ ٥٤٨

قَالَ رَحِمَهُ الْعُزُّ مِنَ التَّرَكِمَانِ طَائِفَةً لِلْضَيْمِ عَائِفَةً وَكَانَتْ فِي اهْتِمَامِ
الْأَمِيرِ تَبَاجٍ وَهِيَ تَحْمِلُ أُنْيَمَهُ مَا عَلَيْهَا مِنَ الْخَرَاجِ وَأَمِيرَاهَا قَرُغُودُ^a
وَطُوطَى بِنْتُكَ يَخْدُمَانِ الْخَصْرَةَ وَيَحْضُرَانِ الْخُدْمَةَ وَمَا زَالَتْ شَوَافِعُهُمْ
مَقْبُولَةً وَزَرَاعُهُمْ مَوْصُولَةً حَتَّى تَجْتَنِّي عَلَيْهِمُ الْأَمِيرُ تَبَاجُ ذُنُبًا تَنْقُضُلُوا¹⁵
مِنْهُ فَلَمْ يَقْبَلْ وَتَحِيلُوا فِي تَحْلِيلِ عَقْدِ سَاخِطِهِ فَلَمْ يَتَحَلَّلْ وَأَرْضُوهُ
بِكُلِّ طَرِيفٍ وَطَرِيفٍ فَلَمْ يَرْضَ وَضَيِّقَ عَلَيْهِمْ مِنْ وَاسِعٍ^b الْبَسِيطَةِ
الطُولِ وَالْعَرْضِ وَاضْطَرَّهُمْ إِلَى مَضَرَّتِهِ وَدَفَعَهُمْ إِلَى الشَّرِّ لَدَفَعَ مَعَرَّتَهُ^c
فَأَوْحَشُوهُ وَنَاوَشُوهُ وَهَارَشُوهُ وَهَارَشُوهُ وَلَمْ يَنْزَكُوا فِي جِلَادِهِ جِلْدًا

a) O قرغود; P قرقود; I قرغود (ainsi P ci-dessous), *Tabakât-i-Nâcîrî* (Raverty) 156 *Kurgharat*; *Nouv. Mèlang. Orient.* p 46
b) O واسع. c) O مضرتة; I شرتة. قرغوت ٥٤, IA XI; قرقد

سافكين دماء العباد وتوغلوا *a* منها الى بلاد اللان ومنها الى ارض
قفجاق ثم عادوا من تلك الطريق الى بلادهم والله تعالى يكفى
المسلمين شرّ معادهم ولا يمكن استيفاء *b* شرح معرتهم وذكر ما
جرى على الاسلام من مضرّتهم الا في مجلدات طوال تلكنا
5 الامنا بذكرها هاهنا على اجمال والحمد لله على كل حال هـ
علا الحديث

ذكر انتعاش سنجر بعد ان عثر وانتقاه *c* واجباره بعد ان
شيك وانكسر

قال وكان عند اتجابه سنجر لجهاد الكافر وقتاله انتهر خوارزمشاه
10 أنسر بن محمد بن نوشنكين فرصة اشتغاله شرّ الى مرو ودخلها
عنوةً وقتل وجوه اهلها وحرق بالجرور مجاورى حزنها وسهلها
وجلس على سرير سنجر ومدّ الطغراء ووقع ونهى وأمر ونقل *d*
من الخزانة السنجرية صناديق جواهره ولما عاد *e* السلطان عن
وجهته عرف خوارزمشاه انّ القدر غير مظاهر فرجع *f* الى خوارزم
15 واستوبل ذلك العزم ووصل سنجر الى دار ملكه * فاستجدّ الجدّ
وجمع *g* الجنود ونهد الى خوارزم ووصل الى قلعة هزآسف فحصرها
ورمى بالحجر حجرها وكان لها خندق عميق عريض فجعله همّه
وكان الماء قد طما به فطمه وقسم السور على امرائه فحسروا
لشامه وحققوا انتلامه وفتحت القلعة عنوةً وأضحيت لها يرام
20 فتحة من القلاع أسوةً وذلك بعد ان قتل عليها وفيها أوفّ

a) P avec ف. *b*) P om. *c*) O وانتعاشه. *d*) P
ajoute الى خزانته. *e*) P رجع. *f*) P فعاد. *g*) P
simplement فجمع.

واعتنى بشق الغارات عليهم وتوالى *a* الركضات اليهم حتى اخرجهم من بلاد ما وراء النهر وصب عليهم سياط القسِر والقهر ثم توغل ديارهم وجاس بلادهم حتى قلعهم *b* اجمعين ولم يبق من الخطائنة نافع صرمة فى الارضين وذلك بعد سنة ٦٠٠ ثم اخذ *c* فى قهر جنس آخر من كفار الترك ولم الغنارية ومالكهم تنتهى الى ⁵ آخر بلاد الصين فلم يزل عليهم ضافر الجند منصور الجند متوغلا مسيرة خمسة اشهر * من خوارزم الى *d* بلادهم باسطا يد السبى والذهب فى نرايتهم ونسائهم وطرافهم وتلادهم الى ان اجتمعوا واحتشدوا وخرجوا فاجم *e* عنهم السلطان * فأخذوا جميع *f* بلاد ما وراء النهر ثم دخلوا الى بلاد خراسان فخرّبوا ارباعها ¹⁰ وأخذوا قلاعها وسبوا نساءها وقتلوا رجالها وانتهبوا *g* ذخائرها واموالها * واحتاز السلطان عنهم *h* الى بلاد الجبل فتنبعوا اثره الى حدود اصفهان وأخذوا البرى وقزوين وهذان وقتلوا جميع *i* من كان فى هذه البلاد وما تاخمها من الغوار والاتجاد وكان ابتداء دخولهم الى بلاد خراسان فى اوائل سنة ٦١٧ وجرى منهم على ¹⁵ المسلمين من القتل والاسر والقهر ما لم يعهد مثله ولم يرو ذكره ابتداء الدهر وطالت مدتهم *k* فى بلاد الاسلام وأقاموا *l* فيها على وتيرة واحدة * لا يغيقون من *m* سفك الدماء وشق الغارات * ثلث سنين *n* الى ان خرجوا من طريق آذربيجان مخربين للبلاد

a) P . والمواظبة على . *b*) P ajoute الله . *c*) P فاستولوا على . *d*) P فى . *e*) O avec و . *f*) P جميع . *g*) P ونهبوا . *h*) P مدّة عيشتهم . *i*) P om. . *j*) P فاحتاز . *k*) P ثلثه اعوام . *l*) P فى . *m*) P

واستشهد المسلمون وحملوا ^a الى فراديسهم وبقي سناجر في عدد
 قليل ومدد كليل فقال له الامير ابو الفضل صاحب سجستان
 قد احدثت بنا العساكر ودارت علينا الدوائر فأتى بنفسك
 لأتق مكانك تحت الجتر فوقف ووقع في الاسر وأسرت خاتون
 5 زوجة السلطان وبقيت في الأسار الى ان فديت بخمسمائة الف
 دينار وأسره الامير قماچ وبلى بكل عسف ولقى كل عنف حتى
 فدى بمائة الف دينار ^b وأما الامير ابو انفضل فأنه علم الكافر
 استيلاء اولاده على بلاده واحتواء على طرائفه وتلاذه فحقق
 اقتراحه وأطلق سراحه وقبض على مثل هذا البطل الهمام والشجاع
 10 المقدم يجب الابقاء عليه والاحسان اليه وهذه الوقعة كانت
 في سنة ٥٣٣ هـ، قل واستولى هذا الخطائي على بلاد ما وراء النهر
 وحصل المسلمون معه تحت القبر واستشهد على يده الامام حسام
 الدين بن البرهان بن مازة رحمه ببخارا ولقد كان في علم الشرع
 لا يبارى ولا يجارى وعلمك ^c اوزخان وتولت اخته بعده * وتولت
 15 بخته وخته ^d واستمرت ملكة الخطائية في ما وراء النهر الى هذا
 العصر والولاة مسلمون من قبل ولاية الفهر، قل الفتح بن علي
 ابن محمد البنداري الاصفهاني مختصر الكتاب وتحدث مدتهم
 في تلك البلاد واستيلاءهم بها على العباد الى ان قبض الله
 تعالى استئصالهم على يد السلطان السعيد علاء الدنيا والدين
 20 محمد خوارزمشاه بن السلطان تكش بن ايل ارسلان بن
 انسر بن محمد فأنه جرّ عزيزه لقطع شأنتهم وقلع ارومتهم

a) P وحملوا. b) O om. c) P تولت. d) P om. mais il ajoute قل.

لندفعهم ويتنبّه لردعهم والقوم مستمرون على الصلاح لو خلّوا
 مستنقرون من الفلاح على ما اليه دُلّوا فضوا اليهم وضايقون في
 مراعيهم وقيصون عن محاسنهم بمساويهم وأسرفوا في سيرة نسائهم
 وذراريهم فأنفذوا الى السلطان سناجر وبذلوا له الخدمة خمسة
 آلاف جمل وخمسة آلاف فرس وخمسين ألف رأس غنم ليتمسكوا⁵
 منه بأقوى ذمم وأوفى عصم وليأمنوا على اهلاليهم ونسائهم وذراريهم
 فلما لم يقبل خدمتهم ولم تحصل عصمتهم حملتهم a للحمية على
 الاحتماء بالتحمل وآل بكبارهم الترحم واكنّوا على صغارهم الى الترحل
 ودخلوا الى بلاد الترك فاصدين حضرة b اوزخان صاحب خطا
 وخُتن ونعما ولم يكن في القفار الخطائية اوسع منه مُلكا وأنظم¹⁰
 سلكا وأوثر عددا وأكثر عددا وكان امره ينفذ الى حدود الصين
 فلما وصلت انقراطية اليهم اقلقتهم وشوّفتهم الى الملك وشوّفتهم
 وأطمعت الكفر في الايمان واستصرخت على اهل العدل بأهل
 العدوان وقالوا له ان الممالك بخراسان وما وراء النهر مشجرة وان
 السعادة من سلاطينها متتمرة وان سناجر قد تخالف عسكره¹⁵
 وكسف معروفه منكزه فوسّع الخطائي خطى وسّعه ودبت عقارب
 كئابه للسب الدين وسّعه وأقبل في سبعمائة الف مقاتل ووصل
 في قطع من ليل الكفر المعتكر ووقع من سيل البؤس الماخدر
 والسلطان سناجر في سبعين الف فارس لكن التوفيق عليه
 ساخط والتأييد من حربه ساقط فشهد المشركون وجملوا بكراديسهم²⁰

a) O جملاها. b) O om. — Au lieu de اوزخان Hosaini
 premièrement اورخان, ensuite كورخان titre sous lequel ce
 prince est généralement connu. c) P ملوكها.

أصحابه ويقولون أن الدنيا ثانیة فندعهم يرتعون معنا ويسعون
من النعم ما يسعون وكانت جواعه في طبول مختومة بختمه
محفوفة باسمه فإذا أراد منها شيئا استحضرها وفتن خواتيم انفالها
وأخذ منها ثم أعادها بختمها إلى حالها

5 ذكر سبب اختلال *b* ملكه واختلال سلكه

قال لما امتدت مدة حياته وأمدت بأطول مادة عمره تسلط
الامراء على سلطان امره وتسلطوا على قدره وحقر الصغير حق
الکبير وتأخر الكبير لتقدم الصغير واستخف السوفور وقصر الخفيف
وصرف القوى وصرف الضعيف ووقع النحاسد بينهم والتخاقد
وارتفع واتحد التساعد والتعاقد وكان الأكبر الدولة في ذلك العهد
10 سنقر العزيزي وبرنقش حريوة *d* وقزل *e* وأضرابهم وأقدم منهم تناج
وعلى الجترى وقد اختلفت أراؤهم وآراهم وركب كل منهم أم رأسه
وعص *f* على الاضرار باضراره فأول خطأ أصاب سناجر كسر الكافر
الخطائي له ولعسكره ورد صفو ملكه إلى كدرة

15 ذكر السبب في ذلك وانكسار سناجر في حربه مع الخطائية

قال كانت خيول قزلق *g* في نواحي سمرقند وقد وفرت أموالهم
وانتشرت مواشيهم وانتشأت غواشيهم وحواشيهم وخيفت مضرتهم
وخشيت معرتهم فأشار الامراء على السلطان سناجر بأن يتوجه

a) P وليسعون. — Peu après P et I النعمة. *b*) P

اختلال. *c*) O وتشبخوا. *d*) S. p. dans les mss. Voir

p. ٢٣٤, n. d. *e*) I وقترجه. *f*) P وعص. *g*) O قزلق;

P القزلييه. *القرلقيه* O *القرلقيه* P *قزلق*.

يشتمل على اضعاف ما وهبته من المال وأهيبه *a* بكلمة واحدة
 لمن اراه قبل السؤال فهذا بالاضافة الى ذلك الكثير قليل وما للام
 انى في نهج هذه السبيل سبيل، ذكر عن ظهير الدين عبد
 العزيز صاحب خزانته انه قال احببت ان يشاهد السلطان
 سناجر ما اشتملت عليه خزانته لتظهر *b* كفاية متوليها وامانة ⁵
 فقلت له اخذك بألف ثوب اطلس حتى تبصره وتستعرض
 صامته وناطقه فسكت وظننت انه رضى بما ذكرته فجئت الى
 الخزانة وأبرزت ما فيها وأظهرته وكان فيها ما لم يجتمع قط في
 خزانة سلطان قبله من طرائف يعز وجودها وجواهر تجل عقودها
 وصبر اكياس قد ملأت *c* الفضاء نقودها واعلاقي لا يعرف لها ¹⁰
 قيمة وصناديق لآلى كلها يتيممة فلما نصدتها وأبرزته ولققت كل
 جنس ونوعته وميزته جئت وقلت له اما تبصر مالك وتشاهد
 حالك وتشكر الله الذى خصك به وأثلك فقال يقبح بمثل ان
 يقال عنه انه مال الى المال او نظر اليه او اخطره بالمال ففرق ما
 جعلته لى *d* من اثياب الطلس *e* على الامراء واعرض عليهم ما فى ¹⁵
 الخزانة من تلك الاشياء وقل لهم يقول لكم سناجر قد ادخرت
 هذا لكم وجمعت لافقه فى ثع عدوكم وجمع شملكم قال ففعلت
 ذلك ففرحوا واستبشروا وحمدوا وشكروا وكان سناجر لا يدخل
 خزانته ولا يعبرها نظرة ولا يوجد باخطره منها خطرة وكان لكرمه
 يحسن الظن بنوابه ويسلم حكم القلم * الى كتابه *g* مفصلاً على ²⁰

a) P واوهبه. b) P ليظهره. c) O ملأ. d) O om.

e) P الاطلس. f) P avec. g) P لكتابه.

وَتَحَقَّقُ وَتَحْتَمِّمَ لَامْرِكُ وَتَبْقِظُ فَقَالَ لَهُ لَسُو اَمْنَتْنِي مِنْ نَفْسِكُ مَا
خَفْتُ احدا وما اردت في دفع غائلة القوم a مددا فاحتمل
السلطان مقاله ورأى احتماله وركب جوهر ضحوة من دارة وخرج
خروج القمر من سراره وفي ركابه الف سيف مسلول فلما نزل
5 في b دهليز دار السلطان وكمائه c حوالبه وجمائه من ورائه وبين
يديه قنر اليه نفر من الباطنية وضربوه بالسكاكين وأزاروه قادم
المنية ولما ارتفع الصياح قل سنجر وهو في دار حرمة هذا جوهر
قد قتل فعلم ان ذلك باذنه عمل، قل وكان عاقلا متانتيا اربيا
منتهذا d، ومن نكته المستحسنة ان السلطان كان امره e ببناء
10 قبة عالية في مسرو يكون فيها ضريحه وينصد عليه بها صفحة
فوصل الى مسرو وآها غير مغرور منها فقال يا جوهر متى تنتم f
هذه القبة فقال لا اتنها الله فأبى الجماعة بما ذكره ولطف موقع
قوله عند السلطان وعذره هـ

ذكر علو حمة السلطان سنجر وكرمه واسهام احبابه وامرائه

من نعمه

15

قال كان حليما حبيبا مليا g بالعرف وفيما كبير النفس اريحا
معديا للملوف مسديا للمعروف مفرقا h بالاقلام ما جمعه بالسيوف
ذكر عنه انه اصطحب خمسة ايام متواليات ذهب بها في الجود
كل مذهب واتى على معظم ما في الخزائن من عرض ودعب فبلغ
20 ما اعطاه من العين سبعةائة الف دينار احر وجاء ما وهبه من
الليل ولللع اكثر وعوتب على اسرافه فقال اما رأيتموني افتتح اقليبا

a) O لقوم. b) O om. c) P ajoute. d) P et

مغرا h) O. مليا = g) P تنتم. f) P امر. e) P. متهديا I

فشنف سناجر وأذف وعاف وعزف وسنقر يزبد في التسنحب *a*
 عليه *b* والتبسّط ويستديم مع عادة التسلّى عنه عادية *c* انتسلط
 وزاد في غيظ الامراء استحقار العظماء واستنصغار الكبراء وهو لا يبالى
 بسناجر اذا توعده ولا يلتفت اليه اذا تهّدده فاستدعى السلطان
 يوما جميع امرائه الى حجرة مفردة مفردين ومن جميع اصحابهم ⁵
 سوى سلاحى واحد مجرّدين وقال لهم اذا دخل سنقر الخاص
 اليكم صمّعوا فيه بأجمعكم السكاكين فبادروا الى ما أمروا به
 وامتلوا ووثبوا اليه *d* ومثلوا وعاد ذلك الضياء دَجُجوا وذلك البهاء
 هَبَاء منثورا، قال ومنهم قايماز كج كلاه قاتل وزيره وقد آل *e*
 تعظيمه الى تصغيره، ومن جملة من حباه حبه واختصه *f* بقره ¹⁰
 الامير المقرب الاجل اختيار الدين جوهر التاجى وكان ملوك امّه
 ومن خواص خدمها وكانت توفيت أم سناجر في شوال سنة ٥١٧
 فانتقل هذا الخادم الى خدمة سريه ثم غلب حبه على ضميره
 فغلب بذلك على تدبيره ورقاه الى ذروة لم يتسنمها احد قبله
 وأسماه الى رتبة لم تر فيها عين مثله وبلغ عسكره ثلثين الفا ثم ¹⁵
 ملّ السلطان طول مدته ودبر في اخلاق جدته وضاق مجال
 احتياله فدى الباطنية لاغتياله ونمى الى جوهر تعرض جوهره
 لأن يصير عَرَضاً وعلم ان غرض السلطان ان يصير لسم الخنف
 غرضاً فأخفى التى علمها وأسرها في نفسه وكنمها فقال السلطان
 له يوما يا جوهر انى اخشى عليك هؤلاء الملاعين فحزّز منهم ²⁰

a) P التسنحب; O التسنحب; I السحب (Voir p. ٢٦٦, n. b.)

b) P ot O اليه. c) O عادة. d) P ajoute وبه مثلوا. e) P ajoute كما ذكر. f) O واخصه.

وافترضها ولا تستأنتي في شيء ولا تستأمر وتقدم هذا المهم
 وأسخر الله فيه ولا تستأخر أريد أن تصرب *a* له سراق كسراق
 وتجري له سوابق كسوابق وتشتري له ألف مملوك يشون في
 ركابه ويعشون إلى جنبه ونحل اقطاع من رأيت *b* حلا اقطاعه
 وتعهده عليه وتأخذ بلد من شئت وتفوضه إليه وتجعل له
 خزانة كخزانتى بالمال مملوءة *c* وأجناس الصياغات الذعبية والفضية
 مجلوة وتجعل له ديوانا مجملا بأمثال الكتاب وأفضل النواب بحيث
 يكون بعد اسبوعين صاحب عشرة آلاف فارس قل فاستمهلته
 ثلثة اشهر فما امهل وأمر بترك الريث *d* واستعجل فما زلت به
 10 حتى فسح لي في مهلة شهر ونصف وشرعت في الامر وأنفقت
 على ما قدره في عشرين يوما سبعمائة ألف دينار ركنية وذلك
 سوى ما نقلته إليه من الخزائن من الآلات *e* الخسوية والنياب
 المعدنية وذلك سوى الاقطاعات والولايات والتقريبات ثم اخبرته
 ولم يرض الشهر بأنه قد استمر الامر فركب السلطان سنجو
 15 فرأى العساكر صفونا والخيال صفونا حول سراق سنقر الخاص فرأى
 رؤاء ظاهرا وبهاء باعرا قل فعانقني وشكرني ونوه في وذكرني وفوض
 إلي امر خزانته وأمرني بتحصيل مطالبه ووصى كلاً منا بصاحبه
 قال فلم يرض سنتان حتى اشتعلت *g* نار خدّه في اندخان

a) P يصرب (*pass.*). *b*) P تريد. *c*) Ainsi les mss.

(correctement مملوءة). *d*) O et I الرتب. *e*) O الامور.

f) P et I الات sans art. et ainsi les mots suivants. *g*) O

اشتعل.

ناصر الدين طاهر بن فخر الملك بن نظام الملك في جمادى
الاولى سنة ٥٢٨ واستمرت وزارته الى آخر انعهد وكان في تقويم
ما تسموّد *a* واصلاح ما فسد باذلا للجهد وتوفى بعد مجيء الغز
في ذى الحجة سنة ٥٤٨

ذكر جماعة من خواص سناجر وماليكه احبهم ثم سلام ٥

ووضعهم بعد ان اعلام

قال رحمه كان من عادة سناجر ان يشتري غلاما اختاره ثم
ينعشه ويشتره حبة ويستنهتر بقربه ويبذل له ماله وروحه ويجعل
معه غبوقه وصبوحة ويملكه حكمه ويوليّه سلطانه فاذا نسخ الليل
نهاره وسبح *b* البنفسج جلناره سلاه وثلاه وتاخلى عنه وخلاه 10
وانتهى في مقتله الى ان لا يرضى بهاجره بعد وصله ورأى الراحة
منه في قتله ومن جملة اولئك ملوك كان لصيرفى اسمه سنقر
فعشفه سناجر قبل رؤيته فاشتراه بألف ومائتى دينار ركنية بعد
تشريف ماله وعطية سنية، وحكى عن ظهير الدين عبد العزيز
خازنه انه قل استدعنى سناجر يوما وقل اتى امرك بما هو اوقف 15
خدمتك واوقف لخدمتك فأنهض فيه بثباتك وات فيه الممكن
ببواتك فأجبتّه بالسمع والطاعة وبذل الوسع والاستطاعة فقال هذا
ملوكى سنقر الخاص فرة عيى وثمرة فؤادى ورجانة روحى
ونتيجة مرادى وهذه خزانتي *c* تحت ختمك وما لى بحكمك وجميل
عزّة وخوارزم قد وصلت فأقبضها وبذل الممالك قد عرّضت 20
فأستعرضها وهذه خدمتى التى امرك بها فى حقّه لا ترفضها *d*

a) O باد. *b*) P وسبح. *c*) O خرايى. *d*) O يرفضها.

كَمَا يَرَاكَ وَالْهَيْجَاءَ كَالْحَاةِ
يُغْنِي عَنِ السَّمْعِيَّاتِ الْأَمَلِيدِ
إِذَا أَعْتَلَى ضَهْوَةَ الْقُرْطَاسِ ضَاكَّةً
أَثَارَكَ أَلْبِيضُ فِي أَثَارِهِ أَلْسُودِ
فَدُمَ بِمَا يُكْمِدُ الْأَعْدَاءَ مُغْتَبِطًا
يُقْضَى بِكَ السَّعْدُ مِنْ عِيدِ أُنَى عِيدِ

قال وصُرف عن الوزارة في سنة ٥٢٦ هـ عند وصول السلطان سنجر
الى العراق بعد وفاة ابن اخيه السلطان محمود بن محمد
وترتيب a السلطنة لـ اخيه طغرل بن محمد مكانه وكان القوام ابو
10 القسم الدركزيني مسئوليا على الدولة وسأل السلطان سنجر
ان تكون وزارته باسمه وتجري رسومها برسمه ويكون هو بالعراق b
لشغل طغرل مديرا وعلى توفير ماله وجاحه ممنوفا ويستنيب في
الحضرة السنجارية من يكفل بأمورها * ويكفي ويكلف c بمصالحها
ويشفي فأجيب سؤاله وأصيب سوله وعزل العالم وولى جهله
15 وصُرف ذلك الفاضل بهذا الناقص وراج المغشوش بكساد الخالص
وتقلد نيابة الوزارة عن الدركزيني ظهير الدين عبد العزيز
الخامدي وكان عبد العزيز هذا يسكن اليه سنجر لامنته وديانته
وعو المعول عليه في خزانته وعو يناظر الوزراء في قُرب مكانه
ومكانته واقما فوض اليه الدركزيني نيابته d لأنه علم ان الامر
20 بغيره لا يتمشى وان ثوب المملك بدون طرارة لا يتوشى ولما
صلب الدركزيني وضربت رقبته بالعراق تقلد الوزارة السنجارية

a) O وترتيب. b) P ajoute . يقيم . c) P ويقوم .
d) P ذلك .

قَرَحُ الظُّبَى بِالظُّبَى أَشْهَى لِسَامِعَتِي
 مِنْ مَسْمَعٍ ^a خَنْتُ الْأَعْطَافَ ^b غَرِيدِ
 وَالْأَعْجَبَانِ وَأَحْوََالَ الزُّرَى عَاجِبِ
 غُمَرٍ مُعْنَى وَحَرٍّ غَيْرٍ مَكْدُودِ
 وَمَنْتَشِيشِينَ عَلَى الْأَكْوَارِ رَنَحَهُمْ
 سَكْرُ الْكَرَى لَا مُجَاجَاتُ الْعَنَاقِيدِ
 إِذَا أَطْمَأْنَنْتَ بِهِمْ أَرْضَ نَبْتٍ بِهِمْ
 حَاجٌ تُلَاعِبُ بِالْمَهْرِ يَتَى الْفُودِ
 شَامُوا بِرُوقِ الْغَنَى وَاشْتَفَّ أَنْفُسَهُمْ
 10 تَطْلُعُ ^d نَاحُوا لَا بَأْسَ وَلَا جُودِ
 حَتَّى أَطْبَأَهُمْ وَقَدْ كَلَّمْتُ عَزَائِمَهُمْ
 نَدَى ^e الْوَزِيرِ نَصِيرِ الدِّينِ مَحْمُودِ
 لَيْسَ السَّجَايَا وَفَى أَثْنَائِهَا شَرَسِ
 وَالْمَاءِ وَالنَّارِ يَكْتَنَانِ فِي عُودِ
 15 وَالْمَرْءِ وَالسَّيْفِ مَا لَمْ يُدْيَا أَثَرًا
 حَتَّى كَمِيَّتْ وَمَسْلُوكٌ كَمَغْمُودِ
 نَدَاكَ وَالْأُنْفُ مُغْبَرٌ قِيَادِبُهُ
 أَرَوَى لِعَافِيكَ مِنْ وَطْفِ الْمَرَاغِيدِ ^g

^a) P مَسْمَعٌ, ensuite *(sic)*. ^b) Ms. 1447 الالفاظ.

^c) O seul ici حَرٍّ, ensuite *(sic)*. ^d) Ms. 1447 تَطْلُعُ.

^e) P يَد. ^f) O اخلاقه. ^g) Selon le ms. 1447: O,

P et I المواعيد.

وعول في وزارته عليه وفتك *a* به الباطنية يوم الثلاثاء التاسع
والعشرين من صفر سنة ٥٢١، وقد الوزارة بعده نصير الدين
ابو القسم محمود بن ابي توبة المروزي وكان اوزر الفضلاء وأفضل
الوزراء ولم يزل للأفضل جامعاً وللازاد قمعاً وقصده اعل أنفضل
٥ وآواهم بالاحسان الوافر الى وارف الضلّ وخدمه العلماء بمصنفاتهم
وخصوه بمصنفاتهم *b* وصنف له عمر بن سهلان كتاب البصائر
النصيرية *c* وهو الكتاب الذي لم يصنف مثله في فقه ولم يُسبَق
الى احسانه فيه وحسنه قال وانشدني باصفهان شيخنا جمال
الدين عبد الرحيم بن الاخوة الشيبيني انبغاداني من
١٠ مدائحه فيه عند سفره الى خراسان واجتدائه *d* منه الاحسان
قوله من قصيدة مدحه بها بنيسابور ليلة عيد الفطر سنة ٥٢٥

خَلَّ الظَّلَامَ لِأَيْدِي الضُّمَرِ الْقُودِ
يَهْنَكُنْ مَا أَنْبَتَ مِنْ أَثْوَاهِ أَنْسُودِ
أَنْلِيلُ وَالنَّاجِيَاتُ الضُّمَرُ أَخْلَفَ بِي
اذا تَصَارِيفُ أَرْمَانِي حَسَنَتْ عُودِي

15

ومنها

وَلِقَوَاضِي مَنْى عَجَبَةً وَسَمَتْ
بَيْنَ مَا أَوْزَرَ مِنْ عَامِ الصَّنَادِيدِ

a) P وفتكت. — Cmp. ci-dessus p. ١٤٦. b) P et I بمصنفاتهم. c) I النصيرية. d) P et I واحتدائه. e) P ajoute اياه. — Les vers suivants se trouvent aussi dans l'Anthologie d'Imâd-ed-din (Ms. de la Bibl. Nat. n. 1447, f. 38 et 39).

ومنع شنيعٌ وحفظُ الناموسِ يوجبُ انْ لا يَعْرِفَ احَدٌ من رعيّةِ بلدانك انْ مثل هذا الامرِ يتمُّ في سلطانك بغير استئذانك فَاطْهَرُ اَنَّهُ جرى باذنك وَضُنْ جاهك وَأَحْذَرْ من وهناك وَأَرْكَبِ الْآنَ الى دارك وَأَرْجَعْ الى قرارك فقبل النصيحة وكنتم الفضيحة ثم امر بعد مديدة *a* بقنل ذلك المملوك اسراً قتلته ⁵ ومثل به اقبج مثله، واستوزر بعده ابن أخى نظام الملك وهو شهاب الاسلام عبد الدوام ابن الفقيه عبد الله بن علي بن اسحق وكان ذا فضل وافصال وقبول واقبال وبأس ونوال متبجحاً *b* في علم الشرع متكلماً في الاصل والفرع وصارت للفقهاء في زمانه سوق وظهرت به *c* حقائق وحقوق ولم يزل مقصدا للفضلاء ¹⁰ ومفضلاً على القصاص سديد الامر آمراً بالسداد وتحلى الملك بحلته وتحلى بسنائه الى ان توفى بسرخس يوم الخميس السابع *d* عشر من الحرم سنة ٥١٥، وتولى الوزارة بعده ابو طاهر سعد بن علي ابن عيسى القمي وكان وجيهة القدر نبيلة الذكر وكانت وفاته يوم الاربعاء الخامس والعشرين من الحرم *d* سنة ٥١٦، وتقلد ¹⁵ الوزارة بعده *e* الكاشغري وصرف عنها في صفر *f* سنة ٥١٨، وتقلد *g* الوزارة بعده معين الدين مختص الملك ابو نصر احمد بن الفضل ابن محمود وقد تقدم ذكر فضله وشكر نبيله ولقد كان امجد الاجواد وأجود الانجاد وهو الذي حسب ايام عمره ورد كل مظلمة جرت على ذكره واستدعاه السلطان سنجر لانتقام ملكه السيه ²⁰

a) O مدة. b) P متبجحاً. c) P لثم. d) P sans art. e) P ajoute الوزير. f) P om. I منتصف صفر. g) P et I وتولى.

واستخلصه وقد اصبح به صبا *a* وشغفه حبا وتسحب *b* على
السلطان بدلالة وادلاله وما صار يبالي لعمله باشتغال باله به بشغل
باله وكان هذا المملوك يُعرَف بكج كُلاه اى مائل القلنسوة وكان
الوزير ابداً بينهما ويرته الى نهائه وقال له يوماً ان عقلت والآ
5 دبرت في تسوينك وقومت ميل قلنسيتك فقال له غير مكثرت
بوعيده وتلبل تهديده تهديده اما ان تسوى قلنسوق واما ان
اسوى عمامتك فاتفق ان السلطان كان في ضيافة الوزير واصطباح
واغتبط عنده ثلث ليال فلما كان في اليوم الثالث والسلطان
في سورة راحه وسكر اصطباحه وقد ذهب ذهنه وضعفت *c* قوة
10 تبينه وعينه في عين المملوك ويده في يده وقد ملكه بغمزته
وتغميزه *d* فغائله ونزع خائمه وساتره امرة وكانمه وقام ومضى وهو
حند والوزير في حجرته رائد وقل استندنوا الى عليه فقد جئت
من عند السلطان بهم *e* اليه ولج حتى ولج وكل من كان
حاضرا بدخوله خرج فلما استخلى *f* المجلس واصغى الوزير له
15 واستأنس حزر رأسه وعلقه من يده ودخل على السلطان ووضع
بين يديه فصحاح سناجر وعاله ما جرى من اجترائه واجتراحه
وأخافه ما تم من اقتحامه واتقاحه واستدعى الامير تاجما وهو
اوضح احكامه في الراى منهاجا وقال له سرا انظر الى ما صنعه
هذا المواجه بوزيري وقد نعص على سرورى وسربرى فأخرجه من
20 عندى على وجهه سحبا وقطعه اربا اربا فقال له هذا امر فظيع

a) P sans techdid. b) O ويشغف; I ويسحب. c) P
. وضعف. d) P وتغميزه. — Ensuite O فغائله, P فغائله.
e) P في مام. f) P خلى.

عُرفها ونُكرها وما عد سنجار ألا وقد خُطب له بالعرافين والشام ^a
 والموصل وديار بكر وديار ربيعة والحرمين وضربت الدنانير باسمه في
 الخافقين وبلقب بالسلطان الاعظم معز الدنيا والدين وولي ابن
 اخيه محمود بن محمد عهده بالعراق ونعته بمغيث الدنيا
 والدين وقد ذُكر وصول سنجار الى العراق في ايام محمود نوبتين ^b 5
 وفي عهد طغرل وفي عهد مسعود دفعَتين لكنه في زمان مسعود لم
 يتجاوز الرى 5

ذكر وزراء السلطان سنجار خراسان

قال رحمه كان من كتابه المخصوصين به ^c في صغره العبد ابو
 الفتح بن ابي الليث وصل معه الى بغداد في ثامن شوال سنة ٤٨٩ 10
 ومع سنجار اتاكه كج كلاه وذلك في عهد اخيه بركيارق وابتداء
 خلافة الامام المستظهر واستوزر عند مضيه الى خراسان فخر الملك
 المظفر بن نظام الملك وكان ^d مبر المبرة سرى الاسرة منصور
 الصاحب مصحوب النصرة ورزق انتايبك وانتمكين ومشى الامور
 عشرة سنين وقتل يوم عاشوراء من سنة ٥٠٠ واستوزر بعده ولده 15
 صدر الدين محمد بن فخر الملك فكفى المهيم وشفى الملم ونظم
 المنثور وضمت المنثور وقتل ببلخ غداة الاربعاء لسبع بقين من
 ذي الحجة سنة ٥٠١ * ذكر السبب في ذلك قل ^f كان للسلطان
 سنجار ملوك يقال له قايمز قد استحسنه واستخصه ^g واشتهر بحبه

a) P sans ب. b) P مرتين. c) I om. ;خدمته.

d) O om. e) P عشرة. f) P لما انه. g) P استصاحه.

وقوى سناجر واجتمع عليه العسكر وقصد بعد ذلك بسنتين
 سمرقند وأجنى جناها للجد وذلك * بعد تطويل ^a حصر وتضييق
 عصر وكان ^b صاحبها احمد خان الكبير الشأن الاثير السلطان وهو
 الذى كان له اثنى عشر الف مملوك تركى وكان لا يترك غزو
 ٥ الترك يتوغل في بلاد مسيرة شهرين وينتفى ظافر اليد قريب العين
 ثم اصابته علّة الفالج وأعبى ضبّه على المعالج وبقي سناج
 ستة اشهر يحاصره وبضايقه ويصابه الى ان اخرج اليه احمد خان
 في محفة يحملها الغلمان فأجلس بين يديه ساعة وحولا يجد
 للكلام استطاعة ولُعابه سائل وشدّفه مائل ثم حَمَلَ الى دار الحرم
 10 للقراية التى بينه وبين تركان خاتون زوجة سناجر ووتّى نصر خان
 مكانه وأحى به سلطانه، ثم غدر صاحب غزنة الملك بهرامشاه
 بعهد سناجر ونكل عن ضمانه فعزم على التوجه الى غزنة ثانيا
 ولاعتة جيوشه وجنوده اليها ثانيا ونهض اليها ولما بلغ الى
 بُسْت عَسْر عليه الوصول وحالت الحول وتعدّرت العلوات وكان
 15 التّيمُّ اعزّ من التّبر والشّدّة جاوزت حدّ الصبر فما اكرث بذلك
 ونهّور وأقدم فبهرة بهرامشاه رعباً وأبعده الى لهاور ^d قرية ووصل
 سناجر الى غزنة مغبراً وكأس الدوائر عليها مديراً وسلّبت اموال
 وأرماق ونهبّت محالّ وأسواق ولما انحسر الشتاء ورتب امور غزنة
 عاد الى خراسان ولما توفّى اخوه السلطان محمد بالعراق في سنة
 20 اه وتوفّى ابنه محمود السلطنة وحدثت تلك الحوادث احتاج
 سناجر الى الامام بالعراق فجرت الواقعة التى قدّمنا ذكرها ^e وأوضح

a) بتطويل. b) P avec. c) P فيرب. d) P

et I لهاور. e) Ci-dessus p. 160 et suiv.

فرى وفادته ورأى افادته وأثر ايثاره فى اجارته واجابته واختار
 اختياره فى اغائته واعانته فجعل غزنة مغزاه وبلغ الخبر الى
 السلطان محمد فلم يحمده وكتب اليه ان هذا بيت كبير فلا
 نقصه فرد نصح الاخ واستعد لاصراخ المستصرخ وذلك فى سنة
 ١٠٠٥ وخرج صاحب غزنة وجر ذبوله وأجرى سيوله وصف خبيله^٥
 وزق فيوله وجاء سناجر ولجتر على رأسه خائف والنصر ليمينه
 مصافق وكان لصاحب غزنة خمسون فيلا قد صفها بين يدى
 صفوته وألقها قدام الوفه وعليها الحماة وذوو الحمية الرماة
 وكادت تصيح على سناجر الكسرة فان الخيول نفرت من الفيول حين
 اقبلت كالسيول فترجل الامير ابو الفضل صاحب سجستان ونهرو^{١٠}
 فى الاقدام ودخل بين قوائم القيل الاعظم فشقق خناجره بطنه
 فصاح الفيول وولى ظهيرة واتبعت الفيلة اثره فانهمز العسكر الغزنوى
 وانتصر للحرب السنجرى واحتوى على اموال غزنة وخزائنها^{١٥}
 وحصل على طواهرها وبواطنها وكان ملك آل محمود من اول عهده
 بكرا لم يقنص^{١٥} b وختمها لم يفض حتى اتى سناجر وكسر^{١٥} c سكره^{١٥}
 وهتك ستره فلما استقصى اموال غزنة وفرغ خزائنها المملوءة^{١٥} d
 ونفض كنوزها الخشوة نصب بهرام شاه على سريرها وأمره وقد
 خربها بتعيرها وشغل ذمته بما يوديه اليه كل سنة من قرار وهو
 مائتان وخمسون الف دينار وكتب الى اخيه السلطان محمد
 ببشرى الفتح وبشرى^{٢٠} e الناجح فوجم لذلك وكان فى مرضه^{٢٠}
 الذى شغله وسقيه الذى نهكه وأحله وتوقى بعد ذلك بسنة

١٥ f) P avec. ١٥ b) P يقبص. ١٥ a) ونخايرها P.

١٥ d) Ainsi les mss. à cause de la rime. ١٥ e) O وبشرى.

* عدنا الى حديث سناجر

قَالَ *a* واستمر امره خراسان وقويت سلطنته *b* وتسلطت قوته
فقدّر قدرخان صاحب ما وراء النهر أنه ان عبر الى
بلاد خراسان ملكها بييد القهر وضع في سناجر لصغر سنه
٩ ودار تسويل هذا السؤال في ظنه وكان الامير كندكر يكاتبه وعلى
التأخر يعتبه فعبر النهر في مائة الف يضيئون الفضاء الواسع
وحققون القضاء الواقع وهو لقصد سناجر مصمم ولقائه مقدم
فاتفق ان قدرخان خرج عن عسكره متجربا وخوفا متفردا
وبعد عن خيمه في ثلثمائة فارس متصيدين فاعرف سناجر الفرصة
10 فيه فأدركها وانتهزها واعند انفراده غنيمته فملكها وأحزها وأنهض
اليه يرغش *c* اسفهلار عسكره في عدة مناخبة فتصيده من
متصيده ووقع في يده وقد سقط في يده وسهل * على سناجر *d*
من امره ما عده عسيرا وحمل قدرخان وأحضر بين يديه اسيرا
ثم امر به فضرب عنقه وتفرق جمعه وانطلقا شمعه وعاد السلطان
15 سناجر الى مقره وطلع فيلقه بقلقه وذلك في حياة اخيه بركيارق
قُبيل أيام وفاته وساعده السعد من جميع جهاته ثم استمرت
سعادته وسعدت امره وأثارت مطالعه وطلع نوره وقصده *e* بهرامشاه
من اولاد السلطان *f* محمود بن سبكتكين اليه لاجيا ولاجاده *g*
راجيا ولشقيقه المستقر على سرير ملك غزنة مشافعا مداجيا

a) P . واما سناجر فانه P . *b*) P ajoute mais il om.
وتسلطت قوته . *c*) I (= IA) يرغش . Cmp. p. ٢٥٩ note d.
(اصفهلار) . *d*) O om. *e*) O قصد . *f*) P et I om.
g) O ولاجاده .

ثم سار للقياه ولقيه بجرجان وحكمه الى بغداد وجعل دار الخلافة
المعاد والمعان *a* وجلس الامام المستظهر لهما وأُقيمت الخلع
عليهما وعقد الخليفة لهما اللوا ببيده واستقام كلاهما من الملك
على جدده ورحل سنجار على سمّت خراسان عائداً وتأقّب محمد
لقنل بركيارق عامداً وتضافاً بقرب رُوْزْ رَاوَر ثم افتراقا من غير⁵
قتال واتفقا بعد ذلك على صلح واصلح حال ثم انفسخ بينهما
عقد *b* السلم وجرى كلاهما من قصد اخيه على الرسم وقعت
بينهما بالرى وقعةً اخرى واتصلت بين العسكرين رسل المنايا
تتري وحوصر السلطان محمد باصفهان فراسله الملك مودود بن
اسماعيل بن ياقوتى *c* بن ميكائيل يعده بالاتصال به واسعافه في¹⁰
تصرفه *d* بمطالبه فخرج السلطان محمد من الحصار ومضى صوب
ارائنة واخترم مودود قبل اجتماعه به وقوى محمد بعسكره فصار
بركيارق لحربه والتقيا على باب خوى في جمدى الآخرة سنة
٤٩٩ وانهمز محمد الى بلد آنى ثم توسط بين الاخوين الاقاصى
والادانى وقسم الملك بينهما قسمين واستقرّ ان يكون للسلطان¹⁵
محمد ما وراء النهر الابيض المعروف باسفيزون مع الموصل والشام
وعاد الملك بهذه القسمة الى النظام وخطب لبركيارق ببغداد
واصفهان وجميع انعراق وسائر الاقطار والآفاق فلما سكن الى
قدرته حركه القدر ودنا من ورد عمرة الصدر وتوفى ببروجرد في
شهر ربيع الآخر سنة ٥٤٩٨

a) O om. *b*) P ajoute و. *c*) O ياقوتى. *d*) I نصرته (O om. les mots بمطالبه).

العصا بالعصيان والشفاق وهو مقيم بالندامغان وتحت استيلائه
 أكثر بلاد خراسان وطبرستان وجرجان ومعه قلعة كردكوه وقد
 تطرق منه المذكورة فنهض سناجر في ارغش وكندكر الى قتاله ^a وهو
 في عشرين الفا من رجاله ومعه خمسة آلاف من الباطنية
 ٥ احزاب ^b اسمعيل الملكى صاحب طبس وقويت قلوب السنجرية
 بوصول السلطان بركيارق فأقدموا اقدام الليوث واستهلوا استهلال
 الغيوث وصدمو الاطواد بالاطواد وأنكحو الهام بنات الاغمد
 وكانت الكرة عليهم ثم صارت لهم واستحلوا قتالهم وقتلهم ووقع
 حبشى في الهزيمة الى بعض القرى فأخذ وأذخن وحمل الى
 ١٠ الاميرين ^c ارغش وكندكر فاعتقلاه وبذل عن نفسه مائة الف
 دينار فلم يقبلاه وقتلاه وعد السلطان بركيارق الى العراق واتصل
 به جاولى سقاوود ^d وأيتكين النظامى واصبيده صباوه ثم جاء
 الامير اياز في خمسة آلاف فارس مدرع مقنع وقصد جذان وهو
 في خمسة عشر الفا وأخوه السلطان محمد بها في سبعة آلاف
 ١٥ فاصطدما والتقيا واحتدما واصطليا وتجلت الوقعة عن هزيمة
 السلطان محمد وأفلت منها بجمع مشرد وأسر مؤيد الملك وقتله
 بركيارق بيده تشقيا منه بقتله لما سبق اليه من سيئات فعله
 وانتزع السلطان محمد الى جرجان واتصل الخبىر بأخيه سناجر
 فاعتم له واعتم وساء ما تم وأنفذ اليه مالا كثيرا من نيسابور

a) P قبالة. b) P avec. La forteresse de Tabas
 était alors au pouvoir des Ismaéliens. Cmp. IA X, ٢١٦,
 ٢١٧, ٢٢١. c) P الامير. d) P سقاو. e) Les Mss.
 واصبيد.

عارون^a تكين وحده وأطاعه إبراهيم صاحب غزنة وأعطاه الله
 في البسيطة المكنة وبقي سناجر معه لا متوليا متوليا ولا موتيا
 متوليا بل عليه اسم الولاية وعقد الرأى والرأية حتى سمع
 السلطان بركيارق عن العراق بما تم من الفتوق وما ولى به من
 عقد الوثوق ومضى مؤيد الملك بن نظام الملك الى جنّره لبعث⁵
 السلطان محمد بن ملكشاه على طلب المملكة وحثه على الحركة
 فسار محمد الى الرى وبركيارق بها فلما وصل محمد اليها فارقتها
 وأخذت أمه زبيدة خاتون فحبسها السلطان محمد وخنقها
 ومضى بركيارق الى بغداد على طريق خوزستان وواسط واتصل
 به سيف الدولة صدقة بن منصور وعاد الى بلده بوفر ووفر¹⁰
 وحباء وحبور وعاد اليه كهرائبين وكربوقا فخرج على طريق
 شهرزور واجتمع عليه من التركمان خلف كثير وحارب اخاه
 محمدا بموضع يقال له كورشنبه فانهمز وانفل حده وانثلم وسار
 في خمسين فارسا الى أسقرائين ثم تم الى نيسابور واستنجد
 الامراء واستنجد^b الامور وقبض على وجوه النبيل وأمائله وأخني¹⁵
 على اعيانه وأفاضله، ومات فخر الاسلام ابو القسم بن الامام ابي
 المعالي الجويني في اعتقاله وكان السلطان سناجر حينئذ ببلخ مع
 رجاله ومعه الامير كندكر^c وارغش^d وكان قد استولى على معظم
 بلاد خراسان رجل يقال له حبشى بن التوتناق وقد شق

a) P. لهارون. Cmp. IA X, ١٨. b) P et I واستنجد.

c) P constamment كندكر; O كندكر; I ici s. p. Cmp. IA X, ٢١. d) IA nomme le général يرغش, ce qu'il faudrait corriger en يرغش si l'identité des personnes fut établie. Cmp. ci-dessous p. ٢٩٣.

كدره فأنه عاد الى مروه وظن أنه ملك وأن خصمه هلك فقال له
 منتهجه ارى عليك قطعا وأنت لا تملك لما فُتِرَ دفعنا والجزم
 تحرك وتحرّسك الى ان تؤمن *a* المخافة ولا تخشى الآفة
 فاحتجب عن أصحابه وأغلق رتاج ابوابه ولم يَدْعُ الا ملوكا صغيرا
 5 كان به يأنس فانتظروا وأنكر تأخره فلما حضر عاتبه كيف ابطلا
 وعاقبه حيث اخطأ فضربه الغلام بسكين معه وصرعه فقتل
 موضعه فلما قيل للملوك لِمَ فعلت ما فعلته *b* وعلام قتلته قال
 اردت ان اريح الخلق من ظلمه وكان هذا بقضاء الله وسابقا في
 علمه وقتل ارسلان ارغون في سنة ٤٩٠ وسنة ٣٦ سنة، وكان
 10 السلطان بركيارق لما عرف استيلاء عمه على خراسان قلدها
 اخاه ابا الخثر سنجار ورتب معه العسكر فوصل الخبر بمقتل عمه
 فكفى قتاله واستصوب انقاذ اخيه *c* وارساله وسار ومعه سنجار
 فلما وصل الى دامغان وصله الخبر ان أصحاب عمه قد اجلسوا
 مكانه ولدا صغيرا له فلما علموا بمقدم سنجار نهضوا بالصبي
 15 وهو ابن سبع سنين وطلبوا من السلطان بركيارق لما عرفوا قرب
 منهم له الامان وأظهروا له الانان وأحضره عنده فأكرمه واحترمه
 وقدمه وكان وصول الصبي في خمسة عشر الف فارس وقد
 استصغروه ونهبوا خزانته وأفقروا وأقطع السلطان بركيارق في
 نواحي الري وهمدان ودخل بركيارق الى خراسان وبلغ الى ترمذ
 20 واستولى على جميع بلاد خراسان ونفذ في سمرقند امره وولّاه
 للخان سليمان تكين ثم لخمود تكين بعده ثم اقرها * على

a) P et peu après يومن . . يخشى . *b*) O فعلت . *c*) P
 اليها . ajoute .

فأمسك عنه وأظهر أنه قبل منه ثم بدا له وأثر قتاله وكان عنده
 عنه الآخر بوري برس بن الب أرسلان فأنهضه لقتال أخيه وضّم
 إليه مسعود بن ماجر *a* وأمير آخر النونتاش واجتمعت عليه
 عساكر خراسان فطار من النشاط وطاش وحدث العزم البطاش
 فلما مسعود فإن النونتاش تسوقم منه بما لا قيل له ففكك به ^٥
 وبولده وصار الأمر كله في يده ووزر للملك بوري برس عماد الملك
 أبو القسم بن نظام الملك فوضع ورفع وفرّق وجمع وخرق ورفع
 وضيق وأوسع وصاف بوري برس أخاه أرسلان ارغون وصدمه
 وحط عليه *c* وحطمه وهز طوده وهزمه فعاد أرسلان ارغون إلى
 بلخ مكسورا محسورا وأقام بوري برس بمكانه منصورا مسرورا ثم ¹⁰
 أرسل أرسلان ارغون إلى الأطراف والأوساط وحشد وحشّر ونهض
 إلى مرو وفرض مروتها وحط ذروتها وفتحها عنوة وهدم سورها
 وقتل جمهورها وبرز بوري برس من هرة لقصد لقاته وحفظ
 البلاد من بملائه فزحف العسكر إلى العسكر وطن الدباب في *d*
 المغفر وصبح الثعلب في ليلة الغصنفر وجنى ثمر النصر من ورق ¹⁵
 الحديد الأخضر وطارت فراخ الجعاب إلى أوكار المقل وأدمت
 لواحت السهام من الخدود مواضع القبل وبرز البوار لبوري برس
 وكسر وأدرك وأسر وحمل إلى أخيه أرسلان ارغون فما رق له ولا
 رفق فاعتقله في ترمذ ثم خنقه وأخذ وزيره عماد الملك بن نظام
 الملك وصادته على ثلثمائة ألف دينار ثم قتلته ولم يترك سوفا ²⁰
 إلا عاه لا جرم أخذه الله وأقدر عليه قدرة وسلط على صفوه

a) P et I s. p. Voir ci-dessus p. ٥١ note *b*. *b*) P
 على *d*) P (وحنمه *c*) I et P om. (P om. aussi *b*). بشىء

مستتبٌ مستدفٌ وفائله لذوى الفضل مستكف ولذوى الجهل
 مستكفٌ وما خراسان رأسان وما تسلط بياً سلطاناً فلما
 استنشد النظام وأباج حمى ملك ملكشاه للمام أنفسخت تلك
 العقود *a* وانفسخت *b* تلك العقود واستنشد الشر واستنشد الضر
 ٥ واستولى كل صغير على كبير وكل مأمور على أمير وكان للسلطان
 ملكشاه *c* يقال له ارسلان ارغون وكان مُقْتَلَعاً بمبلغ *e* سبعة
 آلاف دينار فى نواحي عذبان وساو فقيبل له الى كم تلزم مرارة
 العُظلة والقناعة وتهاجر حلية الملك والحلاوة وحركوا ساكنه
 وبعثوه على شغل اخلى عنه مساكنه فنزل عن قراء القرار وركب
 ١٠ مطاً *d* المطار واشتد بطل الطلب وشد لبب الخبب وجاء الى
 نيسابور فما تمكن منها ودفعه اعلمها عنها فصدع مرو مرو وقال
 املكها ولا غرو فانقاد لامره الامير قوتن *e* شحنتها وجعلت
 تحت مكنته امكنتها فقوى ارسلان ارغون بقوتن فانه وجد
 الجواد وعدم الكوتن واستولى على بلخ ونرمذ وصفت له خراسان
 ١٥ وحيزت *f* بلدانه البلدان وكتب *g* الى ابن اخيه السلطان
 بركيارق انى قد ملكت موضع جغرى بك داود جدى *h*
 باجدى وجدى وقد رضى به رضا قانع وأنا فيما سواه غير
 طامع ولا منازع وأنا باذل لما تطلبون وحامل لما فيه ترغيبون
 فرأى بركيارق انه بالعراف فى شغل شغل وعزم زائد غير زائل

a) P العقود ici, peu après العقود. *b*) P وانفسخت.

c) P مبلغ. *d*) O مطايا. *e*) I constamment قوتون.

f) Selon I; O وحيزت; P om. jusqu'à بلدان. *g*) P

avec ف *h*) O وحدى et peu après وحدى s. p.

فى *a* سفينة السكينة من طوفان الفتن المتلاطمة اللجج وغيص
الماء وقضى الامر ونصر الحف وحقق النصر وكف *b* المقتفى عن
اقتفاء المنكبين وستر على المستترين منهم فى الحال والمختفين
منهم وانتشرت عساكر امير المؤمنين فى البلاد واستبشرت بالنصر
المعتاد وعرفت الاعاجم انه لا مطمع بعدها فى بغداد قال وكنت ⁵
حينئذ ببغداد وحيث قصائد فى هناء الامام *d* واستخدمنى
الوزير عون الدين تلك السنة فى النيابة عنه بواسطة فنقلنى
من المدرسة الى العجل وعطلنى عن الاشتغال بالعلم ووطن انه
خلانى *e* بشغله من العطل ^٥

ذكر وفاة السلطان سنجر بن ملكشاه بن الب ارسلان بن ¹⁰
داود بن ميكائيل بن سلجق وشرح نبذ من
احواله من ابتداء عمره *f* الى خاتمة امره
قال رحمه توفى سنجر يوم الاثنين رابع عشر شهر ربيع الاول
سنة ٥٥٢ بعد خلاصه من ايدى الغز وكان مولده بظاهر سنجار
يوم الجمعة لخمس بقين من رجب سنة ٤٧١ وولاه اخوه بركيارق ¹⁵
بلاد خراسان سنة ٤٩٠،

ذكر السبب فى ذلك

قال كانت بلاد خراسان فى ايام *g* ملكشاه ساكنة الممالك آمنة
الممالك مشحونة الاطراف بالشحن مسكونة الاكناف بالسكن
موطنة الديار بالابرار دارا المواطن بالمبار ونظام الملوك بنظام الملك ²⁰

a) P من . *b*) P ajoute . *c*) P . *d*) P

e) Lis. خلانى (d. G.). *f*) P
ajoute الله عنه . المقتفى رضى الله عنه . *g*) P
زمان . امره et après .

وما فهموا وعَمُوا بما وهبوا وركب السلطان عند اشتباه الخطب
 واتَّجِهَ الخبيط وشطَّ نازلاً ونزل الى الشطِّ فقيل لزيين الدين
 على كوجكه ان السلطان قد ركب وان العسكر قد اضطرب
 وانه قد عبر الى الدار وحصل على الاستشعار فركب ايضا في
 5 العسكر الموصلي على سبيل الاستظهار ولما شاعدها اهل بغداد
 اختلافهم واختلافهم واختلافهم واختلافهم فتحوا ابواب البلد
 وعنفوا بأرباب البلد وفادوا بشعار امير المؤمنين ونصره وزحف
 العالم في برّه وبحره وجذفت السفن الخفاف من خف من
 الرجال وعجم الحف على الباطل بالابطال والقوم مشغولون بأنفسهم
 10 حائرون لما عرّاهم من تعكسهم ومن حصل منهم في الجانب
 الشرقي لا طريق له الى الجانب الغربي فتقاعم البغداديون على
 الدار السلطانية وأجلو عنها وأبعدو منها ودخلوها ونهبوا ما
 فيها من الاموال المودعة والانتقال المجمعّة وعاشوا في بضائع الناجر
 * وودائع السفرة ولما لم يبق في الدار شيء قُلعت أبوابها
 15 وقطعت اسبابها وانصرف القوم عائبين خائبين سادمين نادمين
 وشغلوا عن ائقاليهم وثقلوا بأشغالهم ووقفوا على صهوات الخيل
 الى دخول الليل ثم سروا وألجوا وعرجوا الى تلك المسالك ولم
 يعرجوا وسار من الجانب الغربي من عساكر فثمانان وأذربيجان
 مع عسكر الموصل للضرورة ودفعوا الى ما لم يقدروه ولم يخطر لهم من
 20 الاخطار المقدورة وأصبحت بغداد وقد اتاعها الله بالفرج وقرن بها
 بالبيج وأحكم حكم نصرها من أنطافه y بالحجج وأعجى اعلمها

a) O om. b) P et I وجدفت. c) P الى. d) P
 المذكورة. e) O الخيول. f) P عسكر. g) O أنطافه.

وحوى الغلات ورفع الارتفاعات ففقت ذلك في عصف العسكر
وتضعض ثباتهم بهذا الخبر وحى ايضا عليهم الحرق واشتعل البر
والبحر فاجتمع عند السلطان الخواجكية والامراء والامثال والكبراء
وكان الوزير شمس الدين ابو النجيب الاصم الدرزي والمستوفى
رضى الدين ابو سعد الخوافى وثائب الاستيفاء كمال الدين ٥
ابو الريان ومن الامراء آتاك اياز وعز الدين ستماز وشرف الدين
كردبازو ومسعود البلالى وضاعرو على انراى زين الدين على
كوجك الموصلى وقالوا نعبير بأجمعنا الى الجانب الشرقى ونصدقهم
القتل ونديم عليهم a النزال فان تيسر الفتح فقد سفر الناجح
وان نعدّر وتعرّس تفرّنا على مواعدة المعاودة من قبل وحصلنا 10
من ادراك الطوائل على طائل ثم عمدوا الى الجسر الذى لم
تأخوه وتجاوزوا على b الحكم الذى اعتمدوه وأصبح العسكر فى
يوم الاربعاء من شهر ربيع الاول وقد اخذ عدته ولمس شكنه
وركب خيله وسحب من السوابغ على السوابغ ذيله وشرعوا
فى * العبور على c الجسر مزدحمين وعلى العنثور بالمنية مقتحمين 15
واتفق فى ذلك اليوم عبوب ريح عصف وتموج بحر من الهوا
قاصف وتلاطمت الامواج وتزاحمت الافواج وثقل الجسر وانقطع وهم
العسكر ان يرجع فلم يجد طريقا للرجوع وخاف من على الجسر
من الوقوع ثدوا ايديهم الى السدابيس فاضطربوا واضطربوا الى
التنكيس والتعكيس ولم يشعر من ورائهم بالامر ولم يطلعوا على 20
انكسار الجسر واخرجوا ما حالهم وحسبوا ان خطبا غالهم فهاوما

a) O om.; I معهم. b) P فى. c) P et I عبور.

سنة الله في الأغنياء ان كانوا اغبياء وسذكر سبب ذلك ان شاء
 الله قل وأما العسكر النازل فان السلطان رأى مراسلة الخليفة
 بالاستعطاف والاستعطاء والاستغفار والاستعفاء وكان في حجبته *a*
 من العلماء صدر الدين محمد بن عبد اللطيف الخجندى
 5 وشمس الدين احمد شاذ الغزنوى فأرسل كلا منهما على حدة
 فلم يُمكنا من الوصول وقيل لا مطعم في نجح السؤال بالرسول *b*
 فأنكم لو اردتم الاجمال لقدتمتم الارسال والآن ان استرجعتم
 ورجعتم ورأى *c* الورى منكم الندم على ما فعلتم فنهالك نسمع
 الرسائل ونقبل الوسائل فنقط القوم من قبول الرسالة وشرعوا في
 16 الشر وعادوا الى العدوان ولجأوا في العصيان وانطغيان وتخريب
 العران واخرقت مهابتهم عند اهل بغداد فطلبوا بكل نوع عليهم
 الاستخوان فصاروا يكبسونهم في الضياع ويغافسونهم بالقراع ويقطعون
 الطرق على علاقتهم ويوجدون السبل الى تكثير مخافتهم وكانت
 الاكلاك واصلة من الموصل اليهم بأمية والاتوات الكثيرة فتلقوها في
 15 دجلة فأخذوها وعبروا بها عليهم وعجزوا ان ينقذوها وامتنع
 اهل الموصل بعد ذلك عن *d* تسيير الاكلاك فما انفذوها وكان
 وزير الخليفة منذ *e* وصل محمد المحاصرة واصل مكاتبة *f*
 اتابك شمس الدين ايلدكر وحثه *g* على الحركة مع احد الملكين
 ملكشاه او *h* ارسلان شاه الى تمدان فوصلهم *i* الخير بأن ملكشاه
 20 هاجم على البلاد واستولى على الأطراف والتلال واقتطع الاقطاعات

a) P خدمته. *b*) O بالرسول. *c*) P ورأى. *d*) P
 السلطان. *e*) P حين; peu après il ajoute. *f*) O
 فواصلهم. *g*) P وحثه. *h*) Mss. و. *i*) P

والغلات وأخذوها واحتاجوا الى اثمانها فى النفقات فرموها فى الاسواق وابعوها بالدينار فحمد بذلك استعار نار الاسعار وما زاد سعر فى الاقوات ولا غلا مطعوم فى وقت من الاوقات، وفى صفر سنة ٥٥٢ وصلت قافلة الحج فوجدوا دار الخليفة محصورة والهمم من الخارجين على خلاف تعظيمها مقصورة ونزلوا فى المعسكر ٥ السلطاني ثم تفرقوا الى بلادهم ورحلوا طالبي اغوارهم وأنجادهم ومن كان من بغداد تخبيل فى الدخول الى منزله والوصول الى منتهله وبغداد حينئذ خلف من التجار يريدون بل يؤثرون مرافقة الحجاج ويقولون متى اخذوا المبلد نهبوا بضائعنا واستخرجوا *a* ودائعنا فحضرنا الناج وأكثرنا الضحايا وحاولوا من ضيقهم الافراج 10 فقال *b* لهم الوزير امير المؤمنين يقول لكم انتم فى حرم احسانى وفى ضمان امانى ولكم فى أسوة وهذه النوبة مالكتها نبوة وأموالكم فى البلد مصنونة وأسباب الرعاية منّا مصنونة واذا خرجتم وضعتهموا على طرق الطوارق وتعرضت لكم دون السفر عوائد الحدثن فى البوائق فاصبروا فان الصبر محمود العواقب *c* والله لنا كفيلاً بفعل 15 ناب النوائب فضحكوا حتى اضحكوا وزجروا فما انجزوا فوكلوا الى ارائهم الفائلة وآراهم *d* الفائلة فاستبقوا الباب وما استبقوا الابواب فخرجوا واحزوا تلك البضائع فى الدار السلطانية ولم يقدموا مع تلك الفتن على السفرة اليمدانية فما مضت عليهم الا ايام قلائل حتى غالتهم غوائل *e* فنهبوا وسلبوا وأصبحو فقراء وهذه 20

نهم اصبروا *b* puis il continue *P* , فقيلاً *P* . واستخرجوا *a* O .
c P et I المايمة et peu après العاقبة *P* . *d* O et I s. p.
P om. jusqu'à الابواب . *e* *P* avec l'art.; il continuo على
 ان شاء الله ما en omettant la reste jusqu'à سنذكره .

فوق دار السلطان من تلك الزواريف واتسعت طريقهم *a* فسى
 العبور بالتغريب والتشريق وضائقوا فى الحصر من الجانبين وشدّوا
 فى منع *b* الميرة وقطع الاقوات باجدع الانوف وقطع اليدين
 ووصل اليهم من الحلة امرأ بنى اسد ورجائها وثناكها وأبضالها
 5 وقالوا عذه بغداد من جانب دجلة ما عليها سور وتوانيكم فى
 عجمها فصور وتور فسلموا اليها المراكب لنهاجمها وما اسهل
 علينا ان نفتحها وان لهم السلطان فى الرّحف فركبوا المراكب
 مستلثمين معلمين وعبروا الى المدينة على الموت مقدمين ولما
 وصلوا الى قرب السور خرجوا من السفن شاكين فخرج اليهم من
 10 الباب من مالىك الخليفة من طارد وجالدم ومع ذلك
 يبعدون من الشاطى ويوسعون الى الموت خطوة المصيب غير
 الخاطى ثم كثر عليهم رجال بغداد كثرة حصلوا منها تحت
 العسر وفى قبض الاسر وتضافروا الى السفن فغرق اكثرها واخسف
 بهم موثرها وقبض الامير حسن المضطرب *d* وأخوه ماضى وعدة
 15 وافر من معروفى بنى اسد وعلم كثير ممن غرق او قتل او
 قيد وأمر الخليفة تلك الليلة بصلب حسن وأخيه على دقل
 زورق وأصبح الباقون على السور ما بين مصلوب مشنق ومقتول
 معلّق ففتح الله لخليفته من المهابة لاوليائه والمهانة لاعدائه
 كل باب مغلق وسقط فى ايديهم بعد ما بسط من تعديهم
 20 ولما طال الحصار وهادى الانتصار خاف الخليفة الغلاء ففتح
 الاعراء واقتصر للاجناد فى الاعطيات على تفريق التمور فيهم

a) P طريقهم. *b*) P ici قطع, un peu plus loin ومنع.

c) P نفتحها. *d*) Hosaini f. 76 المطرب.

يؤثر في الاسعار وما عز غير اللحم ولا عز a الملح والامل مقترب b
النجاح وخسران الخصم دليل الربح وكانوا قد نصبوا من الجانب
الذى من دجلة على مسنة دار العبيد وبقر القمريّة c منجنيقين
عظيمين وهموا بنصب منجنيف آخر على الخان الذى بناه
سرخم مقابل الناج ولو تم ذلك لأعصل داء الازعاج فعين الخليفة 5
ليلا رجلا اتوا بنيانه d من القواعد وكان لوقوعه سحرا رجفت
كصوات الرواعد وكانت السفن المتردة في دجلة برماة للجروح
والنشاب والقوارير لحرقته والنقاطات المزرقة قد آذنتهم وأذنتهم
بعجزهم وعزت باهافتهم فأزعفت روح عزهم وما كذبت لهم مراكب
إلا عدة يسيرة يساحرون ملاحبيها ويخسرون مالكيها ثم لا 10
يتقون e بالركوب معهم فبيها فداروا وخاروا وتشاوروا واستشاروا
فقال لهم بدر بن المظفر بن حماد صاحب الغراف وكان قد
جاءه الخليفة بالسخلاف انا اكفيكم بسفن مقاتلة وأغنيكم
بمراكب حاملة وجوارى منشئت وزوارق وشفقات f من بلد واسط
والبطائح من الداني والنازح فحمدوه وشكروه ومضى وأقاموا ينتظرونه حتى 15
وصل بالسفن الخفاف والثقال والملاحين والرجال فامتنع عليهم
عبورها في البلد اليهم ورتب الخليفة الرجال في المراكب للقائهم
واحراقها بالنار وادائها ولما شق عليهم ذلك ردوها الى نهر عيسى
بعد ان مدوها الى السفرات وأخرجوها فمق بغداد في الصراة
وتكاملت مدة شهرين ففى ذلك ثر بدأوا بعقد جسر على دجلة 20

a) I غير ; P om. les mots عز لا. b) P مقرب. c) Les voyelles dans O et P. d) O ببنايه ; I بمينايه. e) P يتقون ; I s. p. f) Voir ci-dessus p. ٢١٩ note c.

على بُعد من بغداد حتى تألفت ألوفهم والتف نفيتهم وسيروا الى
 الخلة والكوثة وواسط والبصرة ولاة ومقطعين وشحنا ومتصرفين وفي
 كل يوم يسيّر الخليفة في دجلة مراكب ملوثة^a بمقارب فيها
 المجهانيق الخفاف والعرادات اللطف والرماة الكماة والجرحية الثقاة
 ٥ فيبحانون^b المعسكر لتحدي في دجلة ويرمونهم^c ويشيرونهم ويصمونهم
 حتى رأى السلطان محمد التنقل الى * حوالى شهر بغداد^d فجاء
 ونزل على الصراة بدار يرنقش الزكوى وعبر امرأة الكبار الى
 الجانب الشرقي مثل آتابك آياز وعز الدين ستمار ومن جبرى
 مجراغا من ذوى الاعتزاز ونقى^e على كوجك بالمعسكر الموصلى في
 10 الجانب الغربى والسلطان معه وهو يعبر في دجلة الى دار السلطنة
 في جانب بغداد كل وقت ويعود والبيض قد عجزت الغمود
 والعقول قد احتلت منها العقود وتبرز خيل بغداد في كل يوم
 منها من يلقى^f سور السلطان والظفرية ويقفون خلف الباشورة
 المنيّة للحملة على من يكون منهم في الجاليشية فلم يخرجون
 15 ويخرجون^g فيأمر لهم الخليفة بالعضاء على قدر البلاء
 وكان نكل جراحة على مقدارها عطاء وتلك عمل مبرور جزاء^h
 فتوقرت دواعى العوام على التهافت في نار الحرب نهافت القراش
 في النار للفوز عند العود بالدين والدينار فقامت الحرب على
 بغداد بالمساء والصباح والغدو والرواح وطالت مدة الحصار ولم

a) O ملوثة. b) P فيبحانون; ensuite O المعسكر. c) P
 زين الدين. d) P المدينة. e) P ajoute. f) O نالى; I نالى. g) P
 يخرجون. h) O عطاء. i) O للفوز.

وخرج *a* الوزير ابن هبيرة وخيم تحت التاج الشريف عند
 المئمة على شاطئ دجلة بحيث يطل الخليفة من المئمة على
 خيمة وزيره ويقرب الاستثمار *b* في دقيق الامر وجليله وقليله
 وكثيره وفتح باب الكرم المرتجى المرتجى وثبت قلب الاسلام
 الخائف المرتجى وأعد العدد الخاصة والخرجية واستخدم المنجنيقية *c*
 والتجارية، وكان من حزم الخليفة انه مد نفسي السلطان
 مسعود ونفي مسعود الخادم البلاي من بغداد او عز *d* باعداد
 الذخائر والذخار العدد والاستظهار بشغل صناع السلاح وكانت
 حجارة المنجنيق موزعة فأحضره منها في السفن الوفا صارت
 محرزة وأمر ببناء المراكب المقاتلة والسفن فبعن في دجلة راسيات *e*
 كالرعن وعبر محمد شاه دجلة الى الجانب الغربي من اعلى بغداد
 على بُعد منها جموعه وراع كل قلب بصدوعه وكان قد واعد
 زين الدين على كوجك فوصل بعسكر الموصل يوم الميعاد في
 وفور من العدد والاعداد وأطلوا من الجانب الغربي على بغداد
 وكدروا المشارب ووفروا المصائب ثم بكروا وأشرفوا وبالعوا في العن *f*
 وأسرفوا ووقفوا بازاء التاج الشريف *f* وشرعوا في السبع جارين على
 سوء الطبع ونبتت من معاجس قسيهم غروب النبع وجرحوا من
 النظارة جماعة احسنوا بهم الظنون وآمنوا منهم المنون وقبلوا
 الفرس بالرقت وتلوا الله تعالى بقتل خليفته في الارض ونزلوا

a) P خرج avec techdid. *b*) P الاستثمار. *c*) P
 امر الحرب. *d*) Selon une note à la marge du ms. O; le
 texte comme celui de P porte اعوز. *e*) O فأحضر.
f) O om.

مائدته ووفّر ثأدته وأحسن عائدته عاد السلطان الى بغداد
 وذلك في سنة ٥٥٠ ورحل على سمّت بغداد ورحل عدّة مراحل
 ونزل في قصدها منازل ثم بدا له فعاد لأنّ الامراء الذين سبقت
 منهم المواعدة على المعاودة اخلفوا العداة ولم يضاوعه العسكر على
 ٥ مفارقة البيوت والاقطاعات عند ادراك الغلات فانصرف راجعا
 وتوجّه الى آذربيجان وفرّ المصاف الذي نُصِرَ فيه على عمه سليمان
 ثم عاد الى مقرّ ملكه ونسى قلبه من امر بغداد عمّ شاغل في
 صميم روحه واغلّ وعلم أنّ الجند لا يفارق بلادهم في الصيف
 فانه لا يُجمع بين حرّ بغداد وحرّ السيف فواعدهم الى الخريف
 10 وامنهم من الغرر المخيف واشتغل بالاستعداد والاستعداد والاجتهاد
 في ٦ الاحتشاد وتجهيز الكتب الى مجتمعي الكتائب وتجهيز المضارب
 وتجهيز الطلائع والمقانب فارتحل لما انقضى المصيف وأقبل
 الخريف ٥

ذكر وصول السلطان محمد الى محاصرة بغداد وما اعتمده امير
 15 المؤمنين المقتدى لامر الله من حسن الصبر المعقب حميد

الظفر والنصر

قال رحمه وصل الخبر الى بغداد في ذي القعدة سنة ٥٥١ بأنّ
 السلطان محمد ٤ قد قرب في عسكر عائل وعمرهم صائل وعمر
 بمنزل قصر فضاعة فصدق اعتماد الخليفة بالاحتراز والاحتراز
 20 واجد لباس الجند للبأس وبالغ في تحصيل العدد ومحصين البلد
 وأدار بالمانجنيقت سوراً على السور وملاً أبراجه بالحماة المساعير

محمدشاه P d. فوصل P c. و P b. تفارق O a.
 (et ainsi plus loin les 3 mss.).

ومسالكها ونُقيت رئيس الدين محمد بن القاضي ابي بكر
الارجاني وعو في نيابة القضاء مؤثراً النحرمة في العلماء فذكر لي
ان والده توفي سنة ٥٤٤هـ وأعطاني مسودات من اشعار والده
فتنزهت في رياض فوائده ثم ارتحلت الى بغداد بعد وصول الخبر
بنصرة الخليفة في حرب باجمرا وظفرتي وكنت مع والدي فحرضته
البشرى على سفره قال وشتي السلطان محمد بن محمود في هذه
السنة بساوه واستعجز جلال الدين بن القوام^a وزيره واستنصر
تدبيره واستنصر^b من فارس تاج الدين الدارستي ليستنصره فوصل
تاج الدين الى اصفهان وأقام مدة فبرده امسه وخمد جمه
واستبسط السلطان سيرة واستنصر غيره^c

10

ذكر وزارة شمس الدين ابي الناجيب اندركزيني
قال قيل للسلطان انه وزير عمك وظهير عزمك وقد سبقت له
خدم وثبت له في القدام فقدم فنصبه في المنصب ورتبه في اعلى
الرتب واستند وتصدر وأورد وأصدر وخاطب الامراء الذين
استأثروا بالبلاد ان ينزل كل منهم عن^d شئ ما في يده ليكثر^e
لخواص السلطانية واستضاف بلادا عامرة الى النواحي الديوانية
فتوثر الاستظهار وظهر التوفير^f وأتمم الرجاء ورجى التتمير^e وقال
للسلطان قد اتسقت الاحوال واتسعت الاموال وقد فرغ البال
لشغل بغداد فاسترجع^f حقاك المغصوب ولا تترك نجاحك المطلوب
فانها دار ملكك ومقر ابيك وجدك وانت اذا مضيت بنفسك ما^g
يقف قدامك احد ولا يكون معك لاحد يد فلما خضر الربيع

20

a) P ajoute اندركزيني. b) P et I واستنصر. c) O
فارجع. d) O على. e) P التوفير. f) O فارجع.

سلطان مصر قتله ابن امرأته، وفي هذه السنة توفي ابن منير
 الشاعر جلب * في جمادى الآخرة^a وتوفي ابن القيسراني
 الشاعر بدمشق في الحادي والعشرين من شعبان وتوفي ابو
 الفتح بن الصلاح الفيلسوف البغدادي بدمشق في الخامس
 ٥ والعشرين منه * وفي سنة ٥٤٩ توفي ^b توتاش صاحب ماردين
 في أول الحرم وفتح نور الدين محمود بن زنكي دمشق يوم
 الاحد ثالث صفر سنة ٥٤٩ وقُتل الظافر متوًى مصر ليلة الخميس
 لانسلاخ صفر، قال وفي هذه السنة توفيت حليمة السلطان
 محمد بن محمود بنت السلطان مسعود فجلس للعزاء وامترى
 10 در البكة وكنت حاضرا في زمرة العلماء ووصل الى خدمته
 آتاك ايلدكر في عساكر آذربيجان والامير شير بن اق سنقر
 بعسكر اخيه وألقا عنده على تيزان ثم استأذنوا في العود
 وعادوا وزاد السلطان حرمة وقوة فزادوا، ووصل رسول ملك كرمان
 فكرم واحضر جملا فقدم وسير جمل الدين ابن التاجندي
 15 مع الرسول رسولا الى كرمان ليخطب بنت الملك للسلطان قال
 فعدت معه الى اصفهان فسامني السفر معه في تلك السفارة
 فرأيت الربيع فيه عين الخسارة فتأخرت وتقدم وأجمت فقدم
 وأتت فظعن وأسملت فأحزن فأتى عند مسيره الى كرمان سر
 على طريق خورستان الى بغداد وجئت الى عسكر مكرم في شوال
 20 سنة ٥٤٩ والملك ملكشاه بن محمود ملكها وفد امننت به ملكها

a) P om. I om. depuis جلب jusqu'à الشاعر. b) P
 en om. الحرم في — وتوفي في أول الحرم منها.

c) P ajoute رجة. d) P ajoute الامام.

واقترسم شمس الدين ايلدكر ونُصِّرة الدين ارسلان ابه بسلام
 آذربيجان وأُفْرَجَا عن اربيل للامير أغوش وأُعدوا من رسوم العدل
 النقوش واجتمع السلطان محمد بأخيه جغرى والاخوة تحمله
 على الشفقة والملك به يغرى قَلَّ وكنت في ذلك العهد سنة ٥٤٩
 بهمدان وقد عدت من الحُجَّ حبة جمال الدين محمود بن 5
 عبد اللطيف الخجندی فشاهدت السلطان قد انس بأخيه
 وسرَّ به وامتنج به في مطعمه ومشربه ولاطفه بعطفه وعطف عليه
 بلطفه ثم امر باعتقاله ووكل به الامير عز الدين ستمار a بن
 قايمار الحرامى يرصده ليلا ونهارا ويرعاه سرًا وجهارًا وما زال الامر
 على ذلك حتى فارقتا العسكر فما ادرى اين اقبل به القضاء بعد 10
 ما ادير ومن حين نُقِلَ ما سَمِعَ له b خبر ولا رُئِيَ له اثر فكانما
 سَلَّ طينُ السلاطين من جفن c الجفاء وجبِلتْ جبِلَتُهُم على الاعفال
 والاعفاء فالرحمُ عندهم مقطوعة والرحمة مندوعة والعبرة في خدمتهم
 بالذل مشفوعة والاعتذار بلم غَرَّرَ وصفوهم كَدَّرَ يَقْسِمُونَ ويحنثون
 ويبرمون وينكتون 15

ذكر حوادث جرت في تلك السنين

قَالَ في سنة ٥٤٨ استولى الغز على السلطان سنجر وكانت حادثة
 هائلة وسنذكر أيام سنجر عند وفاته وفي هذه السنة استولى
 انفرنج على عسقلان وفي هذه السنة قُتِلَ العادل ابن السلار

a) La leçon سقمس IA XI, 142 est fautive: 1. سَتَمَسَّ
 nom ture qui signifie: *qui ne se vend pas* (dérivé de سَتَمَق).
 Dans le premier volume de ce Recueil p. ٥١ j'ai à tort
 publié ستمار; il faut corriger ستمار. Cmp. ci-dessus p.
 ١١٤, l. 14. b) O لاخيه. c) P حفير (aussi bon).

معه الى دار الخلافة وكنا قد أخذنا في النوبة المسترشدية وأقام
 شرف الدين هذا في الظل الاممي وهو مخصوص بالاحترام فرأى
 المقتضى ^a ان يجعله وزير سليمان وسيّره الى آذربيجان وجيّه معه
 عساكر وافية العدد وافرة العدد فمضوا به الى آراغية ثقة بآلبك
 ٥ ايلدكر ما رفع بهم رأساً ولا * قرايم ايناسا^b ووصل السلطان
 محمد بن محمود وجرى انصاف ووقع بين ^c الفريقين الانتصاف
 ثم انبهم سليمان موتيا وعن عسكر للخليفة مخلصاً فعدت انعساكر
 الى بغداد علامة للظفر نائمة على السفر ورجع سليمان عائداً الى
 بغداد في ضريّف الدربند القربلى فصبحه زين الدين على
 10 كوجك من الموصل وقبضه في المصيف وحمله الى قلعة الموصل
 واعتقله وأراحه من التعب وأباحه ما كان يؤثّر من اللعب وكان
 ذلك في شعبان سنة ٥٥٥ هـ

ذكر اتصال الملك جغرى شاه بن محمود باخيه السلطان محمد
 قل رحه كان الملك جغرى شاه مع آلبك اياز في آذربيجان فشغل
 15 خواطر الاميرين ايلدكر وارسلان آبه صاحبي آذربيجان عند
 اتصاليهما بالسلطان ^d سليمان بعد انهزام محمد الى اصفهان فلما
 عاد محمد الى السلطنة سبر شرف الدين كردبازو لاصلاحهم والصلح
 بينهم فوصل والحرب قائمة على ساقيها آخذة من الارواح بأطواقها
 فصلح ذات البين وعاد قريير العين وقد تسلم جغرى شاه وملاً
 20 بحمده ومدحه القلوب والافواه وجمع شمل السلطان بأخيه وعاد
 آلبك اياز الى ولايته وكانت رعيته امنين في كنف عنايته^e

^a P الامم. ^b I قوايم انفساسا. ^c P et I من.
^d P om. السلطان. ^e P رعيته; I غبايته.

ويُهْدَى بِحَيْثُ الْيَك وَتَرْجَم ابْن الْكِيَا الْهَرَّاسِيَّ لَهُ هَذَا السَّلَام
 بِالْفَارَسِيَّةِ فَنَزَلَ سَلِيمُنْ عَنِ فَرَسِهِ وَقَبِلَ الْأَرْضَ ثُمَّ رَكِبَ وَدَخَلَ
 الْبَلَدَ وَخَرَقَ الْأَسْوَاقَ مِنْ بَابِ سَوْرِ الْحَلَبَةِ إِلَى أَنْ جَاوَزَ فَرِصَةَ
 الرَّحْبَةِ وَحِينَ وَصَلَ إِلَى بَابِ النَّوْبِيِّ أَنْزَلُوهُ وَأَلْزَمُوهُ بِتَقْبِيلِ الْعَنْتَبَةِ
 وَقَدْ أَكْرَمُوهُ وَهَنَّاكَ حَاجِرٌ إِذَا وَصَلَ الرِّسْلَ وَمَقْدَمُوهُ لِلْحَاجِّ نَزَلُوا 5
 عِنْدَهُ وَلِثَمُوهُ وَعَظَّمُوهُ وَمَا قَبِلَ تِلْكَ الْعَنْتَبَةَ قَبْلَ سَلِيمَانَ سُلْطَانَ
 سَلْجُوقِيٍّ وَلَا مَلِكٍ دِيْلَمِيٍّ وَكَانَ مِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ ثُمَّ أَرْكَبُوهُ
 وَخَرَقُوا بِهِ السُّبُوقَ حَتَّى عَمَرُوا بِهِ بَابَ سَوْرِ السُّلْطَانِ وَأَنْزَلُوهُ
 بِدَارِ السُّلْطَنَةِ وَوَضَعُوا لَهُ السُّرُوتَ وَرَتَّبُوا لَهُ الْوُضَائِفَ وَشَرَّفُوهُ
 وَسَمَّوْهُ وَطَوَّقُوهُ وَخُطِبُوا لَهُ عَلَى الْمَنَابِرِ فِي الْجُمُعِ وَالْجَوَامِعِ وَخُصِّمُوهُ 10
 بِالْعَوَارِفِ وَالصَّنَائِعِ النَّصَائِعِ لَكِنَّهُمْ لَمْ يَنْدَعُوهُ إِلَّا بِالْمُعْظَمِ وَلَمْ يَسَمُّوهُ
 بِالسُّلْطَنَةِ وَلَمْ يَسَمُّوهُ وَكَانُوا يَقْتَصِرُونَ بِهِ عَلَى الْمُعْظَمِ وَذَلِكَ غَايَةُ
 أَنْ يَعْظُمُوهُ لَكِنَّهُ *a* كَانَ فِي قَدِّ عَقْلَةٍ مِنْ غَفْلَتِهِ وَعَيٍّ لَهَاجَةٍ مِنْ
 غَيٍّ جَهْلَتِهِ وَفِي كَسْرَةٍ مِنْ سَكْرَتِهِ وَفِي ذَلَّةٍ مِنْ لَذَنَةٍ فَمَا زَالَ
 مَدَّةَ مَقَامِهِ مُسْتَحِلًّا لِحَارَمِ شَهْوَاتِهِ *b* مُسْتَحْلِبًا مَذَاقَ *الْهُوِّ فِي 15
 لَهْوَاتِهِ مَتَرْتِمًا بِنِغْمَاتِهِ مُتَبِّعًا بِخُرَافَاتِهِ *c* وَالْخَلِيفَةُ مَعَ ذَلِكَ فِي
 وَلَاتِهِ مُعْتَقِدٌ وَلِلْوَاثَةِ عَاقِدٌ مُتَبَيِّقٌ لِنَدْبِيرِ مَصَالِحِهِ وَهُوَ عَنْهَا رَاقِدٌ
 وَقَدْ أَوْعَزَ إِلَى عَسَاكِرِهِ بِالتَّأَقُّبِ لِلْمَسِيرِ فِي خِدْمَتِهِ وَأَعْلَانَتِهِ إِلَى
 عِلَانَتِهِ فِي سُلْطَنَتِهِ وَاسْتَنْوَزَ لَهُ شَرَفُ الدِّينِ الْخُرَاسَانِيِّ وَكَانَ رَجُلًا
 كَبِيرًا يُرْجَعُ إِلَى سُودِّ وَكُرمٍ مَاحْتَدٍ وَكَانَ قَدْ وَصَلَ إِلَى بَغْدَادَ 20
 فِي عَهْدِ السُّلْطَانِ سَنَاجِرَ رَسُولًا وَأَعَادَ الْبُرْدَةَ وَالْقَضِيبَ النَّبَوِيِّينَ

a) P avec و. *b*) P الله. *c*) Au lieu de ce qui précède P معاصيه.

ارسلان وغفلتم عن حفظه وهو الآن عند ايلدكر وستبصرون ما
يُفَضِّلُ اليه الامر ولا بد ان يتوجه اليّ من جانبه انشر وقد صار
للخليفة حصماً فلا يخلص بعد هذا ورد دوتنا معه من الشوب
ولا يقبل على قبول التوبة ولا يرتضى صوابا ارضاء هذا الصوب
5 وكان كما حسب فان الخليفة لم يغفر لسلجقية بعد ما ذنبا ولا
فرغ له من جنته قلبا وكانت الوقعة بباجمرا في اواخر سنة
٥٤٩ هـ

ذكر وصول السلطان سليمان بن محمد بن ملكشاه الى بغداد
وقبول الخليفة له وتجهيز الجيش معه وذلك في سنة ٥٥٠
10 قال رحه كن سليمان قد تخلى عن الملك وأخلى سريره ووافق
ادبارة تدبيره يدور في البلاد ويُمَلّي بالدوائر ويناجد مع المناجيد
ويغور مع الغر لا يستقر به قرار ولا ترويه a دار ولا ياجيره جار
فلم ير لامره وأمنه حاميا غير حمى امير المؤمنين فقصده ان
يعلف من b عصمته الحبل المثنى قال وكنت حينئذ ببغداد
15 فوصل الخبر بأن سليمان قد دنا ودان فقابلوا بوفور القبول وفتوة
وأكرموا وروّده ولو وقوة حق السلطنة c نلتقاه الوزير ومعه قاضي
القضاة والنقيبان وأجلاء الخدم كما جرت عادة السلطان فلنعم
اقتصروا في تلقيه على موكب شريف يقدمه عز الدين محمد
ابن الوزير ومعه مخلص الدين ابن اكلبا الياسي وخادمان ووقف
20 الموقف خارج البلد حتى قرب ثم لقيه ابن الوزير وخاضبه بكل
ما اضربه وأعاجبه وقبّل امير المؤمنين صلوات الله عليه وسلم عليه

a) تدّر به I. b) بمن P. c) السلطان P.

وراءهم ومرجوا وأما الميمونة الامامية فأنها حملت وفيها ناصر
الدين منكودرس وفخر الدين قويدان ونفذت الى القوم وفوضت
ما قبله من البنيان المخصوص وحكمت بنصر لحق المنصوص عليه
على الباطل المنقوص فلم يُر غير راس^a سائر ورأس طائر ورمح
يتنشطى وصارم يتلظى وتبدد شمل آمل الاعلى وتفرقوا عبايد⁵
وأخلفهم الشيطان ما كان منام من مواعيد وطاروا على خيولهم
كأنما استعارت من قوائمه قوادم وتركوا بتلك المغاني من اغنام
التركمان مغانم وخبث^b النبشرى الى بغداد بالنصر بعقب ارجاف
الآجلاف المنهزمين بالكسر ووقف بعد انهزيمة مسعود البلالى في
قلبه ثلثا قلبه راجيا ان يثوب اليه حزبه فهب اليه ابن هبيرة¹⁰
فهبره وبرى اجزاء صفه وجز وبره^c وانتهاز الفرصة الامير سنقر
الهمذاني فانفرد بالملك ارسلان بن طغرل وسار به وأخفى مسيره
في مضايق كر واد ومساربه حتى وصل به الى شمس الدين
ايلدكز زوج امه وكأما انزل به الغنى بعد عدمه وأما الخليفة^d
فأنه ساجد لله شكرا وانشرح بالنصر صدرا ودخل الى بغداد¹⁵
منصور اللواء مصحوبا باملاك^e السماء ولما تمت على اولئك القوم
في املهم الحبيبة تملكته من جانب امير المؤمنين الهبيبة ونكصوا
على اعقابهم عشرين بذيل الخجل غاييرين^g على سبيل الوجمل فلما
رجعوا الى السلطان محمد بن محمود ندمهم وعتبهم على الملك
الذى ندم منهم وقال كسرتهم ناموسكم وأتلفتم نفوسكم وأهلكتم²⁰
التركمان وعرضتم للسبى الذرارى منهم والنسوان ثم اخرجتم الملك

امير P d). وبره P c). وخبث O b). راس I a).
غاييرين O g). وما P f). بافلاك O e). المؤمنين.

في قتل اعدا البغى عند صياليهم بالدفع فركبوا وما ركبوا وبرزوا
 وجلبوا فركب a امير المؤمنين في مهاجرة وأنصاره ووقف في
 القلب منهم بين اسماعه وأنصاره وقدم وزيره ابن عبيدة اممه وسير
 معه اعلامه وأمر الامراء ان يكونوا معه قدامه فثرت ليالي الرايت
 6 السود بوجوه رافعيها البيض وأشرقت ايام الايام الاسمية بنوره
 المستقيص وشرع برق الحديد الالامع على حواشي بوارق البوار
 في الوميص واوئك قد ساقوا دواب التركمان ومواشيها وأغنامها
 وندموها بين يدي صفوفها قدامها وكانت آفا كثيرة الاعداد
 كثيفة السود ومن رائها الوقة الحما ذرو الحمة الحما وقد اخذت
 10 عذو المواشي طول الارض وعرضها ومنعت بتراصها تقويص صفوفها
 ونقضها فنزل الامير فخر الدين فريدان قائد الجنود وقبل الارض
 للخليفة وطلب بلاد الحلة واقتدى به ناصر الدين منكبرس في
 طلب البصرة فأنعم بهما عليهما فتأخبا للقاء وتلقيا على التهجاء
 وحمل الوزير ومن معه فلم يجدوا في تلك النقاد للأسناد طريقا
 15 وصادفوا في ذلك الفضاء الواسع للانعام لخشورة اليه مضيقا وكان
 ترشك ملوك الخليفة للمخالفين مخالفا وفي الميمنة واقفا فحملت
 ميمنتهم على ميسرة الخليفة وفيها مهليل ابن ابي عسكر والاراد
 فتهليلت نسجها وحلحلت برجها وعادت صفوة صفوف الاكراد
 اادارا وأجفلوا كظلمان عزيمة وفرارا ودخل ترشك بين اذنان
 20 السراقي الشريفة فطعن برمح طهير الدين بن الفقيه المرتب في
 المخزن فقتله وركضت ميمنتهم خلف المنهزمين فلم يعرجوا ومروا

a) P avec و. b) O ثلاسانيد. c) IA ajoute l'article.
 ابن العسكر I

جموعُ الاجناد وحشود التركمان فُطِّلِعَ عليهم بدره ورفع جنتره ثم
 وصلوا الى نواحي العراق ولما عرف الامام ذلك امر فأكثرت أسدته
 الخوادر من عريستها وتبدلت * خيش الوشيج ^a من خيسها وبرز
 في مظلتها ^b كانه البدر في حالته ونور النبوة يُشْرِقُ من جبينه
 والقضيبُ النبوي يُورِقُ بالنصر في يمينه والبردة الموروثة فوق رداءه ^c
 والقدر بالقدرة على اعدائه ملهى ندائه فسار في موكب الشريف
 وعلى مقدمته وزيره عون الدين ابن هبيرة في أسود استلأمت
 من الدروع بأحسب اسود وفي ساحائب قسطنطين من المناصل
 والصواعل بوارق ورواعد وفي الميمنة والميسرة امراء ومقدمون من
 عظماء العسكر كنصر الدين منكوتيس وأمير واسط مظفر الدين ¹⁰
 قتلغ برس وكلاهما من المسترشدين وحاميا الحوزة المقتضية ^e وفخر
 الدين قويدان ومنكبيه العباسي وبنهاء الدين صندل والامراء
 المصطفون المصنعون والجماعة الكفاة المدرعون المقتنعون وخيم
 الخليفة على مرحلتين من بغداد في موضع يعرف بباجمزا وأقام
 دون شهر ينتظر منهم البداية ويستبعد ^d من غواينهم الهداية ¹⁵
 ولما تراحم المجران وتراجم ^e الجمران تجرأ العدى ببغيتهم وغيثهم
 على الاقتحام وحسروا عن أقدام الاقدام وقالوا لو ان للقوم بسا
 طاقة ما تحملوا من توسيع مدة الاقامة اضافة فقد عرت ^f الاقوات
 وعديم العلف ووجد التلف وجهلوا ان الامام متبع حكم الشرع

a) O حيش الوشيج P ; خيس الوشيج O et ainsi I mais
 . ويستعيد I d) . الامامية P e) . ملطته O b) . حيش s. p.
 e) O et P تراحم ، و تراحم ، mais au lieu du تراحم précédent P
 porte . f) I اقوت .

الوعظية وأظلمت مطالع العلم المضبئة ولما عاد السلطان بعد
 هرب عنه سليمان الى بغداد راسل الخليفة وخاطبه في الخطبة له ^a
 فما اجابه وتجننى عليه بقتل ابن بلنكرى وعبه وآيسه من ملك
 بغداد وخيب رجاءه فحينئذ اجتمع عند السلطان الامراء الذين
 5 حلت انقطاعهم ببغداد وقالوا ارزاقنا قد اُتُفِيت ^b وأرزاقنا قد
 فُتِيت ودورنا قد اُنزلت وولاتنا عُرِيت ولا بدَّ من مداواة هذا
 الداء قبل اعصائه وتداركه قبل استفحاله وكان السلطان محمد
 يرجع الى عقل ودين وحلم ركين ورأي رزين فقال لا تعجلوا
 فان مخالفة الخليفة شوم ومواليه محمود ومعاويه مذموم وأنا استنبح
 10 ان استفتح سلطنتي بمعاداته ونية مناواته فقالوا له نحن نخصي
 ونقصي هذا الشغل ونخفف عنك هذا الثقل ونلقى بجمعنا
 الجمع ونحصد بسيوفنا الزرع فقال لهم كان رأيي ما ذكرته وعرفنكم
 ما انكرته والآن فافعلوا ما رأيتموه واعملوا ما نويتموه فودعوه وركبوا
 وجاء اليهم من وافقهم ودعوا وتجمعوا في تحافل حافلة وعساكر
 15 في ذلائل السوابغ رافلة وساقوا بين ايديهم التركمان ببيوتهم
 ومواسيهم وأعاليهم وحواشيهم وكان حصن تكريت قد بقى في يد
 مسعود البلالي وبه نائبه أسبه وحصره الخليفة مرارا فتمنع ولم
 يفتح مغالقه المنصعبة وفي * هذه القلعة ملكان من السلجوقية
 معتقلان هما ملكشاه بن سلجق بن محمد بن ملكشاه وارسلان
 20 شاه بن طغرل بن محمد بن ملكشاه فقالوا لمسعود البلالي
 احضر لنا الملك ارسلان بن طغرل ابن عم السلطان ليثقف بحضوره

a) P et I om. b) P انقطعت, I قطعت. c) P هذا الحصن.

بالخلة السلار الكردي من اكبر امراء السلطان فلم يكتثر بالخادم
واسترسل اليه وقصده ليستلم عليه فأخذ الخادم وقتله وغرقه في
الفرات وجمع العساكر وأقطع تلك الولايات ووزع على فريقه
الاقطاعات فسار اليه ابن هبيرة وهزمه *a* وكسره وحلف البلالى
بهمذان مستعصرخا وعدا عقد جمعه منفسخا وملك الخليفة⁵
انعراق من اقصى الكوفة الى حلوان ومن حد تكريت الى عبادان
وأقطع واسط وأعمالها والبحصرة وأنهارها ومعقلها ولاياتها والخلة والكوفة
ونهر الملك ونهر عيسى ودجيل *b* والرازان وطريق خراسان الى
نواحي حلوان وأقطع الوزير عون الدين ابن هبيرة جميع ما كان
لوزير السلطان وأرباب مناصبه في جميع هذه البلاد وأعلمه على¹⁰
الاستعداد واضعاف الاعداء بتضعيف الاعداد ونعته بتاج الملوك *c*
فلك الجيوش وكان الامام لما استخلف استخلف على أنه لا يشتري
ملوكا تركيا وكان يقتنى مدة خلافته اما ارمنيا او روميا ولم يكن
له من الاتراك الا ترشك ملكه قبل الامامة فولاه الامارة على
الامراء واختص من مملوكيه الروم والارمن عدة من الفجباء سماهم¹⁵
الخيلية وولاهم الرتب العلية وأحكم اسوار بغداد وحفر خندقها
ورتب السواة في الولايات وبنت العيون وأصحاب الاخبار وبعث
الجواسيس الى جميع الامصار واشتغل السلاطين بعضهم ببعض في
تلك السنين وأعطى الله الخليفة التأييد والنمكين وكان الخليفة
قد سير قطب الدين العبادى في سنة ٥٢٩ هـ او ٥٢٧ هـ رسولا الى²⁰
محمد بن محمود خوارستان فتوفي هناك وختمت به الفصاحة

a) P avec ف. b) O والدجيل. c) P الملك.

البشرى بأن عمده علم في بحر الليل ساجحا وساجا لعرض الفلاة
بالافلات ماسحا فسر بما وعى وسار وسعى وتلقاه امراء الدولة
مهنئين وحيدة a جدّه منهنئين وعاد الى قصره وعادة زعمه وذلك
في سنة ٥٤٨ هـ

5 ذكر ما اعتمده الامام المقتفى لامر الله بعد موت السلطان

مسعود b

قال رحمه كانت السدة الشريفة الامامية قد منيت بحجر الاعاجم
ولم يزل عودها من عداوتهم تحت سنّ الاعاجم c وكان اخبر ما
عندهم خلاف الخليفة وعنايه وتبرده عليه بأن يحصل مرادهم لا
10 مراده ولم تنزل بغداد مظلمة مشحونة منهم بالشحن الظلمة d
ولهم من الديوان تعزيز مضارب لا يقى بها خواصه ومغارمه
تدخقه منهم يتعسر منها خلاصه والحرم من جناباتهم خائف
وانشرف لمهاباتهم عائف وشريعة الشريعة مكذرة والدماء والفروج
مستباحة مهذرة f والخليفة يعضى ويغضب ويعتب ولا يعتب
15 ويقدر عليه ولا يقدر ويعذر به وهو على العهد لا يعذر فلما
توفي السلطان مسعود قال لا صبر على الضيم بعد اليوم ولا قوام
مع حول هؤلاء القوم وازره وزيره عون الدين ابن عبيدة وأعلمه
وثبت جنانه وكان مسعود البلالي الخادم والى بغداد فقامت
عليه القيامة وتعدّرت عليه الائمة فرحل الى الحلة ومضى متمحلا
20 في تدبير الامور المضحكة وأتم يحشد ويحشر ويطوى وينشر وكان

a) Lis. وحيدة (d. G.). b) P ajoute ملكشاه بن محمد بن

c) P الاعاجم. d) P الظلمة. e) O et P ajoutent لا.

f) P مَيِّدَرَة: (le mot précédent s'y trouve écrit: والامام

شمس الدين ايلدكز قرّروا مع نصرة الدين وانتقلوا الى مرج
 قراتكين وخلّوا السلطان مع خواصه بقصر مّذان واجتمعت اراؤهم
 على قبض الوزير وارادوا *a* اتساع ذلك بقبض خوارزمشاه ينالتكين
 والسلطان سليمان كان حينئذ قد نكح زوجة اخيه بنت ملك
 انكرج ودخل بها وهو في * عرس وانس *b* فجاءت اليه اخت *c*
 خوارزمشاه زوجته وقالت له ان لم تأخذ لنفسك أخذت نفسك
 وطال حبسك ومضى غدا يومك ورجع في التظبّف *c* عليك
 امسك فهرب لسيلا معها ومع اخويها *d* وترك خاتون الاخايزة
 وقد بنى عليها وأصبح الامراء وقد فقدوه ونشدوه و *e* وجدوه
 فتولّت *f* العساكر الى ولاياتها وغابت تلك الأسود الى *g* غاباتها *h*
 10 ذكر رجوع السلطان محمد بن محمود بن محمد بن ملكشاه
 الى مقرّ ملكه بهمدان بعد غيبة *h* سليمان
 قلّ لما وصل السلطان محمد الى اصفهان منحاذا عن عمّه
 سليمان كاتب للجوانب وراقب الاجانب واتصل به الامير اينج *i*
 صاحب الرّي فقيوت يده وعرف انّ العساكر الغربية *k* لا تقيم
 15 مع عمّه وأنهم اذا انفصلوا عنه كان عزمه مليّا بهزمه فوصلته

a) O واراد. *b*) P عرسه وانسه. *c*) Mss. (P om.)
 النظيف. *d*) O et P اخوتها. *e*) P avec ف. *f*) P
 فرجعت. *g*) A la marge du ms. O se trouve la cor-
 rection في. *h*) P ajoute عمه et I السلطان. *i*) I اينج,
 leçon qui a été adoptée par l'éditeur d'Ibn-al-Athir (XI,
 11) on lit à tort (ايتاخ) et qui doit être prononcée *Inedj*
 (fautive Inanedj). اينج est donc une autre transcription arabe
 moins exacte du même nom. *k*) P العربية.

ذكر ما جرى للسلطان سليمان بن محمد بن ملكشاه ^a وجلسه
على سرير السلطنة

قل رحه كان لما خرج من مجلسه بقزوين ووجد التمكن وانتمكين
خرج به مظفر الدين الب ارغو بن يرنقش البازدار الى زنجان
⁵ وكتب فيه الاميريس ^b شمس الدين ايلدكر ونصرة الدين
صاحب مراغة ولما في امره مترويان فلما نفرا من محمد وتذمما
وتذمرا سارا بعساكرهما الى زنجان طالبين لخدمة السلطان سليمان
وجلاه الى قندان وأجفل السلطان محمد في شزيمة يسيرة الى
اصفيهان فاستقر سليمان على سرير الملك وكان معه ينالنيكين
¹⁰ خوارزمشاه وأخوه ^c يوسف وأختهما زوجة السلطان سليمان وفي
لامره متولية وعليه مسئولية وكان سليمان زيرا شريفا خميرا اذا
سكر وضع صريعا ونام اسبوعا كلما رفع رأسه لان بالعفار ثم لاث
خمارا لخمارة وكان يقلقى لانه لا يلقى ويشق عليهم انهم لا
يسعدون به وهو يشقى وكذلك وربه فخر الدين ابو طاهر ابن
¹⁵ الوزير ائمين الى نصير احمد بن الفضل بن محمود انقاشاني لا
يصحو ساعة ولا يحكو عنه شناعة وهو شبه بسلطانه وكلاهما
اليق بزمانه فضاجر الامراء الاكبر ^d من المقام وشرعوا في الانفصال
والانقسام وعد شمس الدين ايلدكر الى آذربيجان لقصد آرائية
وانتزاعها من يد روادى ابن عم ابن بلنكري وعزم نصرة الدين
²⁰ ابي سنقر على العود الى ولايته ثم ان الامراء الباقين بعد رواج

a) P ajoute بن الب ارسلان . b) O الامير . c) P ajoute
الملك . d) P ajoute الامير . e) O زمانه . f) P انكبرا .

الغسلُ والدفنُ فيما بعدًا للدنيا ما اكدر صفاءها وأعدر
وفاءها تخفيف من آمنها وتزعج من سكنها وتقتل من أحباها
ولا تزعى من رعاها، وأما السلطان محمد فإنه ظن بعد قتله *a* أن
الموانع قد ارتفعت والمنازع قد اتسعت وأن الأمراء النافذين منه
بسببه يجتمعون وعلى نصرة يُجمعون وإلى جنسابه يفتزعون وكان ⁵
وزيره في خوزستان الوزير جلال الدين بن القوام *b* إلى
القسم الدرگزيني وقد أبقاء على وزارته وجرى ما جرى بمشورته
وأشارته فأشار عليه بأن يسيّر رأس خاصبك إلى الأميرين الكبيرين
شمس الدين أتابك أيلدكر ونصرة الدين خاصبك بن آق سنقر
صاحب مراغة وظن أنه يُعجبهما أتلأفه ولا يَسَعهما عصيان ¹⁰
السلطان وخلافه فلما وصل إليهما الرأس هالتيهما حالته وأعيتهما
في هذه العشرة أتلأفته وقالا لقد أقدم على فتك عظيم بعظيم
ولقد الام الكريم بظفر لئيم اما كان استوثق منه باليمين اما
استمسك من وعده بالحبل المتين وإذا كان هذا الملك الاكرم ابن
الملوك الاكرمين مجترأ على مثل هذه *c* الجرائم ومستصغرا لامثال ¹⁵
هذه العظائم فقد عزّ العزاء وخاب الرجاء وجلّ المصاب وعظم
البلاء فإلا عنه ونالا باللوم منه وأرسلا إليه أنك اخطأت وزعمت
أنك اصبت وما يثقف قلب *d* اليك وان وثقتنا *e* فأنك باليمين
التي حلفت بها له تتخلف ومثل الوعد الذي اخلفته معه
تخلف فليس لنا بك المأم ولا لك معنا كلام ²⁰

a) P ajoute لابن بلنكري. *b*) Om. O et I. P إلى القوام
وتقنا *c*) P هذا. *d*) O et I فعلت (sic). *e*) P وثقتنا.

فَعَلِقَتْ بِالنَّفُوسِ نَفَائِسُ اَعْلَاقِهِ وَسَكَنَ الْمُسْكِينِ اِلَى وُفَاءِ السُّلْطَانِ
وَوُفَاةِ وَخَرَجَ لَهُ مِنْ قَشِيرَةٍ وَأَرْجَ مِنْهُ بِشِيرَةٍ وَلَقِيَهُ السُّلْطَانُ
بُوجْهَهُ لَهُ بِاشْرٍ وَبُسَانٍ لِحَمْدِهِ نَاشِرٌ نَكْسٍ ضَمِيرَةٍ لِلشَّرِّ مُضْمَرٌ وَفِكْرُهُ
لِلْفَتَنِ بِهِ مَفَكَّرٌ ثُمَّ اَتَتْهُ فِي الْيَوْمِ الثَّلَاثِ مِنْ قَدُومِهِ جُلُوسٌ فِي
5 اَعْلَى الْقَصْرِ وَاسْتَدْعَى ابْنَ بَلَنْكِرَى مُسَارَتَهُ فِي التَّفْوِيزِ وَمُفَاوَضَتِهِ فِي
السَّرِّ فَجَاءَ وَمَعَهُ الْاَمِيرُ زَنْكِيُّ الْجَانْدَارِ وَالْاَمِيرُ كَشَطْغَانُ ^a الْمَعْرُوفُ
بِشِمْلَةٍ فَلَمَّا حَصَلُوا عَلَى سُلَّمِ الْقَصْرِ عَرِفَ شِمْلَةُ الْعِلْمَةَ وَرَأَى
اِمَارَاتٍ لَا تَوَافِقُ الْمَرَانِ فَعَادَ وَجَذَبَ ذَيْلَ ابْنِ بَلَنْكِرَى لِيَعُودَ ثَمَّ
عَاذَ وَنَزَلَ وَقَدْ رَهَبَ فَرَكَبَ ^b وَعَرَبَ وَأَمَّا ابْنُ بَلَنْكِرَى وَزَنْكِيُّ فَاتَّهَمَا
10 صَعْدًا فَأَمَرَ فَاحْزَ رَأْسَ ابْنِ بَلَنْكِرَى وَرُمَى بِجُجَّتِهِ اِلَى الْمِيدَانِ
وَضَرَبَتْ اَيْضًا رَقَبَتَهُ زَنْكِيُّ الْجَانْدَارِ وَكَانَ كَبِيرُهُ الشَّأْنُ وَارْتَاعَتْ
الْقُلُوبُ وَارْتَابَتْ النُّفُوسُ وَذَرَفَتِ الْعَيْوُنُ وَأَطْرَقَتِ الرُّؤُوسُ وَمِمَّا
يَعْتَبَرُ بِهِ الْمُسْتَبْصِرُ وَيَسْتَبْصِرُ بِهِ الْمُعْتَبِرُ أَنَّ خَاصِمَكَ ^d خَلْفَ اَمْوَالٍ
لَا تَأْكُلُهَا النَّمِيرَانِ وَلَا تَحْوِيهَا الْحُسْبَانُ وَمِنْ جُمْلَةٍ مَا وَجَدَ لَهُ
15 اَلْفُ ثَوْبٍ وَسَبْعُ مِائَةِ ثَوْبٍ اَطْلَسَ عَتَابِيَّ * فَكَيْفَ غَيَّرَهُ مِنْ ^e
الْاَلْوَانِ وَطَلَبَ لَهُ كَفَنٌ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ فَلَمْ يُوجَدَ وَبَقِيَ عَلَى حَالِهِ
وَلَمْ يُلْحَقْ وَمَا أَلْقَى عَلَيْهِ رِيَاءٌ وَلَمْ يُبَدَّلْ لَهُ فِدَاءٌ حَتَّى جُبِيَ
لَهُ ^f مِنْ سَوَقِ الْعَسْكَرِ الْكُفْنُ وَالْقُضُنُ وَنَتِيبًا مَنِ تَوَلَّى اَمْرَهُ حَسْبَةً لِلَّهِ ^g

a) IA XI, 1.١. ايدغدغى التركماني. Ci après les Mss. mentionnent aussi بشملا المعروف المعروف.

b) P avec و. c) P عظيم. d) P خالصبك; om. خلف.

e) Au lieu de ce qui précède P سايير من سواه.

f) P et I om. g) P ajoute تعالى.

مشيد الدين بن شامك ومعه وزيره الكمال ابو شجاع الزنجاني
المعروف بالنعجيلي فخانوه في الرسالة وحسنوا للسلطان محمد
ضد ما اراده ابن بلنكري من الخالة وقرروا معه قتله يوم الوصول
وقالوا له لا تقبل غير هذا الرأي لتخطى بالقبول وعدوا وقالوا
لابن بلنكري انا قد حلفناه واستوثقنا منه بالايان واكدنا اقسام⁵
القسم بحيث يكون حنثه ارتداداً عن الايمان فوثق^a بامتنهم
وامن للوثوق بهم وأرسل واسترسل وعجل واستعجل وامسا ملكشاه
فانه تخلص من اعتقاله وخرج نجده من بيت وباله وكأنتم توافوا^b
في حفظه ووكّلوه الى حفظه وكما اغفلوا الاحسان اليه احسنوا
بالغفلة عنه ولم يكن لهم عنده ثار فجهلهم على الانتقام منه¹⁰
وصرحوا بهربه ولم يعرضوا بطلبه^c ولم يلبث في سلطنته الا
شهرين او ثلثة ثم تقلبت به الاحوال الى ان استقرت خوزستان
ملكها وفي سلك سلوك نهج السلامة متسلكا^d

ذكر جلوس السلطان غياث الدنيا والدين ابي شجاع محمد
ابن محمود بن محمد بن ملكشاه في اواخر سنة ٥٢٧ هـ¹⁵
قال وقدم السلطان محمد هذان في عدة يسيرة وعدة غير
كثيرة فتلقاه خاصمك^d بلقائه مستبشرا ونوفائه مستظهرا ونصفاه^e
ونه موقنا وبصفات مجده مؤمنا والى دينه راكنا والى يمينه ساكنا
وحمل اليه ما تحمل^f به من آلات الملك وأدواته وخبيبات المال
ومدّخراته وخيمته وسرّادقانه والسخيل العراب والعروض والثيراب²⁰

a) O et I avec . b) O كانوا . c) P يتعرضوا لطلبه .
d) P ابن بلنكري . e) O وانصفاه ; I وانصفاه ; P om. jusqu'à
ساكنا . f) O تحمل .

والقبول والرد والميل الى جمع المال وجباية الاعمال والخلق نوى
 الاثراء بذوى الافلال *a* واشتغل ملكشاه بالانهماك في القصف
 * والانهنك بالعرف *b* وفوت الامور كلها * الى ابن بلنكرى وكان من
 فلك ملكها في اوج المشتري واعتلق بنجاحه *c* ووثق بنصحه
 5 وما درى انه يخسر من ربحه ويظلم يومه بطول صبحه فان
 ابن بلنكرى طرب فبطر وخطر بضميره ان يضمر الخطر وجمع
 الامراء وكبيرهم الحسن الجاندار *d* وتل لسم هذا سلطان لا يفلح
 والملك لا يصلح فانه غر ذو غرور وعمر جاهل بالامور فد شغلته
 الحمر عن الامر واعناه الكشوف عن التمر وانا ارى من الصواب
 10 ان تخليد ونستدعى اخاه محمدا ونوبيه *e* فعلم الامراء ان
 خاصمك كالباحث عن ختفه بظلفه والجانب انكبر الى عرفه وكانوا
 قد كرعوا استيلاءه وسموا استعلاءه فوافقوه على الراى الرائب *f*
 وعدوه من المواقب وقالوا لعدل املك اذا تولاه حازم جازم وعافل
 بمصالحه *g* انتحى له من هذا العادى وشفى بصده *g* غليل
 15 املك الصادى فقالوا لخاصمك عاجل هذا الامر قبل ان يفضن به
 فذئيس من نجح مطلبه فقبض ابن بلنكرى ملكشاه في دار
 الحسن الجاندار *d* وحو في ضيافته فقراه بفته واعتقله * بمرج
 تذان *h* وكان قد انفذ الى املك محمد بن محمود جمال الدين
 ايلقشت *i* بن قايماز الحرامى ونفذ ابن بلنكرى لاستخلاصه الامير

a) P simplement بالتدبير. *b*) P والغرف. *c*) P اليه
 au lieu de tout ce qui précède depuis *. *d*) I partout

e) O om. *f*) O الرائب. *g*) P صدّه.
h) P بهمدان. *i*) I s. p. Cmp. sur ce nom Journ. As.
 1848 I, p. 437 et 451 suiv.

وَأَنَّ عُمَرَانَ الْعُمَرَ مَهْدُومٌ وَأَنَّ سِرَّ الْقَضَاءِ مَكْتُومٌ فَلَمْ يَزَلْ مَسْعُودٌ
 مَسْعُودًا حَتَّى عَاجَلَهُ الْقَدَرُ وَمَا أَجَلُهُ إِلَّا جُلٌّ وَأَصَابَتْهُ عِلَّةٌ الْعَثْبِيَانِ
 وَالْقَيْءُ مَا سَلِمَتْ حَتَّى اسْلَمَتْ نَشْرُهُ إِلَى الطَّيِّ وَشَمْسُهُ إِلَى الْقَيْءِ
 وَجَمِدَ فِي آخِرِ جَمَادَى الْآخِرَةِ ذَوْبُهُ وَخَمِدَ ضَرَامُهُ وَأَقْلَعَ صَوْبُهُ
 وَكَانَ مَسْعُودٌ ضَاخِمٌ الدَّسِيعَةُ جَسْمٌ الصَّنِيعَةُ لَكِنَّهُ يَصْطَنِعُ الْإِرَازِلَ 5
 وَيُفْرِغُ الْأَسَافِلَ وَكَانَ كَثِيرُ الْإِتْكَالِ *a* عَلَى اسْتِمْرَارِ الْإِقْبَالِ قَلِيلٌ
 الْإِحْتِفَالُ بِمَكَايِدِ الرِّجَالِ دَائِمُ الْأَعْضَاءِ عَنْ ذَمِيمِ الْأَفْعَالِ *b* لَا يَصْهَرُ
 لِعَدُوٍّ سَخِيمَةً وَلَا يَقْبَلُ فِي *c* وَلَيْ غَيْمَةً وَاتَّفَقَ قَبْلَ وَفَاتِهِ أَنْ
 أَخَاهُ سَلِيمٌ شَاهَ كَانَ بِقُلْعَةٍ قَنْزَوِيْنِ مَعْتَقِلًا وَكَانَ عَلَيْهِ بِالْحَوِطِ
 مَثْقَلًا فَوَاطَأَهُ مَسْخَفُظُهَا مَوْقِفُ الْخَادِمِ عَلَى الْخُرُوجِ بَعْدَ مَوْتِ 10
 أَخِيهِ لَطَلَبَ السُّلْطَنَةُ وَاتَّصَلَهُ بِذَوَى الْأَيْدِي الْمَتَمَكِّنَةِ وَكَانَ الْمَلِكُ
 مَلِكُشَاهُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَدْ اتَّصَلَ بِعَمِّهِ مَسْعُودِ الْبَيْهِ لَاجِبًا وَلَا لَائَةً
 رَاجِبًا وَقَدْ أَجْمَلَ الْبَيْهَ وَاشْتَمَلَ *d* عَلَيْهِ *e* وَهُوَ حَاضِرٌ حِينَ حَضَرَهُ
 الْحَيْسَ وَغَارَتِ وَغَاصَتِ الْعَيْنُ وَالْعَيْنُ وَلَا بَدَّ أَنْ يَقْطَعَ بَيْنَ
 الْمُتَوَاصِلِينَ الْبَيْنِ وَدَفَنَ بِهِمَا فِي مَدْرَسَةٍ بَنَاهَا جَمَالُ الدِّينِ 15
 أَقْبَالَ الْخَادِمَ لِلْجَانْدَارِ

ذَكَرَ جُلُوسَ السُّلْطَانِ مَلِكُشَاهُ بْنُ مُحَمَّدٍ

قَالَ لَمَّا تَوَقَّى عَمَّهُ اجْتَمَعَ الْعَسْكَرُ عَلَى نَصْبِهِ وَعَقَدَ حُبِّي
 الْإِعْتِقَادَ لِحُبِّهِ وَأَجْلَسُوهُ *d* عَلَى السَّرِيرِ وَأَطَاعَهُ الْأَمْرَاءُ وَاتَّهَمُوا
 بِطَاعَتِهِ وَتَبَيَّنُوا بِبُيُوتِهِ وَسَعَدُوا بِطُلْعَتِهِ وَتَفَرَّدَ ابْنُ بَلَنْكِرَى عَلَى 20
 عَادَتِهِ * وَمُسَاعَدَةُ سَعَادَتِهِ بِالْأَمْرِ وَالنَّهْيِ وَالْحُلِّ وَالْعَقْدِ وَالْقَصْرِ وَالْمَدِّ

a) P الانكسال I. الاثقال. *b*) P الانفعال. *c*) P من. *d*) P avec ف. *e*) P ajoute اليه واحسن.

من شهر ربيع الأول سنة ٥٤٩ تسلم الأمير حسان المنبجى^a
تلى بأمر بالامان، وفي سنة ٥٤٩ اغار عز الدين على بن ملك
صاحب قلعة جعبر على اطراف الرقة ففرعوا اليه وأدركوه وقتلوه
وجلس مكانه في القلعة شهاب الدين ملك ولد عز الدين^b
5 ذكر ما تجدد من الملك ملكشاه بن محمود ووفاته السلطان

مسعود

قال اغار في ربيع الأول سنة ٥٤٥ ملكشاه بن محمود على اصفهان
وساق بعض مواشيتها وصار يغاديتها بالاخافة ويعاشيتها وكان فيها
نجم الدين رشيد واليهما فأنقض السلطان اليها شرف الدين
10 كردبازو وضم اليه جماعة من الامراء فلما وصلوا الى اصفهان راسلوا
الملك ملكشاه وقبحوا له ما استحسنه وتحركوا اليه بما سئله
وتحمل له رشيد بمال جملة وسيّره اليه ورحله ونزلت السكينة
وسكنت النازلة وأسبغ الامن وأمنت السابلة وشتا السلطان
مسعود * سنة ٥٥٥ ببغداد غائصا مع لدائه في لذائه فانصا
15 من العيش فرصاته ثم رحل عنها رحيل مودع فلم يعد بعدها
الى العراق وتوافق السلطان وخاصبك ولم يتفارقا وتوافدا على
التوافد وتوافقا وكان خاصبك فرحا باختصاصه ومنذ كان ما اخلى
صاحبه من حبه واخلاصه فوصلا الى عذمان وانقضت سنة ٥٤٩
صافية عن القذى كافية للذى ملحية مع الغنى مضية السناء
20 ولم يعلموا ان سنة سبع بستها كل سبع عضو وان كل ما ابرمه
اليوم الزمان غدا منقوص وان الحياة مختومة وان الوفاة محتومة

عنه P. c) وغاصوا P et I. b) المنبجى O et I. a)
السنة.

الْجَتَرَى وَسَنَقَر الْعَزِيزَى وَغَيْرِهِمْ مِنْ عِظَمَاءِ عَسْكَرِهِ وَخَوَاصِّ
مَعِيشَتِهِ ٥

ذكر حوادث في تلك السنين

قَالَ رَحْمَهُ فِي السَّادِسِ مِنْ شَهْرِ رَبِيعِ الْأَوَّلِ سَنَةِ ٥٤٣ هـ نَزَلَ مَلِكُ
الْأَلَمَانِ بِاجْمَعَ عَظِيمٍ مِنَ الْفَرَنْجِ عَلَى دِمَشْقَ وَحَاصَرَهَا وَأَشْرَفَ ٥
الْمُسْلِمُونَ فِيهَا عَلَى الْيَأْسِ ثُمَّ مَنَعَهَا اللَّهُ تَعَالَى وَرَحَلُوا عَنْهَا
بَعْدَ أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ خَائِبِينَ هَائِبِينَ خَاسِرِينَ، وَفِي أَوَّلِ
جُمَادَى الْأُولَى مِنْ سَنَةِ ٥٤٤ هـ نَوَقِيَ الْأَمِيرُ غَازِي بْنُ زَنْكِي *a* صَاحِبُ
الْمَوْصِلِ وَتَوَقَّى أَخُوهُ قُطْبُ الدِّينِ مَوْدُونُ وَجَمَالُ الدِّينِ الْجَوَادُ وَزَيْرُ
عَلَى حَالِهِ وَزَيْنُ الدِّينِ عَلِيُّ كُوجَكِ مَتَوَقَّى الْعَسْكَرَ وَرَجَالَهُ، وَتَوَقَّى 10
لِلْحَافِظِ مَتَوَقَّى مِصْرَ فِي خَامِسِ جُمَادَى الْأُولَى مِنْ هَذِهِ السَّنَةِ وَتَوَقَّى
بَعْدَهُ وَلَدُهُ النَّضَّافُ، وَفِي مَوْسَمِ سَنَةِ ٥٤٤ هـ وَقَعَتْ زَعْبُ *b* وَمِنْ
تَابِعِهَا مِنَ الْعَرَبِ عَلَى قَتْلَةِ الْحَاجِّ *c* عِنْدَ قَفُولِهَا مِنْ مَكَّةَ إِلَى الْمَدِينَةِ
فَأَهْلَكَتِ النَّاسَ وَأَحْلَتِ بِهِمُ الْبُؤْسَ وَالْبَاسَ وَعَظُمَ مَصَابُ الْمُسْلِمِينَ
فِي الْأَفَاقِ وَنَاجَى مِنَ الْأَلْفِ أَحَادٌ بَآخِرِ الْأَرْمَاقِ، وَفِي الْخَادِي 15
وَالْعِشْرِينَ مِنْ صَفَرِ سَنَةِ ٥٤٤ هـ كَسَرَ نُورُ الدِّينِ مُحَمَّدُ بْنُ زَنْكِي
عَلَى آتِبٍ مِنَ الشَّامِ ابْنِزَسَ أَنْطَاكِيَّةَ وَقَتَلَهُ وَحَزَّ رَأْسَهُ وَشَدَّ بِتِلْكَ
النَّصْرَةَ لِلْإِسْلَامِ قَوَاعِدَ وَأَسَاسَهُ وَفِي أَوَّلِ سَنَةِ ٥٤٥ هـ أَسَرَ التُّرْكُمَانُ
جُوسَلِينَ وَسَلَّمُوهُ إِلَى نُورِ الدِّينِ وَنَزَلَ الْمَلِكُ مَسْعُودُ بْنُ قَلْجٍ أَرْسَلَانِ
عَلَى تَلٍّ بِأَشْرَ وَفِي مَعَ جُوسَلِينَ وَنَزَلَ نُورُ الدِّينِ بَعْدَ أَسْرِ جُوسَلِينَ 20
عَلَى قَاعَةِ عَزَّازَ وَفَتَحَهَا بِالْأَمَانِ وَفِي يَوْمِ الْخَمِيسِ الْخَامِسِ وَالْعِشْرِينَ *d*

a) P ajoute *بن اتسنقر*. *b*) O avec *dhamma*. *c*) O
للحج. *d*) O om.

ذكر وصول السلطان سنجر بن ملكشاه الى الري في اواخر

شعبان سنة ٥٤٤

قال رحته لما عرف سنجر ما تم بالعراق من اغتيال النفوس
واقْتِطاف الرؤوس واستيلاء خاصبك على خواص الاولياء واغضاء a
السلطان في مهد الاعفال وخدعه بالانطاف خدع الاطفال قل لا
بد من الادراك والاستدراك والامساك والاستمساك وتهذيب المستعلى
وتعذيب المستولى واخفاء الشر اللاتج واطفاء الشر الملافج فنهض
على كبر سنه ووصل الى الري في صميم الشتاء وقرعها في قره
فأجفل مسعود من هذان راحلا على سميت بغداد فثنى عنانه
10 شرف الدين الموثق كردبازو وقال له انت لسنجر مقام الولد
والاولاد ببر الآباء فازوا وما اسعدتم اذا حصلوا رضاهم وحازوا فساد
الى الري معه وابى ابن بلنكري ان يتبعه وأقام هو والوزير الاصم
بهمذان فلما بصر سنجر بمسعود قدمه وأكرمه وقر عيناه به وقربه
وتحدث معه بما اعجبه ورضى عنه وما عتبه ونسى كل ما ذكره
15 وأدبر عن كل ما دفعه وشفع السلطان في خاصبك فجاباه وذكر
له فعله فاستصابه فما امر معروف ولا نهى عن نكر ولا * ابدل
شكوى بـ شكر ولا كشف ظلمة ولا كف قلامته لكنه ودع ابن
اخيه وعاد وأغمد الى خراسان التأويب والاسد ورجع السلطان
واستصحب خاصبك والوزير الاصم معه الى بغداد وأقام تلك
20 الشتوة بها في رفاة وفراغ وصباح صباح ومساء مساء وكان مع
سنجر كبراء امرائه مثل المؤيد يرنقش حريوة d والفلك على

a) بدل سكرى P. b) بمكان P. c) واعقا I; واعفا P.

d) Mss. s. p. Cmp. Vullers, Dict. persan.

صاروا وقال لسلام هؤلاء خرجوا عليك وعلى السلطان وجأهروكما
بالعصيان فأجعل بالله الاستعجالة وقدم منه الاستخارة وأنفق ما
عزمت على بذله لهم في عسكر يقاتلهم ويدفع شرهم فانك ان
دفعتهم بالعطاء لم تسلم من عتب السلطان مسعود وان هزمتهم
باللقاء قلت له اتى فلئت جنود عصيانك من اجل طاعتك بجنود⁵
وانت لا تحمد على ما تحمل a ولا تشكر على ما تعجل فقبل
للخليفة رايه ولم ير خلافه وجمع حينئذ وجند وحشر وحشد
واستخدم من البطارين ابطالا من المقاتلة المقابلة المبطلين b
وفرقت المال ومال البيه الفريقت وأنفق فنفق في سوق نفويقه
التوفيق وصار مذهب ذلك اليوم للخليفة جنود مهيب وثار d لها¹⁰
في اشد العدى لهيب فرد هؤلاء الارباء بالحد الحديد والحد
الجديد وقال اتى ارى المشورة الهيبية اريا مشورا وقوب صوابه
لرى الرأى مشكورا فجاء به وزر عليه جيب انوارا ولم يزل عنده
مودود الشارة e مقبول الاشارة وذلك يوم الاربعاء * الرابع او f رابع
عشر شهر ربيع الاول سنة ٥٤٤ فشرع في نصر امر الشرع رحيب¹⁵
الصدر والباع والذرع واكرم الفضلاء وفضل الكرماء وعاش في وزارتي
المقتفى والمستنجد ست عشرة سنة وشهرين قريز العين ايد
اليدين وكان به عيش وبوزير السلطان كوش g وامر الدين
والدولة h بهما منتظم وشعب الخلافة والسلطنة بكفايتهما ملتئم

a) P على ما تعجل et بما تبذل au lieu de تحمل b) P

c) P من. d) P وبأس. e) P. الفريقت. f) P om. g) O om.;
I صمم. h) P والدنيا.

الدين على بن الحسين الزينبي ورتب بعد ذلك عونه عباد
الدين بن اندامغاني قال وأما السلطان مسعود فأنه أرسل إلى
ابن أخيه الملك محمد بن محمود بعد قتل بوزابه فاستدعاه ومن
عليه ومناه وزوجه بنته وعهد إليه في الولاية وولاه عهده ثم
ملكه خورستان ولما امن ابن بلنكري من الجوانب عد إلى الامير
الحاجب تنسار وقبضه وأوقفه وأنفذه إلى قلعة سرجهان واعتقله
بها ثم خنقه وصفا له الجو فباع a وصفر وصفا عليه الضوء
فاجتلى b الظفر، قال وفي شهر ربيع الأول سنة ٥٤٣ وصله شعبة
من اكابر الامراء ومعهم الملك محمد إلى بغداد محاصرين وعلى
10 خذلان السلطان مسعود لشقوتهم متناصرين منهم شمس الدين
ايلدكز والامير قيصر وملك العرب على بن ديبس وغيرهم فحضرهم
وحصروهم فخرج أهل بغداد لردهم فأخرجوا عنهم حتى انحروا فكروا
عليهم كره ارتدوا وما ابقت عليهم بل افنتهم وكانت بانقرب منهم
حقر الغساليين وتناير الأجريين وأتاهم d للجصاصين فما نجا إلا
15 من آوى إليها وقتلوا زهاء خمسة مئة نفس وجل رز بغداد بأهلها
وأمتها ما دعاها من شغلها ثم طلبوا من الديوان العزيز ثلثين
الف دينار ليرحلوا وفصلوا الأمر على المبلغ ليمفصلوا فاستشار
الخليفة الوزير وأرباب المناصب في أنه هل يبذل لهم الذعب وهل
يحتمل f للراحة منهم النعب فما فسيهم إلا من عاجل بالعذل
20 للثاني في البذل فاخرجت العين فأشار ابن عميرة وهو يومئذ
صاحب الديوان بضد ما اشاروا وصار من الرأي إلى غير ما

a) P avec. b) O et I avec. c) P وصلت.

d) P et I وأتاهم. e) P وقتلوا. f) P يحتمل.

فخرج منها وزحف العوام *a* الى المدرسة فنهبوها وأحرقوا دار كتبها
وتشتت *b* بنو الحجندی فقصده صدر الدين محمد وأخوه جمال
الدين محمود الموصل وأوردما جمال الدين الوزير من انعامه
واكرامه المنهل المنهل ومضى جمال الدين الى الحج وأقام *b* صدر
الدين وبحر جود الوزير له متلاطم اللجج *c* ثم انصرف عنه مملوكو ⁵
للخائب محبوا بالمواعب وعمل في جمال الدين *d* ابياتا من جملتها
جِئْتُ اِلَى بَابِكَ فَرَدًّا وَقَدْ خَرَجْتُ مِنْ نِعْمَاكَ فَمِى قَافِلَةٌ
ووصل الى اصفهان فتوفر اهلها على خدمته واقترضوا اقامة حرمنه *e*
واما جمال الدين اخوه *f* فالتى لما عدت الى بغداد لقيته وقد
عاد من الحج في صفر سنة ٥٤٣ وكان قد عزم والدى على العود ¹⁰
الى اصفهان فصاحبناه وجمعتنا الطريف ووجدناه نعم الرفيق
ثم تفارقنا وسار هو مع قافلة بمذان وسرنا مع قافلة اصفهان ثم
وصل الخبر بان السلطان رضى عنه وعن اخيه وخلع عليهما
وأعاد الرئاسة اليهما ثم وصلا وعلى اضعاف ما كان لهما من الخشمة
حصلا ٥

15

ذكر بعض الحوادث

قال في سنة ٥٤١ حج ابن جهمير وزير الخليفة المقتفى فرتب
صاحب الماخرن قوام الدين بن صدقة وزيرا وكان بينه اثيلا
اثيرا ورتب في الماخرن عوضه زعيم الدين يحيى بن جعفر
ورتب بعد ذلك يحيى بن محمد بن هبيرة صاحب الديوان، ²⁰
وفي سنة ٥٤٣ مات قاضي القضاة ببغداد يوم النحر وهو فخر

a) O الاعوام. *b*) P avec ف. *c*) O اللجج. *d*) P
ajoute الوزير. *e*) P ajoute قل. *f*) P et I om.

تَنَبَّ فَلَمَّا بَدَا الصَّبَاحُ خَلَفَ مِنَ الْعَاجِاجِ الْبَيْدَ لَيْلًا وَاجْتَرَّ *a* عَلَى
 الْمَجَرَّةِ مِنْ مَجْرَى الْمَجَرَّيْنِ ذَيْلًا وَطَمًا بِمَا سَلَّ مِنَ الْخَفُونِ سَبِيلًا
 وَطَلَعَ فِي كُلِّ انْفِقٍ مِنْ مَعِ الْيَمَانِي سُبَيْلًا وَالتَقَى الصَّفْقَانِ وَتَلَاطَمَ
 ابْنُ بَحْرَانَ وَصَالَ الْعَدِيدُ عَلَى الْعَدِيدِ وَصَلَ الْحَدِيدُ فِي الْحَدِيدِ
 ٥ وَكَادَتِ الْكُسْرَى تَصُدُّ عَلَى مَسْعُودٍ وَبَقِيَ قَلْبُهُ ثَابِتًا بَيْنَ طَارِدٍ وَهَاطِرٍ
 وَبُزَابِهِ قَدْ تَهَوَّرَ وَتَهَاجَّمَ وَحَمَلَ عَلَى الْقَلْبِ لِيَقْلِبَهُ بِحِمْلَتِهِ وَبَيَّزَ
 تَفْصِيلَهُ *b* بِحِمْلَتِهِ فَكَبَا بِهِ الْفَرْسُ فُفْرَسٌ وَاخْتَلَسَهُ الْقُدْرُ فَقَدَّرَ عَلَيْهِ
 وَاخْتَلَسَ وَحَمَلَ إِلَى السُّلْطَانِ أَسِيرًا فَخَاطَبَهُ وَعَانَبَهُ كَثِيرًا فَلَمْ
 يَنْبَسْ *c* بِنَتِ شَفْةٍ وَأَرَادَ السُّلْطَانُ الْإِبْقَاءَ عَلَيْهِ لَشَهَامَتِهِ فَأُلِيَ ابْنُ
 ١٥ بَلَنْكِرَى إِلَّا فَشَّ عَامَتَهُ فَأَمَرَ السُّلْطَانُ بِالْاضْرَابِ عَنْ رِقَبَتِهِ وَضَرَبَ
 رِقَبَتَهُ وَأَمَرَ بِحَمْلِ رَأْسِهِ إِلَى الْعِرَاقِ وَأَنْ يُطَافَ بِهِ فِي جَمِيعِ الْأَفَاقِ
 وَاتَّجَلَى الْعُبَارُ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَتِيلًا وَانْهَزَمَ *d* عَسْكَرُ فَارَسَ وَالْمُلْكُ
 مَوْتِيَانِ لَا يَلُوبِيَانِ وَمَوْتِيَانِ لَا يَلِيَانِ وَجَلَسَ مَسْعُودٌ لِلْهِنَاءِ وَخَصَّ
 خَاصَبَكَ بِالْأَصْطَنَاعِ وَالْأَصْطِفَاءِ وَعَظَّمَهُ عَلَى الْأَمْرَاءِ وَأَمَرَهُ عَلَى الْعِظْمَاءِ
 ١٥ وَذَلِكَ فِي سَنَةِ ٥٤٢ هـ

ذَكَرَ مَا جَرَى بَاصْفَهَانَ مِنَ الْقَتْنَةِ بَعْدَ مَصْرَعِ بُزَابِهِ
 قَالَ رَحَهُ كَانَ نَجْمُ الْدِينِ رَشِيدُ الْغِيَاثِي وَالْأَصْفَهَانِي مِنَ قَبْلِ
 السُّلْطَانِ وَهُوَ مُتَعَصِّبٌ عَلَى الشَّافِعِيَّةِ فَلَمَّا تَمَّ مِنْ صَدْرِ الدِّينِ
 مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللطيفِ الْحَاجَنْدِيِّ إِلَى بُزَابِهِ الْمِيلِ بَادِرٍ بِالرَّسْلِ
 ٢٠ إِلَى أَصْفَهَانَ لِلْإِقْقَاعِ بَيْنَ خَرَجٍ عَلَى السُّلْطَانِ وَعِلْمِ ابْنِ الْحَاجَنْدِيِّ

a) P et I وَجَرَّ، ce qui serait également correct. *b*) P
 تفصيله. *c*) O يَنْبَسْ. *d*) P avec ف.

الشتوة فلما رحل ضيفُ الشتاء حلَّ السلطان حَبْوَةَ مقامه وأمرَ
 خبيرُ خروج بوزابه صاحب a فارس ما أحلاه من أحلامه فحققت
 القلوب والبنود وقَلِقَت للجنوب والجنود ثم اغتد السلطان مسعود
 إلى همدان سيرةً ليسبقه إليها قبل اطلاله عليها فأنها مقام ملكه
 ونظام سلكه وطير الكنب إلى خاصبك بن بلنكري وهو على حصار 5
 مراغة ليقدّم تلك العساكر ويقدم اقدام الليث الحار وأما بوزابه
 فإنه لما نعى إليه عباس وعبد الرحمن قمت قيامته وغامت
 غمامته وكدر عيشه وكثر طيشه وجاش جأشه وجيشه ونهد
 بالملكين محمد وملكشاه ابني محمود وأقبل بهما كالنيرين من
 جترهما في فلكين فلما قرب من اصفهان تلقاه صدر الدين ابن 10
 الحجندی وفتح له ابوابها وحمل على الاصحاب له اصحابها فدخل
 دار ملكيتها ومقر سلطنتها وأجلس الملكين على السرير الالب
 ارسلاني والتخت الحسرواني ثم خرج بهما على سمت همدان وهو
 لا يشك أنه اذا بلغ غلب وإذا بسل سلب فوصل إلى مرج
 قرائكين وفي من همدان على مرحلة وأتصل به ابن عباس صاحب 15
 الرى فلما عرف السلطان مسعود قربه حزّب حزبه وقوى b قلبه
 وطير إلى ابن بلنكري كتبه وصيّف في التأخير c عذره ووسع
 عتبه فوصل وقد حمّ اللقاء وحقّ البلاء فقوى السلطان
 وتسلّطت قوته واحتبى بالشدة واشتدت حبوته ولما تقارب
 الفريقان باتا ليلتهما يعبّيان وحرجا يعبّ d وجمرهما يشبّ ورجهما 20

a) P من . b) وفودي P . c) التأخر P . d) P
 . وجمرهما ensuite (sic) نعت

ذكر وزارة شمس الدين ابي النجيب الاصم الدرگزینی
 قل وحفظ السلطان حرمة الوزير تاج الدين فلم يتسم شمس
 الدين الوزير بوزارته حتى انصرف الوزير بجاحه وماله وحرمنه
 وحشمته ونعمته ولم يُسر وزيراً للسلجوقية صرف ولم ينكب في
 5 نفسه او في « ماله سواء ولاته كان يرجو منه استمالة الامير بوزابه
 وتحصيل رضاه فانه لم يشك في حركته والابتلاء بمعركته فضمن
 له تاج الدين بسن دارست ان يكفيه امره ويكف شره وكان
 هذا من دعائه ليجو من الداعية ويستفيد الاحكام لقواعده
 الواجبة فرحل فرحاً للسلامة ^b ضاعماً من وطنه الى دار المقامة
 10 فاستقل بالوزارة حينئذ شمس الدين ابو النجيب وكان من قبل
 يخدم ايسن بلنكرى فلما سار اقام يخدم الامير الحاجب تشار
 مستديماً لعود مخدومه الانتظار فرغب السلطان فيه لاجل
 اختصاصه ^c بخاصبك ولم يكن فيه من ادوات الوزارة الا كونه
 للسقوام الدرگزینی نسيباً فحاز من منصبه نصيباً وكان بزماته
 15 شبيها وفي مكانه نبينا لا ثقاً بالقوم موافقاً للسوم يطلب موافقاً ^d
 في موافقهم والخلق ^e خلائقهم والسلطان لاه بالملاقاة متنه في
 المناق لا يسأل عما يفعل ولا يفعل ما يسأل ولا يقبل ما يقال
 ولا يقول ما يقبل وعن السلطان ان ^f يحرك ساكن اموصل بابداء
 عزمه اليها واضهار عوجه عليها ^f فبمادر متولوعها ^g بحمول وتحف ^f
 20 وحدايا وخيل فقبلها منهم ورضى عنهم واقام ببغداد باقى تلك

a) P et I om. b) P avec ب. c) P مختصاً كونه.
 d) P موافقهم. e) O والتحليق. f) O om. g) O
 متولعها.

امكنتُ فرصةً فركبَ ابن طغايك يوماً لتجهيز العساكر الى غزاة
الكرج ووقف منفرداً في ذلك المرح وهو يسير اميراً اميراً ولا
يتكن من المقام كبيراً ولا صغيراً وابن بلنكري واقفٌ لا يريم وهو
لبرق ما يشيئه من عارض الغمد ^a يشيم ومعه الامير زكي
لجاندازه فتقدم وأقدم وضرب رأس ابن طغايك بسوط حديد ⁵
شدخه وفتشخه واستصرخ بأعوانه فعدم مصرخه وضرب بعد ذلك
بالسيوف وتفرقت عنه جموع تلك الصفوف وتغلب ابن بلنكري
على أرائيه فأحسن الى الذين ساعدوه وعقد حُبى الحب لهم
حين علقوه وامتد الى أردبيل محاصراً وبها الامير آق ارسلان
وأخرجه منها بالامان ثم اشتغل بحصار مراغة لينال منها ما اراد ¹⁰
وحصرها طويلاً ولم يجد فيها المبالغ ولمّا نعى الى السلطان
ببغدان خبر قتل ابن طغايك احضر الامير عباساً في داره ليخلو
به ويستشير به فلما خلا به امر بضرب رقبتة ورمى جثته وذلك
بكرة خميس من ذى القعدة سنة ٥١٢هـ فركب عسكر عباس
يقدمه الامير آق سنقر الفيروزكوهي وشقوا مدينة بغداد وساروا ¹⁵
ونهبوا الاويش لنهب دار الوزير وثاروا فأركب السلطان جماعة
منعوا من الوصول الى داره وبقي موقراً موقراً على حرمنه وقراره ثم
اتن له في الانصراف الى فارس مصحوباً بانصبيانة مصونا ^d بالصحبة
مرتب الاحوال حال الرتبة فجاء اليه ودعاه ورعى له السلطان
حقاً ما رعى وتلاه ^e وَأَنْ لَيْسَ لِلْإِنْسَانِ إِلَّا مَا سَعَى ²⁰

a) O العهد. b) P sans art. c) Lacune en O.

d) I مضمون P مضمون; tous les deux ont ensuite la compagnie.

e) Cmp. le Coran chap. 53, vs. 40.

وَلَمْ تَكُنْ ذَلِكَ طَلِبًا لِلسَّلَامَةِ وَاسْتِنَاءٍ لِمَاءِ السَّيِّئَةِ وَعِلْمًا بِوَحْمِ
 الْعُقَابَةِ وَأَمَّا الْمَعَاذَةُ فَلَا جُرْمَ تَوَقُّرَتِ الدَّوَابِّي عَلَى حَبِّهِ وَفَرَّتِ «
 الْعَوَادِي مِنْ حَرْبِهِ وَحَزْبِهِ قَدْ وَفَى عَهْدَهُ السَّنَةِ قَدِمَ الْأَمِيرُ الْعَالِمُ
 قُتْلِبُ الدِّينِ * أَبُو مَنْصُورٍ الْمُظْفَرُ بْنُ أَرْدَشِيرِ الْعَبَادِيِّ الْوَاعِظُ
 ٥ فَعَاجَزَ بِالْفَصَاحَةِ وَأَعَاجَبَ وَشَقَّ بِأَنْوَارِ الْبَلَاغَةِ وَغَرَّبَ وَأَنَا أَذْكَرُ وَقَدْ
 حَضَرْتُ مَجْلِسَهُ وَقَدْ وَضَعَ لَهُ مِنْبَرٌ عَلَى شَاطِئِ دَجْلَةٍ وَالسُّلْطَانُ
 مُثَلِّ عَلَيْهِ مِنْ أَعْلَى مَكَانٍ وَالْأَمِيرُ عَبَّاسُ صَاحِبُ الرِّقَى جَالِسٌ
 فِي شِقَارَتِهِ بِدَجْلَةٍ حَيْثُ يَسْمَعُهُ وَالْعَبَادِيُّ يُفْتِنُ النَّاسَ بِمَا
 يَبْدِيهِ مِنْ سِحْرٍ وَيُبْدِعُهُ وَحَضَرْتُ مَدَّةَ مَقَامِي بِبَغْدَادَ جَمِيعَ
 10 مَجَالِسِهِ أَكْتَبْتُهَا مِنْ لَفْظِهِ وَأَقْبَلَ عَلَيْهِ الْأَمَامُ الْمُقْتَنِي وَقَبَّلَهُ وَرَفَعَهُ
 وَنَاحِلَهُ d وَأَمَرَهُ بِالْجُلُوسِ فِي جَامِعِ الْقَصْرِ فِي مَوْضِعٍ يَقْرُبُ مِنْ
 مَنْشَرَتِهِ لِيَجْلِسَ حَيْثُ لَا يَرَاهُ وَهُوَ بِحَضْرَتِهِ وَأَنْبَتَتْ e بِدَائِهِ
 وَبَدَأَتْهُ وَأَشْرَقَتْ بِنَجَاحٍ مُتَالِعَةً ٥

ذَكَرَ مَا جَرَى مِنَ الْخَوَادِثِ الَّتِي انْجَلَتْ بِهَا تِلْكَ الْعُقُودُ

وَاخْتَلَّتْ تِلْكَ الْعُهُودُ

15

قَالَ رَحِمَهُ وَصَلَّ / الْخَبِيرُ بِقَتْلِ الْأَمِيرِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ طُغَيْلِكَ بِأَرَانِيَّةٍ
 وَكَانَ مِنْ قَدَرِ اللَّهِ سَبْحَانَهُ g أَنَّهُ اسْتَصْحَبَ مَعَهُ خَاصِمَكَ بِنَ
 بِلْنَكِرِي لِيُبْعِدَهُ عَنِ الْخِدْمَةِ السُّلْطَانِيَّةِ غَيْرَ مَكْتَرِثٍ بِهِ وَكَانَ مَعَ
 خَاصِمَكَ أَمْرٌ مِنَ السُّلْطَانِ سَرًّا فِي الْفَتْكِ بِهِ أَنْ خَلَّتْ عَرِصَةٌ أَوْ

a) O وقرب I s. p. b) P وهو أبو المظفر بن أردشير العبادي
 منصور بن أردشير. c) Ainsi les mss. (P sans techdid) au

lieu de شقارته. — Ensuite P دجلة. d) P et I
 وناحله. e) P وانبئت I s. p. Le mot بدائيه est corrigé
 en O en بديهته. f) P فوصل. g) P تعالى.

مهذب مذهب منصبه وأقروا ولاية أذربيجان وآرائية جميعها على
ابن طغايك * عبد الرحمن *a* وفرروا ابعاد خاصبك بن بلنكري
عن *b* السلطان فسار في خدمة ابن طغايك اميرا وكتبه في
مضمار الخلصاء ولم يخلص *c* في مكتبته ضميرا وتقرر ان يكون
احد الثلاثة بالنوبة ملازما * لخدمة السلطان *d* حتى يسلم لهم ^٥
جانبه وتضمن نوابه وانفصل الامير بوزابه الى بلاد فارس ورحل
السلطان الى بغداد ومعه الامير عباس صاحب الري في شوكة
مانعة وهيئة رائعة قال ولما قدموا بغداد في خريف هذه السنة
خرجت مع الفقهاء لتلقيهم والناس مشتغلون على تخوفهم منهم
وتوقيهم فلما حلوا ببغداد نزلوا دورها وسكنوا للتخريب معورها ^{١٠}
والهبوا الكروب وأرهبوا القلوب وكانت هذه عادتهم اذا وصلوا وعادتهم
اذا نزلوا فتمكنوا الاثراك لا يتركون مكنيا من الجهل وعندهم ان
الظلم من العدل ولكن الوزير نزل في دار الوزارة بالأجمة متوخيا
بث المكرمة وأمر بتجديد عمارة المدرسة الناجية التي بناها خاله
الوزير تاج الملك ابو الغنائم بن دارست *e* ببغداد وواظبها شيخنا ^{١٥}
شرف الدين يوسف الدمشقي فأحیی دريسها بدروسه وأشرق
انفقا بناجوم العلم وشموسه ورتب الوزير في داره مجالس للختيمات
وحضور ائمة الفرق وفقهائها للمناظرات ولم يعارض السلطان في
شيء من اوامره وأمره وانتسجت الدولة بأسفاره وسفوره لكنه مع
تقاصر مدته ما أمر ولا احلى * ولا شغل ولا اخلى *g* ولا عزل ولا ^{٢٠}

a) P et I om. *b*) من. *c*) P يخلص. *d*) P
للخدمة السلطانية; I للسلطان. *e*) Ainsi les Mss. au lieu
de خسرو فيروز (v. p. ٩١ et suiv.). *f*) واوطنها O. *g*) O om.

فخر الدين عبد الرحمن بن طغايك في تولي بلاد آرانية وارمنية
وعرف انه لا يتمشى له ذلك مع تسلط خاصبك بن بلنكري
فتوسل في استمالة الامير بوزابه صاحب فارس الى السلطان ليتم
له مراده بتوسطه وأرسل الى الامير الحاجب تنار وعسو عند الامير
5 بوزابه ان عذا اوان قدومه وزمان حاجومه فقدم المعسكر
السلطاني في عسكر ضخم ومقدم فخم واتصل به الامير عباس
صاحب الرق في عدة وعديد وبأس شديد واتفق هؤلاء الثلاثة a
ابن طغايك وبوزابه وعباس على تدبير الدولة وتقرير قوانينها
وترتيب دواوينها وكيفية عادية المتسلطين عنها وتوفير حظوظهم
10 بالاستقلال بها فأخرجت السلطان الضرورة الى النزول على
حكاهم ورأى السلامة في سلمهم وأقسم على رضاهم ورضى بقسمهم
ثأول ما فعلوا انهم عزلوا وزيره ونقلوا الى b الوزير السدي وتوه
تدبيره ٥

ذكر وزارة تاج الدين ابن دارست الفارسي

15 قال كان c ابن دارست وزير بوزابه صاحب فارس فرتبه في وزارة
السلطان ليصدر الامور على مراده ويورد على وفق ايراده وكان
عذا الوزير رفيع القدر وسيع الصدر محبا للخير مبغضا للشر
ما فعل امرا ينقم d عليه ولا احوال حالا يتوجه لاجلها اللائمة
عليه وثالبه امين الدين ابو الحسن انكازروني ذو الدين المتين
20 والحلم الزين والاستهتار باعمال البصرة والاشتهار بأفعال الخير وتولي
ديوان انعرض والذ الوزير عضد الدين وهو جميل مجمل مذعبه

a) P الثلث. b) وزارته. c) O avec. d) P الشر. e) O ينتقم. I يقيم.

مَعْمَارٍ مَرْقُودٍ وَحَافِظٍ دِينَهُ ^a وَمُعَبِّينَ أُمَّتِهِ بِحُجُوبٍ مُسْبِلٍ
 خَرَقٍ يَنْتَاطُ قَمِيصُهُ وَرِدَائُهُ ^b بَعْبَابٍ زَخَّارٍ وَخَضْبَةٍ يَذْبُلُ ^c
 قَالَ وَكُنْتُ أَنَا فِي ذَلِكَ الْعَهْدِ بِبَغْدَادٍ مُتَفَقِّهًا وَاتَّفَقَ حَضْرَى
 بِالْمَوْصِلِ فِي ذِي الْقَعْدَةِ سَنَةِ ٥٩٢ هـ فَحَضَرْتُ عِنْدَ جَمَالِ الدِّينِ
 بِالْجَامِعِ فِي جَمْعَتَيْنِ وَتَكَلَّمْتُ عِنْدَهُ مَعَ الْفُقَهَاءِ فِي مَسْئَلَتَيْنِ ^d
 وَمِمَّا مَدَحْتَهُ بِهِ مِنْ قَصِيدَةٍ أَوَّلُهَا وَذَلِكَ مِنْ أَوَّلِ نَظْمِي

أَظُنُّهُمْ وَقَدْ عَزَمُوا آرْتَحَالًا تَمَنَوْا عَمَّا جَمَالًا لَا جَمَالَ
 سَرَوْا وَالصَّبِيحُ مَبِيتُ الْكَوَاشِي فَلَمَّا حَالَ عَهْدُ الْوَصْلِ حَالًا
 أَخْلَانِي وَقَدْ فِي النَّاسِ خِلٌّ بِهِ أَخْلَى مِنَ الْأَشْجَانِ ^e بِلَا
 لَثَمٍ لَمْ أَشْفِ صَدْرِي مِنْ حَسَوِي وَلَمْ أَذِقِ الْأَعْدَى دَاءَ عَصَا ^f
 فَلَا أَدْرِكُ مِنْ أَدْبَى ^g مَرَامًا وَلَا صَادَقْتُ مِنْ حَسْبَى ^h مَنَالًا
 وَلَا وَخَدْتُ أَلْيَكُمُ بَيْتِي جِمَالًا وَلَا وَالسَّيْتِ مَوْلَانَا السَّجْمَالًا
 وَقَائِلَةُ أَفْسَى الدُّنْيَا كَرِيمٌ سِوَاهُ قَفَلْتُ لَا وَابِي أَلْعَلِّي لَا
 قَالَ وَلَمْ يَقْنَعْ بِمَا جَاءَ بِهِ لِلْوَفودِ حَتَّى زَمَّ إِلَى الْبِلَادِ رَكَائِبَ الْجَوْدِ
 فَجَعَلَ لِكُلِّ بَلَدَةٍ مِنْ بِلَادِ الْإِسْلَامِ مِنْ مَوَاعِيهِ رَاتِبًا وَأَصْبَحَ جَوْهَ ⁱ
 فِي الْأَفَاقِ إِلَى الْمُقِيمِينَ سَائِرًا وَلِلطَّالِبِينَ طَالِبًا

عَادَ الْحَدِيثَ إِلَى ذِكْرِ مَا جَرَى لِلسُّلْطَانِ مُسْعُودِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ

مَلِكْشَاهِ بَعْدَ مَوْتِ جَاوِي فِي سَنَةِ ٥٩١ هـ

قَالَ رَحَهُ وَلَمَّا تَوَفَّيَ جَاوِي جَانِدَارِ طَمْعِ الْأَمِيرِ الْحَاجِبِ الْكَبِيرِ

a) O seul porte ^{سرة}. b) Ainsi tous les mss. — Il y a plusieurs vers omis entre celui-ci et les précédents selon le ms. 21a. A cause de cela j'ai admis la leçon خَرَقٍ. c) P الجنسي I; حسني. d) P الاحزان. e) P ادنى. f) P ادى. g) P احزان. h) P احزان. i) P احزان.

موجودٌ فأنه كان يقتنع بأقواته وترجيئة أوقاته ويرفع جميع ما
يحصل له إلى خزانة زكي استبقاء لجماعه واستعلاء به على أشباعه
فكأنه زكي من احباب ديوانه فثمن من استنصر بإسائه ومنهم من
انتفع *a* باحسانه ولما قُتل زكي صار للدولة الاتابكية مَلَازًا
5 وللبيت الآسنقرى معاذًا واستوزره الأمير غازي بن زكي وأزره
على كوجه على وزارته وحلف له على مظاعفته ومضافرته فأجبرى
بحر السّماح ونادى حتى على القلّاح فصاحت بأفصائه ألفاظُ
الفصاح وأنوا إليه من كل فجٍّ عميق وقصد من كل بلد ساحيق
وقصده العظماء ومدحه *b* الشعراء ومن وفد إليه ومدحه *c* أبو
10 الفوارس سعد بن محمد بن الصفيّ المعروف بحيص بيص قل
وأنشدني لنفسه فيه *d* قصيدة أولها

يَلِ الْأَصْوَارِمْ وَالسَّماحِ الدُّبَلِ نَصْرًا وَمَنْ أَنْجَدْنُمَا لَمْ يُحْدَلِ
لَوْ شِئْنَا وَمَشِيتَةً بِمَشِيتَةٍ *e* جَانِ أَنْزَمَانِ وَبِالْعَلَى لَمْ يَبْهَكَلِ
أَنَا فَرَسَ الْيَوْمَيْنِ يَوْمَ مَقَالَةٍ وَوَعَى أَصُولَ بَصَارِمِي وَبِمَقُولِي

15 * ومنها في المدح *f*

وَتَقَرَّرَ عَيْنُ مُحَمَّدٍ بِمُحَمَّدٍ مُحَابِي دَرِيسَى عَلَيْهِ *g* وَالْمَنْزِلِ

a) P اقتنع. *b*) P ومدّه. *c*) P om. *d*) P من. — Les
mêmes fragments de ce panégyrique se trouvent dans le
ms. 21a p. 116 (V. ci-dessus p. ٦٤, note *a*). *e*) Ainsi
avec *techdid* dans les mss.; correctement (مشيئة). *f*) P
om. — Les vers suivants sont précédés dans le ms. 21a
par la remarque: ومنها يصف بناءه لسور المدينة وعجازه فبحر:
الرسول صلعه. *g*) P علّه; I سرعة. (ل. شرعه).

ذكر حال جمال الدين الجواد ابن جعفر محمد بن علي

ابن ابن منصور

قال رحمه الله كان والده من اصفهان *a* الكامل علمي وهو حاجب
 الوزير شمس الملك بن نظام الملك وكان ابو منصور فقيها في
 عهد السلطان ملكشاه بن الب ارسلان وابنه الكامل *b* نجيب⁵
 اديب لبيب وزادت ايامه في السمو وایامنه في النمو حتى تنافس
 في استخدام الملوك والوزراء واستصاعت برأيه في الحوادث الاراء وكان
 قد زوج بنتا له ببعض اولاد اخوال العمم العزيز فاشتمل لذلك
 العزيز رحمه علي ولده جمال الدين ابن جعفر *c* محمد وخرجه *d*
 الادب ودرجه في الرتب قائل ما رتبته في ديوان العرض السلطاني¹⁰
 لخمودي محليا فبرز في تلك الحلية سابقا ومجاليا وغلب في
 تحليلته ذكر الابلج فنعته الاتراك بالابلج واستقام في نجابته على
 المنهج وانتفق انه لما تولى زكي بن آق سنقر الشام تزوج بامرأة
 الامير الاسفيسار كندغدي *e* وولدها خاصبك بن كندغدي من
 امراء الدولة وابناء المملكة وهو يسير معها فرتب *f* العزيز جمال¹⁵
 الدين لخاصبك وزيرا ففسار في الصاكنة وكان مقبل الوجهة
 مقبول الفكاكة شهى الهشاشة بهى البشاشة فتوقرت منى زكي
 على منادمتة وقصر صباحا ومساء على مساهته وعول عليه في
 آخر عمره في اشرف ديوانه وزاد المال وزان *g* لخال بتمكينه ومكانه
 فلم يظهر من جمال الدين في زمان زكي جود ولا عرف له²⁰

a) P ajoute يدي. *b*) I a de plus على. *c*) O om.

d) I ajoute في. *e*) P ici et après كندغدي. *f*) P

و زال. *g*) P y manque. جمال الدين le suivant ; فرتبه.

للحركة وكتب زين الدين على كوجك بالموصل على ان يستدعي
 سيف الدين غازيا اكبر اولاد زنى وكان لا يفارق خدمة
 السلطان مسعود بأمر والده امنا به من غوائل القصد ومكايده
 فكتبوا اليه بالواقعة وأشاروا عليه بالمسارعة فاتفق وصول الخبر اليه
 5 يشهرزور وقد انفصل عن السلطان بدستور فأغذ السير واستعجل
 الخبر وسبق الى الموصل قبل وصول الجماعة ولما عرف جمال الدين
 بوصوله سبق ايضا الى الموصل وبقي المملك منفردا فاستوحش
 وتشوش في رأيه وتشوش وركب صوب الجزيرة مغاربا والى حلبة
 النجاة مسابقا فسيروا وراءه من وثق بتوفير امانته a امانه
 10 وخيلوا له ان قد عد القوم غلمانا وان غازيا اذا كنت معه
 اخذ انبلاد بامك وجعل الممالك b برسمك وما زالوا يحدثونه
 بالخطر والخطر الى قلت انقتل فانه عد معكم ودخل الموصل فشى
 استقبل ونثار واعظام واكبار حتى دخل الدار وخال الاستقرار
 فما اجلسوه حتى اختلسوه وما رسموه حتى رسموه وكتبوا امره
 15 وختموا امره وجرى بين جمال الدين الوزير وبين زين الدين
 على كوجك وسيف d الدين غازي التعاقد على التعاضد
 والتعاقد على التساعد وتولى جمال الدين وزارة الموصل واستولى
 وكان باسترعاء ما اولاه الله من نعمه اولى وانه علس بقداه الجود
 وعشاء الى نادية السوفود وعادت به الموصل قبلة الاقبال وكعبة
 20 الآمل فثارت مطالع سعوده وسارت في الاثاق صنائع جوده وعمر
 الحرمين الشريقتين وشمل بالبر اعلمها وجمع بالامن شملها

a) P et I امانيه (P om. le suivant اماله). b) O الملك.
 c) P واكرام I. واكثر. d) P سيف. e) P وغشى.

قلعة فتولّى كبيرهم الامر والباقيون ساكتون وتحرك ورفقاؤه ساكنون
 وكان اسمه يرنقش فحفّ اليه وبرك عليه وفرشه على فراشه وغشبه
 في غشاشه وذبحه في نومه ولم يُعْن عنه ذب قومه وخرج ومعه
 خاتمه وهو لا يرتلب به لانه خاص زكى وخادمه وركب فرس
 النبوة موهبا انه في مهم وقد ندب لكشف مله وأهل القلعة في 5
 أضييق شدة وأشد ضيقة a وكلهم لباس المطيف بهم غير مطيف
 حتى اتهم الخادم فحدث بما احدث فأنشعوا قتل زكى من
 القلعة وارتاع الناس لما هالهم من الروعة وركبوا ولبسوا السلاح
 وركبوا تلك الليلة لامرهم الى الصبح وزحف بعضهم الى خيمة
 جمال الدين محمد بن علي بن ابي منصور فرمى بالنشاب 10
 وحصل e من امره في الاضطراب فقصده من جماعه من الامراء وشاركه
 في تصويب الاراء واتفقوا على ان يبادر نور الدين محمود بن
 زكى الى الشام للحوطة على تغور الاسلام فسار معه اونيائوه وكبراء
 الشام وأمرأوه وكبيرهم صلاح الدين محمد اليغمسانى d وسار معه
 اسد الدين شيركوه وانحازت e اليه الاعيان والوجوه فلك حلب 15
 وبلغ امواد وغلب واقتص انفتوحات الابكار واستخلص من التلقات
 الديار واما الوزير جمال الدين محمد بن علي بن ابي منصور
 فانه لما بعد عنه من كان يحذره وعرف الامر من كان ينكره ضم
 العسكر واستمال الملك الب ارسلان وأطمعه فى المملكة وحته على

a) P et I ضيق. b) P om. c) P ajoute هو.

d) O et P الباغيسيانى; IA XI, ٧٤ الباغيسيانى. Ce nom est dérivé du surnom turc باغان = qui foule aux pieds ses ennemis. Voir ci-dessus p. ٢٨ note c. e) O وانجاز.

السَّوار بالمعصم وربض على روضها في مجثم المخيم ولج في الحصار
وهو مستظير بالانصار مستنصر بالاستظهار ومتكثر بالاستعداد معتد
بالاستنثار مغرور بالدعوى مسرور بالغير يظن ان القصد بحكه وان
القدر خصم خصمه وأعل الحصن قد اشفوا منه على الدامغ^a
5 الدامر وقد بلوا من وبَّل^b وباه بالهامل الهامر فتألم الفرج من
حيث * لا يجتسبوا^c ووافى الفرج من حيث لا يكتسبوا وذلك
ان زكيا كان اذا نام ينام حول سرير^d عدة من خدامه يشفقون
عليه في حالتى يقظته ومنامه يذودون عنه ذود الآساد في
ملاحمه وينزرونه زور الخيال في احلامه وهم من الصباح الشروق في
10 حسن الصباح لدى الشروق وهو يحببهم ويحبونهم^d وتلك مع الوفا
منهم يجفون^e وهم ابناء الفحول القروم من الترك والامن والروم وكان
من دأبه انه اذا نقم على كبير اراده وأفضاه واستبقى ولده عنده
وخصاه واذا استحسن غلاما استندام مروتيته بالخصى والسَّل^f وفاجاه
ووجاهه بقطع النسل فلم على انهم من ذوى الاختصاص ينتهزون
15 فيه فرصة الاختصاص فنام تلك الليلة اليهم مستنهما ولوثوق بهم
مستديما وهو صريع السراج نزييف الاقداح فغلبه نعاسه ومأكه
رقاه وحوله ماليكه مرده ومراده^f فانتهبه وهم قد شرعوا في اللعب
وأخذوا في الشرب والطرب فزبرهم وزجرهم ومنعه السكر من اللام
حين ابصرهم فحرك رأسه يتوعدهم وحينم بلسانه يتهدد^eهم ولم يدرك
20 ان تحريكه لرأس سبب قطعه وان نزوله على القلعة بالذلة خاتمة

a) O الداء. b) P ويل. c) O لا يجتسبون. d) P

ويفجعهم^e. e) O ووجاهه. f) J'ai ajouté le techlid.

وتشوش البلد وخاف اهله المعاقبة وحذروا من زنى سطوانه
المعاقبة فخرج القاضي تاج الدين بجيمى بن عبد الله الشهير زورى
وجاء الى الملك وهماً وسهلاً له الصعّب ممّا جناه وقتل له نحر
قدامك وقد صرنا مالىكك وخدمك نسيّر في المدينة وأسلكها
وأدخل القلعة وأملكها فركن الى قوله وسكن بحوله وأحرق به
الجند كأنهم في خدمته وصوبوا له سدان عزمته حتى صعد الى
القلعة فأجلسوه فى المركز وأحاطوا *a* به احاطة الدائرة بالمركز
والتقطوا ملىكه من حواليه *b* وأفردوه واحتناطوا عليه ولم يسر له
بعد ذلك اثر ولم يسمع له خبر ولا شك أنه بعد ما اغتيل
عليه اغتيل وبعد ما استنزل *c* أزيل ووتى زنى الموصل بعد جغر 10
زيمن الدين على بن بكتكين المعروف * بعلّى كوجك *d* فنظم
السلك ونهج المسلك وتلافى واستدرك ووصل زنى بعد ذلك الى
الموصل فاستنصفى اموال جغر واستخرج ذخائره واستنظف أوله
وأخيره وصادر اهله وأقاربه واحل بنوابة نوابه وسلبهم القوة والقوت
ونوع عليهم جوره الممقوت ثم عطف زنى على الملك الآخر الب 15
ارسلان فاستخرجه من معقله وعنى بتفاصيل امره وجملة *e* وضرب
له نوبتيّة *f* ونوبا ورتب له فى حائتي جلوسه وركوبه رتبا وأغرى
بتوتى اكرامه وتوخييه وغرضه خفاء ما جرى من قلاك اخيه وقصد
حصار قلعة جعبر وصاحبها عز الدين على بن مالك بن سالم
اسن مالك ونازلها وقابلها وقتلها وأحاط بسورها المعصوم احاطة 20

a) O وحاطوا. *b*) P حوله. *c*) P اشتترك; I استنزل.

d) P simplement بكوجك. *e*) P جملة. *f*) P نوبتيته.

زنكى في حرب * وأنزل من اكرامه ^a في منزل رَحْبٍ وكانت ^b
 الخاتون السكمانية زوجة زنكى تربيته ونبرته وتجري به في حلبه
 تجريبه وتجربه حتى بلغ وادرك وساكن فظنته تحرك وفهدته المرأة
 غير مرة وأنهدته وعاهدته على الوفاق وعلى الوفاء عهدته وتأسد
 ٥ النشيل وضاق به عرينه وشتمخ عرنيته وكان نصير الدين جسر
 نائب زنكى بالموصل للدماء سفاكا وبالنفوس فتكا يأخذ انبرىء
 بالنسقيم ويلحق الولود بالعقيم وقيل انه لما احكم سور الموصل
 واحتجز بالحفظة منه على المخرج والمدخل وأعجبه كمال احكامه
 وملاك احكامه ناداه مجنون نداء عاقل وقال هل تقدر ان تبني
 10 على الموصل سورا يسد طريق القضاء النازل فدار المنجنون
 بتصديق ما قال المجنون فانه لما احس من الملك نحس الملك
 صار يقبض عنانه ويبسط فيه لسانه ويقول ان عقل والا عقلته
 وان نقل طبعه والا نقلته فسمع الملك ما راعه وأسرّه في نفسه
 وما اذاعه فقدر ودبر وفكر ومكر وجمع اليه من حوله وقال لهم
 15 فكنتموا قوله واتفقوا على انه اذا جاء الى سلام خاتون او سلامه
 أحيط به من خلفه ومن ^c قدامه فاذا اصابوا منه المقتل ملكوا
 الموصل فركب نصير الدين بكرة على عاتقه وهو يزعم ان ادارة
 انك بارادته واخترق المدينة ووصل الى الدار التي فيها الملك
 للتسليم فملك حشاشته حاشية الملك وقطعت سلك حياته في
 20 طريق الدعليز المنسلك ومزقوه بسيوفهم ومزعه وضربوه بسكاكينهم
 وبضعه وفادوا بشعار الملك وأركبوه وذلك في اواخر سنة ٥٣٩

a) وانزله من الكرامة P. b) وكان P. c) P et I و. sans خاتون ensuite و art.

جاولى جانددار بزنجان ثانياً نذكر جملة من اموره *a* الى ان قضى الله عليه بمقدوره ١٥

ذكر زكى بن آق سنقر فى آخر عهده

قَالَ كَانَ جَبَّارًا عَسُوفًا بِنُكْبَاءِ النُّكْبَاتِ عَصُوفًا غَمْرَى الْخُلُقِ اسْدَى
لِلْخُفِّ لَا يُنْكِرُ الْعُنْفَ وَلَا يَعْرِفُ الْعُرْفَ قَدْ اسْتَوْلَى عَلَى الشَّامِ ٥
مِنْ سَنَةِ ٥١٢ هـ إِلَى أَنْ قُتِلَ فِي سَنَةِ ٥١٤ هـ وَهُوَ مَرْهُوبٌ لِسُطُوهُ مُجَفِّو
لُجْفُوهِ عَادَاتٍ حَتَفَ عِدَاةَ وَرَاةٍ لَكَلَّمَا خَتَمَ اللَّهُ لَهُ فِي آخِرِ عَمَرِهِ
بِالسَّعَادَةِ وَبِالشَّهَادَةِ وَوَقَّعَهُ لِلْجِهَادِ الَّذِي هُوَ أَفْضَلُ أَرْكَانِ الْعِبَادَةِ
وَهُوَ الَّذِي فَتَحَ الرُّهَا عَنُوءًا وَاحْتَلَّ بِهَا مِنَ السَّعَادَةِ ذِرْوَةً وَذَلِكَ
يَوْمَ السَّبْتِ السَّادِسِ وَالْعِشْرِينَ مِنْ جُمَادَى الْآخِرَةِ سَنَةِ ٥٣٩ هـ 10
فَتَسَنَّى بِفَتْحِ الرُّهَا لِلْمُسْلِمِينَ جَوْسُ بِلَادِ جُوسَلِينَ وَعَادَ جَمِيعُهَا
إِلَى الْإِسْلَامِ فِي عَهْدِ وَلَدِ زَنْكِي نُورِ الدِّينِ وَصَارَتْ عَقُودُ الْفَرَنْجِ
مِنْ ذَلِكَ الْيَوْمِ تَنْفَسَخَ وَأُمُورُهَا تَنْتَسَخُ وَمَعَاظِلُهَا تُفَرِّعُ وَمَعَائِلُهَا
تَفْتَرَعُ ثُمَّ أَنَّ زَنْكِي بَعْدَ فَتْحِ الرُّهَا نَزَلَ عَلَى حَصْنِ الْبِيرَةِ وَكَانَ
عَلَى الْفَرَاتِ وَهُوَ مَشْحُونٌ بِالْفَرَنْجِ الْعُنَاةِ فَجَاءَهُ الْخَبَرُ بِأَنَّهُ نَائِبُهُ 15
بِالْمُوصِلِ وَهُوَ نَصِيرُ الدِّينِ جُغُرَا قُتِلَ فَتَرَكَ لِلْحِصَارِ وَارْتَحَلَ ١٥

ذكر مقتل جغر نائب زكى بالموصل

قَالَ كَانَ مَعَ زَنْكِي مُلْكَانِ مِنَ أَوْلَادِ السُّلْطَانِ مُحَمَّدٍ بْنِ مُحَمَّدٍ
ابْنِ مُلْكُشَاهِ أَحَدِيْمَا يُسَمَّى ابْنُ أَرْسَلَانَ وَهُوَ فِي مَعْقِلٍ مِنْ مَعَاظِلِ
سَنْجَارٍ وَالْآخَرُ يُسَمَّى فَرْخُشَاهُ وَيَعْرِفُ بِالْمُلْكِ الْخَفَاجِيِّ وَهُوَ بِالْمُوصِلِ 20
وَكَانَ هَذَا الْمُلْكُ مُسْلِمًا إِلَى الْأَمِيرِ دُبَيْسِ بْنِ صَدِيقَةِ فَانْتَزَعَهُ مِنْهُ

وصعد فيه الدم بعد جريانه وتجاوز من عرقه الى حلقه وصدره
وانتقل الى بطن الثرى من ظهره وكانت وفاته بربنجان في جمادى
الاولى سنة ٤١٠. وفي ذلك يقول زين الدين المظفر بن سيدى
الربنجانى *a* من قصيدة

5 عِشْرُونَ أَلْفَ مُهَيِّدٍ قَدْ أَصَابَتْ فَلَسْتُ مَصَارِبَهَا نَكَايَةً مَبْصِعٍ
وقيل ان في الليلة التى توفى *b* فيها جاولى جاندار قُتل زكى بن
آق سنقر بالشام وكان كلاهما قُطْبًا يدور عليه فلك الاسلام، قَلَّ
والصحيح ان زكى بن آق سنقر قُتل في شهر ربيع الآخر من
السنة على قلعة جَعْبَر قبل موت جاولى بآيام ولكن تدانى موتهما
10 وتنادى فواتهما ومن قبلهما كانت وفاة سعد الدولة بيرنقش ووفاته
قُتل امير آخر وكان قد قُتل من قبل ناصر الدين قُتلغ ابه
الباردارى فتقاربت منايام وتبدلت نفودهم بنسبايم وصاروا اسمارا
وعادوا اخبارا ونما اخترم جاولى انحللت تلك المعاهد واختلّت
تلك القواعد وتفرق ذلك الجمع وتشوش ذلك الوضع وعاد كُلُّ
15 طائر انسى وكره وكُرِّ صاح *c* الى سُكْره وآمن السلطان من امله
وأقبل اليه من قبله وعاد الامير تنار الى السلطان لبوزايه متوسطا
ولتمكينه مشترطا وكان ذلك برأى الامير الحاجب الكبير فخر
الدين عبد الرحمن بن طغايك وعلمت سعادة السلطان *d* عمله
وقدر الله له ما لم يجير *خاطره امله *e* قَلَّ وحيث اجرينا ذكر *f*
20 زكى بن آق سنقر وقتله بالشام في التأريخ ائذى توفى فيه

a) O et I om. *b*) مات. *c*) صاح. *d*) P
mais en om. السلطان. Cmp. la note suivante. *e*) P
.خاطر امله. *f*) P ajoute اطلبك.

وان بوزابه يأتى جاولى بالملك محمد بن محمود متى اراد وان
 يجعلها عمتيهما للجمع والاحتشاد ولكل واحد منهما الى مركزه
 واحتمى على السلطان بتعززه *a* وتأكدت بين جاولى وبين السلطان
 الوحشة ودبت الى اعضاء المملكة بسبب فتور اعضاءها الرعشة
 واعتلت *b* العقائد وانحلت المعاهد ولما تمادى الامر تبدى السر *c*
 ووقع الشر فأنفذ جاولى الامير قنصار الى بوزابه بفارس يستنجد به
 الوعد ويستنجح منه القصد وأقام بميانج ومعه جميع اكابر
 الامراء والرسل تتروى منهم الى الامير قنار لاستحثاث بوزابه بالاستدعاء
 وأقام جاولى مدة ينتظر وفي تدبير الملك يفكر فكان *e* من قضاء
 الله ما لم يكن في حسابه ودنا الاجل الذى فى كتابه وكان فخر *10*
 الدين بن طغايك لما عرف توجه الامير قنار الى فارس لاستنهاض
 بوزابه شخص اليه بنفسه من جانب السلطان ليصده عن الورد
 ويرده عن الصدود وتمادى على جاولى المقام *d* بطاعر ميانج
 واجتمعت عليه العساكر العظام وازحم *e* اللقيف والتف الزحام
 وكان فى اثنى عشر الف دارع وكانت *f* معه عساكر ارانية وارمنية *15*
 فخيّم على زجان وحتم *g* على عزم همدان وكان بيد أيده زمام
 الزمان وعواصم عن حديث اللدثان وكان قد اقتصد لغير مرض
 عرض ثم تصرف على عدته بيده فبسط وقبض ونزع *h* فى قم
 فتألم عرقه وتورّم ودجا افقه وأظلم وكان سريان الورد من شربانه *i*

a) O بتعززه. *b*) P واعتلت. *c*) O وكان. *d*) P
 مقامه. *e*) O وازحم. P om. الزحام. *f*) O
 شربانه *O et I*. *g*) P وحيم. *h*) O فنزع. *i*)
 شربانه P.

هذان وترك *a* انتقاله وخزائنه بها وسار فسار جاولى وراءه جريده
 وقنع حتى وصل الى القرب مراحله بعيدة فلما دنا منه ابدى
 البقيا عليه وأسدى الحسنى اليه وقال اتخذ اليوم *b* عنده بدا
 لينجدينى عند الحاجة غدا فهذا *c* السلطان غير موثوق بموثيقه
 5 ولا موقف فى تسديده وتفويقه وذكر غدره بأخيه سليمان شاه
 فكتب الى بوزابه وعو على حد الهزيمة *d* كتابا مضمونه انى مصدقك
 ومصادقك وموافقك لا مفارقك وخاطبك حباك وضائب ودك وقد
 صرت من حزبك وما سرت لحزبك فاعتمد بوزابه على قوله واعتد
 بصوله وملا * ايدى الرسل *e* بالايدي ارسلا وقال حسنا وحسن
 10 مقالا وأعد ما كتب بما كتب الاعلى وذكر انى اجبت الداعي
 ولبيت المادى ولم يبق الآن الا التعاهد على الجسد والتساعد
 على العهد وعلامه صدقك فى صداقتك انى *f* خلفت خزائنى
 ثلثين وقرا من المال الصامت بهذان فى دار الاثير الى عيسى
 فان رأيت ان تأخذها فخذها وان سمحت بانفذها فأنفذها نعلم *g*
 15 انى مستوثق منك بشفيق مسترفق لشقيف فعاد جاولى الى
 هذان وتسلم من الاثير الى عيسى المال وسير على جماله تلك
 الاحمال *h* وندب معها *b* مائة فارس من عسكره الى اصفهان وكتب
 الى الامير غلبك واليه ان يضم لحفظها الى فرسانه الفرسان فلما
 وصلت خزانه بوزابه اليه عقد على الود للنصر وزكى فى الوفاء
 20 والوفاء منه العنصر وتعاقدا على المعاهدة وتعاقدا على المعاودة

a) O sans و. *b*) O om. *c*) O وهذا. *d*) P اليرب.
e) P بيد الرسل. *f*) P خزاينى : peu après O انى. *g*) P
 ليعلم. *h*) O الاجمال.

تبعتهن * فاعتذر اليه السلطان *a* واستماله واستغفاه من ذكر ما جرى واستقاله وحكمه فى الحبل والعقد والاقطاع وامر *b* للجند والامراء بالانتصار لامره وسر بسرور سره وشرع جاوى فى مكانته الملك سليمان وخدعه وردة عن المقام مع القوم وردعه وتوثق له من السلطان بيمين وسير نسخة امان *c* له مع امين فغارقه *d* 5 وانفصل وانفصم عنهم ووصل ايضا خوارزمشاه يوسف واخوه فاتبعهما للتوجه الاعيان والوجوه ولما عرف بوزابه وعباس تعذر ما حاوله وتغسر ما زاوله وتفرق الجند الذى جمعاه تفارقا على مواعدة فى معاودة الجمع وودعا على مواعدة مودعة للطاعة والسمع وعزم كلاهما على الرجوع الى بلده بنية الرجوع والغروب فى اُفق *e* 10 على استئناف الطلوع وكان السلطان عند اتصال اخيه سليمان بجانبه واستظهاره بكتائبه علم ان بوزابه وعباسا يفتقران وانهما يعدان باقتهما يعودان فرحل بالعسكر الى مدينة ساجاس مع جاوى على عزيمة الاسراع والاتباع والسلطان وخواصه على حالة من الارتياب والارتياح فقال لجاوى انقض انت وراء بوزابه فاعسكر *d* 15 والشوكة معه والرأى مسيرى الى الرى لالقى عباسا واتعه مضى جاوى الى لندان وعهد مسعود نحو الرى فحصل *e* من وردها بالرى وغنى بالسعادة عن استعمال المشرفى والسهمى وقبض سليمان شاه اخاه وحبيه فى قلعة سرجهان وتلقى ما صعب بالاحتمال والاحتماء فهان ولما علم بوزابه ان جاوى جاء ولّى وخلقى *f* 20

a) P ان السلطان اعتذر اليه. *b*) O om.; P om. jusqu'à سره. *c*) P ايمان. *d*) O et I بالعسكر. *e*) P ورودها. *f*) O om. وحصل

مسدودة بالثلوج فأقام بعسكره مُجْمَعًا ولنبوض عند انحسار
 الثلوج مُزْمَعًا وتطايّرت كتبه الى بغداد لاستدعاء السلطان اليه
 واستقدمه عليه والسلطان في بغداد ساء بسببه لانه بلهوه زاه
 بزقه فلما تنبه « من وسنه نديم على خلع رسنه ورجع من الحزم
 5 الى سننه ولبي نداء جاوِل وأجاب دعوته وعزم على الرحيل اليه
 وسار على الدربند القرايلى الى المراغة في اوعر طريف وأعسر
 مصيف حتى اتصل بالامير جاوِل فكشف من العدد الجمع وكثر
 من العدد اللع وأعجب السلطان الحال وحل به العجب وانقلب
 الى القوة وقوى منه القلب فحسدت ^b الجماعة جاوِل وغبطوه
 10 وتخيّلوا في ان يقبضوا عليه ويربضوه فان ابن نغايرك مع مصافحته
 له كان بإمكانه متبهما وكذلك ^c خاصمك كان ^c من استيلائه متوهمًا
 فأجمع الامراء واحتالوا لاعتقاله في سراى السلطان فأطلع على
 السر ووقع على مكر المكر فاحتززه منهم وتقبض عنهم وأراد ان
 يبطش بهم كما ارادوا البطش به ثم جرى فى الحلم والكرم على
 15 حسب مذهبه وقيل للسلطان انا على ^e منافحتك وفي متى صحتك
 ولا ^f يجمعنى واياك بعد هذا ناد ولا يسمع تلبينى فيه ^g مناد
 لما اجتمع السلطان وجاوِل بعد ذلك الا راكبين منفردين عن
 العسكر متجانبين وقيل للسلطان ان اردت تدانى امنى فنباعد
 عنى ودعنى انقص بعساكرى الى اعدائك وأذكرك بحقوق نعمائك
 20 فان اتوا قبلتكم وان ابوا قتلتم وان اتبعوا سررتكم وان ساروا

a) P حب. b) O et I فحسد. c) O om. d) P
 avec و. e) P فى. f) P لا. g) P ajoute
 بعد هذا.

من الباطل وعرف أنّ امره *a* معهما غير مستقيم وأنه *b* إنّ رحلا
اليه فهو غير مقيم فكنتب الى جاولى الجاندار يستدعيه فوجده
متاجميا متجسبا بالقبض على الوزير عز الملك من غير مشاورته
وقلة اكرامه به وترك مراقبته فى مصادرته فلما شعر السلطان
بنأخذه استشعر حذره وورى عن الهزيمة برحلة الشتاء الى بغداد ⁵
وحدث السير بالاغذان ومعه من الاكابر عبد الرحمن بن طغايك
وخاصبك بن بلنكرى ووصل بوزابه وعباس الى همدان على ظن
انهما يجتمعان بالسلطان وهما مبديان *c* للطاعة مخفيان للعميان
فالما بهما شائنين واتصل بهما الامير ناصر الدين خطبته *d*
المبارزادى وكان ليثا خادرا وقسورا قاسرا وكتبوا الى الامير جاولى ¹⁰
الجاندار بأذربيجان وقالوا له انت الكبير ولك التدبير ونحن
اتباعك وأشباعك فان قدمت الينا قُدمت علينا وكنت صاحب
جيوش من ينتصب على سرير الملك واخرطنا معك طائعين فى
السلك فرّجوا ديلم بحميل وأعد رسولهم *e* بتأميل واشتغل بحشد
الجموع وجمع الحشود وحشّر الجنود ونشر البنود واتصل به آتابك ¹⁵
اياز وكان آتابك داود فى حياته وهو مشكور الغناء فى مقاماته
وعصده الامير شيرين آق سنقر فأظهر حينئذ النهدة الى همدان
والنهيضة الى الناعضين المتسلطين * على السلطان *f* فوجد الطريق *g*

a) O امرهما. *b)* O وانهما. *c)* P مظهران. *d)* Hosainî, fol. 63 *b* حطبا. Ce nom se retrouve ci-après sous la forme de فتبلغ ايه. Le *ghain* au milieu des mots turcs est souvent élide dans la prononciation et dans le dialect *azeri* le ن est remplacé par le خ. *e)* P رسولهم. *f)* O om. *g)* P الطريق

المزبان في الوزارة بدأت ^a الامور في الاختلال والعقود في الاختلال
وكان قد قنع من الوزارة بلمعها ومن المرتبة برسمها وكان يروق
الناس بمشرك لحييا وبروقه الانس بشرب الخمر لا ينافرها الا
الغواني ولا ينافرت الا الاغاني وكان ^c وزراء الامراء قد غلبوا على
⁵ امره وبلغوا الى قدره فما له قبول مسموع ولا ضل متبوع ولا عمو
مشكور ولا مشكوك ولا مخشى ولا مرجو وخاصمك بن بلنكي
عمو الامر الناق وعمو داعية من الدواقي وكان وزيره رئيس الدين
ابو تغلب بن حمدك السهرودي العميق برية الرئاسة اللبيق
برأي السياسة قد استولى على الامر واحتوى وتمكن من ورد الملك
¹⁰ وارنوى وكل امر لا ينفذه لا ينفذ وكل حق لا يأخذه لا يؤخذ
وكان كصاحبه مسعودا مصحوبا بالسعادة مدودا من ائمال والجاه
بالريادة قال وكانت قد تأكدت بين الامير عباس صاحب السرى
وبين ^d الامير بوزابه صاحب فارس صداقة صادقة ومودة احوالها
لحوالي متناسقة فطمعا في المملكة وزعما ان البركة في الحركة وقال
¹⁵ ان العرصنة خالية والفرصة بادية وعذا وقت الارتقاء الى العرة
والامتراء للثرة فكتب بوزابه الى السلطان اتى واصل الى * خدمة
السرى وخرج من شيراز بالملكين محمد وملكشاه ابني السلطان
محمود بن ملكشاه وخرج عباس من الرق بالملك سليمان اخي
السلطان مسعود وكتب ايضا اتى واصل الى جنابك ملازمة ركليك
²⁰ فحمل السلطان قولهما على الظاهر وخاف ^f ما خفى في الباطن

a) P شرعت. b) P دباقر; I 8. p. c) P وكانت.

d) O وقع. e) P الخدمة. f) P وخفاء.

تحية ومن جملة ذلك انه كان بالعراق عميد راضي نولي سنة
واكتفى ثروة واستغنى وحسباً وجنى وخبى فلما جاء
السلطان قـيـل له اعمل حسابك فأحضر المشرف وكان يعرف
بابن الحكيم من اهل بغداد وقال اريد ان تدع المكر منك وتدعو
مكر منك ونهتتم بأمرى وتستأمر همتك وتحسن الحسبة وتحنسب^٥
الحسنة وتكف بكفايتك عني الايدي واللسنة فقال المشرف انا
لا اجسر ان استر وكل ما اذكر لا بد ان اذكر وعلى ان اخفى
كثيراً مما خفى من الجنايات والجبائيات والاجنذابات والجمعالات ولا
بد ان اجمع ما اخذته من المرافق الوافرة والفوائد الظاهرة
واتفقا على اسقاط مبالغ حتى تقرّر ذكر خمسين الف دينار^{١٠}
فبذل له الف دينار على انه يذكرها في الحشو ولا يبرز بها لعل
الوزير يغفل عنها ولا يؤاخذها بسببها فألى آلا ايرادها وتخصيصها
بالذكر وافرادها، قال عماد الدين حدثني المشرف ابن حكيم قال
دخلنا بالحساب الى الوزير عز الملك فأول ما وقعت عينه في
المجموع على المبلغ المرفوع فقال ما هذا فقبل الرسوم التي اخذها^{١٥}
والمرافق التي اجتذبتها فضرب عليه بقلمه وقال كيف تجيزون ان
تجمعوا عليه ما ارتفق به من رسومه وخدمه هذا بقي على
انباب سنتين يندبن ويتمون فلما شفى ألم أمه ورفع علم عمله
صار له معلوم وحصلت له رسوم فليس من المروءة ان نستعيدها
وما فوّض اليه الشغل الا ليستفيدنا قال فخرجنا نسحب اذيلنا^{٢٠}
انا للاحجل والعميد للاجدل وقد رددنا الى العمل فأخذ بيدي
وناولني صرة فيها ستمائة دينار وقال هذا ما جعلته باسمك وما
صرتني امامتك فأجر فيها على رسمك قال ولما جلس مؤيد الدين

فخفقت بعد ما عذبته وعلقتنه فقتل مثل القتل التي قتل *a* بها
الكمال ثابتا وكل من كان حاسدا له على منصبه على شامتنا وكان
عز الملك البروجردى شيخا بهيجا قد جاوز الثمانين سنة
ومع شيخوخته يقدر ماء المنصورة من محياه وكان في السعادة
5 سعيدا في ماحياه وكان في أيام وزارته مرعوب الغرار مشبوب النار
وكان نائبه في الوزارة نجيب الدين عبد الجليل السليم المصيب
والشم المهيّب والسيف الذي يفرى ويفصل *e* ويبرى ويفصل
يمت الاصول ويستأصل البيوت ويستنزل من الجو العقاب ويستخرج
من فعر البحر الحوت وقد ضربوا على بغداد المضرائب ومكسوا *d*
10 المكاسب *e* قال وكان رضى الدين ابو سعد مستوفى السلطان
المعيد من الشين المديع الشأن من يغشاه والذي بسبب
خدمته لاخته العزيز في أيامه وكان ربيب انعامه وكان من اوسع
صدور ذلك العصر صدرا وأقلّم شرّا وكان نائبه كمال الدين ابو
الريان الاصفهانى من تلاميذ عمى العزيز وعلمانه ولم يكن اعرف
15 منه بقانون الاستيفاء في زمانه لكنه كان خاليا من الادب عاليا مع
نقصه في اكمل الرتب وهو صورة بلا معنى وحسن بلا حسنى
ويرق بلا وابل وضول بلا طائل وكان عز الملك الوزير مع جهله
وشدة بخله ربما نسمت له ريح اريحية ومننت *f* بغته روح

a) O قتل et bientôt. *b*) P et I شيخوخته.

c) P ويفصل; I s. p. *d*) P ومكسوا. *e*) Ce qui suit

jusqu'à رملك p. 19v l. 23 manque en P. *f*) I ومنيت

sans le mot suivant بغته.

٥٣٥ مخرج الكافر الخطائي واستولى على ما وراء النهر وكسر السلطان
 سنجر اشد الكسرة ووقع عظماء ملكته في الاسر، وفي سنة ٥٣٨ هـ
 قُتِلَ السلطان داود بن محمود بن محمد بن ملكشاه بأيدي
 الملاحدة بتميرز غيلة وعاش أيامه من شر يد الدهر شريداً ولم
 يسترح ليلةً وكان قد زوجه السلطان مسعود بنته وأقنعه بتميرز⁵
 ملازماً لبيته قاعداً فوق تخته تحت بخته *a* ولما خانته في المبدأ
 السعادة وفنت له في العاقبة الشهادة وقيل أن الأمير زكي بن
 آق سقز وضع عليه من حشيشية الشام *b* من فتك به فأُس
 على بلاده بسببه وذلك أن السلطان مسعود كان قد عول على
 أن يسير داود إلى الشام ويحفظ به تغور الاسلام ففرغ زكي وجزع¹⁰
 وسقط في يده من حديث الحادث الذي وقع وخذله الأيد
 ولكن نصرة الكليد ووصل خبره إلى بغداد ففقد *c* له في دار
 الخلافة مجلس العزاء ثلاثة أيام بحضور أرباب المناهب وعدت *d*
 المصيبة بقتله من أجمع المصائب، وفي سنة ٥٣٩ هـ رحل السلطان
 مسعود إلى اصفهان وكانت دار السلطنة قد تشعنت فشد منها¹⁵
 الأركان وتغير رأيه في الوزير عز الملك البرجوردی فعزله ولم
 يستبق *e* العزلة واستصفى ماله وشغل بوباله سره وباله واستوزر مؤيد
 الدين الماززيان بن *f* عبيد الله الاصفهاني ونقله إلى *g* الوزارة من
 الطغراء وكانت له زوجة من جوارى مسعود *h* تركية سليطة
 متسلطة حاكمة عليه متبسة فتسلم عز الملك وسلمه اليها²⁰

a) O دخته; P بخته. *b*) P ajoute الباطنية. *c*) O تشبه. *d*) P et I وعد. *e*) Lis. تشبه (d. G.).
f) O om. *g*) O ici من, ensuite. *h*) P et I السلطان.

مشايخهم وأكابرهم وجمال الدين اقبال الجاندار وشرف الدين
 كردبازو *a* ومسعود البلالي ودونم *b* في الرتبة عباد الدين صواب
 وشمس الدين كافور وأمين الدين فرج *c* الدووي وأمثالهم وهم
 عصبة فيهم عصبية على الشافعية ويتقربون الى الله *d* بما يوصلون
 ٥ اليهم من الاذية ونكبوا اصحاب الشافعية بأنواع البلاء في جميع
 السبلاد وخصمهم بالطراد *e* والابعد وحاولوا اخفاء مذهبه فتعالى
 ظهوراً وارادوا اطفاء نوره فما زاده الله الا نورا قل ونكبوا رؤساء
 المذهب في كل بلد ولم يبقوا منهم على احد منهم ابو الفضائل
 ابن المشاط بالري ومنهم ابو الفتوح *f* الاسفرايني ببغداد ومنهم *g*
 10 بنو الخجندى باصفهان ودخل في مذهب ابي حنيفة *h* جماعة
 طلبا للاجاء وخوفا منهم لا من الله ومن جعلتهم القاضى عمدة
 الدين السامق قل وكان وزير الخليفة المقتفى لما تولى شرف
 الدين على بن طراد الزينبي وكاتب الانشاء سديد الدولة ابن
 الانباري وصاحب المخزن كمال الدين بن طلحة وتزوج الامام
 15 المقتفى بأخت السلطان مسعود فاطمة خاتون وعزل شرف الدين
 الزينبي عن وزارة الخليفة في سنة ٥٣٤ وسببه *k* انه استشعر
 فضى الى دار السلطان بها معتصما ثم لم بعد ذلك دارة محترما
 وتولى الوزارة نظام الدين ابو نصر بن جبير وكان الاستيلاء
 بالعراق لاصحاب السلطان وليس لاحد بكفهم يدان قل *l* وفي سنة

a) O et I كردباز. *b*) O sans و. *c*) P s. p. I فرج
d) P ajoute سبحانه. *e*) P et I بالطرد. *f*) P الفتوح.
g) O وهم. *h*) P ajoute الله رحمه الله. *i*) P الامام. *k*) P
 وسبب ذلك. *l*) O et I om.

الشتاء واستصاحب جماعة الأمراء وعاد عباس إلى السرى * قَالَ وأنا
أذكر وصولهم إلى a بغداد في هبة عظيمة وهبة وسية في سنة
٣٣٤هـ قَالَ وخطب جاولي بنت عبد الرحمن بن طغايك وتمت
بينهما المصاهرة وتأكدت * ما بينهما b المظاهرة وعاد جاولي إلى
بلاد آرائية وأذربيجان مشتد الأمر قوي الظهور مستبشرا بما 5
تأكد بينه وبين الأمير الحاجب الكبير عبد الرحمن من عقدي
الوصلة والأخوة وأقام السلطان ببغداد تلك الشتوة متوقفا على
نبيل الطرب d وقضاء الشهوة مستهما باداء الدينان واقتناء e الفبيان
وتقريب المسافر وإبعاد ذوي المفاز متكلا على السعادة في دفع
الاعداء فإنه لم يزل f كاسية مسعودا ولم ينصدد لعداوته إلا من 10
كفى الله شره فأصبح عنه مصدوا، قَالَ وكان الأمير سعد الدولة
يرنقش الزكوى من أكبر الدولة وفدائها وأكبرها وعظماؤها ومتو
وزارته g يمين الدين المكين أبو علي انعارض وله الفضل المستفيض
والفضل الفاضل وكان سعد الدولة يرنقش متو اصفهان والأمير
غلبك نائبه وسعد الدولة للمعسكر غير مغارق ولما لا يوافق 15
رضاء h السلطان غير راض ولا موافق * فكانت ابنة i الملك بمقام
ابنته قائمة ونصرة الاقبال بدوام نظير اقباله دائمة وكانت الخدام
لهم الجيوش والاسرة والعروش منهم نجم الدين رشيد من

a) P قدومه. b) P om. I porte. وتأكد بينهما على.

c) O مشيد. d) O الطلب; I الوطر. e) P واقتمنان.

f) O يكن. g) P ajoute. يومئذ. h) P رضى. i) P

. وكانت ابنة.

من رؤوسهم بالرى منارا اذن عليه المؤمنون وأخاف القوم لما كانوا
 في عصرهم يأمنون المنون وكان ذا عمة كافلة للرعية بالمعونة فرضى
 السلطان بآلاته وأقره ^a على ولايته ولما اتصل جاولي الجاندار
 بخدمة السلطان وجده حاضرا والقى ^b روض الرضى به ناضرا وكان
 5 الامير الحاجب الكبير فخر الدين عبد الرحمن بن طغايك ^c للحاكم
 على الدولة المهيّب الصولة وكان وسيما جسيما للسلاطين تسيما
 لا يرى الا براهيه ولا اجابة الا لدعائه وكان الامير بك ارسلان
 خاصبك بن بلنكرى اخش الناس بالسلطان وأعلقتم بقلبه قد
 اختاره منذ شيع به على حبه ولما كبر كان اكبر الامراء وأعظم
 10 الكبراء واجتمع هؤلاء الاكابر تلك السنة بالحصرة والدينا بالنعيم
 لهم بادية القصرة وجمال ^d فخر الدين عبد الرحمن بن طغايك
 الامير عباسا على مباينة عز الملك الوزير ومعارضته في التدبير
 وأضمه في تولية نائبه لجمال الجارمي في الوزارة وكان شابا مقبول
 الحركة مأمول البركة يرجع الى توسع في العزة وترفع في الفتوة
 15 فلستحكم طمعه في المنصب وقوى قلبه بمساعدة الاميرين ^e عباس
 وابن طغايك فتكامل وتجهل وجد جاد واستجد واستجاد
 وقرب ان يتم مراده وكان فتعصب الامير جاولي للوزير عز الملك
 وأعل نظم جناحه الى السلك وساعده خاصبك على مساعدته
 فاستقام امر الوزير وأجمع للجميع على ابقائه واتفقت الكلمة على
 20 انه لا مضايك له في منصبه ورحل السلطان الى بغداد رحلة

a) P et I واقراه. b) O ولقى. c) O طغايك. Les
 voyelles sont dans O, l. 11. d) P ajoute الامير. e) P

للعز. f) P om., ensuite il porte. الامير بن I. الامير.

به أجله وانقطع عن الحياة أمّاه احضر جاولى الجاندار ونصبه
مكانه وسام اليه ابنة وجنوده وسلطانه ووصى اليه بقطع دابر
الكفار ومواصلة برّ a الابرار فتوتى ولايته ووصل بنهايته بدايته وأنفذ
اليه السلطان مسعود الخلعة والعهد وأجزل له العطاء والرغد
وقرّر عليه جميع اعمال قراسنقر بآرانيّة وآذربيجان وولّاه تلك 5
المعقل والمدن والبلدان ونهض الامير جاولى فى السنة الثانية الى
خدمة السلطان فقبّل البساط ونسب له القبول وعرض هداياه
وتأخّفه وطوّقه والحمول فضاي انقضاء الواسع بضارب جنوده وخفقت
القلوب لهيبة خوافف بنوده واتّصل بالامير عباس صاحب الرى
ونشر من المؤدّة بينهما ما كان فى الطى وتوافقا وتوافقا ونظمتهما 10
طاعة السلطان فى سلك المصافاة وكان الامير عباس من مالىك
جوهر خادم السلطان سناجر والرى فى اقطاعه وقد نفّذه اليها
واليها وكان امره بها a عاليا فلما قُتل صاحبه بفتك الباطنيّة به
ثار عباس للثار وجدّ فى طلبه * واستولى على الرى b وأعمالها وتفرّد
بحيازة اموالها وقوى على السلطانين c سناجر ومسعود واستنظير 15
بمن معه من جموع وجنود ومن اتّصل به من مالىك الامير
الاجلّ صاحبه وكانوا زهاء اربعة آلاف فى عدد d كثير * وجمع
كبير e وقصر عزمه على قصد الباطنيّة وكبّسهم فى مواطنهم وبيّتهم
فى اماكنهم وقتل منهم مدّة ولايته اكثر من مائة الف حتّى بنى

a) O om. b) P وتفرد بالرى (ensuite après l'omission
du mot تفرد suivant ce ms. porte وحيارة). c) P et I
سناجر و السلطان, mais en P seulement manque . d) P
وجم غفير . e) P جمع .

* موتيا مولييا ان لا يكون بعدهما للملك متوليا » فلما وصل الى
 بروجرد صادفه الخبر بأن مدينة جنزة وأعمالها قد خُسِفَ بها
 وأن الزلزلة قد عدمتها وأنها خربت حتى كأن الارض عدمتها
 وأن الكفار الاخازنية والكرجية عجمتها وقد باد من أهلها مقدار
 ٥ ثلث مائة ألف نفس فأَمَرُوا الباقين الآ من احتفى بقلعتها
 وآوى الى تلعتها وذلك مع تشعت سورها وتهدم دورها وأن
 الاموال نُبشت وأن الخبايا فُتشت فأَعَدَّ قراسنقر السير اليها وكان
 ابوالى بن ه الى الليث لعنه الله * مقدم عسكر الاخاز d قد قرن
 بالزلزلة الزلازل وبالنزلة النزول وكان قد حمل باب مدينة جنزة
 10 وبقي مدينة سماعا جنزة وعَلَفَ عليها ذلك الباب واغتنم غيبته
 قراسنقر عن البلاد فسامها العذاب وذلك في سنة ٥٣٣ فلما وصل
 قراسنقر عادت دولة السديين وعلة النصر والتمكين وظهر أهل
 التوحيد على أهل التثليث ونُعِش الطيب بعثار الخبيث وواقعهم
 قراسنقر فهزموه وتلهم وقتل منهم مقتلة عظيمة وخرّب البلدة
 15 المستحدثة وأعل باب جنزة اليها وأعادها في العماره الى احسن
 حالاتها وأجمل هيئاتها وكان من جملة من عسكر بها زوجته
 بنت الامير ارغان وأولاده فاستولى عليه اليهم وعَلَفَ به السل
 وبقي مدة يتداوى ولا بُبِلَ وتوفي سنة ٥٣٥ بأرديبيل فأكثر
 المسلمون عليه العويل وعلموا عنه البديل، قال وكان لما اتصل

a) P om. b) Les mss. sans *techdid*. c) P من. Sur
 ce personnage (Ivané fils d'Abou lèth (Abelhèth) on peut
 comparer une note de Dulaurier, *Doc. Arm.* p. 141, *Chro-*
nique de Matth. d'Edesse p. 465; Brosset, *Hist. de la Georg.*
 I, 387 et suiv. d) P متقدم الاخازيه.

احتاج الى احد ولا افتقر الى مدد فاستحسن قراسنقر منه هذا العزم وترك الحزم فصار غزغلي مستقلاً وسار قراسنقر مستقلاً ومضى صوب خوزستان ليعبر منها الى همدان وسرح الملك داود جماعة *a* من العسكرية على طريق سواها للنبيّة التي نواعا فلما وصل الى عسكر مكرم *b* لم يوافقه الهواؤ الخوزيّ فوقع في القوم وفي دوابهم ⁵ الموتان وعجزت القدرة وتعذر الامكان فأقام على تلك الصورة بحسب *c* الضرورة ، وأما الملك سلاجف فأنه ظن أنه ملك وأن خصمه هلك وأن بوزابه على كل حال ملوك لا يقدم على الممالك وأنه إنما فتر لانسداد المسالك ورجا ايضاً من غزغلي أتاكبه أنه لا يخلّ بالتنيقظ ولا يخلّي ما يجب عليه من التحفظ وكان *d* الامر بالعكس ¹⁰ وسقم حاله على النكس فان أتاكبه اشتغل بالاكل والشرب واللهو واللعب فبيناه كذلك ان هاجم عليه بوزابه وعلى الملك سلاجف فقتل وفتك وأسر وأوثق ولم ينج من العسكر إلا القليل ولم يعرج على الخليل للليل وقبض سلاجف وحمله الى قلعة اسفيدر ^e وكان ذلك آخر العهد به ولم يشك احد في عطبه فتمكّن بوزابه ¹⁵ من ملكه وجرى على المراء مدار فلكه واستشعرت الملوك مهابته وتجنبت الاسود غابته فلم يركض الى فارس بعدها فارس ولم يندل الفريسة بها غيره فارس وأما قراسنقر فأنه لما انتهى اليه الخبر وعلم أنه لا قدرة له على دفع ما نواه *f* القدر مضى على وجهه

a) P avec و. — En I il y a une lacune jusqu'à p.

١٩., 1. 7. *b*) P مكرم emp. Yâcut III, ٦٧٤. *c*) P بحكم.

d) P فكان. *e*) En arabe ; القلعة البيضاء. *f*) P تولاه.

خدمة وزير ورثا فتتمول الاموال وملك الاملاك وقيل انه كان يجبري
 في ملكه ايام وزارته اربعائة قرية قل فنكب a الكمال ثلثا المستوفى
 وقبضه وأعدمه وقيل انه خنقه وأدعب بدعابه بهجة الملك
 وورثه وتولى منصب الاستيفاء بعد المهذب ابو طائب بن ابي
 5 البدر ولم يلبث في * منصب الاستيفاء شهرا b حتى اختفى بداره
 في السراير وانتقل من عنده الدار الى تلك الدار وتولى مكانه
 ديوان الاستيفاء الكمال ابو الريان الاصفهانى قل وعملاء الذين
 تولوا الاستيفاء كلهم كانوا من صنائع العزيز وتلامذته وكان في
 ديوان الانشاء سعد الدين الخراسانى وفي منصب الطغراء مؤيد
 10 اندين المزيان بن عبيد c الله الاصفهانى، فلما d آتابك قراسنقر
 فانه لما قتل الوزير كمال الدين محمد الخازن وجلس وزيره في
 وزارة السلطان رحل بالملكيين سلاجق وداود الى بلاد فارس فلما
 عرف بوزايه حصرهم لجأ الى قلعة كدل وکلاب e وفي بين خوزستان
 وفارس ودخل الملك سلاجق مدينة f شيراز وجلس على سرير
 15 الملك بها مسرورا ونظم من المصالح ما كان منتورا وغفل عن القدر
 فأنس بملكه مغرورا وأراد قراسنقر ان يخلى عنده عسكرا يحمي
 حماه ويبعدى على عداه فحمل الامير غزغلى السلاحي وهو مقدم
 عسكر سلاجق حسب التفرد والتوحد على اظهار الغنى عن
 يُنجدّه وأنه لا حاجة به الى من يُسعدّه فقال لقراسنقر انا ما

a) O فنكب. b) منصبه اشهر. c) P عبد. d) P القلعة البيضاء. e) IA XI, ٤١ nomme ici le château en persan اسفيد دز, voir p. ١٨٩ l. 14. Le techdid de كل est en O mais les mots sont persans (كدل وکلاب). f) P الى.

ليفرسه به وجَّه الخلاف الى مذهبه فاستوحش سرُّ قراسنقر فأضمر
 التَّكيد وأَمَّلَ الايدى فاستدعى المَلِك سُلجق ووعده بأنَّ يَحْضِيَ معه
 الى فارس ويستخلصها لاجله وجمَل ايضا على الفَهْضَةِ معه داود
 ابن محمود وآتابكه اياز وكان من صنائع قراسنقر ورحل قراسنقر عن
 آذربيجان نحو السلطان مسعود الى هِذَان ومعه المَلِكَان ومعه من 5
 العساكر عَشْرَةَ اَلَفَ فَلَمَّا قَرُبَ انْفَذَ وزيره عزَّ المَلِك البروجردى
 الى السلطان رسولا وتحدَّث معه وقَرَّرَ سولا وحملَه منه ومن
 المَلِكَيْن ومن جماعة الامراء كتبًا مضمونها اَنَا لَا نَأْمَنُ جَانِبَ الوَازِرِ
 الكمالِ وَاَنَا لَا نَصْبِرُ عَلَى مَا يَبْدُو مِنْهُ مِنَ الاعْمَالِ فَأَمَّا أَنْ تُعَدِّمَهُ
 وَاِمَّا أَنْ تُسَلِّمَهُ فَإِنْ دَفَعْتَهُ اَيْنَمَا فَنَحْنُ طَائِعُونَ وَإِنْ دَافَعْتَ 10
 عَنْهُ فَنَحْنُ عَنْ اِنْفُسِنَا مَدَافِعُونَ فَلَمَّا سَمِعَ السُّلْطَانُ مَا قَالُوهُ
 اسْتَقَالَهُمْ فَمَا أَقَانُوهُ فَحَارَ فِي تَدْبِيرِهِ وَاضْطَرَّ إِلَى تَسْلِيمِ وَزِيرِهِ فَقَبِضَ
 عَلَيْهِ وَسَلَّمَهُ إِلَى الْأَمِيرِ الْحَاجِبِ تَتَارَ فَأَوْقَعَ بِهِ التَّيَّارَ وَضَرَبَ عُنُقَهُ
 وَذَلِكَ فِي شَوَّالِ سَنَةِ ٥٣٣ هـ فَحِينَئِذٍ وَصَلَ قِرَاسَنْقَرُ وَمَعَهُ الْمَلِكَانُ
 سُلْجَقُ وَدَاوُدُ إِلَى الْخِدْمَةِ السُّلْطَانِيَّةِ وَجَدُوهُ عَلَى اتِّبَاعِ تَسْلُكِ 15
 الْهَيْمَةِ الشَّيْطَانِيَّةِ وَرَتَّبَ قِرَاسَنْقَرُ الْوَزِيرَ *a* مَجْدُ الدِّينِ عَزَّ الْمَلِكُ ابَا
 الْعَزَّائِبَ بَرُوجِرْدِي فِي وَزَارَةِ السُّلْطَانِ مَسْعُودَ وَكَانَ شَيْخًا ذَا بَهْجَةٍ
 وَبَهَاءٍ وَلَهْجَةٍ وَرَوَّاءٍ وَلَمْ يَزَلْ مِنْ عَهْدِ السُّلْطَانِ مُحَمَّدٍ *b* مُتَصَرِّفًا مَعَ
 الْأَكْبَرِ الْأَمْرَاءِ لَمْ يَبْطُلْ وَمَحَلِّيَا بِالْوِلَايَةِ لَمْ يَعْطَلْ وَمَا زَالَ مُتَدَرِّجًا
 فِي الْوِلَايَاتِ حَتَّى بَلَغَ الْوِزَارَةَ وَوَجَدَ بَعْدَ الْفِرَارَةِ الْغُرَارَةَ فَاتَّهَ 20
 فِي رِيْعَانِ عَمْرِهِ بِخِدْمِ *b* شَاكِرْدَا وَيَسْتَعْذِبُ فِي كُلِّ أَوَانٍ فِي

a) P وزيره . *b*) O om.

كمال الدين محمد بن علي *a* الخازن * من أهل الري *b* قُلْ وَلَنْ
 السلطان استعجز العباد أبا البركات ووجده في تسكين الخطوب
 عديم الحركات فصرفه إلى بينه على أجمل وجه ولنزم موضعه على
 رشف ورغه ولم يُفَلِّت وزير كافاتته وكانت الليالي بالسلامة كفاتته
 5 وشغلته العُصْلَة بصومه وصلاته وتولى الوزارة كمال الدين وكانت
 وزارته في سنة ٥٣٣ هـ ببغداد وفي ديوان الاستيفاء كمال الدين
 ثابت وفي منصب الاشراف الميثب بن أبي البدر الاصفهاني وفي
 كتابة الانشاء ونهى الدين المعروف بـسياه كاسه وفي منصب
 الصغراء مؤيد الدين المرزبان بن عبيد الله الاصفهاني فانشروا
 10 الصدور وانتظمت *d* الامور ورتب الوزير *e* خزائن السلطان اموالا
 تُكْمَل اليها وجهات توفّر عليها وأحيى معالم للملك قد دثرت
 ونظم عقودا للمصالح قد انتشرت وابتدأ بكسر الجبابرة وجبر
 المنكسرين وقرر مع السلطان سراً *f* ان ينوي لقراسنقر شراً وبذل
 لقراسنقر في وزيره عز الملك إلى العز البروجردى خمسمائة الف
 15 دينار على أنه *g* يسلمه اليه * ويسلط يد الاقتدار *h* عليه فأعرض
 عنه وما قبل البذل منه *i* وخل بصاحبه لحض الكرم وما اسعد
 من اختار الصاحب على الدينار *k* والدرم فلما ايس منه اخاف
 السلطان من عواقبه وقل له لا يجمع في غمد سيفان ولا يظهر
 لك مع تسلطه قوة السلطان وقرر معه استدعاء بوزابه من فارس

٥. كمال الدين mais emp. l'Index sous الحسين ٤٢, IA XI, *a*

b) P الرازي. *c*) O وكأن. *d*) P وتنظمت. *e*) O et I
 om. *f*) O شراً. *g*) P أن. *h*) P ويسلمه. *i*) P
 فيه. *k*) P et I الدنيا.

بلاء حسنا ولم يترك في الدفاع عن مهجته مكانا ثم ولّى ومعه
 قراسنقر هزيما تشلّه * الرماح هشيما تذروه^a الرياح وحصل في
 قبضة بوزابه اثنا عشر اميرا منهم صدقة بن ديبس بن صدقة
 المزيدي والامير عنتر الجاواني والامير الحاجب الكبير ارغان وآتابك
 سنقر صاحب زجان ومحمد بن قراسنقر وجماعة آخرون وما منهم⁵
 الا من قدمه وأراق دمه وشفى ونسره ووقى نذره وذلك في اواخر
 سنة ٥٣١، ثم قفل بوزابه الى فارس واستولى على مملكتهما واستنقر في
 ولايتهما وعاد السلطان الى سريره مسلما لقضاء الله وتقديره وهو
 الغالب المغلوب والسالب المسلوب وقد بددت عقوب سلّكه وبادت
 سعود ملكه فجلس لما تم في المؤتمر وعاد الى ما تم من عادة المؤتمر¹⁰
 واتخذ سوائم ندماء^e ورفع غيرهم امراء قل وفي اثناء هذه الفترة
 كان خروج السلطان داود^d ومعه الراشد فجرى ما جرى واستشهد
 الراشد وانعكست على داود المقاصد وتهتدت لمسعود القواعد
 واتصل بعد ذلك الملك سلجق بأخيه السلطان مسعود فأقطعها
 بلاد سكرمان من خلاط وأعمالها ومنزكر^e وأرزن^e وأصاف اليه¹⁵
 * الامير غراغلي السلاحي^f مقطع تبريز فقصدها * واستنصفاها
 فلستخرج اموالها واستوفها^g واوسعها سبيا وتخريبا وسام اهلها
 ظلما وتعديبا وما زالت الدولة مضطربة والفتن مضطربة وأيدى
 الظلم عاتية^h وألسن الذم عابثة حتى استجد السلطان وزيراً
 استجاب لمملكته تدبيراً وحكم^h وأحكم ونقص وأبرم وهو الوزير²⁰

a) P الرياح ومشيماء بذروة. b) P عنبر. c) O et P
 وارزين. d) P ajoute. e) P et I. f) O
 فالحكم. g) O om. h) P

البروجردى وكان من *a* الشياطين الذين استتبِعَهم في عصره
 الدرَكِزى فقبض بقايا املاكنا التى اسارتها امصادرات وعهد الى
 شمل جماعتنا ليسرع فيه الشتات واقموا تلك الشتوة باصفهان
 ثم صرح الخبير بوصول آتاك منكويس *b* فعرف فراسنقر والامراء انهم
 5 لا يطيقون مقاومته فساروا الى جندان ولحقوا بالسلطان وجاء
 منكويس الى اصفهان فخلفهم في انظلم والاضلام ورعى الغلال قبل
 اذراكها واعجل الارماق عن امتساكها واقام مدة ولقى الناس منهم
 شدة ورحل في اواخر عدة واوفى عدة فلما قرب من السلطان
 مسعود محاجر العسكران وباتا على لقاء موعود والتقى بالموضع
 10 المعروف بكورشنبة وصدقا الوثبة وكانت اندبوة في الاول على
 *عسكر فارس *c* فاصبحت فوارسه فرائس واسر منكويس وامر
 السلطان بقتله بين يديه وكان شجاعا كريما فسفت القلوب عليه
 وكان الامير بوزابه من اعظم احبابه وانخم اضرابه فلما رأى العزيمة *d*
 اجلت عن الهزيمة قل اذا سلمنا فقد ابنا بالغنينة وحسب
 15 ان منكويس ناج ولم يدر ان نعيه له مفاج فلما نعى اليه
 صاحبه ضاقت به مذاعبه وحلف انه لا يبرح حتى يأخذ بثأره
 ويستقبل من عثارة فعطف على معسكر السلطان مسعود وقد
 امن ووفى له النصر بما ضمن والمضارب قد شيمت *e* والمضارب
 قد اقيمت والسوابق قد اريحت والسوابق قد اريحت فبينما
 20 فى اغفل حاله ان عاجم بوزابه واستخرج كل امير من مضربه
 وسد على كل لبير طريق مهربه وركب السلطان مسعود قبلى

a) P ajoute جملة. *b*) P ajoute الى اصفهان. *c*) O om.
 (ensuite O واحب). *d*) P ajoute قد. *e*) O شمت.

قَالَ وَهَذَا ثَابِتٌ كَانَ مِنْ ذُهُبَةِ الرَّجُلِ وَكُفَاةِ الْأَعْمَالِ وَمَعْمُورَتِهِ
 شَيَّدَتْ الْقَوَاعِدُ وَشُدَّتِ الْمَعَاقِدُ وَوُلِيَ الْمُقْتَنَى وَخُلِعَ الرَّاشِدُ وَأَمَّا
 السُّلْطَانُ مَسْعُودٌ فَآذَنَ بِخُرُوجِ « الرَّاشِدِ » مِنْ مَقَامِ الْخِلَافَةِ اسْتَشَارَ
 الْوَزِيرَ شَرْفَ الدِّينِ عَلِيَّ بْنَ طَرَادِ الزَّيْنَبِيِّ وَكَانَ قَدْ اعْتَقَلَهُ بَعْدَ
 مَا جَرَى عَلَى الْمُسْتَرْشِدِ ثُمَّ أَطْلَقَهُ وَاسْتَصْحَبَهُ وَخَاطَبَهُ فِيهِمْ⁵
 يَخْطُبُ لَهُ فَاشَارَ بِخَبِيرِ الْخِلَافَةِ وَتَخْلَافِ « ا » إِلَى عَبْدِ اللَّهِ مُحَمَّدَ
 ابْنِ الْمُسْتَظْهِرِ فَبَوَّعَ لَهُ بِالْخِلَافَةِ فِي ذِي الْقَعْدَةِ سَنَةِ ٣٨٠ هـ وَنُعِنَ
 بِالْمُقْتَنَى لِأَمْرِ اللَّهِ وَوَزَرَ لَهُ شَرْفُ الدِّينِ الزَّيْنَبِيُّ وَأَجْمَعَ الْأَنْامُ عَلَى
 بَيْعَتِهِ وَاجْتَمَعَتِ الْأُمَمُ أَنْظَامُهُ عَلَى شَرْعَتِهِ وَكَرَّ السُّلْطَانُ رَاجِعًا
 إِلَى الْجَبَلِ وَاتَّقَا بِحَصُولِ الْأَمَلِ وَانْتَهَى إِلَيْهِ أَنَّ آتَابَكِ مِنْكُورُبَسَ¹⁰
 لِلْخُرُوجِ عَلَيْهِ مَسْتَعِدٌّ وَأَتَتْهُ مَسْتَجْبِدٌ^b مَسْتَجِدٌ مُجَاوِرِيهِ
 مَسْتَجْبِدٌ^c لِعُدَّةِ الْحَرْبِ مَسْتَجِدٌّ فَانْهَضَ آتَابَكُ قَرَأَسَنْقَرُ إِلَى
 أَصْفَهَانَ لِيَكُونَ عَلَى طَرِيقِ دَفْعِهِ فَمَسَارَ^d وَمَعَهُ يَرْنَقُشُ الْبَازَنَارَ
 وَجَاوَى الْجَانْدَارَ وَسَنْقَرُ صَاحِبَ زَنْجَانِ وَجَمْعَ الْعِظْمَاءِ الْكِبَارِ وَجَمْعَ
 أَعْضَادِ الدَّوْلَةِ وَأَرْكَانَهَا وَمُلَّاكَ مَسْكَنِ الْمَمْلَكَةِ وَسَكَّانَهَا وَوَصَلُوا إِلَى¹⁵
 أَصْفَهَانَ وَكَانَ الْقَلْحُظُ فِي الْإِبْتِدَاءِ فَكَانُوا سَبَبَ * الْوَبَاءِ وَالْغَلَاءِ^e
 وَأَكَلُوا مَا وَجَدُوهُ مِنَ السَّرَطِبِ وَالْيَابِسِ وَالْحَقَقُوا الْغَنَى بِالْفَقِيرِ
 الْبَيْتُ قَالَ وَأَنَا أَذْكَرُ وَقَدْ وَصَلَ قَرَأَسَنْقَرُ وَوَزِيرُهُ^f عَزَّ الْمَلِكُ أَبُو الْعَزَّ

a) P ajoute الامام. b) O et I مستجديد emp. la note suiv. c) O s. p. (le même ms. porte مُجَاوِرَتِهِ au lieu de مُجَاوِرِيهِ). d) P وسار. e) P الغلاء والبلاء (La cause de cette divergence est la leçon de I: وَزَادُوا الْبِلَادَ بِالْبِلَاءِ après الغلاء dans le texte). f) P ومعه وزيره.

أيام الوزارة لخدمية عازما للجيش وبقي مستمرا في منصبه
مستقيما على مذهبه وهو الذي يقول فيه القاضي الأرجاني
دَامَ عَلَاءُ الْعِمَادِ فَيُورِجَاءُ الْعِمَادِ دَامَ لَنَا ظُلْمًا فَهُوَ ظِيَامُ الْبِلَادِ
لَهُ يَدٌ لَمْ تَزَلْ تُصَدِّرُ عَنْهَا آيَاتُ عِيُونِ حُسَّادِهِ مَكْحُولَةٌ بِلُشَاهِ
كَأَنَّ أَجْفَانَهَا أَحْدَابُهَا مِنْ قَتَادِ

5

وسما رأى السلطان مسعود في عنفوان دولته وربعان سلطنته
للحلل حسالا وللحال مختلة والعلل بادية والمبدي معتلة استعجز
انوشروان للين اخلاقه وقرب قمر عمره من محاجة فرأى صرعه
باحترام وعزله باكرام وشنق انه اذا ولي دركزينيا احبى رسوم
10 الافتدادر وسطا سطوة الجبار فوق العباد لما رفع عمادا ولا عرف سدادا
ولا مشى الا في طريق السلامة وقنع بالديست والعلامة وكان في
منصب الاستيفاء حينئذ كمال الدين ثبت النقي الثابت الكامل
الباسل وكان في زمان عمى a من نواب ديوانه وصنائع احسانه
وكان شهما نافذا وشهما نافذا فأنس السلطان بروائه وركن الى رأيه
15 واستغنى به عن وزرائه وهو الذي يقول فيه القاضي ابو بكر
الأرجاني قصيدة منها

سَلِّ الدَّجَمَ عَنِّي فِي رُبْعِ سَمَائِهِ أَشَاعِدَ مَثْلِي مِنْ جَلِيسِ مُبَايَتِ
أُسَاعِرُهُ حَتَّى تَكْمَلَ لِحَظُهُ وَيَنْسَلِفَ فِي انْصِمَاحِ انْسِلَالِ الْمُفَالَتِ
سَقَمِي عَيْدَهُمْ غَيْثٌ تَقُولُ إِذَا بَدَأَ تَجَلَّلَ وَجْهَ الْأَرْضِ وَرَقَ الْفَوَاخِيتِ
20 مُعَلِّمٌ b الْأَمْطَارِ عَيْنِي عَلَى الثَّرَى إِذَا مَا سَمَا أَنْ لَمْ يَكُنْ c كَفَّ ثَابِتِ
لَهُ قَلَمٌ أَنْ حَرَّةً فِي كِتَابَةِ d أَبْرَ عَلَى سَيْفِ الْكَمِيَةِ الْمُفْدِلَتِ

a) P العزير. b) O et P تعلم. c) P تكن. d) P et I
كتابه.

عاليةً مبنيةً على قبور اكبرها وكنا نحن من جملة المنتقلين الى
 بعض قصورنا وقد عنيما *a* بأمرنا فجاء العسكر الحاصر في عدد كل
 عن عده الحاصر وكان عمى بهاء الدين مع داود في ديوان
 الاستيفاء واليه وزارة خوارزمشاه ولم يكن مع الراشد وزيره ابو
 الرضاء بن صدقة فان زكيا احتبسه عنده ثم استوزره فنقل الى ⁵
 والدى صفى الدين وألزمه بوزارته فألى ثم اتفقت حادثة الراشد
 فحمدنا الله على ترك خدمته والعصمة من واقعته فان والدى رحه
 حلف ان لا يخدم بعد العزيز سلطانا ولا يستولى ديوانا فوفى
 بيمينه مدة عشرين وعاش بعد اخيه نيفا وثلاثين سنة مقبلا على
 امره، ودفن الراشد في مدينة جى وأُفردت له تربة في جامعها ¹⁰
 وصار الى اليوم موضع قبره من اشرف مواضعها وحينئذ تفرق شمل
 تلك العساكر ورحل داود آخذًا طريق الرى وسار معه والدى
 واستصحبني واخى ابا بكر وخلصنا في المدرسة لحدثه بقاشان
 وأثما بها سنة نتردد الى المكتب ونشتغل بالقرآن والتنب الادبية
 ثم عدنا الى اصفهان وكلانا لم يبلغ ثمره الى الابدان والوالد سار ¹⁵
 فى ليل الاسفار قال واما انوشروان الوزير فآثم ما لبث فى الوزارة
 وكان معهد الملك به غير مستتب العجاة * لا لنقص فيه *b* بل
 لتغير القواعد وتكدر اموار فعزل واعتزل وما انتقل عن داره حتى
 تحول الى جوار ربه وانتقل وجلس للوزارة عماد الدين ابو البركات
 الدرگزى قال عماد الدين رحه وكان نسيبيا للقوام الدرگزى من ²⁰
 جهة اخواله وقد حسنت فى ايام دولته حوالى *c* احواله ورتبه

a) P عيينا. *b*) O et P om. ces mots (P jusqu'à
 (الموارد). *c*) P حوايى.

استبحاش فرحل رحلة آيس^a ونفر نفرة خاش^b ومضى اقبال^c خادم^d
 ابيه معه وخبه^e وزيره جلال الدين ابو الرضاء بن صدقة وخيم^f
 بظاهر الموصل متمسكا بحبل قطعه ومغتربا^g بسلم منازعه فان^h
 زنكيا لما اصلح امره مع مسعود سيده وخبهⁱ وأخذ اقبالا^j
 5 خادمه وحبسه ثم قتله وأزعج الخليفة فانتقل انتقل المرتاب^k
 وتحول تحول المرتاع^l وبقي^m كذلك سنتين لا يستقر به مكان * ولاⁿ
 يمكن له قرار^o حتى اجتمع بالسلطان داود في آذربيجان وجاء^p
 معه الى محاصرة اصفهان وختم له بالشهادة عليها سنة ٤٣٢ في^q
 ظهر يوم الثلاثاء السادس والعشرين من شهر رمضان وكان ذلك^r
 10 في القبط وقت الهاجرة المتأججة والقائلة المتوحجة^s فهجم عليه^t
 قوم^u من فدائية الباطنية فأضجعوه على فراش المنية قال * عهد^v
 الدين^w انا اذكر في صغرى هذا الحادث الكبير وحديثه وتأثيره^x
 في القلوب وتأثيره وكان ذلك بعقب^y سنوات اسنات وشتوات^z
 شذات^{aa} ومجاعات للاجماعات مفرقة ونواب نوابي^{ab} للنواب محترقة^{ac}
 15 وعلك الناس جوعا وخرج من اهل اصفهان من لم ينو اليها رجوعا^{ad}
 وما كفاف^{ae} ذلك حتى نزل عليهم داود^{af} فخربت القرى وألحقت^{ag}
 بالوعاد وأغلقت ابواب البلد ووجعت اسباب الجلدة^{ah} وأعيان اهل^{ai}
 اصفهان لما احسوا بالحصار رغبوا في الاحكار وانتقلوا الى ظاهرها^{aj}
 وسكنوا حتى في مقابرها وعناك بقرب زددون عند المصلى قصور^{ak}

a) O خـايـف . b) O ومـغـيـرا . c) P et I om.

d) O et I om. e) يعقب . f) P et I

وما . g) Mas. نوابي . h) O om. i) P ajoute ici

لما احسوا . j) et om. après احس

لا يراه اختيار الوشاق *a* وأبان بـسيفه رأسه وأسأل على البساط
 دمه المهرق وكان بين استشهاده للخليفة وقتل ديبس شهر واحد
 وكانت هذه النبوة أيضا شنيعة والفصحة *b* فطبيعة وشفت الكبيرة
 بالكبيرة وانبعثت الجيرة بالجريرة فتقرحت القلوب وتقرقت *c* وأسفت
 النفوس وأشفت فلم يكثر السلطان بما كثر ولم يحدث ⁵
 * عما *d* ما حدث وطما عباب كماعيته ونفخ شبر شرتة وخشيته
 الاكابر الامثل *e* وغشبه الاصغر الارذل *e* فرفع قوانين السلطنة
 وأبطلها ومحا سنا محاسنها وعطلها فأول ما بدأ به بعد حادثه
 الخليفة أنه نهض الى بلاد سكران فجلب على سكانها البلاء وأضرى
 بها الصراء وخافه *f* ابن سكران فجلب ثم بذل له بالذل خدمة ¹⁰
 حتى قفل وحينئذ توجه الى بغداد فمناصبها للخليفة فاصبها له
 وجهه الخيفة فنذر *g* وحذر وقام وقعد وأحسن بقرب من قتل اباه
 فأباه وبعد وكان الامير زكي بن آق سنقر صاحب الشام ببغداد
 فحمله على السبير منها والاعذان وكان داود بن السلطان محمود
 قد وصل الى بغداد وزكى موازره ومظاعره وناصره فلما حضرها ¹⁵
 مسعود وحصرها *h* ونزل بعسكره عسكرها رحل داود عائدا الى
 أنربيجان وأجفل زكى راجعا الى الشام وقد خاف السلطان
 وأشار على الخليفة باتباع اثره لما اصغى اليه ولا سهل خروجه من
 بيته عليه ثم استوحش من مقامه بعد ان اقام مدة على

a) غلام ارمنى signifié en ture *page*. IA XI, la a

b) P ajoute فيها. *c*) O وتقرقت ; ensuite P واشفت ; I

حتى خافه *f*) P و. *e*) P مع. *d*) P عما. واشفت

g) O et P فنذر. *h*) O om.

سرادقه وجمعوا a الزمان بسيد خلائفه وخلائفه وذلك في يوم
الخميس الثامن عشر من ذي القعدة سنة ٥٢٦ هـ فُعِرِفَ بقراين
الاحوال ان سناجر سير الباطنية لقتله وما اشنع وأفزع ما افدم
عليه من فعله ٥

5 ولاية امير المؤمنين ابي جعفر منصور الراشد بالله

ابن المسترشد بالله رضى الله عنهما

قَالَ فَوْصِلُ الْحَبَرِ إِلَى بَغْدَادَ بِاسْتِشْهَادِ b لِخَلِيفَةِ رِضْوَانِ اللَّهِ عَلَيْهِ
يَوْمَ السَّبْتِ السَّابِعِ وَالْعِشْرِينَ مِنْ ذِي الْقَعْدَةِ سَنَةِ ٥٢٩ هـ وَبَوَّعَ
لِلرَّاشِدِ c بِالْخِلَافَةِ وَجَلَسَ فِي مَنْصِبِهَا فِي ذِي الْحِجَّةِ وَبَقِيَ فِي دَارِ
10 الْإِمَامِيَّةِ بِبَغْدَادَ قَرِيبَ تِسْعَةِ أَشْهُرٍ عَلَى أَرْجَفِ مَزْعَجٍ لِلأَرْجَاءِ
وْخَوْفِ غَالِبٍ عَلَى الرَّجَاءِ حَتَّى تَفَرَّغَ مَسْعُودٌ إِلَى شِغْلِهِ فَشَمِلَ بَيْتَهُ
بِـيْتِ شَمْلِهِ وَأَخْرَجَ بِدْرَهُ مِنْ بَيْتِ شَرْفِهِ وَأَتَى عَلَى مَقْلَدِهِ d
وَمُتْرَفِهِ d وَسَيَّأَتَى ذَكَرَ ذَلِكَ فِي مَوْضِعِهِ قَالَ فَلَمَّا السُّلْطَانُ مَسْعُودٌ
فَإِنَّهُ بَعْدَ حَادِثَةِ الْخَلِيفَةِ بِالْمِرَاعَةِ قُبَّحَتْ سُمْعَتُهُ فَذَكَرَتْهُ الْأَلْسُنُ
15 وَنَكَرَتْهُ الْأَعْيُنُ فَصَارَ يَفْكُرُ فِي شَيْءٍ يَنْفِي عَنْهُ الظُّمَّةَ وَيَسْتَلْ بِهِ
مِنَ الْقُلُوبِ السَّخِيمَةِ امْسِنَكُنَّ حَتَّى سَوَّلَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ الْإِمِيرِ
دُبَيْسِ بْنِ صَدَقَةَ وَكَانَ فِي الْقُرْبِ مِنْهُ بِمَنْزِلَةِ أَنْسَانٍ عَيْنِهِ الَّذِي
بَوَّاهُ الْحَدَقَةُ فَرَأَى أَنَّهُ إِذَا قَتَلَهُ نَسَبَ النَّاسُ إِلَيْهِ قَتْلَ الْخَلِيفَةِ
وَأَنَّ السُّلْطَانَ لَذَلِكَ لَمْ يُبْقَ عَلَيْهِ وَكَانَ الْإِمِيرُ دُبَيْسُ الْعَزِيدِيِّ
20 حَصْرَ بَارَكَةِ السُّلْطَانِ وَهُوَ جَالِسٌ يَنْتَظِرُ الْآنَ فُجَاءَةً مِنْ وَرَائِهِ وَهُوَ

a) P وفُجِعَ. b) O بوفاة. c) P للامام الراشد. d) Avec
tehdid en P.

فِي الْعَسْكَرِ الْمَنْصُورِ نَاحِنُ عَصَابَةٍ مَرْدُودَةٌ أَحْسَسُ بِنَا مِنْ مَعْشَرِ
خُدَّ عَقْلَانَا مِنْ عَقْدِنَا فِيمَا تَرَى مِنْ خِصْفَةٍ وَرَقَاعَةٍ وَنَهْشٍ
ويقول فيها

تَكْرِيْتُ نُعَاجِزُنَا وَنَاحِنُ بَعَقِلَانَا *a* نَسْعَى لِنَأْخُذَ تَرْمِذًا مِنْ سَنَاجِرِ
قَالَ وَلَمْ *b* يَقْدِرْ عَلَى التَّخَلُّفِ عَنِ الْخَلِيفَةِ ذُو قَدَرٍ وَلَمْ يَفْسَحْ ⁵
لِذِي عُدْرٍ وَسَارٍ فِي حَشْدٍ وَحَشَرٍ وَصَمٍّ وَنَشْرٍ وَنَمَى إِلَى السُّلْطَانِ
خُرُوجُ الْخَلِيفَةِ فَشَقَّ عَلَيْهِ شَقَاقُهُ وَأَظْلَمَتْ أَفَاقُهُ فَخَرَجَ صُوبَهُ مِنْ
بُذَانَ وَالتَّقْوَا بِمَرْجٍ يُقَالُ لَهُ دَايَ مَرَكٍ *c* وَلَمَّا تَرَأَى الْجُمُعَانَ مَالِ
الْجَنَسِ إِلَى الْجَنَسِ فَسَالَ السُّنُوكَ إِلَى الْتَرَكِ وَأَسْلَمُوا حَرَمَةَ الْإِسْلَامِ
الْمُصُونَةَ *d* إِلَى الْهَتَكِ وَتَفَرَّدَ الْخَلِيفَةُ مَعَ مَقْرُونِهِ وَبَعْدَ مِنْ جَدَى ¹⁰
مَنْجَدِيهِ ثُمَّ اقْشَعَرَ نَشَاصُهُ وَانْقَلَبَ عَنْهُ خَوَاصُّهُ وَوَقَّفَ وَلَمْ يُوَلِّ
وَتَبَتَ وَلَمْ يَخْلِ وَهَابَتْ *e* لِلْجُمَاعَةِ الْاِقْدَامَ عَلَيْهِ وَالتَّقَدَّمَ إِلَيْهِ فَنَزَلَ
امِيرُ الْعِلْمِ السُّلْطَانِي *f* وَتَقَدَّمَ وَلَمْ يَنْزِلْ يَقْبَلُ الْأَرْضَ حَتَّى وَصَلَ
إِلَيْهِ فَأَخَذَ بَعْنَانَهُ ثُمَّ أَحْدَقَ بِهِ الْأَمْرَاءُ كَمَا يُحْدِقُ كُلُّ مُوَكَّبٍ
بِسَاطِنِهِ وَأَنْزَلُوهُ فِي خِيَمَةٍ وَمَعَهُ وَزِيرُهُ نَقِيبُ النُّقَبَاءِ وَابْنُ طُلُوحَةٍ ¹⁵
صَاحِبُ الْمَخْزَنِ وَسَدِيدُ الدُّوَلَةِ ابْنُ الْأَنْبَارِيِّ كَاتِبُ الْأَنْشَاءِ وَبَقِيَ
عِندَ فِي مَخِيْمٍ مَسْعُودٍ يَرَحُلُ بِرَحِيلِهِ وَيَجِدُّ بِحُلُولِهِ وَهُوَ يَعِدُهُ
بِإِعَادَتِهِ إِلَى دَارِ الْأَمَمَةِ حَتَّى كَانَ الْمَعْسُكِرُ عَلَى الْمِرَاغَةِ فَوَصَلَ الْأَمِيرُ
بِرَنْقَشِ قَرَّانِ خَوَانَ مِنْ خُرَاسَانَ بِرِسَالَةٍ سَنَاجِرِيَّةٍ كَتَمَ سِرُّهَا وَأُسْبَلَ
سِرُّهَا وَهَاجَمَ عَلَى الْخَلِيفَةِ جُمَاعَةً مِنَ الْبَاهِلِيَّةِ فَفَنَكُوا بِهِ فِي ²⁰

a) I بجهلنا, ensuite; P om. ces vers. *b*) O فلم
c) P داي مَرَك; IA XI, دا. *d*) O om. *e*) O
et I وهاب. *f*) P للسلطان.

وَاتَّصَلَ بِهِ خَوَارِزْمِشَاهُ وَوَصَلَ الْإِمِيرُ السَّابِقُ رَشِيدٌ مِنْ خِرَاسَانَ
 فَهَضَمَ السُّلْطَانُ بِسْمَهُ إِلَى حَوْلَاءِ أُنْبِئِهِ وَانْتَقَوْا ^a فَانْهَزَمَ يَرْنَقُشُ وَأُسِرَ
 مِنَ الْأَمْرَاءِ الْتُغْرَيْيَّةِ جَمَاعَةٌ وَقَعَتْ فِي إِطْلَاقِهِمْ مِنْ قَرَسَنْقَرٍ شَفْلَعَةٍ
 وَلَمْ يَزَلْ بِهَمْ حَتَّى أَصْلَحَ حَالَهُمْ وَقَضَى اشْغَالَهُمْ وَأَمَّا يَرْنَقُشُ الْبَارِدَارُ
 ٥ ثَانَهُ رَقَبَ فَبَرِبَ وَدَارَ بِخَلَانِهِ حَتَّى أَتَى دَارَ الْخِلَافَةِ فَحَطَّ بِحَرَمِهِ
 الْأَمْنِ رَحَلَ الْمُخَافَةَ وَاسْتَصْحَبَ مَعَهُ مِنَ الْأَتْرَافِ جَمْعًا كَثِيرًا وَصَارَ
 بَيْنَ الْخَلِيفَةِ وَالسُّلْطَانِ لِلشَّرِّ مَثِيرًا وَأَشَاعَ عَنِ السُّلْطَانِ نَقْصَ
 الْإِيمَانِ وَرَفَضَ الْإِيمَانَ وَزَعَمَ أَنَّهُ قَدْ عَزَمَ عَلَى صَدَقِ الْقَصْدِ وَأَنَّهُ
 بَاغٍ بِإِغْ زَرْعَ الدَّوْلَةِ الْمُسْتَرْشِدِيَّةِ بِالْحَصْدِ وَكَانَ الْخَلِيفَةُ قَدْ انْقَرَضَ
 ١٠ مِنْ ^e السُّلْطَانِ فِي تَغْيِيرَاتٍ غَيَّرَتْ فِيهِ آرَاءَهُ ^d وَبَدَتْ مِنْ شَكْنَةٍ
 بِبَغْدَادِ ^e مَا أَبَدَتْ شَكْنَاءَهُ فَلَمَّا سَمِعَ قَوْلَ يَرْنَقُشِ صَارَ يَرَى نَقْشَهُ
 فِي الْحَاجِرِ وَنَبَتَ مَا شَجَرَ مِنَ الْخِلَافِ وَالْعِنَادِ عِنْدَ الْخَلِيفَةِ نَبَتَ
 الشَّجَرِ وَكَانَ السُّلْطَانُ قَدْ عَمَّ بِاتِّبَاعِ يَرْنَقُشِ بِعَسْكَرٍ يَكْفُهُ وَيَكْفِيهِ
 وَيَقِفُ عَلَى أَثَرِهِ وَيَقْتَفِيهِ فَصَدَّقَ الْخَلِيفَةُ قَصْدَهُ وَتَحَقَّقَ حَقُّ
 ١٥ عِمَادِهِ عِنْدَهُ ^f فَجِينَتْهُ خُطْبَ وَخَاطَبَ وَطَلَبَ وَطَالَبَ وَخَرَجَ
 بِنَفْسِهِ فِي هَيْئَةٍ رَاضِيَةٍ وَهَيِّئَةٍ رَاضِيَةٍ وَخَرَجَ مَعَهُ مِنْ ^g كُلِّ طَائِفَةٍ
 أَعْيَانُهَا وَتَعَاوَنَتْ عَلَى التَّنَاصُرِ أَنْصَارُ الدَّوْلَةِ وَأَعَاوَنُهَا وَسَارَ وَقَدْ
 صَكَبَهُ حَتَّى الشَّعْرَاءَ وَالْأَطْبَاءَ وَالصُّوفِيَّةَ وَالْفُقَهَاءَ وَفِي تِلْكَ السَّفَرَةِ
 يَقُولُ أَبُو الْقَاسِمِ بْنُ الْفَضْلِ الشَّاعِرُ قَصِيدَتَهُ اتَّبَعِي أَوَّلَهَا

a) P عن. b) P نحو; peu après. c) P رجل.

d) P رأيه ensuite. e) P بغداد; peu après. f) P أبدى.

f) O om. g) P عن.

لم يصلح لسياسة غيره قل الله تعالى ذكره « قَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ فَأَعاد عليه الوزير بالفارسية فأكثر من الداء والصراعة ونطق بالانكسار والطاعة وقلده بسيفين وعقد له بيده لوائين وسلم اليه ابن اخيه داود^d وآتابكه آق سنقر وقال له انهض وخُذ ما آتيتك وكُنْ من الشاكرين⁵ قضى مسعود وفي النوبة التي نُصِرَ فيها على طغرل قل ثم رأى الخليفة عزل انوشروان واستنيزار شرف الدين نقيب النقباء على ابن طراد الزينبي^c وفيه يقول خيصر بَيص قصيدة اولها
شُكْرًا لِذَهْرِي بِالْأَصْمِيرِ وَيَا لِقَمٍ لَمَّا أَعَاَصَ بِمُنْعِمٍ عَن مَّنْعِمٍ
فجلس في بيته مكرما ولزم منزله محترما ثم اجتمع بالسلطان¹⁰ مسعود فاستنوزره وصدد رهبة الاطماع حين صدرة وكان المستولى على مسعود آق سنقر فلما استشهد تمكن الامير يرناقش الباردار فاستنولى ولم يلتفت اليه ولا الى وزيره وكان آتابك قراسنقر حينئذ قد وصل الى الخدمة في حشودة وجنوده وحماة آذربيجان وكماة آران وعنده استشعار من زوجة السلطان الخاتون^d زبيدة بنت¹⁵ بركيارق فالتفتا كانت على السلطان متسلطة فرأى صلتها واصلاح رأيها وحمله دهاؤه على حمل النفائس اليها واهدائها فلم يحجب الامير يرناقش ذلك فاستوحش ووافق الامراء الاكابر ولم يُرسف وقول امير آخر وسنقر صاحب زنجان وجاوي وحيدر بن شيركير فخرجوا عن الطاعة وتدرجوا الى مفارقة الجماعة ورحل²⁰ يرناقش بهم الى بروجرد^e وبقي السلطان ومعه قراسنقر في جيوشه

a) Cmp. le Coran, chap. 99, vs. 7 et 8, et 7, vs. 141. b) O داود. c) O et I om. d) P sans article. e) O ببروجرد.

بِهِ قَتَلَهُ وَحَلَّى بِصَبْغِ دَمِهِ مِنْ سَيْفِهِ عَطْلَهُ وَجَمَعَ جَوْشَبِكُ ^a
 الْجَبُوشَ وَسَارَ بِمَسْعُودٍ إِلَى حَرْبِ أَخِيهِ مُحَمَّدٍ فَكَانَ مَا كَانَ مِنْ
 حَرْبِهِ وَقَتْلِ ابْنِ إسماعيل الطغرثي وزيره ثُمَّ اسْتَدْعَى السُّلْطَانُ
 سَنَجَرَ بَعْدَ ذَلِكَ مَسْعُودًا وَأَخْرَجَهُ وَفَرَّ عَلَى السُّلْطَانِ مُحَمَّدٍ مِنْ
 ٥ مِلَّ الْعِرَاقِ نَفَقَتَهُمْ وَنَفَقَتَهُ إِلَى أَنْ خَرَجَ الْأَمْرَاءُ عَلَى مُحَمَّدٍ فِي آخِرِ
 أَيَّامِهِ فَاسْتَدْعَوْا مَسْعُودًا مِنْ جُورْجَانٍ وَجَلَوْهُ عَلَى مَنَاجِزَةِ السُّلْطَانِ
 مَا تَسْتَوِي لَهُ أَمْرٌ وَلَا تَهْيَأُ لَهُ نَصْرٌ فَاسْتَمَالَ السُّلْطَانُ مُحَمَّدٍ أَخَاهُ
 مَسْعُودًا وَقَرَّبَهُ وَسَيَّرَهُ إِلَى أَرَانِيَّةٍ وَاسْتَكَانَتْ لِيُيَسِّنَهُ عَيُونُ أَعْبَائِهَا
 الْبَرَانِيَّةِ ثُمَّ لَمَّا تَوَقَّى مُحَمَّدٌ جَرَى لَهُ مَا ذَكَرْنَاهُ مَعَ أَخِيهِ طُغْرُلٍ
 10 حَتَّى مَضَى لِسَبِيلِهِ قَالَ وَكَانَ مَسْعُودٌ قَدْ وَصَلَ إِلَى دَارِ الْخِلَافَةِ فِي
 حَيَاةِ أَخِيهِ وَخَطَبَ الْخَلِيفَةُ الْمُسْتَرْشِدَ بِاللَّهِ لَهُ وَأَجَلَهُ وَبَجَلَهُ ^c
 وَوَقَعَتْ عَلَيْهِ سِمَةُ السُّلْطَانَةِ بِلَا سَمٍّ وَعَلَا صَيِّتُهُ بِلَا صَوْتٍ عَلَوُ
 وَكَانَ الْجُنْدُ يَجْتَمِعُ ^d عَلَيْهِ وَيَفْتَرِقُ وَيَشْتُمُّ تَارَةً مَعَهُ وَيَعْرِقُ فَلَمَّا
 نَبَتَ غَرْسُهُ وَثَبَتَ عَرْشُهُ قَرَّرَ قَرَارَهُ وَسَرَّ اسْرَارَهُ وَكَانَ وَزِيرُهُ شَرْفُ
 15 الْمَدِينِ أَنْوَشِرَوَانُ بْنُ خَالِدٍ، قَالَ رَحِمَهُ وَكَانَ الْمُسْتَرْشِدُ بِاللَّهِ رَحِمَهُ
 قَدْ اسْتَوَزَرَهُ مَدَّةً ^e وَلَمَّا وَصَلَ السُّلْطَانُ مَسْعُودٌ إِلَى دَارِ الْخِلَافَةِ
 وَخَطَبَ لَهُ آخِرَ جُمُعَةٍ فِي الْحَرَمِ ^e سَنَةَ ٥٢٧ هـ سَفَرِ أَنْوَشِرَوَانٍ وَعَمُو وَزِيرِ
 الْخَلِيفَةِ فِي مَهَامِهِ فَسَفَرُ بِحُسْنِ سَفَارَتِهِ وَجَهْ مَرَامِهِ وَأَحْضَرَهُ
 الْمُسْتَرْشِدُ وَقَالَ لَهُ شَفَاعًا تَلَقَّ عِنْدَهُ النِّعْمَةَ بِشُكْرِكَ وَأَتَقَّ اللَّهَ فِي
 20 سَرِّكَ وَجَبْرِكَ وَخَلَعَ عَلَيْهِ وَطَوْقَهُ وَسَوَّرَهُ وَجَلَسَ عَلَى الْكَرْسِيِّ الْمُعَدِّ
 لَهُ فَنَقَلَ الْأَرْضَ وَقَالَ لَهُ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ مَنْ لَمْ يَحْسُنْ سِيَاسَةَ نَفْسِهِ

a) Mss. خوشبك. b) O محمودا. c) O om. d) O محرم. e) P محرم. de même les verbes suivants avec ت. تتجمع.

وأعيانها وكان قد استبدَّ باقتضات العراق بعد وفاة السلطان
وتفرَّد بها مدَّة حياته وارتفع بوفور ارتفاعاته *a* وحكى عن وزيره
ولَّى الدين المختصَّ محمد بن دابليت *b* الميناجي أنه قد
جمعت له في العراق الف الف وثلاث مائة الف دينار نقداً
مطبوئاً بالسكَّة الاماميَّة سوى ما كان له من الآلات والثياب ⁵
والدوابِّ والجواهر وقد ائتمنا بذكر قتله في عهد السلطان محمود
ورجعنا الى حديث مسعود وذلك انه سلَّمه والده في سنة ٥٠٥
الى الامير الاصفهسآر مودود صاحب الموصل ثم جهَّز مودوداً *d*
لحرب الفرنج ووصل الى الطبريَّة وروى صدى الاسلام من دم الكفر
وشهر على أيَّمان الإيمان نصل النصر وعاد الى دمشق محبوباً بالفتح ¹⁰
محبوراً بالنَّجَّاح وحضر فى الجامع فى آخر جمعة من ربيع الآخر
سنة ٥٠٧ وخرج ويده فى يد طغتكين صاحب البلد وهو
مخوف * من جنده *e* بذوى العدَد والعدَد فجاء اليه رجلٌ
وضربه بضربتين فنقذت احدهما الى خاصرته وحُمِل الى دار
طغتكين وعزَّ فيه عزاء المسلمين وقيل أنه خاف منه على دمشق ¹⁵
فدس اليه ولولا ذلك لكان *f* لما اهريق منه الدَّم شقَّ عليه،
ولما وصل نعى مودود الى السلطان محمد سلَّم ولده مسعوداً الى
آق سنقر البرسقى وأقطع الموصل والجزيرة وأجرل له عطايه الغزيرة
ولما توفى محمد توفى محمود فزَّوج أم مسعود بمنكوبرس استماله
لقلبه واظهاراً *g* للتقرُّب اليه ترغيباً له ورغبةً فى قربه فلما ظفر ²⁰

a) ارتفاعه. *b*) Incertain. — *P* دابليت; *O* دابليت;
I دابليت. *c*) قد. *d*) مودود. *e*) *P* بجند. *f*) *O*
— قربه en om. les mots استظهاراً *P* *g*). لشقَّ a puis il om.;
للتقرب.

ثابت القمّي فأنّه تولّى منصب *a* الاستيلاء فرأى ائتلاف من يترشّح لمنصبه حتّى يبطش بيد الاستيلاء، ولما استقرّت قاعدة *b* طغرل وأمن من معارّ معارضيه وعلا على مقارّ مقارعيه وجلس على تخته وتبجّل بعلوّ تخته * فاجأه الاجل *a* فانقل من انشراح الى الثرى ⁵ ومن دار البلاء الى دار البلى وذلك في اوائل سنة ٥٢٨ هـ فأنّه عرض له قولنج فشرب دواء اسهله وأدواه وأسقط قواه فتشتت ذلك الجمع وانطفى ذلك الشع وغاص ذلك الباهر وغاب ذلك البدر وكانت وفاته بهمدان ودفنه بها في مدرسة بناها لبعض خدمه وأسف بنو الآمل على كرمه وكانت مدّة ولايته سنتين وشهرا او 10 شهرين وكان جامعا للخلال التي تفتقر اليها السلطنة من الحزم والتحفظ والعزم والنيقظ إلا انه كان مستبدا بأرائه معجبا بأعوائه لا يستشير في اموره ولا يسترشد في تدبيره وكان مصطنعا لارائل صخبه في أول عهده فصاروا مقدّمى جنده والمخصوصين برفده فكانت *d* دناءتهم * تغصّ من جليل *e* قدره وتغمض على ذكّره ^٥

15 ذكر جلوس السلطان المعظم غياث الدنيا والدين

الى الفتح مسعود بن محمد بن ملكشاه

قسيم امير المؤمنين سنة ٥٢٨

قال رحمه كانت امّ مسعود حظيّة تسمّى نيست اندر جهان وزوجوعا بعد وفاة السلطان محمد بالامير الاصفهسلار منكوبرس ²⁰ والى العراق ونقلوا معها *a* برسم جهازها من الخزانة السلطانية امولا لا تنفد مع دوام الانفاق وكان منكوبرس من اكرم امراء الدولة

a) O om. b) P ajoute السلطان. c) IA XI, 11 dit en 529. d) P وكانت. e) O خلل — بعض.

الدين رشيد ونهضوا لصوب قزوين والبري عزمين *a* على *b* حسم
الداء بالكى فرحل السلطان طغرل يتنبع آثارهم ويشق غبارهم
فنكلوا عن لقاءه ووثوه ظهورهم عند ظهور لوائه وتفقدوا ايدي سبا
وعنم اصحاب طغرل *c* ما وجدوه من دوابهم واسلحتهم ونذب *d*
فراسنقر الى محاربة الملك *e* داود بن محمود بالمراغة فهزمه وقتل غربه ⁵
وثلمه وتمكن السلطان من سلطنته وتسלט بمكنته *f* وفرع سريه
وعرف سروره ^٥

وزارة شرف الدين على بن رجا

قال رحة سمعت والدى صفى الدين يشكره ويثنى عليه ويقول
لما قتل السلطان طغرل وزيره الدرگزى استدعى *g* من اصفهان ¹⁰
وظن *h* ان العزيز باق واقه عن حضرته اذا طلبه *i* غير معتنى
قال فقربنى واكرمنى وقتل خذ خطى الى بهروز باحضار اخيك واسرع
فالق منتظرا لتوافيك قال فضيفت الى بغداد واذا القضاء قد قضى
والحكم قد امضى فلما عرف طغرل بوفاته طلب رجلا كافيا
فوجد على بن رجا عليا كما رجا فعول عليه *k* في وزارته وسلم ¹⁵
اليه المنصب وشرع فى مصادرة الدرگزى وقبض على نوابهم
وصيف على اصحابهم قال وفي هذه النوبة قتل السلطان مسعود
الصفى الاوحد المستوفى وصادر اعلاه على مائتى الف دينار وكان
ذلك برأى سعد الدين اسعد المنشئ الخراسانى ومواطاة الكمال

a) P قاصدين. *b*) P et I om. *c*) P et I السلطان.

d) P ونذب. *e*) O om. *f*) O تمكينه. *g*) O استدعى.

على هذا الوزير *h*) O فضل. *i*) P طلب. *k*) P

عدم من هو له مُدِيرٌ ثنى طغرل عنانه وشرع ^a لنحور الخضم
سنانه ومضى الى الرق وطوى المنازل اليها اسرع الطى فلما خبم
بها اجتمع الذباب على عسله والذوبان العاسلة فى محفله وحفله
ورحل السلطان مسعود بعد مقتل آتابك ^b آق سنقر الى الرق
^c لاضعاف آخيه ^c اخيه ومناجزته قبل انتهاز قوامه بخوافيه
والعسكر الباقى معه يزيد على ستة آلاف فارس وطغرل فى ثلاثة
آلاف فبرزوا بعدة المبارزة وانجزوا عدة المناجزة فانهم طغرل وجماه
حماة خواصه وخلصه ذوو اخلاصه واستأن الاميران بلاق وسنقر
صاحب زنجان وجماعة الى العسكر المسعودى واستوت سفينة
¹⁰ السكينة منهم فى بحر جوده على الجودى وذلك فى ثامن عشر
رجب سنة ٥٢٧ هـ وامتد طغرل الى طبرستان ونزل على الاصفيهد ^e
على فأكمره وأعز مقدمه ووسع له ولعساكره الاتراك وأنفق فيهم
الذخائر والاموال وأقاموا شتوتهم عنده فلما انحسر الشتاء رحل
طغرل عائدا الى همدان واتصل به من ^c الامراء الاكبر جماعة لهم
¹⁵ على الانام ^g طاعة مثل عيين الدولة خوارزمشاه ومحمد بن
شاهملك وحيدر بن شيركبير وسعد الدولة يرتقش ووصل بزابه من
عند آتابك منكوبرس فى الفى فارس من فارس فاشتدت شوكته
واحتدت شكنه وكان السلطان مسعود بأذربيجان فاستدعى فخر
لدين عبد الرحمن بن طغايرك واتصل به يرتقش الباردار ونجم

a) P وشرع. b) O آتابك. c) O om. d) O ajoute
شهر. e) O الاصفيهد; P اصفيهد. f) P حتى (peu
après). g) O الامام; P الايام.

وبكّل عَسَالٍ تَعَسِلُ وكان طغرل قد رحل الى اصفهان ثم رحل
 لقصد اخيه مسعود له الى خوزستان وأيقن أنّ كلّ ما تمّ عليه
 من الوَقْعن في اموره كان بوزر ووزيره وإدبار تدبيره فأمر بصلبه
 فُصِّلَبَ بأمره وانقطع لثقل جسمه حبلاً خفافه فوقع الى الارض
 في آخر ارمقه وفي جملة النظارة ملوك من مالبيك شيركبير ^a واقف ⁵
 وهو بما جرى منه على ماله عارف فشقّ للحلقة بسيفه المسلول
 وضرب رقبة الوزير المغلول ففُتِّعَ في الحال اربا اربا وأفرغ قحف رأسه
 وحمل الى ابن شيركبير ^a فاتّخذهُ للكلاب شرباً وأهديت ^b كلّ ائمة
 له الى من عنده له ثأر وانتمش بعثاره من كان له عثار وكان
 مقتله بشابور خَواستَ وكان السلطان طغرل قد قل له وهو جافلاً ¹⁰
 ومن طلوع اخيه عليه آفَلِ ابن العسكر ابن الجند ابن ما سبق
 به منك في الكفاية الوعد فقال له لا تبال ولا تُخَطِرْ خطراً بالبال
 فأتى قد ندبت جماعة من الحشيشية لقتل اعدائك وكأني بهم
 وقد تعجّل قمعهم وتقتلهم جمعهم فاعتناظ السلطان وقال له قد
 وضحت صاحتُ الحادك وبان فساد اعتقادك فأمر بتجريد ¹⁵ واشعال
 نار الحديد في ماءٍ وريده، قَلَّ ووصل الخبر بأن الباطنية قد دخلوا
 على آق سنقر في خيمته بمزج قرانكين وتناوبوه ^d بالسكاكين وأن
 عساكره ارتحلت من هذان على صوب آذربيجان فإن السلطان
 مسعوداً وان كان في جمع جَمَّ وعسكر دَهَمَ لكن امره مُدْبِرٌ ^e ان

a) P. شيركويه. b) P. واحد. c) P. وتقل. d) P. وتناوشوه. e) O om.; P om. le suivant مدبر (le même porte, au lieu de ان اذا et I فقد).

أطلقه على الشرط فلم يشعر نجم الدين أيوب وأخوه أسد الدين شيركوه حتى عجزا لخصم عليهما a القلعة وقتل لهما قد دافعتا عن عذا الرجل دفعت فكيف عذا الدفعة فدفعاه فلم يندفع ورداه فلم يرتدع فتركاه وشأنه ما ترك ما شأنه وكان بهروز 5 قد استصحب معه من اعوان الدركزيتي ملحدًا مثله مفسدا فلما عرف العزيز رحمة الله قد أسلم وأحس بالامر وما أعلم قام يصلي ركعتين فصلى الأولى بسورة الكهف وشرع في الاخرى يباسين وطالت صلاته على الملحد b اللعين فضربه وهو في السجود فجاد بروحته في مناجاة المعبود وشهد السعادة وسعد بالشهادة وكان 10 منذ خمس متفرقا على العبادة يصوم ويقوم وذلك في سنة ٥٢٧ وبعمره ده سنة وجري عذا الامر ولم يكن عند السلطان تغزل خبر وفي ذلك عبرة لمن اعتبر فانه بعد قتله الدركزيتي طلب العزيز فأعلم بحادثته وحديثه فلعن الوزير * على تأثيره c وشوئمه الناري وتاريخه ولم يكن بين مقتل الشهيد العزيز وبين مقتل 15 المريد d الوزير سوى اربعين يوما

ذكر قتل الوزير الدركزيتي وما آل اليه امر السلطان تغزل قال رحمة قد ذكرنا ان الله اجسم الى السرى من قدام آق سنقر ومسعود في عدد مفلول وفل معدود وخرج الامراء الذين كانوا بأربيل في الحصار وحلوا على سميت اصفهان ليدحقوا السلطان 20 وفارقهم العسكر فوصلوا في خف من الخواص وعبروا للخلاص على النهج المعتاص وجاءت العساكر الى مسعود من كز حذب تنسل

a) P ajoute . في . b) P ذاك . c) P بتأثيره . d) P السلطان O . e) P مقتل . f) P سبقت . g) O .

وفروج فأول مثال زوره أنه وقع تحت علامة منها بقتل العزيز الى صاحب تكريت بهروز الخصي واتفق أنه كان في العسكر معهم فأرهبه وأرعبه وأمره بالامتنال والجرى على مقتضى المثال ففزع الخصي وتمكن منه الخوف وكتب الى والى تكريت نجم الدين أيوب وخاطبه في الخطاب المخطوب وقال له هذا توقيع السلطان⁵ مع صاحب وزيره يأمر بقتل العزيز وتسليمه اليه وتسميته فإن آيت^a فقد رضيت بسخطي وخالف شرطي وأردت الخطاء في ردّ خطي وكان نجم الدين رجلا مسلما لما رأى ان يكون لرجل مسلم مسلما وعرف اخوه اسد الدين شيركوه الحال وحجز بينه وبين الوقوف على التوقيع الواصل وحال فشاركه اخوه شيركوه¹⁰ في ردّ الوارد^b وصرفوه بالخلع والفوائد وكان شيركوه ملازما للعزيز ومتبركا به ومنتمكا بسنته^c قال عماد الدين * سمعته يوما^d يقول صليت ليلة مع العزيز فسمعت هاتفا يقول جعلك الله عزيزا كما حبيت العزيز لما اطعني في^e مصر بعد نيّف وثلاثين سنة^f ألا هذه الدعوة وأيقنت اننى اثال هذه الخطوة قال^f فكان كما قال¹⁵ فأنه ملك مصر^f وصار عزيزها ومن حاز الجنة بما فعله فلا عجب لمملكة مصر ان يحوزها قال فلما عرف الدرزينى تمتع^g ما توقعه ضاق عليه القضاء وما وسعه فتقل على بهروز وفرعه وقال له سر بنفسك ولا تننفس بسرّك حتى تأتى تكريت وتبيت^h من بها قبل ان تبيت ووكّل بالخصي اياما ومزج له في الشهد ساما ثم²⁰

a) P اتيت . b) P الواصل . c) P بسببه . d) P
 رجه الله سمعت اسد الدين . e) P ajoute . f) O om.
 g) O منع . h) P وتبيت .

مقام الشاهجيان فاغتناظ وركب وساق نيفا *a* وعشرين فرسها في
 ليلة واحدة فوصل خيول راحته وخيول آق سنقر جماعة غير
 جماعة فتلائيا وتضاربا وتقاليا وتضاربا *b* ثم انهزم فراسنقر وفر وطفر
 آق سنقر وفر *c* وكانت الحرب على باب اردبيل فشقى آق سنقر
 ٥ منهم الغليل واحتوى على ما كان معهم ولم يقيم بعدهم وتبعهم
 وعجز الكرى ووصل الشير بالشري حتى وصل الى غذان وعنا
 الملك مسعود ودان وخرج السلطان صغرل وتحصن بأروند وماوشان
 وكان قد عرض له مرض اقعه عن الحركة وأجازه عن حماية المملكة
 فقدم الامير الحسن الجاندار على العسكر وعاجه الى اللقاء وألقاه في
 ١٠ الهيجاء ثم انهزم صغرل الى الري قداما وعلى الرأي نادما وعلى
 وزيره واجدا والله شكرا على سلامته ساجدا هـ

ذكر ما كان من حديث عمى العزيز وحادثته بعد عوده الى

القلعة

قال قل *d* اندركينى لسنجر عند عوده الى خراسان انك تعود
 ١٥ الى خراسان ويعد علينا استئذانك في الميام فأعطينا علامتك
 في دروج *e* بياض مقاصد تعرض وأغراض فاذا عثت مصلحة
 واتفقت منفعة للدولة مترجحة اصدنا بها مثالا بعلامتك فلا
 يخالفه القريب والبعيد ولا ينفق الا له الغوى والرشيد وكانت
 علامة سنجر تحت قوس الطغراء وثوق بسم الله توكلت على
 ٢٠ الله فأخذ العلامات في عدة دروج واتخذها اسبابا لاستباحة دماء

a) O sans le و suivant. *b*) O وتضاربا P et I om.
 فتلائيا (P om. aussi). *c*) O om. *d*) P كان
 درج. *e*) P . الدركينى قد قل للسلطان سنجر ensuite

فلا مطمَح له اليه *a* ولا مطمع له فيه فعلم القوم انهم اخطأوا
 الحزم وصيَّعوا العزم فرجعوا الى السلطان وأخبروه بالحكم والعلَّة
 فحلَّ به الشكَّاء من شحنة الخَلَّة وطلب بعض اخوة العزيز
 ليستخدمه * وينقَرَّب به اليه ويقدمه *b* وكان العم *b* بهاء الدين
 ابو طالب *c* وزير آق سنقر الاحمديلى وهو فى الخدمة فرتبه *d* فى ⁵
 منصب الاستيفاء وتعوض بالنصعيد الطيب من الماء واستوزر انوشروان
 وجمل بمكانته المكان وأخذ العسكر للملك طالبا ولاخيه
 مناصبا وكان السلطان طغرل حينئذ باصفهان وقد استخلف
 آتابك قراسنقره بأذربيجان فلما نهد آق سنقر مع السلطان
 مسعود الى أذربيجان تخرج *e* عنه قراسنقر الى زنجان وتحصن ¹⁰
 عين الدولة خوارزمشاه والاميران ببشتكين وبلاق بآردبيل والامير
 الحاجب تنار بأرمية وتحكم السلطان مسعود وآق سنقر *f* فى
 تلك البلاد وانتظمت امورهم فى سلك الشداد ونزلوا على أردبيل
 محاصرين وثبت اهلها صابرين مصابرين وكتب اندركينى الى
 قراسنقر يحرضه ويقول له بارز آق سنقر فأنت له مبار بالمبارزة ¹⁵
 وأحضره وناجزه للحرب بنفسك والا حضرت بنفسى الى المناجزة
 فكتب جوابه ومهد فى تأخير القتل عذرا فلم يعذره *g* الوزير
 وكتب اليه ثانيا يأمره بالمناجزة فاستشاط قراسنقر من اشتطاط
 الوزير وقتل لجماعته قد بلانا الله بهذا الفلاح والدولة بوجوده
 معدومة الفلاح فاحتد الاميران الحاجب تنار وجاولي الجاندار ²⁰ وقلا
 لا بد من طاعة السلطان فى محاربة اهل العصيان فلا تجبن فهذا

a) O الملك . *b*) P om. *c*) P ajoute . *d*) O أخوه .
 يقبله . *e*) P avec . *f*) P واستنقر . *g*) P يقبله .

الدين عند فقال مسعود لا يستتب امرى الا بوزارة العزيز فان
الامراء يميلون اليه واذا استوزرته كنت في حرز حريه فنقد البعد
خادمه عمار الدين صوابا والامير ابا عبد الله الدوق^b ومعه
مقدمين وحجابا وطلبوه من الولى فأنظر الامير طاعة الموالى
⁵ لكنه اضمر نيته اللاوى وسمى المناوى فان صاحبه كان مع السلطان
ظغرل فحصل في الامر المشكل ان سلمه خشي في العقبة عقوبة
صاحبه الغائب وان لم يسلم خاف من سخط السلطان الحاضر
انعاب واخرجه^d من القلعة الى المشهد بالمدينة واشتغل بحمل
اسباب التاجم والزينة ولم يزل يدافع الوقت حتى حان المغرب
¹⁰ وحين اطلب فعزم العزيز على الخروج فيمن معه وتسابقوا الى
الابواب فوجدوها قد اُغلقت قبل وقت اغلاقها وعند ذلك عاد
وثوق الامل بالانطلاق بوثوقها وطلبت المفتيح وقد حملت الى
القلعة فباتوا على مضضهم في تلك البقعة فلما اصبحوا وجدوا
صمما^e احد ماليك بهروز وهو شحنة الحلة على الباب وقد
¹⁵ استتبع جماعة من الاوباش والاشاب^h وقد ساق في ليلة واحدة
اربعين فرسخا وجاء من بالقلعة مصرخا ودخل على العزيز وأخذ
بيده ورتبه الى القلعة وقت للقيم انصرفوا بسلام فلا حاجة بنا الى
التعرض من صاحبنا مئنة ولام وحذا السلطان مسعود ان
استقرت له سلطنته فلائق له مدعنة وما دام الملك^k لاختيه

a) O om. b) P الدوائى ce qui revient à la même chose, cmp. les dictionnaires. c) P om. d) P avec ف. e) P الاغلاق. Ce qui suit jusqu'à (و) المفتيح manque dans ce ms. f) P (cmp. la note précéd.) قد, O seulement و. g) P avec و. h) O sans و. i) O استقر. k) O السلطنة.

مسعود وخروجه مع آق سنقر في جموع وحشود فارتحل صوبه الى
 انريجان فلما سمع مسعود بقرينه لم يبقَ لحربه وأعدَّ السير الى
 بغداد في حربه ودخل طغرل الى مراغة وكان الوزير قد تأخّر عنه
 فانتهاز فرصة غيبته وبَسَطَ يده معدّته فجاءه الوزير فجاءةً وجَرَّ
 عليه جُرأةً وبَطَلَ الحَقَّ وعَطَلَ انعدَلَ ووجّه علي وجوه البلاد
 البلاء ومثل بالامثال والى الرؤساء اساء وصادر زرقان رئيس تبريز
 على سبعين الف دينار من الذهب الابيض ودخلت انشوتوة وقصرت
 الخطوة واختار السلطان طغرل دخول تبريز والمقام في قلعتها الى
 حين انحسار شتوتها وانكسار سَطَوَتِها فاجتمع عَسَفُ الوزير وعَصَفُ
 الزمهير وادبار المسىء وسوء التدبير، وكان المستولى على فارس بعد 10
 قراجه منكوبرس وقد اجتمع عليه الترك فكاتب الى السلطان
 يطلب ولده النب ارسلان ليذعن بالطاعة والاعتراف بانتباعة
 فأوجب ذلك a رحيل السلطان والطُرق مسدودة والسُّبُل مسدودة
 فتصرّر الظُّهر وظُهر الصُّرّ ونفقت الدواب وتصور انعسكر ووصل الى
 اصفهان وأنفذ الى فارس ولده النب ارسلان ثوفعت على منكوبرس 15
 حينئذ على الحقيقة سَمَةُ الاثابكية ودرت له اخلاف الحُرّمات
 البكية ٥

ذكر حوادث جرت في اثناء ذلك من السلطان مسعود وأتابك

آق سنقر الاحمديلى

قال رحمه لما قصد السلطان مسعود بغداد عزم على تكريت 20
 وكان واليها الامير a نجم الدين آيوب b وعمى عزيز c

a) O om. b) P ajoute. c) عز.

الى المبير وانا أعطيك مائة ألف دينار على ان أسلم ولا أسلم
ويُستصقَى مالى لا الدم فلما يئس الوزير من وقوعه فى يده افكر
فى حيلة ضَعَف بها مل مصادره حتى ادعى مائتى ألف دينار
وذلك انه قل للسلطان طغرل ان عمك امرنى ان اضرب الدينار
5 الركى فى ثمان حتى يتفق نقد العراق وخراسان ونقدّم بضرب
الف دينار بذلك العيار ونادى بالتعامل به فى تلك الديار وطولب
النصف الاوحد بذلك النقد من غير تضعيف العقد ثم اتته
صادر الامراء وامر بالمصادرات وبيت *a* بالادنى ذوى البيوتات فقرّر
على قتلغ الرشيدى وكان استناده دار السلطان محمود ثمانين ألف
10 دينار ثم غدر به الوزير فاستخرج من ودائعته ثلثين ألف دينار
اخرى فقرّنه وأفقّره وكسّره وخسّره وأخذ من الجمال بن منارة *b*
البيع بميزان ثلثين ألف دينار ووكل فخر الدولة بسن الى هاشم
الحسنى رئاسة ثمان وأخذ منه عشرين ألف دينار وقّر على تاج
الدين دولتشاه بن علاء الدولة ووالدته *c* ووزيرة مائة وخمسين
15 ألف دينار وصادر الاكبر وصدر الكبار *d* وجرّ العظام وعظم الجواهر
ووزع على بلاد الممالك بعلّة صباغات بيت الشراب والمطبخ الوفا
مؤلفه فطلع السلطان طغرل على طغيانه وتسلبه فانفذ اليه انك
اساءت سمعتى وامعنت مساعى وفضاحت امرى وامرت بقضحتى
المر يكفك سلخ جلود العظماء حتى شرعت *e* فى استفرغ دماء
20 الضعفاء واستنزاف دماء الفقراء فكشف الوزير عن التوزيع بعد
جبنية الاشر والخيانة فى الاثر وسبع السلطان طغرل بمحرك *f* اخيه

a) P . وثبتت . *b*) I ميا . *c*) I والدة . P om. *d*) P
الاباير . *e*) O استفرغت . *f*) O فى محرك — Les mots sui-
vants depuis فلما manquent en I jusqu'à p. 16 l. 10 (تترجّح).

يرنقش الزكوى وكان من اجل امراء الخدم وأحدهم في احياء رسوم
البأس والتكرم ومعهم ابننا قراجة ايلرشم *a* وأخوه وعدة من الامراء
هم الاعيان والنجوة ومن ارباب العتائم الصفى الاوحد ابو القسم
الذى جعل مستوفيا للسلطان محمد بعد العزيز فحملهم على التبريز
من تبريز ونهض السلطان داود في سنة ٥٢٦ هـ الى همدان ولما قرب ^٥
من معسكر عمه طغرل انحازت *b* عدة من امرائه الاتراك الى
خدمة طغرل منهم بلنكرى وأخوه *c* مع عصابة ذات عصبية
وكذلك شيمهنة الاتراك غير وفيه وبرز طغرل في جنوده المتفقة
والبنود *d* المختففة فلما تصافى العسكران وتضايق *e* العتيران
وقع البيض على البيض ولم ير الا بحر الدم يجود من الغيظ ¹⁰
بالقيص ومضى الظهور ولا ظهور وقد حميا بالصدور الظهور وظفر
العم وعم الظفر ونفر ابن الاخ وثر منه النفر وانهم آق سنقر
بداود وباء الباقون بأغلال وقيود وقتل في المعركة ايلرشم بن
قراجة مقدما وبذل روحه في الملتقى مكرما وأخذ سعد الدولة
يرنقش الزكوى فاعتقل في همدان عند الوزير ^{١٥} في قصره وأمضى
على سبعين الف دينار فصل أمرة وتسلم منه قاعة قزوين وخالت
عنه بلاده وزوين *f* وأخذ ايضا الصفى المستوفى المعروف بأوحد
بهروز وخمس عند جاولى جاندار وسأل الوزير ان ينقله ويعتقله
عنده بالدار *g* فما رخص فيه السلطان ولا تمكن منه ذلك
الشیطان فانه كتب الى طغرل يقول ان سلمتني الى الوزير اسلمتني ²⁰

a) O et I ايلرشم. *b*) O انحاز. *c*) Son nom se trouve en I (يكرى). *d*) P وبندوده. *e*) I تصافى. P om. jusqu'à وظفر. *f*) P وزوين. Comp. Yâcut IV, ٩٣٩, 17. في الدار *g*) P (قزوين). (I)

ذكر جلوس السلطان المعظم ركن الدنيا والدين ابي طالب

طغرل بن محمد بن ملكشاه بن

الب ارسلان

قَالَ رَحَهُ جَلَسَ طُغْرُلٌ عَلَى سَرِيرِ الْمَلِكِ بِهَٰذَا بَعْدَ انْصِرَافِ
 ٥ السُّلْطَانِ سَنَاجِرَ إِلَى خِرَاسَانَ * فِي جُمَادَى الْآخِرَةِ سَنَةِ ٥٢٦
 وَوَزِيرِهِ الْقَوَامِ أَبُو الْقَاسِمِ نَاصِرُ بْنُ عَلِيِّ الدَّرَكِزِيِّ الْإِنْسَابَاذِيَّ
 اسْتَمِدَّ بِتَمْشِيَةِ الْأُمُورِ وَالْأَمْرِ وَالنَّهْيِ عَلَى الْجُمْهُورِ وَكَانَ لَا يَوْقَعُ فِي
 الْأُمُثْلَةِ السُّلْطَانِيَّةِ مَظْهَرًا أَنَّهُ وَزِيرُ سَنَاجِرَ وَأَمَّا خَلْفُهُ بِالْعِرَاقِ
 لِيَهْتَدِيَ الْمَمَالِكُ وَيُدَبَّرَ وَهُوَ فِي هَٰذَا الْكَبْرِ نَشِيطٌ وَالسُّلْطَانُ طُغْرُلُ
 ١٠ مِنْهُ مُسْتَنْشِيطٌ فَهُوَ فِي بَيْتِ الْعَدْلِ وَالْوَزِيرُ فِي بَيْتِ الْحَبْلِ وَذَاكَ
 يُعْطَى وَهَٰذَا يَأْخُذُ وَهَٰذَا يَوْرُطُ وَذَاكَ يُنْقِذُ وَوَصَلَتْ رِسَالَةُ الْأَمَامِ
 الْمُسْتَرْشِدِ بِاللَّهِ فَلَقِيَهُمُ الْوَزِيرُ بَعْبُوسُ وَبُؤْسُ وَوَاتَعَلَمَ بِالنَّجْهِ وَوَاتَقَاعَهُمُ
 بِالنَّجْبَةِ وَصَبَّحَ لِلطَّمْعِ فِي الرُّشَى الرُّشْدَ وَصَدَّ عَنْ نَهْجِ الضَّلَالَةِ
 الَّتِي تَشْدُ وَأَفْسَدَ مَا صُلِحَ وَجَرَى عَلَى خُلْفِ الْفَلَاحَةِ وَمَا أَفْلَحَ
 ١٥ وَانْفَصَلَ الرُّسُلُ وَلَمْ يَسْتَنْقِرْ بَيْنَ الْأَمَامِ وَالسُّلْطَانِ قَاعِدَةٌ وَكَلِمَا
 طُنَّتْ مَتَقَارِبَةٌ عَلَتْ وَهِيَ بَعَادِيَّةٌ عَادَةُ الْوَزِيرِ مُتَبَاعِدَةٌ ٥

ذكر ما جرى للملك داود بن محمود بعد وفاة أبيه d

قَالَ رَحَهُ كَانَ دَاوُدُ وَثِيَّ عَهْدٍ أَبِيهِ وَأَقْبَى سَنَقَرِ الْأَحْمَدِيَّةِ أَتَابِكِهِ
 وَمَرْبِيَّةٍ وَهُوَ بَأَذَرِيَّجَانِ فِي جَمْعٍ كَثِيرٍ وَجَمَّ غَفِيرٌ وَقَصْدٌ خَوَاصٌّ وَالنَّهْجُ
 ٢٠ * وَتَغَضَّبُوا لَهُ وَتَغَضَّبُوا وَثَابُوا إِلَيْهِ وَوَثَبُوا e وَمَعَهُمُ الْأَمِيرُ سَعْدُ الدَّوْلَةِ

a) O om. b) P وهو. c) P, ajoute المسترشد. d) P
 محمود. e) P porte seulement له وتغضبوا له en I manquent
 les mots له وتغضبوا له.

الاعظم سناجر وهو تحت مظلتَه كالقمر فى هالته وعلى ميمينته
السلطان طغرل والامير قُناج وعلى ميسرته خوارزمشاه وعدة امراء
مساعير يسعر ببأسهم الهياج فحملت ميسرة مسعود على ميمينته
سناجر وفيها السلطان طغرل فصدمنتها وهزمتها وركض طغرل فى
الهزيمة فرساخين ثم تخيّر الى عمه ووقف فى قلبه وثبت بجنبه ⁵
وحملت ميسرة سناجر على ميمينته مسعود ففرقت نظامها والتهمت ^a
لها مها وقر قراجة ووقف فى خواصه وكانت ^b لسناجر صفوف وراء
صفوف فخرتها الى القلب ودارت فى الاحاطة به رعى الحرب وكان
اشجع اهل زمانه فأثبتت فى مستنقع الموت رجلاه ولم ير فى الاندام
بالروح بخله فلما كسر أسر وقبض معه من امرائه على يوسف ¹⁰
الجاشوش ووزيرة تلج الدين بن دارست ثم ركب السلطان بعد
ثلاثة ايام ووقف على تلعة فأحضر ^c بين يديه قراجة ويوسف وهو
مطرق لا يصروع له ولا يخاطبه فضربت رقبتهما وطويت رقتهما
ثم انصرف السلطان سناجر ذلك اليوم وارتحل من غده فلما وصل
الى كور شنبه ^d خلع على السلطان طغرل وسائره على انفراد ¹⁵
ووصاه بمبلاده وتلاذه وأفضى اليه باساره وأسر اليه بمفاوضاته
وأمره بأن يكون مع رضاه ونهائه عن معارضاته فقبل عين الوزير
ذا كره لما ذكره عمه * وطن انه سر يخفر فيه ذمامه ويخفى
ذمه ^e ثم دعا وودعه واودعه من النصيحة ما اودعه وانصرف الى
الربى راجعا ولمصالح الممالك جامعا

a) O والتهمت. b) O وكان. c) P واحضر. d) P et I
سنبه Cmp. Yâcut IV, ٣١٩. e) O om.

منعه الامير الاجل ووزعه فأغلظ الوزير له في المقال وكان ذلك
 من اسباب حنقه في المال قال ورحل سناجر الى عذنان وخيم بها
 ثلثة ايام ثم نهى الى نهاوند وحث على اتباعه للجد لان الخبر
 وصل بأن الملك مسعودا وصل مستعدا للملك ومعه صاحب فارس
 5 آتاك فراجة ولما سمع طغرل باقبال اخيه مسعود لم يطمع من
 السلطنة في مسعود فعزم على الرحيل فأحس سناجر بعزمه
 وسير اليه الوزير والامير الحاجب وهو محمود القاشاني والامير
 تاج وجماعة من امراء العسكر الخراساني فاذوه e وهو واقف على
 ثلثة حذاء كذكور وبلغوه رسالة عمه سناجر وانه ولاء d سلطنة العراق
 10 وسلطه على ولاياته وانه ولي عهده ومالك خراسان من بعده فهو
 الى الارض مقبلا وجرى القدر بملكه من السماء فأصبح مقبلا وسار
 سناجر الى نهاوند بعد ثلاث ونفذ السلطان طغرل في العسكر
 العراقي فجاءهم الخبر بأن مسعودا امسى عائدا الى آذربيجان على
 سمت دينور وما في عزمه ان يلقي عمه سناجر فأعد الجماعة
 15 اليه سائرين وحاجروا تلك الليلة اكلوا ووصلوا السبر بالسرى فاما
 اسفر الصبح الا وليل العجاج جان والخطي يهتر على يمين
 الشجاع كانه جان والكمسات تذعر والبوقات تنعر وصادفوا العسكر
 المسعودي على موضع من عمل دينور يقال له بنجكنشت g ومرت
 تلك الجيوش به فامتلا املا * وماج المرت h وطلعت راية السلطان

a) P فلما. b) O sans. c) P فاته. d) O ولا.
 e) P وتبعه I. وتقدمه I. f) P فلما; après il continuo
 الصبح. g) P بنجكنشت; I بنجكنشت IA XI, ٣٩ sous l'an
 532. بنجكنشت. Cmp. Vullers, *Lex. Pers.* h) I وجاش الموت;
 P om. depuis وموت.

خمس^a أشهر فوصل الى الرى في شهر ربيع الآخر سنة ٥٢٦ واستقبله عساكر العراق مع الوزير وجلس سناجر على السرير ووصل بعده ليلا الملك طغرل سكر^b ولقى عمه بكر^c فترجل^d له الوزير الدرگزىنى فما احترمه طغرل ولا التفت اليه ولا قبله ولا اقبل عليه وكان الرسول قد أرسل الى طغرل بتكفة ونسخة^e عهد ابنة^f عن نصيح وشفقة وبذل جهد^g قال وحكى زين الدين المظفر ابن سيدى الزنجاني^h وهو الرسولⁱ انه لقي طغرل بخوار الرى مثل بين يديه وأوصل * هدية الوزير^j اليه فلم يجعل لها وزنا وأظهر عند رؤيتها حزنا وذكر آتايكه شيركير وشرف الدولة ولده وأغرورقت عيناه وأبدى عليهما كمد^k وقال اينهما في هذا^l اليوم ولو عاشا لكنا انفع لى من هؤلاء القوم ولما عرضت عليه اليمين^m بان فيه اثر السخط فشرع فيها متلقظا ومن ان يمين متحققا فلم ينتفوه بروابطها * ولم ينتبهⁿ على شرائطها ولما رجع الرسول الى الوزير عرفه ما جرى وأخبره فلم يكثر بتلك الحال اغترارا بقوة الاحتيال^o قال وكان وزير السلطان سناجر نصير الدين^p محمود بن ابي توبة^q فأنعم على الدرگزىنى بفرع الرى لتلك السنة فان الرى كانت من الاعمال السناجريّة واليها من احكامها الاجل^r المقرب جوهر المعروف بالامير الاجل فلما فرع الوزير الفرع ووزعه

a) P et I . منتظرين لوصول السلطان . b) P . وترجل . c) P et I . يانه . d) P om . عن . e) O . الرجاني . f) P . ابنة . g) P . الجهد . h) I . العيين . i) O . ولا . j) P et O . بما . k) P et O . تنبه . l) P et O . بما . m) P et O . بما . n) P et O . بما . o) P et O . بما . p) P et O . بما . q) P et O . بما .

الامر الى انهم احتاجوا الى اقامة وظيفة الفقاع فلم يجدوا ما
يصرفون فيها من المتاع فأخرجوا الى الفقاعى عدداً من صناديق
الخزانة التى فرغت فباعها بما بلغت وحتى طلب السلطان من
شابور الخازن غالبية فاستعمله ايما وادعى اقلاقاً ثم احضر ثلثين
5 مثقال فقال السلطان لشابور وكان خازن ابيه حدث للجماعة بما
كان فى خزانة الى من الغالبية فقال شابور كان فى قلعة اصفهان
منها فى الاوانى الذهبية والفضية والبلور والصينية ما يقارب مائة
وثمانين رطلاً ومعنا فى خزانة الصلبة مقدار ثلثين رطلاً فقال
السلطان للحاضرين اعتبروا بالتفاوت بين الامرئين وفصل ما بين
10 العصرين قل وكان قوى المعرفة بالعربية حافظاً للشعار والامثال
الادبية عارفاً بالتواريخ والسير ناظراً فيما يوجب الاعتبار من
الغير

ذكر ما حدث بعد وفاة السلطان محمود الى ان استقر

الملك d لظفر

15 قل رحمه كان قد تفرس الوزير فى السلطان محمود انه مؤود وانه
فى الاحياء غير معدود * وحين فارق كنفه ورافق كنفه
استصحب الى الرى معه عساكر العراق وتظاهروا على الاتفاق
وامراؤهم برسف وقزل وقرا سنقر وقرا طغان وغيرهم وأقاموا بها تلك
السنوة * وعقدوا بها على انتظار السلطان سناجر الحبوكة f
20 ولبنوا من يوم موت محمود الى حين وصول سناجر اكثر من

a) P om. b) O et P ici avec س, ci-après O avec ش.

c) P ajoute محمود. d) P ajoute لاختيه. e) P توفي.

f) O الحباب, I الحيو. P om. emp. p. lev, note 1.

ابن ابي توبة وزير سنجر وهناك رجلٌ يقال له الفلك وهو من
الندماء المطبوعين ^a فقام وصلى ركعتين ورفع الى السماء اليدين
وجعل يدعو الله ^b ويتضرع ويبتهل اليه ^c ويخشع فاستدعاه سنجر
وقال ما هذه الصلوة والدعاء فقال ناجيتُ الله تعالى وقلت هؤلاء
العصابة الذين اجتمعوا في هذه الحركة هم اصول الفتن وفروع ⁵
المأحس فاحسف بهم هذه البقعة وانقص عنهم هذه الرقعة حتى
يسلم خلقك ويسلم حقك فصاحك منه سنجر واستخف النديم
المنتمسخر فلما عاد محمود سار الى بغداد وشرع في اذهاب النفوس
وارهاقها والاخذ بمشورة الوزير لنفاقها عنده مع نفاقها لا جرم
انه ما تمتع بعمره بعد قطع تلك الاعمار وانتقل بجوره وجبروته الى ¹⁰
جوار الجبار قال وحكى نجم الدين رشيد الخادم الغياثي انه حضر
السلطان محمودا وهو يتقلب على فراشه في سكرة الموت ويقول
ادفعوا عني شيركبير وولده فقد شهرا سيفين ليقنتلاني وكان يسكر
هذا القول الى ان قضى نأحبه ولقى ربه وما عصبته به هذا ^d
الوزير الا عصبية الوزير فانه عاجل له سوء الادبار بسوء التدبير ¹⁵
وكان السلطان محمود محمود الخليفة مودود الطريقة ان ترك وطبعه
لكنه بلسي بأنواع من البلاء من اعوانه ونقصوا عليه مشروع
سلطانه وفرقوا في ابتداء دولته خزانة ابيه واستضعفوا جانبه
وطمعوا فيه قال ووجدت تفصيلا بخط عمي العزيز رحة ان الخزانة
الغياثية الحمدية كانت تشتمل على ثمانية عشر الف الف دينار ²⁰
سوى الصباغات والجواهر الثمينة وأصناف الثياب المعدنية قال

a) P الضفران . b) P ajoute سببانه ; puis P et I
ويضرع . c) O om. d) O عنه .

رسالته واستدلّ بذلك على كذب الوزير في مقالته وأرسل الى
 الوزير وطالبه بالمال فزاع ^a عن مطلبه ومطل به وسيّر الى اصفهان
 فقبض ^b على والدى صفى الدين وعلى عمى ضياء الدين
 واعتقلهما بقلعتهما ونهب وسلب واستولى على املاكنا وأموالنا
⁵ واستنوعب وأما العم العزيز فإنّ السلطان كتب اليه بتكريت يعبّه
 ويأمره بالصبر ويقول اذا اخذت من الوزير ما بذنه فثاء لا بد ان
 اطلقك وأعتقله والوزير في كلّ مدّة يترنّ له شيئا من المال ويُرّيه
 أنّه من عنده ومن نعبه ولا يعلم أنّه جباه من مال المصادرات
 وجاء به ووعده بالباقي الى قِمان وفي القدر ان بقاءه قد انتهى
¹⁰ وانّ حينه قد حان ورحل السلطان من بغداد ومرّ ^d في
 الطريق واشتدّ مرضه ثمّ فارق جوهره عرضّه وذلك في شوال
 سنة ٥٢٥ وذكر انّ الوزير سمّه فى طعامه فأنّه لما قصر فى اداء
 المال ونظر فى سوء المال شرع فى اغتيال السلطان على وجه
 الاحتيال فتمّ له تأميله وحين مضى السلطان لسبيله وضع فى
¹⁵ التسلّط سبيله قلّ وكان قد اتفق وصول السلطان سناجر الى
 الرى فى سنة ٥٢٥ قبل مضى السلطان محمود الى بغداد فعاد
 الى خراسان واستصحب الملوك معه تأنيسا لقلب محمود باستصحاب
 اخويه طغرل ومسعود وعاد محمود الى سريره وتفرد الوزير بتدبيره
 ومن الاتفاقات العجيبة والوقعات الغريبة أنّه اجتمع فى ذلك
²⁰ العهد فى خرّكة واحدة السلطان سناجر والاخوة الاربعة السلطان
 محمود ومسعود وطغرل وسليمن والوزير الدركزنى والنصير محمود

a) P فراغ. b) P قبض. c) P فانه. d) O et I فرض. e) O اخوته.

وجواهرها رسولا فأنه كان قد تزوج باحداهما فانت ثم تزوج
 بالآخرى فانت ايضا فوضع الدرزي من قل للسلطان أن رسول
 عمك واصل اليك بسبب تلك الجواهر وأنه لا * يعود عنك *a* بما
 تقرره من المعاذر وقد رضى سنجر بشهادة العزيز فأنه امين فله
 صادق والسلطان سنجر بصحته واثق ونحن نرى ان تحبس *b* 5
 العزيز في بعض المعازل محفوضا من الغوائل حتى اذا وصل الرسول
 وأدى رسالته وطلب العزيز وشهادته قلت له هذا صاحبنا وقد
 نقمنا منه امرا فعزلناه وقبضنا عليه واعتقلناه وما بقينا نرجع
 اليه في الشهادة وسؤال الخموس خلاف العادة فتلقم السلطان محمود
 وتذمم وتردد فكمرة ونقسم ففاوضه الدرزي وعون عليه الامر 10
 وسهل عنده الامر وقل له اذا كنت معتنيا فما يضره القعود
 مَصُونَا وما يعيب الدر مكنونا والذخر مخزونا قل وانا اطلق لك
 من مالى ثلثمائة الف دينار اذا حبسته وأقوم بادائه اذا اجلسته *c*
 فله *d* الى المال وحال بالمحال فاستدعى عمى العزيز من داره وعرفه
 بغرضه ثم امر بالتوكيل به على اجمل وجه وكان ذلك والسلطان 15
 حينئذ ببغداد في اوائل سنة ٥٢٥ ثم قالوا للسلطان الصواب
 انفاذه الى معقل فبعد قرب وصول الرسول فسلم العزيز الى بهروز
 الخادم شحنة بغداد حتى سيرة الى تكريت فلم يلبث السلطان
 بعد حبسه الا قليلا وكم تلاء *e* يا ليتنى لم اتخذ فلانا خليلا
 وذلك انه لم يسمع من * رسول عمه عند حضوره *f* ما قيل عن 20

a) P ensuite يعمل عليك (I) (تقيمه). *b*) P تحبس.
c) P اجليته. *d*) P ajoute. *e*) Allusion au
 Coran chap. 25, 30. *f*) P simplement الرسول.

جميلة أفعاله الفعيلة وأقواله العديدة على الدولة بالفصيحة أنه
حسن للسلطان وقد وصل الى بغداد في سنة ٥٠٠ هـ ان زحف
بعسكره الى دار الخلافة *a* وقتلوا وفعلوا ما لا يحسن ذكره واعتمدوا
كل ما قباحت سمعته وعظم وزره وكان حينئذ وزير الخليفة
5 المسترشد بالله رضه جلال الدين ابو علي الحسن بن علي بن
صدقة فتوسط للامير *b* بكفايته وكشف تلك الصلابة بيدايته وكان
صديق عمي العزيز رحمه فتعاونوا على الاصلاح وأسوا الجراح وجملا
السلطان على معاودة * طاعة امامه *c* وانتصرف على *d* اوامره
وأحكامه وذلك في اواخر ذي الحجة سنة ٥٠٠ هـ او اوائل الحرم
10 سنة ٥٠١ هـ ولما قرب مسير السلطان من بغداد حدث به مرض
ضعف منه جسمه وقلبه فاعتقد ان ذلك من شوم خلافه
الخليفة فجلس في محفة ووقف على باب الحرم للمواقف الشريفة
وأبدى الاعظام والاجلال وطلب العفو والاستحلال فخرج اليه
التوقيع الامامي بأجمل جواب وألطف خطاب وطابت نفسه وزاد
15 بذلك امله في البر وأنسه ووصل الى همدان وقد ابل وتوفرت
له حصنة الصحة وشكر الله تعالى على *f* رواج الخنة وروح المنحة،
قل عماد الدين رحمه وفي هذه السنة عزل الدرگزيني وولي
انوشروان كما سبق ذكره ثم عزل انوشروان بعد سنة وأعيد
الدرگزيني وما زال عمي العزيز في عصمة من شر الوزير حتى
2) أخبر السلطان بأن عمه سناجر قد سير في طلب ميراث ابنته

a) P ajoute المعظم. *b*) P et I الامر. *c*) P طاعة
الامامه. *d*) P ajoute مقتضى. *e*) P om. Le mot او
devant اوائل manque en O et I porte من. *f*) O om.

اجتهد ان ينالني شرُّه فعصمني الله من كيدِه لا لاساءة اليه ^a
 متى سبقت ولا لصغيبة على بقلبه عقلت فأتى كنت اسلفته في
 حال حبسه وعزله احسانا وتلدته امتنانا ولم اترك ^b في الانعام
 امعانا ولمّا كلاًنى الله من غائلته مدّ يده الى مالى وأنزل النوازل
 بأسبابى وقد كنت بنيت على دجلة داراً فادعاه ^c لنفسه ملكاً ⁵
 واستحضر عدولا شهدوا له بالملكبة زوراً وافكاً وانتقل الى الدار
 بحكم الشرع وصير باطلاً حقاً ببيّناته الكاذبة فى الاصل والفروع
 قال واجترأ على الاجترام واجتراح الآثام ^d وسفك دم الكرام فتارةً
 يُظهر التستى باراقة دم العلوية وآونةً يدعى التشيع فى قتل
 الأئمة السنية من جملة من سفك دمه ورام عذمه علاء الدولة ¹⁰
 رئيس هذان وكان شاباً حسناً شريفاً النسب كريم الحسب
 وكان باصفهان قد حضر مجلس الوعظ فقام اليه رجل من اصحاب
 الدر كزيتى فضربه بسكينه وفرى بمديته حبل وتينه وكذلك عين
 القصاصة الميناجى ^e بهمذان كان من اكابر الأئمة والاولياء ذوى
 الكرامات وقد خلف ابا حامد الغزالى رحمه فى الموقوفات الدينية ¹⁵
 والمصنفات فحسده جهل الزمان المتلبسون بنزى العلماء ووضعهم
 الوزير عليه فقصده بالايذاء وأقصى الامر به الى ان صلبه الوزير
 بهمذان ولم يراقب الله فيه ولا الايمان وكذلك المملك علاء الدولة
 يبرئ سعى فى دمه وهتك حرمة وكذلك رئيس ساوة اعتقله ثم
 قتله وتتبع البيوت الكبار واقتلعها والجبال السعظام فزعزعا ومن ²⁰

a) P et I om. b) O ينزل. c) O فادعاه. d) P et I

الايام (O et I والاجتراح). e) O et I الميناجى, emp. Yâcout IV, vl., 20.

له فى الحساب قَلَّ وكانت وزارته سنة واحدة على ما أورده ^a فى
بابه والآن اذكر ما ذكره عن نفسه فى كتابه ^e

ذكره وزارة شرف الدين الى نصر انوشروان بن خالد
قَلَّ انوشروان كُنتُ قد اتخذتُ بغدادَ مدينةً السلام دارَ المقام
5 وانا من حفظ الله فى اوفى ذمام فجاءنى ككتابُ السلطان محمود
وخاتمُه ووصل رسوله وخادمُه يستحثنى فى الوصول اليه ويستعجلنى
فى اُمتول بين يديه فحين حضرتُ الخُدُمة شافيتُ بالتقليد
وخصنى بأمره الاكيد وكَمَل لى تشريف الوزارة وخلعها وأدواتها
مُحَلَّاهَا ومَرصَعُهَا ودِوَانُ الذهب والسلاح المجوهر فجلستُ فى
10 الوزارة سنة وأشهرًا لا اقدر على الخطاب فى مصلحة ولا على
المتنفس ^e بفائدة مترجحة وصاحبها يمينى ويسارى الشهاب اسعد
الطُغرائى والصفى ابو القسم المستوفى والامير الحاجب الكبير
حينئذ ارغان وامرأته خلف الستر قهرمانه السلطان فلما رأيت
اتفاقكم * على ما تم فيه ^d قلت فى نفسى لا يظهر لى مع
15 النافعين فضل ولا يُقبل معكم صرف ولا عدل فاستعفيت واخترت
العزل على التولية * واحدت نفسى عن الولاية بالتعزية والتسلية ^d
ونقضت يدى من صحبتكم وقلت العفاء على تربتكم وتبتكم وعلى
الدركينى الى الوزارة فانه ارغان ^e الحاجب بالرشى ومشى به
غرضه مشى ورجع ككَلْب الكلب والبغل ^f الشغب وعابه من له
20 يسكن يهابه وامتلأ بالسُّؤم والشر اعابُه قَلَّ فعُدْتُ الى بغداد
مستأنسا بالوحشة ألفًا بالوحدة فلما وصل الدركينى الى بغداد

a) O اورده. b) P et I om. c) P المتنفييس.
d) O om. e) Ainsi O et I. P الرغان. f) Mss. والنعل.

يقدِّروا له على مضرة ولم يعثروا له على عشرة ومضت على وزارته ثلاث سنين وشمل العدل بغير التئام وسلك الملك بلا نظام والمعاهد غيسر مبرمة والقواعد غيسر محكمة وتفرغ العزيز لاعلام السلطان بالتنشويش والتنشويه وحصول كل امر كريم به في الامر الكريه فامر السلطان بقبض الوزير واعتقاله وسلمه الى العزيز ليبرح⁵ الناس من شره واعتياله فرأى ان اهلاكه على يده شنيع وان ذكره بالفتك وهو ليس من اهله فطبع ودير في تولية وزير يسلمه اليه وهو لاجل الخوف على منصبه منه يقضى^a عليه فسمى في استدعاء شرف الدين انوشروان بن خالد بن محمد من بعدان فلما حضر واستوزر حمل الدرزيني الى داره على حاله وصبره في 10 اعتقاله وكانت^b في انوشروان راکتة ظاهرة وصناعة لخلق الرفعة قاهرة فلما تسلم الدرزيني ضرب له في داره الحراكه وأذن لكل صاحب له ان يدخل اليه ويلقاه وكان في كل يوم يدخل اليه ويجلس بين يديه ويخاطبه بيا مولانا وانت اولى مناء بالمنصب الذي خصنا به السلطان وأولانا فسقطت حرمة ودعيت هيئته 15 واتصعت وزارته وعرفت حقارته وخيف عود الدرزيني بعد استقرار سلامته الى منصب كرامته فشرعوا في اعادته وجروا على ارادته وهو جالس^d في دار انوشروان والناس متناوبون^e اليه لتقرير وزارة السلطان لما شعر انوشروان حتى اخرج من داره ورد الى مقرة على قراره وأذن لانوشروان في العود الى موضعه والغيص 20 في منبعه فرأى الغنيمة في الاياب واغتنم السلامة التي لم تكن

a) O om. b) O. وكان. I يقضى. P يقضى.

d) P قاعد. e) P متناوبون. I متناوبون.

لَمَّا أُنْمَ وَقَدْ شَغَلْتُ بِمَدْحَةٍ لِعَزِيزٍ دِينَ اللَّهِ فَكُرَى مَوْعِنَا
 فِي لَيْلَةٍ حَسَدَتْ مَصَابِيحُ الدُّجَى حَكَمِي وَقَدْ كَانَتْ لَهَا عِيَّ أَرْبِنَا
 قَلَمِي بِهَا حَتَّى الصُّبْحِ وَشَمْعِي * يَتَنَا ثَلَاثَتُنَا^a وَمَدْحَكَ شَغَلْنَا
 حَتَّى عَزَمْنَا لِلظَّلَامِ جُنُودَهُ لَمَّا تَشَاعَرْنَا عَلَيْهَا الْأُسُنَا
 5 أَفْنَانُهَا قَطِي وَأَفْتِيَتْ الدُّجَى سَهْرًا فَاصْبَحْنَا وَأَسْعَدَهُمْ أَنَا
 لِلَّهِ مَقْدَمٌ مَاجِدٌ أَصْحَى بِهِ عَنَا لِنَايَةِ الْتَوَائِبِ مُطْعِنَاهُ
 أُمْنَتْ أَسَاءَتَهُ عَدَاهُ لِأَنَّهُ مَذْكَانَ لَمْ يُحْسِنْ سَوَى أَنْ يُحْسِنَا
 اتَّبَعْتَ غُرُوتَكَ الْخَمِيدَةَ حَاجَةً فَقَضَيْتَ أَيْضًا فَرَضَهَا الْمُتَعَيْنَا
 وَجَرَرْتَ أَذْيَالَ الْكُتَائِبِ مُوْغَلًا فِي الْأَرْضِ خَلْفَ بَنِي الْخَبَائِثِ^e مَتَّحْنَا
 10 حَتَّى غَدَتْ تِلْكَ الْمَجَاعِلُ مِنْهُمْ وَكَأَنَّمَا حُسَّ الْمَنَاحِرُ مِنْ مَنِي
 قَالَ وَلَمَّا عَادَ مِنْ حَاجَتِهِ اسْتَعْفَى السُّلْطَانُ مِنْ شُغْلِهِ فَمَا أَجَابَهُ إِلَى
 مُرَادِهِ وَلَا مَكْنَهُ مِنْ انْفِرَادِهِ وَأَعْلَاهُ إِلَى مَنْصِبِهِ عَلَى الْعَادَةِ وَأُشْرُقَ
 بِهِ مَطْلَعُ السَّعَادَةِ وَأَصْبَحَ الْوَزِيرُ يَجُولُ فِي مَكْرٍ مَكْرَهُ وَيَسِرُّ لَهُ مَا
 يَرْجِعُ بِشُغْلٍ سَمَرِهِ وَطَلَتْ تِلْكَ الصَّدَاقَةُ عِدَاوَةً وَالْمَعْرِفَةُ نَكْرَةً
 15 وَغِبَاوَةً وَعَبْرَتْ عَلَى ذَلِكَ مَدَّةٌ فَثَبِتَ الْعَزِيزُ عَلَى الْاسْتَعْفَاءِ وَتَرَكَ
 مَنْصِبَ الْاسْتِيفَاءِ فَظَالَ السُّلْطَانُ إِذَا كُنْتَ مُسْتَعْفِيًا وَلَا تَوَثَّرَ أَنْ
 تَكُونَ مُسْتَوْفِيًا فَمَا لِي أَعَزَّ مِنَ الْوَلَدِ وَالْمَالِ وَقَدْ سَلِمْتُ أَيْدِيكَ
 خَزَائِنِي^d وَأَوْلَادِي وَبِهَذَا يَحْصُلُ مُرَادُكَ وَمَرَادِي فَلَمَّا خَلَا مَنْصِبُهُ
 مِنْهُ وَرَغِبَ الْعَزِيزُ عَنْهُ تَوَلَّى الصَّفْقَى أَبُو الْقُصَمِ الْجَنْزِي دِيَوَانَهُ
 20 وَجَلَسَ^e مَكَانَهُ فَتَوَازَرَ هُوَ وَالْوَزِيرُ وَالْجَمَاعَةُ عَلَى قَصْدِ الْعَزِيزِ فَلَمْ

a) O et P ثَلَاثَتُنَا (I ثلاثنا) sic). b) Lis.

c) Mss. الخباثات. d) P et I خزانتي. e) P وقد.

رحمة كان مشغولا بحصار قلعة الموت وقد قارب فتحها وشارفت
الأمال في اخذها نجحها فلما توفي السلطان محمد وتولى ابنه
محمود، وتمكن الدركيني من الدولة اعمل لليلة في استدعاء
شبير كبير ونفس عن القلعة ثم لم يزل يدقق الاحتياال حتى جعل
لشبير كبير عند السلطان ذنوبا اختلقها ومساوى لفقها حتى اعتقل⁵
ذلك الامير مع ولده شرف الدولة ولم يزل يطلب غرة السلطان
في امرها حائتي سكرة وجوه حتى اخذ رخصة في سفك دمهما
للحرام وأذهب بقتلهما قوة الاسلام واتخذ بذلك عند ذوى الاحاد
يدا واستكثر له من اعوانهم مديدا قال وكان عمى العزيز بحسب
انه انسان وأن جزاء الاحسان له منه احسان فلما احس¹⁰
* بشرة شره وضراوة ضربه b افكر في طريف الانزواء والخليص من
تلك الاهوال والاعواء فاستأنى في الحج فصار في سنة ٥١٧ او ٥١٨
وكان حاج تلك السنة بأجمعهم في ضيافته وكرامته وعمم شمول
عارفته حتى قال الرئيس ابو الكثر البغداني فيه
يا كعبة الاسلام ما لي أرى إنيك تسعى كعبة أناجود¹⁵
تقدم في العمام وهذا الفتى لم يلف يوما غير مقصود
وعنه عند عوده القاضى ابو بكر الأرجاني بقصيدته النونية
المشهوره النى اولها

ورن الخدود ورونه شوك القنا فمن المحدث نفسه أن يجتنى
لا تمد الأيدي اليه فطالما شربوا الحروب لأن مددنا الأعينا²⁰
ما أن جفوت الطيف إلا ليلة وألحى قد نزلوا بأعلى المنحى

ذُو نَدَى يَسْتَهْلُ كَنَدِيْمَةَ السَّكِّ
 سَبِّ وَنَشْرِ كَالْكَوْتِ الْوَبَاصِ
 وَبَنَانٍ ^a يُرِيكَ لِقَلَمِ الْاَنَا
 حِلْ فَضْلًا عَلَى الْاَنَا الْعَرَّاصِ

٥ قَلَّ فَأُفِّ من وزارة الدركزيتي بالعراق ولقد كان على الدولة
 شديد الاشفاق وعرف اندركزيتي ان نقصه مع فضل الى الفضل
 بَابُ وَأَنَّ امْرَأَةً مَبْنِيَّ لِعَمَى دَهْرُهُ عَنْهُ عَلَى غَيْرِ عِمَادٍ ثَامٍ يَزِلُّ يَعْمَلُ
 كَيْدُهُ فِي نَكْبَتِهِ وَيَنْسَلِقُ بِالْمَكْرِ عَلَى هَوْبَتِهِ وَبِاطْنِ الْبَاطِنِيَّةِ فِي
 قَتْلِهِ وَفَرَّغَ فِكْرَهُ لَشُغْلِهِ فَوَجَدَهُ مَخْرُجًا مَنِيْقُظًا مَحْرَسًا مَحْفُظًا
 10 فَبَثَّ عَلَيْهِ حَبَائِلَهُ وَأَدَبَ إِلَيْهِ غَوَائِلَهُ وَسَيَّرَ إِلَى خِرَاسَانَ عِدَّةٌ * من
 الملاحدة ^b فتوصل منهم واحد الى ان خدم في اصطبل الوزير
 المختص سائسا لدوابه فأراد يوما عرض الخيل فحضر ذلك السائس
 وغموه عربان وقد خبأ سكينه في ناصيته حصان فأطلق حصانه
 من يده حتى شغب واستخرج من ناصيته السكين ووثب وتعمد
 15 مقتل الوزير فأصابه وعظم ^d على الكرام مصابه وبضع السائس في
 الحال تبصيعا ومزعه ومزيعا وذلك في شهر ربيع الآخر سنة ٥١١
 وما زال الدركزيتي يتتبع الاكابر منهم من يقتله جهرا باذن من
 السلطان ومنهم من يقتله غيلة من يتخذ من اولئك الاعوان،
 قَلَّ وَكَانَ سَبَبُ مِيلِ الْبَاطِنِيَّةِ إِلَى الدركزيتي أَنَّ الْاَمِيرَ شَيْمُوكِيَّ

a) O وسان. b) P منهم. c) O et I om. d) P
 وعظم avec *tehdid*. e) Plus loin dans le chapitre des
 vizirs de Sindjar sa mort est fixée au 29 Safar 521 (= 16 Mars 1127).

السعيد الوزير الشقيّ فانه كان قد منع اهل الاحد وعنه امر
 هذا الوزير الذى سدّ باب السداد وتوسّل الوزير عند السلطان
 فى عزله فلم يُقدِرْ وبالغ فى كلّ مكيدة ولم يُقصرْ ولما اعياه امره
 استدعى اخوانه من الباطنية حتّى جلسوا له فى جامع الموصل
 بنزى الصوفية وقفّزوا عليه وضربوه بالسكاكين فجّل به مصاب⁵
 المسلمين وذلك فى ذى القعدة سنة ٥٠٠هـ وكان وزير السلطان
 سناجر فى ذلك العهد الاجلّ معين الدين مختص الملك ابو
 نصر احمد بن الفضل بن محمود وقد مضى ذكر كرمه وفضله فى
 زمان السلطان محمد وتولّيه ديوان الاستيفاء ولقد كان موثلا لاهل
 الرجاء * وهو من مدوحي القاضى *a* اى بكر الأرجاني وله فيه 10
 قصيدة صادية اولها

رَوْحًا سَاعَةً مُتَنُونَ الْقِلَاصِ
 وَأَحْفَظًا وَقَفَّةً بَيْنَكَ الْغُرَاصِ
 يَا خَلِيلِي مِنْ سَرَاةٍ بَنَى الْأَوَّ
 15 سِيَالٍ وَالْغُرِّ مِنْ بَنَى الْأَعْيَاصِ
 وَأَسِيَانِي فَلِلْأَخْلَاءِ قَدِمًا
 بِسَائَةٍ وَأَسِي فِي السَّائِبَاتِ تَوَاصِ
 كَيْفَ أَشْكُو خَطْبًا وَمَخْتَصَّ مُدِّكَ الْ
 20 أَرْضِ أَضْحَى بِالْقُرْبِ مِنْهُ اخْتِصَامِي
 وَإِذَا أَسْتَنْصَرَ أَلْهَمَامَ أَبُو نَصْ
 رَ أَطَاعَتْ لَنَا أَلْيَالِي الْعَوَاصِي

a) P simplement . والقضى .

ذكر وزارة الدرزيين في سنة ١٨٠٨

قَالَ لَمَّا وَضِعَ عَلَيْهِ اسْمُ الْوِزَارَةِ تَبَدَّلَتِ الْغَزَارَةُ بِالْغَزَارَةِ وَهُوَ أَوَّلُ
فَلَّاحٍ تَرَكَ الْعَمَلَ بِالْفِدَّانِ فِدَّانٍ لَهُ عَمَلٌ أَتَرَكَ وَحَدَّ الْبَقَرِ عَنْ
الْمَلِكِ فَحَدَّ فِي دَسْتِ الْمَلِكِ فَفَتَكَ *a* وَهَتَكَ وَاسْتَبَاحَ الدَّمَاءَ وَسَفَكَ
٥ وَشَرَعَ الْمُنْكَرَاتِ وَأَنْكَرَ الْمَشْرُوعَاتِ وَعَادَى الْكِرَامَ وَبَدَّدَ النِّظَامَ وَظَاهَرَ
الْبَاطِنِيَّةَ وَأَظْهَرَ السِّنَّةَ الْجَاعِلِيَّةَ وَشَرَعَ فِي الْفَتَكِ بِالْإِحْرَارِ وَالْهَتَكِ
لِلْإِسْتِنَارِ مِنْ جَمَلَةٍ مَنْ فَتَكَ بِهِ الْقَاضِي زَيْنُ الْإِسْلَامِ أَبُو سَعْدٍ
مُحَمَّدُ بْنُ نَصْرِ بْنِ مَنْصُورِ الْهَرَوِيِّ وَكَانَ أَوْحَدَ دَهْرِهِ وَنَسِيَجَ
وَحِدَةٍ *b* وَالْمَعْرُوفُ بِإِسْدَاءِ الْمَعْرُوفِ وَالْمُرْجُو لِأَعْدَاءِ الْمَلِكُوفِ وَهُوَ خَيْرٌ
١٠ الْعَالَمِ وَحَرُّ الْعِلْمِ وَالْحَاكُمُ بِالْعَدْلِ وَالْعَادِلُ فِي الْحُكْمِ وَقَدْ مَلَكَ مِنْ
قُلُوبِ السَّلَاطِينِ الْقَبُولَ وَلَمْ يَرَوْا مِنْ نُصَاحِهِ وَأَشَارَاتِهِ الْعُدُولَ وَكَانَ
مِنْ مُتَعَصِبِي عَمِّي الْعَزِيزِ الْمُخْصُوصِينَ فِي الْفَضْلِ وَالْإِفْضَالِ بِالتَّهْيِيزِ
فَتَقَرَّرَتْ لَهُ بَعْدَ وَزَارَةِ الدَّرْزِيَّيْنِ رِسَالَةُ السُّلْطَانِ الْإِعْظَمِ سَنَجَرِ
وَسَارَ إِلَى خِرَاسَانَ فِي الْبَهَاءِ الْإِبْهَرِ وَالْجَمَالِ الْإَوْثَرِ فَصُعْبَ عَلَى هَذَا
١٥ أَلْوَزِيرِهِ أَمْرُهُ وَتَقَسَّمَ سِرُّهُ وَعَرَفَ أَنَّهُ إِذَا حَضَرَ هُنَاكَ انْهَتَكَ سِتْرُهُ
فَإِنَّهُ كَانَ مَوْتُهُ وَلَبَسَ وَأَخْفَى أَحْوَالَهُ عِنْدَ السُّلْطَانِ سَنَجَرِ وَدَلَّسَ
فَعَرَفَ أَنَّ الْهَرَوِيَّ يَهْرِيهِ وَيَنْزِعَ لِبَاسَ تَلْبِيسِهِ وَيَعْرِيه فَقَرَّرَ مَعَ
عِدَّةٍ مِنَ الْبَاطِنِيَّةِ أَنْفَاقَهُ *d* فَتَكَوْا بِهِ عِنْدَ عَوْدِهِ مِنْ رِسَالَةِ خِرَاسَانَ
وَقَدْ حَضَرَ لِلصَّلَاةِ فِي جَامِعِ هَذَا فَاِسْتَشْهَدَ قَبْلَ أَنْ يَشْهَدَ
٢٠ السُّلْطَانُ وَذَلِكَ فِي سَنَةِ ١٨٠٨، قَالَ وَكَانَ حِينَئِذٍ بِالْمَوْصِلِ أَنَّ سَنَقَرَ
الْبَرْسَقِيَّ *e* الْغَايِيَّ الْمَجَاهِدَ التَّقِيَّ النَقِيَّ فَدَخَلَ فِي وَزَرِ ذَلِكَ

a) O قُتِلَ. *b*) O et I عَصْرُهُ. *c*) P ajoute الدرزيين. *d*) P أن. *e*) O ajoute ici فإنه (p. ١٤٥, l. 1).

ابن محمد بن ثابت الحنبلدي باصفهان وكان أجودَ الامجاد وأمجَدَ
الاجواد فلما ضافه انوشروان اكرم مثواه وقبله وآواه قَلَّ قَلَّ انوشروان
فصرف الى الاصدةاء الهمم وحقق الكرم عندى الكرم *a* واستقرضت
من تاجر غريب جملة وكتبته له على وثيقة فجاءني بعد حين
انساناً وقال مخدومي عزيز *b* الدين يسلم عليك وقد نقد هذه ⁵
الوثيقة اليك وقال لك ابطلها فان الدين قد قضى وصاحبه قد
رضى فعجبت كيف تنوّل في اسداء هذه انيد الى وافضاله
على فبقيت مدة في تلك الضيافة آمناً من المخافة سالماً من
الآفة حتى استدعى السلطان بعد قتل الوزير وأهلى للتدبير
فامتنعت ايّما وظلّبت من الخطر زماماً ولمّا وصلت الى الدركه ¹⁰
رأيت كلاً من الجماعة يقول ما استخصر الا لسبب وما استقدم
الا لارب قال فراجعت فكري وتديمت في امري وقلت اعمال السلطان
عوارى لا بدّ من ارتجاعها وملابس لا بدّ من انتزاعها ولو
خلصت فَرَحْتُ فَرَحْتُ ولو استخسرت الله في الانزواء *c* لاسترحمت
وكان السلطان في الاذن لي متوقفاً وانا قد ملّت الى الوحدة والانفراد ¹⁵
وقصرت همّتي على هذا المراء فما زلت به حتى استأذنت منه فأذن
فى الانصراف وخصّنى من مواعيد *d* عوائد الجميلة بالانطاف
فساعدنى ارباب الدولة من الخيل وغيرها بما حمل اثقالى ومن الزواد
وغيرها بما ثقل احمالى وتوجّهت من اصفهان الى بغداد وعدمّت
الملاذ لاجل الملاذ فلما وصلت الى حضرة الخلافة وجدت الاكرام ²⁰
والانعام والاحترام ^e

a) P ajoute .وكنيت . *b*) O عز . *c*) O الاثر . *d*) O مواعيد .
مواعيد .

صدافته عند عودته تعود عداوةً وأنّه يتاجر مرارة سم ما ظنه
 حلاوةً فكانت سنة بالمنصب متوحداً وبالمراتب متفرداً وعاد السلطان
 الى مقرّ ملكه محبوباً بالظفر محبوباً محمود الاثر مشكوراً واستمر
 الشهاب اسعد الطغرائي في الانشاء ومنصب الطغراء ولما عاد
 ٥ الدركزيني قل العزيز للسلطان قد وصل من يكفل بالامر ويكفي
 في الحل والعقد فأنهضه للوزارة فأتى غير ناهض بأوزارها وأتركني
 ومضائي في غير هذه الخدمة ولا تقلني بمضارب مضارها وأنا ان
 * خليت الوزارة a انما ما أخلّيتها نظراً وأعذتها بسواي وأكون عليه
 بحكي مستظيراً فيكون ابو القاسم لي قسيماً وأصبح انا له مقعداً
 10 في المصالح مقيماً فقال السلطان ما اعرف سواك ولا اعول الا على
 حاجتك وحاجك وسيأتي ذكر الحال في ذلك،

قال انوشروان وفي تلك المدة استدعى السلطان الى بابه وانتهت
 شدة حالي وانقضت مدة اعتقالي وأنقذني اللطف الرباني من كيد
 الخصوم وعرفتني b التجارب انه لا محيد من الختم وعلمت انه لا
 15 يُجدي طلب العز في زمان الذل ولا يوجد الخصب في سنة الازل
 وصممت في الاعتزال حد العزم ونزلت على آل المهلب ذوى الكرم c
 والفضل والعلم كما قيل

نزلت على آل المهلب شديداً غريباً عن الأوطان في زمن مَحَل
 فما زالني احسانهم وانتقادهم d والطائفهم حتى حسبتهم أعلى
 20 قال ويعني انوشروان بال المهلب الامام صدر الدين عبد اللطيف

a) P خليتها . b) P وعرفني . c) O om. d) P واقتفاؤهم
 Cmp. ibn-Khall. n. 764 où le nom du poète est الاخنس
 الطائي.

وتخريب شروان ولما ابصر السلطانُ اختلالاً^a الاحوال واختلاط تلك
الاعمال سخط على الوزير شمس الملك بن نظام الملك وقتله
بالسيف صبراً وذلك في آخر ربيع الأول سنة ٥١٧ هـ بباب بيلقان قل
انوشروان وكان الذى جرى على من الاخذ والنهب بباب *b* حلوان
ايضا في آخر ربيع الأول سنة ٥١٩ هـ

٥

مَنْ يَرِ يَوْمًا يَرِ بِهِ وَالَّذِي لَا يُغْتَرُّ بِهِ

قال عماد الدين وسبب قتل هذا الوزير أن * ابا القسم الانسابي^c
كان رسولا عند السلطان سنجر وقرر من امر ابن اخيه السلطان
محمود ما قرر وذكر له أن الوزير هو الذى اذهب الهيبة وشتت
شمل الاجناد وبت حبل السداد وتوسل بكل طريف حتى تناجر¹⁰
كتاب السلطان سنجر الى ابن اخيه في طلب وزيره وأمره بتسييره
فحار محمود وخشى أنه ان سييره اطلع على سره وأن لم يسييره
اسخط عمه بمخالفة امره فأشير عليه بقتله وتسيير رأسه فبغت
الوزير اقوى ما كان رجاء في الحياة ببأسه قال عماد الدين وعاد
حكم المملكة كله الى عزيز الدين الى نصر احمد بن حامد وكان¹⁵
حينئذ مستوفى المملكة وجازب زمامها ومالك نظامها فسكن
السلطان اليه وعول عليه وعرض الوزارة عليه فأبىها ووجد مغارس
المملكة ذابية فروأها وقال انا انقذ امورك واوامرك وأصقى مواردك
ومصادرک ولا ادع مصلحة تنفق *d* ولا منفعة تنصرف لكننى لا
اتسم بالوزارة ولا اتقلد وزرها على اننى اتقلد امرها فاذا حضر²⁰
صديقى ابو القسم الانسابي^c جعلته صدرها وما عرف أن

a) P ajoute . تلك . b) P باب . c) P اندر كرنى . d) P a
de plus y manquent. — تنصرف mais les mots من مصالحك

وَأَرَاكَ تَسْخُدُ رَابِعًا لِنُبَيْرِهِ فَأَرْفَقَ بِهِ فَالشَّيْبُخُ شَيْبُخٌ صَالِحٌ
 يَا حَاجِبَ أَلْوَزَاءِ إِنَّكَ عِنْدَهُمْ سَعْدٌ وَلَكِنَّ أَنْتَ سَعْدٌ ذَابِحٌ
 فبدأ هذا النائب في الأول بأخذ مَخْلَقِي الوزير المستشهد وكانت
 خزانته قد نُهبت ودُخائره قد ذهبت ولم في بيوت الاحزان
 يرجون عواطف a السلطان فلم يَرَّصَ لِسَمٍ بِالْعَدَمِ حَتَّى سَجَدَ 5
 وحبسهم b وضاعف عليهم محنتهم وعرق عظامهم وفرق نظامهم ثم
 امر باستعادة c الرسوم والادارات ولم يقتصر على قطع الصلوات حتى
 كتب الى جميع البلاد باسترجاع ما اخذه d ارباب الصدقات لسننتين
 ومن اخذ عرضا بادراة الزم e برت العين فوكلوا في كل بلد بالاخبار
 والاشراف وساطوا اقوياء الشرط على المنصوتين f الضعاف قال وكان قد 10
 عزم السلطان في هذه السنة على الغزاة فصدّوه وعرضوا عليه كتابا
 من بعض امراء بلاد شروان يذكر فيه اني قد استخلصت لكم
 المملكة الشروانية واعلمها ينتظرون الراية السلطانية وان الملك
 شروانشاه محصور وان الفرج عليه محظور فان اردت تملك الخرائن
 واستخراج الدفائن والاستيلاء على اممالك فاصرفوا اليها الاعنة 15
 واشرعوا نحوها الاسنة فثمنوا عزم السلطان الى قصد بلاد شروان
 فلما وصل وجد الامر بخلاف ما ذكر وخرج اليه الملك شروانشاه
 راجيا انه قد عاد عيده وان يتحلى بعد العطل بطوق الانعام
 جيده فانه g كان فقيرا قد فنع الرعيّة بملكه والّفوا الاتخراط في
 سلكه فحين وطى البساط طوى بساطه وعقل نشاطه وسحب 20

a) P عاطفة. b) O وسجنهم. I om. c) P باستعادة.
 d) O ajoute من. e) P الزم. f) O المنصوبين; I om.
 g) O فان.

السلطان اعتصمت بالله وما وجدت مَنْ أَنَسِبَ اليه هذا القصد
غير العزيز فإنَّ الآخرين كانوا مستَحَرِّين له وهو المتوَحَّد بالتمييز
والتمييز وكتب الوزير بخطَّ كاتبه أن شغل العِرض قد قُوض الى
العبيد الاجلَّ الاخ زين الدين ظهير الدولة الى القسم يعنى
٥ اندركزيتي فاختتم جميع دُفائر العِرض وأوراقها وتنفَّذه حتى تسَلَّم
اليه قَلْ وَأَنهَضُوا الى طريقى جماعةً من انفرسان ولولا اعظام الامر
السلطاني المطاع لما رعبتُ حرمة أولئك الرعايا ولعادوا وحكوا
أنهم لقوا متى رجلاً ولركبوا من الخوف الليلَ جَمَلًا فامتثلتُ الامرَ
وسلَّمتُ اليهم موجودى وخرجت من مالى كالشُعْرة من العجين
10 ووقع الهجان بتوقيع الهجين وسَلَّمتُ نفسى الى الحبس وبقيت
امرى على اللبس، قَلْ عدنا الى الحديث عن شمس الملك بن
نظام الملك قَلْ فعاد الملك به *d* الى ادنى استقامة ووجد الى كفايته
ايسر استقامة لكنَّه لم يَطْوِ بِسَاطَ الظلم والمصادرة ولم يقبض عن
التعدى الايدي المتجَرِّنة على المبادرة وكان الى الناس مَبْعُضًا
15 وَلَمَقَّتْهُمْ مَتَعَرِّضًا فلم يَكْفِه ذلك حتى استناب بغيضًا واستنطب
لمرضه مريضًا وهو الكامل ابن الكافي الاصفهاني الذي مضى ذكر
مخازينه في وزارة الخطير ووصِفَ بالشوم والسوء في الادبار والتدبير
وعذا الكامل ما ناب عن احد الا نابه خُطْبُ مَبِيرٍ ودعاه ملهم
كبير كما قل الباحثرى في سعد حاجب عبيد الله
20 يَا سَعْدُ إِنَّكَ قَدْ خَدَمْتَ قَلَّةً كُلُّ عَلَيْهِ مِنْكَ وَسَمٌ لَائِحُ

a) P وينفذ (les autres verbes sont écrits de cette manière:
بسلم et فاختتم. *b*) P حكوا. *c*) O om. *d*) P شمس
الملك. *e*) O et I عبد.

آلاته وخيمته *a* وأدوينته والاطباء والغلمان والمرضى ماتتوا بختى
ومن جملتها أيضا أنه بنى بمحلة العتاييين ببغداد مكتبا لللائيم
ووقف عليها وقفا مستمرة الجددى على الدوام والائتم مكفولون
منها *b* الى ان يبلغوا الحلم بالنفقة والكسوة والطعام وتعلم الآداب
وحفظ القرآن ومعرفة الحلال والحرام وصح له النحك على الوزير ⁵
باحكام التدبير وتوّن ديوان الطغراء والانشاء الشهاب اسعد وكان
معلما للسلطان فى أيام والده وتناجز حظه أنه يولييه الطغراء اذا
انتهت اليه السلطنة ولما توّن لم يتغيره عليه وبقي الى آخر
عهده فى الطغراء وتوّن *d* ابو القسم الانساباذى ديوان العرض وكان
انوشروان عارضا وهو غائب وفى مقامه عنه نائب، قال انوشروان ¹⁰
كنت انا قد تخلقت فى بغداد فى ذلك الاوان *e* لشغل اقصيه
وامر أمصيه فاجتمع هؤلاء القوم واغتنموا غيبتي وأخذوا بأخذى
وتعويقي توقيعا وشنعوا على عملى وعملوا شنيعا وكان مضمون المثال
السلطاني أن الامر المطاع اعلاه الله أن انوشروان ان كان فى
حدود بغداد ألزم بيته بباب المراتب وسدت عن لقائه طريق ¹⁵ *f*
الاقارب والاجانب وان كان قد وصل الى بلاد الجبل فيقعد فى ولاية
الامير برسف بقلعة كفراش ويشروط عليه ان لا يطلب المنصب *g*
والمعاش ويحضر ماليكه الى الدركاه لينتقلوا الى الخواص من الامراء
وجمل ثقلهم عنه مع الانزواء، قال وكان المثال بخط العزيز وقد مد
الطغراء عليه اسعد وعلامة الوزير فيه *h* احمد الله على نعمه وتوقيع ²⁰

a) P وحيمته (sic). *b*) P فييها. *c*) O يغير. *d*) O
الانساباذى au lieu de الدركمى P; وبقى *e*) P
الوقت. *f*) P et I. *g*) P. *h*) O om.

والآخر فخر الدين محمود فتعصب للولد الكبير ذى الفضل الاوفر
والاعتقاد الانور والدين المتين والعلم واليقين ^a فولاه انسلطان
اشرف المناصب وأرفع المراتب فزعم في الدنيا مع القدرة وسلك
طريق الانكسار والقناعة بالكسرة قال عماد الدين وهو الى اليوم من
5 سنة ٥٧٩ حسن السيرة صافى السريرة خشن العيشة قال للمعيشة
يلبس السمل البالى ويألف المنزل الخالى ويأمر بالمعروف ويأخذ بيد
المطيع ينظر الى الدنيا بعين العيافة مقبلاً على الآخرة والتقوى
قد ألبسته شعاع المخافة وتولى اخوه فخر الدين محمود الاعمال
الفاخرة الى آخر زمانه وظاهر قدر مكانه وقدر امكانه والعصم
10 الزاهد فيه زاهد وفي صرف جاعه عنه جاهد وكان بينهما تضاد
وتباغض في الدنيا لا تساوى وعصم الدين يرجع الى فضل وافر
ووجه عن الحَقِّ والحقيقة سافرها

قال عماد الدين عدنا الى ما ذكره انوشروان،

ذكر وزارة شمس الملك بن نظام الملك

15 انشد انوشروان فيه متمثلاً

لَتَيْمٌ أَنَا أَلُومُ مِنْ عِنْدِ نَفْسِي وَلَمْ يَأْتِهِ مِنْ عِنْدِ أُمٍّ وَلَا أَبٍ
قال قل لما صرع الكمال واتسع المجال سميت همة شمس الملك
لطلب ^b الوزارة وخطب عروسيها مع العاجز عن افتراع انبكاره
فاجتأب لباسها وأثارت شمسها من مطلعها وورد على الظماء البرح
20 عتد مشرعها وتولى عزيز ^c الدين ابو نصر احمد بن حامد منصب
الاستيفاء وقد فصل بالفضل والتفاينة ^d جميع الكفاء ومن جملة
مبتدئاته في الخير انه جعل للمعسكر السلطاني بيمارستانا يحمل
a) Lis. ؟ اليقين. b) P الى. c) O عز. d) P ajoute على.

من اصفهان وشطر من الخوز وتغلب الامير دبيس بن صدقة بن منصور *a* على البصرة وأعمالها والمضافات اليها من البطائح وكذلك هيت والانبار وأعمال الفرات والرحبة وعانة وكذلك اعمال الموصل ونصيبين والخابور قد تغلب على كل *b* منها امير والذى بقى للسلطان أقطع جميعه وما اخفظ ريعه واخفص رفعه ولما لم يكن ⁵ للسلطان خاص لم يكن له عمال وبطل الديوان وتدون البطالان فانه لم يبق للديوان شغل الا اخذ اموال ذوى اليسار واسعار نار الاعسار،

وقال عباد الدين في ذكر كمال الملك الوزير وبينما هو ووزارته في ريعانها وسعادتة في عنفوانها ودولته في كمال سلطانتها فلم يشعر ¹⁰ حتى عاجله القدر * فجاءه فجاءة واستحال في الحال كل مسرة مساءة وذلك في سنة ٥٠٥هـ فان السلطان خرج من بغداد عائدا الى بندان فتخلف عنه الوزير يوما على انه يتبع في غد السلطان فلما بكر ركب وقد رتب الموكب والسيوف بين يديه مسالمة والغاشية مملوءة فوثب عليه قوم من بعض تلك الدكاكين وضربه ¹⁵ بالسكاكين فحمل جريحا وبقي في حجرة *d* من غرف السوق طريحا وأحضر من يداويه واستقل بالجرح آسيه فلم يجسوا الا برجل قد قفر من السقف ونزل عليه بمدينة لختف فأتلف مهجته ومحا من الزمان بهاجته *e* فتولى عمى العزيز حفظ مخالفيه وحام عنهم حد الزمن السفية واستشهد وله ولدان احدهما عضد الدين محمد ²⁰

a) P ajoute بن على . *b*) P a encore واحد . *c*) P simplement الاجل . *d*) P غرشة . *e*) P ajoute قل عباد الدين رحمه .

ركنهم وركب وركب ان يجلبو بلفاء السلطان عنه انكرب جردوا
 اليه ثلثمائة فارس فاعترضوه وأخذوه من طريقه وقبضوه وكان الامير
 قيصر ممن نزل بابداء الود a اخفاء خذله وختره فحمله الى قلعة في
 يده يقال لها قزوين b فاعتقله وأحكم قيده وثقله وفي قلعة منبغة c
 وتلعة ربيعة نعدت المذبح من اترابها والسماء من اسبابها فلفظ
 الله به وأودع له مذبح مهربه وذلك انه تسبى حتى اشرف
 على السور في جنح الدياجور وألقى بنفسه من المكان العلى وفعل
 فعل آيس من حيائه السالى وسلمه الله حيث لا ترجى السلامة
 ونزل نزول الغيث حدرته انعمته وتوقل في تلك العقاب وتسلل
 10 من تلك الشعاب ووقع الى ولايته وسر الناس بعود الانس والسرور
 بعوده * الى بلدته d وعلما ان خطى الخطوب لا تصل في طورها
 الى طوره وكانت عاقبة الامير قيصر انه ضربت ببغدان رقبة وأودت
 به في سبيل العقوبة عقبة e قال انوشروان وكان الملك في عهد
 السلطان محمد d مجموعا وجانبه من الاطماع منوعا فلما صار الى
 15 ابنه محمود فارقوا المجتمع وضيّقوا المتسع وجعلوا له فيبه شركة
 ولم يتركوا له منه مسكة وذلك عند حضور السلطان سنجر فأول
 ما اقتطعه سنجر لخاصته ما زندان وطبرستان وقوميس والدامغان
 والري وديابند f وأعمالها وما افردوه للملك ركن الدين طغرل بن
 محمد ساوة وآبته وسارق g وسامان وقزوين وآبته وزنجان وجيلان
 20 والديار والطغان والمملك سلجوق اخيه ولاية فارس بأسرها وشطر

a) P) وده . b) O s. p. Les voyelles selon Yâcout III,
 ٨٣, 2. c) O om. d) P ajoute له . e) P انتقل
 (P om. peu après ابنه). f) P وديابند. g) O s. p.

مسّ عود فعلم السلطان بحشده فجاء في حشده وجاء جوشبك
بمسعود تحت جتره ولما امطّف *a* الجمعان وكان يلتقي البحران
وجتمع الصقان بُصر مسعود بأخيه محمود فحسن اليه وضبطه
جوشبك فلم يعرّج عليه وصاح ايجى ايجى *b* وفي كلمة بالتركية
للاخ الكبير فتشوّش على جوشبك جميع ما قدّمه من التدبير⁵
وساق مسعود ووقف * الى جنب *c* السلطان محمود اخيه وأسلم
للنهب والسلب جميع ما كان معه من * جنود ومواليه *d* فأول
من أخذ وزيره الاستاذ ابو اسمعيل الطغرائي فأخبر الوزير كمال
المملك به فقال للشهاب اسعد وكان طغرائياً في ذلك الوقت نيابةً
عن النصير هذا الرجل ملّحد فيقال الوزير من يكون ملّحداً¹⁰
يستحقّ ان يُقتل فقتل ظلماً وقتل ايضاً من الفضلاء الاكابر
الاستاذ زين القفاة ابو الفتوح وكان وزير البُرسقي فأحسن محمود
الى اخيه وأعاده الى عَظَمَتِه ورُتب آخر لاتبكيتنه وخدمته، قال
وكان من بقيّة اولاد ملوك الديلم في الخدمة السلطانية المغيبيّة
المملك عضد الدين علاء الدولة ابو كالجار *e* كرشاسف بن مؤيد¹⁵
الدولة على بن شمس الملوك *f* قرامرز بن انعاذل علاء الدولة
وكان من السلطان بمنزلة الاخ وقد انزله بالمحبل الاشمخ وكان
مع ذلك محتزاً من حاسديه فلم يبيتته في مدينة يَزْ ما زالوا
يَحْسِنُون منابه بالباب *g* ولا يصبرون رأيه بالاغباب *h* فلما ركن الى

a) P امطفت. *b*) Cette transcription du mot ture
اغا se trouve également dans le livre d'al-Hosainî (Ms. du
Mus. Brit. fol. 54 b). Il faut prononcer ègè (ägä). *c*) P
جنب. *d*) P جنود. *e*) P s. p. *f*) P الملك. *g*) O
بالمساب (sic). *h*) P et I بالاغباب.

طاعة السلطان وتزجيح جانبه والاضراب عن مقاصد عمه سناجر ومطالبه، قال انوشروان فشرح الوزير في المصادرات وسمى ديوانها ديوان المقررات، قال عماد الدين ولم يكن كما ذكر ولا على ونف ما انكر وإنما طالب اصحاب الامير على بار بأمواله وأمر بحاسمة⁵ عماله والباحث عن اسبابه وأحواله وأعد رونق سلطنة العراق غصا وصم من نشرها ما كان منفصا وخرج في خدمة السلطان من اصفهان على عزم بغداد وقد حكمه في الامر وأعطى حكمه اللغات ومما قبض الدركيني وعزل ولي الوزير كمال الملك منصب الطغراء اخاه انصير وناط به ذلك المنصب الكبير^a وكان النصير رصينا¹⁰ ثقيل الطبع رزينا ولم يكن فيه ما كان في اخيه الوزير من التلطف والتنقل على المكارم والتعطف وكانوا يقولون نعم المولى وبئس النصير، قال وفي سنة ١١٣٥ هـ جرى بين السلطان محمود واخيه الملك مسعود مصاف بقرب عذان وكان النصر فيه للسلطان وذلك ان الملك مسعود كان مسلما الى الامير جوشبك^b وهو آتابك¹⁵ بالموصل وعسكر الشام ودار بكر في خدمته وهو ينعت بملك الغرب لحد ملكته فجمع آتابك جوشبك جيوشا كثيرة وجمعا جمعا غفيرا وطمع في اخذ السلطنة وجعل الاستاذ ابا اسمعيل وهو مؤيد الدين الطغرائي وزير مسعود ولم^c يعلم انه لا يتمكن فيها من

a) O om. b) O constamment جوشبك; P جوشبك; IA X, ٣٧٨ جوشبك ce qui confirme le ج du ms. P. Je prends le titre جوشبك dans le même sens que celui de جاش باشي *chef des huissiers* chez les Ottomans, titre qui restait inconnu aux copistes arabes et qu'ils ont défiguré de plusieurs manières. c) P وهو لم.

على^a بار وأغرى حتى افلتت منه هربا واتخذ الليل جملا وأدلىج
 رهبا فأركب وراءه من رجّل رأسه عن بدنه وأخرج روحه من
 جسده ووكل بوزيرة الدرزيينى واعتقله وهم بأن يقتله، قال عباد
 الدين رَحَه قال والدى وكان الدرزيينى حينئذ صديقى فاستدعى
 ولما بصرى دعا على نفسه بالويل واستجار بى وأخذ منى بالذيل⁵
 فقال أسألك ان تنوّل لى فى امنى من القتل فقد ايقنت انى
 مقتول وان لم تنصرنى فأتى لا شك مخدول فشفعت فى حقّه الى
 اخى عزيز الدين فما زال بالوزير كمال الملك حتى خلاصه^b وفتح
 على ذلك الطائر المشوم فقصه وكان محبوسا فى موضع سبيل الخلاء^c
 فخلّى سبيله فقدر الله ان الشافع فيه بعد عشر سنين كان^d 10
 قتيله فما عرف والدى ولا عمى رَحَه انهما يسعيان فى قلع
 البيت خلاصه وبحضرة بتيسير^e امره على تعسير امرها واعتباصه
 فقد كان هذا ابو القسم^f للدماء سقاكا وبالكرام فتكا وتقرّس فيه
 الوزير كمال الملك انشّر فأراد ان يُريح الناس من غائلته وأراد
 الصاحب فما صحّ له ما اراد وما بدا من الدرزيينى ما بدا منه¹⁵
 لو بان ولكن القدر لا يُطاق والمقدور ما يُعاق وأصلح الوزير بقتل
 علىّ بار قلوب الجماعة واستمالهم الى الطاعة فقد كانت^g فى نفوسهم
 منه احسن وتّمت عليهم باستيلائه مَحَن فوجدوا بانزعاجه الثبات
 وبقتله للحياة، وتقدّم الامير قيصر وترقت درجته وقامت فى القيام
 بالدولة حاجته وارتفع شأن امرأ كانوا متضعين ومحالّوا على²⁰

السيه. a) O om. b) O حمله. c) O et I ajoutent

الدرزيينى. d) O et I om. e) P من تيسير. f) P

g) O كان.

لا يرجع آلا الى كماله ولا يعول آلا على اشتغاله بل السلطان لا
يأنس آلا به ولا يصغى آلا لخطابه قل *a* ولا شك ان انوشروان
صعّب عليه انحطاط حظوظه الى الخضيض وانحراف مزاج شغله
للحظ المريض وعرض للوزير كمال الملك بأبيات غير واقعة في موقعها
⁵ وتمثل بتمثيلات باردة ليست في موضعها وكأنه ما سمع للقاضي
الى بكر الأرجاني فيه قبل ان يلي الوزارة وهو مشرف المملكة
قصيدته التي يقول فيها

دَعْ عَنْكَ يُمْنِي وَيَسْرِي غَيْرَ مُجْدِيَّةٍ *b*

وَأَقْصِدْ أَمَامَكَ وَأَطْلُبْ مُنْتَهَى السُّبُلِ

وَأَعْلَمْ إِذَا قُلْتَ رُبُّ بِلْعَيْنِ بَاحِرٍ نَسْدِي

أَنْتَى عَلَى غَيْرِ أَيْدِيْنِ لَمْ أَحِلْ

الْبَاحِرُ أَسْءَأُ شَتَى وَشَهْرُهَا

عَلَى أَصْلَاحِ بِنِي الْأَمَالِ كَسَفَ عَلِي

قال عماد الدين رحمه سمعت من *c* والسدي رحمه انه لم يكن في
¹⁵ وزراء الدولة السلجوقية اكمل من كمال الملك حزامه وحرامة
وشهامته وكُتبه بالفارسية تدلّ منه على فضل عزيز وعلم كثير ومن
معانيها تعرف *d* قواعد الوزراء وقوانينها وفي رياض ناصرة للظريين
ازغارها فاعمة للمستنشقين *e* بالريّ رباحينها، قل انوشروان
فأول ما شرع فيه الوزير كمال الملك من امر وزارته انه لما وصل
²⁰ الى اصفهان تقدّم بقراءة منشوره بوزارة العراق من خراسان ثم دبر
في قتل الامير احمد بن بغرا وبعث السلطان على الفتك بالامير

a) P ajoute الدين. *b*) P et I مجدية. *c*) P et

I om., mais P ajoute يقول. *d*) P يعرف. *e*) P المنتسقين.

نوبتيته *a* للمراء نوبتيته ببضاء في سوداء وأنه يأمر بإبطال *b* ضرب
 طبله ما دام في ظله وأنه اذا دخل على عمه قبل الارض وأنه
 يقوم عنده على قدمه وأنه يمشى في ركب عمه راجلا من
 الباركة الى السراق وأنه لا ينفرد عن عمه بسراق بل ينزل
 في جوار خيمه وفي موضع *c* اولاده وحرمه وأن يبقى عشرين ^٥
 يوما على هذه القاعدة ليستعطف عمه في عود مرضيه المتباعدة *d*
 قال وكان من حلم سناجر أنه يُغضى عن يغضب ويجدى على
 من يجذب فصفتح *e* عن كبائر ذنوبهم بعدما تصفح *f* سرائر قلوبهم
 وأفاض عليهم الخلع واصطفى كلاً واصطنع وكتب منشورا للوزير *g*
 كمال الملك بنقريه على الوزارة ومنشورا لعلی بار بتمكينه في الامارة ¹⁰
 ومنشورا لاني القسم الدرکيتي بمنصب الطغراء والانشاء ثم انهم
 طلبوا من السلطان سناجر خلوة حسنوا له فيها من سفك اندماء
 كل قبيح وأعلوا عنده كل كدح وكن من جملة من *h* ضربت
 رقابهم الامير منكوبرس وقراكيين انقصاب ثم قفل السلطان سناجر
 بعساكره الى خراسان وقرر عليهم ان يبسطوا العدل والاحسان وعك ¹⁵
 الوزير الكمال ولده الأبهة والجلال *h* والدرکيتي في ديوان الطغراء
 وشمس الملك بس نظام الملك في ديوان الاستيفاء قال وكان عبي
 العزيز في ذلك الوقت ينوب في الوزارة والاستيفاء والوزير كمال الملك

a) O et I نوبتيته; P نوبيته. Cmp. Quatremère, *Hist. des Sult. Mamlouks* II, 1, 12, 13. *b*) O بإبطال; I بتبديل.
c) O موضع. *d*) O المساعدة. *e*) O ويفتح. *f*) O
 يصفح. *g*) P et I لوزير. *h*) P الذين. *i*) P ajoute
 وتمكن. *k*) P ajoute للجاه والمال و

من السلطان سنجر وتوثيقه فلم يعرّج على تصديقه وقل *a* له أنّ
قد قضيت الشغل فلا تتعب وعرفتكم زهدنا فلا ترعب فاجتهد
بكل طريق في اعادته عن طريقه فما التفت ولا اكرث وأغد
السير وما لبث مضى للخبر الى السلطان سنجر بأن الوزير كمال
⁵ الملك قد قدم وأن ابن اخيك ارسله اليك للعذر لما ندم فسر
بذلك وأمر الامراء باستقباله واحتفل في حفله لتوفير *b* اقباله
وأبصر الوزير من تعظيم خطره ما لم يخطر بباله فحبط عمل وزير
على بار وبار وانهدم كل ما كان بنائه وانهار وأخذ يد السلطان
على شدّ اوأخيه لابس اخيه وأعلمه بأرادة السوفى وتوحيه
¹⁰ واستوثق منه في كل ما استوثقه *c* واستدرك بالروية في الرأى كل
ما فاتته واستلحقه وأقام الوزير وسير الى سلطانه من عنده رسولا
يستدعيه ويستحثه ويعلمه ان عمه لانتظاره *d* مقامه ولبنه فأقبل
محمود * الى وزيره *e* حامدا والى عمه وافدا فأكرم وفادته وأجبح
ارادته ولم يجد على بار بدا من الاتباع وحضر ضيق الذرع قصير
¹⁵ الباع وخسر لتقبيل الترب *f* واعترف بالذنب فأبدى له السلطان
الرحيم صفحة الصفح ومنحه العفو وأعفاه عن المنع ثم اجتمع
كمال الملك وعلى بار ووزير على ما يتم *g* به تقرير امر السلطان
محمود وتدييره وأنه يجب ان ينزك رسم السلطنة احتراماً لعمه
وأن يكون مدة مقامه عنده بحكمه وذلك انه اذا استقبل
²⁰ جنيب *h* السلطان يركبه * نجس ابيه *i* وأنه ينتقل من

a) O avec ف. *b*) O لتوفر. *c*) I استوثقه P
استوثقه. *d*) Ajoutez: أطال. *e*) P et I لوزير (peu après
P وعلى). *f*) O الارض. *g*) P تم. *h*) O يحتنب. *i*) O om.

وأراد أن يكون هو المتوسّط في الصلح والصلاح والمتحدّث في
 الانجاز والانجاح وكان السلطان *a* يؤثّر أن لا يطوّل مقامه فتتقلّب
 وطائفة وتكثر مضرتّه ولم ير أن يترك البيت متداعى البنيان
 غير معهود *b* ويريد الانصراف راشدا وقد طالبت عليه غيبة
 محمود وما صدّق بحضور الدرزيّ على بابيه وطنّ أنّه قد حصل ⁵
 من النجح على لبابه فأمر باحضاره فلما *بصر به *c* قال ابن على
 بار فأنّه لامر ولدى ضميم فتلا أنا آتيك به قبل أن تقوم من
 مقامك ونفي عليه لقوى أمين قل فأين ولدى قل أنا آتيك به
 قبل أن يرتدّ إليك طرفك *d* وأنّه يسعد *e* عطفك وعرفك فندبه
 إلى اصفهان لاحضارهم وأجرى الأمور على ايثارم فبلغ الوزير كمال ¹⁰
 الملك السعديّ أنس الدرزيّ بالحضرة السنجرية وأنّه واصل
 بالجرأة فسبق بأمرى ورأى السبق وأن يكون هو الذى يتولّى
 بالرتق والفتق *f* فقال للسلطان هذا عمك في مقام والدك وله
 عليك حقوق وعصيان *g* عقوب ومن حسن الادب استعطفاه
 واستجداك رضاه واستثناه وأنا امضى اليه لامضاء الالية وارضائه ¹⁵
 بالكلية وخاف *h* أنّه ان وصل الدرزيّ *i* يصير الامير على بار
 للامر *k* متوليا ويبقى هو عن الشغل متخليا وأنّه يصير تابعا وماء
 غائضا وماء جاء الدرزيّ تابعا فتوجّه إلى الرى من جى ونزع
 الطريق بالنشر والطى ولقى الدرزيّ فى طريقه وأخبره بنوثة

a) P سنجر. *b*) P معهود. *c*) P ابصره. *d*) Cmp. le
 Coran chap. 27 vs. 39 et 40. *e*) P ajoute ici وعرفك ,
 mais en om. وعرفك. *f*) O et I om. و. *g*) P ajoute
 منك. *h*) P وخاف. *i*) O et I ajoutent. *k*) P
 لامر الصلح.

اعوانهما لم يستقيم تدبير^٦ ولم يتدبر تقويم^٧ ولم يتّضح في المصلحة^٨
تأخير^٩ ولا تقديم^{١٠} ودرج الوزير الربيب في تلك الايام وسكن في
حيمي^{١١} للمام وتولى الوزارة كمل^{١٢} الملك ابو الحسن على بن احمد
السميرمي وذلك في سنة ٥١٢ وذلك قبل المصاف بين السلطانين^{١٣}
٥ بثلاثة ايام وجرى امره على نظام في غير وقت انتظام وكان
انعسكران مشغولين بالتعبية فلما التقى الجمعان واختلط النفعان
انهمز عسكر محمود وكسر جيشه وانكسر جيشه ولما ضلّ عن
النار فراشه ظلّ كئتما على النار فراشه وقيل في المعركة جماعة
مبارون وسلم الماجرمون فلما اصبح السلطان سناجر سأل عن
١٠ ولد b اخيه ولم يحمد ما كان من c تأخره عن حضرته d وتراخيه
فارسله اليه رسولا ليقبض دُعره وبسط عُذره وانه يؤثر حفظ قلبه
والانس بقربه وتنقيس كربه وانه يندارك ما فرط بالتلافي وانه يتم
التنقضي عن عهدة تلك الهنات بالتصافي فاستخبر الله ولا تستأخر
واستأثر لقاء من على لقائك لـ f يستأثر وكان احاط اولئك
١٥ المذمومون g بالسلطان محمود لا يهدونه الى الصواب ولا يصدونه
الى الهدى ويصدون عنه رقى الرأي ولا يروون منه الصدى وكان
قد سبق ابو القسم الدرزي صاحب الامير على بار الاعظمي
فحضر لاصلاح امر صاحبه واحضر فدرا من المال الذي اخذته من
الخزنة السلطانية فنشروا وبذروا h وقدم الرشى حتى امن ما حذره

a) P المسئلة. b) P ابن. c) O et P om. d) P
للخضرة. e) P et I avec و. f) O لا. g) P ajoute
ici ayant omis احاط dans ce qui précède.
h) P ونذره.

وقال يجب ان القب *a* به وعزلوا الخطير من *b* شغل الطغراء وناضوا
 به وزارة الملك سلجوق المندوب الى فارس مع الامير قزاجه الساقى
 ومقصودهم * ان يبعده *c* عن الدركه فلا يقع منهم له التلاقى وفي
 كل ما عملوه لم يستطلعوا رأى السلطان ولا استأذنه وحقوقه
 واستضعفه وتواترت اخبار هذه الفضائح وتواصلت اثناء هذه ⁵
 القبايح فاندحى السلطان سناجر لبينته الذى شرعوا فى حدمه
 وتحركت على ابن الاخ الشقيق *d* الشقيق شفقة ^{هـ}
 ذكر وصول السلطان الاعظم شاهنشاه المعظم معز الدنيا
 والدين الى الحرت سناجر بن ملكشاه يمين امير المؤمنين

- 10 من خراسان الى حدود العراق وظفره وعفوه وعوده
 قال فانتهى الى هذا السلطان العادل الكامل الشامل للحياء المحبوب
 الشمايل ان امر ابن اخيه محمود غير محمود وان ملكه ان لم
 يتلاقى مؤبداً الى التلاف مؤبداً *f* فصبوب رايته صوب الربى ونشر
 لواءه لبعيد *g* اللأواء الى الضى وكان كالشمس اضاءت من مشرقها
 وأنارت من اققها فلما اهل عسكره على العراق وسد عتيرة جوانب ¹⁵
 الافاق برز السلطان محمود سراقه وعرض ثيائه ولم يغيب احد
 فى تلك النوبة من العساكر وتلاطمت امواج بحارها الزواجر وكان
 مقدمى عسكر السلطان الاميران الاصمغسلان على بار ومنكوبرس
 وبينهما تباين وتصاد وتضاغن فلا *h* جرم لاختلاف رأيهما واختلاط

a) P et I انقى. *b*) P عن. *c*) P ابعاد. *d*) Manque
 en P (الشقيق manque en I). *e*) P قدوم; O ajoute
 الملك. *f*) P et I مؤبداً; O مؤبداً. *g*) P البعيد; I لمعيد.
h) P لا.

وَأَثَرُوا حَضْرَ عَنْ مَجَالِسِ حَضْرٍ وَرَكِبُوا * فِي الْفَسَقِ *a* كُلِّ مَرْكَبٍ
وَذَعَبُوا فِي الْخَزَى كُلِّ مَذْهَبٍ * وَنَسَلُوا عَلَى السُّلْطَانِ وَاجْتَرَأُوا
عَلَيْهِ *b* بِمَا اجْتَرَحُوهُ وَتَشَى لَهُمْ بِصَبَوْنِهِ كُلِّ مَا اقْتَرَحُوهُ قَتَلَ انوشروان
ذِكْرَ لِي أَنَّهُ لَمَّا تَوَقَّى السُّلْطَانُ مُحَمَّدٌ دَخَلَ الْأَمِيرَ عَلَى بَارِ إِلَى خِرَانْتَه
^٥ فَأَخَذَ صِنَادِيقَ الْجَوَاهِرِ الْفَيْسَةِ وَالْيَوَاقِيتِ الثَّمِينَةِ فَأَوْدَعَهَا عِنْدَ
وَزِيرِهِ الدَّرَكُزْنِمَى فَلَمَّا قُتِلَ عَلَى مَا سَنَدَكَرَهُ حَصَلَ بِهَا وَلَمْ يَسْأَلْ
أَحَدٌ عَنْهَا،

قَالَ عَمَادُ الْإِسْلَامِ * وَأَذْكَرُ طَرَفًا مِنْ عَذَا الْأَنْسَابِ ذِي وَأَنْسَابًا ضِعْفَةً *c*
مِنْ أَقْلَابِهِمُ الْأَعْلَمُ قَرِيبَةً مِنْ دَرَكُزْنِمَى فَنَسَبَ نَفْسَهُ * إِلَى دَرَكُزْنِمَى *d*
لَأَنَّهَا أَكْبَرُ قَرَى تِلْكَ الْوَلَايَةِ وَمُعْظَمُ أَهْلِهَا أَهْلُ * الْإِبَاهَةِ وَالْغَوَايَةِ ¹⁰ *e*
وَأَكْثَرُهُمْ مِنْ * الْأَمُزْدَكِيَّةِ الْخَرَمِيَّةِ وَشَرَفَهُمْ *f* شَائِعٌ فِي النَّبِيَّةِ وَكَانَ أَبُوهُ
فَلَا حَا مِنْهُمْ فَجَاءَ بِهِ إِلَى أَصْفَهَانَ وَعَلَّمَهُ الْخَطَّ وَالْجُرْأَ وَالْحَكْمَ
وَمَا زَالَ مُخْلِطًا لِلْمُتَصَرِّفِينَ غُمًّا ذَا غَمٍّ وَوَقْرًا فِي الشَّرِّ أَخَا وَثَرٍ مَا
أَحْسَنَ إِلَيْهِ أَحَدٌ إِلَّا قَتَلَهُ وَمَا *g* آوَى إِلَى جَبَلٍ إِلَّا زَلَزَلَهُ وَأَوَّلَ مَنْ
¹⁵ اسْتَعْدَمَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ كَمَالَ الْمَلِكِ الشُّمَيْرِمَى وَعَمَى الْعَزِيزَ فَلَقَى
* كَلَامًا مِنْهُمَا *h* الْأَمْرَيْنِ وَقَابَلَ بِالْإِسَاءَةِ مِنْهُمَا الْخُسْنِيَيْنِ قَالَ وَجَرَى
وَزِيرُ الْوَقْتِ عَلَى تِلْكَ الْقَاعِدَةِ *i* فِي الْإِفْسَادِ وَلَمْ يَرِ مَخَالَفَتُهُمْ عَلَى
الْأَمْرِ وَالْأَمْرِ مِنْ خُرْقِهِ وَخُرْقِ أَهْلِيهِ أَنْتَهُمْ جَعَلُوا خِطَابَ الْأَمِيرِ
عَلَى بَارِ بَوَصَى السُّلْطَانِ وَصَبْرَهُ أَخْشَى أَتْقَابَهُ فَاتَّهَمَ الزُّمَهُمْ بِذَلِكَ

a) O et I om. *b*) P simplement فاجترأوا. *c*) P ne porte que: ضِعْفَةً تَسْمَى أَنْسَابًا. *d*) P كَانَ الدَّرَكُزْنِمَى مِنْ ضِعْفَةٍ تَسْمَى أَنْسَابًا (لأنه O ensuite) إِلَيْهَا. *e*) O الْأَمَانَةِ وَالْإِدْيَانَةِ. *f*) O الْأَمْرَيْنِ. *g*) P وَلَا. *h*) P مِنْهُمَا. *i*) P الْعَادَةِ. مِنْهُمَا مِنْهُ.

شملهم ورموا^a كل ستم منهم الى هدف وكل ستم منهم^b الى طرف ،
 والمفسدة السابعة وهي المفسدة الكبرى ان العساكر التي كانت
 مشغولة بحصار الموت وقد شارفت فتحها وشاهدت نجاحها شرع
 الدرزيين في تفريقها لميله الى الملاحة ووعده لهم بالمساعدة
 وأخذ رخصة في قبض الامير الكبير انوشتهكين شير كبير وهو امير^c
 ذلك العسكر فحلوا عن الحصار بغير ترتيب وتبعهم اهل الموت
 فقتلوا خلقا وذهب الباقون غربا وشرقا ونقلوا الى القلعة من العدد
 الكثير والازواج والميرة ما تزيد قيمته على مائتي الف دينار ووصل
 الامير الكبير كندغدي الى الباب وكان عظيمهما من اولى الالباب
 فولّوه اذليكية الملك طغرل اخى السلطان ثم حذروا السلطان منه¹⁰
 فخاف كندغدي على نفسه وعلى ملكه فأدلى به ساريا وذهب
 متواريا فلم يحوها بعد ذلك دار وصار من ذلك للقلب اشتغال
 ولنصار الفتنة اشتغال ، والمفسدة الثامنة ان الامير قراجه الساقى
 سلموا اليه الملك سلاجق اخا السلطان ووثقوه ببلاد فارس فلما
 سمع الامير قيصر بقدومه وكانوا قد وثقوه فارس من قبل هرب¹⁵
 وحصل عند السلطان سناجر خراسان وهو مودور ونفت شكاييه
 التي هو بها مصدور ، والمفسدة التاسعة انه كن للسلطان ماليك
 صغارا كانهم افسار وكان^d عليهم من الخصميان الخواص رقباء وعلى
 طوائفهم من جنسهم نقباء فأخذ كل واحد منهم عدة واقتسموا
 بالغلمان الروق وأقاموا الف سوق للفسوق ، والمفسدة العاشرة انهم²⁰
 اخرجوا الجوارى امطريات والاماء المغننيات من دور الحرم الى دورهم

a) P فرمى . b) O om. c) O قراجا (autre orthographe).
 d) P وكانت .

ولأن للسلطان جشوران *a* بتلك البلاد فاستنقها وأذخار فاعتاقها
 فاختل نظام الولايات الفارسية بتلك الآراب *b* السبعة والاراء
 المُسيبة، والمفسدة الرابعة أن جماعة كانوا مقيمين في الخدمة
 من * امراء مازندران *c* وامراء الشبانكارية وم جيل من جنس
 ٥ الاكراد في جازب بلاد فارس بلادهم *d* مُتنعة وقلاعهم مرتفعة وكان
 السلطان الماضي قد ألف قلوبهم باحسانه وعادهم باليد الى سلطانه
 لانه كانت الطرق منهم مخوفة والقرعة منهم مألوفة فأساء الدركزيتي
 وصاحبه ومن وازرعا اليهم فاشتعلوا عليهم فنفروا وعادوا الى حصونهم
 فأظفروا من الشر ما كان كمين وحركوا من القننة ما كان سكين،
 10 والمفسدة الخامسة انه لم يخلف احدا من السلجقية ما خلفه
 السلطان محمد من العين والاذن فتصرفوا فيه وتفاشوا به وشرعوا
 للخرانة من العين في اقرب من شهرين فلما ذهب الذعب فضوا
 ختم القننة وفتشوها واستخرجوا وجوه المعاملات الرابعة *e* واستنصوحوا
 ثم تصرفوا في المصوغات من الخلي والواني والآلات ثم في الجواهر
 15 ثم في الثياب ثم في الخيل المسومة الغراب ثم في الجمال ولم
 يبقوا شيئا حتى * تفرقوا باغنام *h* النناج وتفاشوا بالكباش منها
 والنعاج فصيروا الملك الاعل فقرا وأضعفوا بعد الغنى فقرا فقرا،
 والمفسدة السادسة انهم قتلوا ان عولاة ماليك السلطان لا يطيبون
 بطاعتنا نفسا ولا يجدون بتابعتنا انسا فاحتالوا في شت

a) جشوران P et I. *b*) والآراب et bientôt P. *c*) الامراء المازندرانية P. *d*) وبلادهم P. *e*) لان P. *f*) O et peu après et فاستنقلوا O. *g*) O et I = الرجاء. *h*) باغنام P. الرانجة.

وأهتَب دُبُورَهُ وَمَحَا مِنَ الْإِقْبَالِ حَبِيرَهُ وَأَذْهَبَ حَبِيرَهُ *a* وَمِنْ جَمَلَةٍ
تَدْبِيرَاتِهِمُ الْمُتَدَبِّرَةُ أَيْضًا أَنَّ الْأَمِيرَ مَلِكَ الْعَرَبِ دُبَيْسَ بْنِ صَدَقَةَ
ابْنَ مَنْصُورَ بْنِ دُبَيْسَ بْنِ عَلِيٍّ بْنِ مَرْيَدَ الْأَسَدِيِّ كَانَ مَقِيمًا
فِي خِدْمَةِ السُّلْطَانِ مِنْذُ *b* عَشْرِ سَنِينَ وَقَدْ سَلَاحًا عَنْ بَلَدِهِ
وَقَنَعَ بِمَا فِي يَدِهِ وَرَضِيَ مِنَ السُّلْطَانِ بِالرَّضَى وَأَنْقَضَى طَمَعَهُ ⁵
فِي مَلِكِ أَبِيهِ الَّذِي أَنْقَضَى وَبِلَادُ الْخِلَافَةِ وَالْوَلَايَاتِ فِي تَصَرُّفِ
نَوَائِبِ السُّلْطَانِ وَالْأَمِيرِ الْمُجَاهِدِ بِهِرُوزَ الْخَادِمِ لَخَصِيٍّ نَائِبِ السُّلْطَانِ
بِبَغْدَادَ وَالرَّعَايَا أَمْنَةً وَالْأَنْبَايَا مَأْمُونَةً وَالنَّعَمَ رَاحَةً وَالذَّمَّ بِشَكْرَهَا
مَرْهُونَةً فَبَدَّلُوا تِلْكَ الْقَوَاعِدَ وَحَلَّلُوا تِلْكَ الْمُعَاقِدَ وَارْتَشَوْا مِنْ
الْأَمِيرِ دُبَيْسَ وَأَعَادُوهُ إِلَى الْعِرَاقِ فَقَامَتِ الْحَرْبُ عَلَى سَاقٍ وَكَتَبُوا ¹⁰
مَلَطَفَةً بِالْقَبْضِ عَلَى بِهِرُوزَ وَمَحَاسِبَتَهُ وَأَسْتَخْرَاجَ سَرِّ *عِثَانِهِ الْمَرْمُوزِ *c*
وَكُلَّ هَذَا عَادَ بِالْفُسَادِ وَأَفْسَدَ الْعَوَائِدَ وَأَفَادَ التَّمَحْقِيقَ وَمَحَقَّ
الْقَوَائِدَ، وَالْمُفْسَدَةُ الثَّلَاثَةُ أَنَّ بِلَادَ فَارَسَ كَانَتْ عَلَى أَحْسَنِ نِظَامٍ
وَأَوْفَقٍ مَرَامٍ وَطَاعَتِهَا شَائِعَةً وَشَبِيعَتِهَا طَائِعَةٌ وَالْبَذُولُ *d* فِيهَا حَاصِلَةٌ
وَالْحَمُولُ مِنْهَا مُتَوَاصِلَةٌ وَأَتَّفَقَ فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ أَنَّ عَامِلَهَا كَانَ ¹⁵
حَاضِرًا بِاصْفَهَانَ فَأَشَارَ الدَّرَكُزِيَّتِيُّ عَلَى تَخْدُومِهِ بِالْقَبْضِ عَلَى الْعَامِلِ
وَمُطَالَبَتِهِ بِالْحَاصِلِ فَأَخَذَهُ وَعَذَّبَهُ وَمَا صَدَّقَهُ أَنَّ الْمَالَ بَعْدُ مُعَدٌّ
بِفَارَسَ بَلْ كَذَّبَهُ فَلَمَّا نَمَى لِلْخَبَرِ إِلَى أَمِيرِ فَارَسَ طَمَعَ فِي الْمَالِ
وَكَانَ مَبْلَغًا وَافِرًا وَضَنَّ بِرَدِّهِ وَأَسْتَوْحَشَ وَجَاهَرَ بِالْعَصْبِيَانِ وَأَفْحَشَ

a) Anouchirwân fait pourtant observer (en I fol. 124 v.)

وما عهدت قط بين السلطان الماضي وبين خان سمرقند: (med.)
من *P* *b*). هذا الاسترسل في المراسلة واتصال مدد المواصلات

c) *P* ثروته. *d*) *P* والنزول.

مشرقاً وجَّهه مع صغر سنِّه بسناء العَظَم، وفي ابتداء هذه الدولة انتقلت الخلافة الى امير المؤمنين المسترشد بالله بن المستظهر بالله رضى الله عنهما وبوبع له ^a وجَدَّد تقليد السلطان على الشرائط المشروعة والرسوم الموضوعة واجتمع ارباب الدولة السلطانية ⁵ واصطلحوا على التحالف وتحالفوا على الصلاح وأجالوا بينهم في مظاهرة البعض لبعض ضَرْبَ القُداح وكان ابو القسم الانسابيَّ الدركزينيَّ وزير الامير الحَاجِب * على باره فصار يلقن مخدمه ويفقهه ويدلِّه على طريق ^c الضلال ويبريه انَّه يبرشده ويقول انَّ الوزير والمستوفي ينبغي ان يكونا بحكمك وهذا السلطان صغير ¹⁰ ينبغي ^d ان يكون تحت حُجْر ولا يأمر الآ بأمر فأدخل في رأسه ما لم يُخْرِجه منه في آخر الامر الآ السيف فأول ما دبره انَّه ذكر للسلطان ان صلاح دولته في افساد ^e عمه وانَّه يغلب على دولته برغمه وكان عمه سناجر السلطان الاعظم عماد آل سلاجق وسلطنته ببلاذ خراسان الى العراق الى ما وراء النهر الى غزنة ¹⁵ وخوارزم والنزك قد عمّت وعمت ودولته قد علت وسمت وهو شيخ البيت وعظيمه وحافظ عِزِّه ومُدِيْمِه فأحضروا الشهاب اسعد كاتب الانشاء وأمروه بأن يكتب الى خان سمرقند وقلوا له انا نقصد السلطان سناجر وهو لا شك يتوجّه اليه اذ توجَّهنا للقاءه والرأى ان تأتى انت من ورائه فيقع الخصم في الوسط ²⁰ وحصل في التورط وكان هذا الهأى الفائل أول ما ادب الادبار

a) O et I om. b) P الكبير. c) P طريق. d) P ويجب. e) P فساد. f) O المقابل.

بَيْنَ الْقَفَائِحِ وَالَّتْرِى رَيَّحَانَةً قَدْ كَانَ لِي مِنْ *a* قُرْبِهَا مُسْنَمَتٌ
وَإِذَا تَذَكَّرْتُ الَّذِي فَعَلَ الْبَلَى بِإِحْمَالٍ وَجْهِكَ جَاءَ مَا لَا يُدْفَعُ
قَالَ وَتَوَقَّى * أمير المؤمنين *b* المستظهر بالله رضه بعد وفاة السلطان
محمد رحمه بمدة يسيرة وتحولت الدولتان وتفصلت لجللتان
وخلف السلطان محمد خمسة *c* بنين *d* محمود ومسعود وضغول ⁵
وسليم وسلاجق * وكل منهم *e* تولى السلطنة سوى سلاجق وسيأتى
ذكرهم فيما بعد ان شاء الله تعالى ٥

ذكر جلوس السلطان مغيث الدنيا والدين ابى القسم محمود

ابن محمد بن ملكشاه يمين امير المؤمنين

قَالَ فَجَلَسَ عَلَى التَّخْتِ مَكَانَ وَاثِدِهِ وَاسْتَقَرَّ مِنَ الْمَلِكِ فِي أَعْلَى ¹⁰
وَسَائِدِهِ وَأَحْكَمَ قَوَاعِدَهُ وَحَضَرَ النَّاسُ عَلَى طَبَقَاتِهِمُ لِلْهَيْئَةِ وَجَلُوهُ فِي
دَسْتِ السَّنَا وَالسَّنَاءِ وَقَبِلُوا الْأَرْضَ وَأَدَّوْا مِنْ أَقَامَةِ الرِّسْمِ الْفَرْضَ
وَوَقَفَ الْعُظَمَاءُ وَالْكَبَرَاءُ سَمَاطِينَ عَلَى تَرْتِيبِ أِقْدَارِهِمْ وَقَدَّرَ مَرَاتِبَهُمْ
وَتَنَاسَقُوا عَلَى دَرَجَاتِهِمْ فِي مَرَاقٍ مُرَاقِبِهِمْ قَالَ أَنْوَشِرْوَانُ وَتَقَدَّمَ الْوَزِيرُ
الرَّبِيبُ وَصَعِدَ إِلَى السَّرِيرِ لِلتَّهْنِئَةِ وَتَقَبَّلَ الْيَدَ وَنَزَلَ وَتَقَدَّمَ الْخَطِيرُ ¹⁵
بِحُكْمِ أَنَّهُ كَانَ وَزِيرًا يَفْعَلُ *f* مِثْلَ مَا فَعَلَ وَكَانَ عَلَى كُلِّ حَالٍ
لِلشَّيْخُوخَةِ وَالتَّقَدُّمَةِ يَسْتَحَقُّ أَنْ يُقَدَّمَ وَيُبَاجَلَ فَوَاحِشُهُ الْكِبَالُ
السَّمِيرَمِيُّ وَأَخْرَجَهُ وَتَقَدَّمَ وَلَمْ يَعْرِفْ سَابِقَتَهُ وَخِدْمَتَهُ لِلدَّوْلَةِ
وَقَدَّمَهُ فَأَقَامَ الْخَطِيرُ رِسْمَ التَّهْنِئَةِ بَعْدَهُ وَلَزِمَ كُلُّ مَنْهُمْ فِي ذَلِكَ الْمَقَامِ
حَدَّهُ وَانَا أَيْضًا أَتَيْتُ رِسْمَ التَّهْنِئَةِ وَوَقَّيْتُ حَقَّ التَّنْوِيفَةِ وَكَانَ ²⁰
السلطان *d* حينئذٍ فِي سَنَةِ الْحِلْمِ مَتَوَقِّدًا انْدَكَ كَالنَّارِ فَوْقَ الْعِلْمِ

a) P في . *b*) P الامام . *c*) P خمس . *d*) O om
e) P et I وكلهم . *f*) P ففعل I ليفعل .

حينئذ أبو القسم المذكورين ويلقب بزين الدين من ذلك المال
تمول واستكثر العبيد والخول وكان ذلك مبدأ غناه وريعان نجاح
منه وأمر العسكر بمبايعة ولي العهد ومتابعيه وطاعته ومشايعته
وأنه لا بد من جلوسه على السرير واجلسه ووقوف الأمراء على رأسه
5 وقبيل السلطان مرضك سكرى ومضضك خفى وأنما سكرتك
زوجتك فأعزل داؤك وبطل داؤك وجلوا السلطان على أن كحلها
وملأها وحبسها في بيت ضيق واعتقلها وألف عدة من
حواشيها وعصابة من جواربها ثم أخرجوا « خاتم السلطان » وألوا
أنه أمر بخنقها ودخل اليها من شد التوتر في حلقها ومن عجيب
10 القدر ومقدور العجب أن الزوجين توانيا ساعة واحدة على
العطب فالتانن في بيتها خنقت والسلطان على فراشه نفسه
زهقت وذلك في أواخر سنة ١١٠١ وقد كانت أيامه أيام الأيماى
ومراحم ليتنامى ورسومه جائزة غير جائزة وأحكامه راضية غير
ضائرة وخصاه رضىنا وحاجاه رضىنا ودينه متبينا وشرع علمه في
15 العمل بالشرع مبينا وكان رجل السلجقية الكامل وفحلتم البابل
وله الآثار الحميدة والآراء السديدة ولمما حسنت سيرته وكملت
دولته وأحسنت سماؤه وطاب هوائه وصفا مأوه وأنت الآوه أن يغنى
الفقير وجبر الكسير ويفلك الاسير ويكتف العسير * وينصر الاسلام
ويكشف الاظلام ويقلع قلاع الملحدين ويعلى أعلام الموحدين
20 قبض القضاء يده وقصر أمته وأمه وغبض بحره وغبب بداه

a) O . خرجوا . b) O . ليتنامى et bientôt .
c) P . متبينا . d) I om. mais il a de plus واستشهد انوشروان .
في مرتبته بابيات منها للرياسى .

درجة الوزارة حطّه وكان قد خلا دركاه السلطان من الامراء
والكبراء فأنه كان شغلهم بحصار *a* قلعة ألموت مع الامير الكبير
انوشتكين شيركبير ولقد كان شهما شديدا * وسهما سديدا *b*
وسما ذعفا على العدو وموتا زوايا على اهل الاتحاد والعنوا ولولا
موت السلطان لتسلط على ألموت ولم يترك فرصة فتحها أن نفوت ⁵
وهو في ذلك لها حاصر والله له ناصر فصير السلطان الامير على
ابن عمر حاجبه الكبير وأسمى مكانه الكثير وكان امير البارع
يعنى امير الاذن وامير البار هو الآن عن السلطان اذا اجتمع
الأكابر والامير الحاجب الكبير هو الذى يسمع مشافهة السلطان
ويؤديه الى الوزير فهو الناقى الامر قال ولما مضى شهر اشتد ¹⁰
مرض السلطان وبلغ الرجاء فيه اليأس ووجد بالعدم الاحساس
وأصبح يعدّ الانفاس وأمر بالحجاب وجب عن الامراء وأيقن ان
القدر لا يرى له ذمام ما بقى من الدماء ولم يكن يدخل اليه
الا الامير الحاجب على بن عمر بن سمره *d* فهو الذى يسمع
كلامه وينفذ بالتبليغ احكامه وسمى حديثه وصية وجعل نفسه ¹⁵
وصيا وعدّ مصدقه مطيعا *e* والمستريب براهه الرائب *b* عصيا ولما
قرب الاجل وحلّ الوجل ذكر الامير الحاجب ان السلطان امر
باخراج مائتى الف دينار من الخزانة لارضاء الخصوم واشكائهم
والاستحلال من فقراء الرعايا واغنائهم *f* فتسلم ذلك المال وقبضه وتصرف
فيه على ما وافق غرضه وكان وزير *b* الامير الحاجب الكبير ²⁰

a) I محاصرة. *b*) O om. *c*) P ici et ailleurs sans
art. *d*) O سرية. *e*) P طيعا ; I طبعيا. *f*) P et I
واغنيائهم.

بهذا الصنم ودسوه فى الدست وقصدوا بترتيبه شغل الوقت
 واتفق موت الكفاة وضمهم حبل الوفاة وتناثروا تناثر *a* ورق الخريف
 وتفرقوا تفرق سحاب *b* المصيف ولم يبق فى تلك المدة اليسيرة
 من المعروفين كبيرٌ موصوفٌ ولا من الامراء الاكابر معروفٌ فصار
⁵ الاتباع اصولا والاقطاع نصولا والدرارى شموسا والاذناب رؤوسا
 ولم يبق فى الدولة من القدماء الا مختص الملك المستوفى
 والاستاذ ابو اسمعيل الطغرائى فلما المختص فاقهم عزله واعتقلوه
 وقرروا عليه خمسين الف دينار للخزانة ثم اخذوا خطه بآته لا
 يختص ما عاش عملا ولا يستنجد ما طال امد عمره املا وخلوا
¹⁰ سبيله وما خلوا له الى ثروة سميلا وأخذوا ما كان له فلم يتركوا
 له كثيرا ولا قليلا فافلت بجريعة الدقن وعد سلامته من
 المنح فى تلك المحن فتولى ديوان الاستيفاء كمال الملك
 السيمى وعلا منه الامر وحلا له المر واستقل واستقام وسما وسام
 ورعى ورام والوزير عيين ليين وعجزه عن البطش بين وكمال الملك
¹⁵ فارس ذلك الميدان وحاكم ذلك الديوان واما الاستاذ ابو اسمعيل
 الطغرائى ^c فانهم لما لم يروا فى فضله مطعنا ولا على علمه من
 القدح مكمن اشاعوا بينهم انه ساحر وأنه فى السحر عن ساعد
 الحديق ^d حاسر وان مرض السلطان ربما كان بسحره وأنه ان لم
 يصرف عن تصرفه فلا أمن من امره فمقلوه وعقلوه واعتزلوه وعزلوه
²⁰ وعاد للخفير الذى كان وزيرا بيد الطغراء خطه ^e ولم يصره عن

a) O بتناثر. *b*) P سحائب. *c*) O om. *d*) Les

Mss. الخديق. *e*) P et I وبخطه.

عما كان يستتره وألزمه بتطليق زوجته ابنة الكافي ورماه من مفارقتها
بثلاثة الاثافي قال وكانت الدولة السلطانية قد شارفت انقضاها *a*
وانقضاءها وقارب خطو انتهاضها لما قاربت انتهاءها وبدأ بالسلطان
مرّض طويلاً اصنائه وأكله وألهاه عن المملكة وشغله *b* ووقع القضاء
في امراء دولته وأكبر مملكته وبقي السلطان من مرضه في ذوب ⁵
ومن عيشه في كدر وشوب فأراد ان يوئى وزيرا يوصى اليه بولّى
عهده ويستكفى به مهام الدولة حيث علم انه لا يستقل بها
من يقوم *c* من بعده *هـ*

ذكر وزارة ربيب الدولة الى منصور ابن الوزير الى

10

شجاع رحمه الله

قال عماد الدين رحمه ذكر والدى ان ارباب المناصب لما عرفوا
ميل السلطان الى تولية وزير يكفى المهام ويحفظ النظام ويكفل
الامور العظام خافوا من استنابته الى بطل بطاش ومستنجيش
بثبات جأش وانهم يبلون اما بذى حنف عليهم واما بذى فرق
منهم فيديب كيدى اليهم فحسنوا للسلطان طلب وزير من تربية ¹⁵
دار الخلافة فانه ليس بالحضرة من يصلح لهذا المنصب فاستدى
ريبب الدولة من بغداد الى اصفهان وسد به المكان فصار له
اسم الوزارة بالوراثة وكان لاثقا بتلك الدولة امریضة *d* الملائكة وكانت
علامته الحمد لله على النعم

قال انوشروان وكان قد بقى من ايام عمر السلطان مقدار ²⁰ *a*
اربعين خمسين يوما وقد استخصد زرعه وانتسخ شرعه فجاءوا

المضيه *a* O om. *b* O واشغله. *c* P تقدم. *d* P et I

الوزير سبع سنين فأُفرج عنه ليوافق الوزير على اوزاره ويقرب *a*
 خطى *b* الخطير الى اخطاره فكان *c* حبس ذاك لهذا فرجا ودخوله
 في الحبس له مخرجا وجمع السلطان امراء دولته وأرباب ديوانه
 وفاوضهم في وزير يفوض اليه وزارته قال انوشروان فأجمعوا على أن
 ٥ اكون امنتكم عنكم بالصواب والمبلغ للخطاب وكان رأيي *d* مائلا الى
 مثل ما حكى عن المعتضد أنه كان قد حرص على عبید الله بن
 سليمان وسعى عنده عليه وكان يقول اذا فكرت فيماء ينتقص
 من التدبير ويتضيع *f* من الامور بين صرف وزير وتقليد وزير وإن
 كان المتقلد اكفى اضربت عن نكبته فاتفقوا *g* ان اكون الناظر
 10 في الامور ومتقلد مصالح الجمهور ومنفذ الاوامر وجامع شمل الاكابر
 والاصاغر وان المنشئ والمشرق يكفيان *h* بخطى وتثيلي ويتأقلا
 في شغليما بتأثيلي حتى يقضى *i* كل مهم ويقصى كل مله وبقيت
 الرعيه مرعيه والسيره رصييه مرضيه والدعاء ساكنه والغبراء آمنه
 وطل حبس الوزير تلك المدة ولقى الشدة وكان خلف الزمان
 15 رجلين من اولاد الكافي من بقايا السيوف وزاياه *k* الخنوف فحبسهما
 السلطان معه وأختهما التي كانت زوجة الوزير على مئة *l* وخمسين
 الف دينار وسامته في تملك المصادرة كل خسار وصغار *m* وباح
 السلطان بما كان يضمه من امر الوزير ولا يظهره وكشف الغطاء

a) O. ونقل. *b*) O ajoute. *c*) P. وكان. *d*) P.
 واما ااتفقوا *O* *g*). ويتضع *P* *f*). وفيما *O* *e*). راسي.
 (sic). وايقصى et bientôt انقضى *O* *i*). بكفيلان *P* *h*).
 وزاياه *P* et *I* *k*). عامه *P* *l*). مع خسار وصغار *P* *m*)
 techdid.

حين لها مستنابٌ ومستنيبٌ وهذا عرفناه بك فلاولى ان تبقيه
 وآلا بقى لجأحك ان تؤثيه فعرف الامير العبيد ان الامر خرج
 عن يده فجدد للكمال *a* بشغله منشورا وطوى من شرة فيه ما
 كان منشورا وكتب الى خاتون ان الآن قد قوى املى حيث
 مكنت نائبي وعرفت ضاحية *b* صاحبي وانى ما اردت صرفه وانما ⁵
 اردت تهذيبه ورمت تجريبه وقد قوت عليه ثلث الرسوم
 وأشركته معى فى اصل الفرع المعلوم فاستقل الكمال واستمر مربيـ
 وثاب سروره وثبت سريـه وبقي كذلك متوليا مستوليا ومتعلما
 مستعلما الى ان قضى الامير العبيد نخبه فولته وزارتها بالاصالة
 وخصته بالايالة *c* ثم تعصب له عند السلطان حتى ولته اشراف ¹⁰
 المملكة فدانت له الأمم وأطاف به الحشم والخدم وصار السلطان
 يكتب اليه بخطه ويطلعـه على * حالتي رضاه وسخطه *d* ثم شوش
 على ارباب المناصب قلب السلطان حتى تغير رأيه فى وزيره الخطير
 وردّ رده الى التكدير * ونقله من بنى جنسه الى بناء سجنه ومن
 مجلس عزه الى محبس عزله *e* وسأله الى الامير الحاجب عمر بن ¹⁵
 قرانكين ليأخرجه ويستخرجه وليبرّج ماله ويورجه قال ونظم ابو
 طاهر الخانونى بيتين فارسيتين عربتـهما وقلت
 كان حماراً وزيرنا ومضى فما يملك السلطان من خلد
 لكنما فى صدور دولتنا ليس لذك الحمار من بدل
 وكان شمس الملك عثمان بن نظام الملك *f* قد بقى فى حبس ²⁰

a) P الملك. *b*) P صحة. *c*) P ot I بالانالة. *d*) P

au lieu de tout ce qui précède شرة. *e*) P porte simple-
 ment حبسه. *f*) O om.

وخائفون راضية بالهدوء متغاضية عن التمدد فعرفها الكمال *a* ما في
 الخمول من ذهاب رونق السلطنة وعزل *b* ولاية القدرة المتمكنة
 وكانت في ابنة الملك اسمعيل البغاتي من أذربيجان وكان كبير
 الشأن فقال لها قولي للسلطان ان اجناد أذربيجان من صنائع
 5 والندی وأشباعه ولم صاروا متبوعين فقد كانوا امس من اتباعه
 وأريد ان تكتب منشورا بأنهم *c* في اختتامى وان امر معايشهم يبرم
 بايرامى فأجاب السلطان سؤلها وكتب لها مثنائها فسيّرت الكتب
 السلطانية وأمر بخدمتها الامراء الأذربيجانية فتبادروا الى بابها
 بتقبيل العتبة وتأميل المرتبة ووصلوا بالهدايا والتحف واللطاف
 10 والشرف وازدحم *d* على بابها وفود الملوك وانساق الى قصد ما سلك
 الفتيح المملوك فرأت من الدولة شيئا ما رأت ورعت من النعمة
 روضا ما رعت فتبركت بموتع كمال الملك وسمع الامير العميد
 بأن نقيبته قد جاءه الجاه وقبلت يديه الشفاه فقام وتعد وأبرق
 وأرعد وكتب بصرفه والغصن من *e* طرفه ومطالبة بفرعه وعمل
 15 الحساب ورفع فلم تلتفت الخاتون الى قوله في كتابه ولم تكثر
 بخطابه وكتبت ان هذا النائب عندى مرضى وحقه مبرعى فما
 لك ان تصرفه بل عليك ان تعرفه وتعرف له حقه وتُنصقه وتعو
 ان حافقتك فليس لك بذائب وانما هو شريك وان امرنا بالانكار
 ان قصد منك أو شيك وشيك وأنت تعلم ايها العميد ان دور
 20 الحرم مبرمة لها معاهد العصم محبة لها قواعد العظم فما يجوز
 ان يتنالاها في ذر قريب غريب وما يحسن ان يتجدد في كل

a) P الملك. *b*) O وعزل. *c*) P يكونوا. *d*) عن P.

d) P وازدحم. *e*) P عن.

لَسبب شَغْل والدِه واحتاج مقاصدِه متَرَدِّد اليه متَوَدِّد ومتَصَدِّق
لامروره مسدَّد فلستجلاهِ واستجلاهِ واستكفاه وأحمده واستنابه في
خاصَّه حين استبان نصحه واستوضح في ليالي نوابِه بالنجاح *a*
صباحه فوَقَّر ماله وثَمَّر حاله وجعل له في العيون هيبَةً وفي الصدور
رهبةً فبقى الأمير العجيد لا *b* يعتمد في امره إلَّا عليه ولا يسكن *c*
إلَّا اليه فلما اتَّفَق مسير الأمير العجيد الى بغداد في تولَّى العجزة
لم يكن له بدٌّ من *d* إقامة نائب في وزارة كهر خاتون يلزم الدركه
ويقيم له بخدمته عنه الاسم ولجاء فرأى أنَّ الكمال أوفق وأوثق
وأشقى لصدرة في التصدُّر وأشفق لاستنابه على أنَّه لا يستعين
فيما ينوبه إلَّا بالعزير وكان العزيز أبو نصر أحمد بن حامد رحه ¹⁰
عمى *e* أوَّل ما شَبَّ ومضى في البلاغة شباه وعَقَد بحبِّ العُلى
حُباه وصرف البراعة بنائه وعرف البراعة ببيانه وهو في النديوان
الخاتوني نائب على الاصل بحكم وشاب عند *f* مشايخ صدور
يجهلون ما يعلم فلما تولَّى الكمال نيابة وزارة كهر خاتون انضمَّ
اليه العزيز فضمَّ نشره وحسَّن اثره وأرشدَه ودبَّره وكان النديوان ¹⁵
الخاتوني في الوزارة العجيدية خاملاً خامداً ما له غير روايت
موظفة ووظائف مرتَّبة ومعاش مرسومة *b* وعوائد معلومة ليس
نوابه في غيرها أمر ولا نهى ولا لوراه من سواها شرب ولا رى *g*

a) P بالحجج. *b)* O om. *c)* I a de plus في شغل والدِه.
d) P في. *e)* Manque en P; correction du copiste qui
savait que ce mot est déplacé dans la bouche d'Anouchirwân,
al-Aziz étant l'oncle d'Imâd ed-dîn. *f)* P عن. *g)* Tous
les mss. (ط) رى نهى mais en O se trouve la note (ط) رى.

السُّمَيْرِيّ فصار بينهما موازنة^a في امر المعين ومشاورته في
تقدير ذلك المعين حتى بلغ فيه ما تمناه والخصم يفتخر بزب
مـوله وسبائى شرح ذلك في موضعه، وتوفى الامير العبيد
الطغرائى في وزارة الخطير وخمد^b شرّ شره المستنير وجلس
5 مكانه^c في ديوان الطغراء وصدر الانشاء الاستاذ ابو اسمعيل
الكاتب الاصفهاني وكان ذا فضل غزير وأدب كثير وكان في حياة
الامير العبيد منشأ على سبيل النيابة عن الطغراء ثم تولاه
بالاصالة متصدا في دست العلاه وكان مع ذلك بطي القلم لكليه
ملثا للخط عليهه وعتف به ابو طاهر الخاتوني في نظمه وسلط
10 سقّه الهجاء على حلمه وأشار الى القلم في يده وقال كآته وهو
بحرجه مذنّب يعاقبه باجرمه وكانت بديته ابيّة ورويته رويّة
محبية فاذا انشأ تروى بطيا وتفكر مليا وغاص في بحر خاطره
ثم اتى بالمعاني البديعة والاستعارات الغريبة وسنذكر احواله فيما
بعد وحال الوزير الخطير لما خانه السعد

15 ذكر تولّى كمال الملك على السُّمَيْرِيّ اشرف ملكة السلطان

محمد بن ملكشاه وابنداء امره

قال كان كمال الملك على بن احمد من مدينة بقرب اصفهان
يقال لها سُمَيْر اعلها ذوود^d فطرة زكية وفطنة ذكية وكانت هذه
المدينة في معيشة كهر خانون زوجة السلطان وابو كمال الملك
20 زارع^e غلاتها وقابض ارتفاعاتها ووزيرها حينئذ الامير العبيد والكمال

a) P موازة; I om. b) O وجهر. c) O معه. d) O
et I ذو e) Ainsi porte O à la marge avec la note
le texte porte ici aussi bien que dans P ذارب (O s. p.) —
Au lieu de كمال P وابو et I الكمال وابو.

فحفظ قلب الوزير فى النيابة ابن الكافى لئلا عزله وكان فى نفسه
مؤاخذته بالمال الذى اختزله مراعاةً لقلب الوزير ومحافظةً على
خطر الخطير قال وجلست *a* فى النيابة عنه على الكرسي منه وكان
احترامه للوزير لا تبجيلاً بل تدفيعاً للوقت به وتأجيلاً فأجلسنى
فى الديوان مكرماً وعلى الصندور مقدماً لكن الوزير اعتقد انى ⁵
السلطان عليه عين فيؤيستثقلنى كأتى ممن له قبالة ثار أو دين
وكانت صحبته لى على مَضَص وصاحبة ملقاه لى عن مَرَضٍ وصندور
الديوان عن يمينه ويساره مؤثرون لا يثارة يبدون لى بُشراً ويضمرون
لى شراً وانفقت كلمتهم مع افتراق ضبائعهم على مضائى واعتقدوا
حصول محابهم فى محائى فما اشتريت بشعيرتين سبالهم ولا شغلنى ¹⁰
بلى بما شغلوا به بالهم ولما عجزوا عن ايقاعى فى مصايد المكاييد
شروعوا فى تعويق الرسوم والقوائد وتوقفوا فى توجيه واجباتى
من الديوان وتوافقوا على قطع ما أُطلق لى من صلات السلطان
فكنت اتسلى بقول القائل

ان لله غيرَ مرعاك مرعى ترنعبه وغبر مائسك ما ¹⁵
ان لله بالبرية لطفاً سبق الأمهات والآبا
قال ولم اخل من قصد الجماعة فى زوبتى الوزارتين الضبائىة
والخطيرىة وما * زالت تأتى *b* منهم قوارض الاذينة وكان بين الوزير
والخطير وبين المعين المختص مناوشةً ومناوأةً ومواحشةً ومنافاةً وما
كان يقدره احدهما مع المبالغة فى قصد صاحبه ان يبلغ فيه ²⁰
غرضه وكلاهما يخفى مرضه ومضغته حتى مال الوزير الى كمال الملك

تقدير O c) . زلت تانينى P b) . ف P avec a)

حظوته وشكها فيها حاله وعاجبا الوزير « واشكاه قبل عهد الدين
ولم يثأر لي تعريبها ولم يأنس خاطري غريبها فاضربت عن ضربها
لما عصاني ضربها وله في شكوى حاله ما عربت معناه نسجا
على منواله وقلت

٥ وَكَمْ يَبْدَى فِي خِدْمَةِ الشَّاهِ سَاعَةً تَقَرَّرَ لَمَّا صَارَ فِي سَابِعِ أَلْسِنَتِ
وَلِي أَخْدُمُ السُّلْطَانِ سَبْعِينَ حِجَّةً وَمَا أَنَا حَتَّى لِلْإِصْفَةِ كَلِمَتِ
قَالَ وَمَلَأَ عِذَا الْوَزِيرَ الْخَطِيرَ مَخَازِنَ d مَخَازِنِهِ وَالْكَامِلَ ابْنَ الْكَافِي
مُؤَازِنَهُ « وَمُؤَازِنِهِ وَلَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ مِنَ اللَّهِ خَبَرٌ وَلَا فِي قَلْبِهِ مِنَ
الَّذِينَ أَثَرٌ وَكَلَّمَا طَالَ عَلَيْهِ الدَّعْرُ تَطَوَّلَ عَلَى نَبِيهِ حَتَّى تَأَسَّسَتْ
10 بِالْشَّرِّ مَبَانِيهِ وَحَلَّتْ لَهُ مَكَاسِبُ لَا يَرْضَى الْمَاجَانِينَ بِهَا مَجَانِيهِ
وَالسُّلْطَانُ لَهُ كَرَّةٌ وَضَمِيرُهُ لَهُ f مَا تَفِيهِ مَشَافَهُ هـ

ذكر جلوس شرف الدين انوشروان بن خلد في نيابة الوزارة
قَالَ انوشروان فراسدني السلطان بخادم من خواصه وشكها من الوزير
اعتباد اعتياده وَقَالَ * عِذَا الْوَزِيرَ g قَدْ أَيْسَسْتُ مِنْ فَلَاحِهِ وَلَا
15 مَطْمَعٌ لِي فِي إِصْلَاحِهِ وَفِي كُلِّ وَقْتٍ يَحْكُمُ فِي بَيْتِي مِنْ أَوْلَادِ الْكَافِي
غَيْرَ كَفٍ وَإِذَا رَمَتْ وَفِيَّ جَاءَ فِيهِ مِنْهُ جَافٍ وَقَدْ عَرَفْتُ يَا
انوشروان ضَرْفَتَكَ وَعَلِمْتُ حَقَّكَ وَحَقِيقَتَكَ وَأَنَا أَوْثَرُ أَنْ تَنْوِبَ
مِنْ قَبْلِي فِي الْوِزَارَةِ وَتَعْمَرَ مَا بَيْنِي وَبَيْنَكَ فِي السِّفَارَةِ حَقَّقَ الْعِمَارَةَ
ثَقَلْتُ الْأَرْضَ وَأَدْبَيْتُ فِي تَوْفَى خِدْمَتِهِ وَشُكْرِ نِعْمَتِهِ الْقَرْصُ وَقَدَّمْتُ
20 عِذْرًا لِاتِّقَا بِالْحِلِّ فَلَمَّا أَنْكَرَهُ سَارَعْتُ إِلَى الْإِمْتِثَالِ وَكَانَ السُّلْطَانُ
كَرِيمًا حَلِيمًا لَا يَعْجَلُ مَوَازِدَهُ مِنْ يَخُونِهِ وَإِنْ كَانَ بِحَالِهِ عَلَيْهِمَا

a) P الخطير. b) O et I om. c) O ضربها. d) P
مخازي. e) O مؤازره. f) O om. g) P إلى.

قَالَ وما زال الوزير يُصغى فيه الى السُّعاة وَيُسِيم فى مَرعى سَمْعَهُ
سَرَحَ السُّوشَاةَ وَنَسَبُوا اليه التَّقْصِيرَ وَالتَّخْلِيضَ وَالْإِفْرَاطَ وَالتَّنْفِيطَ
وَأَحَالَ الوزير عَلَيْهِ بِمِائَةِ أَلْفِ دِينَارٍ وَانْتَهَزَ فى أَمْرِه الْفُرْصَةَ وَأَخَذَ
فى اسْتِدْعَائِهِ مِنْ *a* جَرَّجَانِ الرُّخْصَةِ فَلَمَّا تَحَضَّرَ وَتَشَدَّدَ فى إِرْهَافِهِ
وَاسْتَنْصَفَى مَالَهُ فَعَادَ ذَلِكَ بِأَمْلَافِهِ ٥

5

قَالَ الْفَتْحُ بْنُ عَلِيٍّ الْبِنْدَارِيُّ الْأَصْفَهَانِيُّ مُنْتَخَبُ الْكُتَّابِ *b* رَأَيْتُ
بِحُطٍّ جَدِّى رَحَّه *c* أَنَّ مَوْثِقَ الْدَوْلَةِ قَالَ فى تِلْكَ الْحَالَةِ إِبْيَانًا
مَطْبُوعَةً بِالْعَرَبِيَّةِ وَمِنْ جَمَلَتِهَا قَوْلُهُ

تَهَبُّوا مَا مَلَكَتْ فى بَعْدَادَى وَأَسْتَبَاحُوا ذَخَائِرِى وَعَتَادِى
قَانَا أَلْيَوْمَ غَيْرَ ذَقْنِى *d* وَسَنَى مِثْلُهَا كُنْتُ سَاعَةَ الْهَيْلَالِ 10
وَعُمَا أَلَّانَ رَغْنُ قَلْعٍ وَتَنْفٍ تَحْتَ هَذَا الْأُبْرَاقِ وَالْأَرْعَادِ
قَالَ فَأَخْرَجْتُهُ لِحَوَالَتِ عَلَيْهِ إِلَى الْاسْتِقْرَاضِ وَانْصَافِ *e* اشْتَغَلَ نَمَتِهِ
إِلَى الْإِنْفَاضِ وَكَانَ لِلْإِسْتِئْذَانِ الْمَوْثِقُ *f* مَعْرِفَةُ بِالْكَامِلِ السَّمِيرِ مِىَّ وَبَيْنَهُمَا
صَدَاقَةٌ صَادِقَةٌ وَمَوَدَّةٌ صَالِحَةٌ مِنْ كَأْسِ الصَّفَاءِ غَابِقَةٌ وَسِبَاقَى ذِكْرِ
الْكَامِلِ عِنْدَ انْتِهَاءِ دِيْوَانِ الْإِشْرَافِ إِلَيْهِ فى الْإَيَّامِ لِحُمْدِيَّةٍ وَعِنْدَ 15

اسْتِقْلَالِهِ بِالْوِزَارَةِ فى الْإَيَّامِ لِحُمْدِيَّةٍ وَلَقَدْ كَانَ مِنْ أَوْسَعِ الصَّدُورِ
صَدْرًا وَأَرْفَعِهِمْ قَدْرًا وَأَحْسَنَهُمْ تَدْبِيرًا وَأَجْمَلَهُمْ تَأْتِيرًا وَكَانَ يُلقَّبُ بِعَزِّ
الِدِينِ وَهُوَ فى مَنْصَبٍ مَشْهُورٍ وَمَذْهَبٍ فى السَّمَاكِ مَشْكُورٍ فَلَمَّا
أَمْلَفَ الْمَوْثِقَ كَتَبَ إِلَيْهِ إِبْيَانًا ذَكَرَهُ *h* فِيهَا بِحَقُوقِ خِدْمَتِهِ وَعَقُوقِ

a) P فى . *b*) P ajouto . ومختصرة *c*) O et I om.

d) Au lieu de ذَقْنِى (O) à cause du mètre; P سَنَى وَذَقْنِى.

e) O وانصاف . *f*) P مَوْثِقُ الدَّوْلَةِ; le même الملك .

g) P مذكور . *h*) Les mss. sans .

وظرافة في انظم والنثر جامعا لادوات خدمة الملوك خبيرا في
 مناعج المناهج بالنسلك قد قلب الامر ظهرا لبطن وجرب الحالين
 من قوة ووعن ولم يزل مذ نشأ الى آخر عمره صدرا كبيرا ومشارا
 الى صوبه وبالصواب مششيرا وما زال لائحون مستوفيا وديوان
 5 السلطان بكفايته مكنتفيا فلما تولى هؤلاء عرفوا نقصانهم عند فصله
 * وانخفاض محاسنهم في البراعة عند ارتفاع محله *a* وعلما انه لا
 يغصى عن عيبهم عينه وانه لا يقصى الا من عروض عرضهم ان
 قارضوه او عارضوه دينة فاختيلوا من تزبيقه وانتقاده وتخيّلوا بكل
 طريق بعد تقريبه في ابعاده فتماحلوا له من جرجان شغلا وعدوه
 10 له اعلا وجر الى جرجان جر جان ونقل من اعز مكانة الى اذل
 مكان قد الامم عباد الدين رحمه وشكا في ابيات عجمية اعجام
 حظه وانتهامه واقلال قلمه واعدامه فعرّبتها وقلت

لَمَرَّتَبَةِ الْكَلْبِ فِي عَصْرِنَا عَلَى رُتَبَةٍ نَحْنُ فِيهَا شَرَفٌ
 وَمَا عَمَانُ ذُو قَلَمٍ مُفْلِحًا فَإِنَّ أَفْلَاحَ لَطَبِلٍ وَدَقْ
 15 قَلَّ وَلَنْ يَخْتَصَّ الْمَلِكُ قَدْ شَمَّرَ * جَفَنَهُ لِلشُّعْرَةِ فِيهِ فَعَادَ لَأَنَّهُ
 شَكْلٌ مَثَلَتْ فِي عَيْنِ رَأْسِهِ *c* فَقَالَ فِيهِ الْمُؤْتَفَقُ *d* لِحَاثُونِي بَيْنَا
 بالفارسية مشتملا على معنى بديع وهو انه ينظر من مثلت عينه
 الى الناس نظر تربيع فقلت *e*

لِصَدْرِ الصَّدْرِ ضَيْفٌ فِي اتِّسَاعٍ وَيَطْمَعُ فِي كَمَالٍ مِنْ قُصُورٍ
 20 عَلَى التَّثْلِيثِ نَظْرُهُ وَلَكِنْ مِنَ التَّرْبِيعِ يَنْظُرُ فِي الْأُمُورِ

a) O om. Ce qui suit jusqu'à دينة l. 8 manque en P.
b) O طرّفه لشعر *c*) O رأيه *d*) P ابو طاهر *e*) P
 ce qui est correct. Il me faut
 avouer que le sens de l'expression employée ici m'échappe.

الدولة ابو علي بن صدقة الذي وزير للمستشير مُساييرهُ والجند
 قد عَقَدَتْ *a* بروايته ورويته * اسماعه ونواظره *b* فالتفت للخطير الوزير
 وقال قد اشكلت علي مسئلة لا بُدَّ من حل اشكالها وانشاط
 قلبي من عقاليها هذه الواطئة سنَّة قديمة سبق اليها القدماء
 ٥ *c* رسم مستحدث احدثه السفهاء فقال له بعضهم عذا رسم
 قديم لقوم لوط فقال للخطير ومن كان لوط فقالوا *d* نبي من انبياء
 الله فقال مني كان قبل نبينا ام بعده قلوا له كان نبينا صلعم
 خاتم النبيين وسيد المرسلين ولا نبي بعده قل ما الذي قل فيه *f*
 قالوا له قد انزل الله في قوم لوط *g* انكم لتأتون الرجال شهوة من
 ١٠ دون النساء بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ قال ما معنى تجهلون وكان
 عجميا لا يعرف كلمة عربية فقالوا له اى لا تعلمون فقال هذا
 حسب فلامر اذا سئل وعذر فاعله انه ذو جهل وانا اعتقد انه
 اعظم وزرا وأفزع امرا فأنظر الى جهالته في ضلالته ونزارته في
 وزارته وكان ميثارا مكثارا لا يستر شوارا ولا يحذر عنثارا وما كفه
 ١٥ ذلك حتى استناب ابن الكافي الاصفهانى الناقص الملقب بالكمال
 الطويل بغير ضائل والليم الذي كان له عند الكرام طوائل طناز
 غماز حماز لماز وكان من نواب الدعر كونه نائب الصدر بيت
 بأن اخته تحت الوزير وعو بذلك بالغ القدرة وانقدر وهو من
 الذين قال ابن الهبارية فيهم من ابيات في ذم اصفهان
 ٢٠ بَلَدٌ أَبُو الْقَتَحِ النَّيِّمُ عَمِيدُهُ وَالْقَاسِمُ بْنُ الْقَصْلِ قَيْلُ رَيْسُهُ

a) O عقدوا. *b*) O نواظرهم. *c*) O ام. *d*) P
 فقال. *e*) O فقالوا; P om. له. *f*) O om. *g*) Cmp.
 lo Coran 27, 56. *h*) O والقالم.

مستقيمٌ لقد كان هؤلاء أولى بالاختيار وأجدَر بالاختبار فأنهم أُمَناءُ
على مُملكته ووكلاؤه على دولته وسُفراءُه في خدمته ٥

وزارة خطير الملك الى منصور محمد بن الحسين المبيدق
قال الصادق عم كل شيء يحتاج الى العقل الا الدولة قال وقد
عرف انه مُعَدَمٌ من كل آلة وأداة غير لائق برعاية يراعة او^a
الاقعة دواة حمار راحل جانح جامع عضو رفس خرون شمس
معدن الغش والدغل منبع المكر والحيل وكان قد وزر مرةً أولى
وعرفوا ان يده في القصور طوى لكنه توسل في هذه المرة لعوده
الى الوزارة بحنس^b توصل ابن جهير في النوصلة الى نظام الملك
بابنته وهذا لم يكن له وصلة شرعية ولكن تم له الامر بمثل¹⁰
وسيلته والى ذلك اشار ابن الهبارية في وزارة ابن جهير

قل للوزير ولا تُفزعك هيئته وإن تعظم وأسعلى بمنصبه
لولا ابنة الشيخ ما استوزرت ثانية فاشكر حراً صرت مولانا الوزير به
وكان رجلاً جسيماً ملء التابوت وعقله اوهن من بيت العنكبوت
فاذا استند الى مسنده في الديوان اعتقد انهما مستدان¹⁵
محشوان^c

وزير غاص في شحم ولحم وكلم ينسب الى عقل وفهم
اذا ليس البياض فعدل فطن وان ليس السواد فتدل^d فحسم
وكانت علامته الحمد لله المنعم وكانت^e له في الجبل نوار شوار
وبوار بوار ومن جملة ذلك انه كان يوماً ببغداد راكباً في زبي²⁰
حسن وموكب خشن وجمع جم وبهم ودهم وجلال الدين عميد

a) I ولا. b) O بخسبي. c) P ajoute وانشد. d) P
فعدل. e) O وكان.

وحسن سمته وكان كل مندم اذا اجتمعوا سلقوه بالأسنة
 حداث وكثروا ورده فيما هو قانون الوزارة من الاستقلال والاستمدان قال
 ولما لم يكن مباشرته للوزارة صائبة وكانت الآمال في نجاحه
 خائبة لم تلف مدة ولايته تمكيناً وبقي بعد صرفه اثنتى عشرة
 ٥ سنة مسجوناً ولقي اضعاف كرامته عواناً ولم يصادف من زمانه
 واخوانه الا خواناً قال وتوفي الامير السيد ابو عايش الحسنى رئيس
 عمان فنقل من خزائنه الى خزانة السلطان بعد ما اداه مبلغ
 مائتين وخمسين ألف دينار وما أثر ذلك في حال بيته وقام حبه
 بتأثيل مجد مئنه وزاد تقرب السلطان لولده وتوفي يده على
 10 رئاسة بلده وظهرت مخايل عصيان ملك العرب صدقة بن منصور
 ابن ديبس بن علي بن يزيد الاسدي وذلك في سنة ٥٠٠ فتغير
 رأى السلطان فيه حتى جر اليه عسكره وكدر عليه موره
 ومصدره وجرت بينهما وقعة غلبه السلطان فيها وقتله واستضاف
 ملكته a الى ملكته واستخلص ما كان في يده من ولايته وحيز
 15 اقليمه بقلم الحيازة الديوانية وتصرف فيه كتاب الدولة السلطانية
 ومنقوا بالتبذير تلك الاموال للزيلة وخرّبوا بسوء التدبير تلك
 الاعمال لليلة قال وقد كثر تعجبي من السلطان يتأنق في
 تخير كلاب الصيد وفهوده وانما يقتني منها ما يراه موافقاً لمقصوده
 فيسأل عن فروعه وأصوله وانقطاعه ووصوله فما باله لا ياتخير لديوانه
 20 ومراتب سلطانه من الكفاة الافاضل والصدور الامثال من * عرفه
 ذاك وعرفه ذلك b وعرفه كريم ومجده قديم وطريقه في الكفاية

a) P ملكة et ainsi la 2ème fois. b) O porte : عرفه
 ذاك وعرفه ذاك.

كوهر خانون بنت الامير اسمعيل ابن ياقوق زوجة السلطان
وكانت وزارتها ايضا منوطاً بكفاية المختص فُصِرَ من الشُعَلَيْنِ
وتسلم الامير العبيد a المنصبين وهذا محمد الجوزقاني كان ولد
خطيب جوزقان خراساني المولد والاصل وانما كانت الرغبة فيه
لخراسانيته لا لانسانيته وتعرف الى السلطان بالمذهب الحنفي⁵
ومشاعبته فيه وادلاله بالتعصب بين ذويها اذا سلم عليه واحد
لم يسمح له برّ السلام حتى يقول له ما مذهبك من اهل
الاسلام وكان قبيح الحجة شديد النجاسة صفيق الوجه كأي برافش
في نملوته وكالعقف في تقلبه وكالدثب في توثبه وهو خارج
عن الحد في تعصبه قال وكان قد خلاص زين الملك ابو سعد¹⁰
ابن هندو من الحبس ونزل في المعسكر بغير شغل ثم داخل
صدور الديوان واستوى على المكنة والمكان وكان خاليا من ادنى
فهم جاهلاً بكل علم ومن جملة ذلك انه سلم اليه كتاب قرار
ليكتب خطه بما جرى من قرار الديوان فكتب كذا
الاستقر بالالف واللام وكتب فلان بن فلان¹⁵

تَعَسَّ الزَّمانُ لَقَدْ أَتَى بِعُجَابٍ وَمَا صُنُوفُ الْعِلْمِ وَالْآدَابِ
وَأَتَى بِكُتَابٍ لَوِ انْطَلَقَتْ يَدِي فِيهِمْ رَدَدَتْهُمْ إِلَى الْكُتَّابِ c
وكان الوزير ضياء الملك رجلا سهلا للحجة صادق اللهجة اذا
جلس في صدر وزارته وأحدث * الصدور بوسادة سيادته اثار دسته d

a) P السيد. b) P ابوه et ensuite خطيب. c) Jeu
de mots entre كُتَّابِ pluriel de كُتِبَ au premier hémistiche
et كُتَّابِ école. d) Au lieu de ces mots O porte: المصدر
بوسان وسادته.

مستحلاً مستبداً بالاحتتيال والاعتيال مستقلاً وعرف أن ذلك
الباطني ذكر من ذكره بتلقيه فندم السلطان ولات حين مندم^a
وأمر بالافراج عن أولئك المساكين ولم يسمع السلطان بعد ذلك
حديثاً في اعتقاد ولم يصدق نسبة مسلم إلى التحاد^b وإذا
⁵ أُجريت^c عنده حديث الباطنية قال أنهم في القلاع وفي موضعها
ويحس نقضها ونقلها وشعف بحصار حصونهم وفتح قلاعاً لو
بقيت إلى الآن في أيديهم لعمم العائم الكفر قال وكان شمس
الملك بن نظام الملك أخو الوزير حاضراً وكنت متولياً لعرض
الجيش فنقل هذا المنصب متى إليه بعد أن أخذ منه الفى
¹⁰ دينار خدمةً أوصلها إلى الخزانة وبقي في قلب السلطان من
مختص الملك شىء^d من الارتياح به^e لم يزل ومن يسمع يخله
ولم يكن ظهرت بعد احتيالات القاضي فأزال السلطان اختصاص
المختص وتعمد قوادم شغله بالحق وكان الأمير العبد محمد
الجورقاني عبيد بعد أن فاستداه ونقل إليه منصب المذكور
¹⁵ واعتمد عليه في تلك الأمور وهو منصب الطغراء وليس أكبر منه
بعد الوزارة إلا منصب الاستيفاء ثم الطغراء ومن جملته ديوان
الرسائل والانشاء ثم الاشراف ثم عرض الجيش والطغراء^f هو وزير
السلطان في الصيد لغيبة الوزير وعليه المعول فصار الأمير
العبد طغرائياً وكان من كسوة الفضائل^g عرياً وتولى أيضاً وزارة

a) O مندم. b) P التحاد. c) جرى P. d) P et

I om. e) Cmp. Freytag, *Prov. Ar.* II, p. 663. f) Selon
P; I om. et ainsi O qui porte encore من ويكون au lieu
de ومن. g) P الفضائل. — O ajoute سعادت، ce qui ne
se trouve ni en P ni en I.

ويجرى من الشر في مبادينه ثم انه قد نقش في لوح خاطر
 السلطان ان الباطني لا يعرفه غير الباطني فاجتهد حتى دلَّ
 على رجل من الباطنية من الخوف مخنف وفي بعض الروايات مكتفٍ ^a
 فأحصاه وأمنه وقوى نفسه بما امكنه ^b وقال له ^c لا بأس عليك ولا
 سبيل للأذى اليك ولقنه اسامي مائة نفس من خدام السلطان ⁵
 وأعيان البلدان وقال له اذا سئلت عن تعرفه من الباطنية فأذكر
 هؤلاء وعُدَّهم على انولاء فردَّه الى موضعه وقال لا تخف فانك ان
 أخذت انجبتك وان أخذ منك اعطيتك فلما عاد الرجل ^e الى
 مكناه حضر الخطيبي عند السلطان وقال قد دلت على رجل
 باطني في موضع كذا وأرجو ان يقع فلعله يفتح علينا بشيء ¹⁰
 من امر الباطنية فأمر الحاجب بانفذ من يأخذه فأخذ وأحضر
 وسئل عن يعرفه من الباطنية في البلاد والعسكر ^d فأكد ما تلقنه
 من الخطيبي وأجرى ذكر مختص الملك الى نصر والصفى القمي
 الى الفضل نائب الخطير في ديوان الاستيفاء وكذلك عدَّ قريبا
 من مائة من المعروفين فأخذوا وسلّموا الى الاتراك ونصرفوا منهم في ¹⁵
 الدور والاملاك وتشتت اهلهم وتفرق شملهم وفي اثناء هذه المكائد
 والحيل نزل الخطاب بالخطيبي وضرب بغتة بسكين سكنت حركته
 وأسكنت فأمته واشمنت ^e به خاصة الزمان وأمته وبقي المكذوب
 عليهم في الساجن شهورا وانتقم الله ممن جاء في امرهم بهتانا
 وزورا ثم تبين للسلطان بعد قتل الخطيبي انه كان محاليا ²⁰

a) A la marge du ms. O se trouve la var. منكشف.

b) O om. c) P الباطني. d) O والعسكريه. e) O واشمنت.

معارضته وعرضوه لواقعته وأغلقوا على الأمير السيد وعلى أولاده
باب داره وسدوا عليه طريق فراره وقرروا عليه سبعمائة ألف
دينار أجرة سوى ما يلزمه ^a من تنوابع وتوازم في أكثر من أن
تُحصر قل أنوشروان فأمرني السلطان بالمسير إلى قندان لاستيلاء ^b
5 هذا المال وعاد السيد أبو حاشم وحوشيت كبير قد ضعف
بصره واختل نظره فعظم عنده ما فرّ عليه واستنكبه فاختصت
له النصيحة وصيحت له النصح وعقدته على مساعدته وعاهدته
على معاضدته ووعدته بالسعى في إصلاح حاله وإتجاع أماله ونقد
سبعمائة ألف دينار عتيق ^c في سبعة أيام من موجود خزانته ^d
10 ولم يستعني بأحد من أهل مدينته وحثنا على المسير ولم يأذن
لنا في المقام اليسير فحين أوصلت المال إلى خزانة اصفهان ولقيت
السلطان شافيته بحقيقة أمره وعرفته اختلاف أصحاب الأغراض
بالباطل في حقه فأمر السلطان بإعلانه إلى رئاسته ومنصب سيادته
وسير اليه الخلع النبوية والتشريفات اللائقة بشرفه وأحبي منلده
15 مجده بمطرفة ^e قال ولما حصل ذلك المبلغ في الخزانة سلمها إلى
وعول في دخلها وخرجها على فتوليت الخزانة والركى ذو كيسة
فيها وكخذائية الخزانة به منوطة وأمرها بأمانته مربوطة ولما
سار السلطان إلى بغداد فتك بالركى هذا في سوقها فقنل في الحال
قائله ولم يُعرف من اتى وجه غائنه غوائله قال وقد سبق القول
20 بأنه لم يخلص من طعن الخطيبي سوى مختص الملك الكاشي فلم
يثبت على تلك الحالة فأنه شرع عند السلطان بقتل في دينه

a) P ينبت. b) I لاستيفاء. c) P لتنفق. d) P
وأموره. e) Selon O; P avec techdid. f) O

حَقَّهَا وَجَلَّا بِسْنَاءِ احْسَانِهِ أَفْقَهَا قَالَتْ لِكُلِّ مَنَازِلِ السِّيَاسَةِ
 أَرْبَعٌ فَلَاوِي ^a سِيَاسَةُ الرَّجُلِ نَفْسَهُ وَالثَّانِيَةَ سِيَاسَةُ أَهْلِهِ وَوَلَدِهِ وَمَنْ
 يَضُمُّهُ مَنْزِلُهُ وَالثَّلَاثَةَ سِيَاسَةُ بَلَدٍ وَاحِدٍ يَنْتَقِلُهُ وَالرَّابِعَةَ سِيَاسَةُ
 الْمَلِكِ كَيْلَهُ فَنَتَى عَاجِزٌ عَنْ مَنْزِلَةٍ مِنْ هَذِهِ الْمَنَازِلِ فَيُؤَوِّدُ عَنْ النَّتَى
 تَلِيهَا لِعَاجِزٍ لَا جَرَمَ ^b ابْتَدَى هَذَا الْوَزِيرُ بِشَفْعَةٍ نَسَبِهِ وَهُوَ غَيْرُ خَبِيرٍ ^c
 بِسُلُوكِ مَذْهَبِهِ وَلَمْ يَكُنْ مِنْ شُغْلِهِ وَلَا مِنْ أَرْبِهِ وَكَانَتْ عَلَامَتُهُ
 أَهْمُ اللَّهِ عَلَى نَعْمَةٍ فَقَضَى حَقَّهُ بِشُغْلٍ عَاجِزَتْ أَلْفَاةُ الدَّعَاةِ عَنْ
 الْقِيَامِ بِهِ وَوَقَعَ اسْمُ الْإِسْتِيفَاءِ عَلَى الْخَطِيرِ كَمَا يَدْعَى بِالْجَهْلِ
 اسْمَ النَّبَوَةِ أَبُو جَهْلٍ فَلَمْ يَكُنْ لِلْمَنْصَبِ الْمَأْهُولِ دُسْتُهُ بِأَهْلٍ
 وَخَوَاجَةٍ مُخْتَصِّ الْمَلِكِ صَاحِبِ دِيْوَانِ الرِّسَائِلِ مُعَدِّمٍ مِنَ الْفَضَائِلِ ¹⁰
 وَهُوَ عِنْدَ أَوْلَئِكَ أَكْتَبَ الْكُتَّابُ وَيَعْجِزُ عَنْ كُتُبِ خَمْسَةِ أَسْطُرٍ
 بِالْفَارْسِيَّةِ فَضَّلَا عَنْ الْعَرَبِيَّةِ قَدْ أَنْوَشِرُوا وَأَنَا وَلَاقِي السُّلْطَانَ الْخِزَانَةَ
 فَإِنَّهُ اسْتَدْعَانِي إِلَى خُلُوتِهِ وَخَصَّنِي بِكَرَامَتِهِ وَسَلَّمَ إِلَيَّ خَزَائِنَ ^d مَلِكِهِ
 وَكَانَ هَؤُلَاءِ الْأَكْبَرُ أَنْمَا يَصْلُونَ إِلَى السُّلْطَانَ فِي الْبَارَكَةِ إِذَا جَلَسَ
 لِعَامَّتِهِ وَأَنَا اخْتَصَّ بِخُلُوتِهِ وَأَسْتَسْعِدُ بِمَحَادَثَتِهِ فَعُظِمَتْ وَجَاهَتِي ¹⁵
 بِمَوَاجِهَتِهِ وَحَسَدَنِي الْأَكْبَرُ الدُّوْلَةَ عَلَى مَنْزِلَتِي وَأَنْتَظَرُوا زِلَّتِي وَمَنْزِلَتِي
 وَاتَّفَقَ فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ أَنَّ الْأَمِيرَ السَّيِّدَ أَبَا هَاشِمٍ الْحُسَيْنِيَّ رَحِمَهُ
 رُبَّيْسَ هَذَانِ قَدْ تَغَيَّرَ عَلَيْهِ رَأْيُ السُّلْطَانَ وَذَلِكَ لِأَنَّ قَوْمًا مِنْ
 أَرْبَابِ الدُّوْلَةِ تَنَاصَرُوا عَلَيْهِ وَادَّبُوا عِقَابَ ^e مَكَايِدِهِمْ إِلَيْهِ وَأَطْمَعُوا
 الْمَتَوَّجَ بَنِي أَبِي سَعْدٍ الْهَمْدَانِيَّ فِي إِيَالَةِ هَذَانِ وَرِثَاسَتِهَا وَكَانَ ²⁰
 الْمَتَوَّجَ هَذَا مِنْ جِهَةِ الرَّئِيسِ مَكْتُوبًا ^f وَبِيَدِهِ مَضْرُوبًا فَارْتَفَعُوا فِي

و. c) Les Mss. sans. b) أن. P ajoute. a) فَاوِي. P
 مَكْتُوبًا. O et P. c) I مَكْتُوبًا (sic); e) I et P. d) P et I om.

فقال اولئك كانوا من اصحاب خراسان ولم اعمل الدين والاحسان
وهؤلاء اعمل العراق اعمل الاحاد والنفقات فتخيّل السلطان صالحة
مقاله واستحكم ^a تقريب الخراسانيين وابعد العراقيين في خياله
واعتقد انه ليس في العراق مسلم وان افق الملك بغير الشرفيين
5 مظلّم وكان بالعراق جماعة ^b من اهل خراسان محرومون مهاجرون
من كل جاعل مجهول وساقط ذى حُمل ومنزوا الى ناحية ومنتهج
الى زاوية ومنتمس بالرياء ومتهمس بالكيمياء وبطل مرجف وعمل
محترف فلما عرفوا ميل السلطان اليهم رفعوا رؤوسهم وعرضوا نفوسهم
وخطبوا المراتب وطلبوا المناصب وغفلوا بل غفل السلطان عن
10 هذه النكتة ان خراسان عشت مذهب الباطنية وبها افرخ وباض
ومنها شاع وفاض وغبها حرمونه التي لم تفتح وعيونها التي لم
تفتح وانقضى عصر سعد الملك سريعا وصار بالمر الصريح ^c صريعا
وعاد الملك المبرع منه مروعا ^d

وزارة الامير ضياء الملك ابى نصر احمد بن نظام الملك
15 قال لما نكب سعد الملك ^e طمع الى الوزارة عمرو وزيد ووصل يوم
نكبته الامير ضياء الملك وخطير الملك ابو منصور محمد بن
الحسين الميذنى وكان قد استندى من فارس فاختلفت عليهما
الاراء فرأى السلطان حفظ الجانبين وأمر بتولية الصاحبين وجعل
دست الوزارة للنظامى ومنصب الاستيفاء للميذنى وآف بتأليفهما
20 قلوب خواصه وخص دلا منهما باستخلاصه وأعطى سياسة ملكه

a) P وتحكم. b) P جملة. c) P sans و et bientôt
عندها au lieu de ومنها. d) O om. e) P et I om.
f) P نصر.

محمد بن مويّد الملك فقبِلَ *a* هذا وذاك طُرِدَ وأُقيمَ ذلك وهذا
 أُقعدَ قَالِ وخَلَا *b* الميدان للخطيبين فصار محكّماً للسلام وهو عند
 السلطان مقبول الكلام وأصحاب السلطان عنده خاشعون وإلى بابهِ
 غاشمون وكان إذا سألَهُ السلطان عن واحد كيف تعرّفه في الدين
 اجاب مرّةً بلا ادري ومرّةً بلا اعرفه وثالثةً امهلني فأتى اجبت عنه ⁵
 وأكشفه وثالثةً يشهد عليه بما يُهدر دمه *c* قَالِ وحدّثني
 ابن المطّلب وكان وزير الامام *b* المستظهر قال ما زال هذا الخطيب
 ببغداد يتوصّل حتى ابصر قهرمانته لدار الخلافة فقال لهما اليوم
 اجري معي السلطان حديث هرون اخي الامام المستظهر وسألني
 عنه فدخلت القهرمانته الى السدار وأوصلت الى سمع اخيه ¹⁰ ما
 حدّثها به الخطيب فقامت قيامته الخليفة وتمكّن الاستنصار من
 نفسه الشريفة فكتب الى الوزير يأمره بالركوب الى الخطيب ويجعله
 على الاضراب عن ذكر اخيه ويجعل اليه ستة آلاف دينار اميرية
 يدفع بها شرّه ويكفيه قَالِ فاستأذنته في الركوب اليه * في الليل
 فأنه اخفى للويل فما صبر ولا وجد القرار *d* حتى ركب اليه ¹⁵
 وأرضيته بما حملته واستعفينه عن حديث هرون واستنزله قَالِ
 وكذلك لم يترك من خواص السلطان احداً الا لوثه وشوش
 عليه رأيه وخبثه ولم يغادر احداً من الخاصة والعامة الا طرّق
 اليه ظنّة او قلده بسكوته عنه منّة وقال له السلطان يوماً كيف
 كان اصحاب دواوين والدي وجدّي في اديانهم وانهم كانوا * لا ²⁰
 قدح في ايمانهم فكيف اختص هذا اللوث بزمانى وباصحاب ديوانى

a) O قتل. *b*) O om. *c*) P ajoute انوشروان. *d*) I
 om. P om. depuis ولا. *e*) O قد لاح.

مستقلًا بأقامة الحاجة عند الحاجة متجنبًا للسماحة بقول ينسب
الى السماحة عارفا بأخلاق السلطان * فى اوقات رضاه وسخطه
وقبضه وبسطه a فاذا وجده منقبضا تلطف فى تنشيطه ما ينفق
عليه من الحديث الرائف والقول النافف حتى اذا رأى منه
5 سيماء القبول حدثه b بمقصوده وآلا جرى فى الامساك على
معهوده فان السلطان لا يثبت خلفه على حالة ولا يبدل له من
صاحب وملانة وكان عذا القزوينى خاليا من عذه المعانى كلها لكنه
التمس الى سعد الملك عذه الولاية فأجابه الى ملتمسه ووافقه على
عومه لسلامة c نفسه ونهب عنه انه سوقى قفر من الدكان الى
10 باركه السلطان فزاحم اركان الدولة بالمكانة والمكان وكان اذا
خاطب السلطان وشافه حدث له عجب فأخرج واخلع d وخرج
عما فيه شرع وجمع بين الأروى والنعام والضباح والبغام ثم لا
يتكلم الا * بكل ما يضر ويسوء ولا يسر واستنصر سعد الملك
من جانب ذلك العاجز بغير قصد منه فى حقه وأى ضرر اقوى
15 وأمكن من كونه قتل فى جبل خنقه وكان عارض الجيش فى
وزارته ايضا ابو المفاخر القمى وكان قد غلب عليه فى اصطلاح
الخاصة والعامة نعت طرطنبيل وما عرفوه بغير هذا الاسم الثقيل
وصرف فى وزارته وولى عماله عز الملك ايسن الكافى الاصفهائى
وبقى فيه اشهر فلما أخذ سعد الملك اقتربت نكبته بنكبته
20 واتفقت صلبته مع صلبته واستدعى مختص الملك ابو نصر
القاشى فى وزارة سعد الملك وصرف به من ديوان الانشاء

a) P porte simplement عند الرضا والغضب . b) P
حدثها . c) O avec . d) O وانيلع . e) P بما .

ان قبضه ثم عرضه عليه فصرّح له ان كتابه للتألف عرضه فلما
اوتى كتابه لم يعدّ جوابه وما نبس بكلمة ولا فاه ببنت شفة ولو
قال لما سمع ولو اعتذر لدفع عذره ومنع وكان من امره ما كان
ولسمى الرحمن ولقد ^a كان رجلا خيرا نقى الاديم كريم الخيم
جامعا لآلات الوزارة وأسبابها لاثقا بقلم السيادة ودواتها قال وكان ⁵
المستوفى فى وزارته للسلطان زين الملك ابو سعد ^b بن هندو
ولم يكن له لا اصل ثابت ولا فرع ثابت ولما تولى خرج واستخرج
وأمر وأمرج وأخذ الاموال جزافا وأسرف فيها اسرافا ولما انقضى
امر سعد الملك رفعت عليه رقائق وأخذ وخيس واستصفيت
امواله ونهبت دونه وتخبّطت امره وبقي فى الحبس سنين ¹⁰ ولقى
العذاب المتهين، وكان صاحب ديوان الانشاء فى وزارة سعد الملك
نصير الملك محمد بن مؤيد الملك وكان مع جهله وعدم فضله
لليولان به أبهة وجلالة وحلية وحالة فزلت به قدمه ولم يأخذ
احدا بيده وبقي مشنونا مهجورا بكّمة وكان وكيلدار
السلطان فى وزارة سعد الملك اميرى القزوينى المعروف بالزكى ¹⁵ ذو
كيسة من جملة التجار وكان قد هرب من الى مسلم رئيس
الرى والتجأ الى سعد الملك فاراد الوزير ان يكون بينه وبين
السلطان من يتسرّد فى المهمات ويأتيه بجواب الموامرات ^c
والرسالات والذى ينوتى هذا الشغل يقال له فى العاجم وكيلدار
الى وكيل الباب ومنزلته اخص من منزلة الخجّاب ويجب ان ²⁰
يكون منطيقا ^d بليغا متجعرا فى مضايق الكلام الغصص مسيغا

الموافرات I، المولدات O c). سعيد P b). قل و P a).
متحرّكا P ajoute d).

للنصح المقتضى ثم اغفل مدة^a وعد اليه وأيسره من قبوله وأسف على ما فاتته فيه من سؤله وصار يشفع الى السلطان في تأجيل امره * لاجل ما عنده من موته وان لا يعجل في عقوبته وقد وضع من خواص السلطان صبيانا على الوقوع في الوزير وانه باطنى⁵ الضمير ولم يزل به حتى اوقعه في الحبس وثمنا قيده رتب جماعة من الاوغاد شنعوا على الوزير في دار السلطان في مجمع من الامراء والقاضى حاضر وقال كل منكم هو ملحد وكافر وما زالوا بالسلطان^d حتى صلب الوزير^e مع عدة من اكبر ديوانه^f ببيت عدوه وبنيانه، وذكر انه لما اطلع الوزير على مكيدة خصمه دبر¹⁰ فى مكيدة عليه فعاد على الوزير وبالحيا والى اعلاكه^g مائها وذلك انه كان عارفا بمكاتبات كانت بين الخطيبى ورئيس الباطنية احمد بن * عبد الملك بن^h عطاش فى مبادئ امره وكان مطلعاً على سره فأراد ان يستدعى بعض تلك المكاتبات بخط الخطيبى ويقول للسلطان عذا الرجل رمانى بما عو مذهبه وشانه وخطه¹⁵ هذا حاجة^b قولى وبرعانه وأرسل من ثقافته فى عذا المهم من كتب على يده خطه توقيعاً بالجواز ولم يوصه بالاحتراز فظفر بالرسول من كان مرتباً لحفظ طريفⁱ القلعة ومنع الميرة عنهما والطعنة فوجدوا خط الوزير معه بالجواز فأخذوا الخط وكان من اعظم اسباب ذلك الخطب وذلك ان السلطان حفظ خطه الى

a) O عده. — I a اغفل au lieu de اغفل. b) O om.

c) P ajoute و. d) P به. e) P وزيره. f) P ajoute وذلك. g) O et I اعلاكه. h) O et I om. i) P الطريف الى.

الباطنية في طائفته وُلّيت اصفهان وضياعها ببلّيته فسمّا لها
 سعد الملك بالرأى الصائب والعزم الثاقب وتلطف في افتتاحها
 ودبر في استنزال من فيها على ايثار الملة الاسلامية واقتراحها
 فنزلوه من معقل الى عقال وبدّلوه آجالا من آمال وألصقوا خدّ
 تلك القلعة بالتّرب ووضّع الهناك فيها مواضع *a* النّقب وكذلك⁵
 افتتحت قلعة خان لَنَجَان *b* * وفي ايضاً بقرب اصفهان *c* وكانت
 قد خربت تلك الولاية بما لاهلها فيها من النكايه وكان باصفهان
 رئيس يقال له عبد الله الخطيبى وهو حاكمها والمستولى على
 رئاستها وهو رجل جاهد من انواع العلوم خال محتال يمدى
 تنمّسا *d* باظهار زهد وورع مُحال على محال ولم يكن له سوى¹⁰
 صدخامة جتّة وفخامة لحية كثّة وكان لقاءه الامّى مقبولا وكلامه
 السّمى معسولا وكان من هذا الوزير خائفا وبمعرفة الوزير بباطن
 شره عارفا وطلب من السلطان خلوة غر السلطان فيها بتنميسه
 وروج لسيده سوق تلبيسه ونمّ ذقائ نفاقه وبرز هلال محاله من
 مخافه وجرى من مناصبيه على سعد الملك أنّه حقّق في اعتقاد¹⁵
 السلطان أنّه صديقه الصادق ورفيقه الموافق ألا أنّ فيه عيبا
 واحدا وهو أنّه الى الباطنية مائل وبمذهبيهم قائل وأنّه مجتهد في
 إزالة هذا الاعتقاد من قلبه والمبالغة في نصحه اشفاقا على ما
 اجد من حبه فأنّه يعزّ على فساد مثله مع فضله ونبّله واعتقد
 السلطان صدق قول الخطيبى وحسبه خاليا من الغرض حاليا²⁰ *e*

a) P (النقب) ensuite موضع, *b*) Mss. النجنان.

c) O om. *d*) O بسما (sic). *e*) O et I جالبا.

بمروجرود في ربيع الآخر سنة ٤٩٨ وبلغ من العمر خمسا وعشرين
سنة ووقع عليه اسم السلطنة وله اثنتا عشرة سنة وقضى من
الحروب واختلاف الامور ما لم يقاسه احد فنفر بالسلطنة اخوه
محمد ودان له المشرقان وتصرف بيده زمام الزمان قل انوشروان
5 فجاءني يوما توثيع سلطانتي على يد امير من بعض الخواص
فاستدعاني واستدعاني فوصلت الى بغداد والسلطان محمد بها في
وزارة سعد الملك الى الخامس سعد بن محمد الابي وكان وزيرا
سعيدا حسن الطريقة ذا هذو وعداية ورأى وكفاية فجمع العساكر
على الطاعة السلطانية وأطفأ نائرة الفتنة الشيطانية وكان الامير
10 الاسفهلار اياز مقدم العسكر البركيارقي فلما توفي بركيارق صار
اتريك ولده ملكشاه فقام a مقام واده ورد ملكه به الى قواعده
فاهتم سعد الملك باستمالته وحلف له على سلامته فلما مكن من
نفسه قتلوه وأخذوا ملكشاه بن بركيارق فسلموه وذلك في سنة
٤٩٩ فزال الشعب وسكنت الدماء وكانت b للوزير سعد الملك في
15 عذبه الخيل اليد البيضاء قل وسرت في الخدمة لما ساروا الى
اصفهان وما دام عذا الوزير في ولاية السلطان ظهرت له آثار
حميدة وآراء سديدة وكانت علامته الحمد لله على نعمه وكانت c
له في الباطنية نكليات ورفعت له في فتح قلعة شاعذر رايات
وكانت قلعة منبوعة على جبل اصفهان تناصي السماك وتناظر d
20 الافلاك وقد محصن بها احمد بن عبد الملك بن عطاش e طاغية

a) P فقامه ; I فقام. b) O et I وكان. c) O وكان.
d) O avec ف. e) Cmp. IA X, ٢١٥ etc. P écrit con-
stamment عطاش.

والقيام واقمة a الصلوة وابتداء الزكاة مديماً للصلوات والصدقات لم
يَسْعَ قَطُّ في دم ولم يَخْطُ الى مضرة احدٍ بقدمه هـ

ذكر خروج السلطان الى شجاع محمد بن ملكشاه قسيم

امير المؤمنين من جنزة وآران الى الري واصفهان

٩ قُلْ كان هذا السلطان مؤيداً موفقاً محققاً للرجاء فيه مصداً

ميمون النقيبة محافظاً على تقواه مع انشيبية يُحِبُّ الاعتناء بآثار

جدّه الب ارسلان في سياسة المملكة وعلو ائيمته وكان وقوراً مهيباً

اربياً لببياً فلما جلس على سرير ملك ابيه وجدّه ووجداد قواعد

الدولة بايلة اخيه مختلفاً وعقودها منحلّة ضمّ النشر ونظم المنتشر

10 وأحكم القواعد وأبرم المعاهد وأعد مؤيّد الملك الى منصب ابيه

ففى الوزارة وملاً بسناه افق السيادة فلابس هذا الصدر الامور

بصدر واسع ورأى رائع وتدير لشمل السداد جامع فاستقلت

الدولة باجتهاده عن كَبَوْتِهَا وزالت نَوْبَةُ نَبَوْتِهَا وبقي سنين وقد

انتقم من خصومه بأخذ الثأر وشفاء غائل الاوتار وحاز مال مجد

15 الملك وسعى فى قتل زبيدة خاتون فلا جرم عد مرتها باجرمه

وعثرت قدمه فى ظلمة ظلمه وأسرّه عسكر بركيارق فى مصاف

جرى بين الاخرين على حدّ لُذّان وأحضره بركيارق بين يديه

وأوثقه كئافاً وعصب للقتل عينيه وهو قد رفع صوته بكلمة

الشهادة ولم يظهر منه جَزَعٌ ولا خَوْفٌ ولا فزعٌ فضرب بركيارق

20 بيده عنقه وكان قصده والدّة السلطان والسعى فى دمها اوبقه

فأعدم مثل ذلك الشخص العديم النضير وأعنف ذلك الزور فى

a) Les Mss. واقم; puis P seul porte: انصلوات. b) P
وجد et bientôt. c) Lisez قصده (d. G.).

قَالَ وَخَلَصَ مَوْيِدَ الْمَلِكِ مِنَ الْاِعْتِقَالِ وَأَتَمَّ مَدَّةَ مَدِيدَةٍ فِي سَمَايَةِ
بَعْضِ الْكِبَرَاءِ تَارَةً فِي نِهَانُونَ وَتَارَةً فِي مُشْكَانٍ مَظْهَرًا اِنْقِطَاعَهُ اِلَى
الْعِبَادَةِ ثُمَّ اَنَّهُ قَصَدَ سَرِيرَ الْمَلِكِ لِحَمْدِي فِي جَنَزَةِ *a* وَرَأَى اَنْ
اَفْبَالَ مُحَمَّدٍ عَلَى اِدْبَارِ بَرْكِيَارِقٍ غَالِبٌ وَانَّهُ لَا مُحَالَةَ لِمَلِكٍ اخِيهِ
وَارَثَ اَوْ سَالِبٌ وَكَانَ فِي نَفْسِ مُحَمَّدٍ طَلِبُ السَّلْطَنَةِ فَقَوَّاهَا مَوْيِدٌ^٥
الْمَلِكِ وَحَقَّقَ رَجَاءَهَا *b* فِيهَا فَقَبِلَهُ الْمَلِكُ مُحَمَّدٌ وَاصْطَفَاهُ وَاسْتَأْمَنَهُ
لِخَلَوَاتِهِ وَاسْتَنْشَارِهِ فِي عِزَمَاتِهِ ثُمَّ سَلَّمَ اِلَيْهِ وَزَارَتْهُ وَشُعِفَ بِقُرْبِهِ
وَأَسْكَنَهُ صَمِيمَ قَلْبِهِ وَقَلْبُ مَوْيِدَ الْمَلِكِ مَوْكَلٌ بِالْاِنْتِقَامِ وَرَأْيُهُ مَعْدِلٌ
فِي تَسْدِيدِ مَرَامِي ذَلِكَ الْمَرَامِ وَلَمْ يَزَلْ يَقْرُبُ عَلَى اَنْسُلْطَانِ مُحَمَّدٍ
الْبَعِيدِ وَيَلْتَمِسُ عِنْدَهُ الشَّدِيدَ وَجُحِبَّ اِلَيْهِ الْجَدُّ وَيَبْغِضُ اِلَيْهِ¹⁰
الْاَلْعَبَ حَتَّى حَرَّكَ سَاكِنِ ارَادَتِهِ وَسَارَ مِنْ اَرَانَ بِهِ فِي *c* شَرْذِمَةِ
قَلِيلَةٍ وَبَلَغَ بِهِ فِي مَدَّةٍ يَسِيرَةٍ اِلَى دَارِ الْمَلِكِ اَصْفَهَانِ فَتَنَبَّأَ بِهِيَ
سَرِيرَ سُرُورِهِ وَاجْتَنَابَ حَبِيرَ حُبُورِهِ وَاسْتَمَالَ اِلَيْهِ الْعَسَاكِرَ وَاسْتَفَادَ^d
اِلَى بِنَاجَتِهِ وَنَهَاجَتِهِ الْاَسْمَاعَ وَالْفَوَاطِرَ وَالْجَا بَرْكِيَارِقَ مِنَ الْاَوْسَاطِ
اِلَى الْاَطْرَافِ وَمَنِ بِالْاَغْتِرَابِ وَالْاِعْتِسَافِ وَقَبِضَ عَلَى الْخَاتُونِ زَبِيدَةٍ¹⁵
وَحُبِسَتْ فِي قَلْعَةِ الرِّيِّ ثُمَّ سَعَى مَوْيِدُ الْمَلِكِ فِي خَنْقِهَا فَخَنْقَتْ
وَأَحَاطَتْ بِهِ اَوْزَارُ قَتْلِهَا وَأَحْدَقَتْ، وَأَمَّا مَجْدُ الْمَلِكِ فَانْدَمَّ اَفْسَدُوا
عَلَيْهِ قُلُوبُ الْعَسَاكِرِ وَأَضْرَوْهَا بِمُصْرَّتِهِ وَأَغْرَوْهَا بِظُلْمِ غِرَّتِهِ فَبَضَعُوا
بَيْنَ الْجَمُورِ بِسَيُوفِهِمْ اَعْضَاءَهُ وَوَزَعُوا اَشْلَاءَهُ وَذَلِكَ فِي سَنَةِ ٤٩٢ وَلَهُ
اَحَدَى وَخَمْسُونَ سَنَةً وَكَانَ رَجُلًا مَوَاضِبًا عَلَى الْخَيْرَاتِ وَالصِّيَامِ²⁰

a) O s. p. *b*) O رجاء. *c*) P الى ensuite اصفهان
avant les mots: الى دار الملك وفي — les trois derniers mots
y sont encore changés en اليه. *d*) P ajoute اليه.

المعركة وفتحاً بالفتح فابتسم سروراً بما آتاه الله من المنع وقال له
 كل عذا ببركتك ويمن نقيبتك فأمن الناس ^a أنه معزول وأنه
 وزير مقبول وكانت وزارته في ذي الحجة سنة ٤١٧ ولما وصلوا الى
 الري بعد التوقعة بادر مجد الملك ابو الفضل الى الري من اصفهان
^٥ واستمال قلوب وانددة السلطان في مبدأ الامر وتمكن من الدولة
 وقبض على الاستاذ علي المستوفي فسلم وأمسى ^b وبقي مؤيد
 الملك وحيداً يتوقع البلاء ويتعزز ويتمثل أكلت يوم أكل اشور
 الابيض ^c، وكان اخوه فخر الملك ابو الفتح المظفر ^d اكبر سناً منه
 وهو حينئذ بالري متعطل إلى الوزارة فطمعه مجد الملك في
¹⁰ موضع اخيه وساعده على توليه واعتقل مؤيد الملك وحبس ورُتب
 فخر الملك في الدست وأجلس ولما كانت وانددة السلطان صاحبة
 العناية بمجد الملك اعانت على مؤيد الملك فكتب من اللبس
 اليها ابياتاً بالفارسية يستعطفها ويتضرع اليها واستقل مجد الملك
 بالاستيغاف وغلب على الوزارة وبقي فخر الملك صورة بلا معنى
¹⁵ وكان ايضاً خالياً من الكفاية والفضل والادب ولما نكث شيء غير
 النسب وهو اسيرُ تصرفات مجد الملك وتابع رأيه وليس له من رسوم
 الوزارة الا علامته وهي الحمد لله على نعمائه وقال مؤيد الملك فيه
 بيتين بالفارسية عربيهما عباد اندين وجاء

ما ذا أقول عن أمري جَمَعَ المَعَايِرَ وَالْمَعَايِبَ

عانت مناقب والدى مِنْ شَوْمٍ مَنْصِبِهِ مَثَابَ ²⁰

a) O ajoute من. — I porte فليقن au lieu de فأمن.

b) P وفعل. c) Cmp. Freytag, *Proc. Ar.* I, 34, n. 81.

d) P ajoute الملك. e) P om.

قَدْ غَرَقْنَا فِي الشَّرْبِ وَالسُّكْرِ حَتَّى لَمْ نُنْكَرْ فِي سُنُقَرٍ وَبُرَانٍ
 مَا ظَفَرْنَا بِأَبْيَدَيْهِ الْقُرْدِ فِي أَلْدَسَسَتٍ وَلَكِنْ قَدْ أَسْلَمَ الرَّخَّانِ
 قَالِ وَالْاجْنَادَ طَلَبُوا إِصْلَاحَ حَالِهِمْ وَتَرَكُوا بَرَكِيَارِقَ وَأَتَصَلَوْا بِعَمِّهِ وَوَقَعَ
 هُوَ إِلَى أَصْفَهَانَ وَكَانَ بِهَا مِنْ بَقَايَا الدَّوْلَةِ الْخَاتُونِيَّةِ جَمَاعَةٌ أَقْوِيَاءُ
 فَحَبَسُوهُمُ وَأَتَعَبَوْهُمْ فَخَسِمَهُمْ مِنْ مَاتَ فِي اعْتِقَالِهِ وَمِنْهُمْ مَنْ تُجِّعَ دُونَ 5
 نَفْسِهِ بِمَانِهِ قَالِ وَكَانَتْ خِرَاسَانُ أَيْضًا مُصْطَرِبَةً وَكَانَتْ بَيْنَ وَلَدِي
 الْبِأَرْسَلَانِ بُورِي بَرَسٍ وَأَرْغُو مَقَارَعَتِي هَرَبَ مِنْهَا مُؤَيَّدُ الْمَلِكِ أَبُو
 بَكْرٍ عُبَيْدُ اللَّهِ بْنِ نِظَامِ الْمَلِكِ إِلَى أَصْفَهَانَ فَبَأُوهُ أَعْلَا لِلْوَزَارَةِ فِي
 ذَلِكَ الْوَقْتِ فَخَلَعُوا عَلَيْهِ خَلْعَةً تَأَمَّنَ لِلْوَزَارَةِ وَعَادَ بِهِ الْمَلِكُ إِلَى
 النِّصَارَةِ وَكَانَ مَصْرَفًا لِلسَّيْفِ وَانْقَلَمَ عَارِفًا بِلُغَتِي الْعَرَبِ وَالْعَجَمِ 10
 لَهُ بَيِّنٌ أَلْعَالِي وَالْمَعَالِي وَمَا بَيِّنٌ أَلْمُهَنْدَةِ أَلْدُكُورِ
 مَقَالَمَاتٍ شَرَفْنَ فَمَا يُبَالِي أَمَاتَ عَلَيَّ جَوَادٍ أَمْ سَرِيرِ
 وَلَمْ يَكُنْ فِي أَوَّلِ نِظَامِ الْمَلِكِ أَكْفَى مِنْهُ وَكَانَ أَوْحَدَ الْعَصْرِ بَلِيغًا
 فِي النِّظْمِ وَالنَّشْرِ فَتَقَدَّمَ وَنَظَّمَ تِلْكَ الْأُمُورَ الْمُنْتَوَرَةَ 15
 السَّبِيحَاتِ الْمُنَشُورَةَ وَكَانَتْ عَلَامَتُهُ لِلْحَمْدِ لِلَّهِ عَلَى النِّعَمِ فَتَوَجَّهَ إِلَى
 مَصَافٍ تَنْشُ وَقَالَ لِمُجِدِّ الْمَلِكِ ابْنِ الْفَضْلِ وَهُوَ مَنَزَرُهُ بِأَصْفَهَانَ فَمُ
 وَصَاحِبَتِي فَأَجَابَهُ فَأَذْهَبَ أَنْتَ وَرَبِّكَ فَقَاتِلَا أَنَا عَاهِنَا قَاعِدُونَ 20
 ضَرْبُ الْمَصَافِ كُسِرَ تَنْشُ وَقَتَسَلْ فِي الْمَعْرَكَةِ وَتَوَحَّدَ بَرَكِيَارِقُ
 بِالْمُلْكَةِ وَاسْتَبْرَكَ بِالْوَزِيرِ قَالِ أَنْوَشِرَوَانُ كُنْتُ مَعَهُ فِي الْمَصَافِ وَذَلِكَ
 فِي سَابِعِ عَشَرَ صَفَرٍ سَنَةِ ٤٨٨ عِنْدَ قَرْيَةٍ يُقَالُ لَهَا دَاشِيلُو عَلَى 20
 اثْنَيْ عَشَرَ فَرَسَخًا مِنَ الرِّيِّ فَوَصَلَ مُؤَيَّدُ الْمَلِكِ إِلَى السُّلْطَانِ فِي

a) O كما قيل؛ P et I فُجِعُوا (sic). b) P ajoute المشهور. c) P
 d) Cmp. le Coran 5,27.

امور شنيعة وأحوال فظيعة ولو تمشى امرئ من الامور فأنما كان
بكفاية الاستند على فأنه كن يرجع الى نظير لوني ورائي وري
* والبتون كلالنام a لا يسترون ولا ينفعون وأم السلطان قد
خلعت عذارها ووافقت كمشتكين الجاندار على المنكر ومعاقرة
5 امسكر والسلطان مشغول باللعب والعشرة مع عدة من الصبيان
والوزير ايضا منبمك في الشرب مع الاخذان والمساخر والمجان
ووصلوا الى بغداد واختاروا المقام فيها وأنبتهم مغانيها وغوانيها وصار
الامر منبلا والعدل مغفلا وكان من اذير الامراء في ثغور مصر
والشام اميران كبيران في الجاه وانقدر كفيان في حفظ الثغر واما
10 ات سنقر ويزان فتبعوا الكذب والرسول الى السلطان خروج عمه
المك تثنش بن الب ارسلان وانه قد خرج من دمشق وقد
حشد جموع التركمان فما قرأ لهما كتابا * الا في وقت b حتى
يئس الاميران ووقعوا في ورطة الشر وظننا انهما يقاومان تثنش في
رته عن فضده فوفقا في طريقه حتى حصلوا في قبضته وقتلا
15 بسيف سياسته وتوجه تثنش نحو الري وعمدان وقم وجرباذق
وأمرء الدولة البركيارية كل منبه في بلده مشغول بما عوفيه
من القصف والعرف قل ومما قل ابو منصور الابي c احد فضلاء
العصر بالفارسية في قتل الاميرين ما معناه

a) P البتون فكلالنام. b) O om. I porte
ce qui suit: (l. العصر) العسكر (العصر).
ولا اطلعوا ايضا ما اودع من السرور وموا كل كتاب وصلهم وراء
الطير. c) O s. p. P الاي. Ensuite O om. les mots:
في قتل الاميرين et P om. احد فضلاء العصر بالفارسية.

على ذلك نحللهم القديم الذى فى قلوبهم من تلج الملك وكانوا ينسبون اليه قتل نظام الملك، وفى مبادئ هذا الامر توهت المستظهر بالله للخلافة وأخذوا منه بيعة * محمود ثم *a* جاء بركيارق الى اصفهان محاصرا ولم يكن معه احد من ارباب الدولة حاضرا فان الاكابر كانوا محصورين واجتمعت عليه *b* جماعة من ابناء الدهر ⁵ غير معروفين ولما سمعت والدته باصفهان واسمها زبيدة خاتون انه على قصد مها سفر *c* وجهها للسفر وخفر ما كانت فيه من تمام الخفر ومات محمود وماتت والدته ولم ينقض سنة وتسم الملك لبركيارق ^٥

¹⁰ وزارة عز الملك الى عبد الله الحسين بن نظام الملك قل كان شريفا خمييرا لا يصيب رأيا ولا يحسن تدبيرا بعيدا من الكفاية قريبا الى الغواية خائبا من المعاني معروفا بالقصور والعجز والتواني فلما زاد اختلال الملك بعدم نظام الملك ظنوا انه يرجع الى نظامه بأحد اولاده فاستوزروه ووقروه وعزروه وكانت علامته احمد *d* الله وأشكره وكان له أخ صغير اسمه عبد الرحيم فجعلوا اليه منصب ¹⁵ الطغراء وقالوا ان *e* هذا المنصب لا يحتاج الى فصل وليس الا مجرد *f* ذلك لخط القوسى وكان الاستاذ على بن ابي على القمى وزير كُشتكين الذى كان قديما مريبا *g* لبركيارق وآتابه فحين ول السلطنة نفذ امره ومضى حكمه حتى كاته فى الملك شاركة وتولى الاستاذ على ديوان *h* الاستيفاء وجرت باليلة هؤلاء فى الدولة ²⁰

سفر *P* *c* . اليه *P* *b* . بركيارق وقبل ذلك *I* *a* .
 انه *O* *e* . للحمد *P* *d* . (واحق *I*) وحقت *et* *bientôt* .
 مد *P* *f* . مرتما *P* *g* . *O* *et I* *om* *h* .

٤٧٨ a توفى القاضي القضاة أبو عبد الله * محمد بن علي b
الدامغاني ومولده سنة ٣٩٨ و دخل بغداد سنة ٤١٩ وولى القاضي
أبو بكر المظفر بن بكران الحموي الشامي قضاء بغداد وتوفى فخر
الدولة أبو نصر محمد بن محمد بن جبير بالموصل في سنة ٤٨٣
٥ ومولده بها سنة ٥١٣٩٨

قال الامام عماد الدين رَحِمَ عَادَ الحديث الى تعريب كتاب
أنوشروان،

ذكر حال ولاية السلطان الى المظفر بركيارق بن

ملكشاه برهان امير المؤمنين

١٠ قال كان للسلطان ملكشاه اربعة بنين و^١ بركيارق ومحمد وسنجر
ومحمود وكان محمود طفلاً فبايعوه على السلطنة لان أمه تركان
خاتون^٢ كانت مستوليّة في أيام ملكشاه فلما درج بقى بحكها
ولأن الامراء والوزراء كانوا من صنائعها فاختاروا وندعها ولان الخاتون
المذكورة كانت من اولاد الملوك فقتلوا ابنها على ان بركيارق
١٥ كانت أمه سلجقيّة ولكن لم يكن من بنى السلطان ببغداد
حاضراً الا وندعها الطفل^٣ فبايعوه وساروا الى اصفهان وأجلسوه
على سرير الملك وأخرجوا تلك الاموال العتيقة والذخائر الطارفة
والتلبدة ففرقوها بأمر خاتون، قال وفى اول العهد فتسك بنتاج
الملك ماليك نظام الملك فانه كان وزيراً لخاتون ووندعها ولما سمع
٢٠ ماليك نظام الملك ان خاتون ووندعها قد قصدا اصفهان خرجوا
ببركيارق منها الى الري وشرعوا فى جمع العساكر عليه وحملهم

a) O ٤٩٨. Cmp. IA X, ٢٥. b) I et P om. c) O om.
d) P محمود.

عليه من آثار الجلالة الانوار فمثل بين يدي السدة الشريفة^a وقبّل الارض مرّات وأمر الخليفة مُخْتَصِّصًا خادمه فقلّده بسيفين وقلّ الوزير ابو شجاع يا جلال الدين سيّدنا امير المؤمنين الذي اصطفاه الله لسعز الخلافة واجنباه لشرف الامامة واستعراه للامّنة واستخلفه للدين والملة قد اوقع الوديعة عندك موقعها واصطفى⁵ للصنيعة عندك موضعها وتلك سيقين لتكون قويّا على اعداء الله تجوس بلادهم وتذلّ رقابهم ولا تألو في مصلحة الرعيّة مقامًا ولا تدخر عنها اعتنامًا فبطاعته تقبل عليك الخيرات من جوانبها وتدرّ البركات بسحائبها وسأل السلطان في تقبيل يد الخليفة فلم يجب للخليفة الى تقبيلها فسأله في تقبيل خاتمه لترفيها وتبجيلها¹⁰ قال وفي النصف من صفر خرج من بغداد الى خراسان، وأما النبذة الثانية من دخوله الى بغداد فأنّه دخل اليها في الثامن والعشرين من شهر رمضان سنة ٤٨٤ ومعه نظام الملك وتاج الملك وأكابر مملكته وأرباب دولته وبرز امين الدولة ابن الموصلايا لاستقباله وخرج خروج الوزير في جميع احواله وخرج السلطان منها ومضى¹⁵ الى خوزستان في صفر سنة ٤٨٥ بعد ان سيّر قسيم الدولة آق سنقر الى حلب والامير بوزان الى الرها وحرّان، وأما النبذة الثالثة فأنّه دخلها في الرابع والعشرين من شهر رمضان سنة ٤٨٥ بعد قتله^d نظام الملك ومعه تاج الملك وكانت وفاته فيها في شوال^e

20 ذكر حوادث

قال في ليلة السبت السادس والعشرين من شهر^e رجب سنة

a) O om. b) P ajoute في. c) P وامل. d) I استشهد. e) I et P om.

٤٨٤ قدم الشيخ *a* ابو حامد الغزالي الى بغداد للتدريس في
المدرسة النظامية وكان في العلم حرا زاهرا وبديرا زاهرا وأشرقت
غرائبها في المشرقين والمغربين وملأت حقائق الملوين وثقلت
غوارب الثقليين ٥

ذكر دخول السلطان ملكشاه الى بغداد

5

فلما في النوبة الاولى فانه دخل الى بغداد في رابع ذي الحجة
سنة ٤٧٩ والوزير ابو شجاع خرج لاستقباله وتوفية حق اعطاءه
واجلاله وركب في ثلث اليوم *b* الى الخليفة ولعب بالآلة وأنفذ اليه
الخليفة افراسا وأنطافا وتصافيا وتهاديا ومضى نظام الملك الى المدرسة
والى دار الكتب بها وقلبها وتصفحها ورم احوالها وأصلحها وعاد
الى دار ولده مؤيد الملك فلما بها ليلتين وفي سابع عشر لحرم سنة
٤٨٠ استدعى الخليفة السلطان الى حضرته على لسان طفر الخادم
فبشر وجهه وسفر ونزل في الطيارة فلما وصل الى باب الغربة قدم
اليه فرس من مراكب الخليفة حتى انتهى الى السدة الشريفة وأمره
الخليفة بالجلوس فامتنع وتواضع حتى ارتفع ثم أقسم عليه حتى
جلس وزاد في ايناسه فأنس ولم يزل نظام الملك يأتى بأمر أمير
الى تجاه السدة ويقول للامير هذا امير المؤمنين ليعقر بتقبيل
الارض الجبين ويقول للخليفة هذا فلان وعسكره كذا وولايته كذا
وكانوا فوق الاربعين وكان فيهم آينكين خال السلطان * فانه استقبل *d*
القبلة وصلى ركعتين ومسح وجهه للتبرك بأركان الدار من الجانبين
وعاد السلطان وعليه الخلع السبع والقوق والسوار وقد ظهرت

a) P ajoute الامام. *b*) I يومه. Correctement اليوم الثالث.

c) Corrigé (?) en الخليفة en P. *d*) P استقبل; I om. فانه.

قَالَ وَكَانَتْ أَيَّامُهُ انْضَرَّ الْأَيَّامُ وَأَعْوَامُهُ أَحْسَنُ الْأَعْوَامِ فَخَرَجَ ثَلَاثِي يَوْمٍ عِزْلَهُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ مَاشِيًا إِلَى الْجَامِعِ * مِنْ دَارِهِ *a* فَسَى زَيْ شَاهِدَ بَاسْتَبْصَارِهِ وَاعْتِبَارِهِ وَانْتَالِ النَّاسُ عَلَيْهِ يَصَافِحُونَهُ فُذِّكِرَ ذَلِكَ عَلَيْهِ وَأُلْزِمَ دَارَهُ وَصِيَّفَ لِلْخَلِيفَةِ عَلَيْهِ اعْذَارُهُ ثُمَّ سَافَرَ فِي الْمَوْسَمِ إِلَى الْحَجِّ وَتَوَقَّى بِالْمَدِينَةِ *b* عَلَى سَاكِنِيهَا السَّلَامَ فِي النِّصْفِ مِنْ شَهْرِ جُمَادَى الْآخِرَةِ سَنَةِ ٤٨٨ فَدُفِنَ بِالنَّبِيعِ عِنْدَ قَبْرِ إِبْرَاهِيمَ عَمِّ وَكَانَ مَوْلِدُهُ بِكَتْكَبَرٍ سَنَةِ ٤٣٧، وَلَمَّا عَزَلَ أَبُو شَجَاعٍ *c* تَوَقَّى أَبُو سَعْدِ بْنِ الْمُوصَلَايَا الْمَطْرَ فِي الدِّيَّوَانِ وَكَانَ كَبِيرَ الشَّأْنِ كَثِيرَ الْإِحْسَانِ تَوَقَّى دِيَّوَانَ الْإِنْشَاءِ بَعْدَ سَنَةِ ٤٣٠ وَعَاشَ إِلَى أَنْ نَابَ عَنِ الْوِزَارَةِ الْمُقَنْدِيَّةِ وَالْمُسْتَظْهَرِيَّةِ ثُمَّ أُعِيدَتِ الْوِزَارَةُ إِلَى عَمِيدِ ١٠ اَلدَّوْلَةِ ابْنِ جَهْمِيرٍ فِي السَّابِعِ وَالْعِشْرِينَ مِنْ ذِي الْقَعْدَةِ سَنَةِ ٤٨٤ وَكَانَ السُّلْطَانُ بِيغْدَانُ ثَرْكَبَ نِظَامَ الْمَلِكِ وَتَلَّجَ الْمَلِكُ وَأَكْبَرِ الْأَمْرَاءِ إِلَى دَارِ عَمِيدِ الدَّوْلَةِ لِاجْلَالِهِ وَالتَّنْوِيهِ *d* بِمَنْصَبِ أَقْبَائِهِ، وَفِي سَنَةِ ٤٨٢ دَرَسَ أَبُو بَكْرُ الشَّاشِيُّ فِي اَلْإِنْتَاجِيَّةِ فِي ثَلَاثِ عَشْرِ ١٥ لَحْرَمٍ، وَفِي جُمَادَى الْآخِرَةِ تَوَقَّى أَبُو اِنْقِصَمِ اِنْشَرِيفِ اَلدَّبُوسِيِّ مَدْرَسَ اَلنِّظَامِيَّةِ، وَفِي مُحَرَّمِ سَنَةِ ٤٨٣ قَدِمَ اَلشَّيْخُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ الطَّبْرِيُّ بِمَنْشُورِ نِظَامِ الْمَلِكِ مَتَوَيِّبًا لِلتَّدْرِيسِ بِالنِّظَامِيَّةِ *e* ثُمَّ وَصَلَ بَعْدَهُ اِنْقَاصِي أَبُو مُحَمَّدٍ عَبْدِ الْوَهَّابِ الشَّيْرَازِيُّ لِلتَّدْرِيسِ بِالنِّظَامِيَّةِ أَيْضًا وَتَقَرَّرَ أَنْ يَدْرَسَ هُوَ يَوْمًا وَالتَّبْرِيُّ يَوْمًا وَفِي سَنَةِ

a) O وكتب. *b*) P ajoute النبوية; I بطيبه. *c*) P ajoute الوزارة. *d*) P وللتنويه. *e*) O om. En I manque tout ceci depuis ٤٨٢ سنة ١. 14 jusqu'à la fin du chapitre.

و قدم بغداد وتلقاه الوزير ابو شجاع ووصل الى حضرة الخليفة ليلة
 الاربعاء ثمن ذى الحجة وخلع عليه وأحسن اليه وكان قد
 علق به السِّل فسار ثوبته الى اصفهان وتوق بها في سنة ٤٧٧،
 وكان قد توجه جمال الدولة عفيف *a* الى اصفهان في اتمام العقد
 ٥ للخليفة على بنت السلطان فعاد الى بغداد فخلع الخليفة على
 ابن ابي شجاع وسنه يومئذ اثنتا عشرة سنة ونقبه ربيب الدولة
 وأخرجه لاستقبال عفيف واستمر ابو شجاع في وزارته جريئاً في
 الشجاعة شجاعاً في الجرأة اعلا محمود المصم ذاماً لاعل الذمة
 وألبم الاكبر بلبس العيار واداء الخبزة على وجه الصغار حتى اسلم
 ١٠ الرئيس ابو غلب بن الاصباغى غيرة من العيار ونقصاً لما كان
 على صفحات احواله الحالية من وضع النصرانية من العيار وأسلم
 الرئيسان ابو سعد بن العلاء بن الحسن بن وهب بن الموصلا
 صاحب ديوان الانشاء وابن اخيه ابو نصر ابن صاحب الخبر
 وكان في رتبته في السماء وذلك في رابع عشر صفر سنة ٤٨٤
 ١٥ وثقلت وضأة الوزير على الصغير والكبير وتترك لخاله في *d* الدين
 ووافق ذلك وصول كتاب من السلطان في عزله ووقوع ضاجر
 الخليفة من فعله فخرج التوقيع بصرفه في تسع عشر صفر فأنصرف
 وهو ينشد

تَوَلَّاهَا وَيَسُّ لَهْ عَدُوٌّ وَفَارَقَهَا وَيَسُّ لَهْ صَدِيقُ

a) P ajoute الخادم. *b*) P الرويلة et bientôt au lieu de على. *c*) 1A X, '٢٣ om. Selon le même le nom de son cousin était : علي بن الحسن بن علي. *d*) P ajoute امر.

وسار في صحبته واتصل به الامير ارتق وصار في جملته ووصل
الى الموصل فأطاعه اهلها وتسهل له وعرفها وسهلها وتوجه السلطان
الى بلاد مسلم بن قريش في اقوى جاش وأوفى جيش فلما علم
سلامته ونجاته وأنه بالمرقد قد فاته ارسل اليه مؤيد الملك بن
نظام الملك ووثقه بالايان وأمنه بالمواثيق وقدم به الى السلطان⁵
وهو بالبوازيج فأحلى له جنا للكتاب المربع وأسامة في مراد المراء
البهيح وكانت احواله قد ذهبت وأمواله قد نهبت واستقرض ما
خدم به وقدم خيله وفيها بشار وكان فرسا سابقا مذكورا وهو
الذى نجا به يوم آمد وسبق ووثب الخندق وراهن السلطان
شرف الدولة على مسابقته فأجراه مع الخيل في حلبته فجاء¹⁰
سابقا ولما طلع صبغ غرته من ظلام قتامة قام السلطان للاعجاب
به وأظهر أنه لأكرامه، وفي صفر سنة ٤٧٨ تجرع شرف الدولة
كأس الحمام فآذنتك به خادم له في الحمام، قال وكان المظفر ابو
الفتح ابن رئيس الرؤساء قد رتب في ديوان الخليفة بعد خروج
بنى جبير واستنقل بكل ترتيب وتديبر الى ان وزر ابو شجاع¹⁵
محمد بن الحسين في سنة ٤٧٩ لاميير المؤمنين وخلع عليه خلعة
الوزارة ولقبه *a* ظهير الدين مؤيد الدولة سيد الوزراء صفى امير
المؤمنين وخروج في حقه توقيع من انشاء الى سعد بن الموصلايا
ووصل عبد الدولة سرهتك ساوتكين الى واسط ومنها *b* الى النيل
في شهر رمضان وزار المشهدين الشريفيين وأطلق بهما للآشراف²⁰
ملا جزيلا وأسقط خفارة الحاج وحفر العلقمي وكان خرابا من دهر

a) O ولقب. *b*) O sans و. *c*) O et I om.

البلاء *a* وأحاطوا بالعرب فهربوا ورجعوا وطلبوا في كل واد وناد وسلبوا ولم يحضر تلك الواقعة ابن جبير ولا أرتق وإنما أصطلى نارها الامير جبق *b* وحقق دماء العرب واستولى على جميع جمالهم وعلمت ايدي العامة في اموالهم وأجى شرف الدولة مسلم الى 5 فصيل آمد فعزت الحيلة وأعوزت الوسيلة ووصى فخر الدولة ابن جبير الامير أرتق بأن يأخذ عليه الطريف وقال اذا حصل شرف الدولة في اليد فتحنا للسلطان السبلاد وحينما انطراف والتلاد فبذل شرف الدولة للامير ارتق مالا ليفرج عنه ثال الى المال وأظهر الغضب عن تحتم فخر الدولة ونفس عن خناق 10 مسلم فسار الى الرقة وذلك في حادى عشر شهر *c* ربيع الاول وقصد فخر الدولة ميثاقين ومعه الامراء الاكبر سيف الدولة صدقة بن بهاء الدولة وأياز وترشك وخمارتاش في عسكر كهرايين ولما قصد خلاط *d* رجع عولا عنه الى العراق وفي سنة ٤٧٩ خرجت ديار بكر عن نظره وسلمها السلطان الى العميد ابى على 15 البلخي، فلما شرف الدولة فاته لهما وصل الى الرقة احمد عتبة المشقة وعدا ما بذله لارتق *e* من الحقوق المستحقة فأجبر الوعد وأرسل المال وصدق المنال ولم يشك السلطان لهما سوى *f* انيه *g* الخبر ان شرف الدولة قد قبض وان مبرم امره قد نقص فخلع على عميد الدولة ابن جبير وأنفذه الى ولانته وكانب التركمان 20 بضاعته وأنفذ معه الامير أفسنقر قبل ان يصير صاحب حلب

a) I نيلًا; P om. *b*) Ces voyelles en P. *c*) O om.
— IA l. l. في الحادى والعشرين. *d*) O et I خلاطًا. *e*) P
ارتق. *f*) P انتهى. *g*) O ajoute.

وعاد الشيخ أبو اسحاق إلى بغداد والقلوب إلى حضرة منعطشه
والعيون من غيبته مستوحشة ثم توفى قدس الله روحه في ليلة
الاحد الحادي والعشرين من جمادى الآخرة سنة ٤٧٩ ورتب
مؤيد الملك أبا سعد المتوفى مدرسا فلم يرض نظام الملك به وجعل
التدريس للشيخ الامام أبي نصر الصبّاغ صاحب الشامل *b* فاتفق ⁵
خروج مؤيد الملك وخرج معه المتوفى فعاد متواليا وفي رتب السمو
متعلما وقد لقّب شرف الامة وأبو نصر الصبّاغ مدرّس وتوفى يوم
الخميس النصف من شعبان وبقي المتوفى مدرسا إلى أن توفى في
شوال سنة ٤٧٨، وعزل عميد الدولة في صفر سنة ٤٧٩ بكتاب
خرج اليه من الخليفة واجتمع بأرق الحاجب والشحنة والعييد ¹⁰
وأحاب مؤيد الملك على باب عمورية حتى خرج بنو جهير بأهلهم
وحواشيهم وكهّلام وناشيم وساروا إلى المعسكر وحصلوا على المنصب
الاخير فان السلطان عقد على فخر الدولة ابن جهير ديار بكر
وخلع عليه وأعطاه الكوس والعلم وأذن له في الخطبة لنفسه وفي
السكة باسمه ثم انفذ السلطان في سنة ٤٧٧ أرتق بن أكسب ¹⁵
صاحب حلوان مع التركمان إلى فخر الدولة مددا وتوفى وتوفى
بني عّدا وعددا وكان ابن مروان صاحب ديار بكر قد استنجد
شرف الدولة مسلم بن قريش وأعطاه يده على أن يعطيه أمد
إذا أمده وأيده وقصد ابن جهير الصلح وقل أكره أن يحل
بالعرب مكروه أنا سببه وعلم التركمان ما رآه فخالقوا هواه وركبوا ²⁰

a) O ajoute من. b) Cmp. H. Khal. IV, 11; ibn-Khall. ed. Wüstenf. n. 410, IA X, ٩٢. c) Selon P et IA X, ٨٩; O اكست I ريكست.

استدعى بعبيد^a خراسان ابى على وقال انا ^b مَقْصِدُ البَيْكِ بِسَرٍّ
خَفِيٍّ فَقَالَ انا من كلِّ ما تَأْمُرُنِي بِهِ عَلَى أَقْوَمَ سَبِيلٍ فَقَالَ رَأْسُكَ
أَحَبُّ إِلَيْكَ أَمْ رَأْسُ ابْنِ مَنْصُورِ بْنِ حَسَنِ فَقَالَ بَلْ رَأْسِي أَحَبُّ
وَإِنَّا لَمَّا تَسْتَطَبُّنِي مِنْ دَائِهِ أَطْبُّ فَقَالَ لَهُ اِنْ لَمْ تَقْتُلْهُ قَتَلْتُكَ
^c وَصَرَفْتُكَ عَنْ وَلايَةِ الْحَيَاةِ وَعَزَلْتُكَ فَخَرَجَ مِنْ عِنْدِهِ وَنَقَصَى خِدْمَةَ
خِدْمَةِ جَمَالِ الْمَلِكِ مُخْتَصِمًا وَعَرَفَ فِي عَقْلِهِ نَقْصًا فَقَالَ ابْنُ السُّلْطَانِ
قَدْ عَزِمَ عَلَى اخْذِ صَاحِبِكُمْ وَقَتْلِهِ غَدًا وَالصَّوَابُ اَنْ تَصُونُوهُ
بِأَبَادِنِهِ حَرَمْتُمْ أَبَدًا فَضَحَّ السَّخِيفُ الْعَقْلُ اَنْ ذَلِكَ عَنْ أَصْلٍ
وَجَهْلٍ النَّظَرِ وَنَظَرٍ عَنْ جَهْلٍ وَخَافَ عَلَى تَشْتُّنِ الْإِنْظَامِ بِهَذَا
10 الْوَلَدِ فَعَمِدَ إِلَى كُسُوزِ فَقَّاحٍ فَسَمَّهُ وَلَمَّا أَتَتْهُ صَاحِبُهُ بِالْبَيْلِ وَطَلَبَ
الْفَقَّاحُ أَتَاهُ بِالْكُوزِ الْمُسَمُومِ فَلَمَّا شَرِبَهُ أَحْسَ بِأَمُوتٍ فَاسْتَدْعَى أُخْتَهُ
لِيُيَوِّضَ إِلَيْهَا فَقَضَى نَحْبَهُ قَبْلَ اَنْ تَقَعَ * عَلَيْهَا عَيْنُهُ ^d وَكَانَ
السُّلْطَانُ قَدْ رَحَلَ وَنَظَامُ الْمَلِكِ قَدْ سَبَقَهُ فَمَسَّارٌ مَعْدَا أَرْبَعَ مَنَازِلَ
حَتَّى لَحِقَهُ وَدَخَلَ إِلَى الْوَزِيرِ وَلَمْ يَعْلَمْ بِوَفَاةِ وَلَدِهِ فَعَزَّاهُ وَقَالَ انا
15 وَلَدُكَ وَالْحَلْفُ عَمَّنْ ذَهَبَ وَأَنْتَ أَوْلَى مِنْ صَبْرٍ وَاحْتِسَابٍ قَالَ
وَفِي سَنَةِ ٤٧٠ سَارَ الشَّيْخُ الْإِمَامُ أَبُو اسْحَقَ رَسُولًا مِنَ الْمُقْتَدِيِّ
إِلَى السُّلْطَانِ بَعْدَ اَنْ أَوْصَلَهُ الْخَلِيفَةُ إِلَيْهِ وَفَاضَهُ شِفَاعًا وَشَكَا مِنْ
الْعَبِيدِ أَبِي الْفَتْحِ بْنِ أَبِي الْبَيْتِ سَفَاحًا فَوَصَلَ إِلَى خِرَاسَانَ وَنَظَرَ
مَعَ الْإِمَامِ أَبِي الْأَعْلَى الْجَوْنِيِّ وَكَانَ فِي صَحْبَتِهِ مِنْ أَكْبَرِ تَلَامِذَتِهِ
20 الشَّاشِيُّ وَابْنُ قَتَّانٍ وَالضَّبْرِيُّ وَكَانَ مَعَهُ جَمَلٌ أَدُونَهُ عَقِيفٌ لِحَادِمٍ

a) ابى. b) P. c) et bientôt d) au lieu de عبيد.

b) P. c) اباده; I s. p. d) O عليه عينيها.

e) O شفاعا.

ومثله لا يقابل بطلب المال فحينئذ اجابت وسدّت الى الغرض
وأصابته وأخذ فخر الدولة يد السلطان على انعقد وعاد في صفر
سنة ٤٧٥ الى بغداد ، وفي جمادى الاولى ورد مؤيد الملك من
اصفهان الى بغداد ونزل في داره وضربت على بابها الطبول في
اوقات الصلوات الثلاث وعُدَّ a ذلك من منكرات الاحداث ووصل b
بعطاء رضيه ونطع به b ضرب الطبل وآذنت الحباء بوصل الحبل ،
وفي شعبان من السنة جلس مؤيد الملك للعزاء بأخيه جمال
الملك وركب انبه فخر الدولة وعييد الدولة وأقامه فخر الدولة من
العزاء في اليوم الثالث ومعه المؤكب ٥

- 10 ذكر جمال الملك الى منصور بن نظام الملك
قَالَ كَانَ كَبِيرُ أَوْلَادِ نِظَامِ الْمَلِكِ وَفِيهِ دِهَاءٌ وَجُرْأَةٌ وَعِزَّةٌ وَنَاقُورَةٌ
وَخَاطِبَةٌ أَبَوْهُ فِي أَيَّامِ السَّبِّ أَرْسَلَانُ أَنْ يَزِرَ لَوْنَهُ مِنْكَشَاهُ فَأَظْهَرَ
امْتِنَاعَ أَبِيهِ وَقَالَ مِثْلِي لَا يَكُونُ وَزِيرًا لَصَبِيٍّ ثُمَّ أَقَامَ بِبَلَدٍ مَسْتَوِيًّا
وَعَلَى تِلْكَ الْأَمْثَالِ مَسْتَوِيًّا فَسَمِعَ أَنَّ جَعْفَرَكَ مَسْخُورَةَ السُّلْطَانِ
تَكَلَّمَ عَلَى وَالِدِهِ نِظَامِ الْمَلِكِ بِاصْفَهَانَ وَفُتِرَ السُّوَارَةُ لِابْنِ بَهْمَنِيَارِ 15
فِيهَا وَتَغَيُّظٌ وَثَارٌ وَأَعْدَدَ النِّسِيرَ مِنْ بَلَدٍ حَتَّى وَصَلَ إِلَى الْخَصْرَةِ وَأَخَذَ
جَعْفَرَكَ مِنْ بَيْنِ يَدَيْ سُلْطَانِهِ c وَتَقَدَّمَ بِشَقِّ قَفَاهُ وَأَخْرَجَ لِسَانَهُ
فَقَضَى فِي مَكَانِهِ ثُمَّ أَوْقَعَ التَّنْدِيرَ فِي حَقِّ ابْنِ بَهْمَنِيَارِ حَتَّى
أَخَذَهُ وَسَمَاهُ ثُمَّ تَوَجَّهَ مَعَ وَالِدِهِ فِي خِدْمَةِ السُّلْطَانِ إِلَى خِرَاسَانَ
وَأَقَامُوا بِنِيسَابُورٍ وَدَبَّرُوا الْأُمُورَ فَلَمَّا أَرَادَ السُّلْطَانُ أَنْ * يَرْجِعَ 20

a) P وعدّ I فعُد . b) O om. c) P السلطان I السلطانة .

ابن عمه سلطان شاه بن قارود وعاهده وعاهده وأخذ على العهد
 يده، وفي صفر تسلم مؤيد الملك من انهرباط *a* تكريت وقلعتها
 وأحكمها ووفر عدتها، وفي ليلة الاحد عشر شوال توفي دبيس
 ابن علي بن مزيد وكانت امرته سبعة وستين سنة وقام بالامر
 5 بعد بهاء الدولة منصور ومضى الى السلطان وعاد في ثلثي عشر
 صفر سنة ٤٧٤ *b* بمكة قوية وقوة متمكنة وقد تقررت عليه اربعون
 ألف دينار في كل سنة، وفي شوال سنة ٤٧٤ *b* خلع المقتدى
 على الوزير فخر الدولة ابن جهير وتوجه ليخضب للخليفة من
 السلطان ابنه وسار بعده ابو شجاع محمد بن الحسين الى المعسكر
 10 فان نظام الملك كان يكتب في ابعاده وكان الخليفة راغبا فيه
 نساذه فكتب خطه الى نظام الملك يأمر بالعودة الى المعهود في
 حقه الى شجاع وأنفذ معه مختصا الخادم فعاد الى بغداد في
 رجب سنة ٤٧٥ في حرمة وافرة وحشمة ظاهرة وأما الوزير فخر
 الدولة ابن جهير فانه لما وصل الى المعسكر بأجل وعظم ومضى
 15 نظام الملك معه الى تركان خاتون وخاطبها *d* في معنى الوصلة
 بأبنتها فقالت ان ملك غزنة وملك الحانية قد ارسلوا في خطبتها
 وبذل كل منهم عن ولده لها اربعائة ألف دينار فان بذلها
 للخليفة فاني اختار شرفه *e* وهو اشرف مختار فعرفتها ارسلان خاتون
 زوجة القائم ما يصير اليها من الجلال والجمال وبين لها الفقيه
 20 المشطب جليته الحف وحقيقته الحال * وقل هؤلاء عبيد الخليفة *f*

a) Selon P et I; O s. p. IA X, ٧١, ٣٩. انهرباط. En-
 suite P continue مدينتها وتكريت. *b*) O ٤٧٤.
c) O بعوه. *d*) P وخطبها. *e*) O مشرفه. *f*) O om.

وتوفي مكانه يَرْنَقَش صاحب قُتْلُغ *a* أمير الحماج وجرى في الاستيلاء على ذلك المنهاج، وأوغل ملكشاه في بلاد الترك حتى اطاعه صاحب طِراز *b* وكانت حُلَّةُ الدولة بجلالة جلالها ذات طِراز وفي سنة ٤٧٣ عرض العسكر وأسقط منه سبعة آلاف رجل من الارمن المنتشبة بالترك فمضوا الى اخيه تَكِش *b* بقلعة ونج *c* 5 ففوى بهم جانبه وشق عصاه بالعصيان والشقاق وما زال السلطان ملكشاه يقصده فتارة يصاحبه وتارة يكافحه حتى طفر به في سنة ٤٧٧ وقد كان عاهده ان لا يؤذيه فقوض السلطان امره الى ولده احمد فأخذه وسمله، وفي سنة ٤٧١ دعا الاقيسيس *d* تاج الدولة تَنْش بن الب ارسلان الى دمشق واثقا به خارجا عن خلفه 10 وخرج اليه من دمشق مسلما ولحكمه مستسلما فضرب رقبتة صبرا وغادره عاريا بالعرء غدرا ودخل الى البلد مستتبداً وأصبح المملك به مستجداً، وفي هذه السنة استولى شرف الدولة مسلم بن قريش على حلب، وفي المحرم من سنة ٤٧٣ عاد السلطان ملكشاه من كَرْمَان الى اصفهان وكان قد ورد اليها عام أول وخرج اليه 15

a) P خملع (l. ختلغ autre orthographe). *b*) La *kisra* se trouve en P. *c*) Selon IA X, ٨٩ ونج et Yâcut s. v.; P ولج; O ولح. *d*) C'est le même personnage qui porte ailleurs le nom de اتسز (écrit اطرز dans le Ms. de Leide n. 287 f. 193 v.) *Atsiz* = sans cheval. IA X, ٩٨, v., ٧١ etc., emp. ibid. p. ٢٩, note 3. Il n'y a donc pas lieu de soupçonner une faute. Faut-il peut-être prononcer *Oulâksiz*, le mot ture *siz* étant écrit ici سيس et اولاق étant substitué à ات? Ce qui me paraît certain c'est que l'article arabe n'entre pas dans la composition du nom, comme a admis l'éditeur d'ibn al-Athîr.

الْحُمْرُ الْوَحْشِيَّةُ الَّتِي اصْطَدَعَا فِي طَرِيقِهِ وَالْمَنَارَةُ بِالقَبِيَّةِ إِلَى الْآنَ
 تُعْرَفُ *a* مَنَارَةُ الْقُرُونِ وَكَانَ قَدْ خَرَجَ إِلَى الصَّيْدِ وَعَادَ فِي ثَلَاثِ
 شَوَالٍ فَابْتَدَأَتْ بِهِ حَتَّى مَحَرَّقَةً مِنْ أَمْعَانِهِ فِي الْكُلِّ لَحْمِ الصَّيْدِ
 فَتَوَقَّى فَمِنْ سَادِسَ عَشَرَ الشَّهْرِ *b* وَعَادَ الْمَلِكُ بِظُهُورٍ وَثَنَهُ مَنَقَمٌ
 5 أَنْظُرَ وَكَانَتْ قَدْ جَرَتْ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْخَلِيفَةِ فِي تِلْكَ الْيَوْمِ وَحَشَّةٌ
 أَسَاءَتْ الظَّنَّ وَنَسِمَتْ إِلَى عَوَارِضِهِ الْمُنُونِ وَمِنْ أَسْبَابِ الْوَحْشَةِ
 اقْتَرَا ح *c* عَلَى الْأَمَامِ الْمُقْتَدَى انْتِقَالَهُ عَنْ بَغْدَادَ إِلَى حَيْثُ يَخْتَارُهُ
 مِنْ دِمَشْقَ * أَوْ لِأَجْزَالِهِ *d* وَعَدِمَ مِنْ جَانِبِهِ الْأَمَامَ مَا يَجِبُ مِنَ
 الْأَكْرَامِ وَالْإِعْزَازِ فَطُلِبَ مِنْهُ الْمُهْلَةُ ثُمَّ كَفِيَ أَمْرَهُ وَلَمْ يَخَفِ النُّقْلَةَ
 10 قَالِ وَقَدْ كَانَ قَرَّرَ فَتَرَجَّ أَقَالِيمَ الدُّنْيَا فَجَعَلَ الْأَمِيرَ يُرْسِقُ *e* لِلرُّومِ
 فَصَادِقَهَا حَتَّى قَرَّرَ عَلَى قَسْطَنْطِينِيَّةَ لَهُ فِي كُلِّ سَنَةٍ حِمْلٌ ثَلَاثُمِائَةٍ
 أَلْفَ دِينَارٍ لِلسُّلْطَانِ وَثَلَاثِينَ أَلْفَ دِينَارٍ لَهُ جَزِيَّةً يُوَدِّيْهَا الرُّومِيُّ
 بِالْضَّغَارِ وَالْبُهَوَانِ وَسَيَّرَ أَخَاهُ تَالِجَ الدَّوْلَةِ تَنْتَشِ إِلَى الشَّامِ وَقَرَّرَ مَعَهُ
 فَتَرَجَّ دِيَارَ مِصْرَ وَبِلَادَ الْمَغْرِبِ وَأَمَرَ مُلُوكِيَهُ بُرَّانَ صَاحِبَ الرُّعَا وَأَقَى
 15 سُنُقَرُ صَاحِبَ حَلَبَ أَنْ يَضِيعَا عَلَى عَذَا الْغُرَضِ وَيُسَاعِدَاهُ عَلَى
 إِيَادَةِ عَذَا الْمُفْتَرَضِ وَأَمَرَ سَعْدَ الدَّوْلَةِ كَهْرَائِينَ بِفَتْحِ بِلَادِ الْيَمَنِ
 وَاسْتِخْلَاصِ زَبِيدِ وَعَدَنَ فَسَيَّرَ إِلَيْهَا جَيْشًا قَدَّمَ عَلَيْهِ تَرَشَكَ *f*
 فَضَمَّ إِلَيْهَا وَاسْتَوْلَى وَاسْتَعْلَى وَمَاتَ بِهَا وَعَمُرُهُ ٧٠ سَنَةً وَهُوَ مُجْدَرٌ

a) I et P avec و. *b*) P شَوَال. *c*) P اقترأه. *d*) P
 وَالْأَجْزَالِ. *e*) P prononce بِرَسَقَ, mais la transcription
 grecque de ce nom est Περσικ. *f*) Selon I et IA X,
 ١٣٧; O تَرَشَكَ; P تَرَشَكَ; les voyelles ont été ajoutées
 conjecturalement.

باكبيا فسأله عن موجب اشتكائه وسبب بكائه فقال اشتريت
بُطيطيخًا بَدْرِيَهَمَات لَاعُود بَرَجْهَها على *a* عيالي وأُعِيدَ منها رأس
مالي فأخذها مِنِّي يده *b* قوَى اضعف عن الاخذ على *c* يده
وتركني التركى وهو يصحك من بليتي وانا ابكى من نكده فقال
له السلطان طمب نفسًا واستبدل من انوحشة أنسًا فهيل تعرفه ⁵
فأنكر معرفته وكان البطيخ في أول باكورته ولا يكاد يُصاب منه
شيء في البلد فقال السلطان لبعض خواصه قد اشتهيت بطيخا
فأجتهد في تحصيله ولو واحدة فما زال يطلبه *d* حتى قال له بعض
الامراء عندي وقد احضره عندي فلما عرف ملكشاه *e* احضر
المنتظم وقال خذ بيد هذا الامير فانه ملوكي وقد وهبته لك ¹⁰
فقدى نفسه عنده بثلاثمائة دينار وأثرى صاحب البطيخ بعد
اقتار، وكان محبًا للصيد وقيل انه كان حصر عدد كل ما
اصطاده *f* بيده فبلغت عدته عشرة آلاف فتصدق بعشرة آلاف
دينار وكان بالجارات ذا اهتمام وبالغرامات فيهما ذا غرام فحفر
انهارا وأوقف على المدن اسوارا وأنشأ رياضات في المقاوز وقناطر ¹⁵
للجائر ومن جملة جميل صنعه في العمارة عمارة مصانع طريف
مكة ومنزلها وتسهيل ما توعد من مسالك قوافلها وخرج سنة
من الكوفة لتوديع الحجاج فجاوز العديب وبلغ السبعة *g* بقرب
الواقصة وبني عنانك منارة ترك في أثنائها قرون الطي *h* وحوافر

a) P إلى. *b*) O يَد. *c*) O عن. *d*) P يطلب.

e) P السلطان. *f*) P صاده. *g*) Ainsi portent O et I;
P السبعية; Yâcout IV, ١٤٨ n'en fait pas mention; IA X,
١٠٣ (et ١٤٤) السبيعي (Cmp. ibid. note 6). *h*) P الطباء.

اصناف الناس استنم ودب الى الميرى السقم وتوفرت على التوقي
 انهم وتعين على السلطان ان يكاشقتم مدافعا لئلا ينسبه العوام
 وأحل الدين الى الاتحاد وفساد الاعتقاد كما جرى على ملك
 كرمان فان الرعية اتهموه بالميل الى القوم فبطشوا به وقتلوه وأقاموا
 5 ملكا آخر مقامه وسيأتي ذكر بعض الاحوال في أيام السلاطين
 الذين ولوا وما كان سلطان يلى يثقف بخواصه وسعى ذرو الاغراض
 في ذوى اختصاصه وثما عرفوا جد السلطان في اباداة القوم سعى
 بعض الناس ببعض وأحب وصمه بالاتحاد نسابق a عداوة وبغض
 ووصمه باسم لم يماحه عنه b غير السيف ولم يجد محيدا عن
 10 التزام الحيف وبقي في هذه الاصطكاكات والاصطدامات c خلف
 كثير * وجم غفير e ولم يبق للأكابر في دفع ما عرا رأى ولا تدبير
 قل وتوفي امير المؤمنين المقتدى بأمر الله بعد سنة وكان في سنة
 واحدة موت السلطان والوزير وجميع اركان الدولة كل شىء
 عائدك الآ وجهه

15 قال الامام السعيد عماد الدين محمد بن محمد بن حامد
 الاصفهاني انكاتب رحه وقُدس روحه
 ذكر نبذ من حوادث واخبار في أيام ملكشاه اغفلها الوزير
 انوشروان

قال رحه ولد ملكشاه في التاسع عشر من جمادى الاولى سنة ٤٤٧
 20 وتوفي في السادس عشر من شوال سنة ٤٨٥ وعمره ٣٨ سنة وأشهر
 وكان يُعرف بالسلطان العادل ومن جملة عدله انه رأى شاكيا

a) P نسابق. b) O et P om.; au lieu de رماحه. c) O om.
 O porte سَمَى.

وقلاع *a* منبوعة وبدأ من القتل والفتك بأمرٍ شنيعة وخفيت عن
الناس احوالهم ودامت حتى استتبّت على استنار بسبب ان لم
يكن للدولة اصحاب اخمار وكان الرسم في أيام النديلم ومن قبلهم
من الملوك انهم لم يخلوا جانباً من صاحب خير ويريد فلم تخف
عنهم اخبار الاقصى والاداني وحال الطائع والعاصي حتى ولى في ⁵
الدولة السلجوقية الب ارسلان محمد بن داود ففاوضه نظام الملك
في هذا الامر فأجابته انه لا حاجة بنا الى صاحب خبر فان *b*
الدنيا لا تخلو كل بلد فيها من اصدقاء لنا وأعداء فاذا *c* نقل
اليها صاحب الخبر وكان له غرض اخرج الصديق في صورة العدو
والعدو في صورة الصديق فأسقط السلطان هذا الرسم لاجل ما ¹⁰
وقع له من النور فلم يشعر الا بظهور القوم وقد استحسنت قواعدهم
واستوثقت معاهدتهم وأخافوا السبيل وأجالوا على الاكابر الاجل وكان
الواحد منهم يهاجم على كثير *d* وهو يعلم انه يقتل فيقتله غيلة
ولم يجد احداً من الملوك في *e* حفظ نفسه منهم حيلة فصار الناس
فيهم *f* فريقين فمنهم من جاهرهم بالعداوة والمقارعة ومنهم من عاهد ¹⁵
على *g* المساومة والمودعة فمن عاداهم خاف من فتكهم ومن سالمهم
نسب الى شركهم في شركهم وكان الناس منهم على خطر عظيم من
الجهتين فأول ما بدأوا بقتل *h* نظام الملك ثم اتسع الخرق وتفاقم
القتل ولما كانوا قد تجمعوا من *i* كل صنف تطرقت الى جميع

a) Le و manque en O et P (ce dernier om. encore
كبير I et P. *b*) O om. *c*) P فان. *d*) I et P. *e*) O من. *f*) P منهم. *g*) P عن. *h*) P بقتله. *i*) P في.

وَأَبُو شُجَاعٍ فِي وَرَاقَةٍ *a* كَالْحَرَسِ لَا بَلْ دُونَهُ أَلْحَرَسِ
 أَبْنَى جَهْمِيرَ أَرْتَجَى وَحَمَّ بِأَلَمْسِ اقْرَبُ *b* سَوْفَةَ غُبْسِ *c*
 أَعْلَى أُمُورِهِمْ إِذَا تَقَفَ السَّطْرِيخُ عَنْهُمْ أَوْ غَلَا أَلْدَبْسُ
 وَاللَّهُ لَوْ مَلَكَوا السَّمَاءَ لَمَا عَرَفُوا وَلَا اعْتَرَفُوا وَلَا اتَّجَسُّوْا
 ٥ أَمْ بِبَابِ إِبْرَاهِيمَ *d* أَفْصَدَهُ عِيَّاتِ خَابَ الظَّنُّ وَأَلْحَدُسُ
 قَدْ كَانَ مَحْبُوسًا وَكَانَ لَهُ جُودٌ فَنَالَ الْجُودُ وَالْحَبْسُ
 أَمْ أَعْتَفَى ابْنَ أَخِيهِ مُتَّحِيًا عُلُقًا لَهُ مَنِ ظُهُرُ نَرَسُ
 نَدَقْتُ أَيُّورَ التُّرْكِ فَفَحَّتَهُ حَتَّى ظَنَنَّا أَنَّهَا بِرَسْ *e*
 ذَكَرَ ظُهُورَ الْإِسْمَاعِيلِيَّةِ

10 قُلْ فَمَنَابِتِ النُّوَابِ وَظُهُورُ *f* اَلْعَجَائِبِ وَفَارَقَ لِلْجَهْمِيرِ مِنْ بَيْنِنَا
 جَمَاعَةً نَشَأُوا عَلَى طِبْعَانَا وَكَلَّوْا بِصَاعِنَا وَكُنُوا مَعَنَا فِي الْمَكْتَبِ
 وَأَخَذُوا حَقًّا وَافِرًا مِنَ الْفَقْهِ وَالْأَدَبِ وَكَانَ مِنْهُمْ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ
 الرِّقَى وَسَاحٍ فِي الْعَالَمِ وَكَانَتْ صَنَاعَتُهُ الْكُتَابَةَ فَخَفِيَ أَمْرُهُ حَتَّى ظَهَرَ
 وَقَامَ مِنْ الْفِتْنَةِ كُلِّ قِيَامَةٍ وَاسْتَوَى فِي مَدَّةٍ قَرِيبَةٍ عَلَى حَصُونِ

a) 21a وسادته. Le nom de ce vizir du calife al Moqtadi est أبو شجاع محمد بن الحسين ظهير الدين, il mourut en 488. *b*) Les Mss. portent الاقرب. *c*) O s. p. 21a غُبْس. Les benou-Djahir, Fakhr ad-daula et ses deux fils ont déjà été mentionnés ci-dessus. *d*) C. à-d. Ibrâhîm ibn-Coraich ibn-Bedrân l'Oqailide, frère de Charaf ad-daula Moslim ibn-Coraich (tué en 477) que le sultan avait emprisonné en 482. Le fils de son frère, mentionné un peu plus loin est probablement Ali ibn-Charaf ad-daula sur lequel on peut voir IA X, 149, 10.. Il avait encore un autre fils nommé Mohammed. *e*) O نَرَس. *f*) P وبانت.

وَأَنْزَوْنِي^a فَبَارِكْ سَمِجَ
لَوْ أَنَّ نُورَ انْشَمْسٍ فِي يَدِهِ
مُتَخَفِّفٌ^b أَيْ أَنْنِي دَمَتَ
وَمَحَمَّدُ الْقَصَابُ^c فَقَحَنَهُ
وَحَرَبِيَّةُ الْأَسْكَافِ خَازِنُهُ
قَدْ صَارَ مَالُ الْأَرْضِ فِي يَدِهِ
هَذِي أُمُورُ الْمَلِكِ أَجْمَعَهَا
وَلَقَدْ هَمَمْتُ بِأَنْ أَفَارِقَهُمْ
لَكِنْ ثَنَانِي^e عَنْ فِرَاقِهِمْ
مَنْ ذَا أَرَوْمٍ وَأَجْتَدِيهِ لَقَدْ
الْمُقْتَدِي^f الْمَسْكِينُ لَيْسَ لَهُ
يَمْنِي وَيَنْقُصُ مَا يُشِيدُهُ
هَذَا وَكُفَرَاتِي شَحْنَتُهُ
رَجُلٌ وَلَكِنْ مَا لَهُ ذَكَرٌ

كَالْمَوْتِ فِيهِ الْبَرْدُ وَالْيَمِينُ
مَنْ بُوَحْلَهُ لَمْ تَطْلُعِ الشَّمْسُ
وَأَخَفُ مِنْ حَرَكَاتِهِ قُلُسُ
لَا يُورِ قَصَابِي نَسَا رَمْسُ
رَخْوُ الْخِتَارِ^d مُفَرِّسٌ قُلُسُ⁵
عَفْوًا وَقِيمَةً رَأْسُهُ فُلُسُ
فَسَعُودُهَا مِنْ أَجْلِهِمْ نَحْسُ
وَتُنَجِّدُ بِي عَيْرَانَتُهُ عَنَسُ
عَلِمِي بِأَنْ الْبَنَاسُ قَدْ خَسُو
عَمَّ الْبِلَاءُ وَأَشْكَدُ الْتَلْبَسُ¹⁰
عَقْلٌ وَلَا رَأْيٌ وَلَا جَسُ
فَكَانَهُ مُتَبَخَّرٌ يَفْسُو
كَالْكَلْبِ خَبَّ بَارِكْ نَمْسُ^g
أَنْتَمِي وَلَكِنْ مَا لَهَا كُسُ

هذه الابيات الثلاثة في الاديب الزوزني وكان
يلقب بكمال الملك وكنيته ابوالمختار وكان له منصب انطغراء
هو عبيد واسان (? قاشان ? خراسان l.) وكان في ابتداء امره غلام .
en I: هو عبيد واسان (? قاشان ? خراسان l.) وكان في ابتداء امره غلام .
الانشاء . Cmp. ci-dessus p. ٣١ . b) 21a متخفف . c) Note
en I: هو عبيد واسان (? قاشان ? خراسان l.) وكان في ابتداء امره غلام .
الانشاء . Cmp. ci-dessus p. ٣١ . d) المختار 21a ; ee ms. continue
يعرف باني حرب الخازن وكان اقصر . Note en I: (كانه قُبَسُ
وخرابين الاموال في يده . e) O نماني 21a . f) Ce
l. 14. vers manque en 21a et le suivant se lit après
الامير كوهراثين كان شحنة : Note en I: فس I ; ننس O g)
. ببغدان وكان خصيا .

زمانهم وكان تاج الملك يظهر انه صائم الدهر قال ورايت صلة لتاج
الملك خمسة عشر الف دينار في اكياسها، قال ومع خلائم الرضينة
والخصال الزكية لم يخلصوا من ابناء الزمان ونشبت فيهم مخالب
الهجاء وعثرت بهم السنة الشعراء وقد جمعهم ابو يعلى ابن

٥ الهبارية في قصيدته التي يقول فيها *a*

لَوْ أَنَّ لِي نَفْسًا عَرَبْتُ لِمَا	الْقَبِي وَلَكِنْ لَيْسَ لِي نَفْسُ
مَا لِي أَقِيمُ لَدَى زَعَانِفَةٍ <i>b</i>	شَمَّ الْقُرُونِ أُنُوفُهُمْ فُطُسُ
لِي مَاتَمَ مِنْ سُوءِ فَعْلِهِمْ	وَلَهُمْ بِحُسْنِ مَدَائِحِي عُرُسُ
وَلَقَدْ عَرَسْتُ الْمَدْحَ عِنْدَهُمْ	طَمَعًا فَحَنَظِلُ ذَلِكَ الْعُرُسُ
أَلَشَيْخِ عَيْنُهُمْ وَسَيِّدُهُمْ	خَرِفَ كَعْمَرَكَ بَارِدُ جَبَسُ <i>c</i>
كَأَلْجَائِلِيْقٍ عَلَى عَصِيَّتِهِ	يَعْدُو وَدَارَ خَلْفَهُ أَلْفُسُ
وَالنَّاصِحِ الْعَنْدُورِ <i>d</i> حَتَّى آتَى	جَنَّبَ أَنْزِيرَ كَأَنَّهُ جَعَسُ
وَأَبُو الْفَتْوحِ <i>e</i> وَأَنْتَ تَعْرِفُهُ	وَسَهِيلٌ مِثْلُ الْكَلْبِ يَنْدَسُ
وَحَلِيفَةُ الرَّقِيِّ الْحَبِيبِ لَهُ	بِالْتَيْسِ فَرَطُ الْقُرْبِ وَالْأُنْسُ
وَأَبُو الْغَنَائِمِ <i>f</i> فِي تَبْظُرِهِ	يَعْلُو وَيَسَ لِيَوْمِهِ أَمْسُ

a) La satire suivante ne se trouve pas en P, mais on la lit encore dans notre ms. 21a, p. 162. (Anthologie d'Imâd ed-dîn, Notice sur ibn-al-Habbârîya). *b*) I et 21a زغانفة.

c) Ms. 21a جَبَسُ (C. à d. Nizâm al-Molk). *d*) O العندور; I الهندور 21a; القندور (جى). Le personnage indiqué est أبو بكر الناصح بن عبد الله بن حسين. Il remplit les fonctions de qâdhi à ar-Rai et mourut l'an 484 (Cmp. IA X, ١٣٥). *e*) صاحب نظام الملك (Cmp. IA X, ٨). *f*) Le vizir Tâdj al-Molk, successeur de Nizâm al-Molk.

تبصيعا وسبب ذلك ان المماليك النظامية اتهموه بقتله فأجمعوا على عداوته وقتلوا به فعلم الناس ان سلامة تلك الدولة وأربابها وسلامة سلطانها كانت بسلامة ذلك الشيخ منوطاً وبحياطته محوطة، قال ولما ملّ السلطان طول مدّته واستطالة مكنته انفذ^a اليه يوما تاج الملك برسالة ووكل على نطقه بعين *b* من اكبر خواصه⁵ حتى يبالغ في ابلاغها ولا يرافبه في ادائها وكان مضمون الرسالة انك استوليت على ملكي وقسمت مالي على اولادك وأصهارك والمماليك فكأنك لم في الملك شريك اتريد ان أمر يرفع دواة الوزارة من بين يديك وأخلص الناس من استئطائك فأجاب جواب¹⁰ مثبت رابط القلب حاضر اللب غير مرتاع ولا مرتاب¹⁰ وقال قولوا للسلطان كاذب اليوم عرفت أنّي في الملك مساهم وفي الدولة مقاسمك وأنّ دواقي مقتنة بتاجك فتى رفعتها رفع ومتى سلبتها سلب فلما سمع جواب الرسالة *d* ازداد في غيظه عليه واستشاطته وكان^e ما جرى على نظام الملك من الاعتبال تجويزا من السلطان مضراً وأمرأ مبيتاً مدبراً، قال ونظم ابو المعالي¹⁵ النحاس ابياتا بالفارسية يخاطب فيها السلطان فقال ما معناه كان ملكك من ابي علي وأبي سعد وأبي الرضى بالعلو والسعد مرضياً فلما آل الى ابي الغنائم وأبي الفضل وأبي المعالي عاد من كسوة جمالها عرباً عني بالاولين نظام الملك الوزير وشرف الملك المستوفى وكمال الدولة امشرف المنشئ وعني بالآخرين تاج الملك²⁰ الوزير ومجد الملك وسديد الملك المنشئ مع أنّهم كانوا افضل اهل

a) P نفذ. b) I نقيبين. c) O et I avec و. d) P رسائله. e) O avec ف.

فغَيَّرَ تاجُ الملكِ بِمَهْجَتِهِ «المقبولة واصغاء» السلطان اليه اوضاعَ
 المملكة جميعها وبَدَّدَ نظامها النظاميَّ وبَدَّلَ احسانها الحسنَى
 وأذْعَبَ حلاوةَ قبولِ الوزيرِ من قلبِ السلطان وظهرت عليه اثرُ
 الملال ونطقت اساريره بأسراره كالماء ييسج بأسراره صفاءً ويلوح في
 ٥ فراره حَصْباًوَهُ وَمَعَ ذَلِكَ كَلَّمَا زَادَ تَقَرُّبُ السُّلْطَانِ لِتَاجِ الْمَلِكِ
 ازداد تقربه الى الوزير بالتوفير والتوفير فقد *b* كانت عُدَّتْهُ نَكْبَةً
 عميد الدولة وسيد الرؤساء فلم يَغْتَرَّ من السلطان بذلك الادناء *c*
 لكنّه تحيّل عليه ودبّت في الباطن عقاربُه اليه وكان يُكرِّمُ مجدّد
 الملك المستوفى ويُبْثِنِي عليه عند السلطان وكان سديدُ الملكِ ابو
 10 النعماني المُفْتَلِّ بِسِ عَبْدِ الرَّزَّاقِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْجَنْدِ «فقربه ايضاً
 تاجُ الملكِ وجعله من حزبه واستولى بهما على حيازة الاموال والاعمال
 واتفقوا على حلّ نظامِ الملكِ ومخالفته وغيروا رأى السلطان *e* في
 وزارته وراموا ازالة ذلك النُحُودِ العظيم ونشَرَّ ذلك السلكُ التنظيم
 وهو شَيْخٌ قَدْ طَعَنَ فِي سَنَةِ وَبَلَغَ بِقُوَّتِهِ اَمَدَ وَحْنِهِ وَأَيَسَ مِنْ
 15 نَجَابَةِ اولاده وطال عمره حتّى سَمِعَهُ وَأَنَسَ بِالْمُلْكِاتِ فَلَمَّا تَوَلَّاهُ فَلَمْ
 يَكْتَرِثْ بِهِمْ وَلَمْ يَلْتَفِتْ إِلَيْهِمْ وَلَا تَأَثَّرَ بِكَيْدِهِمْ وَلَمْ يُقِمِّمْ وَزناً لَعَمْرُؤِهِمْ
 وَزَيْدٌ قَتَلَ يَوْمًا غَيْلَةً بِسَكَّيْنِ مُلْحَدٍ وَدُفِنَ بِدَفْنِهِ الْجَوْدُ وَالْفَضْلُ
 والدين في مُلْحَدٍ وَذَلِكَ فِي سَنَةِ ٤٨٥ ، وَتَوَقَّى السُّلْطَانُ بَعْدَ قَتْلِ
 الوزيرِ ثَلَاثَةَ وَثَلَاثِينَ يَوْمًا وَلَمْ يَعِشْ تَاجُ الْمَلِكِ بَعْدَ ذَلِكَ أَكْثَرَ مِنْ
 20 ثَلَاثَةِ أَشْهُرٍ عَلَى الْخَوْفِ وَالْخَطَرِ ثُمَّ قُتِلَ قَتْلًا ذَرْبًا وَبُذِعَ بِالسِّیُوفِ

a) O ملحته، I بهجته. *b*) O om. P continue de cette manière: كانت نكبة كمال الملك وسيد الرؤساء عميد الدولة: *c*) الادبا I. *d*) P الجيش. *e*) P ajoute عليه. *e*) O عديته.

والطغراء واقلم مدّة واستناب ابا المختار الزوزنى^a ثم استعفى فتوى
 ابو المختار بحكم الاصلية ونعت بكمال الملك وكان من نواب كمال
 الدولة^b الى الرضى وأتباعه فبلغ الى منصبه ثم انتقل الى جوار
 ربه وكان الرئيس تاج الملك ابو الغنائم المرزبان بن خسرو فيروز
 من اولاد الوزير بفارس وقد خدم السرهك سائتين مدّة وهذا^c
 الامير كبير الدولة والمتحكم فيها وكان قد اتى على تاج الملك
 عند السلطان وشكره وذكر انه يصلح لخدمته وقال انه معتمده
 على خزانته وأمواله وكان رجلا سريّا بهيّا فصيح اللهاجة حسن
 البهاجة^c

- 10 لَهُ هِمَمٌ لَا مَنَنْتَهَى لِكِبَارِهَا وَهَمَّتْهُ الصُّغَرَى أَجَلَ مَنَ الدَّهْرِ
 لَهُ رَاحَةٌ لَوْ أَنَّ مِعْشَارَ جُودِهَا عَلَا أَلْبَرَكَانَ أَنْبَرَ أُنْدَى مِنَ الْبَحْرِ
- فقبله السلطان وأقبل عليه وولاه وزارة اولاده الملوك وسلم اليه
 خزانته وولاه النظر في امور دونه وخرمه وعول عليه في بعض
 الولايات وفوض اليه امر بعض العساكر وجعل له مع ذلك كله
 ديوان الطغراء والانشاء

15 أَلَمْسَهُ اللَّهُ ثِيَابَ أَعْلَى فَلَمْ تَطُلْ عَنْهُ وَاسْمٌ تَقْصُرُ
 فاستناب عنه الكيا مجير الدولة ابا الفتوح على بن الحسين
 الأريستمانى وصار كاذب الرسائل وكان اوحده عصره ونسبيج وحده
 وكان رجلا سكينًا حسن السميت كثير الآذات موصوفًا بالثبات

a) O الزوزنى. b) Ici P seul a الملك. c) I ajoute
 كرمًا قال ورايت صلة له ; P ajoute ici les mots :
 خمسة عشر الف دينار في اكماسها وكان يظهر انه صايم الدهر
 qui doivent être insérés ci-après p. ٩٤ l. 1, où ils se trou-
 vent en O.

وزاد ذلك في منزلته وصُرب له سُرَادِقٌ وله الكسوس والعلم وتُخِيلُ
والْحَشَمُ، واما الذئب عن شرف الملك فقد كان الاستاذ ابا غالب
البرأوسناني من اهل قُصَمَ والنَجِيبَ الجَرَبَادَنِي ثم انصرف ابو
غالب وتولّى مكانه في النيابة الاعزّ الكامل ابو الفضل اسعد بن
5 محمد بن موسى البرأوسناني فلم يزل ثلثيا الى ان صار استاذًا
وُلُقِبَ «بمجد الملك بعدد شرف الملك ولم يكن لاحد من
السلطين مستوفٍ كفى الفضل في الصميط والتحفظ والذكر
والتيقظ وحفظ القوانين وتدبير الدواوين وكان ايضا ملجأ
نفضلاء الزمان وموسعا عليهم بالاحسان وكان على باب السلطان وفي
10 ديوانه كتاب فضلاء ونفاة كبراء ونواب علماء اذكفاء وكان مُتَوَلّى
فارس وزير * يقال له *b* ابن بيمنيار ويلقب بعميد الدولة وهو
رجل بصير بالاعمال ذو عمة عليّة تُتَصَلُ بخدمة السلطان وعلمت
مكانته وسمت منزلته وصار بينه وبين سيد الرؤساء اتحادا وصداقة
ووداد وجمعت بينهما عاقبة عداوة الوزير نظام الملك ومخالفة
15 وتصادق على عداوته وكيف تكون عاقبة حال المدير اذا على
المُقبل فلم يزل حتى نُكِبَا وأعيننا وطردا ومُحَجَّرَا بعد ذلك انقرب
وأبغضا بعد ذلك التحبّ وسُجِنَا واعتُقِلَا وحُبِسَا وسُمِلَا وسقطت
منزلة كمال الدولة *d* ايضا بسقوط منزلة والده وأدركته حيرته
وتكبته نكبته *e* وخسدم من ماله الخزانة السلطانية بثلاثمائة الف
20 دينار وزادت جلالة نظام الملك بعداوة المذكورين اضعافا وتولّى
مريد الملك بن نظام الملك مكان كمال الدولة *f* من ديوان الانشاء

a) P وتلقب. b) P يسمى. c) P avec techlid. d) Mss.
الملك. e) P et I om. f) P الدين; O الملك.

كبروا في دولته فأوطأ عَقَبَهُمْ وَأَعْلَى رُتَبَهُمْ ثُمَّ أَتَاهُ وَقَرَّ الْأَمْوَالُ «
 عَلَى الْخِزَانَةِ وَالْعَسْكَرِ جَعَلَ فِيهَا لِرَبَابِ الْعُلُومِ وَأَحْكَامِ الْحَقُوقِ حَقُوقًا
 لَا تَوْخَّرُ وَرُسُومًا لَا تَغَيِّرُ وَصَبَّرَ أَحْسَانَ السُّلْطَانِ بَيْنَ أَهْلِ الْعِلْمِ
 مِيرَاثًا بِأَخْذِهِ بِقَدْرِ الْفَرَائِضِ وَيَأْمَنُونَ بِهَا مِنَ الْفَوَائِصِ وَالْعَوَارِضِ
 فَلَا جَرَمَ تَذَلَّلَتْ لَهُ الْمَصَاعِبُ وَتَبَسَّطَتْ لَهُ الْمَطَالِبُ وَدَانَتْ لَهُ ٥
 الْمَشَارِقُ وَالْمَغَارِبُ ٥

ذَكَرَ الْأَكْبَرُ وَالْكَتَّابُ فِي زَمَانِهِ وَفِي الْكَمَالِ وَالشَّرَفِ وَسَيِّدِ الْأَرْوَاسِ

وَابْنِ بَهْمَنْيَارَ وَتَاجِ الْمُلْكِ

قَالَ كَانَ نِظَامُ الْمُلْكِ مُؤَيَّدًا بِقَرِينَيْنِ مُؤَيَّدَيْنِ لِدَوْلَتِهِ أَمِينَيْنِ وَهِيَ
 كَمَالُ الدَّوْلَةِ c أَبُو الرِّضَى فَضْلُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ صَاحِبُ دِيْوَانِ 10
 الْأَنْشَاءِ وَالطُّغْرَاءِ وَشَرْفُ الْمُلْكِ أَبُو سَعْدٍ d مُحَمَّدُ بْنُ مَنْصُورِ بْنِ
 مُحَمَّدٍ صَاحِبُ دِيْوَانِ الزَّمَامِ وَالْإِسْتِيفَاءِ وَبِلَاهِمَا صَاحِبُ الرَّأْيِ
 وَالتَّنْدَبِيرِ وَالْجَاهِ وَالْمَالِ وَالْدَهَاءِ وَمَعْدُنُ الْفَضْلِ وَالْعَطَاءِ وَكَانَ لِهَذَيْنِ
 الْكَبِيرَيْنِ نَائِبَانِ وَلِلْكَمَلِ وَلَدُهُ سَيِّدُ الْأَرْوَاسِ أَبُو الْخَاسَنِ مُحَمَّدٌ وَكَانَ
 مَقْبُولًا مَقْبُولًا قَدْ اخْتَصَّ السُّلْطَانُ بِخِدْمَتِهِ وَاخْتَارَهُ لِمُدْمَتِهِ 15
 وَاسْتَأْمَنَهُ عَلَى سِرِّهِ وَبَلَغَتْ مَرْتَبَتُهُ مِنَ اصْطِفَاءِ السُّلْطَانِ إِلَى غَايَةِ
 لَمْ يَبْلُغْهَا أَنْبَسٌ وَلَمْ يَصِلْ إِلَى رُتَبَتِهَا جَلِيشٌ وَقَدْ كَتَبَ إِلَيْهِ
 السُّلْطَانُ يَسْتَنْبِطُهُ بِحَظِّ يَدِهِ بَيْتًا بِالْفَارَسِيَّةِ مَعْنَاهُ أَنْكَ لَا تَنْتَاقِرُ
 بِالْغَيْبَةِ عَنِّي فَإِنَّكَ تَجِدُ مِنْ تَأْنِسٍ بِهِ غَيْرِي وَأَنَا أَتَأَثَّرُ بِغَيْبَتِكَ فَأَنَّى
 لَا أَجِدُ الْإِنْسَ بِغَيْرِكَ، قَالَ فَصَارَ خَتْنًا لِنِظَامِ الْمُلْكِ وَتَزَوَّجَ بِابْنَتِهِ 20

a) P المل . b) O ici et ailleurs . c) O et
 P portent ici المل , mais emp. p. ٦١ n. b. d) P
 سعيد .

النواحي والنوادي على النوادي فاعاد الملك الى النظام والدين الى القوام وعمر الولايات ووالى العمارات وكانت العادة جاريةً بحباينة الاموال من البلاد وصرفها الى الاجناد ولم يكن لاحد * من قبل *a* اقطاع فرأى نظام الملك ان الاموال لا تحصل من البلاد لاختلالها ولا ⁵ يصح منها ارتفاع لاعتلالها فصرفها على الاجناد اقطاع وجعلها لهم حاصلًا وارتفعوا فتوفرت دواعيهم على عمارتها وعات في اقصر مدة الى احسن حالة من حليتها وكان للسلطان نساء يُدعون بنسبه ويُدعون بسببه ويستطيعون بانهم ذوو قرابته فقصر ايديهم ومنع تعديهم وساس جمهوره بتدبيره ونظم اموره بسياسته وربما قرر ¹⁰ لواحد من الجند الف دينار في السنة فوجه نصفه على بلد من الروم ونصفه على وجه في اقصى خراسان وصاحب القرار راض وليقينه بحصول ماله غير متقاضٍ وتوقيع مأمون التعويق وتفويقه نسبه السداد مقرورًا بالتوقيف فقسم الملك الذي حازه السيف بقلمه احسن تقسيم وقدمه اعدل *b* تقويم وكان ينظر في الاوقف ¹⁵ والمصالح ويرتب عليها الامناء ويشدد في امرها ويخوف من وزرها ويرغب في اجرعها ويكلها الى الآمنة ولا يدعها مأكلةً للخنوة ويوقف على ملوك الاطراف وعلى اقليم المملك والامصار جمولا لخزانة السلطان يحملونها وخدمًا *d* عن عصمة * ولايتهم يوصلونها وقرر معام الخصمير الى الخدمة ومولات الخدمات للحضرة والوصول بالعاكر ²⁰ انجمته حتى ملأ الخزان بالذخائر والملا بالعاكر ونشأ له اولاد

a) P قبل ذلك; I om. *b*) O احسن; I porte اعدل au premier lieu. *c*) P ويكلها. *d*) P وخدمة. *e*) P . ولايتهم يحملونها وغير معام الوصول

نشأ للناس اولاد نجباء وتوفّر على تهذيب الابناء الآباء ليُحضروهم
 في مجلسه ويَحْضُوا بتقريبه فأنه كان يرشّح كلَّ احد لمنصب
 يصلح له بمقدار ما يرى فيه من الرشد والفضل ومن وجد في
 بلدة قد تميّز وتبحّر في العلم بنى له مدرسة ووقف عليها وقفا
 وجعل فيها * دار كتب ^a قال وكأما عنه ابو الضياء الحمصيّ بقوله ^٥
 وما خلقت كفاك ألا لأربيع وما في عباد الله مثلك ثان
 لتأجريد هديّ وأسد نائل وتقبيل أفواه وأخذ عنان
 قال وظهر من تدبيره في سياسة الممالك ما قلّه b سليمان بن عبد
 الملك عاجبت لهؤلاء الاعاجم ملكوا الف سنة فلم يحتاجوا اليها
 ساعة وملكنا مائة سنة لم نستغن عنهم ساعة، قال وفي عصره ¹⁰
 نشأ طبقات الكتاب للبياد وفرعوا المناصب وولّوا المراتب ولم يزل
 بابه مجمع الفضلاء وملجأ العلماء وكان نافذا بصيرا ينقب عن
 احوال كل من لهم ويسأل عن تصرفاته وخبرته ومعرفة من تفقّس فيه
 صلاحية الولاية وآله ومن رآه مستحقا لرفع قدره رفعه وأعلاه ومن
 رأى الانتفاع بعلمه أغناه ورتّب له ما يكفيه من جَدّواه حتّى ¹⁵
 ينقطع الى افاة العلم ونشره وتدريس الفضل وذكره وربّما سيّره
 الى اقليم خيال من انعلم ليُحليّ به عطلة ويُحيي به حقّه
 ويُميت باطله تُؤمّى الوزارة والملك قد اختلّ نظامه والدين قد
 تبدّلت احكامه في اواخر دولة الديلم وأوائل دولة الترك وقد
 خربت الممالك بين اقبال هذه c وادبار تلك وقد افترت البلاد ²⁰
 وأغوت واستولت الايدي العادية عليها وتقرّوت وقامت النوائج على

a) P للكتب خزانة. b) O ajoute ابن. c) P ممالك
 et bientôt هذه au lieu de تلك.

وكانت ملوك الروم وغزنة وما وراء النهر في ظلّ حمايته وكنف رعايته
وكانت ملوك الاضراف يقبلون كتبه اجلاّلا وتشريفًا ويتشرفون بلبس
خلعه وكانوا اتجاّداً له على اعدائه وجوّراً للجحافل الثقيلة والعساكر
الكثيفة وبقي في صدر الوزارة ثلاثين سنة، قل كنت في مبتدأ *a*
5 امرى في خدمة الامير بجير *b* اسفستار خراسان فأشخصني اليه
من موضع كنت * متولياً له تحت التوكيل وانا متوجّه نحو
خائب الامل منكسر القلب على فرس خروني عزيل يتعبنى سيره
وانا في ضير شديد من ركبه فيينا انا سائر ان ظهري من صدر
البرية تركماني على فرس يجري جرى الماء رعوان فتتميت معاً
10 كنت فيه من امر القلب ان اكون راكبا مثل ذلك الفرس
فتقرب التركماني متى واختلط بالموتكين في وكلمهم ثم التفت الي
وقل هل لك ان تقايض فرسك بفرسي فحسبت انه يهزأ بي وقلت
له يجوز معاً انا فيه من هذه المحنة ان لا تستهزئ بي فنزل
في الحال عن فرسه واعطانيه وأخذ فرسي واليوم منذ ثلاثين سنة
15 انتمى نساء ذلك التركماني واسأل عنه ولا اجدّه، قل وكانت
علامة نظام الملك الحمد لله على نعمة وكان مبتدأ موثقاً من جملة
البشر مخصوصاً من الله بالنصر والفتح والظفر والدعاء ساكنة في
ايامه وأعمل الدين والعلم والفضائل راعون في انعامه قل وفي أيامه

a) O مبدأ. *b*) O ساجير; P ساجير; Abu'l-Faradj, *Hist. Dyn.*, p. 238 (Var. باجر); IA X, 14. et 149, mais ailleurs p. e. X, 88 (et 136) où il y a question d'un personnage nommé مسعود بن ماجر (c'est la leçon de O; P et I s. p.) l'éditeur a préféré la leçon ياخر (Var. باجر).
c) P فيه. *d*) O om. *e*) P وكان.

بالتاج والخاتم والسريّر أيّامه في أيام آل سلجق كالواسطة *a* في
العقد قد تناسبت في الحسن بدايته ونهايته وتناسقت في
الاقبال فاتحته وخاتمته ولم يتوجّه الى اقليم الا فاتحه وقهر العدو
وفدحه ولما توجه الى الشام وانطاكية باغ الى حدّ قسطنطينية
وقرّر الف *b* دينار احمّر يحمل الى خزائنه من تلك النواحي ووضع ⁵
في النواحي التي فتحها من الروم خمسين منبراً اسلامياً وعاد الى
الرى وقصد فتح سمرقند ولم تزد مدّة هذه الاعمال على شهرين
ولما وصل الى سمرقند نزل عليها وحاصرها فظفر بخانها وهو في
موضع سلطانها وجرت *c* له معه حروب عظيمة هزمه فيها وكسره
وظفر به وأسرّه فحمل غاشية السلطان على كتفه وسار في ركابه ¹⁰
من موضع سريّر افراسياب الذي كان ملك ملوك انترك الى موضع
سريّر ملكه وحمله اسيرا الى العراق تحت الوثاق ثم من عليه
بالاطلاق وأنعم عليه باعادته الى ملكه واعادة نظمه الى سلكه وتوجه
السلطان في السنة الأخرى الى أوزكند ووصل حمل انطاكية اليها
وانقاد له ملك الترك ووصل به *d* الى اصفهان ثم اكرمه وشرّفه وأعده ¹⁵
الى مقرّه من بلاد الترك وهذه السعادة كلّها انما نيسرت بسعادة
الوزير الكبير خواجه بزرگ قوام الدين نظام الملك ابى على الحسن
ابن على بن اسحق رضى امير المؤمنين انوار النذل الوافر الفضل
وكانت وزارته للدولة حايّة وبهجته للمملكة زينّة كأنما خلقه الله
للملك وللجالاته مصدّراً وكانّ الاقبال له معلّماً والنظر مستخراً قد ²⁰
مشى في ركابه سلطان العرب مسلم بن قريش وقيل حافر مركبه

a) O كالرابطّة. *b*) I الف. *c*) O وجرى. *d*) O om.

خلع آذنت بتبجيله وتولى امين الدولة ابن الموصلايا قراءة تعقيب
خروج في حقه بتبجيله ٥

قال الامام عماد الدين محمد بن محمد بن حامد الكاتب
الاصفياني رحمه ولما كان الكتاب الذي صنعه انوشروان الوزير عربته
٥ وعُدَّتْ به وقد انتهيت في هذا الموضع الى مُفْتَتَحِهِ وصلت هذه
للجملة التي ذكرتها به وجعلتها طريقا الى دخول بابها لكى عند
انقضاء ايام كل سلطان اوردت حوادث تجددت في عصره *a* وأخذ
انوشروان * بنشر حديثها وذكره *b* ومن عاينا يقع بما بدأ به
البداية ويكمل بتعريبه والاعراب عنه *c* العناية *d* ٥

١٠ ايام السلطان جلال الدنيا والدين الى الفتح ملكشاه بن

الاب ارسلان يمين امير المؤمنين

قال عَقْدَ لواء سلطنته في ايام امير المؤمنين القائم بامر الله رحمه
وعصر خلافته قد قارب انتهائه وشارف انقضاءه ولهجه *e* عند وفاته
بهذين البيتين

١٥ سَلَا أَمْ عَمْرُو كَيْفَ بَاتَ أَسِيرُهَا نَفَاكَ الْأَسَارَى حَوْلَهُ وَهُوَ مُؤْتَفٍ
فَإِنْ كَانَ مَقْتُولًا فَفِي الْقَتْلِ رَاحَةٌ وَإِنْ كَانَ مَمْنُونًا عَلَيْهِ فَمُطْلَقٌ
وتولى بعده الخلافة امير المؤمنين المقتدى بامر الله انار الله برحمته
وبايعه هذا السلطان قل وكان ملكشاه ملكا سيرته العدل وسيرته
الانصاف والفصل شجاعة مقداما صائب الرأي والتدبير حقيقا

a) P عهد. *b*) O seulement. *c*) O om.; I
والكتاب وهو (هو I) بسم. *d*) O et I ajoutent: عن معناه
e) P. ان شاء الله تعالى et P ajoute الرحمن الرحيم
بانشاد عذيين et bientôt وكان قد لهج. *f*) O غنوا.

وكان قد منع من ذلك وقيل له تجرّ به عادةً من قبل وأعقب ذلك عزل الوزير ابن جهير وذلك أنّ كهراثيين أوصل عند وصوله كتابا من السلطان إلى الخليفة يتضمن عزل الوزير فقييل في جوابه أنه ليس بوزير وإنما الوزير وندّه عميد الدولة وقد قصد نحوكم بالمعسكر ووالده *b* ينوب عنه إلى أن يحضر وكان عميد الدولة ⁵ بعد وفاة زوجته خرج إلى المعسكر وعرف أنّ كوهراثيين إن صادفه في الطريق صدفه وصرفه فعرج بالجبال *c* وأتبع إثر حال بالترحال وجاء كهراثيين في النصف من صفر إلى باب الفردوس وهو على حافة من السكر فغلق دونه الباب وربط هناك خيله وأقام هناك يومه وليله وقل لا بُدّ لي من الوزير ولا مهلة في التأخير فلما ¹⁰ عرف فخر الدولة المال قدّم السؤال وطلب الاعتزال فأذن له أن يعتزل ويلزم المنزل وخرج إلى كهراثيين توقيع فيه لما عرف محمد ابن محمد بن جهير ما عليه جلال الدولة ونظام الممالك من المطالبة بصرفه سأل الآن في ملازمة داره إلى أن يكاتبنا في أمره ولم يزل عميد الدولة يستعطف نظام المملك حتى عطف ويتألف ¹⁵ قلبه حتى انقلب إلى ما ألف وألزمه تقلد منته وزوج ابنته بابنه وكتب إلى كهراثيين بأعادته إلى الخدمة وزيدته في الحرمة وسأل الخليفة الاعضاء عن زلّته ولما وصل إلى بغداد عزله الخليفة عن خدمته ونقله إلى منزله عن منزلته ورّتب الوزير أبا شجاع محمد ابن الحسين نائبا في الديوان وجلس بغير تحدة ثم وزر عميد ²⁰ الدولة ابن جهير للخليفة المقتدى في سنة ٤٧٢ وأفيضت عليه

في الحال I ; في الجبال P *c* . وولده P *b* . يتضمن P *a* .

حتى *a* كفى الله الغمة وكشف الملمة قال وفى هذه السنة تسلم
 نصر بن محمود صاحب حلب قلعة منبج من الروم وخلصها من
 ايديهم وأنقذها من تعديهم، وفى سنة ٢٩٩ تزوج على بن ابي
 منصور قرامرز بن علاء الدولة الى جعفر بن كاتونه بأرسلان
 ٥ خاتون بنت داود *b* التى كانت زوجة القائم وكانت فارقت بغداد
 حين عرفت بوفاة اخيها السب ارسلان وخرج عنها وتوفى *c* بعد
 ذلك القائم عنها فاستبدلت عن القرشي ديلميا وعن الامم أميا،
 وفى هذه السنة ورد الى بغداد الشيخ الامم ابو نصر بن
 الاستاذ *d* ابنى انقسم القشيري رحه حاجا، وأودع بعلمه منهاجا
 10 وجلس للوعظ فى النظامية وفى رباط الصوفية وأبدى شعرا
 الاشعرية يزعم انه يحقق ادلة الموحدة المزعجة ويبطل شبه
 المجسمة فنارت الفتنة من العامة وقصدت الخابطة سوق المدرسة
 وقتلوا جماعة وأظهروا شناعة وكان قد ورد مؤيد الملك بن نظام
 الملك من المعسكر فلم يطلق *e* دثعا ولم يستطع منعاً فنسب نظام
 15 الملك الى بنى *f* جبير * الجهر بملك *g* الفتنة وحنا احناه لهم على
 الاحنة واتفق وفاة ابنة نظام الملك زوجة عبيد الدولة فى شعبان
 سنة ٢٧٠ ودفنت بدار الخلافة اكراما لابيها ولم تتجر العادة بالدفن
 فيها وانقطع ما بين النظام وبينهم من النظام وأذنت عرى النسب
 بالانفصام، ووصل فى الحزم سنة ٢٧١ بشحنكية بغداد سعد
 20 الدولة كهرائين وضرب على بابه فى اوقات الصلوة انزلت الطبل

a) P الى ان . *b*) O خاتون . *c*) P avec . *d*) P
 الامم . *e*) P a ici يستطع et bientôt يطلق . *f*) O ابن .
g) O seulement تلك الجهر sans .

بأمر الله ابو القسم * عبد الله *a* بن الذخيرة الى العباس محمد
ابن القائم وبويع له يوم وفاة جده وجلس في دار الشجرة على
كرسى بقميص ابيض وعباءة بيضاء لطيفة وفوقها طراحة قصب
دري *b* ودخل الوزير فخر الدولة ابو نصر وولده عميد الدولة ابو
منصور واستدعى مؤيد الملك بن نظام الملك والنقيمان وقاضى ⁵
القضاة وحضر اعيان الدولة من ذوى المراتب والكفاة وهناك نور
الدولة دبيس بن علي المزيدي وولده بهاء الدولة وابو عبد
الله محمد بن حماد الاسدي وابيعوه وعقدوه على الطاعة وشابعوه
وصلى بالناس العصر في عكن السلام وانتموا به وصلى على القائم
وأغلقت الابواب ببغداد ثلاثة ايام لعقد المأتم وجلس فخر الدولة ¹⁰
الوزير * وابنه عميد الدولة *c* للعزاء ثلاثة ايام ومضى عميد الدولة
الى السلطان ملكشاه لاختد البيعة عليه وحمل عهده اليه وعاد
الى بغداد في سنة ٤٦٨ وأوصله الخليفة الى مجلسه الاشرف وخصه
باكرامه اللطف وكان قد سير من الديوان القاضي ابو عبد الله
محمد بن محمد البيضاوي في صحن مؤيد الملك * الى والده *d* ¹⁵
نظام الملك ليسير منه الى غزنة ويأخذ البيعة على صاحبها فعاد
مصحوباً بالجدة قد اترب وشرع الرتب * ولما سكن الى التراء سكن
الى الثرى وتوفى *e* فى شهر ربيع الاول من سنة ٤٧٠ وكان فاضلاً
على مذهب الشافعى ذكياً زكياً، قال وفى سنة ٤٦٨ جد الجدب
وحل المحل وخط للخط الرحل وأقوت القوة وعدم القوت ²⁰

. وعميد الدولة ولده *P* *c* . دريه *I* *b* . *O om.* *a*

. ولما عاد توفى *P a tout simplement* *e* . ولد *O* *d* .

وصدقهم وصدقهم وقل جرى في تهاون وعلى تعاون فأنفذ الخليفة
اليه من اوضح له العذر واستخلص منه بانقاذ الخلع اليه الحمد
والشكر واستأذن الخليفة في الركوب بباب المراتب فأذن له وأملى له
في كل نجاح امله، قل وورد عبيد الدولة ابو منصور بن الوزير فخر
٥ الدولة من الرقى مشمولاً من جلال الدولة ملكشاه بالاجلال وترك
استقبله لما اتفق في حق مؤيد الملك من ترك الاستقبال، وفي
آخر هذه السنة توفي زعيم امك ابو الحسن بن عبد الرحيم في
الحلة المريدية وكان مرشحاً للمناصب السامية السنية ٥

ذكر وفاة القائم بامر الله رضى الله عنه وتولى المقتدى بامر الله
10 قل وكانت وفاته ليلة الخميس ثالث عشر شعبان سنة ٤٧٧ * وقد
كان زرع عمره استخصد ما اقتصد في الم الم واقتصد a ولم منفرداً
فانفجر فصده لما غلبه رآه وخرج منه دم كثير أقوت منه فواه
وانتبه والضعف قد تضاعف والحمام قد شارب فطلب ثقافته
واستحضر عدة الدين b واودعه وصايا يكون بها عن c القائم
15 القائم d واحضر النقيبين وقاضى القضاة والقاضى ابا الحسن بن
البيضاوى والقاضى ابا محمد بن طلحة الدامغانى والوزير قائم
والقائم مستند في شبك وهو في سكون يشعر بما ليس بعده من
حرك وقل لم اشهدوا على ما تضمنته هذه الرقعة التى كتبت
فيها سطرين خطى ثم قضى بحبه وتولى امير المؤمنين المقتدى

a) P porto : وكان اقتصد في الم الم به . b) O ajoute
القيام ; I a القاسم ابا ce qui serait correct. c) O عز ; I
القيام عن القيام . d) O om. Selon les leçons de O on
pourrait lire : عدة الدين القائم — يكون بها عز القائم .

وأعطى سرهك سائوكين اعمال قاور عمه ونقبه بلقبه عماد الدولة
 وولاه ولايته وخصه بمناجيقه وكوسانه وأجزل لامراء العرب والاكرا
 نصيب الاصطفا والاصطناع ووفّر حظهم^a من التشريف والاطلاق
 والاقطاع، ودخلت سنة ٤٩٩ وورد في صفر منها سعد الدولة كوهرائين
 الى بغداد وجلس له الخليفة القائم بأمر الله في ثاني صفر وقام^٥
 عدّة الدين المقتدى على رأسه وهو ابن ثمانى عشرة سنة وسلم
 الخليفة الى كوهرائين عهد للخلافة^b بعد ان قرأ أوله ومنضمّنه انه
 جعل عليه في الملك معولّه وكان اذنًا عامًا للخاصّة والعامة في
 الوصول ولم يمنع في ذلك اليوم احدًا من الدخول وورد الخبر بوفاة
 أياز اخى السلطان وكفى^c أمره كما كفى أمر عمه وفرغ قلبه¹⁰
 من شغله واستراح من همّه، قال وفي هذه السنة غرقت بغداد ولم
 يسلم سوى دار الخليفة وما في جوار سدتها الشريفة وغرق مشهد
 باب النّين وانهدم سورّه وخرب معبوره فطلق له شرف الدولة
 مسلم بن قريش الف دينار وأعيدت عمارته وأمكنّت زيارته، وورد
 مؤيد الملك ابو بكر عبيد الله بن نظام الملك والماء طام وغارب¹⁵
 دجلة نو سنام سام وقد انسدت افسواه الطّرف فنرك استقباله
 للضرورة العائقة ودخل على غير الصورة اللائقة فانه ركّب في سفينة
 واتحدر الى باب المراتب ولما حاذى النّاج قلم اداء^d للواجب ولما
 قرّ في منزله طسّق انّ الخليفة ما نبأه باستقباله الاّ وقد نبا عن
 تقبّله ومضى اليه النقيبان وقاضى القضاة ولم يوصّاهم بل ردّهم²⁰

a) P حظوظهم. b) I ملكشاه. c) P فكفى. d) P
 باداء الواجب I ; انّ. e) Lisez يُبَيّ (d. G.).

ذكر جلوس السلطان جلال الدولة ابنى الفتح ملكشاه بن

الب ارسلان على سرير الملك

قَالَ وَلَمَّا دَفِنَ الْبَازِ ارسلان عند قبر ابيه بمرو اقام ابنه اياز ببلخ
وعاد ملكشاه بالعساكر وجمع قاورد بموافاة اخيه الب ارسلان فسار
٥ الى ^a طالبا وفي الملك راغبيا فسبقه اليها ملكشاه وَاِنَّ مَا كَانَ
بِخَشَاهُ وسار منها قاصدا للقاء قاورد و**د** وفل حده فالتقوا بقرب
عندان رابع شعبان وكان عسكر ملكشاه الى عه مائلا ويقول قائل
فلما تلاطم البحران والتقى الجمعان حمل قاورد على ميمنة ملكشاه
وجعلها دكا وأوسعها فتكا وحمل شرف الدولة مسلم بن قريش
10 وبهاء الدولة منصور بن ذبيس ومن معهما من العرب والاكرا
على ميمنة قاورد فدكوها وخرقوها وعاظ اصحاب ملكشاه ما صر
من كسر عه وقتلوا ما عرتنا هذه الالدار الآ من الاعراب والاكرا
وصدونا بقصدنا عن ممر السمران فضى المنهزمون من اصحاب
ملكشاه الى حبل العرب ونهبوها وشتوا عليها الغارة وسلبوها
15 وجاء رجل من اهل القرى الى ملكشاه وأخبره بأن عه في قرية
بقربه وقد انفرد عن حربه فسار اليه وأخذه وأمضى فيه حكم
بأسه وأنفذه وتقدم الى كوهرائين بخنقه وهو يتصرع ويتصور فخنقه
غلام ارمنى اعور، قال وملك ملكشاه وجاء ^d الجاه وحمل ^e امر
امرائه بحلمه وحكم برضاهم وأرضاهم بحكمه وخلع على نظام الملك
20 و**د** به الملك الى النظام وعول عليه في تولي وزارته ومناصبه العظام

a) الى القرى P. b) وفل حده (P om. O. c) O. ملك I; جمل
d) وَاِنَّ (P om. ce mot et le suivant). e) وجمل O.

كفاية المهمات وكف الملمات عليه وجعل ولده ملكشاه ولّى عهده
وفوض اليه الملك من بعده وخصّ ابنه أياز بما كان لابيّه داود
ببلخ وعيّن له خمسمائة الف دينار وقال له اقصد نصرة اخيك
وجعل القلعة بها ملكشاه وقال له ان لم يرّض فضيّف عليه
وأستعن على قتاله بما عيّن له من ماله ووصّى لاختيه تاورديك ابن 5
داود بأعمال فارس وكرمان وأجرى a له بتعيين شىء من المال
والاحسان وانتقل الى جوار ربّه فائزاً بالشهادة حائزاً للسعادة، وكان
مولده في سنة ٤٢٤ واستشهد وقد بلغ من العمر أربعين سنة
وملك تسع سنين وشهوراً، قال وحكى أنّه قال حين حيّنه وقد
عاب الموت بعينه ما كنت قطّ في وجه قصدته ولا عدوّ اردته 10
الا توكلت على الله في امرى وطلبت منه نصري واما في هذه
النبوة فالى اشرفت من تلّ علّ فرأيت عسكرى في اجمل حال
فقلت اين من له قدرٌ مصارعتى وقدرٌ معارضتى والى أصبل بهذا
العسكر الى أفصى النصين فخرجت على منيتى من الكمين، قال
وكان الب ارسلان بالبريّة باراً ولم يزل احسانه عليهم من دارة داراً 15
وكان يطبخ كل يوم خمسون b رأساً من الغنم في مطبخه للفقراء
وذلك سوى الراتب المعين للسماط c برسم العسكر والامراء وكان
اذا امر ببناء اوعز بأن يكون اسمى بنبان واسمقه وأشرف مكان
وأشرفه ويقول آثار d هذه تدلّ على علوّ همتنا ووفور نعتنا وخلف
عبدّ من البنين وم ملكشاه وتكش وأياز وتتش وأرسلان ارغون 20
وبورى برس هـ

a) (و) I sans (I) والاحسان P om. jusqu'à I واجزل
b) O
c) O avec dhamma, P avec fatha. d) P آثارنا
خمسين.

الملك تكين بن طفقاج^a والاقبال ضد بلغ الكمال وأوضح المنهاج
 وأنه في سانس شهر^b ربيع الأول بكر^{*} وعو في الصدر الاحب
 والباع الاصول والكمال الابهى والبناء الاكمل وهو جالس^c على
 سرير سروره لابس حبير حبوره^d وسمط^e سباطيه الممدودين من
 5 فرائد مفرديه منظومان والبأس والنائل لاوليائه وأعدائه مقسومان
 والعظماء واقفون والموقف عظيم والكرماء قائمون والمقام كريم والهيبة
 مائكة^{*} فحمل انبه^b اصحابه مستحفظ قلعة يقال له يوسف الخوارزمي
 وعو يرسف في قيده ولم يدّر أنه يسرف في كيده وحمل الى
 قرب سريره وعو مع غلامين وقد شدا بيديه اليدين فتقدم بأن
 10 يصرب له اربعة اوتاد لتشد^d اليها اطرافه ويعجل على تلك
 الهيعة انلافه فقلد مثلى يقتل هذه القتلة ويلقى هذه المثلة
 فحيمي السلطان واحتد وأخذ قوسه وسيمه وترك رأيه وحزمه
 وأمر بحل رباطه وان يحلّ عن احتياطه وقال للغلامين خلباه ورماه
 فأخطأه وكان على تخت^e فوثب ونزل فوقع على وجهه في عثره
 15 فجاءه يوسف فجاءة فوجأه بسكين في خاضرته وكان سعد الدولة
 كوعرائين واقفا فجرحه يوسف جراحات ونهض السلطان الى خيمة
 أخرى بجروح^f فلما يوسف الخوارزمي^g فأنه ضربه فراش ارمني
 مزرية^{*} على أم رأسه^b فوفت الضربة بقطع انفاسه واما^{*} الب
 ارسلان^g فأنه احضر وزيره نظام الملك فأوصى به واليه وعول في

a) P طفقاج (autre orthographe). b) O om. c) P
 seulement ^{سروره} mais il ajoute ^{وعو} après. d) P
 واما ^{بجروح} ensuite. e) P ^{تخته}. f) P ^{وعو}. g) P السلطان.

ثم رحل وحلّ بالحلّة المزيديّة مستزيدياً وصُرف أخوه ابو المعالي
 عن الحُجّة فعاد بعد ان كان حاجباً قريباً محجوباً بعيداً،
 وفي صفر من هذه السنة توجّه عميد الدولة * ابو منصور ابن
 الوزير ^a بخلع اماميّة الى الب ارسلان بنيسابور ووكل في تزويج
 المقتدى ببنت الب ارسلان المنعوتة خاتون السّقرية فسفر وجهه ⁵
 وجاءته بهذه السفرة الصّقرية فلما وصل تلقى بالعظماء واستقبل
 وتقدّم بانزاله في المرتبة الكريمة وترتيب الانزال الكثيرة وعقد
 العقد للمقتدى على بنت السلطان في اسعد ساعة وأحسن
 عادة وكان يوماً مشهوداً ازهر قد نثر فيه الملوک الجوهر ولما عاد
 عميد الدولة جعل على اصفهان العبور خلقي من ملكشاه ولد ¹⁰
 السلطان الحُجّب والحِمْاء والخبر وأفاض عليه الخلع الاماميّة فلبسها
 وأحكم عنده قواعد الامور في العواقب وأسّسها وكان ملكشاه قد
 عاد من شيراز وهو سائر الى والده وورد المملكة منه ظمأن الى
 واره وعاد عميد الدولة الى بغداد في ثامن عشر ذي الحجة
 بادى الحاجة هادى المَحَاجّة هـ

15

ذكر وفاة الب ارسلان في سنة خمس وستين واربعمائة
 قال في أوّل هذه السنة توجّه السلطان ائب ارسلان لقصد بلاد
 الترك وقد كملت له اسباب الملك في اكثر من مائتي ألف
 فارس ومدّ على جيحون جسراً كما خطّ ائتالب على الطرس سَطراً
 وكانت مدّة عبور العسكر عليه شهراً وكان قد قصد شمس ²⁰

a) P بن فخر الدولة et ensuite باخلع avec l'art. b) P
 تكملت.

التي جرّتها اليّ جريّتي فرفّ له قلبُ السب أرسلان وأرسله وفكّ
قيده ووصله وأخرج عنه متجلاً وسرحه مبتجلاً ولمّا انصرف الملك
ارمانوس مأثوساً رمى نُسّه لأمه ومحو من الملك رسمه وقبّلوا هذا
من عداد الملوك ساقطٌ وزعموا أنّ المسيح عليه ساقطٌ ٥
ذَكَرَ احداث حدثت في هذه السنين

قَالَ فِي آخِرِ سَنَةِ ٤٩٣ تَوَفَّى أَبُو بَكْرٍ أَحْمَدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ ثَابِتٍ
لَخَدَّتْ b لَخَطِيبٍ مَوْتَفٍ تَارِيخُ بَغْدَادٍ وَكَانَ عَلَامَةً دَهْرِهِ وَعَالَمَ
عَصْرِهِ، وَفِي سَنَةِ ٤٩٤ كَانَ السُّلْطَانُ رَتَّبَ لِبَغْدَادٍ شَاحِنَةً يُقَالُ لَهُ
أَيْتَكِينُ السُّلَيْمَانِيِّ وَوَرَدَهَا فِي شَهْرِ رَبِيعِ الْآوَلِ فَلَمْ يَرْضَ الْخَلِيفَةُ
بِتَوَلِّيَّتِهِ وَذَلِكَ لِأَنَّ ابْنَهُ قَتَلَ أَحَدَ الْعُلَمَاءِ الدَّارِيَّةِ فَصَرَفَهُ السُّلْطَانُ
بِسَعْدِ الدَّوْلَةِ كُوَهْرَائِينَ وَوَصَلَ إِلَى بَغْدَادٍ فِي شَهْرِ رَبِيعِ الْآخِرِ
فِي جَمْعٍ كَثِيرٍ مِنَ الرَّاكِبِينَ وَوَقَعَ بِاقْبَالِهِ الْإِحْتِفَالُ وَرَتَّبَ لِحَفْلِهِ الْإِسْتِقْبَالَ
وَخَرَجَ النَّاسُ عَلَى طَبَقَاتٍ لِنَقْلِهِ * وَجَرَى الْقَدَرُ بِتَرْقِيهِ c وَجَلَسَ لَهُ
الْخَلِيفَةُ فِي دَارِ أَرْسَلَانَ خَاتُونَ وَتَهَدَّبَ الْبَلَدُ بِسِيَاسَتِهِ وَتَمَّتْ
15 الْحُمَيَّةُ بِحُمَيْنِهِ وَوَرَدَ فِي آخِرِ شَهْرِ رَبِيعِ الْآوَلِ الْوَزِيرُ أَبُو الْعَلَاءِ d
مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ وَعَلَيْهِ خُلْعٌ سُلْطَانِيَّةٌ وَكَانَ قَدْ نَدَبَهُ السُّلْطَانُ
إِلَى خِدْمَةِ الْخَلِيفَةِ لِنَقْوِيَّةِ مَا تَوَقَّعَهُ مِنَ الْأَسْبَابِ الضَّعِيفَةِ وَخَصَّهُ
بِالْحُبِّ وَالْجَبَاءِ وَلَقَّبَهُ بِوَزِيرِ الْوُزَرَاءِ وَأَفْطَحَهُ النِّصْفَ مِنْ أَثْطَاعِ الْوَزِيرِ
فَخَرَجَ الدَّوْلَةُ ابْنُ جَهْمٍ فَلَمَّا وَصَلَ تَقَدَّمَ لِلْخَلِيفَةِ بِأَنَّ لَا يَسْتَقْبَلُ
20 وَلَا يُحْتَقَلُ بِهِ إِذَا أَتَى وَلَا يُقْبَلُ فَلَمَّا انْتَهَى إِلَى بَابِ النُّوْقَى نَزَلَ
وَقَبَّلَ الْأَرْضَ وَانْصَرَفَ وَلَمْ يَرْضَ لِلْقَبُولِ وَمَا تَصَرَّفَ وَأَقَامَ بِبَغْدَادٍ أَيَّامًا

a) P. s. p.; I مايو. b) P. au lieu et صاحب المؤلف. c) O om. d) Lisez شجاع؟
du suivant. مؤلف.

قَالَ وشملهم بِأَسْرِهِمُ الْقَتْلُ وَالْأَسْرُ وَبَقِيَتْ أَمْوَالُهُمْ مِنْبُودَةً بِالْعَرَاءِ لَا تُرَامُ
وَمَعْرُوضَةً لَا تَسَامُ وَسَقَطَتْ قِيَمُ الدَّوَابِّ وَالْكُرَاعِ وَالسَّلَاحِ وَالْمُنَاعِ
حَتَّى بَاعَتْ *a* بِسُدُسِ دِينَارٍ اثْنَتَا عَشْرَةَ خُونَةً وَبَدِينَارٍ ثَلَاثًا *b*
أَذْرَاعٌ، وَمِنْ عَجِيبٍ مَا حَكَى فِي أَسْرِ الْمَلِكِ أَنَّهُ كَانَ لِسَعْدِ الدَّوْلَةِ
كُوهَرَاتَيْنِ مَمْلُوكًا أَهْدَاهُ لِنِظَامِ الْمَلِكِ فَرَدَّ عَلَيْهِ وَلَمْ يَنْظُرْ إِلَيْهِ فَرَعَبَهُ ⁵
فِيهِ كَثِيرًا فَقَالَ نِظَامُ الْمَلِكِ وَمَا يَرَادُ مِنْهُ عَسَى أَنْ يَأْتِيَنَا بِمَلِكِ
الرُّومِ أَسِيرًا وَذَكَرَ ذَلِكَ اسْتِهْزَاءً بِهِ وَاسْتَصْغَارًا لِقُدْرَةِ وَاحْتِقَارًا لِأَمْرِهِ
فَاتَّفَقَ وَقُوعُ مَتَمَلِّكَ *c* الرُّومِ يَوْمَ الْمُصَافِ فِي أَسْرِ ذَلِكَ الْغُلَامِ
وَوَاقِفُ تَصْدِيقِ قَوْلِ النِّظَامِ وَخَلَعَ السُّلْطَانُ عَلَيْهِ وَقَالَ *d* اقْتَرَحُ
مِنَ الْعَطَاءِ مَا أُعْطِيكَ فَطَلَبَ بِشَارَةَ غَزَنَةَ قَالَ وَدَخَلَ السُّلْطَانُ إِلَى ¹⁰ *e*
أَذْرَبِجَانَ بِمَلِكِهِ وَأَيْدِهِ وَالْمَلِكُ فِي قَيْدِهِ وَصَبْدِهِ وَهُوَ أَسِيفُ جَهْدِهِ
وَأَسِيرُ جَهْلِهِ وَلَا يَحْيِفُ الْمَكْرُ الشَّيْءُ إِلَّا بِأَهْلِهِ *f* فَأَنَّهُ خَرَجَ فِي
نَيْتِهِ فَتَنَحَّ الدُّنْيَا وَحَتَفَ الدِّينَ وَفَهَرُ السُّلَاطِينَ وَذَصُرُ الشَّيَاطِينِ
ثُمَّ نَلَّ بَعْدَ الْعَزِّ وَهَانَ وَتَعَرَّضَ لِلْإِبْتِدَالِ كُلِّ مَا صَانَ ثُمَّ تَعَطَّفَ
عَلَيْهِ السُّلْطَانُ وَأَحْضَرَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ وَقَالَ *d* أَخْبِرْنِي بِصَدَقِكَ فِي ¹⁵
قَصْدِكَ وَمَا أَلْزَمِي قُدْرَتَ لَوْ قُدْرَتٌ فَقَالَ كُنْتُ أَحْسِبُ أَنَّ
أَحْبِسُ مِنْ أَسْرَتِهِ مِنْكُمْ مَعَ الْكَلَابِ وَجَعَلْتَهُ فِي السَّبَايَا وَالْأَسْلَابِ
وَأَنْ أَخَذْتُكَ مَأْسُورًا اتَّخَذْتُ لَكَ وَقَدْ سَاءَ *g* جُورِي سَاجُورًا فَقَالَ
السُّلْطَانُ قَدْ عَثَرْتُ عَلَى سَرِّ شَرِّكَ *h* فَمَاذَا بَكَ الْآنَ نَصْنَعُ وَنَحْنُ
مِنْكَ بِمَا نَوَيْتَهُ فَيُنَا لَا نَقْنَعُ فَقَالَ أَنْظِرْ عَاقِبَةَ فُسَادِ نَيْتِي وَالْعُقُوبَةَ ²⁰ *i*

a) O بيع. *b*) P et I ثلثه. *c*) P ملك. *d*) O
ajoute له. *e*) O om. *f*) Cmp. le Coran, chap. 35, 41.
g) O مسا. *h*) P شرَّكَ. *i*) P والعثرة; O والعبرة.

سرجه ولجامه ثم ركب جواده وثبت فؤاده وقوى قلبه وسوى
 قلبه وفتح احشاه اربع فرتي كل فرقة *a* منهم في كمين وراح وله
 من الروح الامين مجير امين ولما علم ان الكمين مكين وان
 الضمير شاهد بما يشهده من النصر ضمير تلقى بوجهه الحمر
 ٥ حتر الحرب واستحلى طعم الطعن وضرب الضرب وهدم متملك الروم
 بجمعه وأخذ ببحر الدهر وسمعه وأقبل كالسيل يطلب القرار والليل
 يسلب النهار وثبت *b* نهم خيل الاسلام ثم وثبت وجالت وما
 وجلت واستحرت الروم الى ان صار الكمين من رائها ووقفت
 المنون بازائها ثم خرج من خلفها وذوو الاقدام من قدامها ووتعت
 10 نار البيض في حلفاء هامها فاذنت بانهازمها وانكسرت كسرة لا
 تقبل جيرا فضائفة لم تثبت للقنل ولم تصبر وطائفة تثبت
 فقتلت صبرا ما نجحت من اولئك الالف احاد وما سلمت *c* من
 اعداء الاسلام اعداء وملك انملك وقيد وقيدا واسر ولم
 يجد له معينا ولا معيدا وركب المسلمون اكنافهم وقتل الاحاد آلافهم
 15 وطهرت الارض من خبثهم وورشت بجثثهم وصارت السواد بأشلاء
 القتلى اكما *e* والمروء من قصد *f* انقنا أجما *e* قال وكانت *g* مع
 الروم ثلثة آلاف عاجل تنقل الاحمال وتحمل الاثقال ومن
 المناجنيقات انى تحملها مناجنيق *h* عو اعظمها وأثقلها له
 ثمانية أسيم ويدها الف ومائتا رجل وحمله مائة عجل يرمى
 20 حجرا وزنه بالرطل الكبير الخلاطى قنطار وكته جبل له في الجو مطار

a) O om. *b*) P ويثبتت. *c*) O سلم. *d*) P bis
 وقيدا. *e*) P آجاما. *f*) A la marge du ms. O se trouve
 la leçon فصل. *g*) O وكان. *h*) P واحد. *i*) P ليما.

خَوَّرَ فَأُتِيَ وَاسْتَكْبِرَ وَنَبِىَا وَتَعَسَّرَ وَأَجَابَ بِأَنَّى سَوْفَ أَجِيبُ عَنْ
هَذَا الرَّأْيِ بِالرَّيِّ وَانْتَهَى عَنْ النُّهْيِ إِلَى غَايَةِ الْغَىِّ فَلَظَّطَ *a*
السلطان وارتفعت بينهما المخاطبةُ وانقطعت المواصلَةُ وُبِثُوا يَوْمَ
الْخَمِيسِ لِلْخَمِيسَانِ يَعْيِيَانِ * وَلِدَاعَى الْمُنُونِ يَلْبِيَانِ *b* وَالشَّمْسُ
تَشْكُو حَرًّا مَا تَدْمَعُ الدَّيْهَ مِنْ زَفَرَاتِ الْإِحْقَادِ وَكُنَّ شُعَاعُهَا دَمًّا ⁵
أَرَاغَتْهُ عَلَى الْآفَاقِ وَخَزَاتِ *c* تِلْكَ الصِّعَادِ وَالطَّلَائِعِ عَلَى الْمَطَالِعِ وَالْمَنَازِلِ
عَلَى الثَّنَائِيَا وَالْعَزْمِ السُّلْطَانِيَّ إِلَى الْقَبَاءِ مَشْرُوبٌ وَلِلْمَضَاءِ مُسْتَنْبَبٌ *d*
فَقَالَ لَهُ ثَقِيبُهُ وَأَمَامَهُ أَبُو نَصْرٍ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ الْبُخَارِيُّ
لِخَنَفَى أَنَّكَ تَقَاتِلُ عَنْ دِينِ اللَّهِ الَّذِي وَعَدَ *e* بِإِظْهَارِهِ فَالْقَلَمُ يَوْمَ
الْجُمُعَةِ بَعْدَ الزُّوَالِ وَالنَّاسُ يَدْعُونَ لَكَ عَلَى الْمُنَابِرِ فَلَمَّا أَصْبَحُوا ¹⁰
يَوْمَ الْجُمُعَةِ ارْتَجَّتِ الْأَرْضُ بِالصَّجَاجِ وَارْتَجَّتِ السَّمَاءُ بِالْعَجَاجِ وَقَدْ
لَقِحتُ *f* الْحَرْبُ الْعَوَانَ بِالْمُهَنَّدَةِ الذُّكُورِ وَالْمُسَوِّمَةِ الْفُجُورِ وَالْكَلِمَةُ
لِلْمَاءِ يَحْمُونَ حَمَى الْجَمَامِ وَيَحْمُونَ حَوْلَ الدُّخُولِ وَوَقَعَتْ أَنْطَوَالُ
فِي الطَّوَالِغِ وَقَرَعَتْ أَنْطَوَالُغِ بِالْقَوَاعِ وَغَمَّتِ الطُّبَى وَرَقَصَتِ الْمَرْآنُ
وَمَلَّ الْقَنْدَاسُ *g* وَجَالَتِ الْفَرَسَانُ وَدَارَتِ الْكُوسُ وَطَارَتِ الرُّوسُ وَمَا ¹⁵
فَتَمَّتِ الْفَتْنِيَانُ تَجُورُ وَتَجُولُ وَالْخَرِصَانُ تَصُوبُ وَتَصُولُ إِلَى أَنْ دَنَا
وَقَتُّ الزُّوَالِ وَدَانَ لِمَقَّةِ الدِّينِ مَقَّتُ الْإِنْزَالِ وَصَدَحَتِ أَعْوَانُ الْمُنْدِيرِ
بِالْخُطْبَاءِ وَصَدَقَتِ نَبَاتُ أَهْلِ الْجُمُعَةِ لِلْمَجَاعِدِينَ فِي إِخْلَاصِ
الدَّعَا فَنَزَلَ الْبُ أَرْسِلَانِ عَنْ فَرْسِهِ وَشَدَّ لِلْحَزْمِ حَزَامَةً وَأَحْكَمَ

a) P فَاغْتَاطَ ; I فَغَاطَ. *b*) O om. *c*) P وَحَزَابِ ;

I وَعَدَ أَظْهَارَهُ. *d*) O مُسْتَنْبَبٌ. *e*) O وَعَدْنَا. *f*) O وَجَرَاتِ.

g) O الْقَفَا et ensuite P et I وَجَالَ. *f*) P *secunda manu* لَحَّتْ (= نَتَجَتْ).

سَكَانُهَا وَتَرَعَزَمَتْ أَرْكَانُهَا وَعَلِمُوا أَنَّهُ لَيْسَتْ لَنَا بِمَا نَزَلَ بِإِمْ ضَائِقَةٌ
وَأَنَّ دِمَاءَنَا لَا شَيْءَ بِسَيْفِ الْكُفْرِ مِثْرَاقَةٍ فَخَرَجُوا بِأَمَانٍ وَسَلَّمُوا
الْبَلَدَ فَبَيَّتْنَا تِلْكَ اللَّيْلَةَ عِنْدَ بِلَاطُخَ تَحْتَ احْتِيَاظِهِ فَلَمَّا بَكَرَ يَوْمُ
الْأَرْبَعَاءِ سَبَّرْنَا بِأَسْرَمٍ فِي أَسْرِ وَأَرْدَفْنَا بِعَسْكَرٍ مَاجَرٍ^b وَخَرَجَ لِيَشِيْعَنَا
⁵ بِنَفْسِهِ وَهُوَ فِي جَمَاعَةِ حُمَاتِهِ وَحُمُسِهِ وَوَافَقَ ذَلِكَ وَصُولَ أَوَائِلِ
الْعَسْكَرِ السُّلْطَانِي وَوَقَعَتِ الْعَيْنُ فِي الْعَيْنِ وَاجْتَمَعَتِ عَلَى
الْمَجْدَلَةِ^c أَجَادِلُ الْجَمْعَيْنِ وَجَرَى الْخَيْلُ وَحَرَفَ الشَّيْلُ وَانْجَرَّ مِنْ
الْأَرْضِ عَلَى السَّمَاءِ الذَّيْلُ وَصَاحَتْ عَلَى الرُّومِ كَسْرَةٌ أَرْدَتْهُمْ وَصَدَفَتْهُمْ
عَنِ مَقْصِدِهِمْ وَصَدَّتْهُمْ فَانْعَكَسُوا إِلَى مَاجَرَتِهِمْ فِي مُحْتِمِهِمْ وَانْكَشَفُوا
¹⁰ بِمَا تَمَّ مِنْ عُرْسِ الْإِسْلَامِ بِمَأْتَمِهِمْ وَشَرَعَتْ أُمْنَاكَرِدِيَّةٌ يَنْتَسِلُونَ فَتَقْتُلُ
الرُّومَ مِنْهُمْ مَنْ أَدْرَكَ أَجْلُهُ وَنَجَا الْبَاقُونَ وَعَرَفَ الرُّومُ أَنَّهُمْ لِلْمَوْتِ
مَلَاقُونَ وَعَادَ مَتَمَلِّكُهُمْ إِلَى مَضَارِبِهِ وَبَاتَ تِلْكَ اللَّيْلَةَ وَالْكَوَسَاتُ تَصْرُخُ
وَالْبُوقُ تَنْفِخُ وَنَمَّا أَصْبَحُوا بُكْرَةً يَوْمَ الْخَمِيسِ وَصَلَ السُّلْطَانُ الْب
أَرْسِلَانُ وَنَزَلَ عَلَى النِّهْرِ وَمَعَهُ مِنَ الْمُقَاتِلَةِ الْإِتْرَاكُ خَمْسَةٌ عَشَرَ أَلْفَ
¹⁵ فَارِسٍ لَا يَعْرِفُونَ سِوَى الْقَتْلِ وَالْفَقْرِ وَكَلَبُ الرُّومِ نَازِلٌ بَيْنَ خِلَاطِ
وَمَنَازِكِهِ فِي مَوْضِعٍ يَعْرِفُ بِالزُّهْرَةِ وَهُوَ فِي مِائَتِي أَلْفٍ فَارِسٍ مِنْ
ذَوِي الْقُلُوبِ الْمُدْلِيهِمَةِ وَالْوُجُوهِ الْمَكْفُورَةِ وَبَيْنَ الْعَسْكَرَيْنِ فُرْسُخٌ
وَبَيْنَ مَجْرَى التَّوْحِيدِ وَالتَّنْثِيلِ بِرُزْخٍ فَأَرْسَلَ الْبَ أَرْسِلَانُ رَسُولًا
وَحَمَلَهُ سَوَّالًا وَسَوَّلًا وَمَقْصُودُهُ أَنْ يَكْشِفَ سَرَّهُمْ وَيَتَعَرَّفَ أَمْرَهُمْ وَيَقُولَ
²⁰ لِلْمَلِكِ أَنْ كُنْتُ تَرَعُزْتُ فِي عُذْنَةِ اتِّمْنَاخَا وَأَنْ كُنْتُ تَرَعُدُ فِيهَا
تَوَكَّلْنَا عَلَى اللَّهِ فِي الْعِزَّةِ^d وَصَمَمْنَاهَا فَظَنَّ أَنَّهُ أَتَمَّا رَاسِلُهُ^e عَنْ

العزيمة P d). المجادلة P c). ماجر O b). انهم P a).
عنسلو O وضمناها c). رسله P.

يَرْكُبُهُ وَآخِرَ بَجْتَبِهِ وَالرُّومَ فِي ثَلَاثِمِائَةِ أَلْفٍ وَيَزِيدُونَ مَا بَيْنَ
 رُومِيٍّ وَرُوسِيٍّ وَغَزَيٍّ وَفَجَاجَانِيٍّ وَكَرَجِيٍّ وَأَخَائِقِيٍّ وَخَزَرِيٍّ وَفَرَجِيٍّ
 وَأَرْمَنِيٍّ ^a وَرَأَى السُّلْطَانُ أَنَّهُ إِنْ تَهَلَّلَ لِحُشْدِ الْجُمُوعِ ذَهَبَ الْوَقْتُ
 وَعَظُمَ بِلَاءُ الْبِلَادِ وَتَقَلَّتْ أَعْيَاءُ الْعِبَادِ فَكَرَبَ فِي نُخْبَتِهِ وَنَوَّجَهُ
 فِي عُصْمَتِهِ وَقَالَ أَنَا احْتَسِبُ عِنْدَ اللَّهِ نَفْسِي وَإِنْ سَعِدْتُ ⁵
 بِالشَّهَادَةِ فَفِي حَوَاصِلِ الطُّيُورِ الْخُضْرُ مِنْ حَوَاصِلِ النَّسُورِ الْغُبَرُ
 رَمَسِيٍّ وَإِنْ نُصِرْتُ ثَمَّ اسْعِدْنِي وَأَنَا أُمْسِي وَيَوْمِي خَيْرٌ مِنْ أَمْسِي
 ثَرَنُوكُلَ عَلَى اللَّهِ وَسَارَ بِهِذِهِ الْعَزِيمَةُ الْمَاضِيَةُ الْقَوِيَّةُ وَالصَّرِيحَةُ الصَّارِمَةُ
 الْرُوبِيَّةُ وَكَانَ مَتَمَلِّكَ الرُّومِ قَدْ قَدَّمَ رُؤَسَاءَ مُقَدِّمِينَ مِنَ الرُّوسِ ^d فِي
 عِشْرِينَ أَلْفَ فَارَسٍ وَمَعَهُمْ عَظِيمُهُمُ الْأَصْلَبُ وَصَلِيْبُهُمُ الْأَعْظَمُ وَخَالَطُوا ¹⁰
 بِلَادَ خَلَاطٍ بِالْبِلَادِ وَالسَّلْبِ وَالسَّيَاءِ فَخَرَجَ إِلَيْهِمْ عَسْكَرُ خَلَاطٍ
 وَمُقَدِّمُهُمْ صُنْدَاقٌ ^e انْتَرَكِيٍّ فَصَبَّ صُبْحُ أَنْبِيصٍ عَلَى لَيْلِ النَّقْعِ
 الْمُظْلِمِ وَخَاضَ إِلَى الْعَزِّ مَشْهُرًا نَارَ الْحَرِيفِ الْمُتَضَرِّمِ وَتَقَتْلَ مِنْهُمْ خَلْقًا
 كَثِيرًا وَقَدْ تَقَدَّمَ فِي الْقَيْدِ أَسِيرًا أَسِيرًا فَأَمَرَ السُّلْطَانُ بِجَدْعِ أَنْفِهِ
 وَأَرْجَاءِ حَتْفِهِ وَذَلِكَ ^f يَوْمَ الثَّلَاثَاءِ رَابِعَ ذِي الْقَعْدَةِ سَنَةِ ٤٢٣ هـ وَتَجَلَّ ¹⁵
 انْصِلَابُ السَّلِيبِ إِلَى نِظَامِ الْمُلِكِ لِيُعْتَجَلَ أَنْفَازُهُ إِلَى دَارِ الْإِسْلَامِ
 مَبْشَرًا بِسَلَامَةِ الْإِسْلَامِ وَتَلَاخُفَ عَسْكَرُ الرُّومِ وَنَزَلَ عَلَى خَلَاطٍ
 مُحَاصِرًا وَأَهْلَهَا وَاقِفُونَ بِاللَّهِ الَّذِي لَمْ يَزَلْ لَدَيْهِ نَصْرًا وَنَزَلَ مَتَمَلِّكَ
 الرُّومِ عَلَى مَنَازِكِهِ فِي أَنْصَارِ نَصْرَاتِيَّتِهِ وَعُمَدَاءِ مَعْرُودِيَّتِهِ فَانْتَرَعَجَ

وفيهم خمسة آلاف جرجية والوف منجنيقية ^a I a de plus
 ومعه ثلثون ألفا من مقدمين ودواقس وبطارقة وقد عز الاسلام
 في سبيل ^c P. تاهب ^b O. منهم كل بطريق بطارقه الخ
 في ^f P ajoute. صغدانى P, صنداف O ^e. الرووس O ^d.

نقيب النقباء الكامل ابو الفوارس طراد بن محمد الزينبي فضايقة.
 الب ارسلان وأخذ بمُخَنَّقِه ووقف على طَرَفِه وخرج نقيب
 النقباء وسأل ان ظلّ الاكرام عنده لا يُقْلَصْ وان وِرَّ الانعام عليه
 لا يُنْعَصْ فأبى الرضى عن محمود^a الا بدوس بساطه حامدا
⁵ راضيا ولعفه عافيا ولحق ضاعته وضاعته متقاضيا فلم يخرج اليه
 فاحتد القتال واحتدم النزال وظلّ الحصار وظارت الاجار ووقع في
 فرس السلطان حجر استشاط من وقعته وخاف محمود لما ضاق
 به الامر من اتساع خرق يجر عن رُفْعِه فخرج ليلا الى السلطان
 ومعه والدته منبوعة بنت واذب النميري يخضعان وبصرعان وقالت
¹⁰ للسلطان عذا ولدى قد جئتُك به فافعل ما تُحب وقد اعترفنا
 وعرفنا ان سلامتنا الا بسلمك لا تستنبّ قل فعفا السلطان
 وصفح وأعد محمودا الى مكانه محمودا امكانة وقد ارتفع بالتواضع
 وتسامى بالاستكانة وامنت الشهباء وسكنت الدماء^{هـ}

ذكر خروج ملك الروم وكسره وقسره واسره

¹⁵ قال وبلغ السلطان خروج ارمانوس ملك الروم في جمع لا يحصى
 عدده ولا يحصر مدده فلما سمع عذا الخبر اغدّ السير الى
 آذربيجان * ان سمع^b ان متملك الروم اخذ على سمته خلاط
 وكان السلطان في خواص جنده فلم ير ان يعود الى بلاده ليجمع
 عساكره ويستدعى من الجهات للجهاد قبائل الدين وعشائره
²⁰ فسير نظام الملك وزيره وخاتون زوجته الى تبريز مع ائقاله وبقي
 في خمسة عشر الف فارس من نخب رجاله ومع كل واحد فرس

تأج الملك هزارسب بن بنكير بن عياض منصوراً من باب السلطان
 الب ارسلان وهو خارج من اصفهان على قصد خوزستان وكان
 قد علا امره وعرض جأه وتزوج بأخت السلطان واستظهر منه
 بالمكانة والامكان وتزوج بعده مسلم بن قريش * بأخت السلطان
 زوجته a وتدرج الى ترجمته، وفي هذه السنة ورد امير الحرمين⁵
 محمد بن ابى هاشم الحسنى الى بغداد على قصد الوفاة الى
 السلطان فكتب للخليفة معه بعد ان شرفه ورفعته وعاد في محرم
 سنة ٤٩٣ من المعسكر السلطاني على باب آمد وقد استفاد
 الفوائد وأفاد للحامد

- 10 ذكر احوال الب ارسلان بديار بكر والشام
 قال رحمه ولما توجه الب ارسلان الى ديار بكر خرج اليه نصر بن
 مروان وتلقاه وحمل له b مائة ألف دينار فقيل احسانه واحسن
 قبوله وسأل عن قضايه وقضى سوله وقيل انه قيل له ان هذا
 المال قد قسّطه على البلاد فأمر برده وعف عنه وعاف وبيل ورده
 وانتهى الى آمد آمد من قصده فوجد ثغرها ممتنعاً وسورها مرتفعاً¹⁵
 فسح السلطان للتبرك به يده على سورها وأمرها على صدره
 ثم توجه منها الى الشام وعبر بالرها ونعذر عليه امرها فحل
 حلتب وشرع في حصارها وأحاط بأسوارها وصاحبها حينئذ محمود
 ابن صالح بن مرداس وكان قد خطب في تلك السنة لبني
 العباس وقد وجد لتشريف الخليفة خلف سرور d جافلا وأصبح²⁰
 في ملابس الجلال وخلع الجمال رافلا وعنده من جانب الخليفة

a) P بزوجه. b) P اليه. c) O et I وامره en rapportant le suffixe à سور. d) I شرفه.

شَيْبًا بِمَا شَبَّتْ وَأَلَدَتْ أُمَّ اللَّيَالِي مِنْهَا مَا رُبَّتْ وَطَارَ النَّسْرُ بِجَنَاحِ
 الضُّرَامِ وَكَانَ يَحْتَرِقُ عَلَيْهِ قَلْبُ بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ وَكَأَنَّ^a الْجَحِيمَ
 اسْتَجَارَتْ بِهِ فَتَمَسَّكَتْ بِذِيْلِهِ أَوْ كَأَنَّ النَّهَارَ ذَكَرَ ثَرًّا عِنْدَهُ فَعُطِفَ
 عَلَى لَيْلِهِ قَوَاعًا لَهُ مِنْ مَسَاجِدَ احْرِقَتْهُ نَفَحَاتُ أَنْفَسِ السَّاجِدِينَ
 5 وَعَلَقَتْ فِيهِ لُفَحَاتُ قُلُوبِ الْوَاجِدِينَ وَقِيلَ أَصَابَتْ حُسْنَهَا
 الْعُيُُونُ وَأَتَتْ بِذَلِكَ الْوَلَاةُ الْمُصْرِئُونَ ثُمَّ تَدَارَكَهُ اللَّهُ بِاللَّطِيفِ
 وَالْإِطْفَاءِ وَأَتَاهُ بِالشِّفَاءِ بَعْدَ الْإِشْفَاءِ وَقَالَ حَسْبُهُ أَصْطِلَاءٌ وَأَصْطِلَاءًا
 وَحَقَّقَ فِيهِ قَوْلَهُ قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا قَدْ وَفَى سَنَةَ
 ٤٩٣ أَقْبَلَهُ كَلْبُ الرُّومِ فِي جَمُوعِهِ وَأَخَذَ عَلَى مَنْ بَعَثَ بِهِ
 10 وَاجْتَنَحَهَا وَاسْتَدَى حَنَامِيَّتَهَا وَاسْتَبَاحَهَا وَعَدَّ إِلَى قُسْطَنْطِينِيَّةِ وَقَدْ
 سَاعَتْ آثَرُهُ وَالْدِينُ قَدْ ثَارَ نَرُّهُ^d، وَفَى عِذَّةِ السَّنَةِ زَوْجَ نِظَامِ
 الْمَلِكِ بِنْتَهُ لَعَبِيدِ الدَّوْلَةِ أَبِي مَنْصُورٍ مُحَمَّدَ بْنَ فَاخْرِ الدَّوْلَةِ
 الْوَزِيرِ ابْنَ جَهِيْرٍ وَصَارَتْ لَهُ مَصَاهِرَتُهُ خَيْرَ ظَهِيْرٍ وَكَانَ عَمِيْدُ الدَّوْلَةِ
 قَدْ تَوَجَّهَ إِلَى السُّلْطَانِ بِالرَّيِّ فِي رِسَالَةٍ فُتِّلَقِيَ بِكَرَامَةٍ وَجَلَالَةٍ
 15 وَاسْتَنْتَمَتْ لَهُ عِذَّةُ الْمُصَاهَرَةِ وَاسْتَنْتَبَتْ الْمُظَاهَرَةُ وَوَصَلَ فِي رَجَبِ
 وَفَى حَكْبَتِهِ رُسُلُ مُحَمَّدَ بْنِ أَبِي عَاشِمٍ وَقَدْ كَانَ بَعَثَهُ إِلَى السُّلْطَانِ
 وَضَمَّنَ لَيْسَ أَقَامَةَ الْخُطْبَةِ بِمَكَّةَ حَرَسَهَا اللَّهُ تَعَالَى لَهُ^e وَخَلَعَ
 الْخُلَيْفَةُ عَلَى عَمِيْدِ الدَّوْلَةِ فِي بَيْتِ النُّبُوَّةِ فَرَفَلَ فِي مَلَابِسِ
 الْأَصْطِنَاعِ وَجَعَلَ إِلَيْهِ الْإِنْقَاءَ وَالْمُطَالَعَةَ وَمِرَاةَ الْإِقْطَاعِ وَقُبِّيَ لَهُ
 20 تَوْقِيعٌ مِنْ أَنْشَاءِ ابْنِ الْمُوَصَّلَايَا تَمَكَّنَ بِهِ مِنْ اقْتِرَاعِ عُدَّةِ الْارْتِفَاعِ
 وَتَصَدَّرَ فِي الْوَسَادَةِ وَتَصَدَّى لِلْسِّيَادَةِ، وَفَى عِذَّةِ السَّنَةِ تَوْفَى

a) P avec ف. b) Cmp. le Coran, chap. 21, 69.
 c) P خرج. d) O ناره. e) O om.

دبيس وهو بالقُلُوجة فأواه وأكرم مثواه وقد كانت الوزارة تقررت
 لأبى يعلى والد الوزير أبى شجاع وهو كاتب هزارسب بن بُنكير
 فكتب للزيارة وخطب بالوزارة *a* فور الخبر بمرضه يوم صُرف ابن
 جهير وبوفاته يوم وصوله الى القُلُوجة كما جرى به قلم التقدير،
 وفي سنة ٤٩١ عمِل الخليفة في الوزارة على أبى الحسن ابن عبد⁵
 الرحيم فثار العوام وقالوا لا طاقة لنا من ظلمه بورود للجحيم فهو
 الذى اتى بالبساسيري وأعان أحداث الليالى وقالت *b* خاتون هو
 الذى ذهب الى فُصُرف قبل التصريف ونُكِرَ قبل التعريف ولم ينزل
 الخليفة فيمن يستوزره يفكر حتى كاتب نور الدولة الخليفة في معنى
 ابن جهير وذكر أنه خير وزيرٍ وظهيرٍ فأجاب الى اعادته الى عادته¹⁰
 ووصل في ثلثي عشر صفر وجلس له في التاج ووجد أمه بالثَّجَج
 مفتوح الرِّتاج وقال له الحمد لله جامع الشمل بعد شتاته وواصل
 الحبل بعد بناته وفي تلك النوبة مدحه *c* صرَّ نرَّ ابود الفضل
 بقصيدته التي مطلعها *e*

قد رَجَعَ الْحَفُّ الى نِصَابِهِ وَأَنْتَ مِنْ دُونِ الْوَرَى أَوْلَى بِهِ¹⁵
 وركب هو وولده *f* في موكب واجتاز في جميع محالِّ الجانب الغربى
 ونثر عليه أهل الكرخ أكياس الدراهم والدنانير وخرج اليه توقيع⁵
 من انشاء ابن الموصلايا وتسنت له المراتب السنيا، قال وفي
 النصف من شعبان هذه السنة احترق جامع دمشق ففجع
 الاسلام بمصابه وصلت النيران في محرابه واشتعل *g* رأس القبة²⁰

a) O للوزارة. *b*) O ajoute له. *c*) O هناء. *d*) P
 et I ابن ci-dessus p. ٣٤ ann. *d*. *e*) P اولها. *f*) O
 وولده. *g*) P واشتعلت.

قَالَ وَفِي عَظَمَةِ السَّنَةِ تَوَفَّى أَبُو الْجَوَائِزِ الْمَاسُطِيُّ وَكَانَ شَاعِرَ زَمَانِهِ
وَفَارِسَ مِيدَانِهِ، وَفِي عَظَمَةِ السَّنَةِ تَوَفَّى أَيْضًا أَبُو جَعْفَرِ الطُّوسِيِّ
بِمَشْهَدِ أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلِيِّ عَمٍّ وَكَانَ أَمَامَ الشَّيْعَةِ وَهُوَ الَّذِي
صَنَّفَ التَّنْقِيرَ وَبَسَّرَ مِنْ أُمُورِ الْعُسَيْرِ، وَفِي *a* جَمَادَى الْأُولَى مِنْ
٥ هَذِهِ السَّنَةِ كَانَتْ زَلْزَلَةٌ بِأَرْضِ فَلَسْطِينَ أَهْلَكَتِ الدِّيَارَ *b* وَأَنْقَلَبَتْهَا
وَحَرَّبَتْ مَبَانِيهَا وَنَسَفَتْهَا، وَفِيهِ *c* تَوَفَّى صَاحِبُ دِيوَانَ الزُّلَمِ أَبُو
نَصْرِ مُحَمَّدِ بْنِ أَحْمَدَ الْمَعْرُوفِ بِابْنِ جَمِيلَةَ وَرَثَهُ أَبُو الفَضْلِ
بِقَصِيدَةٍ مِنْهَا

إِنْ يَكُنْ لِلْحَيَاءِ مَاءٌ فَمَا كَانَ لَهُ غَيْرُ ذَلِكَ أَلْوَجْهَ مِنْنَا
لَهْفَ نَفْسِي عَلَى حُسَامٍ صَقِيلٍ كَيْفَ صَارَتْ لَهُ الدَّجَانِدُ جَفْنَا
١٠ وَنَفِيسٍ مِنَ الدَّخَائِرِ لَمْ يُؤْمَنْ عَلَيْهِ فَاسْتَوْدَعَ الْأَرْضَ خَزَنًا
قَالَ فَرُتَبَ فِي دِيوَانِ الزُّلَمِ أَبُو الْقَسَمِ بْنُ *e* فَخَرَ الدَّوْلَةِ ابْنُ جَهِيرٍ
وُلِّقَ عَمِيدَ الرُّسَاءِ وَاجْتَنَابَ خُلْعَةَ الاجْتِنَاءِ وَمَدَحَهُ أَبُو الْفَضْلِ
بِقَصِيدَتِهِ الَّتِي أَوْنَهَا

صَبَّحَهَا الدَّمْعُ وَمَسَّاهَا الْأَرْقُ كَمْ بَيْنَ عَذَائِنِ بَقَاءٍ لِلْحَدَقِ
١٥ وَفِي ثَلَاثِي عَشَرَ رَجَبٍ وَرَدَ إِلَى بَغْدَادَ أَبُو الْعَبَّاسِ الْخَوَافِيُّ عَمِيدًا
وَقَدَّمَ الْخَوَافِي جَاهَهُ وَقَوَّاهُ سَمِيدًا، قَالَ وَعُزِّلَ الْوَزِيرُ فَخَرُ الدَّوْلَةِ
ابْنُ جَهِيرٍ لِبِلَّةِ الْمَرْجَانِ فِي ذِي الْقَعْدَةِ بِالتَّوْفِيعِ الْأَمَمِيِّ بِمَحْضَرٍ
مِنْ قَضَى الْقَضَاةِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الدَّامَغَانِيِّ فَسَارَ إِلَى نَوْرِ الدَّوْلَةِ

a) O ajoute شهر. *b*) الرملة (= IA X, ٣٩). *c*) Ainsi
I et O = فِي شَهْرِ جَمَادَى; *P* فيها. *d*) *P* et I ابن
ce qui est également correct car le père de notre poète
se nommait Fadhl. *e*) Manque en O et I.

قَالَ ووصلت أرسلان خاتون زوجة الخليفة الى بغداد في مستهل جمادى الاولى سنة ٤٥٩ واستقبلها الوزير فاسخر الدولة على فراسخ وجلا فجر فخره السافر وطون وقاره الراسخ ووقفت موكبها له عند القرب من الالتقاء وخدمها على ظهر فرسه بالدعاء وأقبلت وقبلت ودخلت وخلت a وعادت الى عادة السعادة ووافيت للزيارة b للأيفاء 5 على الزيادة ٥

ذكر حوادث طوارئ، وطوارق واتفاقات وموافقات
قَالَ في شهر رمضان سنة ٤٥٨ توفي محمد بن الحسين بن الفقراء شيخ الخنابلة وناعج طريقهم السابلة، وفي هذه السنة استتم بناء المدرسة النظامية ببغداد وانتظمت احوالها وسكنها من حَمَلَة 10 الشريعة رجالها ودرس فيهما الشيخ ابو اسحق الشيرازي رحمة فاحبى من المعلم ما درس وكشف من الحق ما التبس وشرح الاصول وفرعها وأوضح الأدلة ونوعها، وفي سنة ٤٩٠ توفي الشيخ عبد الملك ابو منصور بن يوسف وكان من امثال بغداد وأعيانها والمرجوع اليه في نوائب الليالي وحدثاتها وكان قد اجمع الناس 15 على صلاحه واستجداده رأيه واسترجاحه ومن جملة خيراته انه تسلم انبيمارستان العضدي وقد استولى عليه الخراب وناب اوقفه بالموائب الثواب فعمره وطبقه وأحسن في احواله ترتيباً وأقام فيه ثلثة خزان وثمانية وعشرين طبيباً قَالَ ورثاه d ابو الفضل صر دُر بقصيدته e التي أولها

لَا قَبْلَنَا فِي ذَا الْمَصَابِ عَزَاءَ أَحْسَنَ الدَّهْرِ بَعْدَهُ أَمْ أَسَاءَ

a) I وحلت ; P om. b) O الزيادة. c) O om. d) O ajoute حين توفي. e) P بقصيدة.

النَّسَبَ جَلِيًّا لِحَسَبٍ وَمَا تَوَلَّى لِّلسَّلَاجِقِيَّةِ مِثْلَهُ كَرَمًا وَخَيْرًا وَفَضْلًا
 كَثِيرًا وَغَنًى وَغَنَاءً وَسَنًا وَسَنَاءً، قَالَ عِمَادُ الدِّينِ رَحِمَهُ وَكَانَ جَدِّي
 لَأَمَى أَمِينِ الدِّينِ عَلِيٍّ الْمُسْتَوْفَى رَحِمَهُ كَاتِبًا لَهُ فِي رِيعَانِ عَمْرِهِ
 وَعَنْفَوَانِ أَمْرِهِ إِلَى أَنْ صَارَ بَعْدَ كَاتِبِ الْخِزَانَةِ السُّلْطَانِ مُحَمَّدِ بْنِ
 ٥ مَلِكْشَاهٍ وَكَانَ يَحْدِثُنِي فِي صَغُرِي وَعَمِّي شَيْخٌ كَبِيرٌ عَنْ شَرَفِ
 الْمَلِكِ بِكَلِّ مَا يَدُلُّ عَلَى سِيَادَةِ نَفْسِهِ وَنَفَاسَةِ سُودَدِهِ وَذَكَرَ أَنَّهُ كَانَ
 مَعَ فَضْلِهِ ذَا تَفَضُّلٍ وَمَعَ أَجْمَالِهِ ذَا تَجَمُّلٍ وَحَكَى أَنَّهُ كَانَتْ لَهُ
 ثَلَاثُمِائَةٍ وَسِتُّونَ كَسْوَةً ^a مَكْمَلَةً مَفْصَلَةً مَعْرِتَةً عَلَى عَدَدِ أَيَّامِ السَّنَةِ
 مِنَ الْمَلَابِسِ الْفَاخِرَةِ فَيَلْبَسُ كُلَّ يَوْمٍ مَا يَنْبَاسِيهِ مِنْ أَيَّامِ الْفَصُولِ
 10 الْأَرْبَعَةِ فَإِذَا خَلَعَ مِنْهَا أَوْ وَهَبَ أَعَادَ خَازِنُهُ إِلَى الْخِزَانَةِ عَوَضًا مَا
 ذَهَبَ، فَلَمَّا وَصَلَ إِلَى بَغْدَادَ حَضَرَ بَيْتَ النُّبُوَّةِ فِي ثَلَاثِي عَشَرَ صَفَرٍ
 فَبَشَّرَ بِاقْبَالِهِ * سَفِيرًا وَجِهَ ^b الْقُبُولِ وَسَفَرٌ وَخَدَمُ الْخَلِيفَةِ بِمُصْحَفٍ
 جَلِيلٍ وَقِطْعَةٍ بَلَّاحُشٍ فِي مَنَدِيلٍ وَأُوصِلَ كِتَابُ السُّلْطَانِ فِي
 خَرِيطَةٍ سُودَاءَ وَسَرِّ الْأَوْدَاءِ وَسَاءَ الْأَعْدَاءِ، قَالَ وَوَجَدَ نُوَابَ نِظَامِ
 15 الْمَلِكِ الْوَزِيرِ قَدْ شَرَعُوا فِي بِنَاءِ الْمَدْرَسَةِ فَلَعَنْتُمْ اقْتِدَارَهُ عَلَى
 الْاِقْتِدَاءِ وَبَنَى عَلَى ضَرْبٍ إِلَى حَنِيفَةِ رَحِمَهُ بِبَابِ الطَّائِفِ مَشْهُدًا
 وَمَدْرَسَةً لِأَصْحَابِهِ وَأَعْلَمَ بِمَعْلَمِهَا ثَوْبَ ثَوْبِهِ، قَالَ وَكَتَبَ الشَّرِيفُ
 أَبُو جَعْفَرٍ الْبِيضَاضِيُّ ^c عَلَى الْقَبَّةِ

أَلَمْ تَرَ هَذَا أَلْعَلَّمْ كَانَ مُشْتَنًّا فَاجْمَعَهُ هَذَا الْمُغَيَّبُ فِي اللَّاحِدِ
 20 كَذَلِكَ كَانَتْ هَذِهِ الْأَرْضُ مَيِّتَةً فَأَنْشَرَهَا فَضْلُ الْأَعْمِيدِ أَبِي سَعْدٍ

a) P a ici le génitif. b) O سفير أوجِه. c) IA X, ٣٧

عمه طغرل بك في سنة ٤٤٧ ومليك شيراز في سنة ٤٥٥ وقتل كل
 ديلمى بها وسفك وهتك وبطش وأوحش وخالف *a* أخاه الب
 ارسلان واعتصم منه بمدينة بردشير *b* بكرمان ففسار اليه الب
 ارسلان وأمنه وأخذ قلعة اصطخر وأتاه مستحفظها بتأخف فيروزج
 وكأس زمرد لم ير مثليها وشمل بلاد فارس احسان الدولة وعدلها ^٥
 قال ووصل اليه شرف الدولة ابو المكارم مسلم بن قريش في سنة
 ٤٥٧ فأكرم وفادته وأكثر افادته وأجرى في اقتضاه هيت والأنبار
 وحرّى والسّن والبوازيج ووصل شرف الدولة هذا الى بغداد في
 شهر ربيع الآخر سنة ٤٥٧ فتلقاه الوزير * فخر الدولة *c* ابن جهير
 وألقى من اقباله عليه خير ظهير، قال وأغل السلطان في بلاد ¹⁰
 الخزر *d* من طريق نخجوان وكثر لاعنة الايمان ونصره الانتصار
 والاعوان وألجأ ملك الاخاز بقراط *e* بن كيوركى الى طلب هديته
 وعرض ابنته فتزوج بها وهادنه وقبل بدله وامنه ثم طلق المملكة
 الكرجية وزوجها لنظام الملك وزيره وسار وفتح بلد آنى *f* وعنت له
 البلاد * واذعنت العباد *c* وسرى البأس وسر الناس ^{١٥}
 ذكر ووصل شرف الملك الى سعد محمد بن منصور بن محمد
 مستوفى المملكة الى بغداد

قال وكان وصوله الى بغداد في صفر سنة ٤٥٩ وقد كان جليل

a) O وخلف. *b*) O et I بردشير، P بردشير. *c*) O
 om. *d*) Lisez: الاخاز; I a encore. *e*) Les voyelles
 sont dans les MSS. — Nous appelons ce prince Bograt IV
 (1027—1072) fils de Giorgi I. *f*) I ajoute من
 الامير الى الاسود الشدادى واعصت الخ

الخطوب الآتية قَالَ وكان يرجع الى حَسَبٍ وَبَلٍ وَأَتَبٍ وَفَضْلٍ وَهُوَ
الذى يقول

أَلَمَرْتُ مُرًّا وَلَكِنِّي إِذَا ظَلَمْتُ
نَفْسِي إِلَى الْمَجْدِ مُسْتَحِلٌ لِمَشْرِبِهِ
رِئَاسَةً بَاعَصَ فِي رَأْسِي وَسَاوَسَهَا
تَدَوَّرَ فِيهِ وَأَخْشَى أَنْ تَدَوَّرَ بِهِ

قَالَ وكان خصيًا وسبب ذلك أَنَّ طغرل بك انفضَّه في ابتداء حاله
وربعان اقبله ليجطِبَ له امرأة فزوجها *a* لنفسه وعصاه ولما ظفر به اقرَّه
على خدمته بعد ان خصاه وكان حنفى المذعَب كثير التعصُّب
10 لمذعبه والمذعاب مع عَصَبِهِ ثُمَّ فارق التعصُّب وجمع بين العصابتين
وَحَسَنَ رَأْيَ اجتهاده في الاصلتين وكان سبب معرفته بطغرل بك
انَّه لما ورد نيسابور افتقر الى كتب يجمع في العربية والفارسية
بين الفصاحتين فدله عليه الموقِفُ والدُّ اِني سَهْلٌ فَظْفَرُ مِنْهُ بِشَابٍ
في رَأْيِ *b* كَهْلٍ *c*

* ذكر نظام الملك 15

قَالَ وَلَمَّا ضُرِفَ عَمِيدُ الْمَلِكِ وَعُزِّلَ وَنُقِلَ إِلَى حَيْثُ اعْتُقِلَ اسْتَوَى
أَمْرَ نِظَامِ الْمَلِكِ وَتَزَعَّتْ بِالسَّنَاءِ شَمْسُهُ وَبَلَغَتْ أَلَمَتِي نَفْسُهُ وَعَلَا
عَلَمُهُ وَجَرَى ثَلَمُهُ وَتَرَفَعَتْ وِسَادَتُهُ وَتَفَرَّعَتْ سِيَادَتُهُ وَمَضَتْ مَضَارِبُهُ
وَوَضَعَتْ سَحَابَتُهُ *c*

ذكر ما جرى لالِبِ ارسلان بعد ملكه 20

قَالَ رَحِمَهُ كَانَ قَاوُورُ بْنُ دَاوُدَ أَخُوهُ قَدْ اسْتَوَى عَلَى كُرْمَانَ فِي زَمَانٍ

واما نظام الملك فانه لما *c* *P* رَاقَى *b* *P* . فزوج *a* *O* .
Ce chapitre est beaucoup plus étendu en I.

ارسلان من التركمان عدّة وافرة وحاز من اموالهم غنيمة ظاهرة
وساق حتّى وصل الى خوار الرقي ظاهر الجند ظاهر الجّد ومعه وزيره
نظام الملك ابو على الحسن * بن على ^a بن اسحق الطوسي
فتلقاه عبيد الملك في حشمه وخدمه وكُوسه وعلمه وعربه وعاجمه
وأجلسه على السرير وجرى على عادته معه في التدبير فغار نظام ⁵
الملك من استقلاله واحتال مدّة في قبضه واعتقاله فلما كان في
محرم سنة ٤٥٩ زار عميدُ الملك نظامُ الملك زيارة ايناس واعتذار
وترك بين يديه منديلا فيه خمسمائة دينار فلما انصرف من
حضرته سار اكثر العسكر في خدمته فخوف السلطان من عاقبة
ذلك ومغيبته فأمر بقبضه وأنفذه الى مرو الروذ ومكث سنة ¹⁰ في
الاعتقال بها ثم سبر ابيه غلامين فدخلا عليه وهو محموم وأخبراه
بأن قتله أمر محتوم وأنظراه حتّى اغتسل وتوضأ وتاب ودخل لوداع
اهله وخرج الى مسجد فصلى ركعتين واستسلم للقضاء المقدر
بالحسين ووجد الغلظة من الغلامين وضرباه بالسيف وأخذ رأسه
وحمله الى السلطان بكرمان وأما جثته فانها لقت في خرقّة كانت ¹⁵
لفاتة ^b البردة النبوية كان استهداها من انخليفة وفي قبص ديبقي
من ملابس القائم الشريفة وقبر في قبر ابيه بكندر وكانت مدّة
وزارته ثمان سنين وشهورا ولم يزل موسم جاحه فيها مشهورا
مشهورا وكان عمره نيفا وأربعين سنة وكانت محاسنه مفضلة ونصائله
محسنة لكنه لکنه تهوّه وتهوينه وغاية غيّه في سوء التدبير ²⁰
وتهوينه قصرت يده الطولى عن استمالة القلوب الجافية واستلانة

a) O om. b) O لفاف.

منامى فى مبداءه امرى خراسان كأتى رُفَعْتُ الى السماء وقيل
 لى سَلْ حاجتك تُنْقَضْ فقلت ما شئ احبُّ الئى من طول العر
 فقيل عرك سبعون، قَالَ قُل عبيد الملك وكنت سَأَلْتُهُ عَنْ السَّنَةِ
 الئى ولد فيها فقال السنة الئى خرج فيها الخان انفلانى بما
 ٥ وراء النهر فلما تَوَقَّى حَسِبْتُ اَمْدَةً فَكَانَتْ سَبْعِينَ سَنَةً كَامِلَةً،
 قُل وَلَمَّا وَصَلَ خَبَرَ وَفَاتِهِ اِلَى بَغْدَادَ جَلَسَ الْوَزِيرُ فَخَرَّ الدَّوْلَةَ اِبْنَ
 جَهْمٍ لِلْعَزَاءِ بِهِ فِى صَحْنِ السَّلَامِ فِى السَّادِسِ وَالْعِشْرِينَ مِنْ شَهْرِ
 رَمَضَانَ ٥

ذكر جلوس السلطان عضد الدولة اب ارسلان ائى شجاع

محمّد بن داود بن ميكائيل بن سلجق

10

قَالَ تَتَوَقَّى اَبُوهُ دَاوُدَ بِلَدِجَ b سَنَةِ ٤٥٠ وَقَدْ مَقَمَهُ وَلَمَّا خُطِبَ
 لِاخِيهِ سَلِيمُ بْنُ بَالَرَى بَعْدَ وَثَاةِ ظُغْرَيْكَ مَضَى اَرْبَعِينَ c وَارْدَمَ اِلَى
 قَرْوِينَ وَخُطِبَا لِنَبِ اَرْسَلَانَ وَبَلَغَ عَمِيدُ الْمَلِكِ ذَلِكَ ثَأْقَامَ الدَّخْطَةِ d
 بِالرَّيِّ لَالِبِ اَرْسَلَانَ وَبَعْدَهُ لِسَلِيمُ بْنُ وَقَبِلَ عَضْدُ الدَّوْلَةِ اَلْب
 15 اَرْسَلَانَ مِنْ نَيْسَابُورِ يَطْوِي السُّهُولَ وَالرُّعُورَ وَأَقْبَلَ اَقْبَلَ الضَّيْعَمِ
 الضَّارَى وَأَقْدَمَ اَقْدَامَ الدَّخْطَمِ لِجَارَى وَكَانَ اِبْنُ * عَمِّ اَبِيهِ e فُتْلَمَشُ
 اِبْنُ اِسْرَائِيلَ فِى كَرْدُكُوهِ وَقَدْ طَمَعَ فِى الْمُلْكِ وَلَمْ يَعْلَمْ اَنَّ ذَلِكَ
 يَورُطُهُ فِى اَهْلُكٍ فَعَارَضَهُ فِى جَمُوعِهِ فَتَقَابَلَا وَتَقَاتَلَا وَأَنْجَلَتْ الْمَعْرَكَةُ
 عَنْ قَتْلِ فُتْلَمَشَ وَكَانَتْ مَنِيَّتُهُ فِى عَشْرِ اَفْرَسَ بِهِ وَقَتَلَ اَلْب

a) O مبداء. b) P سلج. c) Ainsi portent O et I ;
 P a اسع. Je n'ose rien affirmer sur la véritable orthographe
 de ce nom. IA X, ١٨ écrit باغى سيان (l. باغى بسان) ce
 qui est probablement le surnom du même personnage, dont
 nous avons ici le véritable nom. d) O om. e) O عم.

عليه وقرّر الامر له وفوضه اليه فسكنت الممالك وأمّنت

المسالك ١٥

ذكر سيرة طغرلبيك رحمه الله

قَالَ كان كريما حليما محافظا على الطاعة وصلاة الجماعة وصوم
الاثنين والخميس وكان يلبس الوادى ^a والبياض وأشبهت أيامه ٥
بمحاسن سيرة الرياض وكان لا يرى القتل ^b ولا يسفك دمًا ولا
يهتك محرما وكان شديد الاحتمال سديد الافعال حكى عنه
أقصى القضاة الماوردى أنه توجه في رسالة القائم اليه في سنة
٤٣٣ فكتب فيه كتابا ضمنته الطعن عليه والقدح فيه وعط
محاسنه وبسط مساويه ووقع الكتاب من غلامى فحمل اليه 10
فوقف عليه ثم ختمه وكنمه ولم يتغير عن عادة اكرامى وشيعة
احترامى، قَالَ وكذلك ذكر أن بعض خواصه كتب ملطقات الى
المملك اى كاليجار يطلعه فيها على بعض الاسرار فوقعت في يده
فأخفاها وداوى هفوته بحلمه وشفافها وكان كثير الصدقات حريصا
على بناء المساجد متعبدا متهاجدا ويقول استحيى من الله أن 15
ابنى دارا ولا ابنى بجنبها مسجدا، قَالَ وحكى عميد المملك أنه
لما مرض قال انما مثلى فى مرضى مثل شاة تشد قوائمها لحز
الصوف فتظن انها تذبج فتضطرب حتى اذا أطلقت تفرج ثم
تشد قوائمها للذبج فتظن انها لحز الصوف وتسكن فتذبج وهذا
المرض شد القوائم للذبج وكان كما قال، قَالَ وتوفى وعمره 20
سبعون ^d، قَالَ وحكى عميد المملك ان طغرلبيك قال له رايت فى

a) Yâq. IV, ٩٤٤ وبذارى Cmp. de Goeje, Gl. Geogr. p. 380.

b) I القتل. c) P الحرم. d) P ajoute سنة.

الملك في تسع شهر ربيع الأول بيت النبوة واستأذن للسلطان في
الأونة وان يستصحب السيدة والخانن وذكر أنهم بعد مضيهم
عن قريب آتون فأتى في ذلك الخليفة وكانت ارسلان *a* خاتون
قد حملت *b* من أطراح الخليفة لها غما وأما السيدة فقد كره
5 الخليفة مسيرها فلما مضت امضت بأنم فراقها ومضت لأمل
رفاتها ولما انفصل السلطان عن بغداد اذن لهزارسب في المضي
الى الاعواز مرعيا بالاعزاز فآته مكث على بابه ثلث سنين لا يؤذن
له في الانفصال ولا يؤذن اربيه المفارق بالوصل وعقد ضمان بغداد
على ابي سعد *c* القاني بثمانية *d* وخمسين الف دينار *a* فلما كل
10 ما ابطله رئيس العراقيين من صر الضرائب وشر النوايب وقد كان
هذا يتوالت مضت عميد الملك وهو استاذ داره فجرى المقدور برفع
مقداره ٥

ذكر وفاة السلطان طغرل بك بالرى

قال وفي يوم الجمعة ثامن شهر رمضان سنة ٤٨٥ تنوف طغرل بك
15 بالرى فاضطرب بهلكه الملك وبلغ عميد الملك نعيه وهو على
سبعين فرسخا من الرى ففقطها في يومين اشفاقا من تشويع
بتم وتشويع ينم فوصل وهو بحاله لم يدفن ولم يقبر فتوفي دفنه
وتوحي سكن الخلق وأمنه ومنع الغلمان من شق الثياب
وأخرج جميع ما كان يملكه على العسكر حتى الدواب وأجلس
20 سليمان بن داود ابن اخى السلطان وكانت أمه عنده ونش عمه

a) O om. *b*) P ajoute. *c*) O سعيد ; ensuite P
القاني. *d*) O ستمائة , IA X, ١٦, 8 ; بماينة ; ces mots man-
quent en I jusqu'à دينار.

له الخليفة بالجلوس وطلع نور اليمن من أفقه وقرأ امين الدولة ابو
سعد بن الموصلايا توقيعا خرج في حقّه ٥
ذكر وصول السلطان طغرلبيك الى بغداد وفي المرة الرابعة
قال رحمه في محرم سنة ٤٥٥ توجه السلطان الى بغداد من ارمية
بعزم الدخول على الزوجة وخرج فخر الدولة بن جبير وتلقاه 5
بالقصر في الموكب الاعظم والأبهة الباهرة والأهبة الزاهرة ونزل
عسكره بالجانب الغربي فزادت به الأديّة وارتاعت البرعيّة ووصل
عميد الملك الى انسدة الشريفة مطالباً بالشريفة السيّدة فوقع
الاجابة في نقل الجهة الى دار المملكة ونزلت منها في الحجرة
الشرقية باليمن والبركة وركّبت في ليلة النصف من صفر وجلست 10
على سرير ملتبس بالذهب يخطف النواظر منه أشعة الذهب
ودخل اليها وقبل الارض وخدمها وجلس بازائها على سرير ملتبس
بالفضّة وقد كان انفذ لها مع بنت اخيه زوجة الخليفة عقدين
نفيسين ثمينين وجاماً خسروانيّاً من ابريز العين وفرجينة من
نسيج a الذهب مكلّلة بالحجب وصارت نفسه لها موكلة بالحجب 15
وظهر b منه بها سرور وسرّة منها لشرفه ظهوراً وبقي مدّة اسبوع
يهب ويخلع ويمنح ولا يمنع، وخلع على عميد الملك وعلى الامراء
وافاض التشريفات على الاكابر والعظماء فقد كان ورد معه الى
بغداد ابو عليّ ابن الملك الى c كايجار وهراشب وقرامرز بن
كاكويه وسرخاب بن بدر بن مهلهل فاما منهم الا من أفيضت 20
عليه الخلع الرائقة وأضيفت له العضايا اللاتقة، قل وحضر عميد

a) P et I نسج. b) O avec ف. c) I با.

على بن محمد بن حبيب الماوردي وقد كان نسي العلم بحراً
 زاخراً وفي الشروع بدرّاً زاحراً قل بسطت الفقه *a* في أربعة
 آلاف ورقة يعني *b* الحاوي واختصرته *c* في أربعين يعني الانقاع
 فيها لهما من بَحْرَيْن نَضْباً وِبدْرَيْن غِرباً وطَوْدَيْن وقَعاً وَجُودَيْن *d*
 ٥ اقلعاً، قل وفي سنة ٤٤٣ توفى قريش بن بدران وتولى ولده
 مسلم امرأة بني عقيل، وتوفى في شوالها نصر الدولة ابو نصر
 ابن مروان بميفارقين عن ثيف وثمانين سنة وفي يوم عرفة
 من سنة ٤٤٤ وزير فخر الدولة ابو نصر محمد بن * محمد بن *e*
 حبيب للخليفة وسبب ذلك انه كان مقيماً بميفارقين عند ابن
 10 مروان في جاء وعز امره فسمت عمته وعلفت سعادته وكتب
 الى الخليفة يرغب في زيارته لوزارته *f* واتته ببذل وبذولا وجعل
 هملاً فغلب اليه من دار الخلافة نقيب النقباء الكامل ابن
 انفوارس كراد *g* بن محمد الزينبي وقرر ما اراد تقريره وقرر ما
 شاء تدبيره فخرج من ميفارقين عند انفصال نقيب النقباء
 15 ليودعه وسار معه وفات ابن مروان ولم يلبثه لما تبعه * وخرج
 الناس عند وصوله *h* الى بغداد لاستقباله ونزل بالحريم الضاحي
 ومكث ثمانية ايام حتى جاوز الكسوف ونشق نشر العز المشوف
 وتيمن بيوم *i* عرفة فحضر بيت النبوة وقد اسعدته السعادة
 واجتمع *k* عنده من طبقات الناس من جرت به العادة واحتفل

a) P العلم. *b*) O فعنى. *c*) P وافتصرته. *d*) En O
 avec dhamma; en P avec fatha. *e*) O om. *f*) O لوزارته.
g) P ici et ailleurs sans tehdid (كراد). *h*) P ووصل.
i) P بيمن. *k*) P وفد حضر.

فلقبه حاجب الحجاب عن الأمة واستخدمه في ألائها وحضور
المواكب وتنفيذ الأوامر المهمة قل وكانت *a* بين ابن يوسف وبين
الأتيرى وحشة حملت ابن يوسف على أن ذكر ابن دارست وقضه
وقال أنه مع أمانته يخدم بغير اقطاع ويؤدى مالا قضت الكتب
اليه وهو في شيراز باستدائه تقدم الجواب باستغفائه فخرج اليه ⁵
ابن رضوان ومعه ظفر الخادم لاستخدامه وقوى عزمه ابو القسم
صير ابن يوسف فور بقوة اعتزاه وكتب عميد الملك عن السلطان
الى الخليفة بأنه كاره لاستخدامه واستخدامه لاملاقه مع ثروة المال
من التلغاية وأعداه فأجاب *b* الخليفة انه مع وصوله الى واسط
ومغارته وطنه لا يجوز رة ولا يخلف وعده وقدم بغداد في ¹⁰
ثامن ربيع الاول *c* سنة ٤٠٣ م وصل الى الخليفة في منتصف شهر
ربيع الآخر وأقيمت خلع انوارا عليه وأضيفت مع الوزارة الامور
اليه وبقي في المنصب منتصبا الى رابع ذى الحجة سنة ٤٠٤ فانه
صرف من تلك المراتب بل ترك الخدمة مستغفيا ورفقه جاهد
مستجفيا قل وكانت وفاته بالاعواز حادى عشر شعبان سنة ٤١٧ هـ ¹⁵

ذكر حوادث في هذه السنين

قل في سنة ٤٠٥ توفي القاضي ابو الطيب طاهر بن عبد الله بن
ظاهر الطبري ببغداد عن مائة سنة وستين وكان صاحب السمع
والبصر سليم الاعضاء يناظر ويفتى ويستدرك على الفقهاء وحضر
عيد الملك النذرى جنازته ودفن بالجانب الغربى عند قبر ²⁰
احمد *d*، قل وفي آخر هذه السنة توفي القاضي القضاة ابو الحسن

a) O. وكن. *b*) P. فاجابه. *c*) I. الاخر. *d*) P. ajoute
(احمد بن حنبل) الامام.

باسم عميد الملك شَيْدَ فيها فُضِيَ القضاء وابن يوسف بما
سمعه من تلقّظه بالاجابة وَضُبِطَت الشَّهَادَاتُ بِالنَّكَبَةِ وَسَيَّرَ أَبُو
الغَدَّامِ بَنَ الْمَحْلَبَانِ فِي الرِّسَالَةِ وَاسْتَصْحَبَ نَتَابُ الْوَلَايَةِ فُسَّرَ
السلطان واحتفل ووقى له القَدْرُ مَا نَفَلَ وَعُقِدَ الْعَقْدُ فِي ضَاعِرِ
٥ تَبْرِيزَ بِالْمُخَيَّمِ وَكَانَ رَئِيسُ الْعِرَاقِيِّينَ بِالْمَعْسَكِ تُعِيدُ إِلَى بَعْدَانِ فِي
حَبَّةِ ابْنِ الْمَحْلَبَانِ وَسُيِّرَتْ عَلَى يَدِهِ الْهَدَايَا وَاعْتَبِدَ ^a بِرِسْمِ الْخَلِيفَةِ
ثَلَاثِينَ غَلَامًا وَجَارِيَةً أَتْرَاكَ عَلَى ثَلَاثِينَ نَرَسًا وَخَادِمِينَ وَفُوسًا بِمَرْكَبِ
ذُحَبٍ وَسُورِجٍ مَرْصُوعٍ بِالْجَوَاحِرِ الثَّمِينَةِ وَعِشْرَةَ آلَافٍ دِينَارٍ وَبِرِسْمِ
السَّيِّدَةِ عِشْرَةَ آلَافٍ دِينَارٍ وَتَوْقِيْعًا بِعَقُوبًا وَمَا كَانَ خَاتَمُ الْمُنَوِّفَةِ
١٠ بِالْعِرَاقِ ^b وَعُقِدَا فِيهِ ثَلَاثُونَ حَبَّةً كُلُّ لَوْلِيَةٍ مُثْقَلٍ وَبِرِسْمِ عِدَّةِ الْمَدِينِ
خَمْسَةَ آلَافٍ دِينَارٍ * وَبِرِسْمِ السَّيِّدَةِ وَالسَّيِّدَةِ الْمُخْطُوبَةِ ثَلَاثَةَ آلَافٍ
دِينَارٍ ^c وَذَلِكَ فِي شَهْرِ أَلِ مِنْ أَسْنَةِ غَلَامًا قَرِيبَ ^d رَئِيسِ الْعِرَاقِيِّينَ مِنْ
بَعْدَانِ تَلَقَّاهُ النَّاسُ وَاسْتَبَشَرُوا بِانْتِظَامِ الْأَنْفَقَةِ بَيْنَ الْأَمَامَةِ وَالسُّلْطَنَةِ
غَلَامًا وَصَلَ إِلَى بَابِ الْمُنَوِّفَةِ نَزَلَ وَقَبِلَ الْأَرْضَ ثُمَّ وَصَلَ إِلَى بَابِ أَرْسَلَانَ
١٥ خَاتَمُونَ زَوْجَتَهُ الْخَلِيفَةِ وَأَدَّى مِنْ خِدْمَتِهَا الْفَرَضَ وَأَوْصَلَ إِلَيْهَا مَا
حَمَلَهُ ^e فَتَوَشَّعَتْ تَسْلِيمَهُ وَبَاشَرَتْ عَرْضَهُ بِالْمَقَامِ الْمُنَوِّفِيِّ وَتَقْدِيدِهِ ^f
ذَكَرَ سَبَبَ تَوَلَّى ابْنُ دَارَسَتَ وَزَارَةَ الْخَلِيفَةِ إِلَى حِينِ انْقِرَافِهِ
قُلْ كَانَتْ وَزَارَتُهُ فِي سَنَةِ ٥١٣* وَبَسَبَبِ ذَلِكَ أَنَّ الْخَلِيفَةَ لَمَّا عَادَ إِلَى
الدَّارِ عَدِمَ الْوَزِيرَ وَفَقَدَ مَنْ يَتَوَلَّى التَّنْدِيرَ فَحَدَّثَ رَأْيَهُ بِأَنْ يُسْتَعْمَلَ
٢٠ رَجُلًا خَدَمَهُ بِالْحَدِيثَةِ وَعَوَّ أَبُو تَرَابِ الْإِثْبَرِيَّ وَقَدْ وَجَدَهُ أَثِيرَ الْإِثْرِ

a) O. واحصب. b) P. ببغداد. c) O om. d) P.

تحملة. e) P. من بغداد. en om. وصل.

أَسْأَلُ مَوْلَانَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ التَّطَوُّلَ بِذِكْرِ مَا شَرَّفَ بِهِ الْخَادِمَ النَّاصِحَ
 شَاهِدُنَا رُكْنَ الدِّينِ فِيهِمَا رَغَبٌ فِيهِ وَسَمَتْ نَفْسُهُ إِلَيْهِ وَارَادَ أَنْ
 يَقُولَ الْخُلَيْفَةُ مَا يُلْزِمُهُ مِنَ الْجَابَةِ فَقَطِنَ لَذَلِكَ وَغَالِطُهُ وَقَالَ قَدْ
 سَطَّرَ فِي الْجَوَابِ مَا فِيهِ كَفَايَةً فَانْصَرَفَ عَاتِبًا وَذَهَبَ مَغَاضِبًا وَرَاجَ
 رَاجِلًا وَرَدَّ الْمَسْأَلَةَ إِلَى هَذَانِ وَأَخْبَرَ بِأَحَالِ السُّلْطَانِ وَكَانَ الْخُلَيْفَةُ
 قَدْ كَتَبَ إِلَى خَمَارْتَكِينَ الطُّغْرَائِيَّ يَشْكُو مِنْ عَمِيدِ الْمَلِكِ وَالْمُحَاحِ
 فَكَتَبَ فِي جَوَابِهِ يُشِيرُ بِالرَّفْقِ وَالتَّلَطُّفِ وَيَنْصُ عَلَى التَّثَبُّتِ وَالتَّوَقُّفِ
 فَانْسَبَ عَمِيدُ الْمَلِكِ قَطْعَ الْحَدِيثِ فِي الْوَصْلَةِ إِلَى مَخَامِرَةِ خَمَارْتَكِينَ
 فَتَغَيَّرَ السُّلْطَانُ عَلَيْهِ فَرَقَبَ وَهَرَبَ * وَتَسَرَّعَ وَتَسَرَّبَ a وَكَتَبَ السُّلْطَانُ
 إِلَى قَاضِي الْقَضَاةِ وَالشَّيْخِ إِلَى مَنْصُورِ بْنِ يُوسُفَ بِالْعَتَبِ الْمُهَيَّضِ 10
 وَالْحُكْمِ الْمُهَيَّضِ وَقَالَ هَذَا جَزَائِي مِنَ الْأَمَامِ الْقَائِمِ وَقَدْ قَتَلْتُ
 أُخَى فِي طَاعَتِهِ وَوَعَبْتُ عَمْرِي لِنَسَاعَتِهِ وَانْفَقْتُ أَمْوَالِي فِي خِدْمَتِهِ
 وَطَلَبْتُ فَقَرَى لثَرَوَتِهِ فَمَا بَالُهُ مَا بَالِي بِرَدِّ قَوْلِي وَقَالَ بَرْدَى وَصَدَّ
 قَصْدِي وَقَصَدَ صَدْدِي وَكَتَبَ إِلَى عَمِيدِ الْمَلِكِ أَنْ يَقْبِضَ الْاِقْطَاعَاتِ
 وَلَا يَتَسَرَّكَ لِلْخُلَيْفَةِ إِلَّا مَا كَانَ بِاسْمِ الْأَمَامِ الْقَادِرِ قَدِيمًا وَأَنْ يَكُونَ 15
 مُعَارَضَةً أَسْبَابِهِ مُسْتَدِيمًا فَحَضَرَ الْعَمِيدَ رُئَيْسُ الْعِرَاقَيْنِ بِمَيْتِ
 النُّوبَةِ وَعَرَضَ الْكُتُبَ وَأَعَادَ الْعَتَبَ فَخَرَجَ جَوَابُ الْخُلَيْفَةِ مَا رَجَوْنَا
 مِنْ رُكْنَ الدِّينِ مَا صَنَعَ وَمَا تَوَقَّعْنَا مَا وَقَعَ وَبَيَّنَ يَدِيكَ الْاِقْطَاعَاتِ
 فَأَقْطَعَهَا وَقَدْ ارْتَفَعَتِ الْمَوَانِعُ فَأَمْنَعَهَا قَالِ وَخَرَجَتْ النُّسْنَةُ وَالْوَحْشَةُ
 الْقَائِمِيَّةُ قَائِمَةً وَعَيْنُ التَّائِيْسِ عَنْ زَالَةِ أَسْبَابِهَا نَائِمَةً فَلَمَّا دَخَلَتْ 20
 سَنَةَ ٢٥٤ أَجَابَ الْخُلَيْفَةُ فِي الْحَرَمِ مِنْهَا إِلَى الْوَصْلَةِ وَكَتَبَ وَكَلَّمَ

ابن كَمْرواً^a وكان قد وُزِّر للخليفة في تلك السنة محمد الوزير ابو
 الفتح منصور بن احمد بن دارست فخرج لتلقي الواصلين الى
 قُرب النُهرِوان والتقى هو وعبيد الملك وعما راكبان ودخل عبيد
 الملك بغداد وجلس على باب النوى فلما وصلت خاتون سار في
 ٩ خدمتها الى دارها ثم حضر بيت النوبة واخذ دواة الوزير ابن
 دارست وانتهى حضوره وحضور الامراء انذين معه واتى من
 الرسالة ما اودعه فنفّر الخليفة وغضب وغاض ماء بشره ونصب
 وقصد الامتناع ومنع المقصود وسد الباب ولم يفتح الباب المسدود
 فشرع عبيد الملك يتكلم بكلمة فشي وبقيع بكلمة شي ويقول ما
 10 بانكم افترحتكم ثم امتنعتم وفيهم ذهبتم الى ابعد غاية في الطلب
 ثم رجعتكم وقد خاطرتكم عند السلطان بدمي وازنتم بما قدمتم
 من التقدم قدمي فأخرج الى النهرِوان مضاربه وخلع الأعبئة
 السوداء ونسب البياض فاستوقفه ابن يوسف وقضى القضية
 ليستنزلوه من المضارة الى المراضاة وما زالا يتلطفان به حتى حضر
 15 بعد ذلك عند الخليفة دفعيتين^c ومعه جماعة من الامراء والحجاب
 وانقصدة والشهود وبالغ في الخطاب وبذل المحمود وذلك في جمادى
 الآخرة سنة ٤٠٣ وقل الخليفة نحن بنو العباس خير الناس فينا
 الامامة والبطانة الى يوم القيامة من تمسك بنا رشد وعُدَى ومن
 ثاوانا ضلّ وغوى وكان الخليفة قد كتب الى عبيد الملك نحن نرد
 20 الامر الى رأيك ونعمل فيه على امثلك ودينك فقال عبيد الملك

a) O كَمْرو ; P كَمْرواً. b) P ajoute في الاول. c) P

وتوفيت في ذي القعدة سنة ٢٠٢ هـ خاتون زوجة السلطان بوزجان،
 قل ولما رحل السلطان استصحب معه ارسلان خاتون ابنة
 اخيه زوجة الخليفة فلما استقر بالرى عزم على نشر ما كان من
 رغبته في الطى وسيرو قاضى الرى ابا سعد صاعدا الى دار الخلافة
 رسولا وضمن رسالته في خطبة السيدة ابنة القائم سوألا وسوألا^٥
 وذلك في سنة ٢٠٣ هـ فندب الخليفة للجواب ابا محمد بن التميمي
 للاستعفاء وانه لم تجر بهذا سنة للخلفاء ثم قيل له ان عديمت
 في الاستعفاء انوسايط فاطمب صدق ثلثمائة الف دينار واعمال
 واسط فلما وصل ابن التميمي اعلم عميد الملك بالخال فقال اما
 الاستعفاء فلا يحسن مع رغبة السلطان وضراعه في السؤال واما^{١٠}
 ضلب المل والاعمال فيقبح لانه يفعل اكثر ما يدور في خواطر
 الآمل والصمت أولى من هذا المفضل فخلنى اخل سرك من عذا
 السر ودعنى أقول^{١٥} هذا الامر فقال ابن التميمي الامر انيك
 والاعتماد عليك والصواب ما تدبره والتدبير ما تستصيبه وانست
 أعرف بما تخاطب به صاحبك وما تجيبه فقال عميد الملك للسلطان^{١٥}
 ان القضية قد تسهلت وان انعقدة قد تحللت وان ائتمية قد
 امكنت وان البغية قد تمكنت فاشاع السلطان خطبته وأذاع
 رغبته وتقدم الى عميد الملك بالمسير مع ارسلان خاتون بنت
 اخيه زوجة الخليفة الى دار الخلافة واستصحب ما جاوز حد
 الثلثة من التدبير المبدرة والجواهر المئمنة^{٢٠} وسيرو معها عشرة من
 الاكابر وذوى العلى ومن عظماء انديلم فرامرز بن كادويه وسرخاب

١) P avec . ٢) P انتهى . ٣) O المئمنة .

مدان للحاجب فلما قَرُبَ للخليفة قَمَ وأخذ بلجام بغلته ومشى
 في خدمته الى باب حُجْرته وذلك يوم الاثنين الخامس والعشرين
 من ذي القعدة سنة ٢٨٠ فعادت الانوار الى الطلوع والانوار الى
 اليوم وحلَّ الشرف في موضعه وفاض الكرم من معدنه قلَّ وحُرب
 «البساسيري» الى حِلَّة نبيس بن علي بن مَزْبَد» وقد وُلِّت
 سعدنه فهو مُطْلَق في رَئِى مَقْبِد فسيَّر السلطان وراءه عسكرا
 مُقَدَّموه سرعانك سَاوندين وانوشروان وخمارتكين الطغرثيَّ وادرم
 وأنفذ معه *b* ابن تمنيع الخفاجي فوافعوا البساسيري وأوقعوه
 ووقع في فرسه سبعم رُميت به فرمته وحام حوله حُماته بما حَمَمَه
 10 وحادثت وجهه ضربة أدمته ودمش *d* كمشتكين العميدى فأُسره
 ثم احتزَّ رأسه وحمله الى بغداد وعُلِفَ قُبَاة باب النبويَّ وزالت
 بزواله ذمَّة النبوة الحانة بالماحل النبويَّ واستنقم الامر وأرج النسر
 وتوالت انعماء وتوالت المعج *f* وكان طغرلبك بواسط فقدم بغداد
 في صفر سنة ٢٩٢ فيعمل له الخليفة في روشن التاج سمانا وأحضر
 15 عليه من اذبر دولته روساء *g* وأوساطا ثم عمل للسلطان في ثلثي
 ربيع الاول *h* سمانا آخر فاعتلَّ به من قبله من الملوك وفاخر وتوجَّه
 في خامس اشهر الى الجبل ودخل عبيد الملك الى الخليفة فقامه
 في موضع الاصطفاء ولقَّبه سيد الوزراء، قلَّ وفي سنة ٢٩٤ احتزقت
 ببغداد دار الكتب السنِّي ونسفتها الوزير شاور بن أردشير بين
 20 اسودن وأخذ عبيد الملك ما سلم من ائثار وكان احد الحريقين،

a) P ajoute الاسدي. b) O مع. c) P et I فوافعوا.

d) I ajoute لاوائه. e) P وجملة. f) P ici الغم، auparavant العجا. g) O وروساء. P روسا. h) I الاخر.

مُهْلَهْل ومعه النقيب ابن فُورَك وقد تيمّن به وتبرّك * وهناك فاز من
 وحَد a وهلك من اشرك ولما وصل السلطان الى بغداد سبّر الى
 الخليفة عظماء مملكته وصدر وزارته b عميد الملك وأنشورون بن
 خاتون ومعهم المَهْد والسُّراق والحيل السوابق c ولما مثلوا d
 بالحصرة الشريفة وشاهدوا احوال الخليفة اراد عميد الملك ان 5
 يكتب الى السلطان كتابا يشرح الحال ويوصف e ما اجتلاه من
 المهابة والجلال ولم يكن بين يدي الخليفة دواة ولا اداة للكتابة
 مسوّاة فأحضر من خيمته دواةً عليها من الذهب الف وسبعائة
 مثقال وأضاف اليها سيفاً ذا فِرْنْدٍ وصِفَالٍ وقل هذه خدمة محمد
 ابن منصور اصغر الخدم وقد جمع في هذه الدولة بين خدمة 10
 السيف والنقلم وأحسن الخليفة قبوله وخطابه وتوجّ خطه الشريف
 كتابه ولما وصل الخليفة الى التّهْران وعمل اليه السلطان ونباشرت
 بقدومه الاوطار والاطان واستأنذه عميد الملك في حضور السلطان
 فأذن ودخل وقبّل الارض سبع مرّات وآتى من ادب الخدمة الممكّن
 وقدّم له الخليفة مَخْدَةً من دسنته وقل اجلس فقبلها وجلس 15
 وأنسده f فأنس وجعل عميد الملك يفسّر لهما ويترجم ويُعَرِّب
 ويُعْجِم والسلطان يعنّدر عن تأخّره وقرّ اخيه بما شغله من وتر
 اخيه ثمّ عذره وحمد نعره وقتلده الخليفة سيفاً تبرّك به وكان
 قد خرج معه من الدار وذلك يوم الاحد الرابع والعشرين من
 ذي القعدة واستقرّ ان يدخل الى الدار غداً ويُعيد بعوده عيش 20
 الاسلام رغداً فلما أصبح السلطان تقدّم الى باب النبوي وجلس
 * a) O om. b) P ومُدور وزرايه. c) P et I avec. d) P
 وآنسها. e) P ووصف. f) P

فأتته دعي الى الدعي *a* مَصْرَ مَصْرًا ولم يجد الخليفة بقرته من دار
الامامة مقراً وحصل من تلك الحادثة بالحديث وتواتت منه الى
طغرلبيك امداد كُنْيَه وُرُسْلَه المستصرخة المستغيثة وهو مشغول
بحرب اخيه مهموم بما عو فيه مغلوب للجند مسلوب الجَدَّ قَالَ
5 وصلب البساسيري رئيس الروساء وابا محمد بن المؤمن رسول
الخليفة في استدعاء السلطان طغرلبيك وقتل اصحاب قريش بن
بدران عبد الرزاق ابا *b* نصر احمد بن علي واختل نظم الاسلام
واعتللت دار السلام وحالت غربة الامام وحالت كربة الانام الى ان
استنجد السلطان اولاد اخيه السب ارسلان وباقوق وقاور *c* بنى
10 داود وهو بالسرقي فأجذوه وأسعفوه وأسعدوه فخرج بهم الى ابراهيم
ابن ينال ببغداد بولان *d* فكسره ثم وجده وقد وقف به فخرسه
فأسره وخنقه بوتر لوتره وحنقه واستراح من حث ذميله انبه
وعنقه وعاد سعد وسعد عيده وكنت عدته وكثر عيده وسار
انيه عميد الملك وجهته هراسب جهاز مثله وأفضل عليه نفضله
15 ولم يبق لطغرلبيك بعد ما هم سوى رد الخليفة الى داره واظهار
قمره من سراره ورحل نحو بغداد * فاحس البساسيري براحه
وايقن بنبياره ووقع في تمارجه ولما غربت العساير السلجقية من
بغداد *e* بعد وثامت قيامته وما تعد وكان الخليفة بحديثه عانه
فطلبه *f* قريش بن بدران من ابن عمه مهارش بن مجلي فحماء وما
20 ابلح حماه قَالَ وخرج مهارش بالخليفة الى تلعفر فقصد بدر بن

a) O الداعي. *b*) Il faudra lire وَا بَا ou insérer بن après
نصر. *c*) O وقاور. *d*) I هفتاد پولات. Yâcout IV, 1v.
e) P ولما احس البساسيري بقره منها. *f*) O فطلب.

مَلِكٌ إِذَا مَا الْعَزَمَ حَتَّ جِيَادَهُ مَرَحَتْ بَازُهُ شَامِخَ الْعَرِينِ
 بَاعَتْهُ مَا أَبْصُرَتْ نُورَ جَبِينِهِ إِلَّا أَفْتَضَانِي بِالسَّجُودِ جَبِينِي
 عَمَّتْ فَوَاضِلُهُ أَلْبَرِيَّةَ قَالَتْ قَى شَكَرُ الْغِنَى وَدَعَا الْمَسْكِينِ
 تَوَكَّنَ فِي أَرْزَمِ الْقَدِيمِ تَطَلَّمَتْ مِنْهُ الْكُمُوزُ أُنَى يَدَى قَارُونَ
 قَلَّ وَفِي سَنَةِ ٤٥٠ انْتَقَضَ عَلَى شُغْرَيْكَ أَمْرُ الْمُوصِلِ فَقَدْ كَانَ 5
 اسْتَخْلَفَ بِهَا الْأَمِيرِينَ أَرْدَمَ *a* وَبَاتَكِينَ فَقَصَدَ لَهَا الْبَسَاسِيرَى وَقَرِشَ
 ابْنَ بَدْرَانَ وَحَاصَرَهَا أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَأَخْرَجَهَا بِأَمَانٍ فَعَاوَدَ طُغْرَيْكَ
 الْخُرُوجَ إِلَى الْمُوصِلِ لَطَبَ الدَّاءُ الْمُعْضَلُ وَنَصَبَ بَنَصِييِينَ مُضَارِبَهُ
 فَخَالَفَهُ إِبْرَاهِيمُ بْنُ يَسَالٍ خَالِعًا لِلطَّاعَةِ وَمَضَى إِلَى هَمْدَانَ نَاقِبًا
 لِلْمَنَاوَةِ فَسَارَ السُّلْطَانُ وَرَاءَهُ مِنْ نَصِييِينَ إِلَى هَمْدَانَ فِي سَبْعَةِ أَيَّامٍ 10
 وَنَقَذَ وَزِيرَهُ عَمِيدَ الْمَلِكِ وَزَوْجَتَهُ خَاتُونَ *b* إِلَى مَدِينَةِ السَّلَامِ ثُمَّ
 كَتَبَ إِلَيْهِمَا يَسْتَدْعِيهِمَا فَنَتَمَسَّكَ بِهِمَا الْخَلِيفَةُ وَتَوَاتَرَتِ الْأَرَاخِيفُ
 الْمُخَيِّفَةُ فَتَسَارَّ بِوَصُولِ الْبَسَاسِيرَى وَتَارَةً بَانْهَزَامِ السُّلْطَانِ مِنْ أَخِيهِ
 قَالَتْ وَشَرَعَ عَمِيدُ الْمَلِكِ الْكُنْدَرَى فِي اخْتِذِ الْعَهْدِ بِالْمَمْلَكَةِ لِأَنُوشِرَوَانَ
 ابْنَ خَاتُونَ وَأَنْفَقَ مِنْ مَالِهِ الضَّاحِرِ وَالْمُخْزُونِ قُبَا وَتَقَا وَلَا اسْتَوْثَقَا 15
 وَارَادَتْ خَاتُونَ الْقَبْضَ عَلَيْهِمَا فَهَبَا فَلَمَّا عَمِيدُ الْمَلِكِ فَاتَهُ أَحَدُهُمَا إِلَى
 الْأَعْوَازِ وَامِنْ عِنْدَ هَزَارَسَبِ بْنِ بَنَكِيمِ بْنِ عِيَاضٍ مِنَ الْأَعْوَازِ وَسَارَتْ
 خَاتُونَ تَطْلُبُ السُّلْطَانَ وَلَبَّحَقَ رَهَا وَلَدَهَا أُنُوشِرَوَانَ وَذَلِكَ فِي
 سَنَةِ ٤٥١، وَفِي هَذِهِ الْفِتْرَةِ تَمَّتْ فِتْنَةُ الْبَسَاسِيرَى وَدَخَلَ إِلَى
 بَغْدَادَ سَادِسُ ذِي الْقَعْدَةِ سَنَةِ ٤٥٠ وَخَرَجَ سَادِسُ عَشَرَ ذِي 20
 الْقَعْدَةِ سَنَةِ ٤٥١ وَكَانَتْ سَنَةٌ سَيِّئَةً كَادَتْ تَكُونُ لِنُورِ اللَّهِ مَطْفِئَةً

a) O أَرْدَمَ; Cmp. IA 18, 3 a f. *b*) O a ici et ailleurs
 مع الخاتون.

والتَّرقى الْمَسَاجِفَ وَرَفَعَتْ ^a سَنَارُ الْمِيقُو وَأَنَارَ وَجْهَ الْخَلِيفَةِ كَالْقَمَرِ ^b
 فِي سُدَّةِ السُّدَّةِ الشَّرِيفَةِ اتَى الْفَرَسَ وَقَبْلَ الْأَرْضِ ثُمَّ مِثْلَ قَائِمًا
 لِلْقَائِمِ وَوَقَفَ لِنَرْقَبَ مَا يَقِفُ عَلَيْهِ مِنَ الْمُرَاسِيمِ وَصَعِدَ رُئِيسُ
 الرُّؤَسَاءِ إِلَى سَرِيرِ لَطِيفٍ فَقَالَ لَهُ الْخَلِيفَةُ أَصْعَدُ رُكْنَ الدَّوْلَةِ إِلَيْكَ
 ٥ وَمَعَهُ مُحَمَّدُ بْنُ مَنْصُورِ الْكُنْدَرِيِّ مَفْسَرًا وَمُتَرْجِمًا وَمُعَرِّبًا عَنْهُ مَا
 كَانَ مُعْجَمًا ^c ثُمَّ وَضَعَ لَطُغْرُبِكَ كُرْسِيَّ جَلَسَ عَلَيْهِ وَفَسَّرَ عِبِيدُ
 الْمَلِكُ لَهُ تَفْوِيزَ الْخَلِيفَةِ إِلَيْهِ ثُمَّ قَامَ طُغْرُبِكَ إِلَى مَقَامِ الرَّفْعَةِ وَمَكَانِ
 الْخُلْعَةِ وَاحْتَدَى بَعْزَ الْأَحْتِبَاءِ وَاجْتَنَبَ خِلْعَ الْأَجْنِبَاءِ وَتَوَجَّ وَطَوَّقَ
 وَسُورَ وَأُفْبِضَتْ ^d عَلَيْهِ سَبْعُ خِلْعٍ سَوْدٍ فِي زَيْفٍ وَاحِدٍ اتَّخَذَتْ
 ١٠ لَهُ بِهَا مُلْكَةُ الْأَقْلِيمِ السَّبْعَةِ وَشَرَفَ ^e بِعِمَامَةٍ مِسْكِيَّةٍ مُذَقَّبَةٍ فَجَمَعَ
 لَهُ بَيْنَ تَاجِجِي الْعَرَبِ وَالْعَاجِمِ وَمِمَّا بَيْنَهُمَا وَتَسَمَّى بِالْمُتَوَجِّ الْمُعَمَّمِ
 وَقَلَدَ سَيْفًا مُحَلَّى بِالذَّعَبِ فَخَرَجَ فِي أَحْلَى الْحُلَى وَأَعْيَبَ الْأَعْبَ
 وَعَدَا وَجَلَسَ عَلَى الْكُرْسِيِّ وَرَامَ تَنْقِيلَ الْأَرْضِ وَلَمْ يَنْتَمِشْ لِمَوْضِعِ
 انْتِاجِ الْخُسْرَوِيِّ وَسَأَلَ مَصَافِحَةَ الْخَلِيفَةِ فَأَعْطَاهُ يَدَهُ دَفْعَتَيْنِ فَقَبَّلَهَا
 ١٥ وَوَضَعَهَا عَلَى الْعَيْنِ وَقَلَدَهُ سَيْفًا آخَرَ كَانَ بَيْنَ يَدَيْهِ فَتَمَّ لَهُ بِتَنْقِيلِ
 السَّبِيقَيْنِ تَقْلِيدَ وَلايَةِ الدَّوْلَتَيْنِ فَخَاطَبَهُ بِمَلِكِ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ
 وَاحْتَضَرَ عَهْدَهُ وَقَالَ الْخَلِيفَةُ هَذَا عَهْدُنَا * يَقْرَأُ عَلَيْكَ ^f مُحَمَّدُ بْنُ
 مَنْصُورِ بْنِ مُحَمَّدٍ صَاحِبِنَا وَوَدِيعَتُنَا عِنْدَكَ فَأَحْفَظْهُ وَأَحْرَسْهُ فَإِنَّهُ
 انْتَقَى الْمُأْمُونِ وَانْتَهَضَ فِي دَعَاةِ اللَّهِ مُحْفُوظًا وَبَعِينَ الْكَلَاءَةِ مَدْحُوظًا
 ٢٠ قُلْ وَلَا تِلْكَ الْقَضَلُ صَرَّ دَرَّ فِي عَمِيدِ أَمْلِكُ مِنْ قَصِيدَةٍ

a) Le و manque en O et I. b) O om. c) O مبهما.

P om, depuis ومعربا. d) P وافيض. e) P وشرف. f) O

و اليك , P om. عليك ce qui se trouve en I.

من ذلك وتوجه الى الموصل فأجفل البساسيري الى الرحبة فأدعنت
 طغرلبيك البلاد وواتاه الارب ووافاه العرب وأطاعه الاميران ديبس
 وقزيش واتصل به اخوه *a* ياقوتى بن داود فزادت قوته وأرعبت
 بالناس صولته وكان على اهل سنجار حاقداً فآلهم مثلوا بقتلى
 قتلهمش * ونزكوكم بالعراء وأظهروا الرؤوس *b* على النقص وأخذوا⁵
 النفوس بالوصب فمسير طغرلبيك الى سنجار واجتاحها واستباحها
 وسلب أرواحها اشباحها الى ان شفع فيهم ابراهيم بن ينال فعفا
 بعد ان عفى وكف بعد ما اكتفى، قال وفي هذه السنة مات
 ابو انعلاء المعري هـ

- 10 ذكر عود السلطان الى بغداد وحضوره بين يدي الخليفة
 قال وعاد الى بغداد ظافر اليد واقرع الايد وجلس له الخليفة يوم
 السبت ٢٥ من ذي القعدة فركب دجلة مجرياً طياره في تيارها
 حتى وصل الى باب البرقة *d* بن السدة الشريفة ودارها وقدم له فرس
 فركبها ودخل راكبا الى دهليز صحن السلام وحسن الاسلام ثم
 نزل ومشى والامراء بين يديه بغير سلاح يمشون الى حيث¹⁵
 الجلالة مقيمة والدلالة بالقائم قائمة والرسالة ملائمة والامامة دائمة
 والنبوة مستمرة الارث والمروءة مستقرة البعث وستارة البهاء مسدولة
 على البهو وطهارة الانتماء مجبولة بالزهو والقائم بأمر الله جائس من
 وراء الستر على سدة مشرفة مشرفة في ايوان منه للاجلال ايواء
 ودار أرضها للاقبال سما وعلى كتفه ويده البردة وانقصب النبويان²⁰
 ولما ظهر لحمدى رويان ولما قرب طغرلبيك من المقر الاشرف

a) P et O اخيه. *b*) P ورفعوا رؤوسهم. *c*) O واقرع.
d) La kisra est en P. *e*) P om.

امائل دولة السلطان فخدموا الخليفة وشاهدوا السُّدَّة الشريفة ثم
 شرع رئيس الرؤساء في خطبة النكاح وجاء بها على وقف الاقتراح
 واستوعب شرائط الاجاب بالذكر من *a* تسمية المخطوبة والمهر
 ثم قال ان رأى سيدنا ومولانا ان يُذعمَ بالقبول فقال الخليفة قد
 5 قبلنا هذا انعقد بهذا الصداق فامتزجت الدولتان بالاستحقاق
 واستمرت البركة واستقرت المملكة، قال وفي هذه السنة كانت ولادة
 المنقذى سُحرة الاربعاء ثامن *b* جمادى الاولى وسُمى عبيد الله
 وكنى *c* ابا القاسم وأمه جارية لذيخيرة الدين ابي العباس بن
 القائم بامر الله وكانت وثمة الذخيرة في ذى القعدة سنة ٤٤٧ وعمره
 10 ١٤ سنة ويوفاه قامت قيامته القائم فانه كان ولي عهد ولم يكن
 له ولد سواه فلما ولدت جاريته ابناً استجده به جداً وبها
 ويُمنا وأمنا وجلس رئيس الرؤساء ثلثة ايام للثناء وحضر عيد
 الملك وجماعة الامراء، قال وتوفي في هذه السنة عبيد الرؤساء ابو
 طالب بن ايوب عن ٧ سنة وقد كتب للخليفة ١٦ سنة وكانت
 15 حسنائه سائرة وسيرته حسنة ٥

ذكر عوارض عرضت وحوادث حدثت

قال كان ابن عم طغرنبك بالموصل وديار بكر وهو قتلُمش بن اسرائيل
 ابن سلاجق متشف الامر متسع الصدر فاجتمع انبساطى وهو
 ابو الحُرث ارسلان وقُريش بن بدران العقيلي ونور الدولة ديبس
 20 ابن على بن مزيد الاسدى على حربه وأوقعوا به وبجريحه وكانت
 الواقعة بسنجار ومضى *d* قتلُمش الى قمان مؤبياً فانكمى طغرنبك

a) O et I من. *b*) O et I من. *c*) O om. *d*) P
 فلاهزم.

بنفريقها وقبض عميدُ الملك ابو نصر الكُندرى الوزير الأعزَّ ابا سعد
 وزير الملك الرحيم ثم استندام صحتَه « حين الفاه في انكفاية
 صحیح الاديم وأطلقه وأطلق يده في الحَل والعقد والحبس والإطلاق
 وعول عليه وفوض اليه النظر في العراق، قَالَ وتوفى في هذه السنة
 قاضى القضاة الحسين بن على بن مأكولة فخطب عميد الملك في ⁵
 تولية قاضى القضاة الى عبد الله محمد بن الدامغانى فنسنت
 قاعدته في ذى القعدة من السنة وأحسن العناية به لمعانيه ^b
 الحسنة وقال هو فِدَوْتَنَا بخراسان الموصوف بجميع الألسنة وحضر
 عميدُ الملك الكُندرى في بيت التوبة الشريفة وخَصَّ من دار
 الخلافة بالمنزلة الطيفة وأنفدت معه برسم السلطان خَلَعَ سَبِيَّةَ ¹⁰
 وتشريفات سَرِيَّة، قَالَ وتقدم طغربك ببناء مدينة على دجلة
 وفي التي جامعها اليوم باقى وكانت حينئذ ذات اسوار وأسواق،
 قَالَ ودخلت سنة ٤٤٨ وفي المحرم منها عقد الخليفة على ابنة
 اخى طغربك ارسلان خانن خديجة بنت داود بن ميكائيل
 وقصد بذلك تعظيمه والتبجيل ولثلاً يجد الاعداء بهذه الوصلة ¹⁵
 الى قطع سبيل الموت بينهما السبيل هـ
 ذكر الحال في ذلك

قَالَ في المحرم جلس الامام القائم بأمر الله امير المؤمنين وأحضر
 عميدُ الملك الكُندرى وقدمه على المقدمين وتقدم اليه باحضار
 من يجوز احضاره ويقع عليه ايثاره فشدَّ وسطه وأخذ دَبُوساً ²⁰
 فى يده وجرى فى حفظ اداب الخدمة على جدِّه واستدعى

ذكر دخول السلطان ركن الدولة طغرلبيك الى شجاع محمد

ابن ميكائيل بن سلاجق الى بغداد في ٢٥ من رمضان

سنة ٤٤٧ ومعه الوزير عميد الملك ابو نصر محمد

ابن منصور^a الكندري ومعاون وزراء السلجقية

^٥ قل كان حصيفا فصيحاً رجيحاً نجيباً متسلطاً بمكانه متمكناً

من سلاطنه يرجى ويخشى ويقصد ويغشى والسلطان بأذنه

وناضره يبصر ويسمع وبأذنه ونظره يرفع ويضع وله البهجة المهيبة

واللهجة المصيبة وكان مع السلطان طغرلبيك يوم^b وصوله الى

بغداد وقد خرج رئيس الرؤساء وزير الامم انقائم لاستقبال السلطان

¹⁰ ومعه ارباب المناصب واحساب المراتب وقاضى القضاة والشهود

والجنود والبنود فلما وصل الى نهر بين نقيه صاحب للسلطان

من المقرئين وقدم للوزير فرسا وقتل عنده مروب السلطان وقربه

فنزل عن بغلمته وركبه وجاءه بعد ذلك عميد الملك ابو نصر

الكندري في موكب ضخم وفخر فخم وقد وقف يتوقع مطلعه

¹⁵ فلما بصره به قصد عميد الملك * ابو نصر^d ان يترجل ثنعه وتعانقا

راكبين وخلصا اموليين ووصل السلطان الى بغداد ونزل على دجلة

عند مسناة عز الدولة رائع الهيبة رائف الهيئة قد ضاقت

الارض بحنوده وضافت السماء عذبت بنوده فقبض على الملك

الرحيم الى نصر الديلمي من نسل عضد الدولة وسيره الى الرق

²⁰ فقطع عليه الاجل الطريق في طريقها واذنت جموع ممالك الديلم

a) P ajoute محمد بن.

b) O قبل.

c) O بقر.

d) I et P om.

e) L'accusat. est en P.

يفتحه من هذا الصوب فحمد الرأي *a* بالرّقى ونجّز *b* عدة جدته
 بعد اللّى ووجد في دور انديلم *c* دقائن وخرائن سفرت بها أيامه
 عن اياهن فتأكل وتأثت وورّى زند سعده *d* بما ورث وقدم فقدم
 ابراهيم بن ينال فقرّ *e* بقرميسين وانزعها من الامير الى الشوك
 فارس بن محمد بن عّناز وحلّ جُلّوان وتوفّى ابو الشوك في شهر⁵
 رمضان وذلك سنة ٤٣٧، وفي هذه السنة وُزرر رئيس الرؤساء
 ابو القسم على بن الحسن بن مسلمة للقائم بأمر الله وفي أوّل
 سنة ورد فيها الاتراك الى *g* العراق وانتشروا منها *h* في الآفاق قال
 وكان عند طغرل بك رسول الخليفة وهو ابو محمد هبة الله بن
 محمد بن الحسن *i* بن ائمان مقيماً يدعو الى بغداد ولا يدعه¹⁰
 يقيم ويروم منه صدق انقص ولا يريم وطّل بالحصرة حضوره
 حتى حرك عرمة فعزم على الحركة وأندفع كالسّيل وكسا العلق *k*
 عجاج فيلقه صبغة الليل ولم يترك الترك وردا الا شفوه ولا حسنا
 الا شوهه ولا نارا الا ارشوعها ولا دارا الا شعّوها ولا عصمة الا
 رفعوها ولا وصمة الا وضعوها وأجفل الملوک * من خوف *l* اقداميم¹⁵
 وتدنّوا من طريق ضرامهم فما جاءوا الى بلدة الا ملكوا مالکها
 ومادّوا مسلکها وارعبوا ساکنيها واسكنوها الرعب وغلّبوا ولائها
 وولّوها الغلب وازوروا الى الزوراء وأشاعوا مدّ اليد بالغارة الشّعواء^٥

a) O الرأي. *b*) I ونجّز. P om. jusqu'à اللّى. *c*) Les
 Mss. ajoutent بها. *d*) P سعاده. *e*) O فقره; P فنزل avec
 فقر ذلك القرم I; وعلى *f*) P sans techdid. *g*) O om.
h) O et I منه. *i*) P حسين. *k*) P الفلك. *l*) P عن.

بأى اسحق الفَقَّاعِ صبيحَ البهجة فصبحَ الלהجة بكتاب
مضمونه أنتم لما وجدوا ابن يمين الدولة مثلاً عن الخير والسُّمُو
مشغلاً بالشر والعتو غاروا للمسلمين والبلاد ولم عبيد امير المؤمنين
في حفظ البلاد والعباد وقد سنوا سنة العدل وأسّوا سناً انفضل
5 وبطلوا مراسم العسف وعطلوا مواسم الحيف ومضى رسولهم وقضى
سولهم وتواصلت مع مسعود بن محمود بن سبكتكين حربهم
وعزموه في سنة ٤٣٠ واشتدّت منعتهم * وقويت شوكتهم واستولوا
على خراسان وتجاوزوها الى العراق وطروا على ملك اذليلهم ورموه
بالصبيلم وغلبوا الاملاك وبلغوا الافلاك واقتسموا البلاد وطرفوا a طرفها
10 والينلال، قال والسلطان طغرل بك محمد بن ميكائيل بن سلجق
ولأخيه جغرى بك الى سليمان داود بن ميكائيل * بن سلجق b
من نهر جيحون الى نيسابور ولأخيه من أمه وهو ابن عمه ابراهيم
ابن ينال، بن سلجق قيسستان وجرجان ولابن عمه الى على
الحسن بن موسى بن سلجق امرأة ونوشنج وسجستان وبلاد
15 الغور قال وامنت طغرل بك الى الرق وقد كانوا جعلوا له جميع ما

a) Ici commence le Ms. d'Oxford (O), fol. 2 recto (empr. Préfaco). b) O om. c) O نبال ou بنال. Le nom se trouve écrit de différentes manières, ou ينال (IA *passim*), ou نبال (p. e. chez Baihakî, v. la note de M. Sachau dans les Actes de l'Acad. Impér. de Vienne T. LXXIV, p. 304). La première orthographe me paraît la seule correcte, car ينال est sans doute = اينال (Cmp. Radloff, *Phonetik der Nördl. Türk-sprachen* § 244—247) mot ture bien connu dénotant un chef de tribu etc. Il faut donc prononcer Yināl ou Ināl.

سنة ٤٢٩ وعزموا على مدّ اليد ونهب البلد فذعنهم طغرلبيك محمد
ابن ميكائيل بن سلجوق وهو اميرهم وكبيرهم وقال لهم نحن في
شهر حرام لا نَهْتِكُ حرمتك ولا نَنْهَكَ عصمتك ولا يحمد من النهب
أرب^٥ وإنما يسوء به السُّمعة وينشيع الشُّنعة فنفرت جماعته من
مقاله واستخفوا رأيـه في تبیین حرام الفعل وحلاله فما زال بهم^٥
طغرلبيك يقول لهم أمهلوا بقيّة هذا الشهر وأعملوا ما شئتم بعد
الفطر وفي أثناء ذلك وصل اليهم كتاب القائم بأمر الله امير
المؤمنين يخوفهم ويذكّرهم بالله ويحملهم على رعاية عبادته وعارة بلاده
فخلعوا على الرسول المعروف بأبي بكر الطوسي ثلث عشرة خلعة^٥
وتباعوا برسالة الخليفة وأزادوا بها قوّة ورفعة ولما كان يوم العيد^{١٠}
اجتمعوا من القريب والبعيد وهموا بالنهب فركب طغرلبيك لمنعهم
وجدّ في ردعهم وقال الآن وقد جاء كتاب الخليفة المُفْتَرِصِ الطاعة
على الخليفة وقد خصنا من توليته ايانا بالحق والحقيقة فلدّ عليه
اخوه جغرى بك داود وأخرج سيّميته وقال ان تركنتي والا قنلت
نفسى بيدي فرق له وسدّنه وأراه انه مكّنه وأرضاه بمبلغ اربعين^{١٥}
الف دينار فسَطَه ووزن اعمل البلد معظّمه وأتى هو من ماله
السباقي وغرّمه^{٢٠} وجلس على سرير الملك الذى كان لمحمود بن
سُبُكْتِكِيْن في نَيْسَابُور ونهى وأمر وأعطى وأخذ وأبزم ونقص
وأحكم وفوّض وجلس يومئذ الاحد والاربعة لكشف المظالم وبسط
المعدلة وبث المكارم وسيّر اخاه داود الى سَرَخْس فلكها ونهجه له^{٢٥}
طريقة في العدل فسلکها وسيّر الى دار الخليفة المعظّمة رسولا يعرف

ومبيض جمرهم مستشف ستر القضاء في قضية شرهم وعدّ ابو
سهل الصعب فيهم سهلا واتخذهم لارتفاقه بهم حبا وأعلا ونقد
مسعود بن محمود بن سبكتكين عسكرا من غزنة الى خراسان
فواقعهم وقتل منهم عدّة وأسر منهم جماعة حملهم الى غزنة منهم
5 بيغو ارسلان فاستعطفوه فلم يعطف واستعطفوه فلم يسعف ولما
غلق رحلهم وتوثق سجنهم شربوا كأس البيأس وابدلوا ايناس الناس
باجاش الخاشية ومشى شحنة طوس لاستياف ما لهم من الماشية
واستلن خشونتهم واستسهل معونتهم ^a ولما ظن انه آب بالغنم
والغنيمة وباء بعز العزيمة ركبوا اليه صقوات الحنق وصرفوا نحوه
10 اعتة الحنق والحنق حتى لقوه فتركوه ثقى ونبعوا المنهزمين
ودخلوا الى طوس فلكوهم وجاسوا خلال ديارهم وسلكوهم وتشاوروا
فيما بينهم وقتلوا عذا بحر خضناه وفتح ابتكرناه وطوس مدينتنا
التي نؤويها وحصننا الذي يحميننا فلا نفرج عنها ولا نخرج منها
وشرع ابو سهل الحمدوني في استدراك ما فرط واستمسك ما
15 اختبط وكادوا يجيبونه بالجميل ويحملون في الجواب ويهيلون بمالائه
الى صوب الصواب فتسرع شحنة نيسابور وتعرّس وجند وعسكر
وشن على سرحهم غارة على غرة ونهض منفعة نهضت بمضرة
فركبت السلاجقية اليه والى جماعته ارسلوا ونشبو معتم ^b وشبو
قتلا وهزموهم وكسروهم وقتلوهم واسروهم وأمتدوا الى نيسابور فدخلوها
20 ووجدوا في خلوعها فرصة فاعتبلوها وذلك في شهر رمضان

a) I (C. à d. le ms. de la Biblioth. Nation. Suppl Ar.
772 qui contient l'ouvrage d'Imād ed-dīn, voir préface).

b) I معه.

ذكر نَبَذ من بداية حال السلاجقية

قَالَ رَحِمَهُ كَانَتْ السَّلَاجِقِيَّةُ نَوَى عُدَدٍ وَعَدَدٍ وَأَيْدٍ وَيَدٍ لَا يَدِينُونَ
 لَاحِدٍ وَلَا يَدُنُونَ مِنْ بِلَدٍ وَمِيكَائِيلُ بْنُ سَلْجُوقٍ زَعِيمُهُمُ الْمُبْتَجِلُ
 وَعَظِيمُهُمُ الْمُفْضَلُ وَقَدْ سَكَنُوا مِنْ أَعْمَالِ بُخَارَا مَوْضِعًا يُقَالُ لَهُ نُورُ
 بُخَارَا وَمَا زَالُوا فِي أَنْصَرِ شَيْعَةٍ وَأَنْصَرِ عَيْشَةٍ وَهُمْ فِي الرَّيِّ يَكْلُونُ ٥
 الْكَلًّا وَفِي الرَّيِّ يَمْلَأُونَ الْمَلَأَ لَا يَذْعَرُهُمْ ذَاعَرٌ وَلَا يَرْدَعُهُمْ دَاعِرٌ
 وَالسَّلَاطِينُ يَرْعَوْنَهُمُ لِلْمَلَمَاتِ وَلَا يَرْعَوْنَهُمْ وَيَدْعَوْنَهُمُ لِلْمَهْمَاتِ وَلَا يَدْعَوْنَهُمْ
 حَتَّى عَبرَ السَّلْطَانُ بَيْنَ الدَّوْلَةِ مُحَمَّدُ بْنُ سُبُكْتِكِينَ إِلَى بُخَارَا
 لِمُسَاعَدَةِ قَدَرْخَانَ فَرَأَى مَكِيَالَ مِيكَائِيلَ بَحْصَى الْكَحَافَةِ مَعِيرًا
 وَصَاعَ مِصَاعِهِ بِبَاسِ الْمَسَالَةِ مَوْقِرًا فَرَغِبَ فِي اسْتِرْغَابِهِ وَانْجَذَبَ إِلَى ١٠
 اجْتِمَاعِهِ وَأَرَادَ أَنْ يَعْبرَ إِلَى خِرَاسَانَ بِهِ وَيَأْهَلَهُ وَيَكُنْفَ اكْنَفَهَا
 لَذَى الْخَفْظِ وَالْخَفِيطَةِ بِنَبْلِهِ وَنَبَاهِ وَامْتَنَعَ مِيكَائِيلُ عَلَيْهِ وَمَلَّ عَنْهُ
 وَلَمْ يَمْلُ إِلَيْهِ فَعَاظَ السَّلْطَانُ تَمَنُّعَهُ فَقَبَضَهُ وَاعْتَقَلَهُ وَعَبَّرَ بِهِ
 وَيَأْخُذُ بِهِ إِلَى خِرَاسَانَ وَنَقَلَهُ وَقَالَ لَهُ ارْسَلْنَا الْحَاجِبَ أَنِّي أَرَى فِي
 أَعْيُنِ هَؤُلَاءِ عَيْنَ الْهَوْلِ وَأَنْتُمْ مُعْرُوفُونَ بِالْجَرَاءِ وَالْقُوَّةِ وَالْحَوْلِ وَالرَّأْيِ ١٥
 عِنْدِي أَنْ تَقْطَعَ إِيَّاهُمْ كُلَّ مَنْ تَعَبَّرَهُ مِنْهُمْ لِيُؤْمِنَ ضَرُّهُ وَلَا يُخَافَ
 شَرُّهُ فَمَا قَبِلَ خُطَابَهُ فِي هَذَا الْخُطْبِ وَقَالَ لَهُ أَنْتَ لِقَاسَى الْقَلْبِ
 فَلَمَّا أَقَامُوا بِخِرَاسَانَ تَقَرَّبُوا إِلَى عَمِيدِهَا إِلَى سَهْلِ أَحْمَدَ بْنِ الْحَسَنِ
 الْحَمْدُونِيِّ وَاهْدَوْا إِلَيْهِ ثَلَاثَةَ أَفْرَاسٍ خُنْثِيَّةٍ وَسَبْعَةَ أَجْمَالٍ خُنْثِيَّةٍ
 وَثَلَاثُمِائَةَ رَأْسٍ غَنَمٍ تَرْكِيَّةٍ وَهَدَاهُ أَقْبَانُهُمْ إِلَى قَبُولِ الْهَدِيَّةِ وَكَانُوا ٢٠
 سَأَلُوهُ أَنْ يَرْجِعَهُمْ فِي الْمَرْجِ وَيَسُدَّ بِمَوَاشِيهِمْ مَخَارِمَ تِلْكَ الْفُرُوجِ
 فَعَيَّنَ لَهُمْ مَرْجَ دَنْدَانَقَانَ فَفَرَّقُوا بِهَا وَبِمَا قَرَّبَهَا وَتَحَامَهَا مِنْ عَدَائِهِمْ
 وَجَانِبِهَا وَتَوَفَّى مُحَمَّدُ بْنُ سُبُكْتِكِينَ وَهُوَ كَارَةٌ لِأَمْرِهِمْ مَشْفَقٌ مِنْ

قَالَ رَحِمَهُ فِي صَدْر كِتَابِهِ وَبَعْدُ فَاتَى كُنْتُ أَوْثَرُ إِنْ أَجْمَعَ كِتَابًا
 فِي وَزَرِ الْمُلُوكِ السَّلَاجِقِيَّةِ وَأَكْبَرُ دَوْلَتِهَا ذَوِي الْإِيْمَمِ الْعَلِيَّةِ وَالْأَصُولِ
 النُّفُوسِيَّةِ وَمَا زِلْتُ أَفَكِّرُ مَا يَوَانِيئُنِي فِيهِ وَلَا يَطَاوِعُنِي فِي تَأْلِيْفِ
 عَوَانِيهِ تَرْتِيْبُ بَكْرٍ حَتَّى تَأْمَلْتَ الْكِتَابَ الَّذِي صَنَفَهُ الْوَزِيرُ
 ٥ أَنْشُرَوَانُ بْنُ خَالِدٍ بِالْفَارَسِيَّةِ وَسَمَاهُ فَتَوْرُ زَمَانِ الصُّدُورِ وَصُدُورُ
 زَمَانِ الْفُتُوْرِ فَأَلْفَيْتُهُ قَدْ قَصَرَ عَلَى زَمَانِهِ مِنْ أَوْسَطِ عَهْدِ نِظَامِ
 الْمُلِكِ إِلَى آخِرِ عَهْدِ طُغُولِ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ مَلِكْشَاهُ وَتَقْصِي سُلْطَانِهِ
 وَصَدَقْتُهُ بِنَاءً عَلَى وَفْقِ غَرَضِهِ وَشَفَاءَ مَرَضِهِ وَقَصْدِ التَّشْفِي وَالْإِنْتِقَامِ
 مِنْ أَعْرَاضِ الْكِرَامِ مَا أَنْصَفَ فِيهَا صَنَفٌ وَلَا آلَفَ قَلْبًا بِمَا آلَفَ
 10 وَأَمَّا شِكَا نَصَبِهِ فِي مَنْصِبِهِ وَحَكْمِي مَا دَفَعَهُ إِلَيْهِ حُظُّهُ مِنْ
 الْعَطْلِ بِهِ فِي مَطْلَبِهِ مَا الْفَيْتُهُ حَتَّى الْقَيْتُهُ وَلَا أَبْقَيْتُ عَلَيْهِ وَلَا
 أَبْقَيْتُهُ لَمْ عَرَبْتُ الْكِتَابَ وَاعْتَمَدْتُ فِيهِ الصَّدَقَ وَالصَّوَابَ وَلَمَّا تَمَّ
 تَعْرِيْبُهُ وَكَمَلَ تَهْذِيْبُهُ رَأَيْتُهُ مُقْتَضِبَ الْإِفْتِتَاحِ مُنْقَطِعَ الْإِخْتِتَامِ
 مُفْتَقِرَةً تَقَرُّ إِلَى نِظْمِهَا فِي سُلْكِ الْإِتْنَامِ فَأَحْفَنَهُ جَنَاحًا وَأَلْحَقْتُ
 15 بِبَلِيلِهِ صَبَاحًا وَجَعَلْتُ مُفْتَتَحَهُ وَزَارَةَ عَمِيدِ الْمُلِكِ ابْنِ نَصْرِ الْكُنْدُورِيِّ
 وَبَدَأْتُ فِيهِ بِبِدَايَةِ الْمُلِكِ السَّلَاجِقِيِّ ثُمَّ وَصَلْتُهُ بِمَبْتَدَأِ كِتَابِ
 أَنْشُرَوَانِ ثُمَّ ذَيْلَتُهُ بِمَا عَلَيْنَتْهُ فِي عَصْرِى مِنْ حَدِيثِ الْأَعْيَانِ
 وَحَادِثِ الزَّمَانِ وَاقْتَصَرْتُ عَلَى ذِكْرِ الْجَمَلِ وَتَجْمِيلِ الذِّكْرِ وَاقْتِضَاءِ
 ابْتِدَاعِ الْبَعِيدِ وَاقْتِضَاصِ الْفَدْرِ الْبِكْرِ

الجموع وازدجت الربع وشاع خبره وذاع واقبلت جنودها وفرحت
 السلاجوقيين بهذه العزيمة ويا لها من غنيمة واطمئن قلوب أهل
 ذلك الماد (؟ اند sic) وانكشف الغطاء ورضى العبيد طرافها
 Voir p. ٨ l. 9.

مَتَفَاجِرَةً يَكْرَهُ فِيهَا الْهَائِمُونَ فَيَنْقَعُونَ غَلَلِ الْأَمَلِ وَقَدْ افْتَتَحْتُ
 بِهِ فِي شَهْرِ رَبِيعِ الْأَوَّلِ سَنَةَ ٩١٣٣ مُسْتَعِينًا بِاللَّهِ تَعَالَى وَمُسْتَمْدِدًا *a*
 مِنْ حَوْلِهِ وَقَوْنَهُ وَمُبْتَهِلًا إِلَيْهِ وَسَائِلًا آيَاهُ أَنْ يُوَفِّقَنِي فِي ذَلِكَ وَفِي
 جَمِيعِ أُمُورِي بِفَضْلِهِ وَرَحْمَتِهِ وَهُوَ حَسْبِي وَكَفَى *b*،

a) P مستهدداً. *b*) Cette préface se trouve seulement en P; les premiers feuillets du ms. O ayant péri par un accident quelconque, déjà à une époque très reculée, le libraire a cru devoir y suppléer par une préface de son invention pleine de contre-sens ridicules. Nous indiquerons ci-après où commence réellement le ms. O qui sert de base à cette édition. Ici nous publierons dans la note la préface de O : بِسْمِ
 اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا دَائِمًا دَوَامَ الشَّمْسِ وَالْأَفْلَاقِ
 وَالشُّكْرُ عَلَى آلَاتِهِ شُكْرَ عِبَادٍ وَنَسْأكَ وَنَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ
 الْوَاحِدُ الْقَدِيمُ الَّذِي لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ لَهُ يَلِدُ وَلَا يُولَدُ لَهُ يَكُنْ
 لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ وَنُصَلِّيَ عَلَى الْمُبْعُوثِ إِلَى الْعَرَبِ وَالْعَجَمِ سَيِّدِ الْبَلَاغَةِ
 وَالْفَصَاحَةِ الَّذِي أَشْرَقَتْ أَنْوَارُهُ السَّاطِعَةُ وَأَرْسَلَ إِلَى سَائِرِ الْأُمَمِ
 بِالْشَّفَقَةِ وَالْإِبَاحَةِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَاصْحَابِهِ وَشَرَفَ وَكَرَّمَ

أَمَّا بَعْدُ فَهَذَا تَارِيخُ ابْتِدَاءِ دَوْلَتِ الْمُلُوكِ السَّلْجُوقِيِّينَ هُوَ أَنَّهُ لَمَّا
 قَعَّ (وَقَعَ) لِلْإِمِيرِ شَجَاعِ الدِّينِ مَا وَقَعَ وَانْتَمَسَ مِنْ عَهْدِ الْمَلِكِ
 الْمُسَاعِدَةِ وَالْإِسْعَافِ حَيْثُ جَعَلَ سَاعَاتِهِ عَلَى الْإِسْتِنْجَادِ وَالْإِلْطَافِ
 وَبَحَثَ عَنْ دُرَرِ عَجَائِبِ تَضَانِيفِ الْأَسْلَافِ ثُمَّ تَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ
 وَمَنَحَهُ الْوَصِيَّةَ وَقَوَاهُ عَلَى الْإِجْرَاءِ بِهَذِهِ الْأَرْاءِ الْمُرْصِيَّةِ فَامْتَنَلَتْ أَوَامِرُهُ
 وَنَوَاهِيهِ وَسَارَ إِلَى مَنْ آثَرَهُ اللَّهُ الرَّأْيَ وَجَعَلَ فِي الْبِلَادِ مُسْتَشَارًا وَبَيَّنَّ
 مَا عِنْدَهُ إِلَيْهِ فَبَادَرَ سَرِيعًا مَقْبَلًا عَلَيْهِ وَنَصَحَهُ وَأَفَادَهُ وَدَعَا لَهُ وَزَادَهُ
 وَقَالَ لَهُ تَقَدَّمَ وَلَا تَخَفْ وَلَا تَنْدَمْ فَانْتَ أَوْلَى بِهَا وَاحْقَ فَعِنْدَ
 مَا سَمِعَ نَصَحَهُ وَمَا أَفَادَهُ انْقَلَبَ إِلَى أَهْلِهِ وَبِلَادِهِ فَاجْتَمَعَتْ السَّيِّئَةُ

بسم الله الرحمن الرحيم

أما بعد حمد الله على نِعَمِهِ الجِسام وَمِنَنِهِ العِظام والصلوة والسلام
على خير الانام سيدنا نبيِّه مُحَمَّد وعلى آله البرَّة الكرام فإني لما
فرغت من انتخاب الكتاب الموسوم بالبرق الشامي من انشاء الامام
السعيد عباد الدين مُحَمَّد بن مُحَمَّد بن حامد الاصفهاني
5 الكتاب رحه طالعت كتابه الموسوم بنصرة الفترة وعصرة الفطرة في
اخبار الوزراء السلجوقية فصافته قد سلك فيه منهجه المعروف
في اطلاق اعنة افلامه في مضممار بيانه واسباع اذيل القرائن
المتراصة من وشائع ما حثره راقم بنانه بحيث صار المقصود مغموراً
في تصاعيف ضمائر الاستيعاب وربما كان لا يرفع للاصغاء الى بدائعها
10 حجاب بعض الاسماع فانتخبته منه هذا المختصر الذي هو
بعد اشتماله على جميع مقاصد الكتاب مكتوب على عيون قرائنه
البديعة وزواهر الفاظه الفصيحة خدمة ملك اجتمع فيه من
القضائل ما تفرقت في جميع سلاطين الأمم وصار نظاماً لحاسن
ينزوين بأفرادها سائر ملوك العرب والعاجم مولانا السلطان الملك
16 المعظم ابي الفتح عيسى بن السلطان الملك العادل ابي بكر بن
ابوب لا زالت معارج دولته راقية في مدارج الاقبال وعتبات مجده
مطمحين لعيون الاعظام والاجلال ومصاييح علومه متوقدة يمتدح
بها انشارون فيخرجون من ظلم الزبح والصلال وينابيع اياديه

نوارىخ آل سلاجوق

وهذا الجزء مشتمل على

كتاب زبدة النصرة ونخبة العصرة

من انشاء الامام عماد الدين محمد بن محمد بن حامد

الاصفهانى رحمه الله

اختصار الشيخ الامام العالم الفتح بن على بن محمد

البندارى اصفهانى

رحمه الله ورضى عنه

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

